ՀՈՐԻՔԻ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er DECEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԳԻՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.079

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.079

Réactions après l'odieuse agression de Valence

Nous sommes entrés le lundi 29 novembre en contact avec notre ami François Rochebloine, député de la Loire, vice-président du Conseil général de la Loire et président du groupe parlementaire France - Arménie qui nous a communiqué sa réaction, suite aux incidents de Valence. - «INADMISSIBLE, INTOLERABLE, SCANDALEUX».

***

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑՈՑՑԸ

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29ին, Մարսէյլի նահանգապետարանին առջեւ, ՍԷ.ՍԷ.Ա.ԷՖ.ի նախաձեռնութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցած է որ համախմբած է աւելի քան 300 հոգի: Ցոյցը բողոքի արտայայտութիւն մըն էր Վալանսի դէպքերուն դէմ: Խօսք առած են երկու երեսփոխաններ (ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ. եւ ընկերվարական), Ընդհ. Խորհուրդի ներկայացուցիչը, կառ. Ցովսէփեան (իր կողմէ եւ որպէս ներկայացուցիչ Մ. Վոզէլի) նաեւ ԳՐԻՖ-ի (Հրէական կազմակերպութեանց խորհուրդ) Մարսէյլ – Փրովանսի ներկայացուցիչը Արակոնէս, որ իր ելոյթի վերջաւորութեան ձաղկելով ցեղապաշտութիւնը չէշտած է՝ «Բոլորս ալ Հայեր ենք այսօր», նաեւ Գոնոխիթուարի կողմէ Զվի Ամար: Ելոյթները կեդրոնացած են ցեղապաշտութեան եւ բիրտ ուժի դէմ պայքարին վրայ:

***

Ս.Դ.Հ.Կ.Ի ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հնչակեան կուսակցութիւնն ալ իր կարգին հաղորդագրութիւն մը հրապարակած է ուր վճռականօրէն կը դատապարտէ Վալանսի թրքական յարձակումը եւ իր զօրակցութիւնը կը յայտնէ զոհերուն:

***

Demain un article exclusif d'Yves TERNON.

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 29/30)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԸ

Երեւանի քաղաքապետարանի նոր շէնքին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Նոյ. 26ին, ներկայութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի: Ելոյթ ունեցած է քաղաքապետ Ե. Զախարեան, գոհունակութիւն յայտնելով: Շէնքին ճարտարապետն է Զիմ Թորոսեան: Հոն պիտի հաստատուի Երեւանի պատմութեան թանգարանն ալ: Հինգ յարկանի շէնքին ընդհանուր մակերեսը 13,5 հազար քառ. մեթր է, արժած է 3,1 միլիառ դրամ (չուրջ 6 միլիոն տոլար):

***

ՄԵԾԱՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ԹԻԼԷԹՈՆԸ

Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին համար ԱՄՆ-ու մէջ կատարուած թիլէթոնին Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան մէկ միլիոն տոլար նուիրած է, խոստանալով կրկնապատկել այդ գումարը, եթէ 9 միլիոն հաւաքուի: Ինչպէս յայտնի է, դոյացած է 9 միլիոնէն աւելին: Մեծ նուիրատուներէն եղած է արժանթինահայ էնճինէեան, 1,5 միլիոն տոլարով: Ամերիկահայեր Հրայր եւ Գէորգ Ցովնանեան մասնակցած են մէկմէկ միլիոնով, Մոնթրէալի Արա Աբրահամեան 250 հազարով:

***

ԿԻՆԷԱՑԻ ԴԱՏԻՆ ՎՃԻՌՆԵՐԸ՝ ՀԱՑ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Կինէայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուած վեց հայ օդաչուներուն մասին վճիռը արձակուած է Նոյ. 26ին: Հայկական ազանաւին հրամանատարը դատապարտուած է 24 տարուան, միւսները 14ական տարուան բանտարկութեան: Հայաստանեան պատուիրակութիւնը որ տեղւոյն վրայ կարելի քայլերու կը ձեռնարկէ սկիզբէն ի վեր, պիտի չարունակէ մնալ, տեղական իշխանութիւններու հետ քննարկելու համար հայ օդաչուները Հայաստանին յանձնելու առընչուած հարցերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆԸ՝ ՁԱՆՁՆԱԼ ԿԻՊՐՈՍԸ

ՊԱՐՏԻ ՆԱԵԻ
ԾՈՎԱՑԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ԼՈՒԾԵԼ
ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Եւրոպական Միութիւնը հասած է իր եզրակացութիւններուն Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ եւ նոր նախապայմաններ կը ներկայացնէ Դեկտ. 17ի նախօրեակին:

Հոլանտական հերթական նախագահութիւնը 25երու դեսպաններուն յանձնած է եզրակացութեանց ծրագիրը ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ ուր երկու նոր նախապայմաններ կան, որոնք կը փոխանցուին Անգարայի: Այս փաստաթուղթն է որ հիմ պիտի ծառայէ Դեկտեմբեր 17ի վեհաժողովին: Կրնայ բարեփոխուիլ, բայց այժմէն զգալիօրէն մասին որոնց ենթարկուած է: Մինչ տեղեկագիրը բացառած էր Կիպրոսի հարցը, այժմ նախապատուութիւն կը տրուի անոր Աթէնքի եւ Նիկոսիոյ ճնշումին տակ: 25երը կ'ազդարարեն Անգարայի ճանչնալ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը (որու հիւսիսը միշտ թրքական զրաւման տակ է), ինչ որ Թուրքիա կը մերժէ: Ա. Կիւլ ըսած է այդ առթիւ.- «Հարցը կրնանք նախատեսել, երբ մեր սպասումները գոհացում ստանան, երբ որոշում մը տրուի եւ բանակցութիւնները սկսին»: Թուրքիա նաեւ գոհացում պէտք է տայ Ցունաստանի:

Այս վերջինը յայտնած է ծրագրին եղ-րակացութեան մէջ գրել տալ որ պէտք է լուծուին Թուրքիոյ հետ ծովային առկախ հարցերը: Այլ խօսքով, Անգարա պարտի հրաժարիլ հողամասերու չերտերէ եգէական մէջ:

Այս նոր խոչընդոտները ցոյց կու տան, եթէ հարկ էր, որ շատ են անոնք որոնք բացայայտ դժկամութիւն մը ունին Թուրքիոյ մուտքին նկատմամբ եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը անցեալի անտեղի խոստումներէն եւ յանձնառութիւններէն փըրկուելու ելք կը փնտռեն: Այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ «երրորդ ճամբայ»ի մը լուծումը կընայ հողշահիլ: Փաստաթուղթը բաւական խորհրդանշական նախադասութիւն մը ունի, որ ջղագրգռած է Թուրքերը: Ան կ'ըսէ.- «Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները բայ գործընթաց մը կը կազմեն, որու արդիւնքը կարելի չէ երաշխաւորել ի յառաջագունէ»: Անգարայի համար փախուստի ճամբայ մըն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆրանսացի նոր կառավարութիւնը մեծ փոփոխութիւններ չկրեց Սարքոզիի հրաժարումէն ետք: Տնտեսութեան եւ ելմտական նախարար նշանակուեցաւ Հերվէ Կէմար, հաւատարիմ չիրաքցի մը, 44 տարեկան (ութ զաւկի հայր) որ ցարդ Գիւղատնտեսութեան նախարար էր: Իր կողքին կառավարութեան բանբերը Ժ.-Ֆ. Գովիէ կը դառնայ պատուիրակ նախարար Պիւտճէի: Տուաթ-Պլազի որ աչք ու-նէր Տնտեսութեան նախարարութեան, որպէս միխթարութիւն Առողջապահութեան իր նախարարութեան կցուած կը տեսնէ Զօրակցութիւններու նախարարութիւն մը: Գիւղատնտեսութեան գլուխը նշանակուած է Տոմինիք Պիւսըրօ, որ նախապէս Պիւտճէի ենթանախարար էր, Քրիսթիան Ժաքոպ ալ կը ստանայ Առեւտուրի, արհեստներու եւ սպառումի նախարարութիւնը:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻԻՍ անդամ մը եւս կը բացատրէ (Լը Մոնտ, Նոյ. 30) իր «ոչ»ին դրդապատճառները եւրոպական Սահմանադրութեան, մինչ Դեկտ. 1ին Ընվերվարական կուսակցութիւնը հանրաքուէով պիտի տայ իր որոշումը: Եւրոպական Խորհրդարանի ընկերվարական խումբերու ազգային պատուիրակութեանց 21 ղեկավարները յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրեն Ֆրանսացի ընկերվարականները որ «այո՛» քուէարկեն:

ՊԱՊԸ, Նոյ. 27ին ընդունած է Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքը՝ Պարթոլոմէոս Ա.ը եւ անոր յանձնած է Արեւելքի Եկեղեցւոյ երկու մեծ սուրբերու՝ Գրիգոր Նազիանցի (330-390) եւ Ցովհաննէս Ոսկեբերանի (349-407) մասունքները: Ցովհաննէս-Պօղոս Բ. յայտնած է թէ այս ձեւով կ'ուզէ «բիւրեղացնել վիրաւորուած յիշողութիւնը» եւ «հաշտեցնել» 1054ին Հռոմը եւ Պոլիսը բաժնող հերձուածը: Պարթոլոմէոս իր յուզումը արտայայտած է, չէշտելով թէ այս արարքը կը դարմանէ անարդարութիւն մը:

«ՄՈՆՏ»ի խմբագրութեան տնօրէնը՝ Խավի Փէյնէլ, անակնկալօրէն իր հրաժարականը տուաւ Նոյ. 29ին: Նամակով մը ուղղուած խմբագրական ըրիւ կազմին կը բացատրէ որ երկար խորհրդածութիւններու արդիւնք է: Կը կարծուի որ Փ. Փէյնէլ եւ Ֆիլիպ Գոհէնի հատորը («"Մոնտ"ի քօղարկուած դիմադիծը») իր դերը ունի, քանի հոն ամբաստանուած էր որ իր մեթոտներուն հետեւանք է թերթին ապառումին նուազումը (– 10,2%): Թերթը արդէն մեծ բայ ունի եւ անհրաժեշտ կը նկատէ դրամագլուխի յաւելում մը, հարկ է 50 միլիոն եւրօ գտնել: Նոյն տագնապը կ'ապրի Լիպերասիոն եւ ընկերութիւնը կ'ուսումնասիրէ առաջարկները:

ՑՈՒՆԱՑ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԴԱԺՈՒՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ Ցունաց տիեզերական Պարթոլոմէոս պատրիարքը դերմանական ձայնասփիւռի մը հարցազրոյց տուած ու դժգոհած է Թուրքիոյ մէջ Ցոյներու և այլ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու ցոյց տրուած պետական վերաբերումէն: Ծանօթ է որ պատրիարքը կողմնակից է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան, այդ ուղղութեամբ աշխատանք ալ կը տանի: Այսուհանդերձ, ըսած է թէ վերջին օրերուն որոշ ճնշումներ կը զգան. ըսած է նաեւ Թուրքիոյ ձեռնարկած բարեփոխումներու հարցին առընչութեամբ թէ առաջ աւելի լաւատես էին, ներկայիս կացութիւնը կը վատթարանայ:

«Մարմարա» (Նոյ. 29) արձագանգելով պատրիարքին խօսքերուն, կը գրէ.-

– «Բարեփոխումները դուրսէն դեղեցիկ կ'երեւին, միայն թէ իրական կեանքին մէջ, մասնաւորաբար մեր՝ քրիստոնեայ փոքրամասնութեան կեանքէն ներս չօշափելի որեւէ փոփոխութիւն տեղի չէ ունեցած» կ'ըսէ պատրիարքը: Օրինակներ ալ թուելով կը յիշեցնէ թէ կղզիներու որբանոցը աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր պատրիարքարանի պատկանելով հանդերձ, պետութիւնը պետականացուցած է զայն: Դատարաններն ալ կը գործադրեն 70ական թուականներուն կառավարութեան կողմէ պատրաստուած այն ծրագրոշումի հիման վրայ, մասնաւորաբար, գիրը, որով փոքրամասնութիւններու ըստացուածքները կը պետականացուին: Այս հայկական ու ուղղափառ քրիստոնեաներու վերաբերեալ անշարժ կալուածներուն վրայ անդադար ձեռք կը դրուի: Պատրիարքը կը յիշեցնէ թէ Հէյտէյլիի Դպրեվանքը երեսուն տարիէ ի վեր պարապ է, Անգարա տարիներէ ի վեր կը խոստանայ Դպրեվանքը բանալ, սակայն չօշափելի զարգացում մը չէ իրականացած: Պետութիւնը չարտօներ հոգեւորականներ պատրաստելու աշխատանքի մը կիրարկումը: Ցունական հիւանդանոցը, հակառակ անոր որ աղքատներու ծառայութիւն կը մատուցանէ, տուրքի ենթակայ հռչակուեցաւ վերջերս: Ամերեկչական վերջին յարձակումի մը ընթացքին վնասուեցաւ Սանթա Մարիա եկեղեցին, բայց մինչեւ այսօր որեւէ աշխատանք չտարուեցաւ անոր նորոգութեան համար:

Պարթոլոմէոս պատրիարք կը պատրաստուի Թուրքիոյ մասին դանդաղ ներկայացնել Եւրոպայի Մարդկային Իրաւանց Ատեանին: Ան կը մերժէ ճնշումները, սահմանափակումները պետական քաղաքականութեան արդիւնք նկատել. բայց դիտել կու տայ որ Պոլսոյ յոյն համայնքին թիւը հարիւր հազարէն երկու հազարի իջած է եւ եթէ նոյնիսկ չի մտածեր Ցոյներ ամբողջովին Թուրքիայէն անյայտացնելու նպատակին մասին, դործնական գետնի վրայ ներկայի ընթացքը հոն կը զիմէ:

***

Նոյն պատրիարքը իր «տիեզերական» տիտղոսին պատճառաւ նոր բողոքի առարկայ եղած է Նոյեմբեր 25ին. Թուրքիոյ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութենէն երեսփոխան մը հարիւրեակ մը ստորագրութիւն հաւաքած է իր կուսակիցներէն, հակազդելու համար ԱՄՆ-ու դեսպանատունէն անոր ղրկուած հրաւէրի մը մէջ գործածուած «տիեզերական» տիտղոսին դէմ: Իսլամական երեսփոխանը չէշտած է թէ իրենց համար անընդունելի է պատրիարքին տիտղոսը, թէ «պատրիարքարանը թրքական հիմնարկութիւն մըն է»...

Պատրիարքը 64 տարեկան է, ընտրուած է 1991ին, ունի թրքական քաղաքացիութիւն:

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՉՐ ՀԱՅՔ

Հ. ԾԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակաղ թէ հայկական...)

31.- ԱՆԻ

Հարիւ եղած ձեւական արտօնութիւնները առանց դժուարութեան առնելէ վերջ, Կարսի զրաւենեակին մէջ, աստիճանաւոր մը ըլլալու էր, լուսանկարի գործիք տեսնելով ձեռքս ըսաւ. «Թէեւ արգիլուած է, բայց դուն կարեւորութիւն մի տար. կըռնակդ դարձուր եւ նկարէ՛ ուզածիդ չափ. լեռնցի, գիւղացի պահակ զինուորներ են. եթէ մօտենան անմիջապէս ժապաւէնը փոխելու նայէ»: Շնորհակալութիւն յայտնեցի լուսաբանութեան համար եւ դուրս ելանք: Կարեւոր քաղաքականութեան մը հետեւանք էր: Կարսը այնքան կորսուած է Թուրքիոյ զբօսաշրջութեան մեծ գիծերէն, որ Անիի սիրոյն միւնչեւ հոն հասնող ցանցառ խումբերու հանդէպ մեղմացում որդեգրած են իշխանութիւնները, պանդոկներուն եւ ճաշարաններուն քիչ մը թթուածին ներարկելու համար: Բոլոր ձեւական քննութիւններն ու ազդարարութիւնները ամբողջ այցելութեան ընթացքին ձեւականին սահմանը երբեք չանցան:

Անին Հայաստանի սահմանին վրայ է Ախուրեանի ալ ափին, Կարսէն 44 քմ. արեւելք: Ինամուած ներքին խճուղի մը ուղիղ հոն կ'առաջնորդէ, մի քանի փոխոտ, հողէ քրտաբնակ անցքեր գիւղեր անցնելէ վերջ: Գիւղեր որ անցեալին արքայանիստ ապարանքներ ունէին. կը կոչուէին Հոռոմոս, Արգինա: ...Նոյնիսկ այս պահուս երբ կը գրեմ, որքան տարօրինակիս կու գայ Հայաստանի ամենաչքեղ մայրաքաղաքին համար ըսել որ «Հայաստանի սահմանին վրայ կը գտնուի»... ան նոր դիմաց, խոր ճորով բաժնուած, գեղով մը որ իր կարգին զոյգ անուն ունի... Արփաչայ կը կոչեն Թուրքերը եւ Ախուրեան՝ Հայերը: Սաոր Հայու բախտ կ'ըսեն: Ի՞նչ բախտաւոր ազգ ենք եղեր, մեր հողերուն վրայ դողալով կը քալենք, օտար երկիրներու մէջ միշտ պարտադիր չնորհակալութիւններ յայտնելու տրամադրութիւններով, եղած «աղնիւ ասպնջականութեան համար»: Կը թուի թէ մենք այլ եւս բաղձալի կամ անբաղձալի տարապերներ ենք երկրագունտիս վրայ. պէտք է խելօք կեանք մի եւներէն աւելի, ձեռներէց ըլլանք՝ մի եւներէն աւելի, երախտագէտ ըլլանք՝ մի եւներէն աւելի, որպէսզի բարեհաճին կեցութեան կանանչ թղթիկի մը արժանացնել մեզ, մենք՝ որ այն կէտին վրայ ուր կը գտնուիմ այս պահուս, միջազգային կարաւաններ կ'ընդունէինք ծայրագոյն արեւելքէն, Եւրոպայի արքունիքներուն մեռաքան ու համեմները անպակաս ընելու, արքայական մենաշնորհներ կը բաժնէինք Աբեմուռքի ծովային հանրապետութիւններուն եւ իշխանութիւններուն որ ապաստան գտնեն մեր ապահով նաւահանգիստներուն մէջ, արաբ եւ Թուրք ծովահէններէն պաշտպանելով զիրենք...: Ներկայի նիւթապաշտ հզօրները քարիւղի կարիք ունին զոր մենք չունինք, զինուորական յենակէտներու պահանջ ունին զոր մենք չունինք, անակարկ գործակից ճորտերու ներկայութիւնը կ'ուզեն, մենք չենք կրնար ըլլալ այդ մէկը. չատ ինքնավար ենք, անիշխան, անցեալ ունեցող, հինէն եկող, հրաւկայական կայսրութիւններու հետ փորձառութիւն ստացած, Աւորեստանէն, Աղեքսանդրի Հելլէններէն մինչեւ Պոմպէոսի Հռոմայեցիները, Ճուստինիանոսի Բիւզանդիոնը, Ալփ-Արսլանի Սելճուքները, Հարուն ալ Ռաշիտի Արաբները, օսմանեան Թուրքերը, Մեծն Պետրոսի Ռուսերը...:

Կը զգամ որ դժուար պիտի ըլլայ ինծի Անին նկարագրելը. սա ոչ Տրապիզոն է, ոչ Բաբերդ, ոչ ալ Կիմախեանէ... օդն ու կլիման Շիրակինն է, Արագածինը, Գիւմրիինը, Երերոյքինը, հողը, ժայռերը նոյն գոյնը ունին հոս եւ հոն, դիմացի ափի երկրագործը որ իր քարշակով դաշտը կ'ակօսէ եւ աղմուկովը կեանք կը ներարկէ սա փլատակներուն, Մուշեղ, Աշոտ կը կոչուի... ի՛նչ սարսափելի զգացումներ են: Ընդարձակ տարածութիւն մը ուր միայն փոքր ժողովուրդի մը հանճարին սերմերը ցանուած են, Ամենափըրկիչ, Գագիկաշէն, Ս. Գրիգոր Ապուղամրենց, Տիգրան Հոնենց, Կուսանաց, Հովսի, Առաքելոց եւ Ս. Աստուածածնի նըւիրուած Մայր տաճա՛րը...: Ա՛խ այդ Մայր տաճարը, տակնուվրայ ըրաւ զիս իր հոգեղէն միջոցով, երկնային տարածութեամբ, գիծերու համայող ներդաշնակութեամբ: Միջոց մը ուր կը զգաս թէ հզօր հաւատք մը կը հովանաւորէ քեզ ափերուն մէջ առած, նոյնիսկ իր ամերիկեան գնդացիրով կանգնած Թուրք զինուորը ոչնչութիւն մը կը թուի աչքերուս: Տեսիլքի նման վերացայ. պահ մը ներկան, անցեալը, պատմութիւնն ու իր գործիչները անհետացան յիշողութեանս ոսպնեակէն. «Ես Հայութիւնն եմ, ըսի, և սա Հայաստանը». որքա՜ն փոքր ոչնչութիւն մըն եմ եղեր սա հսկայ տարածականի միջոցին մէջ: Փոքր ժողովուրդ մը իրմէ չատ աւելի մեծ տաղանդով ժողոված... Ես ընտրեալ ազգի դաղափարին հանդէպ բնածին հակազդեցութիւն մը ունիմ, բայց ոչ ընտրեալ տաղանդին: Անիի մէջ, Մայր տաճարին փուլ եկած գմբէթին տակ, սկզբունքներս խախտիլ սկսան. այո՛ կայ տաղանդաւոր ընտրեալը. Անին յղացողը եւ ծնողը:

Պատահած է որ մասնակցիմ Անիի նըւիրուած գիտական համագումարի: Ա՛խ սա գիտնականները. տափակութեան մարմնացում. քարեր կը կշռեն, կամարներ կը հաշուեն, տարածութիւններ կը չափչփեն, բաղդատականներ կ'ընեն Նոր Զելանտայի մէջ գտնուած քարայրի մը (հոն ուրիշ բան չկայ) կամ Հիւսիսային Իրլանտայի փլատակի մը հետ, որ ենթադրեալ կապեր կրնայ ունեցած ըլլալ, ենթադրեալ նաւատորմիղներու հետ, որ իրենց կարգին կրնան ենթադրեալ համադիպումներ ունեցած ըլլալ Հայկական բարձրաւանդակէն գաղթած որմնադիրի մը հետ եւլն... եւ կը ցամքեցնեն, աւիշդամ կ'ընեն յուշարձանին ամբողջ համայքը, մինչ արժէ միայն լուռ կենալ, դիտել, դիտել մինչեւ հոգեկան գինովութիւն: Ես այս պահուս այդ ասլրումներու մէջ եմ. ոչ իսկ կը նշմարեմ քովէս անցնող հանրածանօթ անձը, աւելի ուշ պիտի իմանամ թէ փրոֆ. Մահէն է որ պեղումներու համար հոն կը գտնուի...: Անին իսկապէս ուրիշ բան է:

92 տարի կեանք ունեցած է միայն (953-1045) եւ կրցած է համամարդկային հրաշալիքներ ստեղծել: Ինչ հզօր ստեղծագործ եղած է այդ դարերուն հայ ժողովուրդը: Արդեօք նո՞յն ժողովուրդն է անտառներ ջարդող, Ակադեմիա եւ Մատենադարան անտեսող, հաճոյքի եռեւեռ վազող ներկայ սերունդը... լուրջ կասկածներ ունիմ:

32.- ՏԵԿՈՐ - ԽԾԿՈՆՔ - ԱՐԱՐԱՏ

Արարատը կարսէն անտեսանելի է. հարկ է իջնել քիչ մը հարաւ-արեւելք, դէպի Խծկոնք եւ Տեկոր: Կէս ժամ հեռանալէ յետոյ Արագածի զանգուածն է որ կ'իշխէ. ամայի, անմարդաբնակ ընդարձակ տարածութիւններ, լեռներու ստորոտը փշալարերով չրջապատուած զօրանոցներ, երբեմն յայտնուող զինուորական ճիպի կառքեր, Աթաթիւրքի «Ոսկեմատեանէն» արտագրուած գեղապաշտական նախադասութիւններ իր մոզաիքէ եւ բուսական դիմանկարներով, կամ այն է որ Արագածը կ'ուզէն սարսափեցնել, կամ ընդհակառակն անոր վեհաշուք զանգուածէն է որ կը սարսափին... Արագածը այս անկիւնէն դիտուած չատ աւելի տպաւորիչ է, քան Հայաստանի որեւէ կէտէ: Հոն, Հայաստանի մէջ սիրուն, պտղատու գիւղերով եւ վանքերու համալիրներով չրջապատուած է, հոս Կարսի եւ Ախուրեանի միջեւ, ինք է իշխողը ոտքերուն տակ փռուած ամայի տարածութիւններուն եւ կարծես ըսել ուզէր այդ ողորմելի մարդկային գինուորական կառոյցներուն եւ անոնց տէրերուն որ զգոյշ կենան, ինքն է հովանաւորը իր հովանիին տակ ապրող այդ փոքր, չինարար, խաղաղ ժողովուրդին որ վերջապէս գտած է հայրենիք մը, իր սեփական հայրենիքին մէկ փոքր անկիւնը եւ թոյլ պիտի չտայ որ ասկէ յետոյ ո՛րեւէ օտար ձեռք բարձրանայ անոր վրայ...:

Տեկոր լերկ բարձրութիւններով չրջապատուած փոքրիկ գիւղ մըն է, բարտիներով ոլասխ մը ձեւացուցած: Գիւղին վերջին տան մօտերը, բարձունքի մը վրայ ընդարձակ աւերակոյտ մը կայ ուր մէկ սրբատաչ քար իսկ չէ մնացած, քակուած տարուան հոս-հոն որպէս հիմ ծառայելու ախոռի մը հաւանաբար. չատ ընդարձակ կառոյց մըն է, տակաւին բարձր որմերը անոր ղեղեցկութիւնը կ'աղաղակեն. գիւղացին իր յարդանոցն ու թրիքի կոյտերը չարած է անոր երկայնքին:

Երկսեռ մանուկներ անմիջապէս կը չրջապատեն մեզ եւ անոնց մայրերը անմիջապէս կը քաչուին իրենց խուցերը... նոյնիսկ հոս, ամերիկեան տոլարը իր թեթաճ գնահատողները ունի: «Մանի՛, մանի՛» կրկնելով մեր չուրջը դարձողները հետզհետէ կը բազմանային. երբ «մանի»ն օգուտ չտնեցաւ յանկերգը փոխուեցաւ «տոլար-տոլար»ի...:

Գիւղին կեդրոնը գտանք առաջնորդ մը որ պիտի ընկերանար մեզի մինչեւ Խծկոնք, որ ակիզբ կ'առնէր Տեկոր գիւղէն: Զուգեցի Տեկորի հնադոյն պաղիլիքը կըրկին բարձրանալ. լինամէ առաջ ուրիչներ բարձրացած ու հողակոյտ մը գտած էին միայն:

«Լուսաբացին բարձրացանք լերան լանջը եւ հոն ուրիչ բան չկրցանք գտնել եթէ ոչ արեւու առաջին չողերուն տակ ընկճուած թանձր պատի ծուծեր, որոնց բարձրութիւնը մօտ էր 1,5 մեթրի եւ որոնցմէ մէկուն վրայ գորշ գոյնով երես պատման քար մը, կառչած կը պայքարէր քնութեան աւերին դէմ» («Հայ ճարտարապետութեան տեղը», Ճուհ. Մարզպանեան, Նոյն, էջ 117):

Տեկորի մասին առաջին երկար ուսումնասիրութիւն կատարողը եղած է Հ. Ղեւոնդ Ալիշան իր Շիրակ գատառին նուիրուած հատորին մէջ (Վենետիկ 1881), երկար էջեր տրամադրելով անոր պատմութեան, անցուդարձերուն, արձանագրութիւններուն (էջ 130-136), սակայն որպէս ճարտարապետ, ամէնէն աւելի Թորամանեանի կը պարտինք անոր մանրազնին ուսումնասիրութիւնը եւ արժեւորումը. ան 1911ին առանձին մենագրութեան մէջ, նըւիրուած՝ Տեկորի տաճարին, կը գրէ.

«Ընդհանուր ճարտարապետութեան եւ գեղարուեստի պատմութիւնը անողոք կերպով դատապարտուած է վերջնականապէս կորնչցնելու իր 1600 տարուան պատկառելի ներկայացուցիչներէն մին, առանց զայն հարցաքննելու, քանի դեռ բոլորովին կազմալուծուած չէ եւ կարող է ընդարձակ չափերով լուսաբանութիւններ ընծայել իւր ժամանակակից պատմութեան, արուեստներուն, գեղարուեստական ոճերու եւ անոնց փոխանցման վրայ: ...Ով որ քննական աչքով դիտած է երբեմնի հոյակապ իսկ այժմ տարաբախտաբար ողբալի վիճակի մատնուած Տեկորի տաճարը, համոզուած եմ որ անկեղծ ցաւակցութեամբ ձայն պիտի բարձրացնէ ինծի հետ գեղարուեստի պատմութեան մէջ անոր արժանավայել տեղը տալու եւ յիշատակը յաւերժացնելու համար» («Հայկազեան ճարտարապետութիւն», Թորոս Թորամանեան, Երեւան, 1942, էջ 185):

Այս գրութենէն տարի մը վերջ Թորամանեան սրտի խոր ցաւով կու տար մահազդը Տեկորի տաճարին.

«Հայ գեղարուեստի հնադարեան ներկայացուցիչներէն ամէնէն հոյակապը եւ ամէնէն պատկառելին որ ապրած է աւելի քան տասնեւհինգ դար ու հասած զառամ ծերութեան, վերջապէս տեղի տուաւ ճակատագրի անդառնալի վճռին առջեւ եւ ընդմիշտ խոնարհեցուց իր սիզապատած գլուխը թաղելով յաւիտենական լեռնակուտակ փլատակներու տակ» (Ճուչարար Ամսագիր, 1912, թիւ 2, էջ 23-25):

Տեկորի տաճարը նուիրուած էր Ամենատուրը Երրորդութեան, կու գար Ե. դարէն, պայտաճեւ կամարի հնագոյն նմոյշն էր որ յետագային պիտի դառնար արաբական ճարտարապետութեան յատկանիշներէն մին, եւ ամէնէն կարեւորը՝ կը կըրէր Գրոց գիւտէն անմիջապէս վերջ Առաջին Հայ Գիրի նմոյշը իր պատերուն վրայ. ցաւօք սրտի չեմ կարծեր որ որեւէ կտոր փրկուած ու բերուած ըլլայ Երեւան, երբ դեռ այդ տարածութիւնները մեր սահմաններուն մէջ կը գտնուէին...:

Գիւղի կեդրոնէն ճամբայ կ'ելլենք դէպի արեւմուտք. չուրջ 4 քմ.ի վրայ կը գտնուի հայկական ճարտարապետութեան գեղագիտական առումով ամէնէն նուրբը, ամէնէն ներդաշնակ, համաչափութեան գլուխ-գործոց Ս. Սարգիս եկեղեցին.

Վայրը կը կոչուի Պէչ Քիլիսէ (Հինգ Եկեղեցիներ), չորսին հիմերը միայն մնացած են...: Ո՞վ պիտի հատուցանէ հայ մշակոյթի ցեղասպանութեան արդարութիւնը... Պալքանեան պատերազմի տաք օրերուն Մոսթարի մէջ ԺԶ. դարու օսմանեան միակամար կամուրջ մը զոհ գընաց թնդանօթի հարուածի մը. աչխարհը ոտքի ելաւ այդ քարակոյտը վերականգնելու. օսմանեան էր. Թուրքերը պէտք չէր վչտացնել. քաղաքակիրթ Թուրքիան ի՞նչ պիտի մտածէր սպիտակամորթ Եւրոպացիին մասին...: Այդ կամուրջը արդէն վերականգնած է: Այս միեւնոյն քաղաքակիրթ Թուրքիան արդեօք ե՞րբ պիտի վերականգնէ հարիւրաւոր օղը հանուած կամուրջները, բերդերը, վանքերը, եկեղեցիները, քաղաքներն ու գիւղերը եւ եւ... անոնց միլիոնաւոր բնակիչները... Եւրոպական Միութիւն մտնելէն առա՞ջ թէ վերջը: Հայաստան եւ Հայութիւնը 90 տարի է կը սպասեն:

Խծկոնքի անմիջական մօտերը բանակատեղիներ կան: Ս. Սարգիս եկեղեցին կուրծքին բացուած խոռոչները մի՞թէ թնդանօթի նչանառութեան հետքեր են... Աբեւելեան կողմն աչխարհիս ամէն ինչ կարելի է սպասել աքսորի եւ լքումի բարդոյթէ տառապող սպաներէն, որոնք կ'ինթադրեմ ամէն օր զրաղումի նոր տեսակ կը փնտռեն իրենց ձանձրոյթը ոպանելու...:

«Այս ափ մը անմարդաբնակ հովիտին մէջ իր ճակատագրին հետ պլուխ պլիսի ձգուած է փոքր յուչարձանը, որ զբօսաշրջիկներու հաւաքածոները հարստացնելու կը ծառայէ իրմէ փրցուած կորցուածքներով, եւ քնութեան սաստիկ պայմաններուն դէմ կը պայքարի ամայի եւ լուսնային միջավայրի մը մէջ» (Մարզպանեան, Նոյն, էջ 1,11):

Ս. Սարգիս իր բոլորաձեւ, կեդրոնաձրկեթ փոքր ծաւալով դեղագիտական գըլուխ-գործոց մըն է որ ափսոս դատապարտուած է չուտով ինքն իր վրայ փըլչելու, եթէ մեր պետական իշխանութիւնները միջազգային ճնչումներով չհետապնդեն. եթէ յուրջ պետութիւն ենք, քուն պէտք չէ մտնեն մինչեւ չստանան պահանջածնին:

Վերադարձ Տեկոր գիւղ. չուկան եռուզեռ կայ. չուկայի օր է. զանազան տեղերէ ապրանքներ կը չրջին յանկարծապոնուած սեղաններու վրայ. դատարկան խառն ցեղեր՝ Քիւրտեր, Թուրքեր, Եզիտիներ, Թիւրքմէններ կը գնեն, կը ծախեն անտանելի աղմուկներով: Թէ՛ ծարաւ եմ, թէ՛ անօթի... չհասկցայ թէ ի՞նչպէս յանկարծ ընդդիմութեան հզօր կիրք մը արթնցաւ ամէն ինչ մերժելու... յիշեցի նոյն գիչեր կատարած ընթերցումի մը տողերը (Օսիփ Մանտէլչթամ, «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան». խմբագրէն. էջ 170-171):

«Իմաստուն հայ ծերունիները ոչ միայն միջոցային, այլ ժամանակի մէջ թափանցող տեսողութեամբ օժտուած են. գիտէին մէկ նայուածքով ժամանակի մէջը խորանալ. "պատմական տեսողութիւն". գիտէին ապագան ալ տեսնել»:

Հայաստանէն հեռանալէն առաջ Մանտէլչթամ կնոջ հետ Շուչի գացած է որ տասնեակ մը տարի առաջ արիւնի մէջ խեղդուած էր ազերի Թաթարներու չարդով հայ բնակչութեան վրայ կատարուած: «Լքուած բազմաթիւ գիւղեր տեսած էի, կը գրէ, բայց կոտորածի եւ չարդի կատաղութիւնը կ'անցնէր բոլոր սահմանները... քաղաքի փողոցներուն մէջ կինդանի անձի մը չհանդիպեցանք. միայն վարը, չուկայի հրապարակին վրայ մարդիկ կը վխտային, բայց անոնց մէջ մէկ հայ իսկ չկար... Անոթի ըլլալով հանդերձ, չուզեցի այդ մարդասպաններու ձեռքէն հաց գնել: Ծարաւ ըլլալով հանդերձ, չուզեցի ջուր խմել այն հորերէն առնուած, ուր անմեղ Հայերու դիակներ նետուած էին... եւ ուզեցի անմիջապէս հեռանալ այս մահահոտ վայրէն» (էջ 171-172):

Վերը Ս. Սարգիսի եկեղեցին, հայկական ճարտարապետութեան լքուած գոհարը, վարը՝ Շուչիի չուկան՝ մէկը արթընցընող Մանտէլչթամեան զրպարտութիւններ... Անօթի էի հայ չուզեցի, ծարաւ էի չզովացայ այդ չուկային մէջ. մահահոտ մթնոլորտ մը կար չուրջս... Վեստ Սարդիս, այս հրաշալի եկեղեցիին պատուիրատուն, Հայոց պատմութեան ամենամեծ դաւաճաններէն մին էր: Ծախուած՝ Բիւզանդացիներուն, փորձած է յափըշտակել Գագիկ Բ.ի բազրատունի գահը եւ տակել Գագիկ Բ.ի բազրատունի գահը եւ չէ յաջողած չնորհիւ Վահրամ Պահլաւունի Սպարապետին դիմադրութեան. Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսին հետ հպատակութեան երդում տուած է Կոստանդին Մոնոմախոս Բիւզանդիոնի կայսրին... եւ կառուցած է այս հրաշալի Ս. Սարգիս եկեղեցին, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս ներկայիս արիւնարբու, ժողովուրդը կեղեքող եւ արհամարհող, երկրին անտառները քանդող եւ քաղաքները այլասերող «ազգի բարերար գործարարներ» հոս-հոն եկեղեցիներ եւ մատուռներ կը բարձրացնեն...: Երանի՛ ունենային իրենց նախահայր՝ Վեստ Սարգիսի ճարտարապետը եւ անոր նուրբ ճաչակը:

Տեկորէն դէպի հարաւ չարունակել, կը նչանակէր հանդիպիլ Ագարակի, Նախիջե-

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Հոկտեմբեր 19ին Պէռլինի մէջ Հռոմի Առաքելական Աթոռի նուիրակութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր Ցովհաննէս-Պօղոս Բ. Պապի պահակալութեան քսանվեցերորդ տարեդարձի առիթով: Ներկայ էին բարձրաստիճան հոգեւորականներ, դեսպաններ եւ այլ պետական պաշտօնեաներ: Նորանշանակ նուիրակ՝ Էրվին Եոզէֆ Աըք· Էնթէր ընդօրէն ողջունեց հիւրերը և վստահեցուց, որ պէտք է չանայ սերտօրէն համագործակցիլ եկեղեցական հայրերու եւ պետական ներկայացուցիչներու հետ: Գերմանիոյ Հայոց թեմի առաջնորդ Գարեգին Աըք· Պեքճեանի Հայաստան դառնալու պատճառով, իբրեւ իր ներկայացուցիչը հանդիսութեան մասնակցեցաւ Գարեգին Աբգ· Ցաղումեանց:

• Հոկտեմբեր 21-22ին Վիէննայի մէջ «Փրօ-Օրիէնթէ» կազմակերպութեան ջանքերով տեղի ունեցաւ աստուածաբանական դիտաժողով՝ «Եւրոպա, մի՛ մոռնար քու նահատակները» խորագրով: Ձեկուցողները Գերմանիոյ տարբեր յարանուանութիւններու ներկայացուցիչներ էին՝ Ուղղափառ, Կաթողիկէ, Աւետարանական եկեղեցիներէն եւ հրէական համայնքէն: Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիները ներկայացնելու համար հրաւէր ուղղուած էր Հայոց Առաջնորդարանին, զոր ստանձնեց Գարեգին Աբգ· Ցարութիւնեան: Ձեկուցողները անդրադարձան նահատակութեան դաղափարի աստուածաբանական վերլուծութեան՝ ներկայացնելով նաեւ իրենց Եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ այս մասին արձանագրուած մասնաւոր յիշատակութիւնները: Դիտաժողովին ներկայ էին Վիէննայի համալսարանի դասախօսներ, հոգեւորականներ, ուսանողներ եւ լրագրողներ, որոնք իրենց հետաքրքրական հարցումներով առիթ ստեղծեցին բովանդակալից քննարկումներ նիւթին շուրջ: Դիտաժողովի աւարտին բոլոր մասնակիցները այցելեցին Վիէննայի կեդր· դատարանը, ուր Բ. Աշխարհամարտի ժամանակ տեղական իշխանութեան կողմէ հարիւրաւոր մարդիկ մահապատժի ենթարկուած են: Ի յիշատակ բոլոր նահատակներուն կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն:

• Հոկտեմբեր 31, Կիրակի օրը, Գերմանիոյ Մայնց քաղաքի Ռայնկոլտ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գերմանական Շրջապատի Պահպանութեան Մրցանակի տուչութեան հանդիսութիւն մը: Այս տարի վերոյիշեալ մրցանակին եւ դրամական պարգեւին արժանացան երկու դիտնականներ, որոնցմէ մէկն է փրոֆ· տոքթ· Կարապետ Անդրանիկեան, որ Համպուրգ-Հարբուրգ մասնագիտական համալսարանի թէքնիք մանրէագիտութեան բաժնի ղեկավարն է: Իր համալսարանական աշխատանքի կողքին Պ. Անդրանիկեան ատենապետն է Ինթէրնէյշընըլ Սոսայթի ֆոր Իքսթրիմոֆայլ հաստատութեան եւ ունի զանազան ոլորիչ գիտական աստիճաններ· հրատարակած է բազմաթիւ մասնագիտական յօդուածներ: Ան ծնած է 1951ին Ցորդանանի Ամման քաղաքին մէջ, ուսանած՝ Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի եւ Գերմանիոյ Կէօթինկէն քաղաքի Կէորկ-Ավուստ համալսարանին մէջ: Փըրոֆ· Անդրանիկեան մրցանակը ստացաւ Գերմանիոյ նախագահ Հորսթ Քէօհլէրի ձեռքէն: Պետական եւ գիտական շրջանակներէն ներկաներու կողքին տուչութեան պարագրութեան մասնակցեցան նաեւ Թեմիս առաջնորդ Գարեգին Աբգ· Պեքճեան եւ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեան:

• Նոյեմբեր 3ին, Գերմանիոյ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Վիւրցպուրկի շրջանի եպիսկոպոսական փոխանորդութեան կողմէ կազմակերպուած էր Հայոց Ցեղասպանութեան 90ամեակին նուիրուած ձեռնարկ մը, որուն կաթողիկէ հաւատացեալ անդամներու կողքին իրենց մասնակցութիւնը բերին այդ շրջանին մէջ պաշտօնավարող չուրջ 20 կաթողիկէ հոգեւորականներ: Ձեռնարկի սկզբնաւորութեան նախ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը, որու աւարտին շրջանի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ· Իսահանեան գերմաններէն իր քարոզին մէջ ներկայ հոգեւորականներէն խնդրեց գալ տարուան ընթացքին իրենց աղօթքներուն մէջ յիշել հայ նահատակները եւ նաեւ նպաստել Հայոց Ցեղասպանութեան Գերմանիոյ կողմէ պաշտօնապէս ճանաչման աշխատանքներուն: Հոգեհանգստեան արարողութեան իր մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Իշխան Սրկ· Զիվթճեան: Այնուհետեւ սրահին մէջ Հայոց Ցեղասպանութեան մասին բանախօսեց Հալլէ-Վիթընպէրկի համալսարանի դասախօս, տոքթ· Ամենուհի Տրոսթ-Աբգարեան: Բանախօսութեան աւարտին ներկաները Սերովբէ Վարդապետին եւ բանախօսին ուղղեցին դանազան հարցումներ Հայաստանի, Հայ Եկեղեցւոյ, հայ – թրքական յարաբերութիւններու եւլն· չուրջ:

• Նոյեմբեր 17-19, Գերմանիա կը գտնուէր ՀՀ նախագահ Ռոպէր Քոչարեան, որ հրաւիրուած էր BMW-ի Հէյպկէրթ Քվանդ հիմնադրամի կողմէ: Նախագահը այցելութեան ընթացքին հանդիպումներ ունեցաւ Գերմանիոյ նախագահին, վարչապետին եւ այլ քաղաքական դէմքերու հետ: Նախագահ Քոչարեանի ի պատիւ, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութիւնը կազմակերպած էր համերգ մը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 17ի երեկոյեան Պէրլինի Ժանտարմընմարքթ համերգասրահին մէջ: Ներկայ գտնուեցան պետական ու քաղաքական մարզերու եւ գերմանահայ հասատութիւններու ներկայացուցիչներ նաեւ Թեմիս առաջնորդ Գարեգին Աբգ· Պեքճեան, իր հետ ունենալով Պէրլինի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ· Իսահանեանը: Առաջնորդը առիթէն օգտուելով նախագահին փոխանցեց Գերմանահայոց թեմի բարի գալստեան ողջոյններն ու բարեմաղթութիւնները: Համերգին ելոյթ ունեցան Կորիւն Ասատրեան, Քաղուէօքի Օվիմոթօ, Վարդան Մամիկոնեան եւ Սերգէյ Նաչատրեան, ներկայացնելով հայ եւ եւրոպացի համբաւաւոր երաժիշտներու գործերէն:

• Նոյեմբեր 18-20, Գերմանիոյ Պոխում քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ «Սփիւռքի եւ Ցեղասպանութեան Հետազօտման Հիմնարկ»ի հիմնադրման 10ամեակին նուիրուած գիտաժողով մը մասնակցութեամբ եւ բանախօսութիւններով գերման չարք մը մասնագէտ-գիտնականներու: Գիտաժողովին վերջին օրը Պոխումի Թանգարանին մէջ տեղի ունեցաւ 10ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը որուն բացումը կատարեց Հիմնարկին տնօրէնը տոքթ· Մխիթար Տասպաղ: Հանդիսութեան ներկայ գտնուեցան եւ ողջոյնի խօսքով 10ամեակը շնորհաւորեցին Պոխումի առաջին քաղաքապետուհի տոքթ· Օթթիլիէ Շոլց, Պոխումի համալսարանի տեսուչ փրոֆ· տոքթ· Վոլֆկանկ Վահնէր, Գերմանիոյ Հիւսիս-Հռենոսեան Երկրամասի Գիտութեան եւ հետազօտութեանց նախարար Պ· Հարթմութ Քրեպս: Հանդիսութեան ներկայ գտնուեցաւ եւ տարեդարձը շնորհաւորեց նաեւ Թեմիս առաջնորդը Գարեգին Աբգ·: Հանդիսութեան երաժշտական բաժինը ստանձնած էին Ջուլիակահար Սրա Մալիքեան եւ դաշնակահար Սերոժ Կըրպէեան:

• Նոյեմբեր 20 - 21, առաջնորդանիստ Քէօլնի հայ համայնքի սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ Թեմակալ առաջնորդ Գարեգին Աբգ· Պեքճեանի եւ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանուհի տիկին Կարինէ Ղազինեանի տեղի ունեցաւ վեր· Եոհաննէս Լեփսիուսի կողմէ 1914ին Պէրլինի մէջ հիմնադրուած «Գերման – հայկական ընկերակցութեան» 90ամեակին նուիրուած գիտաժողով եւ հանդիսութիւն մը: Հանդիսութեան ընթացքին «Ս· Սահակ-Մեսրոպ» առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ գերմանահայ մտաւորական եւ Ընկերակցութեան առաջին հայ ատենապետ տոքթ· Ռաֆֆի Քէպապճեան-Քանդեանին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան «Ս· Սահակ-Ս· Մեսրոպ» պատուոյ չքանչանի տուչութեան արարողութիւնը: Գարեգին Բ· Ամենայն Հայոց Հայրապետի կոնդակը ընթերցելէ առաջ տոքթ· Քանդեանի մշակութային եւ հասարակական գործունէութեան մասին խօսք առաւ Թեմական Խորհուրդի անդամ տիկին Մելինէ Փոհլման: Տոքթ· Քանդեանին ուղղեալ գնահատանքի խօսք ըսաւ նաեւ առաջնորդ Գարեգին Աբգ·, որ հայրապետական կոնդակի ընթերցումէն ետք կատարեց չքանչանի տուչութիւնը, յանուն Կաթողիկոսին: Ապա տոքթ· Քանդեան իր երախտագիտութիւնը յայտնեց Հայրապետին՝ զինքը Հայց· Եկեղեցւոյ բարձր չքանչանին արժանացնելուն համար: Ցօբելենական հանդիսութեան եւ տուչութեան ընթացքին հայ եւ օտար երգահաններու ստեղծագործութեանց կատարումներով հանդէս եկան դաշնակահարուհի Սուսաննա Գրիգորեան եւ թաւջութակահար Թարաս Ջանչաք:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Նոյեմբեր 22

ւանի, Մրենի, Բագարանի յուշարձաններուն, հասնիլ Կողբ, Եղնիկի ծննդավայրը, որ Գիւրերու գիւղէն վերջ առաջին փիլխոփայ - աստուածաբան հեղինակութիւնը դարձաւ հայ գրականութեան, իր «Եղծ աղանդոց» գրութեամբ: Աւելի վար իջնելէն է, ուր մինչեւ 1920 թուականը 10·000էն աւելի Հայեր կ'ապրէին· ունէին երեք եկեղեցի, դպրոցներ· ծննդավայրեղած է կարգ մը երեւելի արուեստի գործիչներու (Ե· Իսաթէկեան, Ա.զատեան, կանայեան, Աւդալբէկեան, Արզումանեան, Բալոյեան, Թէրզիպաշեան...): Պէտք էր վերադառնալ քիչ մը բնութիւնն ալ վայելելու, դէպի հիւսիս Զըլտըր լիճի ափերը բարձրանալով:

Վերջին անգամ մըն ալ Արարատի սպիտակ կատարը դիտելէ վերջ Թրքական կողմէն (կարծես միւս երեսը Թրքական չէ) վերադարձ ղէպի Կարս:

Պանդոկի մուտքին, ապակիէ կրպակին մէջ, նոր անդրադարձայ որ հայկական յուշանուէրներ ծախու դրուած են· եթէ Անիի մայր տաճարը պատկերող, Արարատի մէջտեղը Նոյեան տապանը, կամ Տղուպայազիտի մզկիթը ներկայացնող տեղական աղքատ ճաշակի արդիւնք են, ոսկեթել ձեռագործով խաչերը, կնոջական լաթէ պայուսակներու վրայ աշխատածները, վստահաբար ճարպիկ Հայերու գործ են, որ Պաթումի սահմանէն մինչեւ հոս հասնելով, չհարթեր փոխանակութիւններ կը կատարեն Թրքական հլուններու հետ, զորս կարելի է առատօրէն գտնել Երեւանի Վերնիսաժի սեղաններուն վրայ:

Հ.Ց.Պ.

(Շար· 16)

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ Գէորգեան Ամիրաջի կեանքէն)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա·
ԳԼՈՒԽ Ի·
ՆՈՐ ԱՂԷՏ

- Բարեւ ձեզ բարեկամներ, ըսին, ես Իզմիրէն կու գամ գործով: Մեր Պատրիարքի ըրած կարգադրութիւնները լսելով ընդվզեցայ: Հոս մարդ չեմ ճանչնար, եկայ քանի մը հայ գտնելով սիրտս անոնց առջեւ բանալու:

- Մեր սրտէն կը խօսիք բարեկամ, ըսաւ պանդուխտներէն Ցակոբ:

- Մեր Պատրիարքը Ֆրանք եղած է, մեր միւռոնը ձէ՞թ է որ նոր լուղ կ'օրհնէ, րսաւ Հայր Ֆրանսուա:

- Իրաւ է, իրաւ է, ըսին բոլորը միաբերան:

- Տեսէք թէ ի՛նչ տուաւ ինծի Պատրիարքական չրջանակ մուտք ունեցող մէկը, զոր իմ քնակած խանիս մէջ ճանչցայ:

- Ի՞նչ, ըսին բոլորը:

Հայր Ֆրանսուա դրպանէն հանեց ծալլուած պահեր մը: Ս· Լուսաւորիչի պահեր մը, որուն վրայ փակցուած էր Պապին լուսանկարը եւ ծածկած Լուսաւորիչի դէմքը:

- Լսեցի՞ք, ըսաւ հայր Ֆրանսուա, պողոս Պատրիարք Լուսաւորիչի բոլոր պատկերներուն վրայ Պապին լուսանկարը փակցընել կու տայ եղեր:

- Այդ անկարելի է, պողոսին պանդուխտները միաբերան:

- Ես ալ պիտի չհաւատայի, բայց ահա փաստը ըսաւ, օդին մէջ չարժելով ձեռքի նկարը:

Պանդուխտներէն Ցակոբ Տէմիրճեան որ պերճախօս անձ էր, սկսաւ պոռալ·

- Ընկերներ, հայը իր կրօնքը ունի միայն այս աշխարհի վրայ, ուրիշ ոչինչ: Ոչ պետութիւն ունինք, ոչ թագաւոր, միայն մեր կրօնքը մնացած է: Վեց հարիւր տարիէ ի վեր թափառական ենք, առանց երկրի, առանց պետութեան: Մեր զօրանոցները մեր եկեղեցիներն են, մեր զօրավարները՝ մեր կրօնաւորները, եւ հիմա Պատրիարքը մեր կրօնքն ալ ծախած է փըրանքներուն, եթէ այլեւս ոտքի չելլենք եւ չփրկենք մեր կրօնքը, հայը դատապարտած է կորսուելու:

- Իրաւունք ունիս Ցակոբ, պոռաց Զաքարիա պատանին, որ եկեղեցասէր էր եւ դպրութիւն կ'ընէր, եւ իր գեղեցիկ ձայնով կը հմայէր եկեղեցասէրները:

Ցակոբ քանի տեսաւ որ ընկերները իրեն իրաւունքը կու տան, այնքան աւելի խանդավառուեցաւ:

- Ընկերներ, չարունակեց պոռալ, վայրկեան մը լռեցէք: Ձեզի առաջարկ մը ունիմ:

- Ասէ Ցակոբ, պոռացին պանդուխտները:

- Վաղը Աստուածածին է: Աւելի լաւ չըլլա՞ր այս գործը իրագործելու համար, հաւաքուինք Գումգաբու եւ երթանք Պատրիարքարան: Մեզմէ պատուիրակութիւն մը թող երթայ Պօղոս Պատրիարքին եւ ստիպէ զինքը որ հրաժարի այս վնասակար գործունէութենէն: Եթէ չյօժարի զինքը վար առնենք:

Կեսարացի պանդուխտները համաձայն գտնուեցան իրենց ընկերոջ:

- Ակնցիներն ալ շատ զայրացած են այս համաձայնութեան դէմ, մեր այս որոշումը անոնց ալ հաղորդենք, առաջարկեց մէկը:

Ցակոբի ձայնը կրկին բարձրացաւ·

- Կիրակոս Ագարակեան եւ Գրիգոր Քէօսէեան թող մեր կողմէ պատուիրակ երթան ակնցիներուն եւ մեզ բերեն անոնց պատասխանը: Ի՞նչ կ'ըսէք:

- Ճամբար է, յարմար է:

Պատուիրակները գացին եւ հազիւ ժամ մը վերջ վերադարձան երեք ակնցիներու հետ, որոնք եկան իրենց ընկերներուն եղբայրական ողջոյնը բերելու եւ յայտնելու թէ համաձայն են կեսարացիներուն հետ, եւ յաջորդ օրը իրենք ալ պիտի գան Պատրիարքարան, մասնակցելու համար ցոյցին:

Այսպէս մինչեւ ուշ առեն խօսեցան, սէտք եղած կարգադրութիւնները ըրին եւ քաշուեցան հանգստանալու:

Ժամ մըն էր որ կեսարացի պանդուխտներու խանին մէջ Մորփէոս տարածած էր իր թեւերը: Պանդուխտներէն մին չըտկըեցաւ անկողնին մէջ եւ չուրջը ականջ տուաւ: Երբ տեսաւ որ բոլորը կը քնանան, կամաց մը ելաւ հագուեցաւ եւ դուրս նետուեցաւ: Այս անձը Գազազի մօտ կ'աշխատէր, մթերանոցի պետն էր: Հակառակ դիչերը շատ յառաջացած ըլլալուն, Քերովբէ Սէվիմեան սկսաւ արդօրէն յանդիմանել մութ փողոցներէն դէպի Գումգապու: Քերովբէ շատ յուզուած էր:

- Այս փորձանքին առաջքը միայն մեր չօրպաճին կրնայ առնել, կը խորհէր ան:

Երբ չնչասպառ հասաւ Գազազի տան առջեւ, տունը զառաւ մթութեան մէջ թաղուած: Կամաց մը դուռը զարկաւ, յետոյ աւելի ուժով: Քիչ վերջ ծառայ մը դլուխը երկարեց պատուհանէն եւ հարցուց·

- Քի՞մ օ:

- Պէն Քերովբէ, չօրպաճիները անպարեզըը, պատասխանեց Թրքերէնով: Ցետոյ միշտ Թրքերէնով աւելցուց·

- Պէտք է անմիջապէս չօրպաճին տեսնեմ, խիստ կենսական խնդրի մը համար:

Ծառան փորձեց դործը առաւօտեան ձգել, բայց Քերովբէի յամառութեան առջեւ ստիպուեցաւ տեղի տալ եւ արթընցուց Պէզճեանը: Գազազ մտահոգ փութաց այն սենեակը ուր իր պաշտօնեան նստած էր:

- Քերովբէ, խե՞ր է, մի՞թէ դիչերուան մութը խորհուրդնե՞ր բերաւ քեղի: Այս ժամու այսպէս վազելով ինչո՞ւ հոս եկար: Դեռ լուսաբացին երեք ժամ կայ:

- Ամիրա, ազգիս գլխուն նոր փորձանք մը կայ: Դուք միայն կրնաք մեզ փրկել այս նոր աղէտէն:

- Ձեմ հասկնար:

- Կեսարացի եւ ակնցի պանդուխտները կ'ուզեն վաղը Պատրիարքարանը կոխել եւ Պատրիարքը ստիպել որ հրաժարի կաթոլիկներուն հետ ըրած համաձայնութենէն: Եթէ Պատրիարքը չընդունի իրենց առաջարկը, որոշած են վար առնել զայն:

(Շար· 44)

ՆՈՒԷՐ

Ժատ եւ Թիանա Մուրատեանի (Լոնտոն) մկրտութեան առթիւ Ռոզա Տակաուեան 200 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Communiqué de Presse

«Ensemble pour une Europe Européenne»

MANIFESTATION NATIONALE à PARIS

Sur le Champ de Mars,
côté Ecole Militaire

Dimanche 5 décembre à 14h30

NON A LA TURQUIE DANS L'EUROPE !

Manifestation organisée par
«FRANCE-EUROPE-AVENIR»
(Association Loi 1901)
franceuropavenir@club-internet.fr
www.francisdemay.org

et soutenue par de nombreuses associations.

ADL Ramgavar France
invite tous ses membres et ses amis à participer à cette manifestation.

Nous devons être le plus nombreux possible pour faire entendre notre voix au Président de la République.

CONCERT

dans la Cathédrale Sainte Croix de Paris
des Arméniens Catholiques,
au profit des enfants de Gumri
(Arménie)
le mardi 7 décembre à 20 heures 45
Mourad AMIRKHANIAN
(baryton-basse)
Georges WANIS
(ténor)
accompagnés au piano par
Lucie DEROIAN
interprètent des airs de
Haendel, Donizetti, Verdi, Puccini, Tchaikovski, Komitas, Tigranian
Entrée : 13 rue du Perche 75003 Paris
P.A.F.: 15 Euros - Etudiants: 10 Euros.
Réservations :
☎ 01 44 59 23 50 ou 06 20 59 16 69.
Métro: République, Filles du Calvaire.

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique —
Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերթերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին։
Մուտքը ազատ է։

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուբրութ) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։
Մուտքի տոմսը 20 եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու։
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոպէրին 04·78·49·19·44 թիւով։
(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսա-Հայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին)։

□

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

SOIREE «COUSCOUS»

Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

□

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցընելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին։
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Արաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (ժամը 19էն վերջ)։

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կռան փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանին, նախկին հոգեւոր հովիւներուն, քարեբարեներուն, հիմնադիրներուն, նուիրատուներուն, ծառայողներուն, թաղի ննջեցեալներուն յիշատակին կը կատարէ՝
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.ական-ներու յիշատակին, կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի։

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4· տօնն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

SALON DU LIVRE ARMENIEN

«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville
— Conférence - débat —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45
— Exposition - vente avec dédicaces d'auteurs —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎԱՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Շ ա ւ ի թ» Մորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է Երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ցունիսէն ի վեր կը գործէ European Investment & Business Consulting Company անունով։ Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ապասարկութիւն կ'առաջարկէ։

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու համար տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, ի հարկին որակեալ գործաւորներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.։*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ։

ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Մեր հասցէները.—

• SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

• EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
JEUDI
2 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ԱԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·080 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·080

Finir le travail

Yves TERNON

En France, la haine raciale on connaît Aujourd'hui elle se manifeste de plus en plus souvent, dans des lieux de plus en plus divers : dans la rue, dans les banlieues et les beaux quartiers, sur les stades, dans les lieux de culte ou de mémoire, dans les cimetières, à la radio, à la télévision et sur les égouts d'Internet où elle est sans limite dans l'abjection. Il y a les privilégiés de la haine, les éternelles victimes des propos racistes, les Juifs, les Arabes, les Noirs, les Tsiganes, entre autres. Les Arméniens avaient, jusqu'alors, été relativement épargnés. Que s'est-t-il donc passé, ce samedi 27 novembre, à Valence ? Un journaliste dirait, après une brève enquête, qu'une dizaine de personnes, qui tenaient près de la mairie un stand où elles priaient les passants de signer une pétition demandant que la reconnaissance du génocide arménien figure dans les critères requis pour l'adhésion de la Turquie dans l'Union Européenne, ont été attaquées à coups de bouteille par une vingtaine de voyous, insultées, menacées et blessées. Présenté ainsi l'incident est grave : on s'en prend à la liberté d'expression de citoyens français. S'il fallait que ces demandes provoquent des violences, l'agora deviendrait un champ de bataille. On pourrait cependant relativiser l'événement et dire que le fait est coutumier en période électorale où les colleurs d'affiche sont souvent agressés et que même si les Français n'ont pas été priés de donner leur avis sur la décision qui sera prise le 17 décembre, on peut se considérer dans une situation voisine d'une période électorale. Bien que les agresseurs n'aient pas été interpellés par la police, on sait qu'il s'agit de personnes d'identité turque, parlant le turc. On ignore par contre si ces personnes étaient des citoyens français ou des immigrés qui, de ce fait, ont le devoir de ne pas intervenir dans la politique du pays qui les accueille. Il est normal que l'on demande dans la rue à des passants de signer une pétition, sans que cela provoque des remous. On pourrait ajouter que, depuis des décennies, les demandes formulées par la communauté arménienne s'adressent au gouvernement turc et non au peuple turc, dont on estime qu'il n'est pas informé sur la réalité des faits et qu'il ne le sera pas de sitôt, puisque le ministère de l'Education veut former les élèves des écoles turques à la négation du génocide arménien. On pourrait donc banaliser l'incident et considérer qu'il ne menace pas l'absence de relations entre les deux communautés arménienne et turque en France, communautés qui ne dialoguent pas ensemble. Il ne faut pas la banaliser et voici pourquoi.

A une lecture plus fine de l'événement, on est en droit de craindre que l'acte soit prémédité et qu'il se situe dans une politique de provocation. Depuis le début des demandes arméniennes de reconnaissance du génocide, la communauté turque n'est jamais intervenue contre des militants arméniens; elle n'a jamais saccagé leurs stands. L'échéance est proche et la Turquie a tout à gagner à un affrontement entre Turcs et Arméneins. On pouvait déjà, il y a peu, percevoir cette manipulation dans les violences verbales survenues à Marseille lors de la visite du président de la République.En admettant qu'il s'agisse d'une provocation, la conclusion est simple. Il ne faut pas répliquer physiquement au «tumulte» de Valence. Par contre, il faut engager des procédures pénales pour établir les circonstances exactes de l'agression, la victimisation qu'elle a provoquée, les réactions des autorités. Il le faut parce qu'on ne doit pas laisser des délits impunis et parce qu'on doit rappeler à nos concitoyens que c'est lorsqu'on la sème —et surtout si le terreau est fertile— qu'il faut détruire une graine d'ivraie, sans attendre qu'elle dévoile sa nature.

Mais il y a plus. Des menaces ont été proférées: menaces de mort sur les personnes agressées et sur leurs familles. Si mon information est exacte, cette phrase aurait été prononcée (en français) «Nos parents ont massacré vos parents et nous allons finir le travail». Ces mots ont de terrifiants échos. Aujourd'hui au Rwanda, c'est-à-dire chez les survivants du génocide de 1994, les assassins du Hutu Power menacent les témoins et les tuent. En Europe, dans la diaspora tutsi, des survivants entendent les mêmes propos menaçants : d'un geste significaif on promet de les égorger. Et on ajoute : «On va finir le travail». Cette formule est le leitmotiv des assassins hutus. On avait cru que le peuple turc ignorait ce qui s'était passé en 1915, qu'ils ne savaient pas que leurs parents —en fait, leurs arrière-grands-parents— avaient tué les Arméniens ottomans. Et s'ils savaient? Si non seulement ils acceptaient la vérité du génocide, mais s'ils l'assumaient avec une telle conscience du crime qu'elle se traduise par un empressement à «finir le travail»? Il faut savoir, par une enquête approfondie si, ce samedi là, à Valence, les agresseurs étaient simplement des brutes imbéciles ou des casseurs en mission. Il faut savoir si, ce jour là, le gouvernement turc n'a pas reconnu implicitement le génocide des Arméniens en envoyant ses nervis «finir le travail». Cela changerait bien des choses, car on verrait mal le président de la République accepter le 17 décembre d'initier une procédure d'intégration d'un pays qui, par des crimes de cette nature, donne un avant-goût de ce qu'il nous réserve.

Quoi qu'il en soit, l'incitation à la haine raciale est ignoble et inacceptable.Quand à la force des mots on oppose la violence des coups, quand à l'énoncé d'une opinion on réplique par l'aveuglement de l'agression physique ou verbale, quand, ne pouvant supporter la vérité, on blesse celui qui l'a dit, alors la démocratie est en souffrance, alors la République est, sur son territoire, en danger.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պաշտօնական դէմքերու ելոյթներ, գըրչեղբայրներու մահախօսականներ, մտերիմներու շշմած ու ցաւսիրտ արտայայտութիւններ սիրելիի մը կորուստը ողբացին: Անակնկալը ցնցող էր ո՛չ միայն որովհետեւ առողջ, առոյգ պատկեր մը ունէիմք Լ· Միրիջանեանէն, այլեւ՝ անոր լաւատես եռանդէն շատ բան կը սպասէիմք ու ի՛նք իր խօսքով, իր գրիչով թելադրած էր այդ սպառումը:

Բանաստեղծի, հրապարակագրի, հանրային գործիչի, խիզախ խօսքի տիրոջ, նոյնիսկ ծովուն սիրահար նաւաստիի անոր յատկանիշերը շատերու կողմէ յիշուեցան· յիշուեցան՝ մեկնումին ցաւով, գնահատանքին անկեղծութեամբ, իրմով կորսուածներուն ափսոսանքով:

Երեւանեան ու փարիզեան երկու կարճ հանդիպումներէ զատ, որպէս իրեն հետ անմիջական կապը իմակներով, երբեմն թերթերուն տրցակներուն ընկերացած երկտողներով շարունակած մը, կրնամ վկայել շատ հաճելի նամակագրի անոր յատկանիշին մասին· անվրէպ տեսնող, տեսածին խորը թափանցող ու ըսելիքը շատ յաճախ երգիծական սուր սլաքներով արտայայտող մըն էր Լ· Միրիջանեան:

Սակայն այս բոլորէն աւելի՛ հիմնական յատկանիշը այն հաւատքն էր որ խորապէս արմատացած իր հոգիին ու մտքին մէջ, լեզուական պայքարին առաջամարտիկը ըրած էր զինք: Խօսքովն ու գրիչովը բացատրելով, համոզելով, ընդդիմախօսելով, պատճառաբանելով տարաւ Հայաստանի մէջ ուղղագրութեան վերադարձի պայքարը· ոչ իսկ օր մը յաղթանակին հաւատքը տկարացաւ, երբ նոյնիսկ շա՛տ յարգարժան նկատուած խաւարամոլներ դիմեցին սուտի, կեղծիքի, մինչեւ իսկ զինքը վարկաբեկել փորձելով: Ընդհակառակն՝ 48 ժամ յետոյ: Արտաքին յանձնախումբին այս քուէարկութիւնը ապտակ մը կը նկատուի Ֆրանսայի համար, քանի այդ ձեւն է զոր պաշտպանած են եւ կը պաշտպանեն Սարքոզի, Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն եւ Ֆր. Պայրու եւ զօրավիգ եղած են Պրիւսէլի մէջ Ժ. Թուպրոն, Մարիէլ տը Սարնէզ, Լամասուր եւ Նիքոլ Ֆոնթէն: Եւրոպական Խորհրդարանը, հակառակ ներկայացուած 500 փոփոխութիւններու կամ սրբագրութիւններու որոնք կը ձգտէին դժուարացընելու բանակցութեան դիրքը, երեսփոխանները հետեւած են Յանձնախումբին կարծիքին: Կը թելադրեն ղեկավարներուն «բանակցութիւնները սկսիլ առանց «աւելորդ պայմանաժամերու»: Միակ դիջումը որ եղած է Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդդիմադիրներուն այն է որ 2005-

(Շար·ը Դ· Էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԵՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Եւրոպական Խորհրդարանի Ապտաքին յանձնախումբը, Նոյ· 30ին մերժած է «երրորդ ճամբու» լուծումը Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, այսինքն առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան լուծումը: Քուէարկուած այս վճռաթուղթը, Դեկտ· 15ին քուէարկութեան պիտի դրուի լիակատար նիստին, ապա՝ 25երու ղեկավարներուն՝ 48 ժամ յետոյ: Արտաքին յանձնախումբին այս քուէարկութիւնը ապտակ մը կը նկատուի Ֆրանսայի համար, քանի այդ ձեւն է զոր պաշտպանած են եւ կը պաշտպանեն Սարքոզի, Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն եւ Ֆր. Պայրու եւ զօրավիգ եղած են Պրիւսէլի մէջ Ժ. Թուպրոն, Մարիէլ տը Սարնէզ, Լամասուր եւ Նիքոլ Ֆոնթէն: Եւրոպական Խորհրդարանը, հակառակ ներկայացուած 500 փոփոխութիւններու կամ սրբագրութիւններու որոնք կը ձգտէին դժուարացընելու բանակցութեան դիրքը, երեսփոխանները հետեւած են Յանձնախումբին կարծիքին: Կը թելադրեն ղեկավարներուն «բանակցութիւնները սկսիլ» առանց «աւելորդ պայմանաժամերու»: Միակ զիջումը որ եղած է Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդդիմադիրներուն այն է որ 2005-

(Շար·ը Դ· Էջ)

Réactions après l'odieuse agression de Valence (*)

Communiqué de l'U.D.F.

A quelques jours du Sommet Européen du 17 décembre prochain, au cours duquel il sera décidé si la Turquie pourra ou non être candidate à l'adhésion à l'Union Européenne, des jeunes Français d'origine arménienne ont été victimes d'une agression le samedi 27 novembre 2004 à Valence alors qu'ils informaient la population valentinoise, par voie de tracts sur le Génocide Arménien perpétré en 1915 par l'Etat turc. Cette agression fut d'abord verbale avec des injures racistes, puis physique.

Dès le mois de juin dernier, les responsables associatifs avaient informé les pouvoirs publics de risques possibles d'agressions.

En utilisant sa niche parlementaire le Groupe de l'U.D.F. a permis l'adoption de la loi reconnaissant le Génocide Arménien. A ce jour la France est le seul pays à l'avoir reconnu par une loi. Aussi le Groupe U.D.F. dénonce avec force une agression inacceptable qui appelle des sanctions.

En conséquence l'U.D.F. demande au Ministre de l'Intérieur et au Ministre de la Justice, Garde des Sceaux, de prendre toutes les dispositions nécessaires pour que les auteurs de ces actes soient sanctionnés et ne puissent être renouvelés dans le futur. La liberté d'informer et de manifester doit être préservée.

François ROCHEBLOINE

29 novembre 2004

(*) *Le titre est de la Rédaction.*

ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՔԻՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Ատուած այս ի՞նչ զարմանահրաչ նիւթից է ստեղծել մեզ՝ Հայերիս:

Երեք տարուայ ընդմիջումից յետոյ, նորից հաւաքուեցինք երկրագնդի բոլոր մի֊ջօրէականներից, չարունակեցինք զբոյցը կենսական բազում հարցերի շուրջ, ինչ֊որ խնդիրների մէջ յաջողեցինք, ինչ֊որ խնդիրների համար ուրուագծուեցին հեռանկարներ, բայց, սակայն, աւաղ, խնդիրների խնդիրը մնաց ոչ միայն բաց, այլեւ ենթարկուեց հերձուածողութեան վտանգի...

Ճշմարիտ է, որ Հայ ոգին վտանգներից սասանուողը չէ, ատոյգ է, որ հաւաքական Հայ Միտքը Հայկ Նահապետի ամենաղօր ուժն ունի, եւ ոչ մի բէլ սարսափելի չէ: Սա այսպէս լինելով հանդերձ, որեւէ հերձուածողական միտում եղել եւ մնում է ոչ ցանկալի...

« ՈՒՂՂԱԴԱՐՁԹԵԱՆԸ ԶՎԵՐԱԲԵՐ – ԻՆՔ ՈՒՂՂԱՓԱՌՕՐԷՆ »: Սիլվա Կապուտիկեանն այսպիսի խորագրով է հրապարակել Հայաստան – Սփիւռք Բ. Հորհռդաժողովի Կրթութեան, գիտութեան եւ մշակոյթի մասնաճիւղում ունեցած իր ելոյթը («Գրական Թերթ», 2002 Յունիս 7): Բնական է, որ մեզ, ի ծնէ, ի բնէ ուղղադրութեանը ուղղափառօրէն վերաբերուած լինելով, սոյն ելոյթ֊յօդուածի նկատմամբ անտարբեր մնալ պիտի չկարողանանք: Խնդիրն, անշուշտ, այս կամ այն հարցի առիթով մեր համաձայն լինել֊չլինելու մէջ չէ: Խնդիրն այն է, որ սխալը ժամանակին չկանխելը յղի է հասարակական կարծիքի ապակողմնորոշման վտանգով եւ անհարկի փորձութիւններով: Այն էլ ասենք, որ ճշմարտութիւնն աւելին արժէ, քան հեղինակութիւնների հանդէպ ընդհանուր կամ անհատական վերաբերմունքը:

Երբ Ապրիլ 13ին, երեւանեան երեք թերթերի մէջ միաժամանակ հրապարակուեց «Հայերէնի արդի ուղղագրութիւնը փոխելու փորձերի առթիւ» տխրահռչակ համահաւասկանը, եւ նրա 27 համահեղինակների կողքին մենք տեսանք նաեւ Սիլվա Կապուտիկեանի անունն֊ազգանունը, վերջնականապէս համոզուեցինք, որ յարգելի բանաստեղծուհին մնում է Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատմանը դէմ կեցողների չարքում: Ի հարկէ, ափսոսանքի ղպացում ունեցանք: Ափսոսանքի, բայց ո՛չ տագնապի. վերջին հաշուով, արեգեանականների լեզէոնում մի մարդ աւել թէ պակաս, էական տարբերութիւն չունի: Սակայն բոլորովին այլ է «Գրական Թերթ»ում հրապարակ հանուած վերոյիշեալ յօդուածը, որով յարգարժան բանաստեղծուհին կոչ է անում ուղղափառօրէն չվերաբերուել ուղղագրութեանը: Այս դէպքում, տագնապի զգացումն առկայ է: Եւ ահա, թէ ինչու:

Տիկին Կապուտիկեանը գրում է. «Տիքրոյթի, Լոս Անճելըսի, Պուէնոս Այրէսի, Մոնթէվիտէոյի հայկական վարժարանների երեխաները հայերէն սովորում են մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, բայց խօսում են անգլերէն, սպաներէն՝ հայերէն հազիւ մի բանի բառ իրար կպցնելով: Աւա՛ղ, ուծացման հզօր յորձանքի դէմ հաւասարապէս անզօր են ե՛ւ հին, ե՛ւ նոր ուղղագրութիւնները: Վկայ՝ նորակազմ ռուսահայութիւնը: Կարծում եմ, որ նորութիւն ասած չեմ լինի, եթէ շեշտեմ, որ հայութեան գոյատեւման հիմնական խարիսխը հայրենի հողն է, Հայաստանը, եւ, ուրեմն, Սփիւռքի անխափանելի կապը հայրենիքի հետ»:

Առաջին երեք նախադասութիւններում արտայայտուած մտքերին դժուար թէ ոեւէ մէկը համաձայնի: Իրականութեան դէմ ակնյայտ մեղանչում է յայտարարելը, թէ Սփիւռքի վարժարանների երեխաները խօսում են «հայերէն հազիւ մի բանի բառ իրար կպցնելով»: Գոնէ Սիլվա Կապուտիկեանն այդպիսի բան պիտի չասէր: Չէ՞ որ նա քաջածանօթ է Սփիւռքին եւ յաճախ է հիւրընկալուել տարբեր աշխարհամասերի հայկական վարժարաններում՝ ունկնդիր լինելով թէ՛ երեխաների, թէ՛ մանկավարժների անթերի հայերէնին: Մի՞թէ Կապուտիկեանին յայտնի չէ, որ Հայաստան այցելող սփիւռքահայ բազում աշակերտներ ու մանկավարժներ ընդհանուր հիացմունք են պատճառում իրենց հայերէնով, իսկ մանկավարժներ էլ կան, որ մամուլում (սփիւռքահայ մամուլում, քանի որ հայաստանեան մամուլը այդ յօդուածները չի տպագրում) գիտական ամենաբարձր մակարդակով հակադրւում են հայրենի ակադեմիկոս – տոքթ.֊վրոփ.ին... Ուրեմն բանաստեղծուհին ինչո՞ւ է խտացրել դոյները:

Խտացրել է, որպէսզի հաւատացնի, թէ «Աւա՛ղ ուծացման հզօր յորձանքի դէմ հաւասարապէս անզօր են ե՛ւ հին, ե՛ւ նոր ուղղագրութիւնները: Վկայ՝ նորակազմ ռուսահայութիւնը»: Բայց այս մտքերին եւս ոեւէ մէկը դժուար թէ հաւատ ընծայի:

Որ Սփիւռքում ուծացման յորձանք եղել է եւ կայ, դիտեն բոլորը: Բայց որ այդ «հզօր յորձանքի դէմ ՀԱՒԱՍԱՐԱՊԷՍ անզօր են ե՛ւ հին, ե՛ւ նոր ուղղագրութիւնները», սա նոյնպէս խտացուած դոյ ներով մի միտք է, որտեղ տրամաբանութիւնն իր տեղը զիջել է հռետորականութեանը: Տասնամեակներ չարունակ, Սփիւռքն ինչո՞վ է պայքարել ուծացման դէմ, եթէ ոչ եւ ամէն բանից առաջ մայրենի լեզուն, Հայկական Եկեղեցին եւ Հայաստանասիրութիւնը պահելով֊պահպանելով: Եւ յաղթել է ըստ կարելւոյն: Իսկ մայրենի լեզուն միշտ եղել է ազգային ուղղագրութեան գեանի վրայ: Ու բնաւ ճիդ չէ, թէ ազգային ուղղագրութիւնը անզօր է եղել եւ անզօր է ուծացման դէմ պայքարում: Ընդհակառակն, ազգային ուղղագրութիւնը, երկսայր Թրի պէս, օգնել է պայքարելու մի կողմից՝ ուծացման օտար ազդակների, միւս կողմից՝ խորհրդային կարգերի ծնունդ նոր «ուղղագրութեան» յորձանքների դէմ: Սա՛ է պատմական ճշմարտութիւնը: Ուստի, չի կարող հաւատարութեան նչան լինել «հին եւ նոր ուղղագրութիւնների» միջեւ առհասարակ՝ ինչ ասպարէզում էլ որ լինի:

Ինչ վերաբերում է «նորակազմ ռուսահայութեանը», ապա այն վկայում է, ամէնից առաջ, նոր ուղղագրութեան ազդակործան էութիւնը: Ովքե՞ր են «նորակազմ ռուսահայութիւնը» կազմող մեր հայրենակիցները: Նրանք երկկուայ հայաստանցիներն են, այսինքն խորհրդային֊աթեղեանական «ուղղագրութեամբ», աւելի ստոյգ՝ խեղագրութեամբ դաստիարակուածները: Եթէ Կապուտիկեանը նրանց չրջապատում նոյնպէս ուծացման «հզօր յորձանքի» է տեսնում, թող մեղադրի նախ եւ առաջ իրեն եւ իր ակադեմիկոս֊աթեղեանականներին, որ, խեղագրութիւնը գուրգուրանօք պահպանելով, Հայաստանում աճած սերունդներին դարձրել են ուծացման յորձանքների դէմ անկարող...

Այսպէս ուրեմն, հին, բայց չհնացող ազգային ուղղագրութիւնը եւ ուղղագրութեան հաւանականութիւն ունեցող նորը՝ խեղագրութիւնը, ոչ մի դէպքում չեն կարող «ՀԱՒԱՍԱՐԱՊԷՍ» հանդէս եկած լինել եւ հանդէս գալ որեւէ գործառոյթում...

Ինչ վերաբերում է տիկին Կապուտիկեանի յօդուածից արուած քաղուածքի չորրորդ նախադասութեանը («...հայութեան գոյատեւման հիմնական խարիսխը հայրենի հողն է, Հայաստանը, եւ, ուրեմն, Սփիւռքի անխափանելի կապը հայրենիքի հետ»), ապա վաղուց յայտնի այս ճշմարտութիւնը եւս ըստ ամենայնի խօսում է խորհրդային – աթեղեանական խեղագրութիւնից ժամ առաջ ձերբազատուելու անհրաժեշտութեան մասին: Այնքան ժամանակ, քանի դեռ Հայութեան գոյատեւման հիմնական խարիսխ Հայաստանը չի ազատուել խեղագրութեան ճիրաններից, Հայրենիքի հետ Սփիւռքի անխափանելի կապը չի կարող լիարժէք լինել... Սա անհերքելի իրողութիւն է, որը ոչ մի կերպ ու ոչնչով քօղարկել այլեւս հնարաւոր չէ:

Իր յօդուածի յետագայ չարադրանքում Սիլվա Կապուտիկեանը գրում է. «Ինչպէս եւ պէտք էր ենթադրել, խորհրդաժողովի քննարկման առարկայ դարձաւ նաեւ հին ու նոր ուղղագրութիւնների հարցը»:

Տիկին Կապուտիկեանը սկզբից մինչեւ վերջ ներկայ էր մասնաճիւղի առաջին՝ Մայիս 27ի նիստերին: Նա ականջալուր եւ ականատես եղաւ, թէ ինչպէս, ի զարմանս բոլորի (բացառութեամբ, թերեւս, մի քանի ակադեմիկոս աթեղեանականների), Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարը յայտարարեց, թէ արդիւում է ուղղագրութեան մասին որեւէ ելոյթ, քանի՜ա տաց ու կրկնեց, թէ «Խորհրդաժողովը ուղղագրութեան հարցի համար չէ», «Ուղղագրութեան մասին խօսել ցանկացողներից ոչ մէկը ձայն չի ստանայ» եւ նման կարգի բաներ... Կապուտիկեանի աչքի առջեւ, խօսափողին մօտեցած հոգեւորականը, «ուղղագրութիւն» բառը հազիւ արտաբերած՝ զրկուեց խօսքը չարունակելու իրաւունքից, մի քանի ուրիշներ, որ յայտարարեցին, թէ անպայման կ'ուզէին անդրադառնալ ուղղագրութեան միանականացման խնդրին, կտրուկ կերպով մերժուեցին ձայն ստանալու իրաւունքից, եւ սրահն ալիքուեց արդարացի դժգոհութիւններից: Ի հարկէ, տիկին Սիլվան տեսաւ եւ լսեց նաեւ, թէ նեարդների ինչպիսի՛ լարման գնով բանաստեղծուհի, Փարիզի «Մաշտոց» Միութեան նախագահ, տոքթ. տիկին Հիլտա Գալֆայեան֊Փանոսեանը եւ բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանը կարողացան դիմանալ լսափողի առջեւ եւ իրենց դժգոհութիւնն ու բողոքն արտայայտեցին առ այն, որ նախագահողը Խորհրդաժողովի մասնակիցներին հնարաւորութիւն չի տուիս խօսել ուղղագրութեան հարցի չուրջ եւ այլն, եւ այլն...:

Տիկին Սիլվան լուռ ու մունջ, այսինքն՝ անտարբերութեամբ, տեսաւ ու լսեց, լսեց ու տեսաւ, թէ ինչպիսի ոչ դեմոկրատական, պարզապէս ստալինական ձեւերով ու մեթոտներով օրակարգից հանուեց ուղղագրութեանը վերաբերող որեւէ հարց... Այսքանից յետոյ, սեւով սպիտակի վրայ դրել, թէ «Ինչպէս և պէտք էր ենթադրել, խորհրդաժողովի քննարկման առարկայ դարձաւ նաեւ հին ու նոր ուղղագրութիւնների հարցը», նշանակում է... թող ընթերցողն ինքը որոշի, թէ դա ի՞նչ է նշանակում:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ

ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻՆ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՄԵԿՆԱԿԷՏ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Ինչպէս գրուեցաւ արդէն («Ցառաջ», Նոյեմբեր 30), կարեւոր ու երկար ժամանակէ ի վեր սպասուած նախաձեռնութեան նուիրուած երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 25ին Փարիզի մէջ, կազմակերպուած՝ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի կողմէ: Գործի անցնելու մղիչը եղած էր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան դիմումը որ մօտ օրէն կը դիմադրաւէ վճռական հանդրուան մը: Նման դիմում ու մանաւանդ անոր դրական արձագանգելու ծանօթ տրամադրութիւններ անտարբեր չմնալու —յատկապէս «Թրքական» մեր փորձառութեամբ— հրահանգ մը կ'ուղղէին մեզի. թէ՛ զգուշացնելու, ահազանգելու պարտականութեամբ, թէ՛ մեր հարցը ի վերջոյ անհրաժեշտ ձեւով եւ լուծելու կամքով տեղան բերելու վճռականութեամբ:

Այս վերջինին վրայ կեդրոնացած էր Նոյեմբեր 25ի հաւաքոյթը որուն ներկայ եղան չուրջ 200 հոգի, կարեւոր մեծամասնութեամբ երիտասարդներէ բաղկացած: Արդէն ձեռնարկին ընդգծելի, չնորհաւորելի մէկէ աւելի կէտերէն էր երիտասարդներու, չատ երիտասարդներու ներգրաւումը նման կարեւոր ծրագրի: Ու պէտք է չեչտել նաեւ թէ անոնք ոչ որպէս պարզ դերակատարներ, այլ գիտակից մասնակիցներ հոն էին:

Անոնցմէ Անդրէ Սէտէֆ ստանձնած էր օրուան խօսնակի պարտականութիւնը. ողջունեց ղարանը, բացատրեց երեկոյթին կարգը, ներկայացուց խօսք առնողները: Ապա հրաւիրեց մուտքին բաչխուած տպագիր բացիկները գործածելու գրաւոր հարցումներ ուղղելու համար նիւթին առընչութեամբ:

Առաջին խօսք առնողը բժիչկ Արամ Ղազարեանն էր: Ան խօսեցաւ ցաւին ու ճգտումներուն, տենչանքին մասին որոնք անխախտ ներկայութիւններ էին ամէն Հայու ներաչխարհին մէջ: Շեչտեց թէ ցաւը բաւարար հակազդեցութիւն չէ, երբ չկայ հատուցումին ճգտումը: «Մենք չենգումի պէտք չունինք, ըսաւ ան, այլ ցաւին դարմանին, հատուցումին»: Զրդտումին, տենչանքին ներկայութիւնը ան ցաւը հակակչռող ուրախ երեւոյթ նկատեց, նոյն ատեն դրական լուծումի առաջնորդող ազդակ: Ցետոյ տարագեց միտքը գոր յաճախ պիտի լսէինք երեկոյթին րնթացքին. «Կրնա՞յ ոեիր մը առանց հատուցումի մնալ. յիշողութիւնը համագօր չէ մխիթարութեան, դարմանին: Մենք պէտք ունինք ոեիրին հատուցումին: Ու այդ հատուցումը համաչափ է մեզի պարտադրուած կորուստին»:

Իրմէ եռք չորս երիտասարդներ համաոտ ներկայացումը ըրին «Հայկական Հարց»ին պատմականին: Անոյշը, Թային Գորթեանը, Մարալ Քերովբեանը, Վահան Քերովբեանը եւ Մխրիամ Մարկոսեան – Ցակոբեանը յաջորդաբար արտայայտուեցան Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերուն օրինավիճակին, հայկական Սահմանադրութեան, ԺԹ. դարուն հայկական գաւառներու կացութեան, հարստահարութիւններուն, ճնշումներուն, պէրլինի վեհաժողովին, Ապտիւլհամիտի բռնութեան, հայ քաղաքական առաջին կուսակցութիւններուն կազմաւորման, առաջին ջարդերուն, Արեւմուտքին կատարուած բողոքներուն եւ անոնց գատ միայն բերնացի հակազդեցութեան, Երիտասարդ Թուրքերու ներչնչած դրական յոյսերուն, 1909ի կիլիկեան կոտորածներուն, ապա Սեւրի եւ Լոզանի դաչնագիրներուն, 1915ի կորուստներուն, Փարիզի ժողովին, եւ վերջապէս Թուրքիոյ ներկայի դիմումին պատմականին մասին: Տուին թիւեր, թուականներ, ամփոփ չրջանակի մը մէջ թարմացնելով ներկաներուն յիշողութիւնը:

Օրուան նիւթին ծանրութեան կեդրոնը զետեղուած էր նախաձեռնարկ կազմակերպութեան նախագահ Գ. Գեւոնեանի ելոյթին մէջ: Անոր խօսքը հիմնուած էր հետեւեալ հաստատումներուն վրայ.«Հարկ է այլեւս ըսել ճշմարտութիւնը որ տակաւին ամբողջութեամբ տարագուած չէ: Ատիկա է պարագան մեր պահանջին: Ոմանք որպէս յոյսի կուսան լրնոց ակնարկը Հայաստանին յառած են, բայց ան միակ հասցէն չէ: Հայերը Ի. դարուն մահուան քովէն անցնելու փորձառութիւնը ապրեցան ու ներկայի պահանջը աւելին է քան ցեղասպանութեան ճանաչումը»:

Ցետոյ ան ընդգծեց հետեւեալ միտքերը, որպէս պահանջը հիմնաւորելու ազդակ. «1915ը Հայկական հարցը փակելու միջոց էր, քանի որ Հայը բնաջնջելու գործունէութիւնը սկսած էր նախորդ դարէն ու Հայերուն համար 1909ի կոտորածները արդէն ցեղասպանութիւն էին: Այսօրուան Թուրքիան նաեւ Հայերուն հարթենիքն է, վկայ՝ այն հազարաւոր հայկական կոթողները որոնք ցրուած են Անատոլուի մեծ մասին վրայ: Հայեւթուրք յարաբերութիւնները բարելաւելու նախասիրութիւնը չի խոչընդոտեր ըսուածը: Ցիշողութեան արարքը չի կրնար փոխարինել հատուցումը որ Հայուն կրած կորուստին համաչափ պէտք է ըլլայ»:

Շեչտելու արժանի էին կարդ մը կէտեր եւս. այն թէ Հայերը զրկուեցան իրենց հայրենիքին մէջ ապրելու իրաւունքէն. հարցը Թուրքիոյ պետութեան ու հայ ազգին միջեւ է, մինչ նոյն պետութիւնը կը չարունակէ վայելել ոճիրին պատուղները, անպատժելիութեան առաւելութիւնը:

«Պահանջի հարցը մե՛ր գործն է» ըսաւ Գ. Գեւոնեան, կրկնելով ճանաչումին անբաւարար բնոյթը եւ այն իրողութիւնը թէ չպահանջուած ամէն իրաւունքի յանգուցրը չպահանջողն է:

Իր ելոյթին աւարտին լսարանին վաճառացումին յղեց պատրաստուած Ցայտարարութիւնը(*) որ կը հռչակէր «Collectif 2015: Réparation»ին հիմնումը: Անոր նպատակը պիտի ըլլար ճշմարտութիւնը ըսել, հետապնդել զայն, առանց վարանումի, առանց կեղծ դիւանագիտութեան խաղին: Ու ներկաներու համաձայնութիւ-

նը տրուեցաւ երկարատեւ, ոգեւոր ծափերով:

Ցայտարարուած Հաւաքականը ամէնէն կարճ ժամանակի մէջ կազմեր պէտք է ունենայ հայաշատ բոլոր շրջաններուն մէջ, ապահովելով Սփիւռքին ու Հայաստանի միասնութիւնը, գործակցութիւնը, ներկայացուած հեռանկարով: Ցարմարգոյնը պիտի ըլլայ «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին օրինակով կառոյց մը ուր միասնաբար աշխարհական, քաղաքական, եկեղեցական ղեկավարութիւնները:

Երեկոյթին երկրորդ մասը յատկացուեցաւ ներկաներու հարցումներուն. հաւաքուած քարտերը իրենց չօչափած մարզերուն համաձայն խմբուած էին Մովսէսեան Գեւոնեանի ու Անդրէա Ուզունեանի կողմէ: Ու անոնց մեծ թիւը, առընչուած նիւթերուն բազմազանութիւնը ապացոյցն էին հետաքրքրութեան պատրաստ լսարանի մը: Գլխաւորաբար Գ. Գեւոնեան ու փաստաբան Յակոբ Մէնկէնտեան պատասխանեցին անոնց:

Ըսին ու չեշտեցին թէ հարցը հողային պահանջի չի վերաբերիր ուղղակի, այլ իրեն պատկանած հայրենիքին մէջ ապրելու Հայ ազգին իրաւունքին վերադարձին: Այդ հայրենիքին մէջ ներկայի քիւրտ բնակչութիւնը արդելք չէր նման պահանջ ձեւաւորելու, քանի որ այդ հողերուն վրայ ամէնուն ալ տեղ կար:

Առաջին գործնական քայլը թուրքիոյ անդամակցութեան, «ոչ» քուէարկելն էր Սահմանադրութեան հանրաքուէին: Անոր մերժումով անդամակցութիւնը գոնէ անմիջականին մէջ կը խոչընդոտուի ու Թուրքիա կը մնայ տնտեսական գործընկերոջ կարգավիճակով. Եւրոպային անոր յարումը քաղաքական բնոյթ չի ստանար:

Հայկական հատուցումի պահանջին միակ հասցէն բնականաբար Թուրքիան է: Եթէ այդ երկիրը Եւրոպայի անդամ ըլլայ, հասցէի հանգամանքը կը տարածուի ամբողջ Միութեան վրայ ինչ որ անպատեհութիւններ ունի թէ՛ Հայերուն, թէ՛ եւրոպացի երկիրներուն համար: Սակայն այս վերջինները իր վերջոյ հարկ է հասկընան թէ Հայուն նուիրուած յիշողութեան իրաւունքը լաւագոյն չէ:

Հարցումներէն մաս մը չօչափած էր ամերիկեան ապահովագրական ընկերութեան («Նիւ Եորք Լայֆ») դէմ բացուած դատը, յաջողութիւնը ու քանի մը միլիոն տոլարի հատուցումը: Գ. Գեւոնեան ըսաւ թէ չատ բարոյական բան չի նկատեր ստացուած, ան ալ անբաւարար, հատուցումին դարմանէ տարբեր նպատակով պործածութիւնը: Հետաքրքրական էր Գ. Գեւոնեանի անդրադարձը Ախթամարի եկեղեցիին նորոգութեան նիւթին չահարկումին մասին. ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հասկցուցած էր որ այդ նորոգութեան կարելիութիւն կար հայեցողութեամբ միասնական աշխատանքով, երբ ընթացքի մէջ էր «Հայեցողութեամբ հաշտութեան յանձնախումբ»ը: Երբ յանձնախումբը ձախողած էր, Ախթամարի նորոգութեան նիւթն ալ փակուած էր...:

Աւարտելէ առաջ կարեւոր է չեշտել թէ չատ յապաղած, այլ ամէնէն կարեւորներէն թղթածրար մը ձեռք առած է «Երկիր եւ Մշակոյթ»ը. անհրաժեշտ է որ ներկայացուցչական մեր բոլոր մարմինները, կազմակերպութիւնները յարին անոր, որպէսզի կարելի ըլլայ մինչեւ հարիւրամեակ ցանկալի երազի կարգավիճակէն կատարուած իրողութեան վերածել մեր հարցը:

Ա. Թ.

***

(*) ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպական Միութիւնը Թուրքիան եւս ընդգրկելու չափ ընդարձակելու ծրագրին եւ Թուրքիոյ Հայերուն դէմ գործադած ցեղասպանութենէն ծագած բարոյական եւ նիւթական պարտաւորութիւններուն գիտակցօրէն անտեսումին դէմ, այս յայտարարութիւնը ստորագրողները որոշ«Երկիր և Մշակոյթ »կազմակերպութեան կոչով հաւաքուած էին Նոյ· 25ին, կազմեցին «Collectif 2015 : Réparation»ը: Այս Հաւաքականը որպէս նպատակ ունի այն գործունէութիւնը որ անհրաժեշտ է Հայկական Հարցը վերստին ներկայացնելու, իր բովանդակ առումով·

1·- Ցեղասպանութեան գոհերը ու վերապրողները հայրենիք մը ունէին· անկէ վտարուեցան:

2·- Թրքական պետութիւնը հատուցում կը պարտի Հայերուն: Հատուցումը սահմանուած է անոնց ենթարկուած կորուստով: Կը բաղկանայ գլխաւորաբար հետեւեալ կէտերէն·

- Կորստեան մատնուած մարդկային կեանքերու արժէքը,

- Ապազգայնացման պատճառած վնասը (բաղաքացիական եւ բաղաքական իրաւունքներէ զրկում),

- Վերապրողներու եւ անոնց շառաւիղներուն ենթարկուած բարոյական վնասը,

- Պետութեան կողմէ բռնազրաւուած ազգային հարստութիւններու հատուցումը եւ կոթողներու վերականգնումը,

- Գրաւուած սեփական ստացուածքներու –յատկապէս կալուածային եւ հողային- հատուցումը,

- Դրամատնային գումարներու հատուցումը:

Այս հեռանկարով Հաւաքականը

ա) Կ'որոշէ Սպիտակ գիրք մը պատրաստել, որպէս իրաւագիտական եւ բաղաքական գործիք որ Հայերուն կարելիութիւն տայ իրենց պահանջները ներկայացնելու: Անոր խմբագրութիւնը պիտի յանձնուի մասնագէտներու խումբի մը որ գործակցութեան հեռանկարով պիտի դիմէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ձեռնհաս կազմակերպութիւններուն եւ հիմնարկներուն:

բ) Անհրաժեշտ կը նկատէ ներկայացուցչական կառոյց մը որ լիազօր ըլլայ հատուցումի ամէն դիմում տարագելու եւ ստացուած ամէն կարգի հատուցում գործածելու վնասներուն ու կորուստներուն դարմանին:

գ) Կոչ կ'ուղղէ եւրոպական հիմնարկութիւններուն որ նկատի ունենան Հայերու իրաւունքի հատուցումին անշրջանցելի բնոյթը:

դ) Կոչ կ'ուղղէ թուրք ժողովուրդին գիտակցութեան որ վերանայի պատմութիւնը եւ ընդունի այն տեղը որ հայ ժողովուրդին էր իր կողքին, տակաւին կարելի եղբայրութեան մը շրջանակին մէջ:

Փարիզ, 2004 Նոյեմբեր 25

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿի թաղային խորհուրդին նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Նոյեմբեր 9ին «Մալաքեան – Գասպարեան» ծաղկոցի սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցած է ծանօթացման հանդիպում մը: Հրաւիրուած էին շրջանին մէջ գործող բոլոր միութիւններու պատասխանատու մարմիններն ու ներկայացուցիչները.- թաղային խորհուրդ, ազգային վարչութիւն, թեմական ներկայացուցիչ, Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչ, Հայ Գթութեան Ա՛ջի Շրջ· վարչութիւն, Հայ Գթութեան Ա՛ջի «Անի» մասնաճիւղ, Համազգայինի ներկայացուցիչ, Տիկնանց մարմնի անդամուհիներ, Երիտասարդական եւ Պատանեկանի ներկայացուցիչներ: Հանդիպման հիմնական նպատակը եղած է զաղութին մօտէն ծանօթացնել շրջան նոր ժամանած եւ իր պաշտօնը ստանձնած Սեթանիկի հոգեւոր հովիւ Մակար Աբգ· Աշգարեանը: Ցանուն թաղային խորհուրդին եւ ներկաներուն խօսք առած է Սեպուհ Գասպարեան: Ներկայացնելէ ետք միութիւններն ու անոնց ներկայացուցիչները, խօսք տրուած է հոգեւոր հովիւին: Ան, ամփոփ կերպով անդրադարձած է յառաջիկային իր եւ միութիւններու միասնաբար կատարելիք աշխատանքներուն, որոնք հիմնական երեք ուղղութիւններով պիտի ընդգրկեն եկեղեցական, ազգային եւ ընկերամշակութային մարդեր: Աւարտին, կարդացուած է թաղային խորհուրդի 16 ամսուան աշխատանքին տեղեկագիրը: Ցաջորդաբար խօսք առած են Վահէ Աւետիսեան (Ազգ· Վարչութիւն), Կարապետ Գասպարեան (Թեմականն), տիկին Կիւլա Գասապեան (Հայ Դատ), տիկին Տիրուհի Գալֆայեան (Համազգային), Մանուչակ Մարտիկեան (Հայ Գթութեան Ա՛ջ), Մարօ Մադասեան (Հ·Մ·Ը·Մ·) եւ Եւտոքիա Շահպազեան (Տիկնանց մարմին):

ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ ՅԻ ՍԻՐԵՐ ՑԿՈՒՕՇՆԵՐԸ

Ցկուօշները (օպէզ) ոչ միայն իրենց անձին, բնապահպանութեան ալ վնասակար են: Հերթական բողոքը յայտնուած է օդային ընկերութիւններու կողմէ: Ձամբորդներու մարմնական ծանրութեան համեմատութեամբ կ'աւելնայ վառելանիւթին պահանջը: Ամերիկացիները, ըստ բժշկական հետազօտութիւններու տեղեկագրի մը, վերջին տասը տարուան մէջ մինչեւ հաշուով 4,5 քգ· ծանրացած են: Միայն 2000 տարուան համար օդանաւերու քերոզէնի սպառումը աւելցած է 1509 միլիոն լիթր: Ատիկա կը նշանակէ յաւելեալ 275 միլիոն տոլարի ծախք: Կայ տակաւին արտադրուած բնածխային թթուին հարցը որ չրջապատի տպականութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն է:

Օդային գիծերու ընկերութիւնները միջոց մը փորձած են աւելի սուղ ծախել տկուօշներուն տոմսերը, քանի որ գործնապէս անոնք երկու հոգինոց տեղ կը գրաւեն: Սակայն անոնց իրաւունքներուն պաշտպան ընկերակցութեան առաջնորդութեամբ տարուած պայքարը արդելք եղած է որոշումը կիրարկութեան վերածելու: Ներկայիս, օդային ընկերութիւնները քանի որ չեն կրնար ճամբորդներուն մարմնական ծանրութիւնը հակակշռել, սկսած են օդանաւերը թեթեւցնել: Ձաշի սպասները այլեւս մետաղէ չեն, այլ փլասթիքէ, աթոռները ամէնէն թեթեւ նիւթերով կը չինուին, ուշադրութիւն կ'ընծայ ծանր առարկաներէ խուսափելու, եւլն·:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ գէղձեան ամիրաձի կեանքէն)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա·

ԳԼՈՒԽ Ի·

ՆՈՐ ԱՂԷՏ

- Բայց ինչո՞ւ այսքան ծայրայեղութիւն, չեմ հասկնար:

- Պատրիարքը Ֆրանք եղած է եւ ամիրաները անոր միացած կ'ուզեն ազգը կործանել, կ'ըսեն:

Գազազ ժպտունեցաւ: Տիւզեանները ազգը շատ թարմ էր տակաւին: Հալէպի էֆէնտի որ հայոց թշնամի էր, պիտի ուզէր այս դէպքն ալ չահագործել:

Գազազ քիչ մը խորհելէ վերջ դարձաւ Քերովբէի, անոր ուսին դրաւ ձեռքը եւ ըսաւ·

- Ապրիս, ազգին մեծ ծառայութիւն մը ըրիր: Հիմա գնա եւ չանա այդ դէպքերուն չխառնուիլ եւ համոզէ որքան որ կրնաս որպէսզի հեռու մնան անխոհեմութենէ մը:

Պէզճեան Քերովբէն ճամբելէ վերջ իր մօտ կանչեց Ծառանն:

- Աւետիս, հիմա պէտք է նաւակ մը գտնես, անմիջապէս Օրթագիւղ երթալու համար: Ճիւղ է, դժուար է բայց երկտող մը պիտի տամ, զոր պէտք է յանձնես Պալեան ամիրային:

Աճապարանօք քանի մը տող գրեց, ծառային տուաւ եւ ինք փութաց Պատրիարքարան: Այսչ կէս դիւերէն երկու կամ երեք ժամ վերջ Պալեան ամիրան եւ Պատրիարքը ամէն ինչ դիտնալով հանդերձ, չկրցան պանդուխտներուն ցաւումին առաջքը առնել:

Ցաջորդ առաւօտ կանուխ ոչ միայն կեսարացի եւ ակնցի պանդուխտները, այլ կաթոլիկութեան հետ միացումին հակառակ եղող ժողովուրդն ալ սկսաւ հաւաքիլ Գումգաբու:

Դեռ հազիւ արեւը սկսած էր իր վայլուն երեսը հորիզոնէն ցոյց տալ եւ արծաթով օծել Գումգաբուի ծովը եւ ահա աղմուկը բարձրացաւ: Խոշոր բազմութիւն մը կը քալէր Պատրիարքարանին վրայ: Ժողովուրդը տուներէն այս ցոյցը տեսնելով, ահ ու սարսափի մատնուած էր: Ամբոխը միաբերան կը պոռար·

- Մենք հայ եմք, Ֆրանք ոչ լինեմք:

Երբ հասան Պատրիարքարանին առջեւ, ամբոխին առաջորդներէն մին բարձրացուց իր ձայնը·

- Ո՛վ հայ ժողովուրդ, Պատրիարքն մեր Ֆրանկացեալ է: Ուրացաւ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ, արմպէս չէ՞, ըսէ՛ք համաձայն չէ՞ք:

- Մենք հայ եմք, Ֆրանք ոչ լինեմք, կը պոռար ժողովուրդը:

Ամբոխները չուտով կը խելագարին: Ամբոխին դատողութիւնը իրեն մաս կազմող մարդոց ամենէն ոգէտին դատողութեան կը հաւատարի: Ամենէն յիմարը ամենէն առաջ կը պոռթկայ եւ ամենէն իմաստունը խելագարուած ամբոխին մէկ մասնիկը ըլլալով կը հետեւի անոր···: Ամբոխը նոյնը եղած է միշտ, ամէն դարու եւ ամէն ժողովուրդի մէջ:

Այսպէս այս պոռչտուքներուն մէջէն ամբոխէն յիմար մը քար մը առաւ եւ նետեց Պատրիարքարան: Եւ ահա հարիւրաւոր ձեռքերէն սկսան քարեր տեղալ Պատրիարքարանի վրայ: Ամբոխը խելագարած էր: Իբր թէ հայուն դասը պաշտպանելու համար հայը իր Պատրիարքարանը կը քարկոծէր եւ ոչ ոք կը համարձակէր ըսելու թէ Պատրիարքարանը մեր պատիւն է, մեր արժանապատուութիւնն է:

- Անկի՛ Պատրիարքն մեր, որ Ֆրանկացեալ է:

Ամբոխը հետզհետէ աւելի անզսպելի կը դառնար:

Խելագարած ամբոխը պոռ կ'ուզէ: Քանի մը պանդուխտ բարձրացան Պատրիարքարանի ցանկապատէն վեր, ներս մըտնելու համար: Բայց ներսը կարծես կատարեալ ամայութիւն կը տիրէր:

Վերջապէս ժողովուրդը դեռ ցանկապատէն չանցած Պատրիարքարանի դուռը բացուեցաւ եւ սեմին վրայ երեւցաւ փոխանորդ Դիոնեսիոս վարդապետը:

Վարդապետը ձեռքը վեր առաւ: Նշան ըրաւ թէ կ'ուզէր խօսիլ: Բայց երբ տեսաւ թէ լռութիւն հաստատել անկարելի է, ձայնը բարձրացնելով սկսաւ աղաղակել·

- Սիրելի ժողովուրդ, ձեզ սուտ են խօսած, մենք Ֆրանկացեալ չենք, մեր Պատրիարքը պաշտպանն է մեր պապերու կրօնքին. մի խաբուիք օտարներէն:

Բայց ամբոխը խօսք չէր հասկնար:

- Դուն ալ անկցիս, պոռաց ձայն մը եւ քար մը եկաւ վարդապետին ճակտին:

Վարդապետը արիւնլուայ դեմքին ինկաւ: Ճակատը պատռած էր: Բայց ան կրկին ոտքի ելաւ իր խօսքը չարունակելու համար: Նոյն միջոցին դուրս ելան Մարկոս եւ Յակոբոս եպիսկոպոսներն ալ ժողովուրդը համոզելու եւ հանդարտեցնելու համար:

- Մենք իբր հայ եկեղեցւի իշխանաւորներ կը հաւատանք թէ Սրբազան Պատրիարքը կաթոլիկութեան ոչ մէկ դիշում ըրած է: Կը խնդրենք գրուեցէք, որովհետեւ ձեր այս ելոյթին հետեւանքով կրնաք ազգին վնասակար ըլլալ:

Մարկոս եպիսկոպոս ամբոխին մօտեցած կը խօսէր·

Մի մոռնաք Տիւզեաններու ազէտը, մի մոռնաք որ Սուլթանը չախորժիր այդ տեսակ ընթոստութիւններէ: Ցաւակներս քանի ուշ չէ հեռացէք կը խնդրեմ, կ'աղաչեմ:

Ցանկարծ պանդուխտ մը բռնեց Ծերունի եպիսկոպոսին մօրուքէն եւ սկսաւ երեսին թքնել ու պոռալ·

- Ամօթ քեզի, դուն ալ Ֆրանկացեալ ես· սատանայի գլխաւոր ես, ածիլեցէք սա անհաւատին մօրուքը:

Ժողովուրդը սկսաւ եպիսկոպոսներն ալ քարկոծել:

(Շար. 45)

(Շար. Ա. էջէն)

ին սկսելիք բանակցութիւնները «ինքնաբերաբար անդամակցութեան պէտք չէ տանին»: Կ'ըսեն.– «Բանակցութեանց հեռանկարն է անդամակցութիւնը Միութեան, բայց իրագործումը կախում ունի երկուստեք թափուած ճիգերէն, ուրեմն, անդամակցութիւնը բնական հետեւանքը չէ բանակցութեանց սկիզբին»:

Երեսփոխանները մերժած են ոգեկոչել Հայոց ցեղասպանութիւնը, կոչ ընելով պարզապէս Թրքական եւ Հայկական իշխանութիւններուն որ «հաշտուին» եւ անցին անցնին «անցեալի ողբերգական փորձառութենէն»: Հոս ալ, Ֆրանսացի երեսփոխանները, ալ եւ ձախ, որոնք կը պահանջեն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, փոքրամասնութեան մէջ մնացած են: Եւրոպացի երեսփոխանները նախընտրած են պնդել մարդկային իրաւանց յարգանքին վրայ բանակցութեան առաջին տարիներու դրութիւը: Չեն ընդունիր «չարչարանքը», կ'ինեռու իրաւունքները կը պաշտպանեն, նաեւ Քիւրտերու եւ կրօնական փոքրամասնութիւններու, ըլլան անոնք քրիստոնեայ թէ այլ, ոչ սիւննի:

Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի, Թորգրամանը կ'ուզէ համաձայնիլ եւրոպական մայրաքաղաքներուն հետ որոնք ձայն բարձրացուցած են: Բանակցութիւնները սկսելէ առաջ, կը պահանջեն որ Անգարա ճանչնայ Կիպրոսը եւ զօրքը քաշէ կղզիին հիւսիսէն:

ԹՈՒՐՔԵՐՆ ՈՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԻՐԱՐ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ՈՐՊԷՍ ՑԵՂԱՍՊԱՆ

Թուրքիա մինչ Եւրոպական Միութեան յաջորդական խոչընդոտները յաղթահարել կը ջանայ, Իրաքի հարցով հակադրութեան մտած է ԱՄՆ-ու հետ: Իշխանութեան գլուխ գտնուող իսլամական կուսակցութեան երեսփոխաններ ընդվզումով հակադրած են ամերիկեան զօրքին Ֆալուճայի վրայ կատարած յարձակումներուն ու ԱՄՆ-ը դատապարտած հոն «ցեղասպանութիւն» գործելով: Ամբաստանութիւնը յատուկ պատճառած է Ամերիկացիներուն եւ Արտաքին գործերու Թուրք նախարարը Ա. Կիւլ պարտադրուած է երկու կողմին ալ հանդարտելու կոչ ուղղելու:

«Մարմարա» (Նոյ. 30) անդրադառնալով կացութեան կ'ըսէ թէ Ֆալուճայի պատահարներուն առընչութեամբ նոյն նախարարը եւ նաեւ վարչապետ Էրտողան բողոք արտայայտած էին. բայց հարցը ներկային չափ սուր քնոյթ պիտի չստանար եթէ հակամերիկեան ցոյցեր տեղի չունենային, էվրկնուէր «ցեղասպանութեան» ամբաստանութիւնը:

Հետաքրքրական է որ բազմիցս կրկնուած այդ ամբաստանութեան Ամերիկացիները պատասխանած են թէ յատկապէս Թուրքերը պէտք է զգուշանան այդ բառին աժան-աժան գործածութենէն, վիտնալով անոր իմաստը... նաեւ բացայայտ կերպով զգացուցած են թէ եթէ չարունակուի իրենց հասցէին նոյն ամբաստանութիւնը, վրէնք ալ չեն կրնար ասկէ ետք Գոնկրէսին ներկայացուած Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւերուն արգելք ըլլալ:

Այս կացութեան մէջ, փոխանակ Թուրքերու կիրքերը հանդարտելու, լարումը աւտկատած է, երբ ԱԳ Կուսակցութենէն երեսփոխան Ա. Զալըչքան կրկնելով թէ Ֆալուճայի մէջ Ամերիկացիներուն ըրածը ցեղասպանութիւն է, ըսած է որ ատիկա պէտք է դատապարտուի ո՛չ թէ տասնը եակ, այլ հարիւր հազարաւորներու ազատականներով: Ան ըսած է նաեւ թէ կառավարութիւնը չի կրնար դիւրաւ հակազդել Ամերիկացիներուն երբ անոնք զինուորական խարխիններ եւ ուժ ունին Թուրքիոյ մէջ: Ուստի ժողովուրդին պարտականութիւնը նկատած է կազմակերպուիլ ու չարժման անցնիլ: Հարկաւոր նկատած է ԱՄՆ-ու հետ գործակցութիւնը վերատեսութեան ենթարկել, յարաբերութիւնները առժամաբար կասեցնել ու գործակցիլ Իրաքը չրջապատող երկիրներու հետ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.– Արաքսի Անդրէասեան 150 Եւրօ:

***

Ավետ Պալեան 100 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Մանուշակ – վիոլէր Միւճէտէրեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Արթիւր Յովակիմեան 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աւետիսեան 100 Եւրօ, Տիկին Սոնա Տօնէլեան, Տիկին Բիլար-եան-Քարաքաչեան 50ական Եւրօ, Տիկին Քրիսթին Ղազարեան 20 Եւրօ:

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 · 43 · 59 · 67 · 03
– Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 · 47 · 43 · 12 · 66
– Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 · 46 · 62 · 01 · 29

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous invite à célébrer
le jeudi 9 décembre à 20h45
deux parutions-événements du
CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS.

HRATCH BEDROSSIAN
présente
- **Le Tome II des Mémoires de Mgr Grigoris Balakian**

LE GOLGOTHA ARMENIEN

- **La réédition d'une œuvre épuisée mais incontournable**

LA PASSION DE CILICIE
de Paul du Véou

au 10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro: Monge, Cardinal Lemoine

Vente des œuvres — Signature
Entrée libre — Cocktail

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուքրութ)
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04 · 78 · 49 · 19 · 44 թիւով:
(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի գալրոցներու հիմնադրամին):

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կոան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանին, նախկին հոգեւոր հովիւներուն, քարեբարձներուն, հիմնադիրներուն, նուիրատուներուն, ծառայողներուն, Թաղի ննջեցեալներուն յիշատակին կը կատարէ՝
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իր մէջ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի:

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— • —

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4· տօնն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մեծոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CONCERT

dans la Cathédrale Sainte Croix de Paris
des Arméniens Catholiques,
au profit des enfants de Gumri
(Arménie)

le mardi 7 décembre à 20 heures 45
Mourad AMIRKHANIAN
(baryton-basse)
Georges WANIS
(ténor)
accompagnés au piano par
Lucie DEROIAN
interprètent des airs de
Haendel, Donizetti, Verdi, Puccini, Tchaikovski, Komitas, Tigranian
Entrée : 13 rue du Perche 75003 Paris
P.A.F.: 15 Euros - Etudiants: 10 Euros.
Réservations :
☎ 01 44 59 23 50 ou 06 20 59 16 69.
Métro: République, Filles du Calvaire.

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 · 44 · 05 · 17 · 77 կամ 01 · 43 · 78 · 57 · 67 *թիւերուն:*

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 4 et dimanche 5 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Brocante, Cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԾՐՄԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·081

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·081

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը 55% մեծամասնութեամբ որոշեց «այո՛» քուէարկել Եւրոպական Սահմանադրութեան ինչ որ նաեւ անձնական յաղթանակ մըն է Ֆր. Հոլանտի համար եւ ծանր պարտութիւն մը կուսակցութեան թիւ 2ին՝ Լօրան Ֆապիուսի համար: Այս վերջինը զոհացած է ըսելով թէ նկատի կ'առնէ պատահածը, յաւելով: «Այո»յի կողմնակից եղած են նոյնիսկ հիւսիսի որոշ շրջանները (Փա տը Գալէ) որոնք աւելի կողմնակից էին «ո՛չ»ի: Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը 80%ի չուրջ եղած է:

Աւիէն ԺԻՒՓէ, Դեկտեմբեր 2ին կը հրաժարի Փորտոյի քաղաքապետի իր պաշտօնէն իբրեւ հետեւանք նախորդ օրւան դատական վճիռին: Նախկին վարչապետը վերաքննութեան դիմած էր եւ այս անգամ վճիռը չատ աւելի մեղմ եղաւ, քանի դատապարտուեցաւ 14 ամիս բանտարկութեան յետաձգումով եւ մէկ տարի ընտրելէ ալ կը զրկուի: Նախապէս, Նանթէռի մէջ դատապարտուած էր 18 ամիս բանտարկութեան -միշտ յետաձգումով_ եւ տասը տարի ալ ընտրելու իրաւունքէն կը զրկուէր: Այս անգամ վճիռը կը տրուէր Վերսայլի դատարանին կողմէ: Ծանօթ է որ Ա. Ժիւփէ դատի քաշուած էր, որովհետեւ Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ, ուր Շիրաքի կողքին էմմաուս պատասխանատու էր, աչք գոցած էր եօթը անձերու չինծու աշխատանքին վրայ: Հաստատուած ըլլալով որ իր այդ ղիրքը չէ ծառայած անձնական հարստացման, Ժիւփէ այլեւս կըրնայ քաղաքական կեանքի մէջ նետուիլ տարի մը ետք:

ԱՐԻԷԼ ՇԱՐՈՆ չատ նեղ կացութեան մատնուած է կրկին, քանի կորնոյցուցած է մեծամասնութիւնը եւ անգամ մը եւս պարտի աշխատաւորականներուն դիմել, ապահովելու համար ազգային միասնականութեան դահլիճ մը: Դեկտ. 1ին, պարտուած է 2005ի պիւտճէի քուէարկութեան առեն, երբ 43ի դէմ 69 ձայնով մերժուած է: Հինգ նախարարներ անմիջապէս պաշտօնազրկուած են: Դէմ քուէարկած է Շինուի կուսակցութիւնը, որ իր համախմբումին յենարանն էր եւ Շարոն պարտի փորձել աշխատաւորականներով փոխարինել, որպէսզի մինչեւ Մարտ 31 պիւտճէին քուէարկութիւնը ապահովուի: Եթէ չյաջողի, երեսփոխանական ընտրութիւնները պէտք է ժամ առաջ տեղի ունենան (նախատեսուած են երկու տարիէն) եւ Շարոն չի կրնար Գաղան պարպել:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ մէջ նախագահական նոր ընտրութիւն մը անխուսափելի կը նկատի, թէեւ նախագահ Կուչմա կը մերժէ, զայն «հակասահմանադրական» նկատելով: Ժողովուրդը, հակառակ ցուրտին, կը շարունակէ փողոցները եւ մանաւանդ Անկախութեան հրապարակը լեցնել, ուր 1300 վրաններ ալ լարուած են:

ՄԱՐՈՒԱՆ ՊԱՐՂՈՒԹի ի վերջոյ որոշեց իր թեկնածութիւնը ներկայացնել Պաղեստինեան Իշխանութեան նախագահութեան աթոռին (Ցունուար 9): Այսրըյորդանի չրջանի Ֆաթահի ղեկավարը, 45 տարեկան, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է եւ Իսրայէլի մէկ բանտըն է, ուրկէ Դեկտ. 1ին իր կնոջ յանձնած է իր թեկնածութեան դիմումը: Որոշ ընդունելական անձ մըն է եւ դիւրութեամբ կրնայ յաղթել Մահմուտ Աբբասի, բայց Իսրայէլ միտք չունի ազատ արձակելու:

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, Նոյեմբեր 30ին զանգուածային տաղանդ մը տեղի ունեցած է տուրիստէտ տարրերու կողմէ, թէեւ սպասուած մէկ միլիոն ցուցարարները կարելի չէ եղած համախմբել եւ թիւը 200 հազարի հասած է միայն: Լոզունգները եղած են՝ «Ո՛չ 1559 թիւ բանաձեւին» (սուրիական զօրքի պարպում), «Անկախ՛ սիոնականութիւնը», «Այո՛ Լահուտին»: Սուրիամէտ տարրերը ուզած էին կազմակերպել այս ցոյցը փաստելու համար որ Պէյրութ եւ Դամասկոս «անբաժանելի երկուորեակներ են» եւ այս ձեւով ուզած են պատասխան մը տալ Ապահովութեան Խորհուրդին վերոնչեալ բանաձեւին:

ՍԻՏԱՆ կը ծաւալի եւ կը տարածուի ուայդ առընչութեամբ Դեկտեմբեր Մէկը «Սիտայի օր »հռչակուած էր: Ֆրանսայի մէջ իսկ, հիւանդութիւնը կը յառաջդիմէ: Ներկայիս 100 հազար հակամէտներ կան եւ տարին 6·000 վարակուածներ ըստ եղած դնահատումներուն: Հիւանդութիւնը կը ծաւալի մանաւանդ թմրեցուցիչ գործածողներուն եւ միասեռականներու մօտ: Ռաֆարէն յայտարարած է որ «Ազգային մեծ դատ մըն է» եւ պայքարը պէտք է սուր ըլլայ: Վերջին տարուան ընթացքին 3,1 միլիոն մարդ մեռած է աշխարհի մէջ, 2004ի վերջ ալ 39,4 միլիոն է թիւը անոնց որոնք հակամէտ են:

ԳԼԱՐԱ կէմար, Տնտեսութեան ներկայ նախարարին կինը, որ դէմ էր Ա.Ֆ.Իի-ի (Միջազգային Ներդրումներու Ֆրանսական Գործակալութիւն) որոշած է մնալ իր պաշտօնին գլուխը, ինչ որ բաւական անհանգիստ երեւոյթ մըն է: Արդարեւ, Տնտեսութեան նախարարութիւնն է որ կ'օժանդակէ Ա.Ֆ.Իի-ի ֆինանսաւորման, ինչ որ հակասական կրնայ թուիլ: Այլ խօսքով, Հ. կէմար իրաւարարն է իր կնոջ վարած Գործակալութեան...:

ՄՈՍԿՈՒԱ. կողմնակից է որ նախագահական նոր ընտրութիւն տեղի ունենայ Ուքրայինայի անկախութեան հանրապետութեան մէջ: Առաջարկը ըրած էր հրաժարեալ նախագահը՝ Վլատիսլաւ Արդզինբա, որու առաւմէտ թեկնածուն պարտուած էր Հոկտ. 31ին: Արդզինբա յայտարարած էր որ Դեկտեմբեր 6ին չի հեռարձակուիր նոր իր պաշտօնէն տեղը տալու համար Սերգէյ Բակապչի որ յաղթած էր որպէս ընդդիմադիր: Այս վերջինը որոշումը ապօրինի կը գտնէ:

ՎԱՂԱՆՍԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑԱՐՋԱԿՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի դեսպանատունը կը հաղորդէ մեզի որ դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան այդ առթիւ մեկնաբանութիւն մը կատարած է Հայաստանի հանրային «Հ-1» կայանէն, ուր կը չեշտէ ի մէջ այլոց.-

«Այն ինչ տեղի է ունեցել Վալանսում, անընդունելի է եւ խորապէս մտահոգիչ, առաւել եւս, եթէ յարձակումը եղել է կանխամտածուած:

«Մի կողմից՝ խօսքը վերաբերում է Ֆրանսահայերի, որոնք՝ ինչպէս Ֆրանսայի ոեւէ քաղաքացի, օգտւում էին իրենց յուզող հարցի չուրջ ազատօրէն դիրքորոշում արտայայտելու իրաւունքից: Ի դէպ, Թուրքիոյ Եւրամիութեան անդամակցութեան հարցը բուռն քննարկումների տեղիք է տուել Ֆրանսայի հասարակական ու քաղաքական ամենալայն շրջանակներում, եւ ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսայի հասարակական կարծիքը մեղմ ասած միանշանակ չի վերաբերւում Եւրոպական Միութեանը Թուրքիայի հնարաւոր անդամակցութեանը:

«Միւս կողմից մենք գործ ունենք թուրքական ծագումով Ֆրանսայի քաղաքացիների հետ, որոնց գործելակերպը ոտնահարում է Ֆրանսայի օրէնքները ու կարգը: Ֆրանսայում եւ ընդհանրապէս Եւրոպայում արտառոց եւ անընդունելի երեւոյթ է կարծիքի ազատ արտայայտման դէմ բռնարարքի կիրառման փորձը, ինչը ոտնահարում է ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքների կարեւորագոյն հիմքերից մէկը՝ ազատ արտայայտուելու իրաւունքը:

«Եւ բնական է, որ տուժած Ֆրանսահայերն ու Ֆրանսահայ կազմակերպութիւնները պահանջում են, որ մեղաւորները պատասխան տան օրէնքի առջեւ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2)

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Թուրքիոյ Անթալիա քաղաքին մէջ Նոյ. 23-25 տեղի ունեցած է Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովին 24րդ լիագումար նիստը: Հայաստանի մասնակիցները Վ. Բադալեան եւ Մ.Մ.Մխիթարեան չուրջ կէս ժամուան հանդիպում մը ունեցած են Թուրքիոյ Խորհրդարանի նախագահ Պ. Արընչի հետ: Նիւթ եղած են հայ-թուրք սահմանին բացումի խնդիրը, Ղարաբաղի կարգաւորումը, ցեղասպանութիւնը: Պ. Արընչ ցաւ յայտնած է «դարակիզբին տեղի ունեցած ողբերգութիւններուն» համար, աւելցնելով որ «Հայերը հարցը կը չարաշահեն եւ այնպիսի ձեւով կը ներկայացնեն որ իրենց համար չի կրնար ընդունելի ըլլալ»:

Խօսելով Ղարաբաղի մասին, ըսած է թէ դրաւուած տարածքները չյանձնելու հայկական կեցուածքը կը խոչընդոտէ հայ-թուրք յարաբերութիւններու բնականոնացումը: Ապա նչելով որ Մինսկի խումբը լուծումի ուղղութեամբ յաջողութիւն չէ ունեցած, կրկնած է Թուրքիոյ միջնորդելու պատրաստակամութիւնը որուն Հայաստան նոյն մօտեցումը չի ցուցաբերեր:

Հայ երեսփոխանները պատասխանած են թէ երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու ստեղծումը կարեւոր է այլ խնդիրներու մասին կարենալ խօսելու համար: Անոնք չեն բաժնած Մինսկի խումբին աչխատանքին ոպարդիմն ըլլալու տեսակէտը, աւելցնելով որ աւելի գործօն աշակցելու կարող այլ կառոյց չեն ճանչնար.

Ինչ կը վերաբերի դրաւեալ տարածքներու նչութին, Բադալեան եւ Մխիթարեան մերժած են անոր փոխադարձ յարաբերութիւններու նախապայման ըլլալու բնոյթը: Իսկ ցեղասպանութեան մասին ըսած են թէ հարցը ընդդրկուած է Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին մէջ, բայց Հայաստան բազմաթիւ անգամներ յայտարարած է թէ Թուրքիոյ հողային պահանջ չի ներկայացներ: Եւրոպական Միութեան, Թուրքիոյ անդամակցութեան ալ պայման նկատած են ժողովրդավարական կառոյցներու ամրացումը, ազգային փոքրամասնութիւններու հանդէպ վերաբերումին բարելաւումը, դրացի երկիրներուն հետ բնականոն յարաբերութիւններու հաստատումը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՔՈՒԷԷՆ ԵՏՔ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Եւրոպական Խորհրդարանի Արտաքին հարցերու յանձնախումբը անընդունելի քուէարկութիւն մը կատարած էր Նոյ. 30ին, մերժելով Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման նախապայմանը Թուրքիոյ անդամակցութեան համար: Աւելի հոգեչահ խօսքերով կոչ ալ ըրած էր կողմերուն որ «անդին անցնին անցեալի ողբերգական փորձառութենէն» եւ հաչտուին...:

Հայկական հակազդեցութիւնը անմիջական եւ խիստ եղած էր եւ այս առընչութեամբ Հ.Ց.Դ.ն եւ Հայ Դատի Ցանճնախումբը հաղորդագրութեամբ մը «պայթակղեցուցիչ» կ'որակէին պատահածը, չեշտելով թէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը Հայաստանի եւ Թուրքիոյ երկկողմանի հարց մը չէ այլ կը վերաբերի ընդհանրական դիտակցութեան, մարդկային արժանաւորութեան եւ մարդկայնի իրաւանց յարգանքին: Ցոյս կը յայտնուի նաեւ որ Եւրոպական Խորհրդարանը լիակատար իր նիստին մէջ (Դեկտեմբեր 15) կը հակադրուի Արտաքին իր յանձնախումբի որոշումին:

ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՉԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻՆ

Հայ Դատի Ցանճնախումբը Դեկտ. 1 թուակիր յուչագիրով մը կոչ ուղղած է նախագահ Ժ. Շիրաքի որ Գերմանիոյ վարչապետին հետ հանդիպումին չմոռնայ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը երբ նիւթ ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Յիչեցնելով որ Թուրքիա ցեղասպանութեան առընչութեամբ կը չարունակէ ժխտողական իր քաղաքականութիւնը, յանձնախումբը կը դիմէ Ֆրանսայի նախագահին որ պահանջկոտ դտնուի Թուրքիոյ հանդէպ: Կ'ըսուի նաեւ թէ այնքան առեն որ Ֆրանսա - Գերմանիա զոյգին օրինակով ցեղասպանութեան ճանաչումը տեղի չունենայ Թուրքիոյ կողմէ, չրջանին մէջ խաղաղութիւն չի կրնար հաստատուիլ:

ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՉԻՆ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻԶԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Կապուտիկեանի յօդուածի ծուռն ու սրի՛ալը այսքանով չի վերջանում: Կարծես թէ յարգարժան բանաստեղծուհին մըրցման է ելել՝ տրամաբանութիւնը հեռու վանելու եւ, իբրեւ ու երեւոյթների մակերեսով սահելով, Սփիւռքին իբրեւ թէ իրատեսական քարոզ կարդալու: Նրա կարծիքով, «Վերջիվերջոյ, որ ուղղագրութիւնը չի խանգարել, որ "Ես իմ աճոյշ Հայաստանին", "Անուռելի զանգակատունը", Շիրազի եւ հայաստանեան միւս բանաստեղծների հայրենասիրական գործերը հասնեն Սփիւռք եւ դառնան հայապահպանման կռուանցներ»...

Տիկին Կապուտիկեանը մոռանում է, որ հայաստանեան բանաստեղծների գործերը Սփիւռքում չէրչանաուութեան մէջ են դըրուում միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ:

Երբ բանաստեղծուհին գրում է, թէ «ինչպէս եւ հին ուղղագրութիւնը չի խանգարել, որ հայրենիքի մարդիկ գիտենան եւ սիրեն Շահնուրին, Համաստեղին, Մուշեղ Իշխանին, Ծառուկեանին, Վահէ Վահեանին», զարձեալ չի համոզում, որովհետեւ Հայաստանում յիշեալ հեղինակների եւ սփիւռքահայ մնացեալ գրողների գործերն, ընդհանրապէս, չեն տպագրուել բնագրային հարազատութեամբ, այն է Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, ինչը եւ մեծապէս խլեցրել է նրանց ընդհ. գեղարուեստական – իմացական արժէքը: Տիկին Կապուտիկեանը գոնէ մէկ անգամ նայե՞լ է, օրինակ, Պետրոս Դուրեանի ակադեմիական հրատարակութեան նախատակուած Առաջին հատորը: Եւ, ընդհանրապէս, Հայրենիքում մինչեւ ե՞րբ պէտք է ոտնահարուի արեւմտահայ ու սփիւռքահայ հեղինակի իրաւունքը ուղղագրութեան տեսակէտից:

Ահա, գրեցի այս նախադասութիւնը եւ անմիջապէս ինքս ինձ հարց եմ տալիս. ինչո՞ւ միայն արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ հեղինակների մասին չեչտել: Իսկ հին ու միջին դարերի եւ նախախորհրդային հեղինակների ուղղագրական իրաւունքը ե՞րբ պէտք է յարգուի... Այս մի ներքին ձայն ընդվզում է ու հարցնում. «Իսկ դու ինչո՞վ ես մեղաւոր, որ ծնուել ես խեղագրութեան դարում: Դու հայ բանաստեղծ ես եւ ազգային ուղղագրութեամբ գրքերդ տպագրելու իրաւունք դու ես ունես: Ե՞րբ պիտի յարգուի քո եւ քո ժամանակակիցների իրաւունքը եւս»... Ես ինքս պատասխանում եմ ինձ. «Երբ որ գոնէ բանաստեղծներն սթափուին եւ գարձի գան»: Սա՝ ի միջի այլոց:

Ինչպէս տեսնում ենք, հակոտնեայ ուղղագրութիւնները որոշակիօրէն խանգարել եւ խանգարում են ազգային գրականութիւնը համազգային տեփականութիւն դարձնելու կենսականօրէն անհրաժեշտ գործին:

Տիկին Կապուտիկեանը չարունակում է «սրամտել». «Իսկ եթէ միասնութեան ամենահուժկու գրաւականն է դասական ուղղագրութիւնը, հապա ինչպէ՞ս է, որ այդ ուղղագրութիւնը չի օգնել, որ միասնական դառնայ Սփիւռքը եւ տարբեր կուսակցութիւններն ու միութիւնները այս էլ 70-80 տարի շարունակ չհասկանան իրար ու մնան այդ֊քան իրարամերժ»: կարծում եմ, Տիկին Կապուտիկեանը երբեք այսքան անյայտ չի սրամտել... Սփիւռքի կուսակցութիւնները ասանդական ազգային կուսակցութիւններ են: Արդեօ՞ք նրանք չեն հասկանում իրար եւ մնում են «այդ֊քան (ինչքա՞ն - Լ.Մ.) իրարամերժ»... Ճամենայն դէպս, Սփիւռքի կուսակցութիւնները, փառք ու պատիւ իրենց, միասնաբար պահել – պահպանել են Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, ինչը որ ազգային միասնական լեզուամտածողութեանը, ազգային նկարագրին ու կեցուածքին հաւատարիմ մնալու պերճախօսութիւնն է՝ ամէն բանից առաջ: Մնացածը թողնենք բանաստեղծուհու խղճին:

Բոլոր արդեհանականների նման, Սիլվա Կապուտիկեանը եւս ոչ մի լուրջ կըռան չունի եւ չէր էլ կարող ունենալ՝ հիմնաւորելու համար Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման մերժումը: Ընդունելով մէկտեղ, որ «միասնական լեզուն եւ ուղղագրութիւնը մեծապէս կ'օգնէր մեր աշխարհասփիւռ ժողովրդի համախմբմանը», նշելով, որ «իր գերագոյն մասով՝ Սփիւռքն ընդվզում է ու պահանջում անյապաղ փոխել արեղեանական, իր ասելով՝ "բոլշեւիկեան, բռնապետական" ուղղագրութիւնը, համարելով այն ամենագլխաւոր արգելքը Սփիւռք - Հայրենիք միասնութեան մէջ», Տիկին Կապուտիկեանն անմիջապէս հարկ է համարում ապելացնել. «Սակայն պէտք է իրատես լինել: Չի կարելի միանգամից, վերեւից եկող հրամանով փոխել իրադրութիւնը, որը հաստատուել է տասնամեակներով: Պէտք՝ առանց լրջօրէն մտածելու դրա հետեւանքների մասին»:

Թէ որո՞նք են, ի՞նչ եւ ինչպիսի՞ն են այս չարագոյժ «մօտալուտ հետեւանքները», բանաստեղծուհին չի նշում:

Արդեօ՞ք Տիկին Կապուտիկեանը կարող է ասել, թէ ի՞նչ «մօտալուտ հետեւանքներ» տեղի ունեցան մեր հարեւան հանրապետութիւնում, որի նախագահն անցեալ տարի, մեծ մասի կամքին հակառակ, միանգամից, վերեւից որուած հրամանով փոխեց ոչ թէ ուղղագրական ընդամէնը մի քանի կանոն, այլ... իրենց ամբողջ այբուբենը: Արդեօ՞ք դա իսկական իրատեսութիւն չէր, որով միասնական լեզուամտածողութիւն ապահովուեց ցեղակից Թուրքերի հետ:

Ոչ մի «մօտալուտ» աղէտ չի պատահել նաեւ խորհրդային կարգերը թօթափած Տաճիկստանում, Ուզբեկստանում, Կիրգիզստանում, Մոլդովայում, որոնք ի յառաջագունէ չտարբերին կարդաւորել իրենց լեզուաքաղաքականութիւնը վերանայելով այբուբենը, ուղղագրութիւնը եւ այլն: Արդեօ՞ք մեր առաւելութիւնն է այն, որ մեր ակադեմիկոսներն «իրատես» են չափից աւելի...

Բանաստեղծուհի եւ ակադեմիկոս Սիլվա Կապուտիկեանի իրատեսութիւնն ամենեղ է հասել, որ նա ուղղագրութեան հարցում Սփիւռքի արդար պահանջը րակում է իբրեւ «Անուեղի եւ յանիրաւի ձայն բարձրացնել Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ»...

Վստահ եմ, որ սպառնալից այս յայտարարութեան համար եւս Տիկին Կապուտիկեանը ոչ մի փաստարկ չունի: Եթէ Սփիւռքը երբեւէ ձայն բարձրացրած լինէր «Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ», պէտք է ու մենք նոյնպէս լսած լինէինք: Մանաւանդ՝ «անտեղի եւ յանիրաւի ձայն»... Ուրեմն ի՞նչ ի նկատի ունի կապուտիկեանը: Եթէ ի նկատի ունի երեք տարի առաջ Վահէ Օշականի արած հարցումը, թէ «Ինչո՞ւ Հայաստանի մըտաւորականութեան մեծ մասը կը յամառի կառչած մնալ արեղեանական ուղղագրութեան, երբ գիտէ թէ ա՛յդ է ազգային միութեան գլխաւոր խոչընդոտներէն մին», ապա այս հարցադրումը միանգամայն տեղին է եւ իրաւացի: Արուած է ամենայն ներքանկատութեամբ: Սա «Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ բարձրացրած ձայն» համարել չի կարելի:

Ամենայն հաւանականութեամբ, կապուտիկեանն ի նկատի ունի Բ. Խորհրդաժողովի առիթով Սփիւռքի երեք Հոգեւոր Պետերի ելոյթները եւ չուրջ քառասուն եւ աւելի մշակութային գործիչների համախոհականը՝ տպագրուած «Յառաջ» թերթի մէջ (2002 Մայիս 18/19): Դա իրօք Սփիւռքի Ձայնն է, սակայն բնաւ բարձրացուած չէ «Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ»: Սփիւռքի հոգեւոր պետերը, գրողները, գիտնականներն ու խմբագիրները, միանգամայն բնական ձայնով եւ միանգամայն տրամաբանուած ու համոզիչ, արտայայտուել են յօգուտ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաստատման, յօգուտ ազգային միասնականութեան, ի շահ ամբողջական անկախութեան:

Պարզ է, որ Սփիւռքը երբեք ձայն չի բարձրացրել «Հայաստանի մտաւորականութեան վրայ», եւ Տիկին Կապուտիկեանի պատասխանատու այս յայտարարութիւնը կարօտ է պարզաբանման... Հակառակ դէպքում, Սփիւռքն անգոնելը դառնում է սովորոյթ: Ընդամէնը երկու տարի առաջ էր, որ Հայրենի 27 մտաւորականներ, ի թիւս որոնց՝ նաեւ Սիլվա Կապուտիկեանը, իրենց յայտնի Համախոհականի մէջ արդի ուղղագրութեան դէմ Սփիւռքի կարծիքները որակեցին «ոտրնգգութիւններ», «հայ մշակոյթի բայբայման ուղղուած միտումնաւոր բայեր՝ թելադրուած հայատեաց կեդրոններից»...Այս որակումների համար 27 հեղինակները տակաւին պատասխան չեն տըուել, եւ նրանցից ամենահեղինակաւորը՝ յարգարժան տիկին բանաստեղծուհին, առհասարակ չտապել է Սփիւռքին մի նոր մեղադրական ներկայացնել...

Այսպէս չարունակուելու դէպքում, ո՞ւր կը հասնենք: Ճաւելեալ քանի՞ տարի պէտք է՝ Խորհրդային հոգեբանութենից լիցքաթափուելու համար:

«Գրական Թերթ»ի խնդրոյ առարկայ իր յօդուածի մէջ Տիկին Կապուտիկեանը որեւէ չինիչ առաջարկութիւն անո՞ւմ է, որեւէ օգտակար միտք առաջադրո՞ւմ է արդեօք: Դժբախտաբար, ո՛չ: Կամայ-ակամայ այն տպաւորութիւնն է ստացւում, թէ սոյն ելոյթ-յօդուածի միակ նպատակը Սփիւռքին սաստելն է, որպէսզի այլեւս ոչ ոք յանդգնի խօսել Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման մասին: Բայց յարգարժան բանաստեղծուհուն յուսախաբութիւն է սպասում. ժամանակներն ուրիշ են:

Հարկ է ասել նաեւ, որ կապուտիկեանն ի զուր է այնպէս ձեւացնում, թէ, իբր Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումով չհագեցուած է միայն Սփիւռքը, իսկ Հայաստանի մտաւորականութիւնն, իբրեւ թէ, ամբողջութեամբ կողմնակից է խեղագրութեան: Ինքն էլ գիտէ, որ իրականութեան մէջ ամենեւին այդպէս չէ: Բոլորի նման, ինքն էլ գիտէ, որ տակաւին անցեալ դարի 80ական թուականներից սկսած, Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնման պահանջով հանդէս է գալիս Հայաստանի մտաւորականութեան զգալի մասը: Մի՞թէ կարելի է մոռանալ Շարժումն սկզբնաւորողներին՝ Ռաֆայէլ Իշխանեանին, Պարոյր Սեւակին, Բաբգէն Զուքասզեանին եւ միւս եռախտաւորներին, որոնց հետեւորդների շարքերն օրաւուր խտանում են եւ խտանում: Վկայ՝ Մարտի 4ի բազմամարդ Գիտաժողովը, որը նուիրուած էր Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան կատեցման 80րդ տարելիցին: Այս Գիտաժողովի չչմեցուցիչ ազդեցութիւնից չէ՞, արդեօք, որ արեղեանականներն այսքան չփոթահար են... Այնպէս, որ իրականում, Տիկին Կապուտիկեանը Հայաստանի ամբողջ մտաւորականութեան անունից Մեսրոպեան ուղղագրութեան դէմ հանդէս գալու մանդատ չունի:

Ճաղուածի երկրորդ կէսը յատկացուած է բարի ցանկութիւնների, որոնց զգալի մասն, ի դէպ, առանց միասնական ուղղագրութեան իրականանալ չի կարող: Օրինակ, հնարաւո՞ր է, որ Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններում «զօրացուի հոգեկան ներդաշնակութիւնը», հոգու ընդհանրութիւնը», առանց երկուսաթէք ընկալելի գրաւոր խօսքի, այսինքն առանց միասնական ուղղագրութեան, առանց միասնական լեզուամտածողութեան: Ի հարկէ հնարաւոր չէ: Ուրեմն եւս առաւել յանիրաւի եւ անտեղի է ազգային ուղղագրութեան հարցում ուղղափառ կեցուածքից հրաժարուելու կոչը: Ընդհակառակն. վաղուց պէտք էր ընդունել, որ, օրինակի համար, չի կարելի դրել «ՈւղղափառՈՐԵՆ»: Ոմ՝ ո՛վ, բայց դրչի մարդը սա եւ այս կարգի բառերը պարտաւոր է ընդունել:

Խորհրդաժողովի ամենախմաստուն դըրուածներից մէկն այն էր, որ հայկական կրօնական յարանուանութիւնները միասնութիւն յուցաբերեցին ազգային ուղղագրութեան միասնականացման հարցում: Մանաւանդ այսմիսի՛ պարագայում կոչ անել, թէ «Ուղղագրութեանը չվերաբերուենք ուղղափառօրէն», նշանակում է մեղանչել Պատմութեան առջեւ:

Մեր կոչը հակառակն է՝ ՈՒՂՂԱՓԱՌՕՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒԵՆՔ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ:

2002 Յունիս 16

ԱՐՏԱՌՈՑ ՀԱՅԵՐԷՆ

ՀԱՃԿ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

1) Արտառոց տառադարձութիւն.-

Օրինակ՝

ա.- Ռեյգան...

Կրցա՞ք հասկնալ թէ ի՛նչ բառի կամ անունի տառադարձութիւնն է: Դժուար է երեւակայել որ ամերիկա Reagan-ի տառադարձուած ձեւն է...

բ.- Կատարում հայկական Ք. հաստատութեան բացումն է կատարուել: Այս հանելուկը լուծելու համար եթէ օգնութեան կանչենք Qatar անունը, հանելուկին լուծումը կը դիւրանայ: Առանց Qatarի օգնութեան՝ կատարել բային եւ կատար բառին հոլովումով նախադասութիւնը կը մնայ առեղծուածային:

2) Ստորակէտի եւ «որ»ի գործածութիւն.-

Ընդհանրացած սխալ մը կայ որ յարաբերական դերանունի կամ շաղկապի եւ ստորակէտի գործածութեան առիթներով: «Որ»ը երբ յարաբերական դերանուն է, իրմէ առաջ ստորակէտ կ'ուզէ, բայց երբ շաղկապ է՝ ոչ:

Օրինակ՝

ա.- Այժմու մեր սփիռքէն կսպասուր հարցն է Ղարաբաղը, որ կը պրաղդնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը: Այս նախադասութեան մէջ որը յարաբերական դերանուն է եւ կը վերաբերի Ղարաբաղին:

բ.- Գլխաւորաբար լեզուն է որ ազգային կապը կը պահէ: Այս նախադասութեան մէջ որը իրրեւ շաղկապ խօսքին երկու մասերը իրարու կը կապէ եւ պէտք չունի նախորդող ստորակէտի:

3) Բառերու սխալ կամ չափազանցեալ գործածութիւն.-

Անկախ Հայաստանի մէջ մեր լեզուն լքուած վիճակ մը ունի: Զկայ պետական խնամք, լեզուական-լեզուաչինական կառոյի հակողութիւն, որոնց արդիւնքով սանձարձակ անիշխանութեան մը ենթակայ է ան: Այս անպատասխանատու մթնոլորտին մէջ նորարարութեան սիրահար

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՊԱՐԱՐ ՄՐՑՈՒՄ

Պատարագին էր, երբ ներկաներէն տեղեկացայ, որ այսօր, կէսօրէն ետք, եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը կայանայ մանուկներու կրօնական երգերու մրցոյթ: Հետաքրքրութիւնս այնքան մեծ էր, որ հակառակ անոր որ օրս լեցուն էր, որոշեցի ներկայ գտնուիլ:

Երեք ու կէսն էր, վար իջայ, Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը, ուր դուռէ դուռ բազմութիւն՝ մեծերու եւ պեղեցկատես մանուկներու: Բոլորին հայեացքը բեւեռած էր, կարծես երկինքէն իջած հրեշտակաթեւ էակներու որոնք կը պատրաստուէին հիացնելու իրենց ծնողները եւ հանդիսատեսները:

Տեսարանը եւ սթափեցնող լուութիւնը աւելի խորացաւ երբ լուեցաւ հոգեւոր երգը, այն ալ մանուկին չրթունքէն: Այս միջավայրը կը նմանէր առաւօտեան պատարագի մը, ուր նորէն լսուեցան «Նոր ծաղիկներ, «Ո՞ւր ես մայր իմ»ներ, «Տէր ողորմեա»ներ, այն տարբերութեամբ որ այս չարականները վստահօրէն կը սլանային դէպի երկինք:

Այս ամէնը, առաջել հաստատուեցաւ երբ Գիւտ Աբգ. կոչ ուղղեց ներկաներուն, որ «մենք պարտական ենք այս փոքրիկները եկեղեցիէն եւ ազգէն չանջատելու, տեսնելով անոնց մէջ հայ ազգի ապագան»:

Մօտ երկու ու կէս ժամ տեւող այս ձեռնարկը այնքան մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իմ մէջս, որ ամբողջական զարափար մը կազմելու համար դիմեցի կազմակերպիչներուն՝ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի «Նայեաց սիրով» մանուկներու երգչախումբի ղեկավարներուն, Օր. Ռոզիկ Թաշճեանին եւ Մկրտիչ Մկրտիչեանին, որոնք այս մրցոյթը կազմակերպած էին տաճարի օծման 100ամեակին առիթով, հովանաւորութեամբ տաճարին հոգաբարձութեան եւ տիկնանց յանձնախումբին: Հետաքրքրական էր դատակազմը, կազմուած՝ համայնքի յարգարժան ու բանիմաց անհատներէ՝ տիկնայք Լ. Սարեան, Հ. Երիցեան-Ոսկանեան, Մ. Վարդանեան, եւ պպ. Ֆ. Սիմոնեան, Ե. Բարսեղեան, Ս. Եորկանճեան, Հ. Սարգիսեան, Ա. Ահարոնեան: Մրցող երախաները եկած էին համայնքի եկեղեցիներու երգչախումբերէն, ամէնօրեայ եւ զանազան դպրոցներէն՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան, Ս. Մեսրոպ Կրթարան, Մխիթարեան Վարժարան, կար նաեւ անհատական մասնակցութիւն:

Մրցող փոքրիկները բաժնուած էին երկու մակարդակի: Ընդհանուր թիւը կը կազմէր 24 հոգի:

Մրցոյթի աւարտին դատակազմին մէկ ժամուան բացակայութիւնը անհամբեր զարձուց բոլորս. այդ ընթացքին հանդէս եկան երկու երգչախումբեր՝ «Նայեաց սիրով»ի կազմակերպիչներուն եւ «Դպրոցասէր Վարժարանի», Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեամբ:

Վերջապէս, դատակազմը յայտարարեց իր որոշումը: Առաջին մակարդակի դափնեկիրներ.- առաջին՝ Այտա Մակասիս, երկրորդ՝ Լիսիա Զըքըքչեան, երրորդ՝ Ալիս Իչխանեան: Երկրորդ մակարդակ՝ Մարին Եազըճեան, Գաբրիէլ Քէշիշեան, Լեռնա Թոփչեան: Յատուկ մրցանակի արժանացաւ Լիլիթ Ոսկանեան:

Հաճելի եւ յուզումնալից պահերով լի օր էր, որ աւարտ գտաւ իր ուրարտը, սակայն դեռ երկար պիտի յիշուի մեր համայնքի կեանքին մէջ:

Տիկնանց յանձնախումբի հիւրասիրութիւնը ներկաները խմբեց սեղաններու շուրջ, առիթ տալով անդամ մը եւս մտորելու մեր կեանքի այս քաղցր պահերուն մասին:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի արդիականացման եւ հին պատմական դիմագծութեան վերատնտւմին առթիւ, Նոյեմբեր 11ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու հրաւիրուած էր Պոլսոյ հայութիւնը: Նոր յարկաբաժիններու բացման հանդիսութենէն զատ, առիթ էր նաեւ ականատես ըլլալու շինարարական նոր աշխատանքներուն եւ ծրագիրներուն, որոնք կը չարունակուին հիւանդանոցին մէջ: Ժամանակ մը առաջ, հոգաբարձու եւ միաժամանակ բարերար Պետրոս Շիրինօղլու որոշած էր մաքրել եւ նորոգել հիւանդանոցին գլխաւոր մուտքի արտաքին պատերը: Այդ առթիւ անդրադարձած են նաեւ որ հիւանդանոցին պատերը չատ աւելի հետաքրքրական ու ինքնատիպ էին իրենց սկզբնական ձեւին մէջ, ուրեմն ծրագիրը փոխուած է եւ հոգաբարձութիւնը որոշած է փոխանակ պատերը նոր ներկով ներկելու, վար առնել ծեփերը եւ պատերը նաեւ դուրը երեւան հանել իրենց սկզբնական ձեւին մէջ: Արդիւնքը չատ դնահատելի եղած է եւ Պ. Շիրինօղլու ըստանձնած է աշխատանքին իրագործումը եւ ծախքը: Հոգաբարձութիւնը որոշած է նոյնը ընել բոլոր բաժիններուն պատերուն համար: Այժմ, հիւանդանոցին բոլոր պատերը վերադարձուած են իրենց սկզբնական երեւոյթին: Հիւանդանոցն ալ, այսօր, անճանաչելի դարձած է: Այլ աշխատանք մըն ալ թոյլ տուած է որ հիւանդանոցին պատմական գանձերը ի մի բերող թանգարան մը բացուի, որու հանդիսութիւնը կը կատարուի յետագային: Նոյեմբեր 11ի բացումը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է: Հանդիսութեան աւարտին ճաշ մը տրուած է հրաւիրեալներուն համար, որու բացումը կատարած է հոգեբարձութեան առենապետ Սեդրակ Թոքատ: Աւարտին, պպ. Սեդրակ Թոքատ եւ Պետրոս Շիրինօղլու հանդիսապետ ունեցած են «Մարմարա»յի խմբագրապետին հետ եւ բացատրութիւններ տուած են կատարուած աշխատանքներուն մասին:

ԼՈՒՐԵՐ ԱՌԱՔԵԼԻՔ

«ԱԿՆ»ի

Նոր խտացեալ սալիկը՝ նուիրուած Սուրբ Ծննդի երգերուն լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբեր 20ին:

Ապսպրելու համար դիմել՝

☎ 01· 42· 49· 23· 42

cd@akn-chant.org

Կարելի է նաեւ ապսպրել համացանցի միջոցով.-

www.akn-chant.org

Ասիկանութեան նախարարը նոյն միջոցին եկաւ նաեւ պատրիարքարան եւ հարցանեց Պատրիարքը:

-Ինչո՞ւ օտարներու գործիք եղաք, հարցուց:

Պօղոս Պատրիարք սրտնեղած պատասխանեց.

- Ինչպէ՞ս կրնաք խորհիլ թէ Պատրիարք մը կրնայ օտար դաւանանքի մը ծառայել եւ անոր պետերուն գործիք դառնալ:

- Որերմն ինչո՞ւ կաթոլիկութեան կարդ մը պայմանները ընդունեցիք, երբ պետութիւնը միայն ձեզ կը ճանչնայ իբր հայ ժողովուրդին Պատրիարք:

Պատրիարքը ոտքի ելաւ, սեղանին վրայէն թուղթ մը տուաւ ասիկանութեան նախարարին.

- Խնդրեմ, կարդացէք կայսերական հրամանը:

Երբ ասիկանութեան նախարարը ուշադրութեամբ կը կարդար հրամանը, Պատրիարքը չարունակեց.

- Հակառակ այս հրամանին, ես մտադիր էի կաթոլիկներուն որեւէ զիջում չընել, քանի որ մեր կրօնական օրէնքներով այդ զիջումները ընել իմ իրաւասութենէս դուրս է, բայց Հալէպի էպիսկոպոսի մէկ կողմէ, պալատին վստահութիւնը վայելող հայ ամիրաները միւս կողմէ վրաս ճնշում բանեցուցին:

(Շար. 46)

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՊԱՐԱՐ ՄՐՑՈՒՄ

Պատարագին էր, երբ ներկաներէն տեղեկացայ, որ այսօր, կէսօրէն ետք, եկեղեցւոյ սրահին մէջ կը կայանայ մանուկներու կրօնական երգերու մրցոյթ: Հետաքրքրութիւնս այնքան մեծ էր, որ հակառակ անոր որ օրս լեցուն էր, որոշեցի ներկայ գտնուիլ:

Երեք ու կէսն էր, վար իջայ, Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը, ուր դուռէ դուռ բազմութիւն՝ մեծերու եւ պեղեցկատես մանուկներու: Բոլորին հայեացքը բեւեռած էր, կարծես երկինքէն իջած հրեշտակաթեւ էակներու որոնք կը պատրաստուէին հիացնելու իրենց ծնողները եւ հանդիսատեսները:

Տեսարանը եւ սթափեցնող լուութիւնը աւելի խորացաւ երբ լուեցաւ հոգեւոր երգը, այն ալ մանուկին չրթունքէն: Այս միջավայրը կը նմանէր առաւօտեան պատարագի մը, ուր նորէն լսուեցան «Նոր ծաղիկներ, «Ո՞ւր ես մայր իմ»ներ, «Տէր ողորմեա»ներ, այն տարբերութեամբ որ այս չարականները վստահօրէն կը սլանային դէպի երկինք:

Այս ամէնը, առաջել հաստատուեցաւ երբ Գիւտ Աբգ. կոչ ուղղեց ներկաներուն, որ «մենք պարտական ենք այս փոքրիկները եկեղեցիէն եւ ազգէն չանջատելու, տեսնելով անոնց մէջ հայ ազգի ապագան»:

Մօտ երկու ու կէս ժամ տեւող այս ձեռնարկը այնքան մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց իմ մէջս, որ ամբողջական զարափար մը կազմելու համար դիմեցի կազմակերպիչներուն՝ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի «Նայեաց սիրով» մանուկներու երգչախումբի ղեկավարներուն, Օր. Ռոզիկ Թաշճեանին եւ Մկրտիչ Մկրտիչեանին, որոնք այս մրցոյթը կազմակերպած էին տաճարի օծման 100ամեակին առիթով, հովանաւորութեամբ տաճարին հոգաբարձութեան եւ տիկնանց յանձնախումբին: Հետաքրքրական էր դատակազմը, կազմուած՝ համայնքի յարգարժան ու բանիմաց անհատներէ՝ տիկնայք Լ. Սարեան, Հ. Երիցեան-Ոսկանեան, Մ. Վարդանեան, եւ պպ. Ֆ. Սիմոնեան, Ե. Բարսեղեան, Ս. Եորկանճեան, Հ. Սարգիսեան, Ա. Ահարոնեան: Մրցող երախաները եկած էին համայնքի եկեղեցիներու երգչախումբերէն, ամէնօրեայ եւ զանազան դպրոցներէն՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարան, Ս. Մեսրոպ Կրթարան, Մխիթարեան Վարժարան, կար նաեւ անհատական մասնակցութիւն:

Մրցող փոքրիկները բաժնուած էին երկու մակարդակի: Ընդհանուր թիւը կը կազմէր 24 հոգի:

Մրցոյթի աւարտին դատակազմին մէկ ժամուան բացակայութիւնը անհամբեր զարձուց բոլորս. այդ ընթացքին հանդէս եկան երկու երգչախումբեր՝ «Նայեաց սիրով»ի կազմակերպիչներուն եւ «Դպրոցասէր Վարժարանի», Հայկ Սարգիսեանի ղեկավարութեամբ:

Վերջապէս, դատակազմը յայտարարեց իր որոշումը: Առաջին մակարդակի դափնեկիրներ.- առաջին՝ Այտա Մակասիս, երկրորդ՝ Լիսիա Զըքըքչեան, երրորդ՝ Ալիս Իչխանեան: Երկրորդ մակարդակ՝ Մարին Եազըճեան, Գաբրիէլ Քէշիշեան, Լեռնա Թոփչեան: Յատուկ մրցանակի արժանացաւ Լիլիթ Ոսկանեան:

Հաճելի եւ յուզումնալից պահերով լի օր էր, որ աւարտ գտաւ իր ուրարտը, սակայն դեռ երկար պիտի յիշուի մեր համայնքի կեանքին մէջ:

Տիկնանց յանձնախումբի հիւրասիրութիւնը ներկաները խմբեց սեղաններու շուրջ, առիթ տալով անդամ մը եւս մտորելու մեր կեանքի այս քաղցր պահերուն մասին:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի արդիականացման եւ հին պատմական դիմագծութեան վերատնտւմին առթիւ, Նոյեմբեր 11ին, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է որու հրաւիրուած էր Պոլսոյ հայութիւնը: Նոր յարկաբաժիններու բացման հանդիսութենէն զատ, առիթ էր նաեւ ականատես ըլլալու շինարարական նոր աշխատանքներուն եւ ծրագիրներուն, որոնք կը չարունակուին հիւանդանոցին մէջ: Ժամանակ մը առաջ, հոգաբարձու եւ միաժամանակ բարերար Պետրոս Շիրինօղլու որոշած էր մաքրել եւ նորոգել հիւանդանոցին գլխաւոր մուտքի արտաքին պատերը: Այդ առթիւ անդրադարձած են նաեւ որ հիւանդանոցին պատերը չատ աւելի հետաքրքրական ու ինքնատիպ էին իրենց սկզբնական ձեւին մէջ, ուրեմն ծրագիրը փոխուած է եւ հոգաբարձութիւնը որոշած է փոխանակ պատերը նոր ներկով ներկելու, վար առնել ծեփերը եւ պատերը նաեւ դուրը երեւան հանել իրենց սկզբնական ձեւին մէջ: Արդիւնքը չատ դնահատելի եղած է եւ Պ. Շիրինօղլու ըստանձնած է աշխատանքին իրագործումը եւ ծախքը: Հոգաբարձութիւնը որոշած է նոյնը ընել բոլոր բաժիններուն պատերուն համար: Այժմ, հիւանդանոցին բոլոր պատերը վերադարձուած են իրենց սկզբնական երեւոյթին: Հիւանդանոցն ալ, այսօր, անճանաչելի դարձած է: Այլ աշխատանք մըն ալ թոյլ տուած է որ հիւանդանոցին պատմական գանձերը ի մի բերող թանգարան մը բացուի, որու հանդիսութիւնը կը կատարուի յետագային: Նոյեմբեր 11ի բացումը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է: Հանդիսութեան աւարտին ճաշ մը տրուած է հրաւիրեալներուն համար, որու բացումը կատարած է հոգեբարձութեան առենապետ Սեդրակ Թոքատ: Աւարտին, պպ. Սեդրակ Թոքատ եւ Պետրոս Շիրինօղլու հանդիսապետ ունեցած են «Մարմարա»յի խմբագրապետին հետ եւ բացատրութիւններ տուած են կատարուած աշխատանքներուն մասին:

ԼՈՒՐԵՐ ԱՌԱՔԵԼԻՔ

«ԱԿՆ»ի

Նոր խտացեալ սալիկը՝ նուիրուած Սուրբ Ծննդի երգերուն լոյս կը տեսնէ Դեկտեմբեր 20ին:

Ապսպրելու համար դիմել՝

☎ 01· 42· 49· 23· 42

cd@akn-chant.org

Կարելի է նաեւ ապսպրել համացանցի միջոցով.-

www.akn-chant.org

Ասիկանութեան նախարարը նոյն միջոցին եկաւ նաեւ Պատրիարքարան եւ հարցանեց Պատրիարքը:

-Ինչո՞ւ օտարներու գործիք եղաք, հարցուց:

Պօղոս Պատրիարք սրտնեղած պատասխանեց.

- Ինչպէ՞ս կրնաք խորհիլ թէ Պատրիարք մը կրնայ օտար դաւանանքի մը ծառայել եւ անոր պետերուն գործիք դառնալ:

- Որերմն ինչո՞ւ կաթոլիկութեան կարդ մը պայմանները ընդունեցիք, երբ պետութիւնը միայն ձեզ կը ճանչնայ իբր հայ ժողովուրդին Պատրիարք:

Պատրիարքը ոտքի ելաւ, սեղանին վրայէն թուղթ մը տուաւ ասիկանութեան նախարարին.

- Խնդրեմ, կարդացէք կայսերական հրամանը:

Երբ ասիկանութեան նախարարը ուշադրութեամբ կը կարդար հրամանը, Պատրիարքը չարունակեց.

- Հակառակ այս հրամանին, ես մտադիր էի կաթոլիկներուն որեւէ զիջում չընել, քանի որ մեր կրօնական օրէնքներով այդ զիջումները ընել իմ իրաւասութենէս դուրս է, բայց Հալէպի էպիսկոպոսի մէկ կողմէ, պալատին վստահութիւնը վայելող հայ ամիրաները միւս կողմէ վրաս ճնշում բանեցուցին:

(Շար. 46)

«լեզուագէտներ» բառեր եւ արտայայտութեան ձեւեր կը հնարեն, որոնք դժուար հակնալի կամ առեղծուածային կը մնան:

Օրինակ՝

ա.- Սպանիուել է ուղիղ եթերում... (Մինչ պէտք է հասկնալ):

բ.- Բնակչէնփեր (բնակելի չէնքե՞ր թէ բնակուած չէնքեր ըսել կ'ուզէ):

գ.- Ուստարի, որ կարծեմ կրճատումն է ուսումնական տարիի. բայց ի՛նչ պէտք կայ այս կեղծ ու չինծու բառին. այնքա՞ն սուղ է հայ ժողովուրդին ժամանակը՝ ուսումնական տարի ըսելու փոխարէն «ուստարի» ըսելու չափ:

դ.- Քաղաքական կտրուածք... պատմական զարգացման կտրուածք: Թող նեբեն այս արտայայտութեան հեղինակները որ բան չհասկնանք անկէ:

ե.- Պետական այրեր: Հապա՞ պետական կիները...Պետութեան մէջ կին պաշտօնատարներ ալ կան, որոնք փիլիքապէս այր չեն, սակայն երբեմն, աւելի առնական են քան բնախօսական այրերը:

Տեղն է ըսելու որ Հայաստանի մէջ հասակ առած են չատ որակաւոր լրագրողներ, քաղաքական մեկնաբանները, սակայն անոնց գումն ի վեր կան նաեւ քաղաքական չառլաթաններ, որոնք չատախօսութիւնը պատմուճան ըրած են իրենց ծանծաղամտութիւնը ծածկելու, ոչինչը կամ պզտիկ մէկ բանը մեծցնելու համար: Այս դասակարգի լրագրողները ուղղակի նպատակին դիմելը չատ պարզունակ եւ անմակարդակ կը նկատեն եւ կը նախընտրեն ծուռ ու մուռ դարձդարձիկ ոճը, որուն մէջէն քուն ըսուելիքը՝ միտք բանին կորզել բաւական դժուար գործ է, վերլուծումի կը կարօտի: Անգլեւամերիկեան լրագրութեան ազդեցութիւնն է այդ: Չէ՞ որ հիմա նորոյթը այդ է. Ամերիկացին ինչ որ ընէ, աւտր պէտք է հետեւիլ: Այս պատճառաւ ալ անգլերէն բառերը խուժած են հայ լեզուին մէջ: Այսպէս՝ կադրային, իմտրիկ, իմիջ, ռեսուրս, կրիմինալ, սաճիտար, պերմանենտ, սգեճար, մունիցիպալ եւայլն: Երանելի չէ՞ր սովետական ժամանակաշրջանը, երբ Հայաստան կախեալ էր Մոսկուայէն եւ միայն ռուսերէնէն էին փոխ առնուող բառերը, մինչ այսօր անգլերէնն ու մանաւանդ ամերիկերէնը անասնձ կերպով խուժած են մեր լեզուին վրայ:

Հայերէնն լեզուի աւանդական օրէնքներուն, դեղեցկութեան ու մաքրութեան ըսպառնացող այս անիշխանական խառնիճաղանճին առաջքը պէտք է առնել, եւ կարելի՛ է առնել, եթէ հայրենի կառավարութիւնը մտահոգութիւն ցոյց տայ այդ մասին եւ գործնական քայլերու դիմէ: Պէտք է վերականգնել լեզուաչինական կաճառը, ակադեմիան, որուն հեղինակաւոր անդամներէն չատերը տակաւին ողջ-առողջ հոն են՝ անկախ Հայաստանի մէջ, անգործ ու անտեսուած վիճակով: Պետական պիւտճէէն հարկ եղած յատկացումը պէտք է կատարել այդ դիտնականներուն, լեզուագէտներուն, որպէսզի, անոնք կարենան իրենց պարտականութիւնը կատարել: Մեր դարաւոր լեզուն աղարտումէ փրկելու համար Պետութիւնը եթէ հարկ եղած նիւթական օժանդակութիւնը չի կրնար կատարել, ինչ որ անընդունելի ու դատապարտելի բան է անշուշտ, կրնայ դէթ Սփիւռքի օգնութեան դիմել: Եւ վստահաբար, Սփիւռքի մէջ պիտի գտնուին հայ լեզուն աղարտումէ փրկելու մտահոգութիւնը ունեցող ազդակէր բարերարներ:

Հ.Ն.

Մոնրէալ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԼԷՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՆՈՐ ԱՂԷՏ

Ամբոխը սկսած էր ցանկապատերէն ցատքել եւ Պատրիարքարանի դուռը խորտակել: Պատրիարքարանի հեռուէ կողմը նստող Սալիհ էֆէնտի երբ դուրս ելլելով կացութիւնը տեսաւ, տուն փութաց եւ սկսաւ պոռալ.

- Բաթրիք էֆէնտի, սանդուխ մը դիր պատին եւ իմ կողմս անցիր: Մարդերով միասին ինծի հիւր կ'ըլլաս:

Պատրիարք, փոխանորդը եւ երկու եպիսկոպոսները դրացի թուրքին տունը անցան պատէն ցատքելով եւ փրկեցին իրենց կեանքը:

Ամբոխը երբ կոտրած դռնէն եւ պատուհաններէն ներս մտաւ, մարդ չգտաւ Պատրիարքարանը եւ կատղած, չէին գիտեր թէ ինչ պիտի ընեն: Պահ մը իրարու երես նայեցան: Բայց ճիշդ նոյն պահուն դուրսի ամբոխին սպառնական հայհոյանքները յանկարծ փոխուեցան աղիողորմ ճիչերու: Վսեմի կ'ըլլար նաեւ մարակի չափիլն եւ թրքերէն հայհոյութիւններ: Պատրիարքարան մտնող ցուցարանները պատուհասն վազեցին: Դուրսը պարզուած երեւոյթը յուսահատական էր: Աւելի քան հարիւր Ենիչէրի հեծեալ ամբոխին մէջ մտած զաւազաններով ու մարակներով անխնայ կը հարուածէին: Շուտով պատրիարքարանն մտան անոնք եւ բոլոր ներսինները ձերբակալեցին:

Անդորրութիւնը չուտով հաստատուեցաւ եւ Պատրիարքը իր հետեւորդներով վերադարձաւ Պատրիարքարան:

Աղմկարարներէն որոնք որ ազատած էին, իրենց խաներուն անկիւնը նստած էին անճրկած ու մտահոգ:

- Տղաք, ըսաւ իրենցմէ մին: Մեր ընկերներէն չատեր ձերբակալուած են: Կարգը անշուշտ մեզի ալ պիտի գայ: Փրկութեան միջոց մը կայ:

- Ի՞նչ միջոց, ըսէ, չուտ ըսէ, պոռացին:

- Ապերասպիր մը տանք կառավարութեան, թէ Պատրիարքը օտարներու դործունէութիւն ունենալուն համար, չենք ուզած դինքը եւ գացած ենք վար առնելու:

Բոլորը համամիտ եղան այս հանճարեղ դաղափարին: Ոչ ոք ուզեց խորհիլ թէ աւելի վտանգաւոր եւ ազգասպան գործի մը կը ձեռնարկէին:

Ոստիկանութիւնը ապերասպրին մասին քննութեան ձեռնարկելով, չուտով հասաւ այն եղրակացութեան, թէ ապերասպրին տակ ստորագրողները խռովարարութեան նախաձեռնարկներն են: Բոլորն ալ ձերբակալուեցան:

- Բոլորն ալ տանջանքներու ենթարկեցէք որպէսզի խոստովանին իրականութիւնը, որտաց ոստիկանական տնօրէնը:

Տանջանք եւ ծեծ երեւան հանեց իրականութիւնը: Գայտնի եղաւ թէ առաջին ընդվզումը գործն էր լատին կրօնաւորի մը, որ փախած էր Եւրոպա: Երեւան եկաւ նաեւ որ ամբոխը առաջնորդողները եղած են սամաթիացի Տէլի Պաղտասար եւ կեսարացի Կարապետ սարկաւագ: Տանջանքներու ենթարկուեցան անոնք: Երբ տակ երկաթը դրին Տէլի Պաղտասարի մարմնին, մարդուն աչքերը վախէն ու ցաւէն դուրս ելած սկսաւ պոռալ.

- Կեցէք ձեր հոգին սիրեմ, ձեր մարդարէին սիրոյն կեցէք, պիտի խօսիմ, պիտի ըսեմ ինչ որ կ'ուզէք:

Այսպէս Տէլի Պաղտասար եւ Կարապետ սարկաւագ չարչարանքներու տակ իրարուետեւէ տուին անունները Աստուածատուր եւ Երեմիա եպիսկոպոսներուն, կեսարացի ապուխտավաճառ Յակոբի, Գրիգոր ամիրա Սազապեանի, Ազարիա պատանիի, Մկրտիչ ամիրա Արփիարեանի, Աբրահամ ամիրա Գարագեհեայի, Պօղոս ամիրա Կէլկէլեանի եւ Պօղոս աղա Մարգարեանի: Ասոնցմէ մէկ մասը ընդվզումի, միւս մասը նախանձի հետեւանքով դրգռութիւն կատարած եւ դէպքերու զարգացումին մէջ տխուր դեր մը խաղացած էին:

Տանջանքները չէին վերջանար տակայն: Այլեւս անհանդուրժելի դարձած էր, ուստի Տէլի Պաղտասար եւ քանի մը ուրիշներ սկսան թախանձել:

- Ըսինք ինչ որ պիտենք, ալ մեղքցէք մեզի: Մենք կ'ուզենք խլամանալ, որպէսզի աւելի վատահ ըլլաք թէ մենք հաւատարիմ ենք պետութեան:

Ուրիշներ բոլոր պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ առին, որպէսզի իրենք սպանուին, բայց միւսները փրկուին: Աւելի ուրիշներ տանջանքէ փրկուելու համար ամէն յանցանք ընդունեցին:

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06· 64· 91· 51· 74
01· 45· 78· 18· 96 (դիչերը) *թիւերէն՝*

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04· 75· 55· 12· 49:

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04· 91· 93· 75· 25 / 06· 11· 43· 52· 68
թիւերէն՝

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տիրուհի Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժագ եւ ընկ. Թագուհի Ալլահվերտեանէ իրենց աղջկան ամուսնութեան ուրախ առիթով:

*
**

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Ասպիկ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-

Ալիս Տիլաճեանի մահուան առթիւ Տիկին Օգունեան փոխան ծաղկեպսակի 30 Եւրօ, վեհանոյշ Ստամպոլեանի մահուան տարելիցին առթիւ Ասպիկ Պարսամեան 100 Եւրօ:

EXPOSITION
CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland JNAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous invite à célébrer
le jeudi 9 décembre à 20h45
deux parutions-événements du
CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS.

HRATCH BEDROSSIAN
présente
- **Le Tome II des Mémoires de Mgr Grigoris Balakian**

LE GOLGOTHA ARMENIEN

- **La réédition d'une œuvre épuisée mais incontournable**

LA PASSION DE CILICIE
de Paul du Véou

au 10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro: Monge, Cardinal Lemoine

Vente des œuvres — Signature
Entrée libre — Cocktail

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին

«Նուրհան Փրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- Եկեղեցւոյ պիւտճետուն՝
01· 43· 59· 67· 03
- Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01· 47· 43· 12· 66
- Աւետիս Ա· Քհնյ· Պալըգեան՝
01· 46· 62· 01· 29

SALON DU LIVRE ARMENIEN
«ARMEN'LIVRES»
organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville
— **Conférence - débat** —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45
— **Exposition - vente**
avec dédicaces d'auteurs —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE
ՈՒԻԼԻԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures
ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 Եւրօ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4· տօնն է Ս. Քրոց Առաքելոցն եւ ստաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՕՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՕՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի:

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կոան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը առ ի երախտադիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանին, նախկին հոգեւոր հովիւներուն, քարեարներուն, հիմնադիրներուն, նուիրատուներուն, ծառայողներուն, թաղի ննջեցեալներուն յիշատակին կը կատարէ՝
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՑ· ՏԻՏԻԵԱՆ

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un
SUPER LOTO
Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE
DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ԵՐԵԿՈՑԹ
Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

SOIREE «COUSCOUS»
Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

□

ԼՕԹՕ
Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

ՃԱՇ
Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԻՒ» ճաշարանը
60 ռիւ լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06· 03· 33· 06· 70
— Արաքսիին՝ 01· 39· 83· 71· 19 (*ժամը 19էն վերջ*):

□

Séjour d'hiver 2005
La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

CONCERT
dans la Cathédrale Sainte Croix de Paris des Arméniens Catholiques,
au profit des enfants de Gumri (Arménie)
le mardi 7 décembre à 20 heures 45
Mourad AMIRKHANIAN
(baryton-basse)
Georges WANIS
(ténor)
accompagnés au piano par
Lucie DEROIAN
interprètent des airs de
Haendel, Donizetti, Verdi, Puccini, Tchaikovski, Komitas, Tigranian
Entrée : 13 rue du Perche 75003 Paris
P.A.F.: 15 Euros - Etudiants: 10 Euros.
Réservations :
☎ 01 44 59 23 50 ou 06 20 59 16 69.
Métro: République, Filles du Calvaire.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.082 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.082

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

25-ԵՐԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԿԸ ՄՆԱՆ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՇՐՋՕՏՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԵՆ, ԲԱՑԱ...

Եւրոպական Միութիւնը առարկածիք կը մնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, եթէ նոյնիսկ, Դեկտ. 2ին, Շիրաք եւ Շրէօտէր համաձայն կը թուէին, դնել երեւութապէս:

Բանակցութիւնները արագօրէն սկսելու կողմնակից են Գերմանիա, Մեծն-Բրիտանիա, Լեհաստան, Իտալիա եւ Շուէտ: Ֆրանսա եւ Աւստրիա կը պնդեն բանակցութիւնները աւելի ուշ սկսելու համար, որպէսզի բաց դուռ մը մնայ երկրի կարգադրութեան մը համար, այսինքն առանձնաչնորհեալ ընկերակցութիւնը: Անդին, Գունտատան եւ Կիպրոս կ'ուզեն նոր պահանջներ պարտադրել Թուրքիոյ, հակառակ պարագային կը սպառնան դործածել վէթոյի իրենց իրաւունքը:

Առաջին վիճարկում մը տեղի ունեցած է դեսպաններու մէջեւ, Պրիւսէլ, Դեկտ. 14ին: Ըսուած են հոլանտական նախագահութեան առաջարկած եզրակացութիւններու ծրագրին մասին: Ոչ ոք համաձայն եղած է, կը խոստովանի մասնակցող մը: Գերմանացիք եւ Անգլիացիք չատ խիստ դուած են, Ֆրանսացիք եւ Աւստրիացիք աւելի մանրամասն, աւելի պահանջկոտ թնազիր մը կ'ուզեն: Նախագահութեան դուած մտքին ճամբան երեք զլխաւոր կէտերու չուրջ կեդրոնացած է.- ա) բանակցութիւնները սկսիլ առանց անդամակցութեան երաշխաւորութեան, բ) մնայուն պահպանում աշխատաւորներու ազատ երթեւեկութեան համար, գ) Կիպրոսի ճանաչում Թուրքիոյ կողմէ:

Այս երեք նախապայմանները տարակարծութիւն ստեղծած են Լոնտոնի, Փարիզի եւ Պէրլինի մէջեւ: Կը ղգազդրգռեն նաեւ Թուրքիան, որ դէշ նախզգացում մը ունի Պրիւսէլի վեհաժողովին նկատմամբ: Լոնտոնի կարծիքով, որ Թուրքերու փաստաթուղթը դարձած է «կարելի չէ Թուրքիոյ պարտադրել յատուկ պայմաններ, աւելի խիստ քան ինչ որ պարտադրուեցաւ միւս երկիրներուն»: Պէրլինի համար, նախաբանաւորութիւն պէտք է տրուի բանակցութեանց հեռանկարին՝ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը մինչեւ 2015 եւ ուրիշ ոչինչ: Գերմանիա կը մերժէ առանձնաչնորհեալ ընկերակցութեան կամ «երրորդ ճամբու մը» որեւէ գաղափար: Ֆրանսա եւ Աւստրիա, ընդհակառակն, կը պնդեն որ Խորհուրդին եզրակացութիւնը մատնանշէ «կարելի չեղում մը անդամակցութենէն տարբեր լուծումի մը»: Բայց, առանձին են, թէեւ չեն յուսահատած եւ կը խորհին համոզել Դանիան եւ Հունգարիան: Ճակատումը խիստ պիտի ըլլայ եւ հոլանտական հերթական նախագահութիւնն ալ, մինչեւ պայ չարաթ պարտի նոր թնազիր մը պատրաստել: «Երկար եւ դժուար վեհաժողով մը պիտի ըլլայ, նախատեսած է դիւանագէտ մը, ինչպէս եղաւ Գոփընհակըն: Պիտի որոշուի վերջին վայրկեանին Շիրաքի, Շրէօտէրի եւ Լրտոզանի միջեւ եթէ Պուշ չատ չխառնուի...»: Եթէ որոշումը Միութեան նախագահութեան ձեռքը մնայ, ղեկավարները իրենք իրենց կը վերապահեն դլխաւոր որոշումը տալու մենաչնորհը բանակցութեանց թուականը, ինչ որ ամէնէն կարեւորն է Անգարայի համար:

Ըստ Պրիւսէլի ղրկած հարցարաններուն եւրոպական մայրաքաղաքներուն, բոլոր անդամները համաձիտ կը թուին որ Քրանսայի հանրաքուէէն (Սահմանադրութեան) վերջ սկսին բուն խօսակցութիւնները (2005ի գարնան վաղորդայնին): Ֆրանսա առանձին կը պահանջէ որ բանակցութիւնները չատ ուշ սկսին՝ Դեկտեմբեր 2005ին կամ 2006ի սկիզբը: Հաւանաբար պարտի տեղի տալ այս կէտին վրայ: Բանակցութիւնները կը սկսին հաւանաբար 2005ի աշնան, բրիտանական նախագահութեան չրջանին:

Ու այս տեղեկատուութեան վերջաւորութեան Ֆիկառոյի Պրիւսէլի թղթակիցը կը դրէ (Դեկտ. 3).- «Ի դին Ֆրանսան վշտացնելու, Մեծն-Բրիտանիա կը պնդէ հովանաւորելու համար այդ դէպքը, որ ըստ չատերու Հին Եւրոպայի մահազանդն է»:

ՇԻՐԱՔ - ՇՐՋՕՏՔՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Շրէօտէր եւ Շիրաք հանդիպում ունեցան Դեկտ. 2ին Լիպէք, եւ Թուրքիոյ մասին համաձայն ըլլալով հանդերձ «քայ»ելը կը մնան:

Շրէօտէրի համար անդամակցութեան հեռանկարը չի կրնար խղդոյ առարկայ ըլլալ: Բայց, եթէ բանակցութիւնները չյանդին, հարկ է այլ բան մը դտնել: Շիրաքի համար, եթէ բոլոր պայմանները չերացուին, բանակցութիւնը կ'առկախուի: Այն ատեն, միջոց մը պէտք է դտնուի որպէսզի Թուրքիա չբաժնուի Եւրոպայէն: Այս լուծումն է դոր Շիրաք կ'ուզէ հաստատել, որ անդամակցութիւն չըլլայ: Շիրաքի համար Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի չահն է որ Թուրքիա Եւրոպայի անդամ դառնայ, բայց նաեւ Շիրաք չի կրնար անտեսել այն վերապահութիւնները, որ կան Ազգ. Ժողովին, Սերակոյտին եւ հանրապետական կարծիքին մէջ: Ուրեմն արդելքներ կը վիճառէ միաժամանակ: Նախ հանրաքուէին հարցը, քանի չէչտած է՝ «վճիռը Ֆրանսացիներէն պիտի դայ, իրենք են որ պիտի որոչեն»: Բայց միւս լուծումին համար (երրորդ ճամբան) Շիրաք միւս երկիրներու հաւանութեան պէտք ունի, ամէնէն առաջ Շրէօտէրի: Գերմանիա կ'ուզէ արդելք ըլլալ որ Կիպրոսի ճանաչման հարցը դայ եւ խանգարէ մթնոլորտը: Շրէօտէր յայտարարած է.- «Կը յուսամ որ հարցը կեդրոնական հարց պիտի չըլլայ վեհաժողովին»:

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԲԱՆԱՁԵԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, Նոյ. 30ին («Յառաջ» Դեկտ. 2 եւ 3) Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին Յանձնախումբը անընդունելի բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը վերաբերէր «2004ի կանոնաւոր տեղեկատուին» եւ իր թելադրանքն էր Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութիւններուն մասին: Բանաձեւը նեղկայացուցած է հոլանտացի քրիստոնեայ-դեմոկրատ Գամիել Էօրլինկս եւ ստացած է 50 թեր, 18 դէմ եւ 3 ձեռնպահութիւն:

Բանաձեւին կարդ մը մանրամասնութիւնները ուղղակի ապշեցուցիչ են, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Միչել Ռոքարի յայտարարութիւններուն, որոնք նոյնիսկ մտահոդիչ կը դառնան իրենց անհեթեթութեամբ:

Յանձնախումբը կ'ուզէ որ ընկերութեան քրիստոնէական պատժական օրէնսդրութեան թիւ 305 յօդուածը որ յանցանք կը նկատէ Թուրքիոյ հիմնական չահերը վտանգող հրատարակութիւնները (Հայոց ցեղասպանութիւն, Կիպրոսի դրաւում): Կ'ուզէ որ փոքրամասնութեանց մշակութային հաստատութիւնները պատկանող յուչարձանները յետադարձին իրենց սեփականատէրերուն: Կ'ուզէ որ Թուրքիոյ հետ անդամակցութեան բանակցութիւնները, դ) բանակցութեան սկսելու համար երկրորդ ժողով մը հարկաւոր պէտք չէ ըլլայ, ե) Թուրքիոյ յատուկ օրինավիճակ մը պէտք չէ արուի, զ) եզրակացութեան յատարարագրին մէջ Թուրքիոյ հասցէին պէտք չէ Եւրոպական Միութեան օրնրադրութեան հակասող արտայայտութիւններ դնուին, է) բանակցութեան ընթացքը պէտք է չարունակելի ըլլայ, ը) ոչ մէկ պայման պէտք է նախատեսուի բանակցութիւններու սկսելու համար: Որովհետեւ Թուրքիա կիրարկած է Գոփընհակընի չափանիչները եւ այդ պարագան Եւրոպական Յանձնախումբին տեղեկագրով հաստատուած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Եւրոպական Միութեան նեղկայի նախագահ հոլանտացի իր պաշտօնակիցին՝ Պ. Պոթի յանձնած է Անդարայի պահանջներուն ցանկը: Պահանջները առընչուած են Դեկտ. 17ին Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին որոշելիք որոչումին: Կը բաղկանան հետեւեալ կէտերէն. ա) բանակցութիւններուն նպատակը ամբողջական անդամակցութիւնը պէտք է ըլլայ, բ) Կիպրոսի ճանաչումը չի կրնար պայման մը ըլլալ: Թուրքիան ու Կիպրոսի Թուրքերը իրենց վիճակած դերը կատարած են հարցին լուծումին համար, գ) պէտք է յատակ ու բացայայտ կերպով ըսուի թէ ե՛րբ կը սկսին Թուրքիոյ հետ անդամակցութեան բանակցութիւնները, դ) բանակցութեան սկսելու համար երկրորդ ժողով մը հարկաւոր պէտք չէ ըլլայ, ե) Թուրքիոյ յատուկ օրինավիճակ մը պէտք չէ արուի, զ) եզրակացութեան յատարարագրին մէջ Թուրքիոյ հասցէին պէտք չէ Եւրոպական Միութեան օրնրադրութեան հակասող արտայայտութիւններ դնուին, է) բանակցութեան ընթացքը պէտք է չարունակելի ըլլայ, ը) ոչ մէկ պայման պէտք է նախատեսուի բանակցութիւններու սկսելու համար: Որովհետեւ Թուրքիա կիրարկած է Գոփընհակընի չափանիչները եւ այդ պարագան Եւրոպական Յանձնախումբին տեղեկագրով հաստատուած է:

«ՅԱՒԱՒԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (308) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Երուսաղէմ՝ երէկ եւ այսօր
Վ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ
Նամականի Հաւաստեղի ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Վկայականը Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՂԱՆՑԻ ԴԷՊԻ ԱՌԹԻԻ

Զուիցերահայ ընկերակցութիւնը հաղորդագրութեամբ մը դատապարտած է Նոյ. 30ին Վաղանցի մէջ հայ երիտասարդներու վրայ Թուրքերու խմբակի մը կողմէ կատարուած յարձակումը: Հրապարակուած հաղորդագրութեան մէջ կը չեշտուի ցեղասպանութեան պարզ ճանաչումին անհրաժեշտ կը նկատուի ուրացումի, ժխտումի պարագաները օրէնքով պատժելի հռչակել Քրանսայի մէջ: Ընկերակցութիւնը կը չեշտէ նաեւ այն հակասութիւնը որ կայ Ցեղասպանութեան Քրանսայի կողմէ ճանաչումին ու ժխտողականութիւնը անպատժելի ձգող կեցուածքին միջեւ:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՐՏԷՍԸ

Պրիւսէլի Գեղարուեստի պալատին մէջ Թուրքիոյ նուիրուած ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ ներկայիս. ան խորագրուած է. «Մայրեր, դիցուհիներ եւ սուլթաններ»: Հոն գեղեցիկ քարտէս մը բազմաթիւ հայ այցելուներու զարմանքին ու հակազդեցութեան պատճառ եղած է. Օսմանեան կայսրութեան ամէնէն փայլուն չրջանին սահմանները ցոյց տրուղ քարտէսը պատրաստողները դրացի երկիրներու չարքին մոռցած են պատկերել Հայաստանը... Ո՛չ այդ անունը տեղ գտած է քարտէսին վրայ, ո՛չ ալ այդ երկրին տարածքը: Հայաստանը կորսուած է Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ միջեւ:

Պրիւսէլի ծանօթ ազգային դէմքերէն Իրաւաբան Խոսար Թախեան Նոյեմբեր 10ին նամակով մը դիմած է ցուցահանդէսին պատասխանատուներէն Փ. Տիւժարտէնի, անոր ուչադրութեան յանձնելով կատարուածը:

Փ. Տիւժարտէն պատասխանած է (Նոյ. 18) ըսելու համար թէ չնորհակարութիւն կը յայտնէ ծանրակչիռ այդ հարցին մատնանչումին ու կը հաւնիայ նման պարագայի մը պատճառած վրդովմամբ: Ապահովութիւն կու տայ որ Պալատը անմիջապէս դիմած է հարկաւոր միջոցներուն եւ մօտ ատենին կը սրբագրուի տեղեկատուութեան ծանր այդ սխալը ու քարտէսը կը փոխարինուի ուրիչով մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՌ միշտ կ'ամբաստանէ Քրանսական բանակը որ կրակ բացած է ցուցարարներու վրայ եւ քանի մը տասնեակ Իվուառցիներ սպաննած է: Բանակէն սուր հանդամանք առած է Քոթ տ'Իվուառի եւ Քրանսայի միջեւ: Այս վերջինին արդարացումն այն է որ բանակը կրակած է միայն օրինաւոր պաչտպանութեան պարագային: Քրանսայի Պաչտպանութեան նախարարութեան համար Իվուառցի զոհերու թիւը 20ի չուրջ է: Իվուառցիները կը պնդեն որ 57 քաղաքացի սպաննուած է եւ 2226 վիրաւոր կայ (Նոյեմբեր 6էն 10ի միջեւ): Քրանսա կ'ամբաստանէ նաեւ Իվուառի պինեայ ուժերը որ բազմապատկած են բախումները Քրանսական ուժերուն հետ:

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ 551 ձայնով եւ երկու ձեռնպահութեամբ քուէարկեց այն օրէնքին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ

Հ. ԾԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՒԿԵԱՆ

(Վրացակաո՞ք է հայկական...)

33.- ԶԼԼՏԸՐ ԼԻՃ

Խորենացին կը յիշատակէ որպէս «ծովակ հիւսիսոյ», աւելի ուշ, միջին դարուն կոչուած է նաեւ Պալակացիս, ներկայիս ծանօթ է որպէս Զըլտըր լիճ, այս մէկն ալ գոհ Ալէքսանդրապոլի տխրահռչակ դաշինքին, երբ Արաքսի, Ախուրեանի աջակիսեայ դաշտերը, կարս, Արտահան, Իգդիր, Սօրմալու, Արարատ եւ այլն, Թուրքերուն տրուեցան. այն Թուրքերուն որ Առաջին Աշխարհամարտէն պարտուած երկրով հանդերձ, չնորհիւ համաչնաւար, բոլշեւիկ Ռուսաստանի, կրցան խիստ պայմաններ դնել արիւնաքամ Հայաստանին եւ վաւերացուիլ սովետներէն Կարսի դաշինքով... (Հոկտ. 1921):

Լիճին անմատչելիութիւնը (զբօսաշրջային ճամբաներէն հեռու է), հիւսիսային Հայաստանի գրեթէ սահմանակից ըլլալը (հազիւ 10 քմ. է Տաշիրի մարզէն), պատմական Հայաստանի անոյշ ջուրի այս երկրորդ կարեւոր լիճը յայտնաբերելու հետաքրքրութիւնը (Սեւանէն յետոյ սա է ամէնէն ընդարձակը) մեր քայլերը առաջնորդեցին դէպի Զըլտըր, ուր վստահաբար անակնկալներու կրնայինք հանդիպիլ:

Երկինքը ամպոտ էր, անձրեւի սպառնալիք կար, որ քիչ վերջ դործնականի պիտի փոխուէր, աւելի համայիչ դարձուցած էին չրջանը, խորհրդաւոր, ամայի, լուսնային տպաւորութիւն ձգելով: Մինչեւ տեղ մը, չուրջ 20 հազար մեթր, կարս-Գիւմրի ուղղութիւնը բռնեցինք, ապա ամբողջապէս դէպի հիւսիս կտրելով մաքուր պահուած խճուղի մը մեզ հասցուց Սրփազայ կեդրոնը, ապա Գմբէթ եւ քիչ վերջ լիճին ալ ափունքը:

«Փոքր Սեւան» կարելի է կոչել. այնքան մօտ է նմանութիւնը մեր Գեղամայ ծովին հետ: Անոր պէս կը գտնուի 1959 մեթր բարձրութեան վրայ, ունի 42 մ. խորութիւն, չրջապատուած է Գուգարքի լեռներով, զարդարուած է մեծ թիւով աւերակ եկեղեցիներով եւ բերդերով, մակերեսը 85 քառ. քմ. է, երկարութիւնը հիւսիսէն հարաւ մօտ 20 քմ. է եւ լայնքը՝ 16: Իսկական ծովակ հիւսիսոյ: Ջուրը ընաիր, անուշահամ, ինքնաբուխ եւ ձիւնհալքէ կազմուած:

Համաձայն հայկական աւանդութեան մը (Աւանդապատում, էջ 81), թերան կղզին ջուր ժայթքած է. բնակիչները վախնալով որ հովիտը ջուրով կը ծածկուի, միշտ փակ պահած են ակունքը: Օրին մէկը աղջիկ մը մոռցած է ակունքը փակել եւ ջուրը ծածկած է գիւղը... եւ կը պատմեն որ մինչեւ այսօր, երբ ջուրի երեսը պարզ է հայելիի նման, անոր թափանցիկ ջուրերուն յատակը կարելի է հին գիւղին բնակարանները տեսնել:

Հակառակ ւիր բարձր դիրքին, կը թուի թէ նուազ ցուրտ կ'ընէ, քան Սեւանի ափին. այդ պատճառով մաքուր ջուրի բազմաթիւ թռչնազգիներ, որոնց կը հանդիպէինք ամէն քայլափոխին, ընտրած են իրենց բնաւայր:

Այլին, գիւղերու ցանցառ բնակութիւններու ընդմէջէն կը տեսնուէին եկեղեցիի փլատակներ. թերակղզին, ուր պահ մը կանգ առինք, բերդաքաղաքի մը աւերակները պահած էր իր ընդերքին մէջ: Միայն լիճի ափին ուռենիի նմանող քանի մը ծառեր աճած էին, մինչ չուրջի բարձունքները եւ լեռները մերկ էին որեւէ բուսականութենէ, բացի տարածուն արօտավայրերը:

Հիւսիսային ծովակը Անիին նման է. կը պապանձիս. չես կրնար բացատրել. լռութեամբ պիտի դիտես. աղմուկ բացարձակապէս չկար երբ մեր կառքին չարժիչը կանգ առաւ: Պիտի դիտես երկա՛ր, այնքան երկար որ մոռնաս թէ մեծ քաղաքի մը կու գաս, ուր քաղաքակրթութիւնը ԻՆ. դարու առաջին տարիներուն մշակոյթի անունին տակ, բերած է աղմուկի ամէնէն աներեւակայելի տարբերակները. ոչ միայն սրահներէն ներս, կայանիներէ սիռուած, կառքերու մէջ զետեղուած, այլ գրպանիդ մէջ, գօտիդ կախուած. ան յանկարծ կը հնչէ նոյնիսկ երբ Ալաղտական ովկիանոսի մէջ ես, առաջաստանաւու մը վրայ, հանգիստ չի թողուր, երկնային արբանեակներու օգնութեամբ կը հասնի գրպանդ, կը քանդէ, կը ցնցէ, կը խանգարէ...: Որքա՜ն գեղեցիկ է Պալակացիս լիճը, «Փոքրիկ Սեւանը», ուր տակաւին Արմէնթելը եւ Թիւրքթելը չեն հասած, դիտէ՛ երկար, դիտէ՛ լռութեամբ մինչեւ հոգեկան արբեցում:

34.- ԴԷՊԻ ԷՐԶՐՈՒՄ

Ոչ միայն տասը օր, այլ տարի մը եւ աւելի հարկաւոր է չրջանի յուշարձանները յայտնաբերելու: Հարիւր տարուան ընթացքին ոչ մէկ լուրջ հետազօտութիւն եղած է չրջանի հայկական հնութիւններուն մասին: Ռուսական պատերազմներուն պատճառով, սկսած ԺԹ. դարու առաջին տարիներուն, հայութիւնը եղած է մեծապէս տուժողը ամէն գետնի վրայ: Ի վերջոյ կարելի է հարց տալ թէ ռուսական ներխուժումը դէպի Կովկաս եւ հայկական հողեր, ի՞նչ օգուտ ունեցած է, բացի խախտելէ դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցող տանելի – անտանելի հաւասարակշռութիւն մը, որ թերեւս աւելի նպաստաւոր ըլլար Արեւմուտքի հեռաւոր եւ աստիճանաւոր միջնորդութեամբ, քան Քոզաքներու ամբակները որ Երկիրը տակնուվրայ ըրին, խոստումներ չոայլեցին եւ ծնաւ ի վերջոյ մուկն չնչին, յետ քարուքանդ ընելու ամբողջ երկիրը, ըստիպողական տարագրութիւններու ենթարկելու տեղւոյն հազարամեակներով բազմած բնակիչները, ի վերջոյ լկտիօրէն յայտնելու, նոյնիսկ հեղինակաւոր ռուս դիւանագէտներու բերնէն, որ մեզ հայութիւնը չի հետաքրքրեր, մենք կ'ուզենք Հայաստանը առանց Հայերուն...:

Ռուսերուն խոստումները, հայկական ծագումով զօրավարներու օգտագործումը իրենց դէպի Պոլիս արշաւանքին (Լօրիս Մելիքով, Տէր Մատաթեան, Կազարեւ, եւլն.), բարեմիտ Հայերու մանակցութիւնը հայ կամաւորական խումբով «Հայրենիքը ազատելու», տուաւ ճիշդ հակառակ արդիւնք: Հայրենիքը քանդուեցաւ վերջնականապէս. հայութիւնը գաղթով եւ կոտորածներով անհետացաւ իր բնօրրանէն. իր յուշարձանները քանդուեցան, հրոյ ճարակ եղան, հում նիւթ ծառայեցին դատարկ տարածութիւնները հերթզհերթ լեցնող գիր, գրականութիւն, պատմութիւն չունեցող վրանաբնակ զաղանդան քիւրտ ցեղերու, որոնց համար խաչքարը սանդխամատ եղաւ, սրբատաշ քարը՝ ախոռի հիմք, սրբատեղիները՝ յարդանոց, մինչեւ փլուզում, հայ պատմական վէպրոնիներու անհետացումը... իրենց կրօնական կատաղութեան կիրքը զոհացնելու ասպարէզ... վաղը Ռուսաստանն ու Թուրքիան կրնան Եւրոպական Միութեան անդամակցիլ, բայց մեր անցեալը կորած է անվերադարձ...:

35.- ԿԵՁՐՈՐ – ԲԱԳԱՒԱՆ (Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ)

Մեզի ծանօթ վլատակներու անուններէն մի քանի հատ են միայն. Անին, Ծկոնքը, Տեկորը, Հոռոմոսը, Բագարանը, Մը չոյ Ս. Կարապետը, Վարագայ վանքն ու Նարեկը...: Ո՞վ լսած է Կեչրոցի անուններ (Թունչքայա) Կաղզուանի եւ Խորասանի միջեւ, Անիի նման ուրիշ հրաշալիք մը, պարապատ քաղաք, ուր կան հրաշալի մահալճաններ Լ. դարէն, ԺԱ. դարէն պարիսպներ, եւ հրաշալի եկեղեցի – դամբարան եւ այլ նշխարներ Բագրատունիի փառահեղ հայկական տունէն, որուն պատմութիւնը, դիւցազներգութիւնը կըրնամ ըսել, տակաւին չէ գրուած, որոնք հայ մշակոյթը հասցուցին մինչեւ Վրաստան, Աղուանից երկիր, Միջագետքի սահմանները եւ Բիւզանդիոն:

Ո՞վ տեղեակ է Իւչ Քիլիսէ – Բագաւանի Ս. Կարապետ եկեղեցիի ճակատագրին, կառուցուած հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ անծանօթ ոմն Իսրայէլ Ճարտարապետէն 634 թուին, ի յիշատակ այն սրբատեղիին ուր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտեց Տրդատ արքան եւ հայութիւնը նոր հորիզոններու առաջ դրաւ. որուն համար Հ. Ներսէս Սարգիսեան իր «Տեղագրութիւնք ի Փոքր եւ ի Մեծ Հայս»ի էջերուն մէջ հետեւեալը կը գրէ (էջ 221).-

«Մենաստան հռչակաւոր ընդ ամենայն Հայաստան՝ ի սկզբանէ եւ այսր վասն մեծամեծ անցից եւ մանաւանդ վասն ահեղ մեծութեանն: Շինեալ է սա ի ստորոս Նպատ լերին, որ ի հարաւոյ նորա կայ եւ չինուած մենաստանին թէպէտ եւ անշուք ըստ օրինի այլոց մենաստանաց, այլ եկեղեցին ահեղ մեծութեամբ հիացուցանէ զտեսողսն, որոյ նման չգտանի ընդ բովանդակ Հայաստան:

«Ձորս քառակուսի միանգն ստուարութեամբ ահագին, որք բարձան զմբէթ նորա, դատարկք են եւ ելանելիք ի նոսին եւ սենեակք եւ ի սենեակացն զարձեալ այլովք սանդղովք յայլ սենեակս մինչեւ յտանիան, առ հասարակ քարաչէնք: Բեմն եւ դասն եւ առեանն առհասարակ ընդարձակք են: Խորանն է միայն որպէս այլոց հնաչէն եկեղեցեաց եւ երկուստիք նորա մատրունք եւ արտաքոյ մատրանցն այլ փոքրիկ խորանք զոր յետոյ չինեալ են տախտակամած: Նախ սրբոյ Լուսաւորչին չինեալ աստ մատուռն եւ յանցանել ժամանակաց Հերակլի կայսեր ի դառնալն ի Պարսկաց անցեալ ընդ այս, փոխանակ մատրանն այնորիկ չինէ զեկեղեցիս որ կայ այժմ ի քսանեւ միոմ ամի կայսրութեան իւրոյ, որպէս ասէ արձանագիրն խոչորատառ որ փորեալ կայ չրջապատառորմոյն արտաքոյ»:

Ինճիճեան եւ Ալիշան ալ հիացմունքով կը խօսին Բագաւանի Ս. Կարապետ եկեղեցիի եւ համալիրի մասին: Առաջինը կը գրէ (Նոր Հայաստան, էջ 116). -

«Իւչ Քիլիսէ: Մենաստան եւ եկեղեցի մեծ կոչեցեալ յանուն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, կառուցեալ ի լերին որ ի հնումն կոչէր Նպատ, առ որով անցանէ Եփրատ կամ Մուրատ գետ. իբրեւ երեք ժամաւ հեռի ի Տիատինոյ, եւ իբրեւ երեք օթեւանօք յԵրզնկայ... Եկեղեցի սորա առհասարակ քարաչէն փարձր եւ մեծ, զոր ի Հերակլեայ կայսերէ չինեալ պատմեն, թէպէտ եւ նախ առաջին տուրն Գրիգոր հիմնեաց անդէն եկեղեցի»:

Ալիշան լուսաբեմով չանցնիր Բագաւանի Ս. Կարապետ եկեղեցիի մասին. -

«...Հեչտութեամբ անցանք եւ մտանք Բագաւան: Մեր հարցմանը ինչպէ՞ս գըտնենք վանքը. տարեց մի Քիւրտ ցանկութիւն յայտնեց մեզ առաջնորդել դէպի վանք: 78ամեայ այդ ծերունին ասաց որ ինքը տեսել է վանքը որը կանգուն է եղել մինչեւ 1960 թ.: "Վանքը աւերուած է". այս խօսքերը գցեցին բոլորիս տրամադրութիւնը: Մի քանի րոպէից մեզ տանող աւտոմեքենաները կանգ առան գիւղամիջում գտնուող աւերակոյտերի առաջ: Վանքը հիմնովին աւերուած է իսկ նրա քարերն օգտագործուել են մօտակայ տները կառուցանելու համար, այդ քարերը երեւում են տների պատերի վրայ»: (Հողի եւ Աբեան կանչում, Գ. Կիրակոսեան, Երեւան 2001, էջ 21):

Եթէ միայն նկատի առնենք Զըլտըր լիճ-Արարատ-Էրզրում եռանկիւնը, անտեսելով մնացեալ բոլոր նահանգները, Վանայ լիճն ալ ներառեալ, պիտի տեսնենք թէ ի՛նչ սարսափելի ոճիր գործուած է հանրապետական Թուրքիոյ մէջ երիտասարդ Թուրքերու կատարած ցեղասպանութենէն վերջ, առանց աղմուկի, մուխին մէջ ձեռնարկելով հայ ժողովուրդին մշակութային բնաջնջումին: Եւ սա հաստուցում չունի... Ճանչնալն ալ օգուտ չունի, անհետացած է անվերադարձ:

36.- ԱՐՏԱԳԵՐՍ – ՓԱՌԱՆՁԵՄ

Կարսէն դէպի Կաղզուան ճամբուն վրայ, հարաւ-արեւմուտք ուղղութեամբ, 65րդ քմ.ին, Ալա տաղի հիւսիսային կողերէն հոսող գետակի մը կողքին բերդի մը աւերակները կան, Քէչիվան Քալէսի. եթէ Ինճիճեանի տեղեկագրութիւնը աչքէ անցուցած չըլլայի, երբէք պիտի չկարենայի մտքէս անցընել որ այդ սելճուքեան անունին տակ պահուըտած է Հայոց պատմութեան ամէնէն աւերի սրտիս մօտիկ բերդերէն մին. Արտագերսը:

Արտագերս հիմնականօրէն կապուած է Պարակ Բ.ի եւ Փառանձեմ Թագուհիին անունին: Աըչակէն առաջ հաւանաբար գոյութիւն ունէր, սակայն Հայոց Թագաւորն է որ վերակառուցած է Դ. դարու կէսերուն եւ զարձուցած անառիկ:

Աըչակի բանտարկութենէն վերջ, Շապուհի կողմէ, Անյուշ բերդին մէջ, Փառանձեմ արքունի գանձերով եւ 12.000 բանակով կ'ամրանայ Արտագերս բերդին մէջ եւ 14 ամիս հերոսաբար դիմադրելէ ետք, հիւանդութեամբ եւ սովէն տասանորդուած բերդին բնակչութիւնը կը ստիպէ Հայոց Տիկնանց-Տիկինը բանալ ամրոցին դուռները Պարսիկներուն. անոնք հակառակ իրենց տուած բազմաթիւ զոհերուն, հիացած կը մնան Փառանձեմի յուցաբերած հերոսական արիւթեան: Ան կապանքներու զարնուած կը տարուի Տիզբոն եւ վատաբար կը սպաննուի Շապուհի հրահանգով:

Փառանձեմ բացառիկ կին մը եղած է Հայոց պատմութեան մէջ, ուր ընդհանրապէս կիները մեծ տեղ չեն ունեցած: Անմահ Րաֆֆին հիացական էջեր նուիրած է Փառանձեմի տիպարին, իր «Սամուէլ» պատմավէպին մէջ (էջ 461-577). Նոյնպէս Ստեփան Զօրեան, Զէյթունցեան, Տիգրան Զուխաճեան Աբշակ Բ. օփերային մէջ:

Երբեք չեմ կրցած հասկնալ թէ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս մեր երրորդ Հանրապետութեան առաջին նախագահին օրերուն, Վանօ Սիրադեղեանի խելապատակէն յանկարծ ծնունդ առաւ Շամիրամ անունով կուսակցութիւն մը, մեր նոր երիտասարդ հայ կիներուն կպցնելով Միջագետքի առաջին դրեթէ լկտի թագուհիին անունը, որ Հայոց պատմութեան ամէնէն սիրուած եւ պատուաւոր թագաւորին՝ Արտաշէսի Գեղեցիկի գլուխը կերաւ իր մարմնական ցանկութիւնները զոհացնելու համար... երբ ունինք Փառանձեմի նման հրաշալի տիպար մը:

Փաւստոս Բիւզանդ կը գրէ.

«Թագաւորն Արշակ հրաման տայր յԱրշակունեաց գաւառին չինել իւր բերդ մի ամուր, Արտագերս անուն եւ զպաւառն յուառեսս ի պատրաստութիւն համբարաց թագաւորի բերդին. վանդի կարի ամուր էր բերդն այն»:

Մարչէլլինօ Ամմիանօ, լատին պատմիչը աւելի մանրամասնութիւններով կը պատմէ բերդին պաշարումը.

«Փառանձեմ յաջողեցաւ թագաժառանգ իշխանը, իր որդին Պապը հռոմէական կողմ փախցնել, իսկ ինք 12.000 զինուորներով ամրացաւ Արտագերս անառիկ ամրոցը, ուր կային արքունի գանձերը. պաշարումը երկար տեւեց: Կիւլակ եւ Արտաւան ուրացող հայ զօրավարները Փառանձեմին կոչմն անցան հրապուրուած իր գեղեցկութենէն եւ համոզիչ խօսքերէն: Պարսիկ բանակը չարդուեցաւ Արտագերսի առջեւ եւ Շապուհ կրկին պաշարել տուաւ Արտագերսը»... եւլն.:

«Եւ եկին կալան զՏիկինն եւ իջուցին ի բերդն ի վեր զօրավարքն Պարսից, զերկին զդանճս թագաւորին Հայոց որ կային ի բերդին... զինն տիւ եւ զինն զիւեր համակ իջուցին զոր գտին. զբերդն հրով խանգարեցին. սակայն վաղ նորոգեցաւ ի Հայոց. զի իբրեւ զմի յարքունի զօրանիստ ամրոցաց յիչի յաւուրս Վարդանանց, վերստին թափեալ ի ձեռաց Պարսից եւ նոցին համախոհից» (Այրարատ, Ալիշան, էջ 57):

Արտագերսի պատմութիւնը կը չարունակուի յաջորդ դարերուն ալ. անոր անառիկ դիրքը, հալածանքի եւ դժուարութեան մատնուած հայ նախարարներու ապաստարան եղած է: Բագրատունեաց թագաւորութեան անկումէն վերջ Սեղ ճուքները կը տիրեն բերդին եւ այնուհետեւ պատմութիւնը կը մոռնայ Արտագերս անունը, ձգելով միայն կոյտ մը փլատակներ եւ անցեալ փառքի պատմութեան էջեր:

(Շար. 17)

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGAROSCOPE»

(24 novembre)

ECOLE TEBROTZASSERE

Նկարով միասին, Ֆիկարոյի չաթթաները գեղարուեստական յաւելուածը կ'անդրադառնայ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Ռէնսիի նուիրուած էջերուն մէջ:

Հակիրճ պատմականը կ'ընէ իր-տը-ֆը Արարատ-Էրզրում եռանկիւնը, անտեսելով մնացեալ բոլոր նահանգները, Վանայ լիճն ալ ներառեալ, պիտի տեսնենք թէ ի՛նչ սարսափելի ոճիր գործուած է հանրապետական Թուրքիոյ մէջ երիտասարդ Թուրքերու կատարած ցեղասպանութենէն վերջ, առանց աղմուկի, մուխին մէջ ձեռնարկելով հայ ժողովուրդին մշակութային բնաջնջումին: Եւ սա հաստուցում չունի... Ճանչնալն ալ օգուտ չունի, անհետացած է անվերադարձ:

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՈՒ Ս. ՓԱՅՆՉԹԱՅԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ Ն. ՍԹՈՆԻ ԺԽՏՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Նորման Սթոն Անգարայի մէկ համալսարանին դասախօսներէն է: Գանատայի «Զօրեան» հիմնարկէն ղրկուած հաղորդագրութիւն մը նկատի կ'ունենայ անոր ժխտումներուն Վ. Տատրեանի ու Ս. Փայնչթայնի կողմէ տրուած պատասխանը, հրատարակուած՝ «Թայմզ»ի ղրկան յաւելուածին մէջ (Նոյ. 19): Նոյն թերթին Հոկտ. 15ի եւ Նոյ. 5ի թիւերուն նամականիի բաժնին մէջ Սթոնի ժխտող արտայայտութիւններուն տեղ տրուած է, որոնց հաղորդած են Վ. Տատրեան ու Ս. Փայնչթայն:

«Զօրեան»ի հաղորդագրութիւնը կ'ամփոփէ այն կէտերը որոնց մասին չարաչահուած նկումները ըրած է Սթոն եւ որոնք սրբագրուած են Տատրեանի ու Փայնչթայնի կողմէ: Առաջինը կը վերաբերի Սթոնի Ադրահան, Կարս եւ Բաթում նահանգներուն Թուրքիոյ չպատկաններու պնդումներուն. տրուած պատասխանին մէջ առնուած են «խորհրդային փաստաթուղթեր արտաքին քաղաքականութեան մարզէն» հատորին (1951) այն տողերը որոնք կը յուշեն Պրեսթ-Լիթովսկ պայմանագրին մէջ ըսուածը թէ «Ռուսաստան ամէն կարելին կ'ընէ արեւելեան Անատոլուի նահանգներէն անյապաղ նահանջելու համար: Ադրահանի, Կարսի, Բաթումի չրջանները անմիջապէս կը պարպուին ռուսական զօրքէն»:

Երկրորդ կէտը գերմանական դատական առենագրութեան առընչուած է: Սթոն գրած է թէ այդ առենագրութենէն դուրս նետուած են Նայիմ – Ազոռնեան փաստաթուղթերը. պատասխանողները կը չեզտեն «նետուած»ի տու «գիտակցաբար չընդգրկել»ուն մեծ տարբերութիւնը. օրինակներ կու տան Թ. Հոֆմանի գիրքէն ու թալաթի դատավարութեան ներկայ գերմանացի իրաւաբան Ռ. Գեմփնէրի վերկայութիւններէն:

Սթոնի ժխտումներուն կարգին է Հիթլէրի ծանօթ խօսքին –«Այսօր ո՞վ կը յիշէ Հայերու բնաջնջումը»– մասին յայտնուած կասկածը: Տատրեան ու Փայնչթայն կը պատասխանեն ըսուածին փաստը տալով ու յիշեցնելով թէ Հիթլէր 1939էն առաջ ալ երկու անգամ նոյնիմաստ արտայայտութիւն ունեցած է Հայերու ցեղասպանութեան մասին:

Վերջաւորութեան Սթոնի խորհուրդ կը տրուի որ կարդայ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի 2000 Յունիս 8ի թիւին, յետոյ նաեւ «Ձեռուզալէմ Փոսթ»ի մէջ լոյս տեսած յայտարարութիւնը «Հայկական ցեղասպանութիւնը պատմական անվիճելի փաստ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆՆ ՈՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնն էր ու մատաղօրհնութիւնը:

Իս. դարու առաջին տարիները Հայ Աղգին եւ Հայ Եկեղեցիին համար եղան տոնակատարութեան եւ յիշատակութեան տարիներ. –

301 – 2001. 1700ամեակ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման:

303 – 2003. 1700ամեակ հիմնադրութեան Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյ Ս. Էջմիածնի:

1904 - 2004. 100ամեակ օծման Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ:

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցին անբաժանելի մասն է Մայր Եկեղեցիին եւ իր օծումէն (1975 Յունիս 15) 29 տարիէ ի վեր, կը չարունակէ հաւատարմօրէն ծառայել իրեն վստահուած ազգային – եկեղեցական զոյդ առաքելութիւններուն:

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան՝ «Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի Տաճարն» տօնին առիթով հանդիսաւոր եպիսկոպոսական պատարագ մատուցեց Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց եկեղեցիին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ստեփան Սրկ. Եորկանճեանի:

Պատարագիչ Հայրը իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ «Տէրունական Հայր մեր աղօթքին ու անոր զօրութեան ու կարեւորութեան իւրաքանչիւր հաւատացեալի կեանքէն ներս: Եկեղեցիի տօնը թուականի հետ կապուած վիճակ մը չէ, այլ տեսի վերանորոգութեան լուսաղբիւր առիթն է: Իսկ ընծայումը որպէս գաղափար ինքնին առաքելութիւն մըն է քանի մենք հաւատացեալներս հետեւելով Ս. Մարիամի եւ բոլոր սուրբերու օրինակին, ընծայեմով իմաստ ու արժէք կու տանք մեր կեանքին ու գործերուն» ըսաւ Առաջնորդը: Յաւարտ պատարագի հոգեհանդիսեան պաշտօն կատարուեցաւ. մատաղը օրհնուեցաւ եւ Խաչ ու Աւետարանով ներկայ ժողովուրդը «պահպանուեցաւ»:

Ժամը 13ին Իսիի քաղաքապետարանի փ.Ա.Մ.Ի.ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդական ճաշ. սիրոյ սեղաններու չուրջ հաւաքուած էր մօտ 375 հոգի:

Ներկայ էին Պ. Գեղամ Թորոսեան՝ առեներպետ Ներկայացուցչական Ժողովի, Պ. Ժադ Գուսինեան՝ առեներպետ Վարչական Մարհուրդի եւ պատուոյ հիւրերն էին Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց մարմնի չորս անդամուհիները: Ներկայ էր վեր. Ժոէլ Միքայէլեան՝ Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցիէն: Միւռոն Վրդ. յաջողութիւն մաղթեց բոլորին իրենց առաքելութիւններուն մէջ: Հրաւիրուած էին նաեւ Գրամարի քաղաքապետ Պ. Ֆիլիպ Քալէնպախ եւ փոխ քաղաքապետ Պ. Թարքօ Գարակէօզեանը, Իսիի փոխ քաղաքապետուհի տիկին Նիքոլ-Ազատուհի Եսայեանն ու խորհրդական Յարութ Յանճեանը եւ Մէստոնի խորհրդական Լեւոն Յովհաննեանը եւ չրջանի հարկական միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Եկեղեցւոյ քարտուղարուհի տիկ. Ռոզէթ Տէրվիչեանի բացման խօսքէն վերջ Առաջնորդ Հայրը օրհնեց սեղանը: Ճաշերը ամբողջութեամբ պատրաստուած էին եկեղեցւոյ եւ հոգաբարձութեան կողքին նոր կազմուած մարմնին կողմէ. Լենա, Ժանէթ, Մարի, Անահիտ, Սիւզան եւ ուրիշներ, որոնք իրենց տարեց նախորդներուն՝ Լուիզի, Սոնայի, Մարիի, Արմինէի, Հերմինէի, Անոյշի, Ժիւլիէթի եւ Տիրուհիի բարի օրինակին հետեւած էին: Իսիի եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» մշակութային սրահի պարի դասընթացքները կատարող Հայաստանէն պարուսոյցներ կատարինէ եւ Արամ մեծ յաջողութեամբ երեք պարեր պարեցին արժանանալով ներկաներու ծափերուն: Իսիի երեսփոխան–քաղաքապետ Պ. Անտրէ Սանթինիի բացակայութեան պինդը ներկայացնող Օ–որ–Սէնի ընդհ. խորհրդական Պ. Տընի Լարկէրօ կարդաց ներկաներուն ուղղուած պատգամը ուր Ս. Սանթինի ցաւ կը յայտնէր իր բացակայութեան ու միաժամանակ կը յորդորէր Հայութեան Դեկտ. 17ին երթալ հաւաքուելու համար մեծ թիւով Պրիւտէլ, Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ ու առաւել քան երբեք ցոյց տալու թէ համայն Հայութիւնը ներկայ է իր Դատը պաշտպանելու:

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը խօսք առնելով յանուն Հոգաբարձութեան ու չրջանի Հայութեան եւ անձնապէս չնորհակալութիւն յայտնեց Հայր. Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Հօր օրհնութեանց եւ պատգամներուն, մաղթելով քաջառողջութիւն եւ եկեղեցական – ազգային առաքելութիւններուն նորանոր յաջողութիւններ ու աւելցուց. «Մեր Եկեղեցին Ազգ. Եկեղեցի է. համայն Հայութեան տունն ու մեր հաւատքի բերդն է. հոն է որ կերտուած է մեր ազգային նկարագիրը՝ մեր հայկականութիւնը: Տիեզերականութեան անհունութեան մէջ երեսուն տարին ակնթարթ մըն է, բայց Իսիի, Գլամարի, Մէստոնի եւ չրջանի Հայութեան համար յատկանշականութեան համազօր չրջան է: Աստուծոյ կամքով, յառաջիկայ տարի եկեղեցւոյ օծման եւ անուանակոչութեան երեսուն տարիները կը լրանան»:

Փակման իր խօսքին մէջ Առաջնորդը գնահատեց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հովիւին ու անոնց չուրջ դործող բոլոր մարմիններու աչխատանքը. անդրադարձաւ Պ. Ա. Սանթինիի կոչին եւ ընծայումի միջոցաւ հրաւիրեց Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ զաւակները չանք չընխայելու մեր նախնիներէն մնացած ժառանգը վառ պահելու եւ գալիք սերունդներուն յանձնելու, քանի եկեղեցի - հաւատացեալ գոյութիւնն ու զարգացումը լաւագոյն փաստն են ազգին եւ եկեղեցւոյ կենսունակութեան:

Հոգաբարձութիւնը ի մասնաւորի չնորհակալութիւն կը յայտնէ եկեղեցւոյ դըպրոցական Արէն Սիրոյ Տաղին եւ Լենա Իչխանեանին, Երուանդ Նաճառեանին ու Վահրամ Մկրտիչեանին, որոնք երգ ու նուագով ճոխացուցին ճաչը: Ապա կատարուեցան նուիրատուութիւններ ի նպաստ եկեղեցւոյ, որպէսզի հոգաբարձութիւնը կարելիութիւնը ունենայ չարունակելու իրագործել իր ծրագիրները:

Երեկոյթը վերջ գտաւ բացառիկ ուրախ մթնոլորտի մէջ, ինչպէս սկսած էր:

ՄԻԽՈՆ Ծ. ՎՐԴ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԻ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Առաջնորդանիստ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 11ին դասախօսութիւն մը տրուած է, որու նիւթը եղած է «Հայ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան տեսութիւնները Ի. դարուն»: Դասախօսը եղած է Գաոնիկ Քհնյ. Գոյունեան, որ նախ յիչած է թէ այս առընչութեամբ համագումարի առաջին աչխատանքը կատարած է Նաչիկ Զազարեան եւ ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսած է 1996ին, Կէօթինկէն (Գերմանիա) եւ 1999ին լոյս տեսած է հայերէն թարգմանութիւնը, Էջմիածնէն: Դասախօսը յայտնած է թէ կը բաւարարուի միայն ամփոփ ներկայացումով մը, յիշելով եկեղեցական հեղինակաւոր դէմքերու տեսութիւնները. անդրադարձած է Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի, Կարապետ Վրդ. Տէր-Մկրտչեանի, Գարեգին Վրդ. Յովսէփեանի, Բարդէն Եպիսկ. Կիւլէսէրեանի, Երուանդ Վրդ. Տէր-Մինասեանի, Թորգոմ Արք. Գուշակեանի տեսութիւններուն: Աւարտին հարցազրոյց մը տեղի ունեցած է:

է մեր ազգային նկարագիրը՝ մեր հայկականութիւնը: Տիեզերականութեան անհունութեան մէջ երեսուն տարին ակնթարթ մըն է, բայց Իսիի, Գլամարի, Մէստոնի եւ չրջանի Հայութեան համար յատկանշականութեան համազօր չրջան է: Աստուածոյ կամքով, յառաջիկայ տարի եկեղեցւոյ օծման եւ անուանակոչութեան երեսուն տարիները կը լրանան»:

Փակման իր խօսքին մէջ Առաջնորդը գնահատեց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ հովիւին ու անոնց չուրջ դործող բոլոր մարմիններու աչխատանքը. անդրադարձաւ Պ. Ա. Սանթինիի կոչին եւ ընծայումի միջոցաւ հրաւիրեց Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ զաւակները չանք չընխայելու մեր նախնիներէն մնացած ժառանգը վառ պահելու եւ գալիք սերունդներուն յանձնելու, քանի եկեղեցի - հաւատացեալ գոյութիւնն ու զարգացումը լաւագոյն փաստն են ազգին եւ եկեղեցւոյ կենսունակութեան:

Հոգաբարձութիւնը ի մասնաւորի չնորհակալութիւն կը յայտնէ եկեղեցւոյ դըպրոցական Արէն Սիրոյ Տաղին եւ Լենա Իչխանեանին, Երուանդ Նաճառեանին ու Վահրամ Մկրտիչեանին, որոնք երգ ու նուագով ճոխացուցին ճաչը: Ապա կատարուեցան նուիրատուութիւններ ի նպաստ եկեղեցւոյ, որպէսզի հոգաբարձութիւնը կարելիութիւնը ունենայ չարունակելու իրագործել իր ծրագիրները:

Երեկոյթը վերջ գտաւ բացառիկ ուրախ մթնոլորտի մէջ, ինչպէս սկսած էր:

ՄԻԽՈՆ Ծ. ՎՐԴ.

է» խորագիրով: Ան ստորագրուած է Փիլատելֆիա տեղի ունեցած «Ցեղասպանութեան եւ եկեղեցիներու համաժողով»ին 30ամեակին մասնակից 126 դիտոնականներու կողմէ:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԻՊ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՆՈՐ ԱՂԷՏ

-Որո՞նք են այդ անձերը:

- Պէզճեան, Պալեան, Փափազեան- Երկանեան, Ազնաւուրեան ամիրաները եւ ուրիշները:

- Իրաւունք ունիք, այս բոլորն ալ պալատին վստահութիւնը վայելող անձեր են: Ոստիկանութեան նախարարը ոտքի ելաւ, յարգանօք պատրիարք սրբազանին ձեռքը առաւ եւ ըսաւ.

-Ներողամիտ եղէք, մեր պարտականութիւնը կատարելու համար ստիպուած էինք ձեզ անհանգիստ ընել:

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ԿԱՔՍՈՐՈՒԻ

Հարցաքննութիւնները տեւեցին ճիշդ քառասուն օր եւ յետոյ ակսան ղկախատումները:

Հալէթ անգամ մը եւս վրէժ կը լուծէր: Անգամ մը եւս իր ոսկերչապետը Տավուտեան չէին մասնակցած:

Այն եօթը վարդապետները որոնք հայոց եկեղեցի դարձած էին, վերադարձան կաթոլիկ եկեղեցին:

Պէզճեան աքսորի զացած ատեն իր դործերը եւ հաշիւները յանձնեց քեռայրնեռուն եւ ինք եգիպտական այդ գեղեցիկ կղզին մեկնեցաւ:

- Վերջապէս երկար տարիներու ծանր աչխատանքին յոգնութիւնը պիտի առնեմ, ըսաւ իր սիրելիներուն:

Իրեն համար ծովեզերքը լաւ տուն մը պատրաստուած էր պալատին հրամանով: Գեղեցիկ պարտէզ մը որ ծովափ կ'երկարէր: Ծովին վրայ խոշոր պատշգամ մը ունէր տունը: Երբ Լիմոնոս հասաւ եւ իր տունը առաջնորդուեցաւ, ելաւ պատշգամ եւ սիրուհիին կախարդող կապոյտ աչքերուն մէջ երազ ու երջանկութիւն փնտռող սիրահարի մը նման աչքերը դամուած մնացին եգիպտական ջուրերուն:

Ցետոյ լայն չունչ մը առաւ:

- Փառք քեզ Աստուած, ըսաւ:

Նոյն միջոցին կղզիին կառավարիչ Ահմէտ էֆէնտիի կը ներկայանար Գաղաղը Լիմոնոս բերող նաւուն նաւապետը եւ անոր կը յանձնէր նամակ մը եւ ծրար մը:

- Ձեր եղբայրը Մէհմէտ էֆէնտին ողջաւ, ըսաւ նաւապետը:

Կառավարիչը նաւապետին հետ քանի մը քաղաքավարական խօսք փոխանակելէ վերջ, անհամբերութեամբ բացաւ նամակը: Քանի կարդաց այնքան արթնցաւ հետաքրքրութիւնը:

(Շար. 47)

(Շար. Ա. Էջէն)

քը ըստ որուն կարելի է «ձգել որ մեռնի», ինչ որ չի նշանակեր հեչտամահութեան արտօնութիւնը: Այլ խօսքով, վերջ կը տրուի դարմանումի հետապնդումին, մանաւանդ երբ անբուժելի հիւանդը գիտակից է, բայց մահուան օժանդակութիւն չի տրուիր:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐԻՆ կը Մոնտ եւ Լիպերասիոն *հիւթական ծանր կացութեան մատնուած են եւ գանազան առաջարկներ կ'ուսումնասիրուին: Ասպէս, խօսակցութիւններ կան Մոնտի մէջ, Լակառաէրի մասնակցութեան մասին* (10%): Կը Մոնտ 50 *միլիոն եւրօ կը փնտռէ եւ կ'ուզէ դրամագլուխի յաւելում ընել* (30էն 35%): Լիպերասիոնի *համար ալ էտուար տը Ռոչիլտի առաջարկը կայ, որ կ'ուզէ իր մասնակցութիւնը բերել, 37% համեմատութեամբ:*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7 ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ Է

1988 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ԺԱՄԸ 11·40ԻՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՂԷՏԱԼԻ ԱՀԱԻՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ:

Այս առթիւ պարտինք ամէնքս առանց խտրութեան ժամը 11·40ին անպայման պահ մը եկեղեցի առաջնորդուիլ, աղօթքով եւ ներամիտի խոկումով՝ մոմ մը վառելով աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն հոգիներուն փ հանգիստ նորոգելու համար մեր սրտակցութիւնը, բոլորանուէր տրամադրուելով աղէտեալ վիճակներուն վերականգնումին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
sabera@wanadoo.fr

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado / Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– Եկեղեցւոյ պիւանատուն՝
01·43·59·67·03
– Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01·47·43·12·66
– Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըզեան՝
01·46·62·01·29

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսիի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վիթերան ընկերուհիները Մեծարանքի Երեկոյթին, Տէսիի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

SOIREE «COUSCOUS»

Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

□

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Երջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«Լէ ՏՅԱՄԱՆԹԷ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Սլխին՝ 06·03·33·06·70
— Սրաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (*ժամը 19էն վերջ*):

□

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:
Մուտք՝ 100 *եւրօ մեծերուն,*
50 *եւրօ* 15 *տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:*
La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– 06·12·93·09·80
– 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- *ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ*, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06·64·91·51·74
01·45·78·18·96 (*պիչերը*) *թիւերէն:*
- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04·75·55·12·49:
- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04·91·93·75·25 / 06·11·43·52·68
թիւերէն:

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

Le
Centre Culturel SAINT MESROB
vous invite à célébrer
le jeudi 9 décembre à 20h45
deux parutions-événements du CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS.

HRATCH BEDROSSIAN
présente
- **Le Tome II des Mémoires de Mgr Grigoris Balakian**

LE GOLGOTHA ARMENIEN

- **La réédition d'une œuvre épuisée mais incontournable**

LA PASSION DE CILICIE
de Paul du Véou

au 10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro: Monge, Cardinal Lemoine

Vente des œuvres — Signature
Entrée libre — Cocktail

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager le développement culturel de nos élèves.

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique– Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ 01. 39. 90. 66. 28.

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 308

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.083

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.083

Նամականի Համաստեղի

Գրեց՝ **ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ**

1

Ժամանակավրէպ հարց է ներկայիս պիտակել թէ դրագէտի մը նամակները պ՞ոտք է տպուին թէ ոչ: Պատասխանը արդէն չատոնց տրուած է:

Նկատի չունիմ այստեղ «նամակ»ի սեռը, որ հին պատմութիւն ունի իր եռին, այլ արդի ժամանակներու նամակագրութիւնը, ուր խնդրոյ առարկայ է դրագէտ մը, արուեստագէտ մը ընդհանրապէս: Ժ. Ղ. դարէն ասդին մտերիմի եւ հրապարակայինի սահմանները խախտած են: Արուեստագէտին, անհատին ազատագրումը, անոր ընկերային ճանաչումը պատճառ դարձած են որ հրատարակուին ամէն տեսակ անձնական, մերթ զուտ անհատական, մերթ սեղմ չրջապատութեան համար գրուած էջեր: Քննադատութիւնը, ինչպէս ընթերցող հասարակութեան մէկ մասը, հաճոյքով կը կարդայ ատոնք, նոյնիսկ երբեմն կը հեչտանայ այդ վկայաթուղթ նկատուածով, որուն կը վերապրէ ենթադրեալ անմիջականութիւն մը:

Արարքը, մտերմին հրապարակային դառնալը -քիչ մը օրագիրին նման, բայց տարբեր ճամբաներով- «դրական» բնոյթ մը կու տայ նամակագրութեան, եթէ այս մէկը կը վերաբերի դրագէտի մը: Հրատարակուած նամակագրութիւնները երբեմն, իրենց ծաւալով, կը գլեն կ'անցնին դրագէտներուն դրական արտադրութիւնը: Ինչպէս է պարագան Վոլթէրին, Շաթոպրիանին օրինակ: Նամակի դրականացման հոլովոյթը զուտ արտաքին պատճառներ չունի անչուշտ (հարկատու չ'միայն դրականագիտութիւն կոչուածին) կամ ընթերցող հասարակութեան հետաքրքրութեան դէպի դրագէտի մը կեանքին մտերիմ, մթին կամ չքսուած ծալքերուն (այս ալ արհամարհելի կէտ մը չէ, գոնէ սպառման մակարդակին): Այստեղ խնդրոյ առարկայ չեմ դարձներ նամակի գործածութիւնը իբրեւ վիպական միջոց (Լակլոյի, Շուշանեանի վէպերը, ի միջի այլոց):

Գրականացման գացէ ամէնէն կարեւոր աղբակն է դրագէտներու իսկ կողմէ իրենց նամակագրութեան տուած մասնաւոր հանդամանքը: Ֆլոպէռի վէպերու քոմն ի վեր կ'աճին, կը բազբոջին նամակները, այսինքն՝ երկրորդ խօսք մը, դրական երկրորդ գործունէութեան մը ցուցանիչ: Նամակները թէ՛ կը ծառային վիպային արուեստին մասին մտածումներ դրաւելու, թէ ալ իրենք իրենց մէջ կը դառնան աչխատուած, բանուած, մտածուած էջեր: Կը ստանան դեղագիտական ու ճաշակողական արժէք, ինչպէս կ'ըսեն: Մեր մէջ խոովիչ է տեսնել որ Դուրեան առանձին տեղակի մը մէջ կ'արտադրէ նամակները, ի հարկէ զանոնք հրատարակելու նպատակով: Որով նամակը առանձին կարուած մը կը դադրի կազմելէ, կը սկսի մաս կազմել Դուրեանի արտադրութեան եւ կը նպաստէ անոր բանաստեղծական աչխարհի ընկալումին: Գրականացման այս հոլովոյթը հասած է իր աւարտին այլեւս, հիմա, երբ «ամբողջական երկեր» ընդհանուր տիտղոսին տակ կը մըտնեն նաեւ նամակները: Բոլորը: Կարծէք կը բաւէ որ էջ մը, ինչ ալ ըլլայ «բովանդակութիւնը», դուրս գայ դրագէտի գըրչէն, որպէսզի ստանայ դրական բնոյթ: Ինչքան ալ ֆեթիչականացում տեսնենք սորր մէջ՝ չենք կրնար անտեսել երեւոյթը իբրեւ այդ:

Երբ դրագէտ մը ինք կը ճեռնարկէ նամակներու հրատարակութեան, նամակագրութեան մը հրապարակումը յետ-մահու բաներուն ընդոյթը կը կրէ: Պատասխանատուութեան մեծ բաժինն ունին ժառանգորդները, հրատարակողը, կազմողը, քնագրագէտը, այսինքն՝ դրականութեան միջնորդ լծակները: Ան'նք անտիպին եւ տիպին սահմանը կը հատեն, ինչպէս կը կտրեն պիծը մտերիմին եւ հրապարակայինին: Անոնք են որ կ'որոշեն թէ ինչ բան ասելի է եւ ինչ բան՝ չէ: Ուստի՝ զարմանալի չէ որ նամակներ ենթարկուին խմբագրական ճեռնումներու: Մէկը կը կտրատէ քնագիրը, միւսը՝ անպատշաճ նկատուած մանրամասնութիւն մը կը ջնջէ, երրորդ մը վերապրողի մը անունը կը քօղարկէ, չորրորդ մը պարզապէս կ'ոչընչացնէ: Որով՝ որքան ալ նամակը դրական էջ մը դառնայ չի դադրիր մնալէ ճնշումին տակ ընկերային, ընտանեկան կամ քաղաքական սարքին:

Հարց է ուրեմն թէ ի՞նչ, ինչպէ՞ս, ե՞րբ պէտք է, հնարաւոր է, ցանկալի է հրապարակել: Պէ՞տք է հրապարակել: Եթէ այո՝ ի՞նչ չափանիշերով:

Այս հարցումներուն պատասխանողը մերթ դրականութեան պատմիչն է, մերթ դրագէտի մը մասնագէտը, երբեմն ալ գայթակղութիւն փնտռող հրատարակիչը: Ինչ ալ ըլլան դրդապատճառները, նամակագրութեան մը հրապարակումը քնադրական ճեռնումներ կ'ենթադրէ: Այսինքն չի բաւեր անտիպ նամակ մը բռնել տպել: Վերջին տարիներուն մեր մէջ լոյս տեսան արեւմտահայ գրողներու, Վարուժանի, Զարեանի, Զ. եւ Հ. Աստուրեանրու, Եսայեանի, Թէքէեանի, Տէրեանի, Օշականի, Շահնուրի եւ դեռ չատ մը ուրիչ գրագէտներու նամակագրութիւնները մտեր: Որքան ինծի ծանօթ է, տակաւին գոյութիւն ունին մեծ թիւով գրագէտներ, որոնց արխիւներու բովանդակութիւնը կը մնայ անպէտ: Այս նամականիները, առաւել կամ պակաս չափով, իրենց թերիներով իսկ, եթէ գրականութիւնը չեն հարըստացներ անպայման, տարազ կը հայթայթեն գրականութեան պատմութեան: Ի հարկէ, կարելի չէ ըսել որ բոլորն ալ կատարուած են բծախնդիր նոյն լրջութեամբ: Ըսի, նամակները չի բաւեր տրպել ինչպէս որ կան: Հրատարակումը միջնորդութիւն կ'ենթադրէ, նոյնիսկ այն պարագային երբ միջնորդը կը ջանայ ի վերջոյ անհետանալ ներկայացուած նիւթի ետին: Այստեղ տակաւին նկատի չունիմ ծանօթագրերու անհրաժեչտութիւնը, ոչ ալ քնագրի վերծանումը: Նկատի ունիմ նամակին վերածումը գրութեան: Ի վերջոյ, նամակ մը անգամ, երբ անտիպի վիճակէն կ'անցնի տիպի վիճակին, դրութիւն կը դառնայ միջնորդին չնորհիւ: Եւ ասիկա բոլորովին անմեղ գործունէութիւն մը չէ:

Պատասխանատու գործ մըն է: Ի՞նչ դրութիւն կը վերագրենք գրագէտին, ո՞րն ատորագրութիւնը պիտի դնենք նամակին ներքեւ, տեսակ մը մեքենական կրկնութեամբ, իբր թէ քնագիրը փոխադրելինք միայն մէկ էջէն միւսը, մինչեդեռ եղածը անտիպին ծնունդն է տիպին: Այսինքն մէկ տիեզերքէն միւսը ոստում մը: Եւ այստեղ աչալրջութիւն ու լրջութիւն, խղճամտութիւն ու իմացութիւն կը դառնան անհրաժեչտ զէնքեր: Պէ՞տք է քնագրի պատրաստութեան ընթացքին միջամտել: Ո՞ւր, ի՞նչ, ե՞րբ, ո՞ր չափով: Գրչական սխալները պէ՞տք է ուղղենք, թէ ատրկօրէն պահպանենք: Այս հարցումները անչրջանցելի են, երբ մեր առջեւ ունինք երբեմն առաջին ժայթք մը, նամակի մը մէկ պատասխանը, որուն դըրսդը ինքզինք չէ կարդացած դուցէ երկրորդ անգամ, երբեմն դրագէտ մը՝ որ չի տիրապետեր իր ուղղագրութեան, իր քերականութեան (մեր որք դրողներուն մէկ կարեւոր մասը), երբեմն չէ կատարած ճշդումի աչխատանք մը, պարզապէս դըրած է հակազդեցութեամբ: Ըրած է ժեստ մը քան թէ դրած է դրութիւն մը: Որքա՛ն կեանքի պահեր, այնքա՛ն նամակներ: Ատրինքն՝ սխալելու առիթներ:

Հասկնալի է թէ ինչու նամականի մը կարդալը, եթէ հեչտանք է ոմանց համար որոշ պարագաներու, ուրիչ առեններ կը վերածուի տառապանքի, մանաւանդ երբ կը պակսին բարեխղճութիւն, համբերութիւն, կատարուած գործին հանդէպ յարգանք: Բնագիրը պատրաստողէն կը պահանջուի ոչ միայն քնագրի ճիշդ վերծանում, հանգամանքներու ծանօթութիւն (պատմական, ընկերային, դրական չրջարկի վերակազմում), այլեւ հասարակաց լեզուի իմացութիւն, տուեալ դրագէտի լեզուական կիրառումին, ոճին տիրապետում, եւ դեռ խել մը ուրիչ մանր ու մեծ պիտեվիքներ: Այս բոլորը կ'ենթադրեն մասնագիտական կրթանք ու մըտաւորական պարկեչտութիւն: Որով բանասիրական պարզ կրթութիւն մը լինքնին դրաւականը չէ նման գործի մը յաջողութեան: Պիտի չիսսիմ «մեր պայմաններէն» (որոնք են ինչ որ են), այլ թելադրեմ որ բազմակողմանի պատրաստութիւն մը ցանկալի է: Մոռնալու չէ սակայն որ նման աչխատանքի ձեռնարկողը չի կրնար վերջնականին նկրտիլ, չի կրնար նոյն առեն հրաժարիլ այդ վերջնականին հեռանկարէն: Վերջնական ըսելով՝ նկատի ունիմ անտիպ նամակին յարուցած հարցերուն ամբողջական լուծումը, հնարաւորին չափ:

2

Նման մտահոգութիւններով ու մտավախութեամբ կը դիմաւորեմ Համաստեղ Նամականի հատորը(*), որ որքան գիտեմ, առաջին փորձն է ի մի բերելու դրագէտին նամակները: Իմ հաչուումով 435 նամակ, ուղղուած տասնըւթ հասցեատէրերու, մեծ մասամբ գրողներ, քննադատներ, բարեկամներ ու Համաստեղի երկերու սիրողներ, որոնցմէ յիչատակեմ Ն. Աղբալեանը, Ց. Աւադեանը, Եդ. Պոյաճեանը, Ռ. Դարբինեանը, Ց. Խաչմանեանը, Արամ Հայկազը, Բ. Նուրիկեանը, Վ. Հայկը, Գ. Մահարին, Գր. Շահինեանը, Ա. Զօպանեանը, Կ. Սիսուլը, Պ. Մնակեանը, Սիմոն Վրացեանը: Կէս դարու պատմութիւն, կարելի է ըսել, չուրչ 500 էջերու երկայնքին: Հատորը ունի ընդարձակ նախաբան մը, որուն պիտի անդրադառնամ աւելի անդին: Օժտուած է ծանօթագրութիւններու լայն կազմածով մը, ուր տրուած են երբեմն Համաստեղի խօսակիցներուն նամակները ըման կամ համառօտուած: Ծանօթագրութիւններու բաժնին մէջ, կարելի է հանդիպիլ տակաւին հատ ու կենտ նամակներու, գըրած օրինակ Բ. Փափազեանին (էջ 393), ակնարկութիւններ կան դիրերու (Մանրիկ Պէրպէրեանին), որոնք չեն հրատարակուած այստեղ: Ուստի՝ «Համաստեղ Նամականի» բնորոչումը պայմանական է:

Որքան խանդավառութեամբ մարդ կը դիմաւորէ զայն, նոյն առեն, առաջին իսկ նամակի ընթերցումէն կը սկսին հարցականները: Ընթերցումին մէջ մխրճուողը դիւրաւ կ'անդրադառնայ անոնց չահեկանութեան. սակայն հետզհետէ կ'անցնի յուսախաբութեան զգացումէն զայրոյթին, ի տես բնագրին հանդէպ որդեգըրած անփոյթ ու անպարկեչտ կեցուածքին:

Սկսելու համար՝ օրինակ մը: Ահա առաջին նամակը, ուղղուած Նիկոլ Աղբալեանին: Կ'արտագրեմ ինչպէս տպուած է հատորին մէջ (էջ 43).

30 ապրիլ 1930, Փարիզ / Սիրելի Նիկոլ/ Ի յաւելումն իմ 2 ապրիլ երկտողի Լեւոնից ստացած պատասխանը: Այդ պայմաններում, ի հարկէ, Սիրիայի հարցը կամ կը մնամ այս տեղ, կամ կը տեղափոխուիմ Ռումինիա, երկու դէպքում էլ ուժերիս մեծ մասը պիտի ծախսեմ «հացի խնդրին»: Իսկ մնացորդը, այնուամենայնիւ, ուզում եմ յատկացնել հանրային գործին: / Որոչել եմ այս աչնանից հրատարակել մի երկամսեայ հանդէս՝ պատմութեան եւ մշակոյթի: Մանրամասնութիւնները դեռ կը գրեմ, վստահ եմ դու էլ, Լեւոնն էլ, Գառնիկն էլ սիրտ աչխատակցէք: Առ այժմ միայն ուզում եմ խնդրել, որ Մառի այս գրքի մասին եթէ բան գրելու լինես -եւ լաւ է որ դրեսյօդուածդ տաս իմ հրատարակելիք հանդէսի առաջին համար համար: Անպատճառ: / Համաստեղ

Ծանօթագրուած են Լեւոնը (Շանթ), պատմութեան եւ մշակոյթի հանդէսը եւ Մառի դիրքը: Նչուած է որ նամակը տըպուած է Ճեմարանի մէջ պահպանուած պատճէնի վրայով: Ամէն ինչ այստեղ կը թուի պարզ ու յստակ:

Սակայն ընթերցողը հարց կու տայ, թէ ինչպէ՞ս, ուրկէ՞ բուսաւ այս արեւելահայերէնը, որ Համաստեղի կը պարտադրէ գրել Ռումինիա, Սիրիա: Եթէ քնագրին մէջ այդպէս էր, հարկ էր նչել: Համաստեղի կողմէ խա՞զ մըն էր եղածը: Ինչո՞ւ ոչ: Աղբալեանի հետ արեւելահայերէն գրելու ձգտո՞ւմ մը: Միայն թէ հետեւող տասը նամակները գրուած են արեւմտահայերէն եւ չնաչխարհիկ Սիրիան եղած է Սուրիա (էջ 53): Ընթերցողը պիտի նչմարէ դեռ որ առաջին նախադասութիւնը կը կաղայ. «Ի յաւելումն իմ 2 ապրիլ երկտողի Լեւոնից ստացայ պատասխանը»: Կէտադրութեան հա՞րց է, թէ «Ի յաւելումն»ի սխալ վերծանում կամ գործածութիւն: Պէտք է քնագրի վրայ տուգել...

Վերջապէս «Մառ»ի գրքի ծանօթագրութիւնը մեզի կ'առաջարկէ «Մաչտոց եւ նրա աչակերտները» հատորը: Արդեօք կազմողը տեսա՞ծ է այս հատորը: Եթէ տեսած ըլլար այն առեն պիտի տուգէր որ հեղինակը Ադոնց է: Ծանօթագրութիւնը եղած է միայն ու միայն լսումիի վրայ հիմնուելով: Սակայն հարցը չի փակուիր այսքանով: Մառի հատորը որ Աղբալեան կրնար գրախօսել կա՛մ Ֆըրանսերէնով լոյս տեսած Le Synaxaire géorgien, rédaction ancienne, Patrologia, fasc 5, Paris 1926 հատորն էր, կա՛մ ռուսերէն «Աբխազական վերլուծական այբուբէն»ն է (1926) կամ ալ վերջապէս Բաքու լոյս տեսած «Ճարէթեան Տեսութիւն»ը (1928): Երկրորդին մասին Աղբալեան նօթեր ունի «Բանասէրի մը յուչագիրը» գրքոյկներուն մէջ: Ճամենայն դէպս՝ ծանօթագրութիւնը կը պահանջէ պրպըտումի աչխատանք մը, որ չէ կատարուած: Իսկ ինչո՞ւ զանց առնուած է «Գառնիկը»: Ո՞վ էր ան: Անկասկած ճեմարանի վաղեմի ուսուցիչներէն, պատմաբան Գառնիկ Գուզալեանը, հեղինակ, ի միջի այլոց «Հինգերորդ դարի Հայոց կրօնական եւ քաղաքական չարժումները» հատորին (Պէյրութ 1947): Գուզալեանը բազմաթիւ յօդուածներ ունի «Հայրենիք»ի մէջ, կարելի է ստուգել:

Ինչպէս կը տեսնուի, երկու պարբերութիւն ունեցող նամակը բազմաթիւ հարցեր կը յարուցանէ, որոնցմէ ոչ մէկուն պատասխան տրուած է, եղածներն ալ թերի են կամ սխալաչատ:

Ուստի՝ եռադրձ:

Քնագրի պատրաստութեան համար ի՞նչ սկզբունքներով առաջնորդուած է կազմողը, Մ. Խաչատրեան: Այդ մասին «Առաջարան»ի վերջին երկու էջերուն մէջ կազմողը կ'անդրադառնայ արեւմտահայերէնի որոչ հարցերուն. ապաթարցի խընդիր, կէտադրութիւն, օտար անուններու դրութիւն եւ հայերէն փոխադրութիւն, բառերու կրճատում, եւ յարակից երեւոյթներ: Կազմողը կը նչէ որ Համաստեղ քիչ անգամ կը գործածէ ապաթարցը, ուստի՝ հնարաւոր է զանց առնել կանոնը: Եւ

●►

ԿԱՐՈՂ ԵՔ ԱՐԴՅՈՔ ՄԱՍԻՆ

Ա. Ա.

Ես ծնվել եմ Ղարաբաղի Ասկերանի շրջանի Ներքին Ազոխ գյուղում: Հայրս՝ Ալեքսանդր Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1923 թ., մայրս՝ Ելենա Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1926 թ.: Ես ունեմ մեկ քույր՝ Ռիտա Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1951 թ.: Ես ծնվել եմ 1961 թ. հունվարի 3-ին: Ամուսնացել եմ 1983 թ. հոկտեմբերի 15-ին: Կինս՝ Ռուզաննա Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1962 թ. հունվարի 3-ին: Ունենք երկու երեխա՝ Ալեքսանդր Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1984 թ. հունվարի 3-ին, և Ելենա Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1987 թ. հունվարի 3-ին: Ես ունեմ նաև քեռի՝ Ռուբեն Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1953 թ.: Ես ունեմ նաև հորեղբայր՝ Ռոբերտ Ալեքսանդրի Ալեքսանյանը, ծնվել է 1955

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՁՄՕՐ

Գրեց՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6

Ցաղողութեան առաջին գրաւականը հանդուիսութեան ներկայութիւնն է: Շաբաթ, Նոյեմբեր 6ի առաւօտեան ժամը 9·30ին, երբ Փրոֆ. Յովհաննէսեան դիտաժողովը կը բանար իր ներածական խօսքով, համալսարանի Գիտութեան 450 հոգինոց սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր: Նման վիճակ չարունակուեցաւ մինչեւ օրուան վերջը, իսկ Կիրակի կէսօրէ ետք, հակառակ աննպաստ եղանակին, դիտաժողովին ասպարեզ եղան 90 առ հասիւրով լեցուն սրահի մը առջեւ ընթացան:

Ժողովրդային նման հետաքրքրութիւն, ուր քիչ էջր նախկին սաղմոսահայերու խաղացած դերն ու տեղը, իր արժանի փոխհատուցումը ունենալ նախորդներուն պէս դիտականօրէն նոյնքան չհետեւի, բայց մասնագիտի տեսակիւնէն աւելի հետաքրքրաշարժ զեկուցումներու չարքով մը:

Աւելցնենք, որ այս անդամ փրոֆ. Յովհաննէսեան նաեւ հայերէն ամփոփումներ կը կատարէր անդլերէն զեկուցումներուն մասին, իսկ, հայախօս զեկուցաբերներու պարագային, իրենցմէ կը խնդրէր այդ ամփոփումը: Սկիզբը կարդացուեցաւ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի ողջոյնի նամակը:

Նինա Կարսոյեան (Նիւ Եորք) առողջական պատճառներով չկարենալով ներկայ ըլլալ, իր զեկուցումը կարդացուեցաւ Սերճիօ Լափորթայի կողմէ: Նիւթէ է. դարու «Վասն վանօրէից» գործն էր, զբաղած՝ Անաստաս Վրդ. Ակոռացիի կողմէ: Հոս նշուած է, թէ ան այցելած է 70 հայ եւ աղուանական վանքեր կամ համալնքներ: Զեկուցումը այս վկայութիւնը կապեց յունական աղբիւրներու եւ հնագիտական պեղումներու բերած տեղեկութիւններուն, ցոյց տալով, որ տեղեկութիւնը կեղծիք չէ, որքան որ յետագայ դարերուն գրիչներու յաւելումներ կատարուած ըլլան:

Ճոն Գարսուէլ (Մալակա, Սպանիա) զանազան մանրավէպերով համեմուած զեկուցում մը կարդաց Երուսաղէմի հայկական խճանկարներուն մասին, որոնցմէ 2·000 նմոյշ նկարագրած է 13 տարուան տքնաջան աշխատանքէ ետք, զանոնք հրատարակելով երկհատոր աշխատութեամբ մը (1972): Այդ ուսումնասիրութեամբ ան յայտնաբերած էր երկու ժամանակագրութիւններ, որոնք Ը.Լ. դարու սկիզբի Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի դէպքերը արձանագրած էին: Այդ խճանկարներէն նմոյշներ պահպանուած են, ինչպէս որ հայկական «օրէնքն» է, այնպիսի տարանջատ տեղեր, ինչպիսիք են Լոնտոնն ու Ս. Ղազարը, Պրիւսէլն ու Սինսինաթին:

Նախկին սաղմոսահայ Աբրահամ Թերեան (Ս. Ներսէս ընծայարան, Նիւ Եորք) անդրադարձաւ Ս. Յակոբեանց վանքի ճեռագրական հաւաքածոներուն, որոնք 11 հատորներով ցուցակագրուած են Նորայր Արք. Պողարեանի կողմէ եւ կը հասնին 3·900 միաւորներու: Ան նշեց, որ Հայերու ներկայութեան առաջին գրաւոր փաստաթուղթը կու գայ Զ. դարէն: Ինչ կը վերաբերի Անաստաս Վրդ.ի յիշեալ տեղեկութեան, ան կարծիք յայտնեց, թէ խօսքը կը վերաբերի աղուանական եւ ոչ հայկական ծագումով վանքերու, ուր սակայն հայկական ծաւալուն ներկայութիւն մը կար: Թերեան անդրադարձաւ Թարգմանական չարժումին, յատկապէս՝ «Ճաչոց»ի պարագային, ու նաեւ խօսեցաւ դըրչագրական աւանդութիւններուն մասին: Ինչպէս կը պատահի նման պարագաներու, ձեռագիրներ կան, որոնք աւելի լաւ ընթերցումներ ունին, քան տպագիրները, որուն կարեւորութեան անդրադարձած էր Պողարեան Արք., իր ցուցակին մէջ տեղեկութիւններ այս մասին:

Ցաղորդ նիստին, ուրիշ նախկին սաղմոսահայ մը՝ Հայկ Գրիգորեան (Լոս Անճըլըս), որ Երուսաղէմի պատրիարքարանին զօրակցող կազմակերպութեան մը նախագահն է, որպէս նիւթ ընտրած էր պատրիարքական յաջորդութեան վերականգնումը: Ան կատարեց քանի մը անցողակի նշումներ, բուն նիւթը վերապահելով զեկուցումի ապագայ հրատարակութեան: Նշեց, գլխաւորաբար, որ պատրիարքներու թիւը նուազ է, քանի որ ցուցակներուն մէջ կրկնութիւններ կան:

Գլօտ Մութաֆեանի (Փարի–Նոռ համալսարան, Փարիզ) զեկուցումը՝ «Հայ իշխանները եւ Երուսաղէմի թագաւորները

●►

Սփիւռքի մէջ, քիչ են վայրերը այսօր, ուր Հայերը հինէն այնքան կեդրոնական դեր ունենան, որքան Երուսաղէմը: Նոյնիսկ այն փաստը, որ Սրբազան Քաղաքին մասին դրող կամ նկարահանող ոեւէ հեղինակ, կամայ թէ ակամայ, չի կրնար չըըջանցել Հայերուս յիշատակումը, կը թուէ անոր առանձնայատուկ դերը նկատելու համար: Արաբ – Իսրայէլեան հակամարտութեան վերջին տարիներուն իրադարձութիւնները, իսկ հիմա՝ Եասէր Արաֆաթի մահէն ետք տիրող անորոշութիւնը, աւելի քան չահեկան կը դարձնէին Երուսաղէմին նուիրուած դիտաժողովի մը կազմակերպումը:

Լոս Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ համալսարանի (Եու. Սի. էլ. էյ.) Հայոց արդի պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան իր կազմակերպած «Պատմական Հայաստանի նահանգներն ու քաղաքները» չարքին տասնըհինգերորդը նուիրած է Երուսաղէմի: Ինչպէս յայտնի է, չարքին առաջին 12 դիտաժողովները չօչափած էին Արեւմտեան Հայաստանի եւ արդի Թուրքիոյ մնացեալ տարածքի հայաշատ վայրերը՝ Վան – Վասպուրականէն մինչեւ Պոլիս եւ Իզմիրէն մինչեւ Սեւ Ծով: 2000էն ի վեր, փրոֆ. Ցովհաննէսեանի խմբագրութեամբ արդէն հինգ հատորներ լոյս տեսած են՝ Վան – Վասպուրականի (2000), Բաղէշ – Տարօնի (2001), Խարբերդի (2002), Կարինի (2003) եւ Սեբաստիոյ (2004) նուիրուած, առաջին հինգ դիտաժողովներուն զեկուցումները ամփոփելով միջին հաշուով 300–400 էջնոց դիրքերու մէջ:

Նախորդ երկու դիտաժողովները նուիրելով Նոր Ջուղայի եւ Իրանի հայկական միւս համայնքներուն, չարքը արդէն սկըսած էր անդրադառնալ Հայաստանէն դուրս չրջաններու: Նոյեմբեր 6–7ին տեղի ունեցած դիտաժողովը, որ կը վայելէր Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի պատուոյ նախագահութիւնը, Եու. Սի. էլ. էյ.ի այլ մասնաւորներու (Միջին Արեւելքի Ուսմանց կեդրոնի, Եւրոպական եւ Եւրասիական Ուսմանց Կեդրոնի եւ Միջազգային Հիմնարկի) եւ Երուսաղէմի Սրբոց Թարգմանչաց Սանուց Միութեան հովանաւորութիւնը ունէր նաեւ:

Նախ քան բուն նկարագրութեան անցնիլը, կ'արժէ պատմութեան համար արձանագրել հակահայ խեղաթիւրումի հերթական դէպք մը, որու ծիծաղելիութեան աստիճանին քիչ անգամ հանդիպած ենք: Աղբեջանական «Ասսա–Իրատա» լրատուական գործակալութիւնը Նոյեմբեր 9ի անդլերէն հաղորդագրութեամբ փութաջանօրէն «պատիւը» կ'ընէր անդրադառնալու դիտաժողովին: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «լաւատեղեակ» աղբիւր մը անոր հաղորդած է, թէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի դիտաշխատող Ալպէր Յառատեանը իր զեկուցումին ընթացքին խօսած կ'ըլլայ «Հայերու [Երուսաղէմ] բնակեցումին, զորս նկատած է "Երուսաղէմի առաջին բնակիչները, որ Մեծ Հայաստանի անբաժանելի մաս է"», եւ անոնց այսօրուան կեանքին մասին»: Նման ձարտուղ, կրնանք վկայել, անշուշտ հայրենի պատմաբանի բերնէն չէ ելած եւ զայն կրնանք մտքի հանդարտութեամբ վերագրել ազերի «լրատդրողին» հիւանդագին երեւակայութեան: Կը յուսանք, որ նման նախնամիտ չերիւրանք արժանացած չըլլայ հրէական որեւէ լրատուամիջոցի բարեհաճ ուշադրութեան...

Այսքանը կ'արժէ, նաեւ, մեր լրատուամիջոցներու ուշադրութեան յանձնել, որպէսզի թուրք կամ ադրբեջանական մամուլի կողմէ հայ անհատներու վերագրուղղ յայտարարութիւններ քաղելու ժամանակ, հարկ եղած լրջութեամբ վերաբերին, խուսափելով թերեւս աւելորդ – պակաս ազմուկ յարուցանելէ, երբ ամբողջ հարցը... «ա լա թուրքա» լրատուութենէ մը կը բխի:

«Ի վերայ այսր ամենայնի», ինչպէս պիտի ըսէին հինները, ադրբեջանական գործակալութիւնը աւելցուցած է, որ դիտաժողովներու այս չարքին մէջ, 2003ին հատ մը նուիրուած է եղեր Լեռնային Ղարաբաղին: Նոյնքան երեւակայածին այս պնդումը անհիմն է. 2003ի զոյգ դիտաժողովները նուիրուած էին կեսարիոյ եւ Նոր Ջուղայի...

էին: Կը նայէին: Կը ճանչնային իրար: Թեեր կը բացուէին: Կը լսուէին բացատրութիւններ: Տաք խօսակցութիւն էր, ոտքի վրայ, մինչ սրահին խորէն կու գար մեղմ, անոյշ երաժշտութիւն մը՝ նման իր ոչխարները հաւաքող հովիւի երգին:

Տարեկան ճաշկերոյթն էր նախկին գաղթականներ մը ճաշարանին մէջ՝ կառ տը Լիոնին մօտ, կայարան մը՝ ուրկէ Փարիզ ինկանք երեսուն տարիներ առաջ: Ամբողջ կեանք մը՝ մեր եաին:

Գրաւեցինք մեր տեղերը՝ սեղանին առջեւ: Նախագահը խօսեցաւ դպրոցին՝ հեռաւոր քաղաքի մը մէջ: Ընկեր մը բաժնեց միութեան ծրագիրը: Դպրոցին դուռին նկարը՝ վրան: Զմայլելի խորհրդանշան՝ որ խորհիլ կու տայ կեանքին ուրկէ ներս կը մտնենք երազներով եւ յոյսերով, եւ ուրկէ դուրս կ'ելլենք օր մը ընդմիշտ:

Դուռը, յիշատակները:

Կը զգայինք թէ տարիները անցեր են: Կը խնդայինք՝ յիշելով մոռցուած զուարճալի դէպքեր, յիշելով ուսուցիչները՝ իրենց զուարճալի կողմերով: Կ'ոգեւորուէինք անցեալ երջանկութիւնով: Կը ճաչէինք, կը խմէինք: Եւ սակայն կը զգայինք թէ ոչ ոք կ'ուզէր խօսիլ իր ներկային, իր կտրած ճամբուն մասին: Եւ ամէն դէմք կը դառնար աւելի ցայտուն՝ իր այս լուութեամբ, թաքուն ինքնութեամբ: Պատմութիւն մը կար ամէնուն եաին: Մոռցած, մէկ կողմ ձգուած էր կարեւորը՝ այն որ կար գրողին, բժիշկին, վաճառականին, ճարտարապետին, լեզուականին, սպային, արհեստաւորին եւ բժիշկին եաին՝ որ անցեալէն կ'ուզէին խօսիլ միայն:

Կը պատմէինք, կը խնդայինք:

Ընկեր մը կարդաց նամակները անոնց որ չէին կրցած գալ: Այս բացականերուն հետ յիշեցինք անոնք որ դառնացած, մեկուսացած կ'ապրէին հսկայ ոստանին մէջ՝ կրելով դժբախտութեան մեծ բեռ մը: Անոնք որ ամուսնացած էին օտար կիներու հետ եւ հեռացած ընդմիշտ հայութենէն: Անոնք որ կապուած կը մնային դեռ ազգին եւ սակայն պզտիկ հովիւ մը կը սպասէին ուրանալու համար զայն: Անոնք որ մեռած էին: Վերջինը՝ Եուկոսլաւիոյ բանտին մէջ...

Դուռը, յիշատակները, լուութիւնը ներկային եւ թափողները:

Տեղ մը, ժամանակին տարածութեան վրայ, աղօտ ափի մը վրայ, բոլոր հոգիները կ'իյնային եռեւէ եռեւ՝ ալիքներու պէս: Ու անոնք որ կ'անցնէին, անոնք որ նոր կու գային, անոնք որ անցած ու անհետացած էին, կ'երեւային մակերեսային, անցողական, թշուառ՝ իրենց խռանքներով եւ տուայտանքներով: Կը լսուէր ձայն մը միայն, որ կու գար այդ բոլորէն: Կը մնար ոդին միայն, ու ասկա խռովիչ էր իր որոտումներով եւ ողբերով:

Վերադարձած էինք անցեալին մէջ եւ սակայն կեանքը բաժնած էր մեզ ընդմիշտ իրարմէ: Զգալի էր եղբայրացման կարօտը մը: Եւ անկարելի էր այդ եղբայրացումը: Կոսակցական հակառակորդներ էին ոմանք: Ուրիշներ հալածած ու նուաստացուցած էին իրար: Նախկին մտերիմները օտարներ կ'երեւային իրարու: Մոռցած էին իրար եւ չէին ուզեր մօտենալ իրարու: Ոմանց սրտերը փակ էին խեցիներու պէս: Ոմանց աչքերը կը փայլէին խորամանկութեամբ: Հեգնանք ու արհամարհանք կար ոմանց դէմքին վրայ: Կեանքը փոխած էր չատերը: Անոնք հասած, իրագործուած, եղած էին իրականութեան համաձայն էակներ, կեանքի մարդ, ու դժբախտութիւն մը կար այդ իրականացման մէջ: Իրականը բացակայ էր անոր մէջ... Սերունդները կը մնային կղզիացած, բաժնուած իրարմէ: Հոգիները կը մնային փակ՝ հակառակ սրտաբաց խոսքերուն, փակ, օտարացած...

Ամէն ոք կը բերէր իր յիշատակները, որպէսզի վառարանին այդ դպրոցն ու իր ոգին: Ցիշուեցան այդ վարժարանէն դուրս եկած մեծ դէմքեր: Ծրագիրներ մըչակուեցան, որպէսզի բացառիկ հանդէսով մը ներկայացուի այդ դպրոցը հասարակութեան եւ Սփիւռքը կենդանութիւն առնէ անոր ոգիով: Ծօսուեցաւ յուշամատեանի մը մասին: Եւ այս բոլորը կ'երեւային զուր, անկարելի: Բառերը կը սահէին, կ'անցնէին: Ձառերը իրարու կը զարնուէին, կ'անցնէին: Եւ պնակները որ կ'անցնէին հաչիւ կը հոտէին:

Այս բոլորը եւ սրահը առանց պատուհանի, ելեկտրական լոյսերու տակ, հայելիները, մէջ ընդ մէջ երգուած երգերը կը ստեղծէին մթնոլորտ մը, որ քաղցր ու խռովիչ էր նոյն ատեն, տաք բայց պաշտօնական, խոր՝ բայց մակերեսային, ձեւակերպական, սին...

Գեղեցիկ, սրտառուչ ճաչկերոյթ մըն էր ուր սակայն զգացինք թէ ցեղը սահմռկած էր տեսած սարսափներէն: Նեղկանաչներէն ոմանք զգուշութիւն կը թելադրէին, վախ կը մատնէին: Զգացինք թէ բան մը չէինք կրնար ընել օտարութեան մէջ՝ այն ոգիով զոր զպրոցը տուած էր մեզի: Զգացինք թէ կեանքը տարբեր բան էր, եւ վարժարանին քանի մը ուսուցիչները, ճակատագրական, տխուր դեր մը կատարած էին ոմանց վրայ, այդ կեանքէն տարբեր բաներ քարոզելով այդ տըղոց: Հոդ, ներկայ էին անոնք, գլխիկոր, տխուր... Ոմանք մաշած էին աչխատանքէն, ուրիշներ կեանք մը տուած էին օտարին՝ զինուորական ծառայութեամբ: Գլխիկոր:

Տեսանք թէ ոմանք կ'ուզէին բացատրել այդ ոգին եւ չէին կրնար: Ուրիշներ՝ բոլորովին անտարբեր՝ անոր հանդէպ: Տեսանք թէ ոմանք կրնային բացատրել այդ ոգին եւ կը մնային լուռ որպէսզի ուրախութիւնը մնայ ուրախութիւն, ջարդ, սով եւ անարդիւնք մաքառում, եղերական հոգեվարք Սփիւռքի մէջ: Ուրիշներ կը լըռէին, որովհետեւ պիտի խօսէին հերոսական մարտնչումներէն, լեռներու արծիւներէն, վրէժէն եւ թշնամիներ պիտի դառնէին իրենց դէմ: Կը լռէին նաեւ անոնք որ կրնային պանծացնել այդ ոգին՝ նոր բակերու հայրենիքով:

Ձաչեցինք, զուարճացանք, լսեցինք երգեր, ուրախացանք: Բայց եկաւ պահ մը՝ ուր սրահը ծռեցաւ ընկղմելու մօտ նաւու մը պէս: Աչիքի պէս եկաւ վերապահուած անակնկալ մը, որ հաճելի յայտարարուած էր: Պիտի կատարուէր բաչխումը քանի մը վկայականներու: Անոնք ղրկուած էին այն տղոց համար որ մեկնած էին զօնաղան ուղղութեամբ, երբ չրջանառարտի քննութիւնները պիտի անցընէին քանի մը ամիսէն: Զոհերն էին քաղաքական դէպքերու եւ դպրոցին տնօրէնութիւնը, երեսուն տարիներ վերջ, արդարութիւն մը կը կատարէր տալով իրենց վկայականները: Ազնուութիւն մը՝ որ կը յուզէր...

Արտակարգ անակնկալ մըն էր արդարեւ՝ որուն ոչ ոք կրնար սպասել: Ոչ ոք կրնար խորհիլ, երեսուն տարիներ վերջ, այդ վկայականներուն: Եղաւ մեծ լռութիւն ու բոլոր աչքերը ուղղուեցան դէպի նախագահը, որ սկսաւ կարդալ առաջին վկայականը: Տուաւ ճաչարանի վերակացուին անունը: Աչիկա մօտեցաւ սեղանին ժպիտով մը որ հեղնանքի կը նմանէր:

Ոչ ոք պատասխանեց տրուած երկրորդ անունին: Շչուկներ բարձրացան: Տարիներէ ի վեր Ամերիկա մեկնած ու մեռած էր վկայականին տէրը: Մեռած էր նաեւ երրորդը՝ գոհ հրդեհի մը: Ընկեր մը յայտնեց մահը չորրորդին: Նախագահը չարունակեց: Ու բազմութիւնը ծափահարեց երբ ոտքի ելաւ մէկը՝ այդքան բացականերէն վերջ: Մազերը թափած էին: Կը խնդար: Ցուզիչ էր:

Նախագահը տուաւ իմ անունս: Ցանձնեց վկայականս ինծի: Լռութիւն ինկ վերջ: Կը պակսէին վկայականները քանի մը ընկերներու որ ներկայ էին: Ինչո՞ւ...

Ինչո՞ւ այս բաչխումը: Կ'ուզէի խօսիլ: Կարելի չէր: Երեսուն տարիներ առաջ աւելի դիւրին պիտի ըլլար խօսիլ: Հիմա իմաստութիւնը կը ճնչէր վրաս, կը կապէր լեզուս: Ժամանակին պիտի կրնայի աւարտական ճառ մը խօսիլ: Ընկերկած էի հիմա: Այդ վկայականը պիտի ուրախացնէր զիս առաջ: Ցոյս եւ կորով պիտի տար ինծի: Ան կը հասնէր երբ ըսպառած էին յոյս եւ երազ: Ան կը պատկանէր անոր որ իմ անունս կը կրէր եւ որ դադրութիւն չունի այլեւս: Պէտք չունէի այլեւս այդ վկայականին: Երեսուն տարիներ առաջ ան կրնար արդարանալ եւ արդարացնել իր դերը: Այսօր՝ ոչ: Այսօր՝ ցաւ մըն էր այդ դպրոցը, դժբախտութեան պատճառ մը եւ այդ վկայականները կը բանային ամբողջ սերունդի մը պատմութիւնը:

Երեսուն տարիներ առաջ պիտի կրնայի խօսիլ կեանքին եւ մարդկային զգացումներուն դեղեցկութեանց վրայ, մշակոյթներուն եւ մեծ ժողովուրդներուն մասին: Կ'անդիտանայի թէ աչխարհը կը դառնար կեղծիքով եւ նենգութիւն ու խորամանկութիւն առաքինութիւններ էին: Կ'ուզէի խօսիլ եւ չէի կրնար: Կը դողային ձեռքերս: Առաջ պիտի կրնայի խօսիլ մեր ժողովուրդին վրայ:

Կը դառնար գլուխս: Սրահը կը ծռէր ընկղմելու մօտ նաւու մը պէս: Առջեւս՝ սեղանին վրայ էին մեռած ընկերներուս վկայականները: Անոնց մէջ նաեւ իմս: Մեռել մը նաեւ ես՝ որ կը չարունակէի ապրիլ...

Գեղեցիկ զգացումները բոցերու պէս են երբեմն, կ'այրեն մեզ:

Ն. Ս.

ժԲ.–ժԳ. դարերուն», ըստ էութեան նըւիրուած էր, ինչպէս ինք կոչեց, հայկական «հինգերորդ սիւն»ին՝ Կիլիկիոյ հայ իշխանուհիներուն, որոնք ամուսնութեան չնորհիւ դարձան Երուսաղէմի թագուհիներ (Արտա, Մորփիա, Մելիսանտ)։ Մուրթաֆեանի համաձայն, Մելիսանտի հնարաւոր հանդիպումը Գրիգոր Գ. Պահլաւունի կաթողիկոսին հետ (1141) Ս. Յակոբեանցի վերաշինութեան պատճառը կրնայ եղած ըլլալ։ Զեկուցումը նաեւ անդրադարձաւ Հեթում թագաւորին վերագրուած գաւազանին, թէեւ վերջնական փաստ չկայ անոր պատկանելիութեան մասին։ Աւելի հաւանական է, որ Հեթում Բ.ի պատկանած ըլլայ, եթէ հաստատուի, որ 1299ին ան Երուսաղէմ մըտած է որպէս դաշնակից Մոնղոլներուն։ Ֆրանսահայ պատմաբանը նաեւ նշեց, թէ Երուսաղէմի պատրիարքութեան հաստատումին մասին (1311) միակ աղբիւրը Հ. Միքայէլ Զամչեանն է եւ որ ոեւէ պատմիչ չէ յիշած այս փաստը։

Սերճիօ Լափորթա (Երթայական Համալսարան, Երուսաղէմ) անդրադարձաւ Մեծ Հայքի եւ Երուսաղէմի պատրիարքարանի յարաբերութիւններուն (ԺԴ. դար)։ Կիլիկիոյ մէջ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան փորձերը՝ Հռոմէական Եկեղեցւոյ հետ միանալու, Արեւելեան Հայաստանի աւանդապաշտ կղերին ընդդիմութեան պատճառ դարձած էր, գլխաւորութեամբ՝ Սիւնեաց Եպիսկոպոս, պատմիչՍտեփանոս Օրբելեանի։ Այդ ընդդիմութեան մաս կը կազմէր նաեւ Երուսաղէմը, որու առաջնորդը՝ Սարգիս Եպիսկ. 1311ին ընդդիմանալով Աւանայի 1307ի ժողովի որոշումներուն, Կիլիկիոյ թագաւորութեան եւ կաթողիկոսութենէն անջատուելով, Մեմլուքներու հովանաւորութեան տակ կը մտնէր եւ կը հիմնէր պատրիարքարանը։

Երուսաղէմը, ուրեմն, պահած է Հայոց Եկեղեցւոյ ուղղափառ դիմագիծը եւ, հակառակ քաղաքական դժուարութիւններուն, կրցած է պահել ինքնուրոյնութիւնը։ Այս դիրքորոշումին հետեւանքը եղաւ, որ 1418ին Երուսաղէմի պատրիարք Պօղոս Գառնեցի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրուէր՝ Սսոյ մէջ։

Ցետմիջօրէին սկսաւ երկար տարիներ Երուսաղէմ ապրած Ռոպըրթա Էրվայնի (Ս. Ներսէս ընծայարան, Նիւ Եորք) հրապուրիչ զեկուցումով Երուսաղէմի ամէնէն ուշագրաւ դէմքերէն մէկուն՝ Գրիգոր Պարոնտէր պատրիարքի մասին (1613 – 1645)։ Իր անունը, որ վերջերս «այժմէականացած» էր իսրայէլեան կառավարութեան յայտնի որոշումով՝ համանուն հայկական հոզամասը կորելով ապահովութեան պատ մը կառուցելու (երկար բանակցութիւններէ ետք՝ ետ առնուած), կապուած է չրջանի մը, երբ Օսմանեան կայսրութիւնը ճգնաժամի մէջ էր, իսկ այդ ճգնաժամը նաեւ զգալի էր Հայոց, եւ, բնականաբար, Երուսաղէմի մէջ։ Ծագումով զաճակեցի, Գրիգոր Պարոնտէր լայն գործունէութիւն ծաւալած է նախքան եկեղեցական ձեռնադրութիւնը. անոր չնորհիւ, 1610ին պատրիարքարանի մեծ պարտքը փակուած է՝ վանքէն, Նոր Ջուղայէն, Հալէպէն, բայց նաեւ Ամիսէն, Ուրֆայէն, Պիթլիսէն գրեթէ մրցակցութեան հասնող նուիրատուութիւններու չնորհիւ։ Նոյն տարին, արդէն մօտ 45 տարեկան, վարդապետ ձեռնադրուած է, 1613ին՝ եպիսկոպոս եւ պատրիարք։ Իր 32ամեայ չրջանին, Գրիգոր Պարոնտէր ընդլայնեց Հայոց ներկայութիւնը Երուսաղէմի մէջ՝ նոր կալուածներու ձեռքբերումով, հանգանակութեամբ, ուխտաղնացութիւններու կազմակերպութեամբ։ Իր անձնական օրինակով հոգեւոր մթնոլորտը վերականգնեց վանքէն ներս, ինը ժամուան աղօթքը հաստատելով։ Ամուրի կիներու եւ այրիներու զոյգ համայնքներ ալ ստեղծեց։ Դժբախտաբար, իր մահուան յաջորդող քանի մը տասնամեակներուն իր ամբողջ գործունէութիւնը կորստեան մատնուած է՝ ներքին պառակտումներու, մրցակցութեան եւ զանազան գայթակղութիւններու պատճառով, մինչեւ Գրիգոր Ղեղեայկիրի ժամանակաշրջանը, երբ կրկին Երուսաղէմը մեծ պարտքերու տակ ինկած էր։

Այդ յաջորդ չրջանին մասին հայերէն խօսեցաւ Այպէր Խառատեան (Գիտութիւններու Ակադեմիա, Երեւան), անդրադառնալով Ժէ. դարու երկրորդ կէսի հայ - յունական յարաբերութիւններուն, որոնք կապուած են թէ՛ կայուածային պատկանելիութեան եւ թէ եկեղեցական (Ծոազատիկի նչումը) վէճերու։ 1657 – 1658ին, Թուրք կաշառակերութենէն օգտուելով, Յոյները նոյնիսկ սիրացան Ս. Յակոբեանց վանքին։ Հայերուն դժուարութիւնները կը բխէին Պոլսոյ Պատրիարքարանի ներքին տագնապէն, որ այդ չրջանին իր հակակշռին տակ կը պահէր Երուսաղէմը։ Եկեղեցական իշխանութիւնները բարոյական այլասերումի մատնուած էին, ինչ որ իր կարգին ժխտական անդրադարձը խորացուց։ Գրիգոր Ղեղեայկիրի պատրիարքութեան չրջանին (1715 – 1749) էր մխայն, որ նոր վերականգնում մը տեղի պիտի ունենար։

Քրիստինա Մարանճի (Ուիսքընսինի Համալսարան, Մատիսըն) արուեստաբանական վերլուծում մը կատարեց, անդրադառնալով 1894ին Դամասկոսի դրան մօտ յայտնաբերուած Զ. դարու հայկական խաճանկարներուն։ Գիտական վէճի առարկայ դարձած այս խճանկարներուն կենդանական տարբեր պատկերները վերլուծելով, որոնք որոշ ընդհանրութիւններ ունին յունական եւ հրէական խճանկարներու հետ, զանոնք կապեց մահուան ծիսակատարութեան հետ։ Պէտք է սպասել զեկուցումներու հրատարակութեան, այս դրոյթները մանրամասնութիւններուն ծանօթանալու համար։

Ցաջորդ նիստին, Էմմա Կոստանդեան (Գիտութիւններու Ակադեմիա, Երեւան) դարձեալ հայերէնով խօսեցաւ Արիմեան Հայրիկի եւ Երուսաղէմի կապին մասին։ 1852ին եկեղեցականը Երուսաղէմ այցելած ու գրած է «Հրաւիրակ երկրին Ասետեաց» չափածոյ գործը, Պոլսոյ պատրիարք ըլլալու չրջանին նամակագրական կապի մէջ եղած է Երուսաղէմի պատրիարքին հետ, իսկ 1890ին թրքական կառավարութեան կողմէ աքսորուած է հոն, ուրկէ եղած է 1892ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուելու ժամանակ։

Ռոպըրթ Գրիգորեան (Ճորճ Ուաշինկթընի Համալսարան, Ուաշինկթըն) իր զեկուցումով արդէն մտաւ Ի. դար, խօսելով հայ կամաւորական չարժումին եւ Հայկական Լեգէոնին կազմակերպութեան մասին, որ սատարեց Պաղեստինի ազատագրումին օսմանեան տիրապետութենէն, յատկապէս՝ Արաբայի ճակատամարտին։ 1988–1991ին Հայաստան իր կեցութեան ընթացքին, ան նչմարած է, թէ Արցախի ազատագրումին մեկնող ֆետայիները իրենց կարգին ներչնչուած են նաեւ կամաւորական չարժումի օրինակէն, որ իրենց փոխանցուած է Մուսա Տաղի ներդաղթած վերապրողներէն։

Վահրամ Շէմմասեան (Գալիֆորնիոյ նահանգային համալսարան, Նորթրիճ) թիւերով ու փաստերով յաղեցած զեկուցում մը տուաւ, անդրադառնալով Մեծ Եղեռնի մահուան կարաւաններէն Պաղեստինի մէջ վերապրած չուրջ 4·000 Հայերու ճակատագրին, որոնք անգլիական գրաւումի վաղորդայնին փոխադրուած են Փոռ Սայտի գաղթակայանը մինչեւ 1919ի աշունը, երբ վերադարձած են իրենց ծննդավայրերը։

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7

Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 13·30ին դիտաժողովը վերսկսաւ Վարդան Մատթէոսեանի (Տէր Սալվատոր Համալսարան, Պուէնոս Այրէս եւ Ցովնանեան վարժարան, Նիւ Ճըրզի) զեկուցումով, որ նըւիրուած էր Ի. դարու Երուսաղէմի «Ոսկեղար»ուն (1921–1939) երկու մղիչ դէմքերուն՝ պատրիարքներ Եղիշէ Դուրեանին եւ Թորգոմ Գուշակեանին։ Ան նախ անդրադարձաւ Աբմաշի դպրեվանքի ստեղծումին ու պատմութեան, քանի որ հոն Դուրեան երկար տարիներու տեսուչ եւ ուսուցիչ եղած է, իսկ Գուշակեան անոր աշակերտն ու յաջորդը դարձած։ Անոնց երուսաղէմեան չրջանը ճգտած է ու յաջողած՝ Աբմաշի աւանդները վերականգնել, Երուսաղէմը վերածելով այդ ժամանակաչրջանի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սիւեռքեան հոգեւոր ու մչակութային գլխաւոր կեդրոնին ,ուր Ցակոբ Օշականի եւ Շահան Պէրպէրեանի պէս դէմքեր հոյլ մը աշակերտներ դաստիարակած են։

Դիմելով արխիւային ու գրաւոր զանազան աղբիւրներու, սաղխմահայ Պետրոս Տէր Մաթոսեան (Գոլումպիա Համալսարանի տոքթորայի ուսանող, Նիւ Եորք) Պաղեստինի Հայերու 1917 – 1948ի չրջանի պատմութիւնը ներկայացուց, ուր անոնց թիւը 3·000էն 15·000ի բարձրացած էր արաբ – իսրայէլեան 1948ի պատերազմի նախօրեակին։ Ան համայնքին ծննդյդ տըւող քաղաքական ու տնտեսական գործօնները բացատրեց, կազմակերպական ու կրթական համակարգին ստեղծումը ուրուագծելով։

Ուրիշ սաղխմահայ մը, «Արմինէրէն Օպզերվըր» անգլիատառ չաբաթաթերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեան (Կլենտէյլ Գոլէճ, Լոս Անճըլըս) բաւական երկար զեկուցումով անդրադարձաւ Երուսաղէմի դրական կեանքին, թուելով ու նկարագրելով տարբեր դէմքերու գործունէութիւնը (Դուրեան, Օշական, Պէրպէրեան, Ղեվոնդեան, Շէն-Մահ, Անել, Վահրամ Մավեան, եւլն.)։

Նուրիթ Քենան-Քեսար (Թել-Աւիւի Համալսարան, Իսրայէլ) չէր կրնար գիտաժողովին ներկայ գտնուիլ, բայց տեսագրուած ելոյթով մը ներկայացուց Երուսաղէմի հայկական խեցեգործութեան աւանդութիւնը, որ Գէօթահայէն անցած է հոն՝ Պալեան, Գարագաչեան եւ Օհաննէսեան ընտանիքներու միջոցաւ, որոնք սկիզբը միասին աշխատած են, մինչեւ 1922, եւ ապա իրենց սեփական ուղին ընդգրկած են։ Զեկոյցը նկատագրած է անոնց գլխաւոր գործերը քաղաքին մէջ եւ վերլուծած՝ արուեստի յատկանիշները։

Վերջին նիստով, ներկաները ուղղակի այսօրուան իրավիճակին առաջնորդուեցան։ Սիլվա Նաթալի-Մանուկեան (Եու. Սի.էլ. էյ.) ներկայացուց Պատրիարքարանի «Կիւլպէնկեան» Մատենադարանի վերակազմակերպման նախագիծը, որ 1995էն ի վեր ընթացքի մէջ է եւ ներկայիս, նորոգումներու հետեւանքով, փակ է։

Գէորգ Հինդլեան (Քրիստոնէական ժառանգութեան Ուսումնասիրութեան Հիմնարկ, Երուսաղէմ) իրրեւ զեկուցումի նիւթ ունէր «Երուսաղէմի եւ Սուրբ Տեղեաց Հայերու պատմագրութեան նոր ուղղութիւններ»։ Սակայն, առանց անդրադառնալու անոր, սկիզբէն տրամադրութիւն յայտնեց ժողովուրդին հետ աւելի մօտենալու՝ Երուսաղէմի Հայոց ներկայ իրավիճակին մասին։ Աւիկա առիթը տուաւ, որ սկսէր հարցումներու տեղատարափ մը, որ սկիզբը «հայկական» յայտնի կերպարանքը ստանալու վրայ էր (երկար մենախօսութիւններ՝ հարցումներու փոխարէն), երբ փրոֆ. Ցովհաննէսեանի ազդու միջամտութիւնը յաջողեցաւ հունաւորել ընթացքը եւ զայն պահել աւելի արդիւնաւէտ հարց ու պատասխանի ձեւով մը։ Հինդլեան ,որ երկար տարիներ Պատրիարքարանի դիւանապետն ու բանբերը եղած է, վերջին տարիներուն անպաչտօն կերպով նոյն դերը կը կատարէ, եւ յայտնապէս զգուչաւոր, սակայն թելադրական խօսքերով (քանիցս յիչեցուց, թէ «պէտք է կարդաք իմ ըսածներուս ընդմէջէն») ներկայ կացութեան մասին իր տեսակէտները յայտնեց։ Ան ըսաւ, թէ «նաւը ո՛չ կ'ընկղմի եւ ոչ ալ անկումի մէջ է», թէեւ «կրնայ իյնալ եւ կըրնայ անկումի մատնուիլ», եւ որ «մարտահրաւէրները չատ փոխուած են», ինչ որ կը պահանջէ «ւիթխարի մարդկային ուժ» եւ մեծ «ճիգեր՝ Երուսաղէմը փրկելու համար»։ Ըստ իրեն (կը մէջբերենք մեր բառացի դրառումները), ներկայիս «Երուսաղէմի հայկական թաղամասի մասին շատ ճակատագրական խնդիր մը կը դիմագրաւենք։ Ցառաջիկայ 10 տարիներուն բանակցութիւններ տեղի պիտի ունենան։ Միջազգային փաստաբան մը պէտք է գործի լծել։ Մարտահրաւէրը համապարփակ լուծում մըն է (սոլիւսիոն կլոպալ), որ կրնայ մեզի պարտադրուիլ։ Պաշտպանութիւնը չի կրնար կատարուիլ 17 միաբանիներով։ Միւին տարիքի մարդիկ [Երուսաղէմէն] մեկնած են։ Տակաւին հազարաւոր մարդիկ ունինք, որոնք կապ կը պահեն Երուսաղէմի հետ։ Հակահայ կեցուածքներ չեն, որ ցնկատելի են, այլ՝ հակաբրիստոնէական»։

Քննարկումը, որ մերթ ընդ մերթ զգայական ու կրքոտ հաստատումներու տեղի տուաւ ժողովուրդին, փրոֆ. Ցովհաննէսեանի կողմէ պահ մը ընդհատուեցաւ, թոյլ տալու համար, որ վերջին զեկուցաբերը՝ Սօսի Անտէգեան (Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոն, Փարիզ եւ Ֆրանսական Հետազօտութեան Կեդրոն, Երուսաղէմ), ներկայացնէր անոր առընչուող իր նիւթը՝ «Երուսաղէմի կեդրոնական դերը աչխարհի Հայերուն համար»։

Անտէգեանի համաձայն, վերջին տարիներուն Երուսաղէմի այդ կեդրոնական դերը հրատապ ներկայութիւն մըն է։ Պէտք է յիչել, որ 2000ին Քէմփ Տէյվիտի խրտայէլեւպաղեստինեան բանակցութիւններուն, Իսրայէլի վարչապետը առաջարկած էր, որ հայկական թաղամասը իսրայէլեան դերիչխանութեան տակ մտնէր։ 2001ին Պարոնտէրի վանքէն հողամասերու յատնի սեփականացումի փորձը եղած է։ Այս դէպքերը, նոյնիսկ վերջերս՝ հրէայ ուսանողի մը կողմէ խաչին եւ լուսարարապետ Նուրհան Աբգ. Մանուկեանի անարգումի դէպքը, աչխարհի Հայերը ընդհանուր հակազդեցութեան մղած էին։ Տեղացիները, իրենց կարգին, ուխտագնացութիւններու չգոյութեան պատճառով, ձեւով մը յաւերժական «ուխտաւոր» դարձած են, ու հոգեւորական–աչխարհական տեսակ մը փոխազարձ դժգոհութիւն կայ։ Եկեղեցականութիւնը կը գտնուի աչխարհականներու հոգեկանութեան պակասին, իսկ վերջինները՝ հոգեւորականներու կողմէ հետաքրքրութեան պակասէն իրենց հանդէպ։ Պատրիարքարանը մնայուն տարածք մը եղած է դարերու ընթացքին, նոյնացումի գօտի մը Հայերուն համար, իսկ քաղաքին սրբազան բը նոյթը Եկեղեցին պահպանած է։ Աւելի փոխուած է վերջին տասնամեակներուն որպէս հետեւանք իսրայէլեան քաղաքականութեան, ուր հիմա ոստիկանութիւնը կրնայ նոյնիսկ հակակշռել, թէ ինչ կը կատարուի Պատրիարքարանի պարիսպներէն ներս, իսկ իշխանութիւնները «ապահովութեան նկատառումներով» հոդեր կրնան ըմնադրաւել։ Հետաքրքրական է, որ 1948ի պատերազմին հետեւանքով հողեր կորսնցուցած Հայերը երբեք չեն դադրած ատոնց մասին, բայց գործաչրժի ենթարկուած են, երբ խօսքը «արբարան հողեր»ու մասին է։ Երուսաղէմը, որպէս երեք մեծ կրօնքներու սրբազան քաղաք, միջազգային տարածք մըն է, ուր միջազգային քաղաքական խնդիրներ լուծումի կարիքը ունին եւ, հետեւաբար, քաղաքին միջազգայնացումը կրնայ Հայոց կացութիւնը բարեփոխել ու կայունացնել։

Զեկուցումէն ետք, հարց ու պատասխանը չարունակուեցաւ, հիմնականին՝ Գ. Հինդլեանին ուղղուած հարցումներով։ Վերջինս քանի մը անգամ ընդգծեց իր տեսակէտը ,թէ ժամանակը հասած է, որ Պատրիարքը, անդրադառնալով որ միաբանութեան ուժերը անբաւարար են հարցերը դիմագրաւելու համար, դիմում կատարէ Ս. Էջմիածնին եւ այլ հայկական առաքելութիւններու՝ միաբանաբար օգնութեան հասնելու համար։ Կրկնեց, թէ յառաջիկայ 10 տարիները վճռական կրնան ըլլալ։ Լռելեայն կերպով հասկնալի է, սակայն մեր կողմէ, որ Աբրահամի մահէն ետք հնչող ձայները՝ «պատմական նոր հանդրուան»ի մը մասին, կրնան աւելի՛ եւս ԱՄՆ-ու ներկայ իսրայէլամէտ դիրքերը չեչտել եւ լուծում մը պարտադրել, ուր պատմական բոլոր իրաւունքները, անգամ մը եւս, մնան ոտնակոխուած՝ քաղաքական հաչիւներու ծանրութեան տակ։

Գիտաժողովը փակուեցաւ ժողովրդային ոգեւորութեան մէջ, ինչպէս կը պատահի նման պարագաներու։ Իր եզրափակիչ խօսքին մէջ, փրոֆ. Ցովհաննէսեան յայտարարեց, թէ այս չարքը պիտի ընդհատուի յառաջիկայ Ապրիլին, քանի որ Մեծ Եղեռնի 90ամեակին առիթով, ան պիտի կազմակերպէ այդ նիւթին նուիրուած միջազգային գիտաժողով մը, որ իր կողմէ չորրորդը պիտի ըլլայ (առաջին երեքին հատորները արդէն հրատարակուած են) եւ որ տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 2-3ին, Եու.Սի.էլ.էյ.ի մէջ։

Գիտաժողովէն ետք, մասնակից զեկուցաբերները, ուրիչ հրաւիրեալներու կարդին, ներկայ գտնուեցան համալսարանի «Զարյզ Եանկ» սրահին մէջ Հայագիտական Ուսմանց Ընկերութեան (Society for Armenian Studies) 30ամեակին նուիրուած ընդունելութեան, որ կազմակերպուած էր մեծարելու համար անոր հիմնադիրները՝ Տիգրան Գույումճեան, Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան (մխակ ներկան), Նինա Կարսոյեան, Ռոպըրթ Թոմսըն եւ Սեւեռս Սանճեան (մահացած)։ Զեռնարկին հանդիսավարութիւնը՝ անդլերէն եւ հայերէն, կատարեց համալսարանի «Նրեկացի» գրականութեան ամպիոնի վարիչ Փիթըր Գաուին։ Ծաք առին Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան, Ընկերութեան նախագահ Պարլօ Տէր Մկրտիչեան, եւ ուրիչներ։ Կարդացուեցան բացակայ հիմնադիրներու կողմէ ուղղուած նամակներ։

Ընկերութիւնը հիմնուած է 1974ին եւ ներկայիս ունի աւելի քան 200 անդամ, գլխաւորաբար Մխացեալ Նահանգներէն, բայց նաեւ արտասահմանէն։ Իր կեդրոնը Ֆրէզնոյի Գալիֆորնիոյ Նահանգային համալսարանի հայագիտական ամպիոնն է։ Ան կը համարուի Լէյտըն (Հոլանտա) 1983ին հիմնուած Հայագիտական Ուսմանց Միջազգային Ընկերակցութեան (Association Internationale des Etudes Arméniennes) ամերիկեան քոյր կազմակերպութիւնը։

վ. Մ.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 DECEMBRE
2004
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.084 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.084

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԳՆԱՑ

ԷՐՏՈՂԱՆ ԿՐՆԱՑ «Ո՛Չ» ԸՍԵԼ ԵՒՐՈՊԱՑԻ

Նախագահ Պուտին Անգարա հասած է Դեկտ. 5ին, ինչ որ պատմական այցելութիւն մը կը նկատուի, քանի 32 տարիէ ի վեր առաջին անգամն է որ ռուս ղեկավար մը նման քայլ կ'առնէ: Յարաբերութիւնները բարելաւուած էին արդէն տնտեսական դեռնի վրայ, բայց դեռ տարակարծութիւններ կան, մանաւանդ ահաբեկչութեան դեռնի վրայ: Անգարա կը մեղադրէ Ռուսաստանը որ ապաստան կու տայ քիւրտ անջատողականներու, Մոսկուան ալ նման մեղադրանք կ'ընէ Չէչնիներու համար: Վերջերս, Ռուսերը յայտարարած էին որ Գրոզնիի մէջ երկու վարձկաններ սպաննած էին, որոնք թրքական անցագրեր ունէին: Խօսակցութեանց նիւթ է նաեւ Իրաքը եւ այս առնչութեամբ Պուտին իր մտահոգութիւնը յայտնած էր վերջերս, երբ Հնդկաստան էր: Արտայայտուած էր նաեւ ԱՄՆ-ու դէմ որու «մենաշնորհութիւնը քօղարկուած է իբրեւ թէ ժողովրդավար ճոռոմաբանութեան մը ետին»: Այս կէտին վրայ, Թուրքիա չի համաձայնիր:

*
**

Թուրքիա օրէ օր դժգոհ է Եւրոպայի երկդիմի դիրքէն իր անդամակցութեան նկատմամբ: «Ռատիքալ» թերթին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին էրտողան բառերը չի ծամծմեր եւ յստակ կերպով կ'արտայայտէ իր չզազրզռուքիւնը: Ըստ իրեն Թուրքիա ամէն բան ըրած է, բոլոր հարկ եղած քարեռնորոգումները կատարած է, աւելին չի կրնար ընել դիմումներու դեռնին վրայ: «Անկարելի է, կ'ըսէ վարչապետը, նոր պայմաններ ընդունել» ու նոյնիսկ կը սպառնայ խզել եթէ Եւրոպա «անպարկեշտ» դառնայ: Կրնայ պատասխանել՝ «Ոչ, չնորհակալ եմ», ըստ Դեկտ. 17ին ղեկավարներու տալիք պատասխանին: Ինչ որ ամէնէն աւելի կը չզազրզռէ Թուրքիան Կիպրոսի ճանաչման նախապայմանն է: Անգարա կը մերժէ ճանչնալ Կիպրոսը, ցորչափ իրեն Թուրքան մը չէ տրուած բանակցութիւնները սկսելու համար: Թուրքիա կը գոհէ որ ամրաստանուած է յանցանքներու համար զոր չէ գործած: Կիպրոսի համար, Անանի ծրագրին զօրավիզ եղան Թուրք Կիպրացիները, բայց յոյն Կիպրացիները պէտք եղածը չըրին եւ այսօր յանցաւորը իրենք են: Էրտողանի համար, Եւրոպա պէտք է խօսքին տէր ըլլայ: Երբ ան իր խօսքը յարգէ, այն ատեն Թուրքիա լուծում մը կը փնտռէ: Այս ամբողջը ցոյց կու տայ որ Թուրքիա չատ մտահոգ է Դեկտ. 17ի նախօրեակին: Բոլոր լրագրողներն ալ, ներառեալ Այլի Պիրանտ թոյն կը թափեն յոյն Կիպրացիներուն գործած սպառնալիքին պատճառաւ: Մնաց որ Եւրոպան ալ պէտք չէ մխամիտ ըլլայ: Այս մթնոլորտին մէջ է որ Դեկտ. 7ին վիճուորական եւ ոչ վիճուորական Թուրք ղեկավարները կը հաւաքուին նախագահ Սեզէրի առենապետութեան տակ: Թուրքիոյ Ներկրպարանն ալ բարենորոգման նոր օրէնքները քուէարկած է Դեկտ. 4ին: Ոճրային պետնի վրայ նոր օրէնսդրութիւն մը նախատեսուած է պատիժներու կիրարկման մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԵՐԱՐ ՇԱԼԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է Լիպերասիոնի (Դեկտ. 6) ուր կը վերլուծէ Ուկրանիոյ տաղնապը: Թերթը հեղինակը կը ներկայացնէ որպէս մասնագէտ աշխարհաքաղաքականութեան յիշելով անոր վերջին հատորները: Ուկրանական տաղնապը կը գետեղէ Ա-րեւելք – Ասիամուտք ճակատումի մը չըրջանակին մէջ: Իրեն համար ամերիկեան ոստմավարութիւն մը կայ Ռուսաստանը ետ մղելու եւ հարկ է վերադառնալ մինչեւ 1952, Չամարտի տեսն, երբ Արտաքին նախարար Տըլլաս նոյնը կ'ընէր: Յորհ. Միութիւնը անհետացաւ բայց Ռուսաստանը կայ: Պրժեզինսկի (նախկին խորհրդական Գարթըրի) ցոյց կու տայ իր գիրքին մէջ («Լը Կռան Էշիքիէ», 1997) որ ԱՄՆ-ու համար կենսական հարցը Եւրասիոյ մէջ է եւ հարկ է կոթնիլ Լեհաստանի եւ Ուկրանիոյ վրայ, արգելք հանդիսանալու համար որ Ռուսաստան համաչխարհային ուժ մը դառնայ, մրցակցելու համար ԱՄՆ-ու հետ: Շալեանի համար, Ռուսաստանի հարցը այն է որ կը կոթնի կաչառակեր, անժողովրդական եւ խիստ վարչակարգերու եւ ԱՄՆ-ու զօրծը կը դիւրանայ: 2003ին Վրաստանի մէջ տեսնուեցաւ արդէն: Անմեղ բան մը չէ, Շալեանի համար, այն իրողութիւնը որ Ամերիկացիք Ադրբեջանի քարիւղը կ'ուզեն արտածել չնորհիւ նոր նաւթուղիին, որ Բաքուէն ճէյհան կ'երթայ: Ներկայիս, ԱՄՆ-ու համար գլխաւոր հարցը Ուկրանիա է: Լեհաստանի դերը զարմանալի չէ: Ժէ. զարուն Լեհաստանը մինչեւ Սեւ ծով կ'երթար եւ վարչաւա ամերիկամէտ է:

ՖՐ. ՀՈԼԱՆԴ որոշ փոփոխութիւններ կատարեց Ընկերվարական կուսակցութեան դեկավարութեան մէջ, իր տարած յաղթանակէն եառ Սահմանադրութեան նկատմամբ: ԵԹԷ Լ. Ֆապիւս կը պահէ թիւ 2-ի իր դիրքը, իր կողմնակիցները հեռացուած են եւ իրենց տեղերը կը գրաւեն այլեւս Մարթին Օպրի, ճէք Լանկ, Տոմինիք Սթրօս-Ֆահն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մասնագէտ բժիշկները բողոքի կը դիմեն եւ ոմանք վճռած են խորհրդանշական «աքսոր» մը կատարել Սպանիա, երեք օրուան համար: Բողոքը հիմնուած է սակերու վրայ, զոր որոշած է Ընկերային ապահովագրութիւնը: Սակերու ագատութիւնը կը պահանջեն եւ կը սպառնան վերջնապէս մեկնիլ եւ Սպանիա հաստատուիլ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, չաբաթավերջին 68 հոգի սպաննուած է զանազան ոճրափորձերու ընթացքին եւ տեղ տեղ արարքները չատ բուռն եղած են: Ամերիկացիներուն համար աշխատող Իրաքցիներու հանրակառք մը յարուած թակարդի մը մէջ ինկած է եւ 17 հոգի մեռած է, 13 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ոճրափորձերու սաստկութեան նպատակն է արգելք ըլլալ որ ընտրութիւնները տեղի չունենան (Յունուար 30): Իրաքի ապագային համար, այդ ընտրութիւնը կենսական է բայց, այդ քաոսին մէջ խնդրական կը դառնայ:

ԼԻՈՆԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆԸ 500 հազար աստուածաչունչ կը բաժնէ այս ամիս չրջանին մէջ, որպէս հետեւանք ծրանաւոր Ֆիլիփ Պարպարէնի կոչին՝ «փակեցէք հեռատեսիլը եւ բացէք Աւետարանը»: Այս Նոր կտակարանի հատորները հրատարակուած են Չինաստան, խնայողութեան համար: Արժած են 300 հազար եւրօ. Ֆրանսայի մէջ կրկինը պիտի արժէին:

ԲԱԼԷԻՏՈՒԲՈՓ

արուեստագէտի մը օրագրեն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԲՈՆԿՈՂ ԱՕՏՂԸ ՍԵՐԳԷՅ ԽՈՉԱՏՐԵԱՆ

Տպաւորութիւնս երէկ դիշերուան համերգէն՝ պայծառ, խորունկ, զուսպ եղեկնարանութիւնը Սիպելիուսի ջութակի քոնչերթոյին, զոր Սերգէյ տուաւ վերին խմացական ու զգացական պարփակումով:

Ֆինլանտացի երգահանին ամենածանօթ գործերէն մին, զոր հարկ է տալ անոր ամբողջ տեւողութեանը ընթացքին խոր յուզումով մը առլցուն, եւ մի՛չտ ալ հղեկան վտռ թռիչքով մը զեղուն: Թռիչք որ չի թոյլատրեր սակայն նուազադոյն թոյլ ճպոտի հարուած:

Ու այդ էր որ կատարելապէս յաջողեցաւ քառասմեայ հայ ջութակահարը զարմանքի ենթարկելով, գործին երեք մասերուն ալ ընթացքին, Շան գ'էլլիգի ամբողջովին լեցուն սրահը, ստիպելով երիտասարդ ջութակահարը նաեւ կրկնութեան մը, որ նոյնքան խանդավառ ընդունելութեան արժանացաւ: Պախ՝ սրտալիր երկու էջեր: Հասած ըլլալ կը թուի ան մեծերու յատուկ ամպիոնին: Սերգէյ Խաչատրեանի ճպոտը, ո՛չ միայն կը հրապուրէ, այլ նաեւ հաղորդակից կը դարձնէ ունկնդիրը երաժշտական իր տեսիլքին: Յանցաւ երեւոյթ: Ցիշեցուց ինծի Օյսթրախի մօտեցումը գործին ու երաժշտական խոր ըմբռնումը:

Լսեցէ՛ք իր ճայնապնակը նոյն գործին նուիրուած ուր կու տայ անզիջող մեկնաբանութեամբ Սիպելիուսի քոնչերթոյին իւրայատուկ մթնոլորտը:

Հետեւիլ այս երիտասարդ հաղորդականն արուեստագէտին որ է նաեւ պարզ ու համակրելի երբ մօտենաս իրեն:

Երէկ դիշեր հմուտ ճպոտ մը կ'երգէր իր սրտաբուխ երգը Թէաթր տէ Շան գ'Էլիզէի հազարով լեցուն սրահին մէջ: Անմոռանալի պահեր, նաեւ տասնեակ մը Հայերուս համար ա՛լ, կորսուած հազարին մէջ...:

Համերգին երկրորդ մասը ամբողջովին յատկացուած էր Շոսթաքովիչի հինգերորդ համանուագին:

Երկարաչունչ բայց որքա՜ն խորունկ, իմաստալից ու խոովիչ իր չորս մասերով:

Ազգային նուագախումբին դլուխը՝ Քուրթ Մազիւր որ մեծ հմտութեամբ եւ ուշադրութեամբ հետեւած էր նախ Խաչատրեանի, յաջողեցաւ այս անդամ պարուրել մեր հոգիները ուժգնօրէն Շոսթաքովիչի վիթխարի համանուագով:

Այո՛, անմոռանալի համերգ, խանդավառ սրահ:

Դեկտեմբեր 3

ՊՈԼԻՍ

Ս. ՓՐԿԻՉԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԲԱՆԱԼՈՎ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆ ԴՐՈՒԱՏԱԾ Է ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին վարչութիւնը վերջին չրջանին կը պատրաստէր 172 տարուան հաստատութեան պատմական դիւանները, պաշտօնական թղթակցութիւնները, առողջապահական հնօրեայ գործիքները ու այլ արժէքաւոր իրերը ամփոփել թանգարանի բաժինի մը մէջ: Այդ թանգարանին բացումին համար ալ հրաւիրուած էր վարչապետ Թ. Էրտողան:

Պաշտօնական հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Դեկտ. 5 Կիրակի օր ու յաջորդ օրուան թուրք մամուլը առաջին էջի ուշագրաւ խորագիրներով լրատուութիւնը կը կատարէր, եղելութիւնը գետեղելով հայեւթուրք դարաւոր միասնութեան, ենթախորքին վրայ:

Բացումը կատարած են Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքն ու վարչապետ Էրտողան միասնաբար կտրելով թանգարանին ժապաւէնը: Ապա Էրտողան ելոյթ մը ունեցած է, ըսելով. «Ոչ մէկ այցելու տեսնելէ ետք հոս ցուցադրուած իրերը ու համադրելով տեսածը, կրնայ շիլ աչքով դիտել միասնաբար ապրուած մեր պատմութիւնը: Այդ պատճառով, այս թանգարանը իւնի համար մարդկութեան թանգարան մըն է: Կեցցէ՛ մեր միասնութիւնը»:

Յետոյ չեչտելով որ երկրին գաւակները ապահովութեան ու խաղաղութեան մէջ կ'ապրին, ըսած է թէ չահարկումներու պատճառով իրողութիւնները կը խեղաթիւրուին: «Մեր գրողները, ճարտարապետութիւնը, մարդկային արժէքները, երգերը եւ խոհանոցը այնպէս ընդելուզուած են իրարու, այս երկրին գաւակները այնպէս սերտ յարաբերութիւններ մշակած են իրարու հետ որ Անատոլուի ամէն մէկ տան մէջ կը լսէք "Հայ վարպետ մը ունէի" արտայայտութիւնը: Երբ մեր նախնիները այս հիւանդանոցը կը կառուցանէին, ոչ մէկ խտրութիւն ըրին: Տեսնեք, այստեղէն տրուած պատկերին պէս խարհ ի'նչպէս պիտի արձագանգէ»:

Բացումին մասնակցած են հարկական վարժարաններու աշակերտութիւնը, Լուսաւորիչ երգչախումբը եւ «Մարալ» պարախումբը:

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ՀԱԶԱՐ ՅՈՒՅԱՐԱՐՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտ. 4ին, տեղի ունեցաւ Վալանսի ցոյցը նախորդ չաբթուան թըրքական յարձակման որպէս հետեւանք: Մասնակցած են աւելի քան 1000 հոգի: Խօսք առած են Սէ.Սէ.Ա.էֆ.ի տեղւոյն նախագահը՝ Պ. Ռոպէր Թիւֆէնքճեան, քաղաքապետը տիկին Լէնա Պալան, որ չատ երկդիմի ելոյթ մը ունեցած է, ՊՊ. Լապօմ եւ Փիրաս: Նամակ մը պատրաստուած է եւ ղրկուած Հանրապետութեան նախագահին:

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՋՐ ՀԱՅՔ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(ՎրացակաՉ թէ հայկական...)

37.– ԿԱՂԶՈՒԱՆ

Կարժէն Էրզրում աւելի տրամաբանական էր Սարիղամիշի մայրուղիով երթալ, դէպի Խորան, Բասէն, թէ՛ աւելի կարճ էր, թէ՛ աւելի հաճելի որպէս բնութիւն, կարմիր Փորակ եւ Մեգրաց Լեռներու չղթայի երկայնքին, որ ներկայիս կը կոչուին Ալլահուէքպէր տաղլարը, որոնց զանազան կատարները 3·000 մեթր բարձրութեան կը հասնին: Նախընտրեցի Կաղզուանի տարբերակը, որ ուղիղ կ'ինչնէ Հարաւ եւ Արաքսի Հանդիպակէն յետոյ գետի երկայնքին կը յառաջանայ արեւմուտք, Խորասանի մօտ կրկին միանալով մայրուղիին: Այս տարբերակը պատմական մեծ առաւելութիւններ կ'ընծայէր մեզի: Նախ եւ առաջ Աբուտգերսի յայտնաբերումը, Կեչուորը, Կաղզուանէն սկսեալ մայր Արաքսը, իր պատմական հովիտը, որ թէեւ չունի Ճորոխի տպաւորիչ կիրճերը, բայց նոյնքան եւ աւելի խօսուն է իր պատմական անցքերով, սրտայոյզ տեսարաններով:

Կար Զանկլին, իր Եղերամայր հրաչալի տաճարով, կանգուն վիճակի մէջ որ պէտք էր անպայման այցելէի եւ նոյնանուն լիճին չոլորը գտնուող պատմական զանազան մասունքներ:

Կաղզուան Կարսէն 70 հազար մեթր դէպի հարաւ է· գլխաւոր կեդրոնն էր պատմական Արշարունիք գաւառին, առեն մը կոչուած նաեւ Գաբեղեանք եւ Աբեղեանք: Մինչեւ Եղեռնը գաւառը ունէր 27 հայկական գիւղեր 22·250 բնակչութեամբ: Ինճիճեանի օրերուն Կաղզուան ունէր 500 տուն «Ըստ մեծի մասին զազգէս Հայոց»:

Աւանը հին է, թ· դարու կէսերէն արդէն կը յայտնուի մեր պատմութեան մէջ: Աղղիկ կը գրէ որ 863ին «ոմն Շահապ Սեւադա Կայսիկ այլազգւոյն որդին, որուն մայրն էր Տիկինն Արուսեակ Բագրատունի, Ամբոխասաստ զօրու, եկեալ յԱրշարունիս գաւառ, իջանէ յեգերս Երասխայ ի հարաւոյ կուսէ, ի տեղի որ այժմ ասի Քառասունք: Իսկ մանուկն Աբաս Սպարապետն Հայոց եկեալ ի Կաղզուան աւանէ 40·000 արամբք, ամենայն Հայոց զօրուն, քաջօք եւ մրցողօք, գայ հասանէ ի վերայ նորա...» եւլն· (Ինաճխարհիկ Բառարան, էջ 263):

1099ին, երբ Սելճուքները ամէն կողմ սկսած էին ասպատակել աւերելով, քանդելով բնակավայրեր, բերդեր, վանքեր եւ եկեղեցիներ (արդէն ուրիշ բան ընել չեն գիտեր) Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Բարսեղի եղբայրը Գրիգոր Կիւրապաղատ «դնացեալ ի վերայ թուրք բանակին ի գաւառն Աչորնէք, վանդի էր այր քաջ եւ հզօր եւ պատերազմող, դնացեալ զօրօքն իւրովք ի դէղն որ ասի Կաղեզուան եւ հասեալ ի վերայ թուրքին եւ պատերազմաւ հարեալ զնոսա եւ արար հալածական եւ զբազումս ի նոցանէ սրով սատակեաց եւ դարձաւ գնալով ի քաղաքն Անի»:

1921ի Կարսի տխրահռչակ դաշինքով այս գաւառն ալ իր բոլոր գիւղերով տըրուած է քէմալական Թուրքիոյ եւ այդ օրէն սկսած սիսթէմաթիք, ծրագրուած քանդումն ու անհետացումը հայկական յուշարձաններու... Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս կարենայի գտնել Վարդիհեր մենաստանը որ չատ հեռու պէտք չէր ըլլար· չկար ոչ մէկ կարելիութիւն գտնելու զայն· անոր եկեղեցիին մէջ կը գտնուէր, կը գրէ Ինճիճեան (նոյն, էջ 121) Ս· Թաթուլի կամ Աթոռնի եւ իր Վարոս եղբօր տապանները եւ հին ատեն կը կոչուէր Վարդիկ Հայր:

«Ռուսերու յարձակելէն առաջ Վարդիհեր չէն էր, կը գրէ Սարգիսեան, ընդ դաղթականի ազգիս դատարկացեալ յամենայնէ անապատացաւ» (էջ 217):

38.– ՉԱՆԿԼիի ԱՐԿԱԾԱՆԴՐՈՒԹիՒՆԸ

Կաղզուանէն մօտ 18 քմ· առաջ, դէպի Բասէն ճամբուն վրայ, Արաքս գետի հոսանքին հակառակ ուղղութեամբ եւ գիւղացիներու օգնութեամբ, որոնք առհասարակ քիւրտ են, փորձեցի վնտռտել կամգոմն մնացած հրաշալի եկեղեցի մը որ Եղեւնամայր անունով յիշուած է պատմութեան մէջ: Ալատաղի հարաւային այս մասը երեք աստղանի բնութիւն մըն է, գրեթէ անմարդաբնակ: Մեծ յոյսերով բաւական բարձրանալէ յետոյ, վերջապէս հանդիպեցանք մի քանի անձերու որոնք գիւղացի ըլլալով հանդերձ, օգափոխութեան եկած ըլլալ կը թուէին եւ ոչ մէկ բացատրութիւն կրցան տալ այն հրաշալի տաճարին մասին որ վստահաբար տակաւին կանգուն է եւ մօտակայ բլուրի մը եռեւ պահուըտած...: Ինճիճեան կը ճանչնայ Զէնկլին (էջ 120).

«Հայկական գիւղ նոյնանուն լիճին արեւելեան կողմը, ջուրէն կէս ժամ հեռու. այս գիւղը քարաչէն եկեղեցի մը ունի. մեծ, գեղեցիկ, խաչաձեւ եւ գմբէթաւոր, քայքայուած. կը կոչուի Զէնկլի քիլիսէ. իր անունով լիճն ու գիւղն ալ Զէնկլի կը կոչուին: Այս գիւղը Կարսի սահմանին մէջ կ'իյնայ, Ալաչկերտի պէյը զնած է զայն եւ կը տիրէ անոր վրայ (նոյն, էջ 120):

Ալիշան իր Տեղագիրին մէջ եկեղեցիին չափերն ալ կու տայ (էջ 35).–

«Յարեւմտից հիւսիսոյ Ղարաւանիից եւ յահեկէ Երասխայ կայ փոքրիկ լճակն Զանկլի առ համանուն գիւղիւ բարձու ի լերանցամէջս յորում եկեղեցի հոյակապ եւ գմբէթաւոր ի սեւագորշ քարանց, 62 երկայն, 44 լայն, վրացի արձանագրութեամբք, որք թուին ի սկզբան պայազատութեան Բագրատունեաց դրոշմեալք»:

Պատմական Եղեւնամայրը Մեծ Հայքի Ապարատ աշխարհի Արշարունիք գաւառին մաս կը կազմէր: Հաւանաբար հոս էր Վաղարշակերտի քաղկեդոնական թեմի աթոռը, որով կը բացատրուին վրացերէն արձանագրութիւնները, Վրաստանի սահմանէն այսչափ հեռաւորութեան վրայ...: Զանկլիի խաչքարերուն վրայ կան 944 եւ 1282 թուականներու հայերէն արձանագրութիւններ: 1915ին հայկական Զանկլին մնացած է աւերակ: Եւ մենք այդքան մօտենալով... ձեռնունայն լքանք դէպի մայրուղի: Ափսո՛ս եղաւ:

39.– «ՄԱՑՐ» ԱՐԱՔՍ

Միակն է որ իր 1072 քմ· երկարութիւնը եւ 102·000 քառ· քմ· աւազանի տարածութիւնը կը ծնի, կը պահէ, կ'ոռոգէ եւ կը տարածէ հայկական պատմական հողամասին վրայ:

Սկիզբ կ'առնէ Բիւրակն լեռներու Սերմանց կատարի (3650 մ.) կողերէն, ուր չորս առուակներու միացումով կը ձեւանայ Արարսը որ արեւմուտքէն արեւելք կտրելով Բասէնի հարթավայրի ամբողջ երկայնքը, կը մտնէ Արարատեան դաշտ Կաղզուանի աւազանը անցնելով, Ախուրեանի միացումի կէտէն կը գծէ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմանը մինչեւ Երասխ գիւղը· կ'անցնի Նախիջեւան Շարուրի հարթավայրով, ուր արուեստական հսկայ ջրամբար մը իր առատ ջուրերէն մաս մը կը լճացնէ, ապա Ազարակի մօտ կրկին կը մտնէ Հայաստան, մինչեւ Հորատիս չարունակելով իր ընթացքը կը հասնի մինչեւ Փայտակարան նահանգ ուր կը միանայ Կուր գետին եւ կ'երթայ կը թափի Կասպից ծով:

Հայերս հարազատ մօր մը նման կը սիրենք Արաքսը: Ան իր մէջ կ'ընդունի Հայկական բարձրաւանդակի լեռներէն հոսող գրեթէ բոլոր գետակներն ու առուակները, կարօտի նամակի պէս հասցնելով համայն հայ ժողովուրդին ողջոյնները, լեռնային բնակիչներէն դէպի դաշտերը սփռուած իր աշխատասէր հարազատները: Հայութիւնը միշտ պայքարած է որ Արաքսը ոչ թէ իր սահմանը գծէ այլ դառնայ իր մէջքի գօտին· գօտեպնդուած Հայաստանը դարերու ընթացքին երազանքը եղած է եւ չատ մը ճակատամարտերու չարժառիթը: Ի՞նչպէս չսիրել Արաքսը, չյուզուիլ անոր թաւալգլոր պղտոր վազքը տեսնելով այս ամայի բերնութեան մէջ որ կաղզուանէն մինչեւ Խորասան կ'երկարի: Հարկ էր կանգ առնել պահ մը· մօտենալ· մտնել· նիւթապէս դպչիլ անոր փաղաքշանքը: Կանգ առինք: Մօտեցանք, մտանք աւեկոծ հոսանքին մէջ· եղեկտրական հոսանքի մէջ ցնցուած՝ հին էջեր բացուեցան ինքնաբերաբար: Արտաչէս Առաջին եւ իր բանակը, Մեծն Տիգրան եւ իր այրուձին, Մամիկոնեանները, Բագրատունիները, Արծրունիներն ու կամսարականները ամէնքն ալ անցած են Երասխի վրայէն, յաղեցուցած ձիերուն ծարաւը, թարմացուցած արիւնայի ճակատամարտերէ վերջ իրենց յոգնած մարմինները... եւ հիմա ես, սահուն խիճերուն վրայ հազիւ հաւասարակշռութիւնս պահած կը մտաբերեմ Ի-

ՏՕՆԸ ԿԱՑԱՑԱԻ, ՏՕՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԵԼՈՒ Է

ԼԵՒՈՆ ՏՈՆՈՑԵԱՆ
Երեւանի Կոմիտաս Պետական Կոնսերվատորիայի Պրոռեկտոր

Հրաւէրը, որ ստացայ մասնակցելու «Սիփան–Կոմիտաս» երգչախմբի 80ամեայ յոբելեանին, ինձ չատ ուրախացուց: Երբեւէ առիթ չէի ունեցել համերգային կատարմամբ լսելու Սփիւռքի մեր հանրաճանաչ եւ փառաբանուած երգչախումբը:

Ժօսուն էր յատկապէս յայտագիրը՝ Գուրգէն Ալէմշահի «Աւարայրի ճակատամարտը» եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը» օրաթորիոն, որոնք ես չէի լսել: Տարակուսանք ունէի զոյգ համերգների առկայութիւնից: Սակայն Նոյեմբերի 26ի Թրինիթէ եկեղեցու նախահամերգային խանդավառութիւնը ինձ հաճելիօրէն զարմացրեց· բազմահոգ բազմութիւն, տօնականութիւն, հայերէնով եւ ֆրանսերէնով բարեմաղթանքներ: Պճնուած Փարիզի այս հատուածը հայկական չունչ էր առել:

Զորս-հինգ երգչախմբերի բեմելը եւ լիզվից ժամանած սինֆոնիկ նուագախմբի ներկայութիւնը հանդիսութեանը տալիս էին փերօրինակ հմայք եւ կարծես բոլոր երաժիշտները եկել էին ողջունելու վաստակաչատ երգչախմբին:

Համերգը սկսուեց Ալէմշահի հայոց պատմութեան ամենահերոսական էջերից մէկի՝ Աւարայրի ճակատամարտի նկարագրական երաժշտութեամբ: Տագնապի ու սպասումի դիչերուայ տեսարանին, ուր յաջորդաբար հնչում էին Հայոց աղօթքն ու զրադաչտական ձեւի արարողութիւնը, յայտնւում է բանակների ընդհարումը: Դրամատուրգիական զարգացումը հասնում է կիզակէտին: Հայոց բանակը անսասան է եւ յաղթական: Աղօթքը վերաճում է քայլերգի՝ որպէս հոգու եւ հաւատքի օրհներգի: Քաջն Վարդան իր յետեւից է տանում զօրքը Հայոց: Ամեհի պատերազմում, սակայն, ընկնում է Վարդանը: Տեսարանը՝ երաժշտական առումով, ցնցող է: Թաւջութքակի մենանուագ ողբը յուզում է բոլորին: Ցետոյ զոհերու սահմռկեցուցիչ տեսարան, ունայնութիւն, անգղի կանչ... Անհնար էր չտեսնել ունկնդիրների աչքերի արցունքները: Ստեղծագործութեան մեկնաբանումն ու կատարումը համոզիչ էին եւ կատարեալ: Նուագախմբի, մեներգիչների, երգչախմբի եւ նուագախմբի ներդաշնակութիւնը անքննադատելի: Որոնընդոստ ծափահարութիւններով եւ հիացական բացագանչութիւններով աւարտուեց համերգի առաջին մասը:

Հայոց էպոսի երաժշտական վարկածին անդրադարձել են հայ չատ երգահաններ: Տարիներ չարունակ Երեւանի Օփերայինթատրոնում մեծ յաջողութեամբ բեմադրւում էր Էդգար Ցովհաննիսեանի «Սասունցի Դաւիթ» օփերա-պալէթը: Քաղաքեղակ լինելով վերոյիշեալ ստեղծագործութիւնը, յաջորդում է բանակների ընդհարումը: Դրամատուրգիական զարգացումը հասնում է կիզակէտին: Հայոց բանակը անսասան է եւ յաղթական: Աղօթքը վերաճում է քայլերգի՝ որպէս հոգու եւ հաւատքի օրհներգի: Քաջն Վարդան իր յետեւից է տանում զօրքը Հայոց: Ամեհի պատերազմում, սակայն, ընկնում է Վարդանը: Տեսարանը՝ երաժշտական առումով, ցնցող է: Թաւջութքակի մենանուագ ողբը յուզում է բոլորին: Ցետոյ զոհերու սահմռկեցուցիչ տեսարան, ունայնութիւն, անգղի կանչ... Անհնար էր չտեսնել ունկնդիրների աչքերի արցունքները: Ստեղծագործութեան մեկնաբանումն ու կատարումը համոզիչ էին եւ կատարեալ: Նուագախմբի, մեներգիչների, երգչախմբի եւ նուագախմբի ներդաշնակութիւնը անքննադատելի: Որոնընդոստ ծափահարութիւններով եւ հիացական բացագանչութիւններով աւարտուեց համերգի առաջին մասը:

Հայոց էպոսի երաժշտական վարկածին անդրադարձել են հայ չատ երգահաններ: Տարիներ չարունակ Երեւանի Օփերայինթատրոնում մեծ յաջողութեամբ բեմադրւում էր Էդգար Ցովհաննիսեանի «Սասունցի Դաւիթ» օփերա-պալէթը: Քաղաքեղակ լինելով վերոյիշեալ ստեղծագործութիւնը, յաջորդում է բանակների ընդհարումը: Դրամատուրգիական զարգացումը հասնում է կիզակէտին: Հայոց բանակը անսասան է եւ յաղթական: Աղօթքը վերաճում է քայլերգի՝ որպէս հոգու եւ հաւատքի օրհներգի: Քաջն Վարդան իր յետեւից է տանում զօրքը Հայոց: Ամեհի պատերազմում, սակայն, ընկնում է Վարդանը: Տեսարանը՝ երաժշտական առումով, ցնցող է: Թաւջութքակի մենանուագ ողբը յուզում է բոլորին: Ցետոյ զոհերու սահմռկեցուցիչ տեսարան, ունայնութիւն, անգղի կանչ... Անհնար էր չտեսնել ունկնդիրների աչքերի արցունքները: Ստեղծագործութեան մեկնաբանումն ու կատարումը համոզիչ էին եւ կատարեալ: Նուագախմբի, մեներգիչների, երգչախմբի եւ նուագախմբի ներդաշնակութիւնը անքննադատելի: Որոնընդոստ ծափահարութիւններով եւ հիացական բացագանչութիւններով աւարտուեց համերգի առաջին մասը:

Հայոց էպոսի երաժշտական վարկածին անդրադարձել են հայ չատ երգահաններ: Տարիներ չարունակ Երեւանի Օփերայինթատրոնում մեծ յաջողութեամբ բեմադրւում էր Էդգար Ցովհաննիսեանի «Սասունցի Դաւիթ» օփերա-պալէթը: Քաղաքեղակ լինելով վերոյիշեալ ստեղծագործութիւնը, յաջորդում է բանակների ընդհարումը: Դրամատուրգիական զարգացումը հասնում է կիզակէտին: Հայոց բանակը անսասան է եւ յաղթական: Աղօթքը վերաճում է քայլերգի՝ որպէս հոգու եւ հաւատքի օրհներգի: Քաջն Վարդան իր յետեւից է տանում զօրքը Հայոց: Ամեհի պատերազմում, սակայն, ընկնում է Վարդանը: Տեսարանը՝ երաժշտական առումով, ցնցող է: Թաւջութքակի մենանուագ ողբը յուզում է բոլորին: Ցետոյ զոհերու սահմռկեցուցիչ տեսարան, ունայնութիւն, անգղի կանչ... Անհնար էր չտեսնել ունկնդիրների աչքերի արցունքները: Ստեղծագործութեան մեկնաբանումն ու կատարումը համոզիչ էին եւ կատարեալ: Նուագախմբի, մեներգիչների, երգչախմբի եւ նուագախմբի ներդաշնակութիւնը անքննադատելի: Որոնընդոստ ծափահարութիւններով եւ հիացական բացագանչութիւններով աւարտուեց համերգի առաջին մասը:

սահակեանի հանճարեղ քերթուածը Աբարատին նուիրուած եւ յարաւսելով Արաքսին կը նուիրեմ...

Մայր Արաքսի զով ջուրերը
դարեր տեսել վայրկեանի պէս
ու անցել...

Անհուն թուով բանակների
յագուրդ տուել զովացուցել
ու անցել...

Հերթը մի պահ իմն է հիմա՝
ես էլ կնմուեմ իր ջրերով
ու անցնեմ...

Տարօրինակ է իսկապէս որ դարերով հոսող գետ մը, կամ յաւիտենապէս անշարժ լեռ մը, այնքան խոր կերպով ազդեն ժողովուրդի մը զգացումներուն վրայ որուն պատմութիւնը կեղտուած է այդ զոյգ սրբութիւններուն չուրջ՝ Արաքս եւ Արարատ: Վստահ եմ որ ճիշդ այս կէտին՝ ուր կանգ առած եմ այս պահուս, հայրենասէր, ռոմանթիք բանաստեղծը Քամառ Քաթիպան գրած ըլլալու է իր այնքան յուզիչ եւ խորապէս ապրուած քերթուածը.

Մայր Արաքսի ափերով
քաղցրամոլոր գնում եմ
Հին հին դարուց յիշատակ սրտիցս մէջը
պտրում եմ...
Բայց ճոխա միշտ հեղհեղուկ
պղտոր ջրով եզերքին
դարիւ դարիւ խփելով,
փախչում էին լալագին
Ինչո՞ւ արցունք ցայտում ես
ես սէգ հպարտ աչերից
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
այդ հարազատ ափերից·
Խիզախ ամիտ պատանի,
ճիրխս ինչո՞ւ դարաւոր
Վրդովում ես ճորոգում,
իմ ցաւերը բիւրաւոր...

Էլ չխօսեց Արաքսը
յորմաճիճ տուեց ահագին
Օղակ-օղակ ծփի պէս,
առաջ սողաց մոլեգին...:

(Շար· 18)

Թող օրհնուի կամքն Աստուծոյ:
Ո՞վ յաւիտեան մնացեր է հոս:

Մէկ հատ փափաք, իմ հրեշտակ՝
Տամ ժում մը կաթ իմ ձագուկիս,
Պագնեմ բերնիկն մէկ հեղ,
Ցետոյ գոցուին իմ աչերը:

Ժողովրդի համընդհանուր ոգեւորութեամբ, Մհերի եւ Թալինի Աստծոյ կամքի օրհնութեամբ եւ հրեչտակի ողջոյններով աւարտում է ստեղծագործութիւնը, բարին աւետելով Դաւթի ծնունդը: Ոգեւորուած հանդիսատեսը իր խանդավառ ծափողջոյններով քանիցս բեմ հրաւիրեց հեղինակին եւ մեներգիչներին, արժանին հատուցանելով համերգի բոլոր մասնակիցներին:

Աւելի քան ոգեւորիչ էր Նոյեմբեր 27ի համերգը: Պէտք էր տեսնել թէ ինչպիսի չտապողականութեամբ եւ մի քիչ էլ փոթռուած, աշխատակիցները աթոռներ էին աւելացնում եկեղեցու հսկայ տրածքի մէջ: Ինչպէս ժողովրդական խօսքն է ասում՝ ասեղ գցես գետին չի ընկնի:

Ցայտագրում նորից առաջին կատարում· Բարսեղ Կանաչեանի եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Աբեղան» օփերան:

Լեւոն Շանթին «Հին Աստուածներ»ը, որ բազմիցս թատերական մեկնաբանումների է ենթարկուել, ինձ առաւել քան հետաքրքրական էր ունկնդրել էպոսի, կամ աւելի ճիշդ Դաւթի ծնունդի երաժշտական մեկնութիւնը, որի հեղինակն էր օրուայ գլխաւոր հերոս Կարպիս Ափրիկեանը, հիմք ունենալով Ցակոբ Օշականի երգատեքրը:

Անոյշ պատկերաւորութեամբ է սկսուում օրաթորիօն: Մտովի տեղափոխուում ես Սասուն, Մարութայ Սուրբ Աստուածածին վանք, ընկղմուում Սուրբ արարումի գալստեան սպասումին:

Երաժշտական նուրբ միջոցներով եւ հնարքներով աչքիդ առջեւով անցնում են ուխտաւորները ու երկրագործները, դէպ պըներն ու ռազմիկները: Ծնունդի խորհըրդաւորութեան պատկերը զարդանում է պատմական ակնարկներով, ծիսական պեղեցիկ կտորներով, հանդուցալուծումներով: Դէպի Սասնայ նոր հսկայի ծնունդը, որը պէտք է տէր կանգնի իր երկրին ու հողին, իր ժողովրդին եւ եկեղեցուն, նկարագրուում են բազմաձեւութեամբ, ներառելով աշխարհիկ եւ հոգեւոր կեանքի բոլոր դրսեւորումները: Համոզիչ ու անվարան են հնչում Մհերի եւ Թալինի երդման խօսքերը՝ գաւակի ծնունդից յետոյ իրենց հողին յանձնելու...

Մհերի խօսքին հետեւում է Թալին տիկնոջ մայրական աղերսը·

Մէկ հատ փափաք, իմ հրեշտակ՝
Տամ ժում մը կաթ իմ ձագուկիս,
Պագնեմ բերնիկն մէկ հեղ,
Ցետոյ գոցուին իմ աչերը:

Ժողովրդի համընդհանուր ոգեւորութեամբ, Մհերի եւ Թալինի Աստծոյ կամքի օրհնութեամբ եւ հրեչտակի ողջոյններով աւարտում է ստեղծագործութիւնը, բարին աւետելով Դաւթի ծնունդը: Ոգեւորուած հանդիսատեսը իր խանդավառ ծափողջոյններով քանիցս բեմ հրաւիրեց հեղինակին եւ մեներգիչներին, արժանին հատուցանելով համերգի բոլոր մասնակիցներին:

Աւելի քան ոգեւորիչ էր Նոյեմբեր 27ի համերգը: Պէտք էր տեսնել թէ ինչպիսի չտապողականութեամբ եւ մի քիչ էլ փոթռուած, աշխատակիցները աթոռներ էին աւելացնում եկեղեցու հսկայ տրածքի մէջ: Ինչպէս ժողովրդական խօսքն է ասում՝ ասեղ գցես գետին չի ընկնի:

Ցայտագրում նորից առաջին կատարում· Բարսեղ Կանաչեանի եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Աբեղան» օփերան:

Լեւոն Շանթին «Հին Աստուածներ»ը, որ բազմիցս թատերական մեկնաբանումների է ենթարկուել, ինձ առաւել քան հետաքրքրական էր ունկնդրել էպոսի, կամ աւելի ճիշդ Դաւթի ծնունդի երաժշտական մեկնութիւնը, որի հեղինակն էր օրուայ գլխաւոր հերոս Կարպիս Ափրիկեանը, հիմք ունենալով Ցակոբ Օշականի երգատեքրը:

Անոյշ պատկերաւորութեամբ է սկսուում օրաթորիօն: Մտովի տեղափոխուում ես Սասուն, Մարութայ Սուրբ Աստուածածին վանք, ընկղմուում Սուրբ արարումի գալստեան սպասումին:

Երաժշտական նուրբ միջոցներով եւ հնարքներով աչքիդ առջեւով անցնում են ուխտաւորները ու երկրագործները, դէպ պըներն ու ռազմիկները: Ծնունդի խորհըրդաւորութեան պատկերը զարդանում է պատմական ակնարկներով, ծիսական պեղեցիկ կտորներով, հանդուցալուծումներով: Դէպի Սասնայ նոր հսկայի ծնունդը, որը պէտք է տէր կանգնի իր երկրին ու հողին, իր ժողովրդին եւ եկեղեցուն, նկարագրուում են բազմաձեւութեամբ, ներառելով աշխարհիկ եւ հոգեւոր կեանքի բոլոր դրսեւորումները: Համոզիչ ու անվարան են հնչում Մհերի եւ Թալինի երդման խօսքերը՝ գաւակի ծնունդից յետոյ իրենց հողին յանձնելու...

Թող օրհնուի կամքն Աստուածոյ:
Ո՞վ յաւիտեան մնացեր է հոս:

Մէկ հատ փափաք, իմ հրեշտակ՝
Տամ ժում մը կաթ իմ ձագուկիս,
Պագնեմ բերնիկն մէկ հեղ,
Ցետոյ գոցուին իմ աչերը:

Ժողովրդի համընդհանուր ոգեւորութեամբ, Մհերի եւ Թալինի Աստծոյ կամքի օրհնութեամբ եւ հրեչտակի ողջոյններով աւարտում է ստեղծագործութիւնը, բարին աւետելով Դաւթի ծնունդը: Ոգեւորուած հանդիսատեսը իր խանդավառ ծափողջոյններով քանիցս բեմ հրաւիրեց հեղինակին եւ մեներգիչներին, արժանին հատուցանելով համերգի բոլոր մասնակիցներին:

Աւելի քան ոգեւորիչ էր Նոյեմբեր 27ի համերգը: Պէտք էր տեսնել թէ ինչպիսի չտապողականութեամբ եւ մի քիչ էլ փոթռուած, աշխատակիցները աթոռներ էին աւելացնում եկեղեցու հսկայ տրածքի մէջ: Ինչպէս ժողովրդական խօսքն է ասում՝ ասեղ գցես գետին չի ընկնի:

Ցայտագրում նորից առաջին կատարում· Բարսեղ Կանաչեանի եւ Կարպիս Ափրիկեանի «Աբեղան» օփերան:

Լեւոն Շանթին «Հին Աստուածներ»ը, որ բազմիցս թատերական մեկնաբանումների է ենթարկուել, ինձ առաւել քան հետաքրքրական էր ունկնդրել էպոսի, կամ աւելի ճիշդ Դաւթի ծնունդի երաժշտական մեկնութիւնը, որի հեղինակն էր օրուայ գլխաւոր հերոս Կարպիս Ափրիկեանը, հիմք ունենալով Ցակոբ Օշականի երգատեքրը:

Անոյշ պատկերաւորութեամբ է սկսուում օրաթորիօն: Մտովի տեղափոխուում ես Սասուն, Մարութայ Սուրբ Աստուածածին վանք, ընկղմուում Սուրբ արարումի գալստեան սպասումին:

Երաժշտական նուրբ միջոցներով եւ հնարքներով աչքիդ առջեւով անցնում են ուխտաւորները ու երկրագործները, դէպ պըներն ու ռազմիկները: Ծնունդի խորհըրդաւորութեան պատկերը զարդանում է պատմական ակնարկներով, ծիսական պեղեցիկ կտորներով, հանդուցալուծումներով: Դէպի Սասնայ նոր հսկայի ծնունդը, որը պէտք է տէր կանգնի իր երկրին ու հողին, իր ժողովրդին եւ եկեղեցուն, նկարագրուում են բազմաձեւութեամբ, ներառելով աշխարհիկ եւ հոգեւոր կեանքի բոլոր դրսեւորումները: Համոզիչ ու անվարան են հնչում Մհերի եւ Թալինի երդման խօսքերը՝ գաւակի ծնունդից յետոյ իրենց հողին յանձնելու...

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ «Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին բացումը կատարուած է Յակոբ Յակոբեանի իւղաներկ եւ չրաներկ ստեղծագործութիւններուն, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Նկարիչին թոռնիկները ներկայացուցած են արուեստագէտին տասը մարդը, մէջբերելով անձնական փորձառութիւններ: Յուցահանդէսին բացումը կատարած են նկարիչին աղջիկը՝ Սիս Ներսէսեան եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Թորոնթոյի մասնաճիւղիատենապետուհի՝ Քնար Պասմաճեան: Մխութեան կողմէ խօսք առած է վարիչ տնօրէնուհի՝ Սալբի Տէր Զաքարեան, որ կարդացած է նաեւ նկարիչին կողմէ ղրկուած ուղերձը եւ չնորհաւորութեան խօսքը (նկարիչը Հայաստան կ'ապրի):

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ.ի «Ալեք Մանուկեան» վարժարանին մէջ, Նոյեմբեր 3ին նշուած է Մաշտոցի եւ Թարգմանիչներու տօնը, որու ներկայ եղած է թեմին առաջնորդը՝ Բազրատ Արք. Գալստանեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Ներկայացուած է չահեկան յայտագիր մը պատրաստութեամբ երկրորդական կարգերու հայերէնի ուսուցիչ Պ. Աւետիս Սալիգեանի, որ կարդացած է բացման խօսքը նչելով Թարգմանչաց տօնին իմաստն ու կարեւորութիւնը հայապահպանման մեր պայքարին մէջ: Խօսք առած է տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեան, որ իր դիտունակութիւնը յայտնած է աշակերտներուն ելոյթներուն համար: Վերջին խօսքը արտասանած է Բազրատ Արք.:

ՀԱՑԵՒԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՑԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

Անատոլու գործակալութիւնը տեղեկացուցած է թէ Թրքական պետական արխիւներուն տնօրէնութիւնը ատարած է Օսմանեան չրջանին Հայերու Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններուն առընչուած փաստաթուղթերու նոր հատորի մը պատրաստութիւնը: Նախապէս, 2002ին եւ 2004ի ընթացքին երկու հատոր հրատարակուած են, խմբելով Հարերու եւ Ֆրանսացիներու յարաբերութիւններուն վերաբերող փաստաթուղթերը: Մօտ ժամանակին լոյս կը տեսնէ Օսմանեան չրջանին հայեւրբրիտանական յարաբերութիւնները-րուն մասը որ չորս հատոր պիտի կազմէ:

Օսմանեան չրջանի պետական դիւաններու պատասխանատուն Օ. Պայըր ըսած է թէ հայեւոուս յարաբերութիւններուն վերաբերող փաստաթուղթերը նպատակ ունին համացանցով հրապարակելու: Մօտ 12 հազար փաստաթուղթ պիտի դետեղուի պետական դիւաններու կայքէջին վրայ. անոնցմէ 600 հատ դրեթէ պատրաստ է: Թրքական պետական դիւաններու կայքէջին հասցէն է.-

www.devletarsivleri.gov.tr

Ցետագային խնդրոյ առարկայ բոլոր փաստաթուղթերը անգլերէնի պիտի թարգմանուին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՆԵՐԵՑԷ'Ք, ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՐԴԻԿ»

Ամերիկեան նախագահական ընտրութեան վաղորդայնին Գալիֆորնիայէն համալսարանի ուսանող մը, Ճ. Զէթլէն, թուղթի կտորի մը վրայ քանի մը բառ մրոտած, յետոյ այդ թուղթի կտորով իր լուսանկարը քաշած ու զայն զետեղած է համալսարանի կայքէջին իր էջին վրայ: Գրած է հետեւեալը. «Ներողութիւն կը խնդրեմ աշխարհի մնացեալ մասէն. մեր կարելին ըրինք»: Բացատրած է թէ ատիկա իրեն համար յուսախաբութիւնը արտայայտելու ձեւ էր: 24 ժամ չանցած համալսարանին կայքէջը հասնող իմակներուն տարաբին տակ պայթումի ատիճանին հասած է: Զէթլէնի էջը 2,1 միլիոն այցելու ունեցած է ու երկրին ամէն կողմէն ներողութեան 15 հազար նըմաններ ղրկուած են իրեն:

«Գուտիէ Էնթերթնասիոնալ» չաբաթաթերթը արձագանգած է կատարուածին, ուսանողին հասած ներողութիւններէն փունջ մըն ալ հրատարակելով. «Կը ցաւիմ Աշխարհ. բայց չանացինք», «Ձինքը քեզմէ աւելի կ'ատեմ, հաւատա՛ ինծի», «Սիրելի աշխարհ, շատ կը ցաւինք» կ'ըսեն անոնք, երբեմն շատ ինքնատիպ, պիտաւոր նկարներու ընկերակցութեամբ: Կան Ֆրանսերէն, գերմաներէն, ճափոներէն, արաբերէն, մինչեւ իսկ հայերէն «ներողութիւն»ներ:

Հետաքրքրականը այն է որ Զէթլէնի կայքէջը աշխարհի միւս չրջաններէն ալ գրութիւններ ստացած է. Գերմանիայէն, Ֆրանսայէն, Պրազիլէն, Փաքիստանէն, Գորէայէն, Ֆինլանտայէն, Գանատայէն, եւլն. մարդիկ ըսած են. «Կ'ընդունինք ձեր ներողութիւնը. դիտենք թէ ձեր կարելին ըրիք, բայց յաջորդ անգամուն կըրկնապատկեցէք ձեր ջանքերը»:

ՔԱՂՀԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 14ի յետմիջօրէին, եկեղեցւոյ Ս. Պարապանեան սրահին մէջ:

146 անդամներէն մեծամասնութիւն կազմող ներկաները լսեցին Ընկերակցութեան բարոյական եւ նիւթական մէկ տարուան տեղեկագիրը:

Որոշ տեղեկութիւններ հաղորդուեցան Ֆրանսայի Առաքելական Եկեղեցւոյ Թեմական Կանոնագրութեան նախագծի ուսումնասիրութեան եւ մեր առաջարկներուն վերաբերեալ, նմանապէս եկեղեցւոյ «Լեւոն Շանթ» միջօրեայ դպրոցին մասին, որուն աշակերտութեան թիւը այս տարի հասած է 28ի:

Ապա տեղի ունեցաւ իրենց ժամանակը լրացնող անդամներու ընտրութիւնը:

Նոյեմբեր 25ին տեղի ունեցած առաջին ժողովին, նոր հոգաբարձութիւնը կազմեցաւ հետեւեալ ձեւով. –

– Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր Արք. Ապաջանեան
– Ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան
- Փոխ ատենապետներ՝ Նատիա Տէմիրճեան եւ Հրանդ Նորչէն
– Ատենադպիր՝ Սարգիս Սէյիսեան
– Փոխ ատենադպիր՝ Հերման Գասպար
– Գանձապահ՝ Յարութիւն Տէմիրճեան
– Փոխ գանձապահ՝ Դանիէլ Տէր Յարութիւնեան
– Հաչուապահ՝ Եդուարդ Թօփալեան
– Խորհրդականներ՝ Իէն Գարագեան, Ստեփան Թօփալեան, Նորպէր Պըտըչեան, Մինաս Մելքոնեան, Դանիէլ Պահարեան, Թիրայր Տէտէեան, Յովհաննէս Փիլէճեան:

Յիշեցնենք որ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը կը գործէ Չորեքչաբթի օրերը, ժամը 10-էն 21, մանկապարտէզին մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

ՇԱԻԻԼԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլ, Նոյեմբեր 28

թիւններ է ունեցել ինչպէս Հայաստանում, այնպէս Սփիւռքում եւ նոյնիսկ Հայաստանում Ալեքսանդր Քաջունեանի կողմից ֆիլմ է նկարահանուել, հայ գրականութեան դասական գործերից է: Իսկ ահա երաժշտական մեկնաբանութեամբ ստեղծագործութեան այս տարբերակը նոյնպէս ինձ անյայտ էր:

Օփերայի մեզ մատուցուած առաջին արարը ներկայացնում է հեթանոսութեան եւ քրիստոնէութեան հակադրութիւնները եւ սիրոյ լոյս պատմութիւնը: Ստեղծագործութիւնը համեմուած էր քնարական մեղեդայնութեամբ եւ լաւ ձայնաւորմամբ, որոնք չահեկան են դարձնում օփերայի այս արարը: Այնուհետեւ կրկին հնչեց Ափրիկեանի «Մատունցի Դաւիթի ծնունդը» օրաթորիօն: Համերգը ամբողջութեամբ չնորհաւորանքներով, ինչպէս Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան, այնպէս էլ Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան կողմից: Իսկ ամենամեծ չնորհաւորանքը հանդիսատեսինն էր, որ հպարտ կեցուածքով եւ ջերմեռանդութեամբ ողջունում էր այն հսկայ ազգապահպան գործունէութեան եւ ինչո՞ւ չէ, մշակութային մեծ խիզախութեան համար, որ գործել եւ գործում է «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը իր արդէն իսկ կէսդարեայ ղեկավարի հետ համընթաց: Փառք ու պատիւ նրանց:

Մտովի տեղափոխուեցի Երեւան եւ իմ սփիւռքահայ քոյրերի եւ եղբայրների այս աննախադէպ հրճուանքին ցանկացայ, որ հաղորդակից լինի նաեւ Մայր Հայրենիքի հանդիսատեսը:

Եւ նոր միայն հասկացայ, թէ ինչու ամիսներ առաջ Երեւանի Կոնսերվատորիայում բոլորի կողմից սիրուած եւ յարգուած տոքթ. Լեւոն Մոմճեանը փութաջան օրէն կը զբաղուէր Ալէմշահի եւ Ափրիկեանի գործերի երեւանեան կատարման համար: Այցելել էր նաեւ Մշակոյթի նախարարին եւ պայմանաւորուել համերգային սրահի կապակցութեամբ: Այնպէս որ յուզմամբ կը սպասենք Ափրիկեանի երեւանեան համերգներին, ուր հայրենիքը պէտք է իր դնահատանքի խօսքը ասէ ըստիւռքահայ արուեստի մեծ մշակին:

Լ. Տ.

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ԿԱՔՍՈՐՈՒԻ

Ահա նամակին քովանդակութիւնը.

«Սիրելի եղբայր,

Նաւապետ Սիւլէյման էֆէնտիին միջոցով կը ղրկեմ քեզ ծրար մը, որուն մէջ աղջկանդ Այշէին հարանիքի նուէր մեռաքս հազուստցու մը պիտի դտնես: Թող երջանիկ ըլլայ և ուրախ օրերու հազուի: Նաեւ պէտէն խնդրեցի նաեւ որ քեզ անձամբ յանձնէ այս նամակս որ խիստ կարեւոր է: Իր նաւով Լիմնոս եկած է Գազազ Արթին Պէզճեան, որ փողերանոցի վարիչ եւ պալատի սեղանաւոր է: Այս անձը մեր օտարափառ Սուլթանին չատ սիրելին է, բայց հայերու գործերով չատ զբաղուելն համար, Սուլթանը ուզեց ժամանակի մը համար հեռացնել դինքը Իսթանպուլէն: Վերապետը դինքը չատ կը սիրէ, եւ այս գաղտնիք մը չէ հոս: Կ'ըսեն թէ Սուլթանը չատ անոր խորհուրդին կը դիմէ պետական կարեւոր խնդիրներու մէջ: Պետական աւազանիին մէջ ունի աղդեցիկ բարեկամներ: Նայէ որ սիրաչահիս դինքը, որովհետեւ վստահ եմ որ չուտով մայրաքաղաք պիտի վերադառնայ ան եւ, դարձեալ Սուլթանին խորհրդականը պիտի ըլլայ: Քու կառավարիչ եղած կղզիդ ղրկուիլը մեր ընտանիքին համար բախտ մը պէտք է նկատել:

Եղբայրդ ՄԻՀՄԻՏ»:

Կառավարիչ Ահմէտ իրաք անցաւ: Զգացած էր որ սովորական մէկը չէր Գազազ, քանի որ նախ քան իր գալը հրահանգուած էր կղզիին լաւագոյն տուներէն մէկը ապահովել իրեն համար եւ փափաքները կատարել:

- Այո, Սուլթանին սիրելին է, բայց կարծեմ բանի մը համար բարկացեր է անոր: Ինծի պալատէն հրահանգ եկաւ անոր պատիւ ընել:

Կառավարիչը ալ չէր կրնար համբերել: Նաւապետէն հրաժեշտ առաւ, կառք ցատքելով հրամայեց կառապանին.

- Շուտ դէպի ծովեզերք, ըսաւ:

Քիչ վերջ Պէզճեանի դուռը կը զարնէր: Ցոյն ծառայ մը բացաւ դուռը եւ երբ կառավարիչը տեսաւ իրար անցաւ:

- Ձամբայ չտա՞ս, ըսաւ Ահմէտ զայրացած:

Ներս մտնելէ վերջ ըսաւ ծառային.

- Գնա ըսէ Պէզճեան էֆէնտիին, որ եկած եմ յարգանքներս հաղորդելու իրեն:

Քիչ վերջ կառավարիչը Պէզճեանի մօտ կը մտնէր մեծ քաղաքավարութեամբ, խոնարհելով եւ չողոքորթութիւն ընելով: Բերնէն սկսան հոսիլ չափազանցուած արտայայտութիւններ.

- Ցարգելի աղա, մեզ համար մեծ պատիւ մըն է ձեզ մեր կղզիին մէջ հիւրասիրել, ձեր փափաքները միշտ հրամաններ պիտի ըլլան մեզ համար:

Պէզճեան ժպտեցաւ:

- Բայց ես աքսորական մըն եմ միայն, ըսաւ:

- Մեր օգոստափառ տէրը անախալական է: Ան ձեզ չատ կը սիրէ, հաւանաբար խորհած է այս ձեւով ձեզ քիչ մը հանգիստ ապահովել:

- Բայց ո՞վ ըսաւ որ վեհափառ Սուլթանը դիս չատ կը սիրէ: Ան իր բոլոր հպատակները եւ ծառաները կը սիրէ հաւասարապէս:

Կեղծաւոր ժպիտը աչքերուն, կառավարիչը պատասխանեց.

– Աղա, ի զուր կ'ուզէք զաղտնապահ ըլլալ: Ես Իսթանպուլ եղբայր մը ունիմ որ եպարքոսարանը պաշտօնատար է, կանոնաւորաբար կը թղթակցինք իրեն հետ: Ես անկէ յաճախ լսած եմ ձեր մասին:

Կառավարիչը նոյն խանդավառութեամբ չարունակեց.

- Ես լսած էի թէ չոգենաւով կղզի պիտի գաք: Եղբայրս գրած էր:

- Ո՞վ է ձեր եղբայրը, թերեւս կը ճանչնամ, հարցուց Պէզճեան:

- Մեծ եպարքոսութեան մէջ Փէրմաններու պաշտօնատան տնօրէնն է:

Պէզճեան յիշեց: Երուսաղէմի հայոց իրաւունքներու խնդիրներուն մէջ յաճախ պէտք ունեցած էին Մէհմէտի, որ սակայն անվստահելի, կեղծաւոր ու կաշառակեր անձ մըն էր: Այսուհանդերձ հայոց պէտք ունեցած փէրմաններուն օրինակները տալու համար միշտ դիւրութիւն կու տար անչուշտ կոկիկ վարձատրութիւններու փոխարէն:

- Այո, ծանօթ է ինծի ձեր եղբայրը: Անձամբ չեմ ճանչնար, բայց իր մասին լսած եմ: Շնորհակալութիւններս դրեցէք իրեն իմ մասիս լաւ արտայայտուած ըլլալուն համար, ըսաւ Պէզճեան քաղաքավարական պարզ ձեւակերպութիւն մը ամբողջացնելու եւ կառավարիչին մեկնումը փութացնելու համար:

Կառավարիչը այս առաջին չփոթմէն խիստ գոհ մնացած հրաժեշտ առաւ: Ձամբան ինքնիրեն կը խորհէր.

«Եթէ եղբօրս դրածները ճիշդ են, հետու չէ այն օրը երբ այս հայուն բարեխոսութեամբ կոստակալութեան կրնամ բարձրանալ: Պէտք է հոս գտնուած միջոցին զինքը սիրաշահիմ»:

Նոյն միջոցին Յարութիւն Պէզճեան առանձին մնալու գոհունակութեամբ պատըզամ ելաւ եւ բազկաթոռին վրայ նըստելով խորհեցաւ.

«Տարիներու յոգնութիւնս պիտի առնեմ հոս, այս գեղեցիկ կղզիին մէջ, բայց կարծեմ կառավարիչը ինծի հանգիստ չպիտի տայ:

Այն միջոցին ներս մտաւ յոյն ծառան:

- Օղլի մը կը փափաքի՞ք տէր իմ, հարցուց:

Պէզճեան թաղուած իր մտածումներուն մէջ, հարցուց.

- Կառավարիչը կը ճանչնա՞ս:

Ծառան դժգոհ դէմք մը առնելով.

- Այո տէր իմ, պատասխանեց:

- Ինչպէս մարդ է, գո՞հ էք իրմէ:

- Ջարմացայ տէր իմ, թէ այս մարդը ինչպէ՞ս ձեր ոտքը եկաւ եւ այքան քաղաքավարութեամբ եւ ակնածանքով խօսեցաւ ձեր հետ:

Մի քանի ծառան աւելցուց.

- Դուք մեծ անձնաւորութիւն մը ըլլալէք, եթէ ոչ մեր կառավարիչը մարդու այս տեսակ պատիւներ չընէր:

(Շար. 48)

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

SALON DU LIVRE ARMENIEN

«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville
— **Conférence - débat** —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45
— **Exposition - vente**
avec dédicaces d'auteurs —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

ՀԱՄԱՍԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06· 64· 91· 51· 74
01· 45· 78· 18· 96 (գիշերը) *թիւերէն։*

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04· 75· 55. 12· 49։

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04· 91· 93· 75· 25 / 06· 11· 43. 52· 68
թիւերէն։

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB

vous invite à célébrer
le jeudi 9 décembre à 20h45
deux parutions-événements du
CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS.

HRATCH BEDROSSIAN
présente
- **Le Tome II des Mémoires de Mgr Grigoris Balakian**

LE GOLGOTHA ARMENIEN

- **La réédition d'une œuvre épuisée mais incontournable**

LA PASSION DE CILICIE

de Paul du Véou

au 10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro: Monge, Cardinal Lemoine

Vente des œuvres — Signature
Entrée libre — Cocktail

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վեթերան ընկերուհիները Մեծարանքի Երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին։
Մուտքը ազատ է։

□

ՂՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Գամոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լոթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Գամոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են։

□

ՁԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցընելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին։
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– Ալիսին՝ 06· 03· 33· 06· 70
– Արաքսիին՝ 01· 39· 83· 71· 19 *(ժամը 19էն վերջ)։*

□

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ։
Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 *տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է։*
La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– 06· 12· 93· 09· 80
– 04· 91· 93· 53· 59 *թիւերուն։*

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE
(à respecter impérativement).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7 ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ Է

1988 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ԺԱՄԸ 11·40ԻՆ ԳԻՒՄԲԻԻ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՂԷՏԱԼԻ ԱՀԱԻՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ։

Այս առթիւ պարտինք ամէնքս առանց խորութեան ժամը 11·40ին անպայման պահ մը եկեղեցի աւանչնորդուիլ, աղօթքով եւ ներամփոփ խոկումով՝ մոմ մը վառելով աղէտեալ մեր հայրենակիցներուն հոգիներուն փ հանգիստ նորոգելու համար մեր սրտակցութիւնը, բոլորանուէր տրամադրուելով աղէտեալ վճարներուն վերականգնումին։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
– Եկեղեցւոյ պիւանատուն՝
01· 43· 59· 67· 03
– Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01· 47· 43· 12· 66
– Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01· 46· 62· 01· 29

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի։
Թղթատարի ծախք՝ 6 €ի համար ղկուի։

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՁԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ - ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8 - ին

Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01· 44· 05· 17· 77 *կամ* 01· 43· 78· 57· 67 *թիւերուն։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹԸ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·085 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·085

ՊՈՒՏԻՆԻ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԸ

Ռուսաստանի նախագահին Անգարա այցին ծանրութեան կեդրոնը հանդիսացած է Թուրքիոյ նախագահին հետ ունեցած հանդիպումը: Բազմաթիւ կէտերէ բաղկացած օրակարգով հանդիպումը չատ ջերմ մթնոլորտի մէջ անցնելով հանդերձ, մնացած են առկախ նիւթեր որոնց գլխաւորը կիպրոսի հարցը եղած է:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Ա.-Ն· Սեզէր Պուտինէն խնդրած է որ որպէս ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի մնայուն անդամ, Ռուսաստան իր կարելին ընէ որպէսզի հանրաքուէին տրուած յունական ժխտական պատասխանին հետեւած վէթոն վերնայ: Թուրքիա մը տակաւին կ՚ակնկալէ կիպրոսի Թրքական մասին կիրարկուած չրջափակումով: Պուտինի պատասխանը հազիւ քաղաքավարական եղած է· ան ըսած է· «Անճնապէս պիտի հետաքրքրուիմ»: Սակայն, տեսակցութեան յաջորդած մամուլի ասուլիսին երկու երկիրներուն դործակցութեան մարզերուն թուումին մէջ տեղ չէ տուած կիպրոսի:

Պուտին – Սեզէր տեսակցութեան կարեւոր նիւթերէն մէկը եղած է տնտեսականը: Երկու նախագահներն ալ գոհունակութիւն յայտնած են տնտեսական փոխանակութիւններուն օրէ օր մեծցող ծաւալին, թէեւ Ռուսաստանը նախագահը չէ ոյս յարաբերութեան մէջ հաւասարակչռութեան պակասը: Արդարեւ Ռուսաստանի մէջ դործունէութիւն ծաւալող Թուրքեր մինչ տարեկան 10–12 միլիառ տոլարի դործառնութիւն կ՚ունենան, ռուս դործարարներու Թուրքիոյ մէջ ծաւալած դործունէութիւնը հազիւ 400 միլիոն տոլարի կը հասնի:

Սեզէր նիւթ ըրած է մեսխեթցի Թուրքերուն վերադարձի հարցն ալ, խնդրելով որ Ռուսաստան օդնական ըլլայ անոնց: Պուտին պատասխանած է թէ մօտէն կը հետաքրքրուին:

Թրքական աղբիւրներ որոշ յուսախաբութեամբ կը նշեն թէ հանդիպումին հակառակ Թուրք նախագահին ակնկալութեան, Պուտին նիւթ չէ ըրած Ջէչէնիոյ հարցը, Ուկրանիոյ կացութիւնը եւ մանաւանդ Եւրոպայի անդամակցութեան Թուրքիոյ մեծ անհամբերութիւնը: Պուտին համամտութիւն չէ յայտնած քարիւղատար նաւերու Թրքական նեղուցներէն անցքին որպէս այլընտրանք Անգարայի փափաքած խողովակաշարին ալ կառուցումին:

***

ՀԱՅԵԽՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐԶԸ

Նոյն այցին ընթացքին Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ ուսւ իր պաչտօնակիցին Ս. Լավրովի հետ տեսակցութեան նիւթ ըրած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու մարզը: Ըսած է թէ կովկասեան չրջանին մէջ կայունութեան հաստատումին համար կարեւոր է այդ յարաբերութիւններուն, ինչպէս նաեւ Հայաստան – Ադրբեջան հակամարտութեան կարգաւորումը: «Թուրքիա Հայաստանի նկատմամբ որոշ ընդառաջումներու տրամադիր է· սակայն առաջին քայլը կը սպասենք հայկական կողմէն: Եթէ այդ քայլը առնեն, մենք կը փոխադարձենք» աւելցուցած է Ա. Կիւլ: Ս. Լավրով պատասխանած է իրեն թէ չատ դրական մօտեցում մըն է ցոյց տըրուածը, թէ իրենք Երեւանի պիտի բացատրեն Թուրքիոյ ակնկալութիւնները եւ յուսալից է ապագայ զարգացումներէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՏՏԱՑԻ (Սաուտի Արաբիա) ամերիկեան հիւպատոսարանին դէմ ռճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 6ին, որուն հետեւանքով 12 հոգի մեռած է եւ կան բազմաթիւ վիրաւորներ, որոնց մէջ ոչ մէկ Ամերիկացի: Հոն աշխատող բոլոր Ամերիկացիները ողջ առողջ են: Արարքին տէր եղած է Ալ-Քաիտայի սաուտական ճիւղը: Պուշ հաստատած է որ «ահաբեկչութիւնը միչտ կը գործէ»: Զոհերուն մէջ են արարքը գործող երեք ահաբեկիչները: ԱՄՆ փակած են Ռիատի իրենց դեսպանատունը: 18 ամիս է, Սաուտի Արաբիա դէմ յանդիման է բիւրտ արարքներու, որոնք 170 հոգիի մահուան պատճառ եղած են:

ԻՍՐԱՑԷԼ, հաւանաբար յաջողի տապնապին առաջքը առնել, չնորհիւ աչխատաւորականներուն, Շ. Փերէս ընդունած ըղալով մասնակից կառավարութեան, ինչ որ թոյլ կու տայ որ Շարոն կարենայ իր ծրագիրը գործադրել եւ պարպել Գազան: Միւս կողմէ, իսրայէլեան մեխաները լաւատես են ի լուր իսրայէլցիի գործարարի մը՝ Ազգամ Ազգամի ազատ արձակման եղիպտական բանտէ մը, ուր կը դտնուէր ութ տարի է լրտեսութեան յանցանդործութեամբ: Արտաքին նախարարն ալ՝ Շալոմ կը խորհի որ արաբական տասնեակ մը երկիրներ կրնան ի մօտոյ դիւանադիտական ներկայացուցչութիւններ բանալ Իսրայէլի մէջ: Ըստ իրեն լաւ չրջան մը կը բացուի արաբական աչխարհին հետ:

ՄԱՀՄՈՒՏ ԱՊՊԱՍ Դամասկոս գացած է եւ կը կարծուի որ պաղեստինեան ղեկավարութիւնը եւ Սուրիա բարելաւուած յարաբերութիւններու նոր չրջան մը կը բանան: Երկուքն ալ կ՚ուզեն խաղաղութեան հասնիլ Իսրայէլի հետ եւ պատրաստ են միասին աչխատելու այդ ուղղութեամբ: Ապպաս պատուիրակութեան մը գլուխը ընդունուած է (Դեկտ· 6) նախադահ Ալ-Ասատի կողմէ: Արաֆաթի օրով, յարաբերութիւնները աւելի լարուած էին, Սուրիա դատապարտած էր Օսլոյի համաձայնագրերը (1993) «անկատ ձեւով»: Այս անդամ, Ասատ չեչտած է Սուրիոյ նեցուկը պաղեստինցի ժողովուրդին ազգային միասնականութեան եւ պայքարին համար ապահով են նաեւ Քունուար 9ի նախագահական ընտրութեան: Նոյնիմաստ պատասխան մը տուած է Ապպաս, չեչտելով որ Իսրայէլ - Պաղեստինեան եւ Իսրայէլ - սուրիական կացութիւնը կը պայմաններ որ խորհրդակցարար գործեն որպէսզի Իսրայէլացիք չչահադործեն իրենց դիրքերը: Պէտք է կողք կողքի քալեն:

ՓԱՐԻԶի ռճրային առեանին առջեւ, Դեկտ· 6ին բացուած է Մաքսիմ Պրիւնըբիի դատավարութիւնը: 2002 Յուլիս 14ին փորձած էր կրակ բանալ Շիրաքի վրայ տողանցքին առեն, բայց կողքի անցորդը արդելք հանդիսացած էր: Ենթական կը խոստովանի որ իր կեանքը ձախողած էր: Մեկնելէ առաջ ուղած էր անմոռանալի արարք մը գործել, պատմական եւ ցնցիչ արարք մը: Կընայ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ԿԻԵԻի մէջ, մթնոլորտը լարուած կը մնայ եւ Դեկտ· 6ին կլոր սեղան մը տեղի ունեցած է, որպէսզի օտար միջնորդներու հետ կարելի ըլլայ կազմակերպել Դեկտ· 26ի ընտրութիւնը, առաջին առնելով նոր խորդախութիւններու: Գանադան մինչեւ 500 դէտ դրկելու տրամադիր է Օ. ԷՍ· Սէ. Ը·ի հովանաւորութեան տակ: Ինչ կը վերաբերի Մոսկուայի, անոր կացութեան մասնուած է ընտրութեան Բ· չրջանին ընդդիմադիր Վերա Գերասիմովան Աեռնային կողմէ: Պուտին յայտարարած է որ նորընտիր նախագահին կողքին է Ռուսաստան, ով ալ ըլլայ այդ նախագահը: Ինչ կը վերաբերի եկեղեցւոյ կացութեան, յոյն – կաթոդիկէ Լվովի արքեպիսկոպոսը՝ Ծիրանաւոր Հուսար կ՚ըսէ թէ պէտք չէ չափազանցել կրօնական բաժանումները: Ընդունուած է Պապին կողմէ եւ յայտնած թէ կը միանայ Մոսկուայի պատրիարքութեան կապուած օրթոտոքս ինքնավար եկեղեցիին եւ բողոքականներուն, դատապարտելու համար ընտրական խորդախութիւնները:

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO MAGAZINE»

(4 décembre)

LES INFIDELES D'IRAN

Այս խորագրին տակ, Ֆիկարոյի չաբաթական յատկածը կ՚անդրադառնայ ոչ մահմետական փոքրամասնութիւններու, ի չարս որոնց Հայերու: Այտա Յովհաննէսեան, Թեհրանի Հայերու Խորհուրդի նախագահուհին կ՚ըսէ թէ ոչ մէկ դժուարութիւն ունեցած է կրօնական արարողութիւնները կատարելու համար: Ցեղասպանութեան առասիին օրերէն այդպէս եղած է: Մարզական եւ մչակութային ակումբներ բացուած են, որոնք մեծ ազատութիւն կը վայելեն: Մահմետականներու մուտքը արգիլուած է: Թղթակիցը կը գրէ թէ առաջին Հայերը Իրան հաստատուած են ԺԷ· դարու սկիզբը Ապպաս Ա· Շահին (1571–1629) դրդումով, որ նուաճած էր Հայաստանը: Իր մայրաքաղաքը հաստատեց Սպահան, դոր վերածեց Պարսկաստանի դեղեցկագոյն քաղաքներէն մէկուն եւ հայկական թաղն ալ հաստատեց Զայանդէհռուտի միւս ափին: Ջուլֆա ծնած էր: Այսօր, հայկական թաղը կայ միչտ եւ ԺԷ· դարու հոյակապ եկեղեցիները բնակիչներուն հպարտութիւնն են: Փողոցը մութ գոյն, երկար վերնազգեստով երիտասարդուհի մը կը չտապէ առ կամբ հանելէ: Ջեռքի մեծ պայուսակին մէջ մարզական հագուստները դրած է: Ձիավարութեան կը հետեւի, հայ դաղութին պատկանող ակումբներէն մէկուն մէջ: Հպարտ մեծ դռնէն ներս մտած, կը քակէ գլխուն լչակը ու կը փութայ հանդերձարան: Տեղւոյն վրայ ուրիչ երիտասարդներ ջերմանալու վարժութիւններ կ՚ընեն: Մանչերն ու աղջիկները հեծեալներու տարազով են, իրենց սրունքները բայ ու հոգ չեն ըներ կանանչ դուռնէն անդին կիրարկուած խստագոյն կանոնները: «Հոս, մենք մեր տան մէջ ենք» կ՚ըսէ Սիմա, «կ՚ապրինք քրիստոնէական չափանիչերով: Թարմ օդ չնչելու առիթ մըն է: Առանց այս ակումբներուն կեանքս չատ աւելի տխուր կ՚ըլլար»:

Իսկ փոքրամասնութիւններու եւ մահմետական մեծամասնութեան համակեցութիւ՞նը: «Հրաչալի՛ է» կը գոչէ ան, իր ընկերներուն միանալէ առաջ: Պատասխան որ կը կրկնուի Շիրազի Հրեաներուն ներկայացուցիչին կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՆ

ՄԷԿԸ Կ՚ԸՍԷ՝ «ՃՈՒՂԱԿԸ ԻՆԿԱՆՔ» ԺԻՍՔԱՐ ԿԸ ԿՐԿՆԷ՝ «ԵՒՐՈՊԱՑԷՆ ԴՈՒՐՍ Է»

Եւրոպական նախկին պատասխանատու Ֆրէդ Պոլքընչթայն յայտարարած է Դեկտեմբեր 6ին, որ Թուրքիա կրնայ անդամակցութեան բանակցութիւնները Եւրոպական Միութեան հետ վերջացնել հինդ տարիէն: «Մուղակը ինկած ենք եւ չենք դիտեր ինչպէս դուրս ելլել» ըսած է հարցազրոյցի մը ընթացքին Տէ Ֆոլկսբաւթ թերթին, աւելցնելով որ միայն Մեծն Բրիտանիա եւ Շրէօտէր անկեղծօրէն կողմնակից են Թուրքիոյ անդամակցութեան:

***

Դեկտ· 7 թուականը կրող էր Մոնտի մէջ ալ ժխտքար տ՚Էսթէն նոր հարցազրոյց մը տուած է ուր անդամ մը եւս կը կրկնէ իր ընդդիմութիւնը Թուրքիոյ անդամակցութեան:

«Թուրքիոյ հարցը, կ՚ըսէ, կրկնակ է·– երկիր մըն է որ Եւրոպային դուրս կը գտնուի եւ Միութեան ամէնէն բազմամարդն է: Ուրեմն վերջին մտնողն է որ ամէնէն աւելի իշխանութիւն պիտի ունենայ Միութեան մէջ: Այդ պարադային, ծրագրին բնոյթը կը փոխուի»: Լրագրողը կ՚ուզէ գիտնալ թէ ի՞նչ պէտք է առաջարկել Թուրքերուն: Ժխտքար կը բացատրէ·– «Եւրոպական Միութիւնը կորիզ մըն է: Շուրջը եւրոպական տարածքը կայ, ուր անառարկելի ձեւով կան Թուրքիան, Ուկրանիան, Թերեւս Բելառուսիան: Հարկ է որ կառոյց մը ըլլայ եւրոպական այդ տարածքին համար, որ նոյնը չի կրնար ըլլալ քան Միութեան տարածքը: Հարկ էր որ նման հարցի մը մասին վիճարկում մը ըլլար Խորհրդարանը: Պէտք է գործադրել ինչ որ հաստատած էի, այսինքն քաղաքական ազգային դեկավարներու խորհրդակցութիւն մը, նախքան Եւրոպական Խորհուրդը»:

***

Ֆիկարոյի (Դեկտ· 7) վիճարկում եւ կարծիքներ էջին մէջ, Պոլսոյ եպիսկոպան եւ տնտեսական նախկին նախարար Քեմալ Տէրվիչ «Թուրքիոյ պէնքերը» խորագրին տակ կը բացատրէ այն բոլոր առաւելութիւնները զոր Եւրոպան կը գտնէ Թուրքիոյ անդամակցութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6/7)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան Դեկտեմբեր 3ին Սոֆիայի մէջ մասնակցած է Օ·ԷՍ·Սէ·Ը·ի նախարարական 12րդ հանդիպումին: Այդ ընթացքին աչխատանքի ճաչի մը ան տեսակցութիւն մը ունեցած է Ադրբեջանի իր պաշտօնակից Է· Մամէդեարովի հետ, Մինսկի խումբին նախադահներուն մասնակցութեամբ: Տեսակցութեան նիւթ եղած են Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ներկայի հարցերը, մտքեր փոխանակուած են հետանկարներուն վերաբերեալ:

Նախարար Վ· Օսկանեան նախարարական նոյն հանդիպումին ելոյթ կ՚ունենար Դեկտ· 7ին, անկէ կը մեկնէր Պրիւսէլ, մասնակցելու ՕԹԱՆ-ի եւրատլանտեան դործակցութեան խորհուրդի նախարարական հերթական նիստին.

***

ԿԻՆԷՄԱՅԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ՕԴԱԶՈՒՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դեսպան Ս· Մանասարեան որ հետեւած էր կինէմայի մէջ պետական յեղաշրջումի փորձով ամբաստանուած հայ օդաչուներուն դատավարութեան, Դեկտ· 6ին Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ըսած է որ հայ օդաչուներուն տրուած 24 եւ 14 տարուան բանտարկութեան պատիժները ամէն բանէ առաջ քաղաքական բնոյթ ունին: Դատապարտուած Հայերը պատանդ ներատելով, ան յոյս

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՄԵՐԻՆՆԵՐԸ»

Քէմալ Եալչընի Գերմանիա ապրող թուրք ուսուցիչ մըն է: Վերջին տարիներուն շարք մը հատորներ հրատարակեց, ա-նոնց մէջ նիւթ ընելով Թուրքիայէն վը-տարուած Հայերու, Ցոյներու պարապա-նները, մինչեւ այսօր Թուրքիոյ զանազան շրջաններուն մէջ ապրող անոնց ազգա-կանները որոնք ծածուկ կը պահեն իրենց բուն -ընդհանրապէս հայկական- ծագու-մը ու կը ներկայանան որպէս Թուրք, կամ Քիւրտ: Յատկապէս հայկական շըր-ջանակներու մէջ, անոր հատորներէն ա-մէնէն աւելի ժողովրդականութիւն գտաւ «Սիրտս քեզմով կը խայտայ» խորագըր-ուածը որ հայերէն թարգմանութեամբ ալ լոյս տեսաւ 2003ին: Հեղինակը հրաւիր-ւեցաւ Սփիւռքի հայկական զանազան շըր-ջաններու մէջ, մասնակցեցաւ երեկոյթներու, հարցազրոյցներ տուաւ, պատմեց այն հանդիպումներուն մասին զորս ունեցած էր Անատոլուի տարբեր ծագերուն մէջ ապրող «գաղտնի» Հայերու, խառն ամու-նութիւն -հայեցութուրք- կնքած զոյգերու հետ:

Նիւթին մասին հետաքրքրութիւն ար-ծարծող այդ հատորը զուգադիպած էր մինչեւ այսօր Թուրքիոյ թապուներէն մէկուն մասին հատ ու կենտ հրապարա-կումներու երեւումին, զլխաւորաբար մա-մուլին մէջ: Այդ թապուն կը վերաբերէր Թուրքի, կամ Քիւրտի անունով մը ծըպ-տուած Հայերու որոնք չառաւիղներն էին վերապրողներու ամէնէն դժբախտ շեր-տերուն: Կա՛մ սերած էին առեւանգուած, «փրկուած» Հայուհիի մը պարտադրուած ամուսնութենէն, Թուրքի կամ Քիւրտի մը հետ, կամ բոլորովին զոհ չրջանակի մը մէջ կ'ապրէին որպէս մահմետական Թուրքիացի, իրենց հայկական ծագումին գիտակցութիւնը պահած իրենց հոգինե-րուն մէջ:

Այդ գիտակցութեամբ թերթերու տըր-ւած փնտռտուքի ծանուցումները կը պատ-կանին Թրքական անուն-մականունով մար-դոց, կիներու. անոնք կ'ըսէին Թէ իրենց մեծ մայրը հայ էր, կը փափաքէին անոր հայ ազգականները, ընտանիքին ինքնու-թեամբ անխաթար մնացած մասը գտնել: Նման ծանուցում տալու պէտք չունէին երկրորդ խառնդին պատկանողները որոնք որպէս Թուրք, կամ Քիւրտ ծպտուած Հա-յեր էին: Եթէ նոյնիսկ նոր սերունդը տեղ-եակ չէր իր բուն ծագումին, մեծերը ան-պայման գիտէին:

Ք. Եալչընի նոր հատորը ա՛յս խումբին մասին է: Ան խորագրուած է «Սարը կէ-լին» («Դեղին Հարս»). ասիկա Թրքերէն խորագիրն է «Սարի աղջիկ» ծանօթ եր-գին որուն Թրքերէն տարբերակը ամէնէն ժողովրդականութիւն վայելող երգերէն եղաւ վերջին տարիներուն Թուրքիոյ մէջ: «Աղջիկ»ը վերածուեցաւ «Հարսի» (կէ-լին), իսկ «Սարի»ն «Սարը»ի (դեղին): Ու ինչ որ զուարճալին է, այն է որ խո-րագիրէն իսկ ծռած, ծռմռած երգին հայ-եւթուրք բարեկամութեան, հաշտութեան պատգամաւորի առաքելութիւն տրուե-ցաւ: Կարծէք այդքան պարզ բան էր ու կը բաւէր երգ մը երկու լեզուներով երգել, մարսելու, մոռնալու համար անցած -զարճածը:

Ք. Եալչընի հատորն ալ ամենայն բա-րեմտութեամբ նման մաղթանք կը յայտ-նէ. մանաւանդ որ կողքին վարը զետեղ-ուած է երկրորդ խորագիր մը. «Սարի կեալին»: Եթէ հայերէնէ է այս մէկը, ի՞նչ պէտք է հասկնալ «կեալին»էն: Այսպէս, կամ այնպէս, Ք. Եալչընի հատորը այս անգամ բաւական լայն կը բանայ «գաղտ-նի» Հայերու, կամ «Մերիններ»ուն աչ-խարհին դուռը: Այդ աչխարհէն տիպար-ներ, անոնց պատումները իր նախորդ գիրքին («Սիրտ քեզմով կը խայտայ», 2000) մէջ ալ տեղ գտած էին («Ցառաջ», 2001 Մարտ 21 - 24/25). բայց այս ան-գամ ամբողջ պատմութիւնը այդ աչխար-հին վրայ հիմնուած է:

Գիրքը հինգ մասի բաժնուած է, 336 էջ է: Ձօնուած է «Բարեկամութեան, խա-զաղութեան եւ եղբայրութեան զգացու-մով՝ "Մերիններ"ուն»:

Այդ զանգուածէն Գերմանիա գաղթած ընտանիքի մը անդրանիկ աղջիկն է հերո-սուհին. համալսարանաւարտ, ամուսնու-թեան պատրաստութիւններու լծուած Շի-րինը: Ընտանիքը որպէս քիւրտ ապրած, որպէս այդ ալ Գերմանիա փոխադրուած է: Օր մը մօրմէն կը տեղեկանայ որ Քիւրտ չեն, այլ Հայ: Այդ յայտնութիւ-նը կը ցնցէ զինքը, կը լարէ հետաքրքր-ութիւնը:

Մայրը պարտաւոր կ'ըլլայ այդ քուն ինքնութեան մասին զոհացնելու աղջկան հետաքրքրութիւնը: Կը խօսի այն ժամա-նակին մասին երբ մեծ աղէտ մը պատա-հած ու Հայերու պապերը մեծ մասով ըս-պաննուած են: Բոլոր Հայերն ալ աքսոր-ւած, տարագրուած, իրենց բնաշխարհէն վտարուած են:

«Անոնք որ փրկուեր են, կարենալ ապ-րելու համար իրենց վախէն մահմետա-կանութիւն ընդուներ են: Մարդ կարելի՞ բան է որ մօրմէն, հօրմէն, պապերէն տե-սած ու իր էութեան մէջ պահուած կը-րօնքէն կամաւոր կերպով հրաժարի: Բայց հրաժարեր են. ամանք անկեղծօրէն, ո-մանք այդպէս ձեւացնելով: Օրուան մէջ մզկիթ գացեր, դիչերը գաղտնաբար խա-չակնքեր են: Օր մը չէ, երկու օր չէ... ամբողջ կեանք մը մարդիկ ստիպուեր են իրենց ինքնութիւնը չրջապատէն գաղտնի պահելով ապրիլ:

«Ահա՛, մենք այդ մարդիկն ենք: Չիլար դիտեն՞ք: Ոչ "Հայ ենք!" կրնանք ըսել, ոչ ալ միւսը: Մենք այս ճակատագրին մար-դիկն ենք: Մեզի մոռցուցեր են մեր մայ-րենի լեզուն: Քիւրտերուն հետ ապրելով աստիճանաբար քրտացեր ենք: Մեր մայ-րենի լեզուն քրտերէնը եղեր է: Մեր լե-զուն քրտերէնը է, բայց մենք ուրիչ ենք: Թրքերէն կը խօսինք, Թուրք չենք: Թուր-քերը մեզի Քիւրտ կ'ըսեն, մենք մեզ Քիւրտ չենք կոչեր: Մենք իրար գիտենք. մենք մեզի "Մերիններ" կ'ըսենք: Մեր էութիւնը, դեղր արմատը Հայկական է, լեզուն քրտերէնը, կրօնքը՝ մահմետա-կանութիւնը»:

Ցետոյ Շիրինին մայրը կը պատմէ թէ ինք ալ եօթը տարեկանին անդրադար-ձած է իր տարբերութեան ու պնդումն-ներուն վրայ մայրը բացատրած իրեն Թէ Հայ են:

Երիտասարդուհին կարելի ամէն աղբիւ-րէ կը չանայ միչտ աւելին տեղեկանալ «Մերիններ»ուն մասին. կը խօսեցնէ մօ-րաքոյրը, ամրան արձակուրդի մը Ատ-եամանի մէջ վերագտած մօրեղբայրները, օտարներ, իր բուն ինքնութեան ծանօթա-նալու, զայն իւրացնելու մեծ ծարաւով: Բնական է որ մեծերու պատումները կը կրկնեն ծանօթ բոլոր դրուագները: Հա-րըստահարութիւն, սպանութիւն, այրի ձգուած կիներու, մատղաչ աղջիկներու հետ սպառնալիքով, պարտադրանքով հիմնուած ընտանիքներ, թալան, վայրա-գործութիւններ: Այդ բոլորին պատճառով բզիկ-բզիկ եղած ընտանիքներ, մայր - հայր կորսնցուցած զաւակներ, իրենց զա-ւակներէն հեռու ինկած ծնողներ: Կալ-ւածները գրաւողէն ետ առնելու, անոնց վերատիրանալու համար տասնամեակներ տեւած դատեր, աչխարհի կարգը ո՛ր ուղ-ղութեամբ ալ դառնայ Հայ ըլլալը չը-մոռնալու յորդորներ:

Ք. Եալչընն յայտնապէս վէպի ընոյթով տայ ուզած է «Մերիններ»ուն պատմու-թիւնը: Սակայն փաստագրական ընոյթով լայն մէջբերումները կը խանգարեն ա-ռանց այլեւայլի որպէս վէպ ընկալումը: Արդէն, իր վերջաբանէն, գիրքին եռեւի կողքին վրայ զետեղուած իր գրութենէն ալ յայտնի կ'ըլլայ որ բուն նպատակը մինչեւ այսօր լռութեան, անդիտացումի մատնուած մարզ մը հրապարակային նիւթ դարձնելն է: Ատկէ օգտապաշտ ակնկա-լութիւն ալ ունի. կ'ըսէ. «"Սարը կէլին"ը դրեցի, կարենալ ցոյց տալու համար բուն ինքնութիւնը մոռացութեան մատնուած, անհատականութիւնը կոտորակուած Շի-րինին իր էութիւնն ու մշակութային ինք-նութիւնը գտնելու ջանքը, ներաչխարհին բիւրեղացումը, մտածումներուն լուսաւո-րումը: Եթէ ջանքերս դեր մը կատարեն 90 տարուան ցաւին ամոքուելուն, անհա-տական ու հաւաքական մեր խղճին անկա-խացումին ու հանդարտեցումին, Թուր-քիոյ մէջ խաղաղութեան մշակոյթին զար-գացման մէջ, երջանիկ պիտի ըլլամ»: Գր-ութիւնը կ'ուզուտի հայերէն կամ թրքե-րէն, նոյն երգը միաւնարար ու ազատօ-րէն երգելու երազը իրականացած տեսնե-լու յոյսով:

Մարզադիրական գիծը բաւական յա-ճախ կը միջամտէ Ք. Եալչընի գրիչին ըն-թացքին: Կը գրէ, այն ակնարեւ հաւատ-քով որ լռութեան մէջ, ծածուկ մնալու դատապարտուած բաները լոյսին բերել միայն օգուտ կրնայ ունենալ: Կարեւորը այն է որ այդ նպատակով իր պրպտում-ները, հարցումները, պատճառ կ'ըլլան որ ընկերային, պատմական չերտեր բաց-ւին, օրինակ՝ Անատոլուի մէջ որպէս Թուրք, կամ Քիւրտ ապրող «գաղտնի» Հայերուն մասին: Ի՞նչ է անոնց Թիւը. ի՞նչ է իրենց մէջ իրենց բուն ծագումին գիտակիցներուն համեմատութիւնը: Որ-քա՞ն ատեն տակաւին կրնայ պահուիլ այդ գիտակցութիւնը: Հետազոտութեան ծով մարզ մըն է ասիկա որուն ձեռնարկելու ոչ կարելիութիւնը կայ, ոչ ալ միջոցնե-րը ունինք: Ու ցնոր տնօրինութիւն կը մնայ բաւականանալ Ք. Եալչընի պէս հե-ղինակներու տարած աչխատանքով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանի չրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 14ին, տեղի ունեցած է Հայ Գիրքի տարեկան ցուցահան-դէսը: Մայր տաճարի պատարագէն ետք, հոգեւորականներու թափօրը գլխաւորու-թեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, իջած է վեհարանի ներքեւի չրջափակը, ուր տա-ղաւարներով կազմուած ցուցասրահին մէջ տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը Հայ գիրքի 26րդ ցուցահանդէսին: Արամ Ա. չեչտած է Հայ գիրքին հրատարակումն ու տարածումը առաքելութեան վերածե-լու անհրաժեչտութիւնը: Այս առընչու-թեամբ յիչած է յատկապէս Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որու Հայկական բաժնի տնօրէն Զաւէն Եկաւ-եանի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկո-սութեան գործակցութեան ճամբով բազ-մաթիւ հրատարակութիւնները կատարուած են Անթիլիասի մէջ, անցնող տարիներու ընթացքին: Իր եղրակացութեան մէջ, Ա-րամ Ա. ըսած է.- «Գիրք սիրած, գիրք տպած ու տարածած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան մայրավանքէն կ'ը-սեմ՝ պատիւ ու յարգանք անոնց որոնք գիրք կը գրեն, գիրք կը կարդան, գիրք կը տպեն, ու գիրքը հոգեմտաւոր առաքե-լութեան կը վերածեն»: Գեղարուեստա-կան յայտագրով, Դպրեվանքի ուսանող-ութիւնը հայ լեզուին ու մչակոյթին նը-ւիրուած խմբերգներու փունջ մը ներկա-յացուցած է: Ցուցահանդէսը վերջ գտած է Նոյեմբեր 30ին:

***

ՊԷՑՐՈՒԹի «Աղբալեան - Հ.Մ.Ը.Մ.» համալիրին մէջ, Նոյեմբեր 18-20, կազ-մակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Բիւրոյին, խոր-հըրդաժողովի մը տեղի ունեցած է ուղեկից միութիւններու (Համազգային, Հ.Մ.Ը.Մ., Հ.Օ.Մ.) հետ, որուն մասնակցած են հինգ ցամաքամասերէ ներկայացուցիչ-ներ: Պաչտօնական բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 18ին, Տըպպայէի «Լը Ռուա-յալ» պանդոկին մէջ, բազմաթիւ անձնա-ւորութիւններու ներկայութեան: Ձեռ-նարկին զացման խօսքը արտասանած է Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի անդամ Ցակոբ Տէր Ար-չաուրեան, որ նչած է Թէ Բիւրոյի ժո-ղովները յատակօրէն բանաձեւած են, որ կազմակերպ ու յանձնառու Սփիւռքի դերը մեծ է հզօր Հայրենիքի մը կերտման, ամ-րապնդման եւ գոյատեւման մէջ: Հ.Օ.Մ.ի կեդր. վարչութեան խօսքը փոխան-ցած է Մարօ Մինասեան: Ան դիտել տը-ւած է որ այս հաւաքը տեղի կ'ունենայ ճիչդ ժամանակին: Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչութեան ատենապետ Գառնիկ Մկըր-տիչեան լուսարձակի տակ առած է ցեղաս-պանութենէն ճողոպրած եւ Սփիւռքի չորս ծագերուն կայք հաստատած Հայութեան բեկորները, որոնք վերստին ոտքի կանգ-նած են հիմնելով իրենց տունը, դպրո-ցըն ու եկեղեցին: Համազգայինի կողմէ խօսք առած է Մկրտիչ Մկրտիչեան, նչե-լով Թէ նման հաւաքոյթներ լաւատեսու-թեան կը մղեն, քանի մասնակցող միու-թիւնները թանկագին փորձառութիւն կու-տակած են բազմաթիւ տասնամեակներու վրայ երկարող սփիւռքեան իրենց գոր-ծունէութեան ընթացքին: Բացման այս խորհրդաժողովին եղրափակիչ խօսք ար-տասանած է Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրանդ Մարգարեան:

***

ՊԷՑՐՈՒԹի «Աղբալեան - Հ.Մ.Ը.Մ.» մարզա-մչակութային կեդրոնին մէջ, պաչտօնական բացումին վաղորդայնին, երկու օրերու երկայնքին չարունակուած է Հ.Ց.Դ.եան ուղեկից միութիւններու համագումարը: Առաջին նիստը ունեցած է ծանօթացման բնոյթ Ցակոբ Տէր Յակո-պեանի ատենապետութեան տակ: Հ.Օ.Մ.ի զեկուցումով հանդէս եկած է Մա-րօ Մինասեան, որ ներկայացուցած է Հ.Օ.Մ.ի պատմականը, գործունէութեան պատկերը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչու-թեան անունով խօսք առած է Գառնիկ Մկրտիչեան, որ իր կարգին ներկայացու-ցած է Միութեան նպատակը, գործունէ-թեան տարածքները, չեշտելով թէ մաս-նաճիւղեր պէտք է հիմնել, հոն ուր կա-րելի կը գտցուի: Համազգայինի ներ-կայացման զեկուցումը կատարած է Գե-ղանի Էթիէմէզեան, որ յայտնած է թէ Միութեան բարեփոխուած կանոնագիրը գործադրութեան դրուած է, բայց չոչ-փելի եւ վերջնական արդիւնքներու հա-մար պէտք է սպասել: Առաջին նիստին երկրորդ բաժնին ատենապետած է Ցա-րութիւն Քիւրքճեան, որու ներածականին ետք խօսք առած է Լեւոն Մկրտչեան: Ան կեդրոնացած է Հայաստան - Սփիւռք յա-րաբերութիւններու համակարգման առա-ջել մօտեցումներու ձեւաւորման քննարկ-ման վրայ: Ցաջորդ զեկուցաբերը եղած է Մկրտիչ Մկրտիչեան, նիւթ ունենալով հայերէնի լեզուամչակութային քաղաքա-կանութեան մը մչակումը իբրեւ հայու-թեան միասրտման կարեւոր ազդակ: Եր-րորդ նիստին ատենապետած է Ալպէր Ա.ճէմեան: Առաջին զեկուցումը կատարած է Մարիօ Նալպանտեան, որ ներկայացու-ցած է հայկական պահանջատիրութեան հոլովոյթը ու անոր կրած փոփոխու-թիւնները: Միութիւններու երիտասար-դացման անհրաժեչտութեան մասին խօսած է Ցակոբ Տէր Ներսեսեան: Չորրորդ նիստին ատենապետը եղած է Ներչիկ Տէր Ղուկասեան իսկ զեկուցաբերը՝ Ցարու-թիւն Քիւրքճեան, որու նիւթը եղած է.- «Սփիւռքը տագնապի մէ՞ջ է. Հայաստանի անկախութենէն ետք Սփիւռքը ինքնու-թեան հարց ունի. անհրաժեչտութի՞ւն կայ նոր կառոյցներու: Սփիւռքի կազմա-կերպման եւ միութենական ուժերու նոր դասաւորումներու լոյսին տակ»: Ցա-ջորդ օրը, հինգերորդ նիստին Թեման ե-ղած է «Սփիւռքեան հարցեր»: Խօսք ա-ռած են Ներչիկ Տէր Ղուկասեան, Սեդա Ներչեան, Բագրատ Սարգսեան, Ալպէր Ա.ճէմեան, Եուրա Նաւոյեան, Տիգրան Ձինպաչեան, Ցակոբ Հասլաքեան, Նոր-հըրդաժողովին եղրափակումը կատարած է Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հր-անդ Մարգարեան: Ան չեչտած է որ ժողովը առիթ եղած է ընդհանուր քննար-կումներ կատարելու, միտքերը բիւրեղա-ցընելու եւ կրնայ նկատուիլ հիմնաքարը հարցերու լուծման գործընթացին:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի Հ.Մ.Ը.Մ.ի Անթիլիասի մանանաճիւղի 2004-2005 եղանակի բացու-մը կատարուած է Նոյեմբեր 14ին: Տո-ղանցքը սկսած է ձեմարանէն: Երէկուան ա-մենափոքր մոկիկն տողանցած են մինչեւ ակումբ, չեփորահարմբի առաջնորդու-թեամբ: Համալիրի բակը տեղի ունեցած է դրօչակի արարողութիւն եւ աստիճա-նի տուչութիւն: Այս տարի խմբապետե-րը նկատի առած էին իրբեւ նիւթ Գիրե-րու գիւտի 1600ամեակը: Անոնք անկիւն մը պատրաստած էին գիրք մը, որու վրայ գրուած էր հայերէն թարգմանուած առա-ջին նախադասութիւնը մեսրոպեան տա-ռերով՝ «Ճանաչել գիմաստութիւն եւ ըմ-բռնել, խրատ, խմանալ զբանս հանճարոյ»: Ա-արտին տեղի ունեցած է հրավառու-թիւն:

***

ՊԷՑՐՈՒԹի «Աղբալեան - Հ.Մ.Ը.Մ.» մարզա-մչակութային համալիրին մէջ, Նոյ. 17ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ.

ԵՐԲ ԻՍՐԱՑԷԼԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿԸ ՎՐԴՈՎԷ

Իսրայէլի մամուլին ծանօթ անուններէն «Եէտիոթ Ահարոնոթ» Նոյեմբերի ընթացքին նկար մը հրատարակած է ուր իսրայէլեան բանակի զինուորներ ապանուած Պաղեստինցիներու դիակներուն առջեւ կեցած են լուսանկարուելու։ Նկարը հակասական հակազդեցութիւններու ենթակայ եղած է. ոմանք վրդոված են, ուրիշներ ներողամիտ դիրքէ յայտնուած։

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած է դատապարտող պրուիխիս մը որ ծանրակչիռ վերագրումներ ունի։ Կ'ափսոսայ, ցաւ կը յայտնէ այդ նկարին առջեւ որ իրեն համար մարդկային յատկանիշին կորուստը կը նշանակէ։ Արթննալու կոչ կ'ուղղէ իսրայէլի ժողովուրդին որ այլեւս պէտք է տեսնէ թէ ուրիշ ժողովուրդի մը վրայ հաստատուած վայրագ տիրապետութիւնը նեխած, փտած բաներու վերածած է իսրայէլեան հիմնարկութիւնները։

Նամակագիրը պահը հասած կը նկատէ ներողութիւն խնդրելու կրօնաւոր փիլիսոփայ Լայպովիցէն որ իրականութիւնը աղաղակած էր, բայց ոչ ոք ուզած էր լսել զայն։ Ան ըսած էր թէ պաղեստինեան հողերը քանի մը տարի եւս գրաւելէ ետք, միայն յուդայական – նացիներ պիտի մնայ իսրայէլեան բանակէն։ Նախատեսութիւնը յամր, բայց ստոյգ քայլերով իրականանալու ճամբուն վրայ է, նամակագիրին համոզումով, քանի որ յայտնուած են զինուորներ որոնք մարդկային մարմնին մնացորդներուն քով կանգնած կը լուսանկարուին։

Ան կը մէջբերէ համացանցով հաղորդակցողներէ անդրադարձներ որոնք կը հրահանգեն չզատապարտել այդ զինուորները որոնք սրբազան գործ մը կը կատարեն։ Կը յիշեցնէ այդ համոզումը ունեցողներու թէ նոյն զինուորները վաղը կրնան հանրախանութի մը հերթին մէջ իրենց ճիշդ ետին գտնուիլ. ու որեւէ բանի ջղայնանալով կրակել իրենց վրայ։ Կը թելադրէ խօսեցնել «Բէկանել լռութիւնը» չարժումին հետեւորդները. անոնք իսրայէլցի զինուորներ են որոնք կը դատապարտեն գօրքին պաղեստինցի քաղաքացիներու դէմ կատարած վայրագութիւնը։ Սխալ չենք կրնար ըսել որ մարդ դեռնին տակը կը մտնէ. «Նայինք պիտի չարունակէ՞ք հպարտանալ Հրեայ ըլլալով» հարց կու տայ նամակագիրը։ Ապա կը չեշտէ թէ հարցը մարդոց արժեւորումը, մտածելիքը չէ. այլ ան բոլոր Հրեաներուն հարցն է։ Եթէ, կ'ըսէ, որեւէ դիակ պղծող զինուոր մը բանտ ղրկուած ըլլար, այդքան սուր բնոյթ չէր առներ խնդիրը։ Կամ եթէ իսրայէլացի ղեկավարները զինուորական պիւտճէ ճարելու յատկացուած ժամանակին մէկ հարիւրերորդը տրամադրէին այդ նկարները տեսնելու համար, բան մը փոխուած կ'ըլլար թերեւս։

Նամակը աւարտած է դառնութեան տողերով. «Բայց մեր զինուորները կը չարունակեն լուսանկարուիլ երբ դիակներու հետ կը խաղան, այդ խաղին մասնակցիլ մերժողները ամէնէն անարդ պաղեստինցիին համարժէք նկատելով։ Իսկ մենք կը չարունակենք հաւատալ թէ հրեշտակները բանակ մըն է մերը»։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻԹԱՆԻՒԴԸ ԹԱԼԱՆԻ ԶՈՀ

Ռոպէր Պալարտ ամերիկացի հետազօտող մըն է որուն հետաքրքրութեան առարկան են ընդծովեայ տարածքները։ Ան է որ յայտնաբերած է 1912ին Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ ընկղմած համբաւաւոր թիթանիք նաւուն մնացորդը, չորս հազար մեթր խորութեան մէջ։ Ան ներկայիս կ'ամբաստանէ Ռուսերն ու Ֆրանսացիները որ կը թալանեն նաւը ու եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին կարճ ատենէն բան պիտի չմնայ։

1985ի յայտնաբերումէն ի վեր Պալարտ գրեթէ ծնողական զգացումով կը վերաթերի նաւուն եւ կ'ուզէ որ միջազգային համաձայնութիւն մը ստորագրուի, պահպանելի պատմական հնութիւն նկատելով նաւը։ Իր մտահոգութիւնը կը մեծնայ խորհելով որ դանդաղ, բայց ստոյգ ընթացքով նաւը ամբողջական քայքայումի կը դիմէ։ Այս տարուան մէջ Պալարտ կըրկին այցելած է նաւուն մնացորդին ու քաջած լուսանկարները բաղդատած յայտնաբերումի օրը քաջածներուն հետ։ Ցնցուած է տեսնելով որ նաւուն կմրջակը փլած է, արժէքաւոր առարկաները բոլորն ալ անհետացած։

Գողերը որոշելու գործը չատ դժուար չէ։ Մինչեւ Թիթանիքին հասնելու համար մասնայատուկ սարքաւորում պէտք է։ Պէտք է ջուրին այդքան խորութեան իջնելու կարող փոխադրամիջոց։ Աշխարհի վրայ չորս հատ կայ անոնցմէ։ Հատ մը Ֆրանսան, հատ մը Ճափոնը, երկու հատ ալ Ռուսաստանը ունին։ Ֆրանսան ու Ռուսաստանը այդ փոխադրամիջոցները զբօսաշրջական նպատակով ալ կը գործածեն։ Զբօսաշրջիկները այդ փոխադրամիջոցով կ'իջեցնեն ծովուն յատակը, հինգ ժամ հոն կը մնան, ապա կը բարձրանան։ Մէկէն էջքի երկու ճամբորդ կրնայ առնուիլ։ Տոմսը 35 հազար տոլար կ'արժէ։

Պալարտ այդ զբօսաշրջիկները թալանին առաջին պատասխանատուները կը նկատէ։ Ոչ միայն նաւէն յիշատակներ կ'առնեն, կը տանին, այլեւ լրջօրէն կը վնասեն անոր, ստիպելով իրենց վարորդը որ էջք կատարէ ուղղակի թիթանիքի վրայ։ Աւերը հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ արդէն ամբողջովին ժանգոտած կմախքը փշրուելու ճամբան բռնած է։ Պալարտ ծանօթ Ֆիլմին դերն ալ անտես չի ձգեր երեւոյթին մէջ։

Ռուսական փոխադրամիջոցներէն մէկուն վարորդը հակազդած է թալանի ամբաստանութիւններուն։ Ըսած է թէ իրենք միայն գիտական ու զբօսաշրջական հետաքրքրութեամբ կը մօտենան նաւուն։ Երբեք, ոչ մէկ յիշատակ իրենց հետ տարած են անկէ։ Գողերը Ֆրանսացիներն են իր համոզումով եւ իրենք անարդարօրէն կ'ամբաստանուին։

Հարցը հոն է որ առանց վարորդներուն մեղսակցութեան, ոչ մէկ զբօսաշրջիկ կրնայ բան մը առնել նաւէն։ Վարորդն է որ գործի կը լծէ էլեկտրական բազուկ մը, անոր թելադրելով իրմէ սպասուած չարժումը։

1987ին, նաւուն յայտնաբերուելէն երկու տարի ետք, դատարանը որոշած է որ մնացորդը կը պատկանի նաւուն անունը կրող ընկերութեան։ Աւտր վրայ Ամերիկացիները վեց հազար իր հանած են նաւէն ու աճուրդով ծախած, անշուշտ առասպելական գումարներու փոխարէն։ Սակայն տակաւին որոշ չէ որ նաւուն մը նացորդին համար յարմարագոյն ճակատագիրը ո՛րն է։ Կան պնդողներ որ պէտք է չարունակել հետազօտութիւնը. ուրիշներ կ'ուզեն որ 1500 հոգիի գերեզման եղած այդ վայրը յուշադամբանի վերածուի. կան նաեւ Թիթանիքը ընդծովեայ թանգարան տեսնել փափաքողներ։

Աղբանեան կոմիտէի քարոզչական յանձնախումբին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է որու նիւթը եղած է «Հայ Դատը այսօր», դասախօսն ալ Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի անդամ Ցակոբ Տէր Յակաուրեան։ Բացման խօսքը արտասանած է ձորճ Գրիգորեան մասնաւորաբար անդրադառնալով Կոմիտէի քարոզչական յանձնախումբին հրատարակութեան՝ Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի քարտէսին կարեւորութեան, ապա հրաւիրած է դասախօսը ներկայացնելու իր զեկուցումը։ Ցակոբ Տէր Յակաուրեան յայտնած է որ ժամանակի պարտադրանքներուն անսալով, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը Սփիւռքի տարածքներուն պէտք է ստեղծէր այնպիսի համակարգ մը, որով կարգաւորուէին Հայ Դատի աշխատանքները։ Այդ նպատակով, իւրաքանչիւր երկրի մէջ ստեղծուած են Հայ Դատի Ցանձնախումբեր, որոնց կը վերաբերի երկու տեսակի աշխատանք՝ Հայ Դատի հետապնդման աւանդական գործունէութիւն եւ քաղաքական – յարաբերական աշխատանքներ։ Հայ Դատի գծով հանրային կարծիք ստեղծելու կապակցութեամբ, թիւով չորս գրասենեակներու նորագոյնը Եւրոպական Միութեան կեդրոն Պրիւսէլի գրասենեակն է։ Ասոնցմէ հետեւ կու գան Հայ Դատի Ուաշինկթընի գրասենեակը, Մոսկուայի գրասենեակը և Երեւանի գրասենեակը։ Ի մօտոյ, պիտի աւելնայ Միջին-Արեւելքի գրասենեակը (Լիբանան)։

*
**

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր Մելքոնեան հանդիսասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12-15 Հայաստանի «Արեւիկ» մանկապատանեկան երգչախումբը յաջորդական ելոյթներ ունեցած է։ Խումբը Լիբանան եկած էր գեղարուեստասէր աղգայիններու հրաւէրով։ Գեղարուեստական ղեկավարը՝ Արմէն Դիլանեան երգչախումբին խմբավարը Արփինէ Ցովհաննիսեան եւ պարուսոյց Թագուհի Գէորգեան կրցած են ներդաշնակ եւ միատարր խումբ մը ստեղծել։ Ցայտագրին բոլոր երգերն ու եղանակները ունէին նոր կեդրոն միաձուլած աւանդական հայկական հենքին հետ։

*
**

ԳՈՒՐԻՆԻՈՑ մէջ, Նոյեմբեր 10-14, Զաւարեան վարժարանի ծնողաց միութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է գիրքերու ցուցադրութիւն, հայերէն եւ յունարէն լեզուով։ Այս տարի յատկապէս ուշադրութիւն դրաւած է հայերէն գիրքերու գնումը, գլխաւորաբար Պէյրութ գործածէն։ Զբօսաշրջիկները այդ փոխադրամիջոցով կ'իջեցնեն ծովուն յատակը, հինգ ժամ հոն կը մնան, ապա կը բարձրանան։ Մէկէն էջքի երկու ճամբորդ կրնայ առնուիլ։ Տոմսը 35 հազար տոլար կ'արժէ։

Պալարտ այդ զբօսաշրջիկները թալանին առաջին պատասխանատուները կը նկատէ։ Ոչ միայն նաւէն յիշատակներ կ'առնեն, կը տանին, այլեւ լրջօրէն կը վնասեն անոր, ստիպելով իրենց վարորդը որ էջք կատարէ ուղղակի թիթանիքի վրայ։ Աւտր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ արդէն ամբողջովին ժանգոտած կմախքը փշրուելու ճամբան բռնած է։ Պալարտ ծանօթ Ֆիլմին դերն ալ անտես չի ձգեր երեւոյթին մէջ։

Ռուսական փոխադրամիջոցներէն մէկուն վարորդը հակազդած է թալանի ամբաստանութիւններուն։ Ըսած է թէ իրենք միայն գիտական ու զբօսաշրջական հետաքրքրութեամբ կը մօտենան նաւուն։ Երբեք, ոչ մէկ յիշատակ իրենց հետ տարած են անկէ։ Գողերը Ֆրանսացիներն են իր համոզումով եւ իրենք անարդարօրէն կ'ամբաստանուին։

Հարցը հոն է որ առանց վարորդներուն մեղսակցութեան, ոչ մէկ զբօսաշրջիկ կրնայ բան մը առնել նաւէն։ Վարորդն է որ գործի կը լծէ էլեկտրական բազուկ մը, անոր թելադրելով իրմէ սպասուած չարժումը։

1987ին, նաւուն յայտնաբերուելէն երկու տարի ետք, դատարանը որոշած է որ մնացորդը կը պատկանի նաւուն անունը կրող ընկերութեան։ Աւտր վրայ Ամերիկացիները վեց հազար իր հանած են նաւէն ու աճուրդով ծախած, անշուշտ առասպելական գումարներու փոխարէն։ Սակայն տակաւին որոշ չէ որ նաւուն մը նացորդին համար յարմարագոյն ճակատագիրը ո՛րն է։ Կան պնդողներ որ պէտք է չարունակել հետազօտութիւնը. ուրիշներ կ'ուզեն որ 1500 հոգիի գերեզման եղած այդ վայրը յուշադամբանի վերածուի. կան նաեւ Թիթանիքը ընդծովեայ թանգարան տեսնել փափաքողներ։

ծող Համազգայինի տպարանը լոյս տեսած։

*
**

ԳՈՒՐԻՆԻՈՑ Զաւարեան կեդրոնի Զաքարեան – Սարաճեան սրահին մէջ, Նոյ. 27ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Գուրինիոյ կոմիտէին, ոսնուած է Հ.Ց.Դաշնակցութեան 114րդ տարեդարձը։ Բացման խօսքը արտասանած է Սիմոն Տէր Սահակեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Երիտասարդութեան խօսքը բերած է Անի Տէօքմէճեան։

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Ալ. Գէզճեան ամիրացի կեանքէն)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.
ԳԼՈՒԽ ԻԱ.
ՊԷԶՃԵԱՆ ԿԱՒՔՍՈՐՈՒԻ

Պէզճեան խնդաց չատախօս ծառային խօսքերուն։

– Այո տէր իմ, ճիշդ կը խօսիմ։ Ամէն վայրկեան մեզ կ'անարգէ եւ մեր երեսին կեավուր կը պոռայ։ Շատ խիստ մարդ է։

«Վայ սրիկայ,» խորհեցաւ Պէզճեան։

Ծառան գաւաթ մը օղի բերաւ Պէզճեանի։ Ցարուքիւն ամիրա օղին առանց աղանդերի կը խմէր։ Առաւ գաւաթը եւ ոմպ մը խմեց։ Ցետոյ աչքերը անգամ մը եւս զամուած մնացին հորիզոնին վրայ։ Սկսած էր խորհիլ Խթանպուլի մասին։ Աչքին առջեւէն կ'անցնէին սիրելիները, բարեկամները։ Օրը Շաբաթ էր։ Եթէ Խթանպուլ ըլլար, յաջորդ օրը կանուխ Մայր եկեղեցի պիտի երթար, չապիկ պիտի հագուէր, ծանօթներ պիտի տեսնէր։

Այս մտածումներուն մէջ թաղուած էր երբ յոյն ծառան ներս մտնելով հարցուց։

– Տէր իմ, ուրիշ փափաք մը ունի՞ք։

Պէզճեան յանկարծ սթափեցաւ։

– Հոս մօտերս եկեղեցի կա՞յ։

– Այո տէր իմ, Այա Թրիատա եկեղեցին չատ մօտ է եւ վաղը հանդիսաւոր պատարագ կայ։

– Վաղը դիս հոն պիտի տանիս։

– Կը հրամայէք տէր իմ։

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.
ԴԷՊԻ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ

Դեռ հազիւ վեց ամիս անցած էր Պէզճեան Լիմնոս գալէն ի վեր, եւ արդէն իսկ հրաման եկած էր որպէսզի Իսթանպուլ դառնալու համար ազատ ձգուի։

Պէզճեանի համար Լիմնոսի միօրինակ կեանքը այնքան նեղացուցիչ դարձած էր որ հազիւ լուրը առած՝ պատրաստուեցաւ մեկնելու։

Կառավարիչը կանուխ եկած էր բարի լուրը տալու եւ իր մօտ մնացած էր օգնելու եւ պէտք եղած հրամանները տալու նպատակով։ Այսքան չուտով վերադառնալու հրաման եկած ըլլալը ապացոյցը կը նկատէ պալատի մէջ իր ունեցած ազդեցութեան։ Պէզճեան ինք ալ զարմացած էր։ Եթէ այսքան կարճ պիտի տեւէր ազատը, ինչո՞ւ այսքան հեռուները երթալ։

Արդարեւ ազատուելէ վերջ օր մը խօսքը Գազազի բարեկամ նախարարի մը ուղղելով ըսաւ։

– Ես Արթինի պակասը չատ կը զգամ, մանաւանդ երբ քաղաքական եւ ելմտական կարեւոր խնդիրներ ըլլան։

– Իրաւունք ալ ունիք վեհափառ տէր, պատասխանեց նախարարը, որ Պէզճեանի մեկնումէն վերջ Հալէթ էֆէնտիի թշնամութիւնը մուխենէն ալ աւելի սկսած էր վախնալ։

Սուլթանը անմիջապէս իր մօտ կանչեց Հալէթ էֆէնտին։ Մաքեաւէլի հարազատը Հալէթ կեղծաւոր ժպիտ մը չրթնեռուն, մտաւ ներս եւ խոնարհեցաւ Սուլթանին առջեւ։

– Հալէթ, ըսաւ Սուլթան Մահմուտ, Արթինի ազատը այլեւս վերջացած է, անմիջապէս վերադարձի դիրը ղրկէ։

– Հրամանը Սուլթանինն է։

Ցետոյ օգտուելով վայրկեանի մը լռութենէն՝ քաջութիւնը ունեցաւ աւելցնելու.

– Վեհափառ տէր, Գազազ հայ ազգին վերջին խռովութիւններուն հետեւանքով աքսորուած էր։ Այս առիթով մէկ քանի տեղեկագրերուն վերադարձին մասին ալ որեւէ հրահանգ պիտի տա՞նք։

Հալէթ կը ջանար Սուլթանին միտքը պղտորել, խորհելով թէ թերեւս վերադարձի հրամանը կրնայ ուշացնել։

Սուլթանը յօնքերը պռատեց եւ խիստ չեչտով մը գրեթէ պոռալով ըսաւ.

(Շար. Ա. էջէն)

յայտնած է որ 4-6 ամիսէն կարելի կ'ըլլայ դատապարտուած Հայերը փրկել: Օդաչուներուն պաշտպան փաստաբանը արդէն դիմած է երկրին Գերագոյն ատեանին որմէ պատասխան կ'ակնկալուի 1,5 - 2 ամիս ետք:

Ս. Մանասարեան յայտնած է որ իրենք կինէ տարած են Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահէն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն ուղերձներ որոնք որեւէ արձագանգ չեն ունեցած, արդիւնք չեն տուած ՄԱԿ-ի Ընդհ. քարտուղար Անանի պատուիրակին ջանքերը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն հայ օդաչուներուն ձեռքերը չղթայուած են. անոնք միշտ իրարու հետ են, ճաշարակ կը խաղան, անդլերէն եւ սպաներէն կը սորվին: Երկուքը մալարիայով ու որովայնախտով հիւանդանած, բայց առողջացած են: Իրաւունք ստացած են իրենց ընտանիքին հետ նամակագրական կապ պահելու:

ՀՂՀ

Ս. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ «ԼԵՌՆԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԾԻՒ» ՊԱՐԳԵՒԻՆ ԱՐԺԱՆԱՅԱԾ

ՀՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանին յանձնուած է «Լեռնահայաստանի արծիւ» ոսկեայ յուշամետալը, «Միւնեաց արծիւներ» (Հայաստան) երիտասարդական հանրային կազմակերպութեան նախագահ Խաչիկ Աբեանի կողմէ: Այս վերջինս պարգեւը յանձնած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ Սեւանայկերտի մէջ ունեցած հանդիպումին ընթացքին: Նախագահ Ա. Ղուկասեան նման պատիւի արժանի նկատուած է ՀՂ Հանրապետութեան պետականութեան հիմնումին, ապահովութեան ամրապնդումին, համազգային զարգացումներու իրագործումին եւ երիտասարդութեան ռազմա-հայրենասիրութեան դաստիարակութեան գործին մէջ ունեցած ծառայութեան համար:

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՇՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- եկեղեցւոյ գլխանատուն՝ 01·43·59·67·03
- Տիկնանց Յանձնախումբ՝ 01·47·43·12·66
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LE
Collectif VAN
Vigilence Arménienne
contre le Négationnisme

appelle à un

PIQUET DE PROTESTATION

JEUDI 9 DECEMBRE A 18 HEURES

devant
LE MINISTERE DE LA JUSTICE
13 Place Vendôme 75001 Paris
(métro : Opéra)

Avec la présence de
ROBERT TUFENKJIAN,
Président du CCAF de Valence,
agressé par des extrémistes turcs

1915—2005
1.500.000 Arméniens exterminés
en Turquie, ça suffit !

Voyage à Rome

CHERS COMPATRIOTES,

La statue de Saint Grégoire l'illuminateur qui sera exposée dans une niche de la Basilique St Pierre au Vatican sera inaugurée le 19 janvier 2005. A cette occasion des Arméniens de tous les pays seront présents pour l'inauguration. Si vous désirez participer à cet événement exceptionnel vous pouvez vous adresser à notre Agence de Voyages pour que nous puissions vous réserver les services touristiques et pour obtenir une invitation pour participer à cette cérémonie.

S'adresser à :
CARAVAN TOURS ET CHRONOSPAZIO VOYAGES ET TOURISME
(Nairi Chirinian)
TEL. : 0039-06-5402558
FAX : 0039-06-51600827
E-MAIL : nairi@chronospazio.it
E-MAIL : nairichirinian@hotmail.com

Vu le nombre élevé de demandes déjà reçues, nous vous invitons à former des groupes pour faciliter l'organisation de ce grand événement.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron

La chanteuse **AIDA SARKESSYAN** viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
ARMENIACA
études d'histoire
et de culture arméniennes
par le **Prof. Robert DERMERGUERIAN**
Vendredi 10 décembre
à 19 heures 30

CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
C O N C E R T
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիները Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

Ա Ղ Թ Ո

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան ւօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

Ճ Ա Շ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՒՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— *Ալիսին՝* 06·03·33·06·70
— *Արաքսիին՝* 01·39·83·71·19 (*ժամը 19էն վերջ*):

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE
DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique—
Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

Le
Centre Culturel
SAINT MESROB
vous invite à célébrer
le jeudi 9 décembre à 20h45
deux parutions-événements du
CERCLE D'ECRITS CAUCASIENS.

HRATCH BEDROSSIAN
présente
- **Le Tome II des Mémoires de Mgr Grigoris Balakian**

LE GOLGOTHA ARMENIEN

- **La réédition d'une œuvre épuisée mais incontournable**

LA PASSION DE CILICIE

de Paul du Véou
au 10 bis rue Thouin Paris 5ème
Métro: Monge, Cardinal Lemoine
Vente des œuvres — Signature
Entrée libre — Cocktail

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un
SUPER LOTO
Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.086 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.086

ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՄՊ

ԳՐԳՈՒԻԶ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ Ա. ՏԷԼ ՎԱԼԻ ԳԻՐՔԻՆ ԵՐԵԿՈՓԹԻՒՆ

Դեկտեմբեր 2ին Պուա Գոլոմպի քաղաքապետարանի սրահներէն մէկուն մէջ Ա. Տէլ Վալի գիրքին ներկայացումի երեկոյթը լարանէն 4-5 հոգիի տեղ ու գրգռիչ միջամտութիւններով խանգարուած է։

Հեղինակին ելոյթէն եաք երբ կարդը հասած է վիճարկումի բաժնին, քաղաքապետ Ի. Ռէվիլյոնի, օգնականներու և ըլլալու խորհրդականին, նաեւ առուար լարանի մը առջեւ 4-5 հոգինոց խմբակ մը բերանացի յարձակումի անցած է Տէլ Վալի դէմ. անոնց բանբերը որ յայտարարած է թէ թուրքիացի Հայ մըն է, Ասրա Շերինեան անունով, պնդած է թէ բոլոր ըսուածները սուտ են, ցեղասպանութեան հարց չկայ, եւլն.։

Քաղաքապետը խստիւ միջամտած է ու հանդարտեցուցած կիրքերը։ Սրահին մէջ ոստիկաններու ներկայութիւնն ալ օգնած է կացութեան արագ բարելաւումին։ Ա. Տէլ Վալ ըսած է թէ որպէս Ասրա Շերինեան ներկայացող անձը ծանօթ է իրեն, քանի որ համացանցով մահուան սպառնալիքներ ստացած է անկէ։

Երեկոյթին ներկաները չուրջ 150 հոգի մեկնելէ առաջ ստորագրած են հանրագրութիւն մը պահանջելու համար որ հանրաքուէ մը կազմակերպուի Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթով։

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Դեկտեմբեր 5ին Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ հայկական թանգարանին բացումին վարչապետ Թ. Էրտողանի «պատմութիւնը դիտելու փոխարէն ճշմարտութիւնը կը խեղաթիւրուի ենթադրութիւններով եւ ապատեղեկատուութեամբ» արտայայտութեան հակադրած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը։

Միջազգային մամուլին ղրկուած յայտարարութեամբ մը ան հրաւիրած է թուրք վարչապետը որ ճշմարտութեան խեղաթիւրումին մասին խօսելէ առաջ այցելէր «Կիլիկիա» թանգարանը, դիտելու համար ամբողջ աշխարհին պարզուած թրքական բարբարոսութիւնները ու ցեղասպանութիւնը։ Անոր թելադրած է դիտել Առանայէն, Հաճընէն, Զէյթունէն, Սիսէն, Արեւմտեան Հայաստանի այլ քաղաքներէն Տէր Զօրի ճամբով Անթիլիաս հասած ջարդուփչուր ձեռագիրները, եկեղեցական սպասները, հարց տալու համար թէ այդ բոլորը ենթադրութիւնե՞ր, ճշմարտութեան խեղաթիւրո՞ւմ են։

Ակնարկելով Թ. Էրտողանի «Թուրքիոյ հայ քաղաքացիներուն իրաւունքները պաշտպանելու պարտականութեան» լսանաձնումին, Արամ Ա. հարց տուած է թէ պէտք չէ՞ որպէս վարչապետ պարտականութիւն նկատէ նաեւ իր նախահայրերուն կողմէ հայ ժողովուրդին դէմ ծրագրուած ու գործուած ցեղասպանութեան յանցանքը ընդունիլ։ Ապա յիշեցուցած է. «Ցառաջիկայ տարի 90ամեակն է Հայկական Ցեղասպանութեան։ Մեր ժողովուրդի զաւակները, աշխարհի բոլոր կողմերը, միասնաբար դարձեալ ու մէյտ պիտի պահանջեն Հայկական Ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ եւ իրենց ազգին բռնաբարուած իրաւունքները»։

«ՃԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»

(Դեկտեմբեր 7/8)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Սպիտակի երկրաշարժին 16րդ տարելիցին օրը, Դեկտ. 7ին այցելած է Գիւմրի, յարգանքի տուրք մատուցանած զոհերու յիշատակին։ Անոնք ներկայ գտնուած են մատուցուած պատարագին, ապա ծաղկեպսակ զետեղած յուշակոթողին։ Այդ ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան Շիրակի մարզպետարանին մէջ խորհրդակցութիւն ունեցած է քաղաքին ու մարզին ներկայացուցիչներուն հետ։

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ

Նախագահ Ա. Դուկասեան նոյն օրը ծաղկեպսակ զետեղած է երկրաշարժի զոհերուն յուշակոթողին։ Ծաղկեպսակներ զետեղած են նաեւ Ազգ. Ժողովի նախագահը, վարչապետը, Ապահովութեան Խորհուրդի անդամները, նախարարներ, կազմակերպութիւններու, ձեռնարկութիւններու, ուսումնական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ։

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ Օ.ԷՄ.ՍԷ.Ը. ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Ազգային գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Օ.ԷՄ.ՍԷ.Ը.ի նախարարներու խորհուրդի 12րդ հանդիպումին որ տեղի կ'ունենար Սոֆիայի մէջ, Դեկտ. 7ին ելոյթ ունեցած է։ Ելոյթին կարեւոր մէկ բաժինը ան յատկացուցած է Ղարաբաղի հարցին, հակադարձելով ադրբեջանական չարք մը պնդումներու։ Ըսած է թէ Եւրոպայի Խորհուրդի երեսփոխաններ 1992ին արձանագրած են Ադրբեջանի յարձակումներուն պատճառով տեղի ունեցած պէտքերու աւերումները, խաղաղ բնակիչներու սպանութիւնները, երախաներուն ենթարկուած բռնութիւնները։ Ապա ակնարկելով Բաքուի կողմէ ամէն առիթով կրկնուած զանգուածային գաղթականներու գոյութեան, Վ. Օսկանեան ըսած է որ անոնք հետեւանք են Ադրբեջանի նախաձեռնած ռազմական գործողութիւններուն եւ թէ իրականութիւնը այն է որ գաղթականներ ունին երկու կողմերն ալ։ Հայ գաղթականներն ալ որոնք Ադրբեջանէն եւ պատերազմական գօտիներէն խոյս տուածներ են, դրեթէ նոյնքան թիւ կը ներկայացնեն որքան ադրբեջանցի գաղթականները ու անոնց նման կը սպասեն հարցին կարգաւորումին։

Նախարարներու խորհուրդին առընթեր նախարար Վ. Օսկանեան չարք մը հանդիպումներ ալ ունեցած է եւրոպացի պաշտօնատարներու հետ։ Ապա մեկնած է Պրիւսէլ, մասնակցելու ՕԹԱՆ-ի Եւրատլանտեան գործակցութեան խորհուրդին նախարարներու նիստին։

***

ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 10ին Կարսի մէջ պաշտօնապէս կը բացուի Ադրբեջանի հիւպատոսարանը։ Հիւպատոս Հասան Զէյնալով հարցազրոյցի մը ըսած է թէ Կարսը Ադրբեջանի համար ռազմավարական խմաստի տէր քաղաք է։ Ան մօտ է հայկական սահմանին ու երկար տարիէ ի վեր հոն աշխոյժ քարոզչութիւն կը տարուի որպէսզի հայերը քարոզչութիւն կը տարուի որպէսզի հայերը քրիստոնեական կարեւոր համեմատութիւն ունի (3%) չուրջ մէկ միլիոն 200 հազարնոց բնակչութեան մէջ։

ՄՈՒՍՈՒԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՒՑԵ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԹԻՐԱԽ

Մուսուլի հայ առաքելական նորակառոյց եկեղեցին որուն չինութիւնը նոր աւարտած էր ու օծումն իսկ չէր կատարուած, Դեկտ. 7ին յարձակումի թիրախ եղած ու լրջօրէն վնասուած է։ Նոյն ճակատագիրը ունեցած է քաղաքին քաղդէական եկեղեցին ալ։ Չինեալներ ներս խուժելով հոն պատուհանները դուրս հանած, ապա պայթուցիկներ զետեղած են չէնքերուն մէջ ու պայթեցուցած։ Բարեբախտաբար մարդկային զոհ չէ արձանագրուած։

Կապ հաստատեցինք Պաղտատի առաջնորդարանին հետ Դեկտեմբեր 8ին ուրկէ պատասխանեցին մեղի թէ հաղորդակցութեան կապերը շատ խանգարուած ըլլալով իրենք ալ աւելի լայն տեղեկութիւն չունէին պատահարին մասին։

Մուսուլ Իրաքի այն քաղաքն է որ քրիստոնեաներու կարեւոր համեմատութիւն ունի (3%) չուրջ մէկ միլիոն 200 հազարնոց բնակչութեան մէջ։

«ՊԷԼԿԷ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Պուսոյ «Պէլկէ» հրատարակչականին տնօրէնը, Թուրք ծանօթ մտաւորական Ռ. Զարաքօլու դատարան հրաւիրուած է, պատասխանելու համար դատախազ Ի. Օնարանի հարցումներուն։ Ինդրոյ առարկայ հատորը անգլիացնակ ճ. ճէրճեանի «Իրականութիւնը պիտի ազատագրէ մեզ»ն է որ նիւթ կ'ընէ հայեցուրք հաշտութիւնը։ Գիրքին որոշ պարբերութիւնները վիրաւորիչ նկատուած են Թուրք պետութեան բարոյական անձնաւորութեան համար։ Պնդուած է նաեւ թէ նոյն էջերուն մէջ ոտնակոխուած է Աթաթիւրքի յիշատակին պահպանութեան օրէնքը։

Հրատարակչականէն տրուած տեղեկութիւնը կը չեշտէ թէ նշուած էջերուն մէջ դրուած է որ 1913ի Հայերու տարագրութեան գործօն մասնակից «Յատուկ ջոկատներ»ու չարքերէն ոմանք հանրապետութեան հիմնումի տարիներուն պաշտօնի տիրացած են Աթաթիւրքի անմիջական շրջանակին մէջ։ Այս նշումը անարգանք նկատուած է։

Ռ. Զարաքօլու բացատրած է թէ ինքնագրաքննութենէ կը խուսափին ու համոզուած են թէ ամբողջ աշխարհին ցցուած գիրքի մը պարունակութեան տեղեակ ըլլալ Թուրք ընթերցողին ալ իրաւունքն է։ Ատոր մէջ յանցանքի որեւէ ազդակ չկայ ու նախատինքի նպատակ խօսքի առարկայ չի կրնայ ըլլալ։

ցազրոյցի մը ըսած է թէ Կարսը Ադրբեջանի համար ռազմավարական խմաստի տէր քաղաք է։ Ան մօտ է հայկական սահմանին ու երկար տարիէ ի վեր հոն աշխոյժ քարոզչութիւն կը տարուի որպէսզի հայերը քարոզչութիւն կը տարուի որպէսզի հայեցուրքական սահմանը բացուի։ Այսուհանդերձ այդ չանքը իրենց վրդովում չի պատճառեր, քանի որ Ադրբեջանի ու Թուրքիոյ միջեւ կան իսկապէս եղբայրական յարաբերութիւններ։ Ակնէ զատ, հիւպատոսը վստահ է թէ այնքան ատեն որ Անդարայի կողմէ ղրուած պայմանները չեն յարդուած, այդ սահմանը չի բացուիր։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ ընդունելով Իրաքի ղեկավարը՝ Իյատ Ալաուին Կրեմլինի մէջ, չատ խիստ կերպով քննադատած է Պաղտատի նախատեսած ընտրութիւնները Յունուար 30ին։ Պուտին չի հասկնար թէ «ինչպէ՞ս կարելի է ընտրութիւն կազմակերպել Իրաքի ամբողջական գրաւման պայմաններուն մէջ օտար ուժերու կողմէ»։ Պատասխանատուի մը համաձայն, Մոսկուա չէ հասկցած թէ ո՞վ պիտի կազմակերպէ ընտրութիւնը, ո՞վ զով պիտի ընտրէ մինչ կը չարունակուին կռիւները եւ քաղաքական իրաւունքներն ալ սահմանափակուած են։

ՍՈՖԻԱՅի մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Օ.ԷՄ.Ս.Ը.ի նախարարական տարեկան ժողովը, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Ս. Լաւրով խիստ կերպով ամբաստանած է Օ.ԷՄ.Սէ.Ը.ն կողմնակալութեան համար։ Իրաքի եւ Ուկրանիոյ պարագաները եկած են հաստատելու որ ջնամարտը վերսկսած է։ Մոսկուա պահանջած է որ ճչդուի Օ.ԷՄ.Սէ.Ը.ի հակազդեցութեան գործելակերպը ընտրութեան առեն (ակնարկութիւն Ուկրանիոյ)։ Ըստ իրեն, ակիզբէն Օ.ԷՄ.Սէ.Ը.ն իր կողմնակալութեամբ զարկ տուաւ ընտրական խարդախութիւններու ամբաստանութիւններուն։ Անգարայէն իսկ, ուր կը գտնուէր, Պուտին դատապարտած է Արեւմուտքի միջամտութիւնը Ուկրանիոյ մէջ։ Զգուշացնելով «դաս տուողը» որ երկիրը կը պառակտէ եւ պատրաստ է պատժելու ընդդիմադիրները «հրթիռներով եւ ռումբերով ինչպէս ըրաւ Պելկրատ» (ակնարկութիւն ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութեան 1999ին)։ Մոնթէ մէջ ալ (Դեկտ. 8) Վրաստանի Արտաքին նախարարը հարցազրոյցի մը մէջ կ'ըսէ թէ հարցը հոն է որ Ռուսերը պէտք է հասկնան որ այլեւս չեն կրնար տիրապետել։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի ընտրեալ նախագահը՝ Քարզայի պաշտօնապէս իր պաշտօնը ըստանձնեց Դեկտ. 7ին երդումը կատարելով։ Արարողութեան ներկայ եղած են չուրջ 100 օտար անձնաւորութիւններ, որոնց կարգին ԱՄՆ-ու փոխ նախագահը Տիք Չէնէյ։ Չեռքը Գուրանին վրայ, Քարզայի յայտարարեց.- «կ'երդնում յանուն Աստուծոյ յարգել եւ պաշտպանել Իսլամի նուիրական կրօնքը, հսկել Սահմանադրութեան եւ այլ օրէնքներու գործադրութեան, պահպանել անկախութիւնը, ազգային գերիշխանութիւնը եւ Աֆղանիստանի հողային ամբողջականութիւնը»։ Քարզայի Ամերիկացիներուն մարդը կը նկատուի, ան որ իշխանութեան գլուխ գրած են Ամերիկացիք 2001ին Թալիպաններու պարտութենէն ետք։ Այսօր ժողովրդավարօրէն ընտրուած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ անդամակցութեան ի նպաստ յօդուած մը ստորագրած է Ռոպէր Մխրատի Ֆիկարոյի «Վիճարկում եւ կարծիքներ» էջին մէջ, Դեկտ. 8ին։ Սկիզբէն, յօդուածագիրը կը խոստովանի թէ կ'արտայայտուի որպէս «ծագումով Թուրք Ֆրանսացի հրեայ» որ երախտապարտ է Օսմանեան կայսրութեան, որ դարերու երկայնքին ազնիւօրէն ընդունած է Սպանացիներէն, Գերմանացիներէ, Ֆրանսացիներէն, Հունգարացիներէն, Ռուսերէն հալածուած Հրեաները։ Քրիստոնեայ Եւրոպան կը զրէ, կը հալածէր Հրեաները մինչ Օսմանցիները կ'ընդունէին եւ կը պաշտպանէին Հրեաները։ Ու Մխրատի գովքը կը հիւսէ լաւիք Թուրքիոյ։

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ քաղաքական 112 բանտարկեալներ ազատ ար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՓՈՇՈՏ ՈՒ ՓՇՈՏ ԱՐԱՀԵՏՈՎ

Երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղը բռնած, ցորենի խուրձերն ու անթառամի փունջերը գրկած, կը փորձեմ պաշտպանուիլ ու կծկուիլ ոզնիի մը նման, խռնուած անհանդարտ բազմութեան ճի՛չդ մէջտեղը:

Ամբողջովին կղզիացած, չրջապատուած եմ հետաքրքիր հայեացքներով, որոնք կը պնդեն ինծի վերէ՛ն վար, սանտրին չհնազանդող մազերէս, մինչեւ հողաթափիս կապերէն ազատաղրուած, հողոտ ոտքերուս փոչոտ մատները...

Խռնուած բազմութեան ժխորը հետզհետէ կը կերպարանափոխուի ու կը վերածուի երկարակիսակլորահերթի, որուն մէջ սեղմուիլս հաւաքած ու կազմած խուրձերուս ու փունջերուս, եւ տակաւի՛ն, երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղիս հետ միասին կը դառնայ անկարելի:

Դո՛ւրս կու գամ հերթին մէջ լինծի տրամադրուած նե՛ղ տեղէն, եւ չնորհաւորականներ ստացող հարսնեւորի մը նման կը կանգնիմ հերթին եղերքը, եւ մէկի՛ւ մէկիկ կ'ընդունիմ, քթիս տակէն անցնող գիս գնող հայեացքները, բոլո՛րն ալ յար եւ նման, մի՛չտ ապշած ու չուարած... խնդա՞ն թէ խղճան...

Հողին խոտն ու հոտը հաւաքած, դուրդուրանքով գրկած, անչարժ կախուած եմ Պարաճանովեան բազմխմաստ, առանց չրջանակի պատկերի մը նման: Ոտքերուս տակ հողը գոյութիւն չունի, ուրեմն գէթ հողին խոտն ու հոտը թող պատկանի լինծի...

Ցորենի հասկերով ու անթառամներով զարդարուած հերարձակ դիցուհիի մը նման, ծամճեւ մահակս բռնած, երկա՛ր թափօրին եռեւէն կ'երթամ ո՛չ դէպի գիս սպասող, թռիչքի պատրաստուող օդանաւս, այլ դէպի երե՛ք քարացած հսկաները... Կողքիս է Արան, Շամիրամեան անուրջներուս մէջ մի՛չտ խաղա՛ղ պառկած, գլխուն վերեւ քառագագաթ Արագածը կանգնած, իսկ դիմացս, հսկա՛յ Արարատը, կարծես աւելի՛ հզօրացած...

Հողիս խոտն ու հոտը դուրդուրանքով գրկած, կ'անջատուիմ կրկին հողէս, կը քալեմ դանդա՛ղ, պարապին մէջ մխրճուող քայլերով դէպի վերադարձս, հուր հեր ունեցող վիշապաքաղ յարդդողին նըման եռեւէս թափթփելով խուրձերուս ու փունջերուս փուչերն ու փոչինները, գծադրելով փոչոտ ու փչոտ արահետս...

Գրեթէ անտեսանելի է արահետը... Բնութիւնը կլանած է, ո՛չ միայն արահետը, այլ յուշարձան դարձած, պատմական ամբո՛ղջ դիւղը իր ժայռափոր օճախներով, դպրոցով, երեք եկեղեցիներով, դամբարաններով, կամուրջներով եւ աղբիւրներով... Լո՛ւռ է այսօր դիւղը, ուր տակաւին չորս տասնամեակներ առաջ կ'ապրէր Գրիգորը իր ընտանիքով, գերդաստանով, դուռ դրացիներով... Լո՛ւռ է այսօր ձորը, որուն մէջ տակաւին չորս տասնամեակներ առաջ դիւղը կը խլրտար դարերէ՛ ի վեր իր աւանդապատումներով, երգերով, խաղերով, պարերով...

Գրիգորն է որ կը քալէ առջեւէն, հանդա՛րտ ու խաղաղ, առանց որեւէ ճիգի, Մովսէսին նման ճեղքելով իրեն հարթատափոչոտ թուփերն ու ծառերը: Կ'առաջնորդէ մեզ, վստա՛հ քայլերով, աչքերը գրեթէ փակ, դէպի իր պապենական ժայռափոր դիւղը, դէպի հի՛ն ժամանակները, դէպի իր մանկութի՛ւնը... Բարեկամս կողքէն, չէ՛, մէկ քայլ եռեւէն, կը փորձէ քայլ պահել Գրիգորին հետ, ինքն ալ իր հերթին, հանգա՛րտ ու խաղաղ... Ձորէն դուռ է ան երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղ մը, որուն մէկնորդութեամբ կը յաջողի բանալ փոչոտ արահետը, հեռացընելով արահետը փակող թուփերուն ու ծառերուն փչոտ ճիւղերը, եռեւէնէն հեւքով եւ ուշացումով հասնողներուն համար...

Եռեւէնէն ուշացումով եւ հեւքով հասնողները մե՛նք ենք՝ կիներս... Կէսօրայ արեւուն բռնատիրութեան տակ կա՛ս կարմիր կտրած, երեք Մարիամներուն նման կը փորձենք հասնիլ մի՛չտ հանդարտութեամբ ու խաղաղութեամբ յառաջացող մեր առաքեալներուն... Կածանը վտանգաւո՛ր է... պզտիկ անուշադրութիւն մը եւ կրնանք գլորիլ, մէկս միւսը գլորեցընելով դէպի ձորը, երկինքէն ինկող երեք հէքեաթային կարմիր խնձորներու նման: Նախանձով կը դիտենք մեր առաքեալներուն հանդա՛րտ ու խաղա՛ղ յառաջխաղացքը, կը կրկնապատկենք մեր ուժերը, սակայն իրենց հասնելու բոլո՛ր մեր ջանքերը կը մնան ի գո՛ւր... Առաքեալներուն եւ Մարիամներուս միջեւ տարածութիւնը պարզապէս կ'ընդլայնի՛, իսկ մեր հեւքը կը կրկնապատկուի՛...

Գրիգորին ձայնը ունի իր քայլերուն հանդարտութիւնն ու խաղաղութիւնը: Հանդարտ ու խաղաղ ձայնով, հանդարտ ու խաղաղ քայլերով կը մտնէ իր մանկութեան էջերը: Կը փորձեմ սրել ականջներս ու լսել, տեսնել Գրիգորին մանկութիւնը... Աւա՛ղ... սաստկացող հեւքս ու հեզհեզուկ մեր միջեւ ընդլայնող տարածութիւնը կ'արգիլեն Գրիգորին յուշապատումները արձանագրելու ջանքերս... Ականջիս կը հասնին պարզապէս նախադասութիւններու թափթփուող պատառիկները: Կը հաւաքեմ յուզումով փոչոտած պատառիկները եւ բծախնդրութեամբ կը փորձեմ վերակազմել յուշապատկերը:

Եօթը տարեկան եղած է Գրիգորը երբ տատիկը նստեցուցած է զինք իշուկին վրայ, կապելով կապկպելով իրենց օճախին վերջին մնացած իրերը, եւ երեքով, կը լքեն պատմական գիւղը, ձորէն բարձրանալով դէպի նոր գիւղը՝ դէպի «քաղաքակրթութիւնը»... Մանկութեան էջերուն մէջ, մի՛չտ տատիկին հետն է Գրիգորը... Տատիկին դիմագիծը ունի իր մանկութիւնը.. Տատիկին դիմագիծը ունի ամբո՛ղջ գիւղը...

Այսօ՛ր, քառասունի սեմին կանգնած պատմագէտ Գրիգորը, գիւղին ճիգ ժայռերուն նման հսկայ, գրեթէ մոխրագոյն են մազերը, սակայն մի՛չտ այն եօթը տարեկան երախան է, երբ ամիսը անգամ մը կը թափառի յուշարձան դարձած իր պապենական գիւղին մէջ, փոչոտ ու փչոտ արահետով...

Գրիգորին քայլերը կ'ուղղեն մեզ դէպի գիւղին եկեղեցին, գիւղէն մեկուսացած, բաւական կանգուն վիճակի մէջ մնացած: Թրիքի հոտը կը խուժէ ռունգերէս ներս: Եկեղեցիին դարերո՛ւ խնկարոյր պատերն ու մխիթարտին մէջ կախուած ոչխարներու եւ կովերու հոտը, չօշաւի կը դարձնեն քրիստոնէութեան խորհուրդը: Այո՛... ձեւով մը բախտաւոր են մեր այն լքուած եկեղեցիները, սահմանէն անդին կամ սահմանէն ասդին, որոնք օգտագործուած են որպէս դո՛մ, որպէս ախո՛ռ: Պատճառ մը, ըստ որուն կանգուն մնացած են անոնք: Սակայն այս եկեղեցիին ծրագրուած էր աներեւակայելին: Նորանին դիմաց, քար քարի վրայ հիւսուած է պատ մը, չո՛ւտ ներդաշնակ եկեղեցիին ընդհանուր պատկերին: Պատին ճի՛չդ մէջտեղը բացուած է ծակ մը... պորտածակը պատին, որուն ընդմէջէն սողացած է օձաձեւ անէծքը, սուրբ խորանին վրայ սփռելով «քաղաքակրթութեան» լուսաւորութիւնը...

Եկեղեցին վերածուած է չարժապատկերի սրահի, փակ սո՛ւրբ խորանը... ցուցապաստառի...

Կը դառնամ դէպի խորանը, ու հոգիիս խորքերէն, անձա՛յն բարձրաձայն կը կանչեմ «Մեղա՛յ քեզ Աստուած»...

Ուրուականներու նման կը թափառինք, հի՛նգս միասին, սակայն ամէն մէկս առանձին... Ֆարանձանե՛ր, կիսափուլ պատե՛ր, արձագանդող կամարնե՛ր, աւերակ կամուրջնե՛ր, դամբարաննե՛ր...

Ամբո՛ղջովին սպառած, կը նստինք Սպարապետին տապանաքարին վրայ, Սպարապետը ի՛նքն ալ մեզի հետ անմխիթար... Մեր առջեւ փռուած, դէմ դիմաց լեռներուն լանջերուն վրայ, դէպի երկինք ցցուող ժայռերուն մէջ փորուած գիւղին ամայութիւնը, աւելի՛ կը չեշտէ ձորին լռութիւնը, լռութեան ճնչի՛չ ծանրութիւնը...

Մերժա՛ծ է Նիկոլա պապիկը գիւղը լքելու հրահանգը: Ժայռերուն մէջ, ի՛նքն ալ ժայռացած, յամառօրէն մնացեր է իր ծննդի գիւղին մէջ, իր գիւղին պատմութեան մէջ: Ամէ՛ն օր, տակաւին նոյն նման, չարունակած է իշուկով թափառիլ թա՛ղ թաղ, այցելել դո՛ւռ դուռ, ապրիլ իր աւանդական առօրեան, զրուցելով բոլո՛ր իր վաղեմի հարազատներուն հետ, առանձին... Մնացեր է մինակ, իշուկին հետ, իր գիւղին, իր ժայռերուն պահակ, մինչեւ ի՛նչ ծերութիւն, մինչեւ յաւերժութի՛ւն...

Ձեղքելով ձորին ծանր ու ճնչի՛չ լռութիւնը, անմխիթար կը չարունակենք մեր թափառումը, ամէն մէկս առանձին, Նիկոլա պապիկին հետ միասին, մինչեւ կը հասնինք «Ինը Մանկաց Աղբիւր»ին...

Աղբիւրին ջրվոյը կը սթափեցնէ թրմրած ու խամրած էութիւնս... Ջուրը կը թափի դնդաձեւ դուռին մէջ, ուրկէ՝ նեղ անցքի մը մէջէն, կը հոսի դէպի քառանկիւն աւազանը, ապա այդտեղէն, դէպի երկրորդ քառանկիւն աւազանը, եւ վերջապէս, անձայն կը սողայ դէպի ձորը...

Գնդաձեւ դուռին նեղ անցքին մօտ, քառանկիւն աւազանէն ցցուած են երկու նռնաձեւ քարեր, որոնք իրենց պա՛րզ ու համեստ չրջազծով, աղբիւրին տուած են մայրութեան կերպարը... Գեղեցիկ է երեւոյթը ու խորհրդաւոր...

Մայր հերոսուհին, քաջաբար պայքարելով զոհուած է յանուն իր հողին, եւ ի՛ր ձգելով ինք որբացած մանուկները: Նահատակ հերոսուհիին հայրը, ի յիշատակ իր աղջկան, կառուցեր է աղբիւրը, որ ինք մանուկները փարատեն որբութեան զգացումը, լմպելով աղբիւր դարձած իրենց մօրը քաջութիւնը... Ո՛չ թէ միայն ինք մանուկները, այլ ամբո՛ղջ գիւղը, բոլո՛ր գիւղացիները, անցորդները, եւ մեզի նման ուշացումով հասնողները...

Ջուրի քնացած մա՛յր հերոսուհին...

Գդալանքով կը զետեղեմ ափերս աւազանէն ցցուած երկու նռնաձեւ քարերուն վրայ՝ քնացած հերոսուհիին կուրծքերուն վրայ, ու ամբո՛ղջ մարմնովս կը ծռիմ մինչեւ դուռը, լմպելու աղբի՛ւր դարձած ձորի մա՛յր հերոսուհիին քաջութիւնը... Իւրայատուկ զգացում մը կը սողոսայ երակներուս մէջ... Պահ մը անչարժ կը մնամ, դէմքս դուռին... երեսներս թաթխելով ջուրին, կը բարձրացնեմ գլուխս ու հարբա՛ծ կը ժպտիմ...

Բարձունքէն, կը դիտեմ ամայի դիւղը կրկին, երեսներս թա՛փ թաց տակաւին... կ'արձակեմ հայեացքս վերջին, եւ դառնալով կը ծռիմ վերցնելու փոչոտ ու փչոտ արահետին եղերքը լքուած, երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղը որբացած...

Բարեկամիս ակնոցէն լո՛ւռ ժպիտ մը կը կախուի. անձայն կը հասկցնէ, թէ հասկցած է ան, որ իր ձեռք ձգած, իր ձեռքէն ձգած երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղը, երկա՛ր ճամբայ ունի տակաւին կտրելիք...

Նոր տարուան սեմին, քաղաքակրթութեան չռայլ ու չքեղ այս օրրանին մէջ ծուարած, կը նայիմ յուզումով, երակներուս մէջ սողոսացող իւրայատուկ զգացումով, գրաղարանիս վրայ, անթառամներուս կողքին տեղ գտած երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր չոր ճիւղին...

Նոր տարուան սեմին, երբ բոլո՛րը, նո՛ր յոյսերով կը փորձեն հասնիլ իրենց մուրազին, ե՛ս ալ կ'ըղձամ անկարելին՝... կ'ուզեմ ծլի՛ ու դալարի՛ Խնձորեսկէն հետս եկած երկա՛ր ու հաստ, ոլո՛ր մոլոր ճիւղս չոր, վրան կախեմ բի՛ւր կարմիր խնձոր, եւ Խնձորեսկի Նիկոլա պապիկին հետ միասին, ինք իշուկին վրայ՝ առջեւէն, ես բի՛ւր կարմիր խնձորներով ճիւղը բռնած՝ եռեւէն, երթանք հանդա՛րտ ու խաղա՛ղ քայլերով, դո՛ւռ դուռ, մէկի՛ւ մէկիկ կարմիր խնձորները գլորելով, թա՛ղ թաղ, փոչոտ ու փչոտ մեր արահետով...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ց.Գ.– Այսօ՛ր, երբ ցաւով «Անի՛ն, Անի՛ն» կը կանչեմ, այսօ՛ր, երբ ցասումով «Ա՛խթամարը» կը գոչեմ, մոռցած եմ Խնձորեսկը որ տակաւին մեր փէշէն կախուած է...

Ուշադրութի՛ւն... Խնձորեսկն ալ յանկարծ ոտնակոխ չընեմ...

Այսօ՛ր եւ անյապա՛ղ պէտք է փրկեմ նաեւ մեր պատմական Խնձորեսկը...

GALERIE FRAMOND

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ԶՐՈՑՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Գեղեցկութեան ծարաւով՝ մենք միշտ պիտի վերադառնանք մեր հին սէրերուն: Կալերի Ֆրամոնի(*) մէջ կազմակերպուած նոր ցուցահանդէսը յետադարձ մեծադրանք մըն է ի պատիւ գեղեցկութեան, ստորագրուած՝ Ժորժ Ռոնէր (1913–2000), պարզելով ամբողջ կեանքի մը խտացեալ ապրումները, որոնց հաղորդ կը դառնանք չնորհիւ ցուցահանդէսի մը կազմակերպման ու դասաւորման հիմնական կանոններուն բծախնդիր գործադրման: Անոնց այս կանոններու յարդումին, կարեւի պիտի չըլլար համադրեալ ու ներդաշնակ պատկերացում մը ստանալ որեւէ նկարչական ցուցահանդէսէ:

Ցուցահանդէսի մը առաւելութիւնը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ կը թոյլատրէ քով քովի բերել ու ներդաշնակ համադրել հեղինակի մը ամբողջական պատգամը ընդարձակ պաստառադրումով մը, որ կը ներկայացնէ արուեստագէտին աշխարհը գոյներու եւ գիծերու համանուագով մը: Անխուսափելի այցելուին քաջանչացած նայուածքին կը պարզուին յստակօրէն՝ մինչեւ իսկ ստեղծագործին էութեան խորը ապրող պատմութեան էջերը, եւ դէպքին դիմաց իւ՛ր հակազդեցութիւնները, իր արի, անկրկնայ դիրքորոշումները: Աւագ ցուցափեղկին մէջ զետեղուած պաստառը ցնցիչ է, ու կը հարկադրէ այցելուն՝ որ անպայման կանգ առնէ անչարժ, տակաւին մայթի վրայ, կալերիին դուռը բանալով ներս մտնելէ առաջ: Պաստառը կը ներկայացնէ Նափոլէոն Ա.ի կայսերական թագադրութեան տեսարանը, զոր անմահացուցած է Ժակ Լուի Տաւիտ:

Ահա՛ յանդգնութիւնը Ժորժ Ռոնէրի:

Նոյն դէպքին վերաբերեալ ինք եւս ըսելիք ունենալով, իր տեսակէտը կը պարզէ պահելով բոլոր դերակատարները իրենց դիրքերուն վրայ, սակայն իր միտքը յստակութեամբ պարզելու առաջադրանքով զանոնք կը ծածկէ մշուշապատ թեթեւ քողով մը, արարողութեան մասնակից դարձնելով ժողովրդային խաւերու պատկանող մարդիկ, յստակ կերպարներով, որոնք կը թուին կամօքն արուեստագէտին

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԶԵՒՆԱՐԿԸ

Կլենտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյ. 13ին, տեղի ունեցած է Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան տարեկան ճեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 250 հոգի: Ցայտագիրը վարած է Սարօ Նազարեան: Ցուցադրուած է Հ.Ց.Դ.ի, Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը: Օրուան բանախօսը Հայաստանի Ազգային Ժողովի փոխ նախագահ եւ Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի անդամ Վահան Ցովհաննիսեան նշած է թէ «Հայաստանի ընկերային կացութեան, չքաւորութեան մակարդակին, կամ Ղարաբաղի պինդ հանրութեան վիճակին մասին մանրամասնօրէն խօսիլը անհրաժեշտ չէ այժմ, որովհետեւ ներկաները ամէն օր կը հետեւին այս հարցերուն եւ տեղեակ են, որ կացութիւնը քարեփլատման մէջ է բոլոր ճակատներուն վրայ»: Բանախօսը ըսած է թէ «Հայաստանէն չատեր կը գաղթեն առաւելապար անարդարութեան, եւ ոչ թէ ընկերային խեղճ պայմաններուն պատճառով», չեշտելով՝ «մենք գոյատեւեցինք, որովհետեւ կը պայքարինք անարդարութեան դէմ»: Հ.Ց.Դ. Արեւմտ. Ամերիկայի կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովիկ Սալիպա խօսած է Դաշնակցութեան ուղեկից միութիւններու՝ Հ.Ե.Դ.ի, Հ.Մ.Ը.Մ.ի, Հ.Օ.Մ.ի եւ Համազգայինի գործունէութեանց մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ Հայաստանի ճայնափիւռի աշուղա – ժողովրդային նուագախումբին:

***

ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ԵՐԵԿՈՑԹ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԻՏԱՆԵԱՆԻ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Խաչատուրեան» Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6ին տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, ի պատիւ վաստակաւոր ուսուցիչ Նազարէթ Պիտանեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Ն. Աղբալեան» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Րաֆֆի Ծառուկեան: Հանդիսութիւնը վարած է Շուշան Թաշճեան: Օրուան բանախօսը Աբօ Պողիկեան, ներկայացնելով Նազարէթ Պիտանեան ուսուցիչը, հանրային գործիչը եւ կատարելով անոր տարիներու վաստակին գնահատումը, ըսած է. «Պ. Պիտանեան ինծի ուսուցիչ չէ եղած, սակայն, ան դաստիարակած է իմ ծնողները, հօրս ու մօրս ուսուցիչը եղած է: Մուսա լերան եօթը գիւղերէն տարադրուած ու Լիբանանի Այնճար գիւղին մէջ վերաբնակեցուած սուէտացիներու առաջին սերունդը իր կրթութիւնը վրանի տակ սկսաւ ստանալ: Թէ՛ հայրս եւ թէ մայրս իրենց առաջին ուսուցիչներու չարքին Պ. Նազարէթ Պիտանեանը իրրեւ կրթական մշակ ունենալու բախտը ունեցած են: Ես ալ երախտապարտ եմ մեծարեալին, իրրեւ իր եւ իր նմաններուն կողմէ սիրուն հզօր կրթական – դաստիարակչական համակարգով հարստացած ազգային կրթութեան օճախ՝ Այնճարի «Ցառաջ» վարժարանի դասարաններէն չրջանաւարտ ակերտ»: Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Համազգայինի կեդր. Վարչութեան անդամ Եդուարդ Մըսըրեան, Հ.Ց.Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի կողմէ Ազատ Ազատխանեան եւ հոգաբարձութեան ատենապետ Հրայր Շահինեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՄԻՋ – ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Լոս Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 12ին, տեղի ունեցած է Միութեան կազմակերպած միջ – վարժարանային չարադրութեան մրցում մը, որուն մասնակցած են հայկական երկրորդական չորս դպրոցներէ 38 աշակերտներ: Բացումը կատարած է տոքթ. Ցովհաննէս Գուլակ Ա.Ահարոնեան: Խօսք առած են Միութեան մշակութային յանձնախումբի ատենապետ Արարատ Աբրիկ եւ վարժարաններու ներկայացուցիչները: Հայերէն չարադրութեան մէջ առաջին հանդիսացած է Թ.Մ.Մ. «Աբշակ Տիգրանեան» վարժարանէն Աչոտ Ցովսէփեան, երկրորդ՝ Հ.Ռ.Ը.Մ. «Մանուկեան-Տէմիրճեան» վարժարանէն Թալին Ալանեան, երրորդ՝ Թ.Մ.Մ. «Աբշակ Տիգրանեան» վարժարանէն Ստեփան Ալեքսանեան: Անգլերէն չարադրութեան մէջ առաջնութիւնը խլած է անցեալ տարուան մրցանակակիրը՝ Հ.Ռ.Ը.Մ. «Մանուկեան-Տէմիրճեան» վարժարանէն Լորի Տէտեան, երկրորդ՝ Թ.Մ.Մ. «Աբշակ Տիգրանեան» վարժարանէն Տիանա Ցովսէփեան, երրորդ՝ «Ռուբ եւ Ալէք Փիլիպոս» ազգային վարժարանէն Ռիթա Ասատուր: Մասնակցող իւրաքանչիւր աշակերտի բաչխուած են վկայքեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

«ԼԵՒՈՆ ԵՒ ՍՈՖԻԱ ՑԱԿՈԲԵԱՆ» ԳՈԼԷՁԻՆ 40ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Ասեւիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 6ին տեղի ունեցած է Պէյրութի «Լեւոն եւ Սոֆիա Ցակոբեան» գոլէճին 40ամեակի նշումը: Հանդիսութիւնը վարած է գոլէճի չրջանաւարտներէն Մարօ Քէչիչեան: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանած է Ցովիկ Մահսերեճեան: Օրուան խօսքը փոխանցած է գոլէճին առաջին տնօրէնը՝ Կարօ Պետրոսեան, գոհունակութիւն յայտնելով ներկաներուն, որոնք համախմբուած են գիտակցելով որ «երբեմնի իրենց դպրոցը եղած է այն միջավայրը, որ ներչնչած է իրենց վսեմը, ճգտումը դէպի գերազոյնը, դէպի մարդկայինը եւ դէպի ազգային ինքնուրոյն արժէքները»: Սրտի իր խօսքը փոխանցած է գոլէճին երկրորդ տնօրէնը՝ Լեւոն Նահապետեան, վեր առնելով գոլէճին նուաճումները: Կարդացուած է գոլէճի այժմու տնօրէն Ցակոր Բազդատունիի նամակը: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ եղած են նուիրատուութիւններ ի նպաստ գոլէճին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԻԲ.

ԴԷՊԻ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ

«Հիմա այդ լուրը կը չանայ հասկնալ թէ արդեօք ենիչէրիներուն մէջ ձեռք ձգած անձեր ունի՞մ», խորհեցաւ Սուլթանը: «Այլեւս սկսած է վտանգաւոր դառնալ»: Սուլթանին գլխուն մէջ այս մտածումը մանելէ վերջ այլեւս կը մօտենար ճակատագրական պահը: «Կայսրութեանս վտանգ սպառնացողը պէտք է կորսուի: Եղբօրս անդամ չխնայեցի: Հալէթ պէտք է կորսուի: Պէտք է անմիջապէս ետ բերել տամ Արթինը, որուն պէտք սլիտի ունենամ», խորհած էր Սուլթանը, Հալէթին վերադարձի հրամանը տալէ առաջ:

Հալէթ էֆէնտի Սուլթանին քովէն եր լելէ վերջ գրութիւն ղրկեց Լիմնոս, Պէզճեանի վերադարձին մասին: Կառավարիչը երբ գրութիւնը առաւ, անմիջապէս փութաց Գազագի մօտ եւ յարդանքով խոնարհեցաւ.

– Ամիրա, ձեզի բարի լուր մը բերի, ըսաւ: Գազագ հասկցաւ ինչ լուր ըլլալը:

– Ե՞րբ կ'ուզէք վերադառնալ, հարցուց կառավարիչը:

– Անմիջապէս պատասխանեց Ցարութիւն Պէզճեան:

Ցաջորդ առաւօտ Պէզճեան ճամբայ ելաւ դէպի մայրաքաղաք:

Լուրը արդէն իսկ տարածմնուած էր Պոլսոյ մէջ եւ հայերը մեծապէս ուրախացած էին: Ուրախ էին անոր համար որ Ամիրան կուգար եւ ուրախ էին անոր համար որ անոր վերադարձով քաղաքական աքսորականներու դարձը սկսած կ'ըլլար:

Կասկած չկար թէ Ցարութիւն ամիրա լինք ալ պիտի աչխատէր զանոնք ազատելու համար:

Ցարութիւն Պէզճեան Լիմնոս մնացած միջոցին ոչ մէկ լուր ունէր Իսթապուլի մասին: Ձմեռան կը մտածէր Տիւզեան. ներու վրայ: Արդեօք ի՞նչ եղած էր օրիորդ Տիւզեան:

Երբ Իսթանպուլ հասաւ, Պէզճեանի առաջին գործը եղաւ Սուլթանէն ունկընդրութիւն մը խնդրել եւ չնորհաւորութիւն յայտնել իր աքսորը կարճ տեւած ըլլալուն համար:

– Արթին, ըսաւ Սուլթանը, դուն լինդի դէմ որեւէ յանցանք չես գործած, բայց ես ուզեցի որ ազգիդ գործերը ուրիշին յանձնես եւ աւելի նուիրուիս պետական գործերու: Քեզ կրկին փողերանոցի պետ եւ արքունի սեղանաւոր կարգեցի: Ակնկատ անպարչոն խորհրդակցի պիտի ըլլաս, մանաւանդ այս օրերուս, երբ անակընկալ դէպքերու կարելի է սպասել:

Ցարութիւն ամիրա առնական նկարագիրի տէր մարդ էր: Հակառակ անոր որ Հալէթ էֆէնտի ներկայ էր տեսակցութեան, քաջութիւնը ունեցաւ խօսելու.

– Վեհափառ տէր, ես հայ ծնած եմ: Եթէ ազդիս հանդէպ պարտականութիւնս նկատս չկատարիմ պէշ հայ մը եղած կ'ըլլամ: Գէշ հայ մը ինչպէ՞ս կրնայ լաւ Օսմանացի մը ըլլալ: Իր ծագումը ուրացողներէն ի՞նչպէս կարելի է լաւ գործ սպասել: Հայ ազգը Օսմանեան մեծ ժողովուրդին փոքր մէկ մասնիկն է եւ Օսմանեան մեծազօր պետութեան երջանկութիւնը իր մասնիկներուն երջանկութեամբ կ'իրականանայ: Թող վեհափառ Սուլթանը արտօնէ որ ազգս չանտեսեմ եւ ուժերուս ներած չափով օգտակար ըլլամ անոր: Կ'երդնում Սուլթանիս առջեւ որ պետութիւնս երբ որ պէտք ունենայ իմ ծառայութեանս, ամէն բանէ առաջ անոր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլամ: Ես միայն ազատ ժամերուս, երբ վեհափառ Սուլթանը եւ պետութիւնը իմ ծառայութեանս պէտք չունին, այն ատեն միայն ազգիս ցաւերովը պիտի զբաղիմ:

– Իմաստուն մարդ ես դուն Արթին: Ըսէ ինչ որ զատողութիւնդ ճիշդ կը ցուցնէ քեզի:

Հալէթ Սուլթանին այս խօսքերը լսած ատեն յօնքերը պատռեց: Բայց ի՞նչ կրնար ընել: Նախ զարմացաւ Պէզճեանի համարձակախօսութեան: Յետոյ զարմացաւ Սուլթանին բռնած ընթացքին համար. ինք որ իրատ մը ըլլալու համար աքսորած էր Գազագը, հիմա կ'ընդունէր անոր տեսակէտը: Զգաց թէ Գազագ իրեն նկարիչին երկխօսութիւնը պատմութեան հետ, երթալով ժամանակներուն խորերը, բայց նաեւ տալու համար ի՛ր պատկերացումը զրուցելու պէս միւս նկարչին հետ: Պատմութիւնը դարձեալ, ժամադրավայրը՝ Հռոմ: «Փալաթինի պարտէզները», Փալաթին Հռոմի եօթը բլուրներէն մին, բայց ոչ՝ յետինը. կայսերանիստ բլուրն է ան: Գեղանկարիչին նայուածքը կը թուի յաճախ մազնիսուիլ պատմական արձագանգ ունեցող տեսարան ու չրջագիծով. – «Մասենայի հրապարակը» Նիսի մէջ: Հոս եւս հրապարակին կարմրակաւ գեղեցկութեան կը զուգորդուի յուշ մը պատմութենէն: Ատորէ Մասենա՝ Նափոլէոն Ա.ի կողմէ բարձր պնահատած մառեչալներէն մին: Այսպէս կ'երկարի վիպապաչտութեան դիծը այս թելադրական երկխօսութիւններով:

Ապա կը վերագտանենք ներանձնական ապրումները, որոնք կը տեւեւեն պահը: «Սեւ քառակուսին» ուրիչ համեմատութիւններ կու տայ զգացումներուն: Գիծը՝ կարգն ու կանոնն է: Տիրապետող սեւը կը չափէ անչափ խորութիւնը կեանքին, մինչ սեւ քառակուսին հաւասարակչռող վառ գոյները սքանչելիօրէն կը խորհրդանչեն հրայրքն ու երջանկութիւնը ստեղծագործութեան ու կեանքին:

Գեղեցկութեան տօնի մը նման, ուր ժամադրուած է պատմութիւնը, այս ցուցահանդէսը համադրեալ փայլուն մեծարանք մըն է Թորք Ռոնէրի յիչատակին նուիրուած:

Ն. Թ.

Տամի մէջ, ի ներկայութեան եւ ձեռամբ Պիոս Ի. Պապին:

Այդ պատգամը աւելի կը չեշտուի եւ կը յստականայ վերի սրահին մէջ ցուցադրուող երկու նկարներով, որոնցմէ մին կը խորհրդանչէ «Նահանջը՝ Ռուսիայէն». – ձիւն, դորչ ամպամած երկինք, սպիտակ ձի մը՝ որ Նափոլէոնինն է անկասկած, հանրածանօթ «Վիզիր»ը, կորսնցուցած, մոռցած՝ իր հպարտութիւնը, կքած քամակ, որ դէպի անորոշ հորիզոն կը յառաջնայ, եւ ձիւնին վրայ ինկած ու մոռցուած՝ Նափոլէոնեան գլխարկ մը. այքան մնայն: Նոյն պատառի կողքին՝ ուրիշ մը, «Մարպօ՝ Էլոյի մէջ»: Մարպօ՝ Նափոլէոնի խանդավառ ու նուիրեալ զօրավարներէն մին, ամէնէն արիւնահեղ ճակատամարտներէն մէկուն մէջ, իսկ Էլօն՝ փրուսիական-լեհական քաղաք մը: Ամէն ինչ ըսուած է Նափոլէոնի մասին եւ արձանագրուած: Ո՛վ որ պատմութիւն կարդալ դիտէ, պիտի մատչի անպայման պատգամին:

Պատմութեան այդ երկու - երեք էջերը կը կազմեն թելադրական անտեսանելի կապերը ներկային հետ՝ աչխարհագրական տարածքով եւ ժամանակագրական խորութեամբ: Կայ միւս տիեզերական տարածքը գեղեցկութեան, հանդիսական գոյներով, յստակ գիծերով, որ հնչեղ խորութիւն մը կու տայ պատգամին, դիւրացնելով այդ պատգամին փոխանցումը, կ'իմաստաւորէ գիծն ու պատկերը յարաժամ:

Երկխօսութիւնը կը չարունակուի այս անգամ Տըլաքրուայի հետ: Տաւիտ, Տըլաքրուա, երկու անուններուն զուգորդումը հրամայական կը դառնայ Ռոնէրի գործին կապակցութեամբ: Երկու գեղանկարիչներ՝ ժամանակակից ու իրերայաջորդ, որոնք ժթ. դարուն իրենց վիպապաչտութեամբ առաջադրեր էին պանծացնել զգայնութիւնը յատկապէս վկայակոչելով պատմութիւնն ու գրականութիւնը: Տաւիտ, Տըլաքրուա՝ դարձեալ Լուվրի մէջ: Լուվրը կը թուի ըլլալ տարածումի փառահեղ դուռը, ուրկէ կարելի է հասնիլ ժամանակներու խորը, գոյներու համանուագներու ընդմէջէն, ներկայ ըլլալու տաճարներու կամարներուն տակ թէ պարատներու լուսառատ չահերու ներքեւ պատմական դէպքերու թէ հանդիսական արարողութեանց: Եթէ ներելի ըլլար ըսել՝ Տաւիտ, Տըլաքրուա պատմութիւն ու գրականութիւն են, մինչ արուեստները, իրենց գեղապաչտ արտայայտութեան ձեւերուն տակ, գիր ու գըրականութիւն, նկարչութիւն, երգ, նուագ ու համանուագ, յաւերժական զրոյցներ են կեանքին հետ:

Եւ ահա Թորք Ռոնէրի «Սարդանապաղի մահիճը». Սարդանապաղ՝ Ասորեստանի բռնատէր արքան՝ որուն անունը խորհրդանիշ է դեմ ու չռայլ կեանքի: Ռոնէրի պատկերած մահիճը զոհասեղան մըն է, ուր յուլօրէն երկարած են կանացի գեղեցիկ, ողորկ, մերկ մարմիններ: Այս պատառը, զրոյցի ձեւով, ակնարկութիւն մըն է Տըլաքրուայի «Սարդանապաղի մահը» պատառին:

Մ'իշտ հիացական, կը զարմացնէ գեղանկարիչին երկխօսութիւնը պատմութեան հետ, երթալով ժամանակներուն խորերը, բայց նաեւ տալու համար ի՛ր պատկերացումը զրուցելու պէս միւս նկարչին հետ: Պատմութիւնը դարձեալ, ժամադրավայրը՝ Հռոմ: «Փալաթինի պարտէզները», Փալաթին Հռոմի եօթը բլուրներէն մին, բայց ոչ՝ յետինը. կայսերանիստ բլուրն է ան: Գեղանկարիչին նայուածքը կը թուի յաճախ մազնիսուիլ պատմական արձագանգ ունեցող տեսարան ու չրջագիծով. – «Մասենայի հրապարակը» Նիսի մէջ: Հոս եւս հրապարակին կարմրակաւ գեղեցկութեան կը զուգորդուի յուշ մը պատմութենէն: Ատորէ Մասենա՝ Նափոլէոն Ա.ի կողմէ բարձր գնահատած մառեչալներէն մին: Այսպէս կ'երկարի վիպապաչտութեան գիծը այս թելադրական երկխօսութիւններով:

Ապա կը վերագտանենք ներանձնական ապրումները, որոնք կը տեւեւեն պահը: «Սեւ քառակուսին» ուրիչ համեմատութիւններ կու տայ զգացումներուն: Գիծը՝ կարգն ու կանոնն է: Տիրապետող սեւը կը չափէ անչափ խորութիւնը կեանքին, մինչ սեւ քառակուսին հաւասարակչռող վառ գոյները սքանչելիօրէն կը խորհրդանչեն հրայրքն ու երջանկութիւնը ստեղծագործութեան ու կեանքին:

Գեղեցկութեան տօնի մը նման, ուր ժամադրուած է պատմութիւնը, այս ցուցահանդէսը համադրեալ փայլուն մեծարանք մըն է Թորք Ռոնէրի յիչատակին նուիրուած:

Ն. Թ.

(Շար. Ա. էջէն)

ձակած են, ըստ նախապահական ներումի մը: Ներկայիս դեռ 500 քաղաքական բանտարկեալ կայ Սուրիա, որոնց մէջ 200 Քիւրտեր:

ՋԻՋԻՆԻՈՑ մէջ, Դեկտեմբեր 7/8ին ուս 11 զինուոր սպաննուած է, գլխաւորաբար ականներու պայթումէն իրենց անցքին առէն: Պաշտօնական, բայց խնդրոյ առարկայ հաշուեկշիռի մը համաձայն, Բ. պատերազմէն ի վեր 5300 ուս զինուոր սպաննուած է (1999էն):

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահը՝ Կուչմա արտօնած է վարչապետին Իանուկովիչի որ արձակուրդ առնէ իր ընտրապայքարին համար եւ իր տեղը նշանակած է կառավարութեան Թիւ 2ը՝ Ազարով:

ՄԱՄՈՒԼ

«METRO»

(8 décembre)

LE GENOCIDE QUI GENE LA TURQUIE

Այս խորագրին տակ, Թերթը էջ մը նուիրած է հարցին, ուր կայ նաեւ Թուրքիոյ դեսպանին՝ Ուլուչ Էօզիւլքէրի տեսակէտը:

Երկարօրէն նկարագրուած են Հայերու ջարդերը, տեղահանութիւնները, աքսորը: Կայ նաեւ կախաղաններու նկար մը: Յօդուածագիրը կ'արձագանգէ Հոկտ. 14ի յոյժ Ազգ. Ժողովին առջեւ ու կարգ մը արտայայտութիւններու: Կայ հակիրճ պատմական մը, Անգարայի ժխտումը, Էրտողանի խօսքերը երբ Փարիզ էր, պատմաբան Պերնար Պրիւնըթոյի ճշդումը (հեղինակն է «Ցեղասպանութիւններու դարը» հատորին): Ան կ'ըսէ որ պատմաբանները յաւէչեն քրքրած օսմանեան դիւանները (ինչ որ Էրտողանի առարկութիւնն էր) մինչ Անգարան էր որ տարիներով արգիլած էր որ բացուին, բայց կան բազմաթիւ այլ աղբիւրներ: Յօդուածը դեռ կ'անդրադառնայ այլ անձերու յայտարարութեանց (Էյիզապէթ Կիկու, Ա. Սանթինի) ու կը վերջանայ Արա Թորանեանի կարծիքով՝ այն պարագային երբ Թուրքիա անդամակցի տասը տարիէն.- «այն առեն 2015 կ'ըլլայ, Ի. դարու առաջին ցեղասպանութենէն հարիւր տարի ետք: Իսկապէս դերազոյն նախատինքը կ'ըլլայ»:

Ինչ կը վերաբերի Թուրք դեսպանին խօսքերուն, ուրանալէ ետք ցեղասպանութիւնը, բաղդատութիւն մըն ալ կ'ընէ որ խորհրդածութեան չի կարօտիր: Ան կ'ըսէ.- «Հարկ է խօսիլ նաեւ Ալժերիոյ պատերազմին եւ Վիչիի մասին: Ինչ որ արդելք չեղաւ որ Ֆրանսա Եւրոպական Միութիւն մուտք գործէ»...:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիրուհի Միսաքեանի մահուան քառասնամեակին (1964, Դեկտ. 9) առթիւ զաւակը 100 Եւրօ կը նուիրէ կապոյտ Խաչի Սեւրան-Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղին (ստանալ «Ծառաջ»էն):

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի «Լէօլա Սաուսնի» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Մարի-Ժանն Տէր Կարապետեանին, իր ամուսնոյն մահուան առիթով:

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին

«Նուրհան Ճրչկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝ 01·43·59·67·03
- Տիկնանց Յանձնախումբ՝ 01·47·43·12·66
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝ 01·46·62·01·29

SALON DU LIVRE ARMENIEN

«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville

— Conférence - débat —

«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45

— Exposition - vente avec dédicaces d'auteurs —

Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Էչմինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամները ու համակիրները, իր վեթերան ընկերուհիներու Մեծարանքի Երեկոյթին, Էչմինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

Section «D. MISSAKIAN» de SEVRAN-LIVRY

Pour des raisons indépendantes de notre volonté, la soirée **«COUSCOUS»** du 11 décembre est annulée.
Elle sera reportée à une date ultérieure.

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻՄՄԱՆԹԻՒՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Սրաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (ժամը 19էն վերջ):

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04·91·93·75·25 / 06·11·43·52·68
թիւերէն:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint-Bazile 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE

ARMENIACA

études d'histoire et de culture arméniennes
par le **Prof. Robert DERMERGUERIAN**
Vendredi 10 décembre
à 19 heures 30

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70
— • —
Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron

La chanteuse **AIDA SARKESSYAN** viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԴԻՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·087 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·087

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՁՈՒԶԵՐ

Դեկտեմբեր 17ին քանի մը օր առաջ, Թուրքիոյ վարչապետը Ռ.-Թ. Էրտողան հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Դեկտ. 9) եւ կարգ մը այլ եւրոպական թերթեր: Վարչապետը «յարձակողական վըճռական դիրք մը» ունի, ինչպէս դիտել կու տայ թերթը եւ խիստ ոճով կ'արտայայտուի: Ըստ իրեն, Թուրքիա կատարած է իրմէ պահանջուած բոլոր պայմանները եւ կը ճղռէ.– «Եթէ Եւրոպական Միութիւնը «քրիստոնեայ ակումբ» մը չէ, Թուրք բնակչութեան մահմետական նկարագիրը հարց պէտք չէ սպեղծէ»:

Էրտողանի համար բանակցութիւնները միայն անդամակցութեան կրնան յանգիլ եւ այդ առընչութեամբ «յստակ եւ ճշդըրիտ» բանաձեւումի մը կը սպասեն: Երրորդ լուծումի մը կողմնակից չէ եւ բացարձակապէս կը մերժէ «առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը» լուծումը: կարելի չէ, կ'ըսէ, կանոնները փոխել: 1999ին Հելսինքիի մէջ, Եւրոպական Խորհուրդը ընդունեցաւ որ Թուրքիա անդամակցութեան թեկնածու էր: Կիպրոսի ճանաչման հարցն ալ անիրաւ կը դտնէ եւ ըստ իրեն Կիպրոսի անդամակցութիւնը սխալ մըն է զոր գործեց Եւրոպական Միութիւնը: Միայն ՄԱԿ-ը կրնայ Թուրքիային պահանջել Կիպրոսի ճանաչումը, ոչ՝ Եւրոպան:

Եթէ Եւրոպական Խորհուրդը նոր պայմաններ դնէ ի՞նչ կ'ընէ Թուրքիա: Էրտողան կը խորհի որ «խօսակիցները պարկեշտ են եւ առարկայական», ուրեմն, չի հասկնար թէ ի՞նչ պատրուակով նման բան մը կրնայ պատահիլ:

Կը Մոնտ նոյն թիւին մէջ էջ մըն ալ նուիրած է կեսարիոյ բնակիչներուն:

***

Մ Ա Մ Ո Ի Լ

Էֆսիբէս չաբաթաթերթն ալ հարցազրոյցի ձեւին տակ, խմբագրական մը հրատարակած է, զոր ստորագրած է Տըլնի Ժանպար: Խորագիրն է՝ «Իմ սիրն այն Նիքոզիէ», յիշեցնելով Ֆէնըարիի «Բոլորս ալ Պէրլինցիներ ենք» յայտարարութիւնը, երբ Պէրլինի պատը կար: Այս խմբագրականը հարցումներու չարք մըն է, որոնց բոլորին ալ պատասխանն է՝ Թուրքիա, ոչպէս յանցադործ: Այդ հարցումներու չարքին են.- Ո՞ր երկիրը տեւական համաձարտութեան մէջ է իր դրացիներուն հետ, ո՞ր երկիրը կը մերժէ ճանչնալ եւրոպական երկիր մը, ո՞ր երկիրը զինուրական դետնի վրայ կը դրաւէ եւրոպական հողամաս մը եւ պատ մը կը կառուցանէ նման Պէրլինի պատին, ո՞ր երկիրն է որու հողամասին 95%ը եւ բնակչութեան 92%ը Ասիա կը դտնուի, ո՞ր երկիրն է որու պատժական օրէնսգիրքը տասը տարի բանտարկութիւնով կը պատժէ այն քաղաքացիները որոնք կը յայտարարեն թէ Հայոց ցեղասպանութիւն տեղի ունեցած է Ա. Աչխարհամարտին եւլն. եւլն.:

***

Ֆիկարօ (Դեկտ. 9) վիճարկում և կարծիքներ էջին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Թերար Շալեանի հետ: Կը յայտարարէ սակայն որ դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան բացմաթիւ պատճառներով (մտաեսական, դրամահոսութեան, ազգագրական եւլն.) ու կը չեշտէ. «խորհիլ թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Եւրոպայի կրնայ առթել Արաբներու համակրութիւնը, կը նշանակէ քաղաքական տգիտութիւն ցոյց տալ»: Ինք կողմնակից է առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը:

Ինչ կը վերաբերի Ուկրանիոյ, կը խորհի որ Ուաշինկթընի հեռանկարն է, Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք, Ռուսաստանը վերածել չրջանային երկրի, նուազեցնելով անոր ազդեցութիւնը: Իրաքի պարագային Յունուարի ընտրութիւնը կենսական կը թուի իրեն: Արաֆաթի մահը կրնայ հեռանկարներ բանալ, բայց չի հաւատար որ Ուաշինկթընն եւ Երուսաղէմ դտնուղները անկեղծօրէն ուզեն պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը:

***

Դեկտ. 9ի Լիպերասիոնն ալ յօդուած մը հրատարակած է յայտնելու համար թէ Թուրքիոյ միաեռականները կ'ուզեն որ իրենց երկիրը անդամակցի, որպէսզի կարենան ճանչնալ տալ իրենց իրաւունքները:

***

ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.Ի ԵՐԵԿՈՑԹԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.ի տեղական բաժանումին կողմէ Դեկտ. 7ին դասախօսական – վիճարկումի երեկոյթ մը կազմակերպուած է Սիւրէյնի մէջ, «Թուրքիան եւ Եւրոպական Միութիւնը» նիւթով: Ներկայ գտնուած են Ա. ՏԷՎ Վալ, Թրքական դեսպանատան Ա. քարտուղարը Ճ. Ինճէսու, կազմակերպիչ կուսակցութենէն ծերակուտական Տ. Պաարէ, երեսփոխան Պ. Լըհիտէօ: Ներկայ գտնուած են նաեւ քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր: Լսարանը բաղկացած է չուրջ 200 հոգիէ:

Շեչոը դրուած է հիմնական երկու հարցի վրայ. մէկը Հայկական Ցեղասպանութիւնը, միւսը Կիպրոսի խնդիրը: Ա-ւելի ընդհանուր բնոյթի հարցումներ չօշափած են աշխարհագրական սահմաններու, իսլամականութեան, տնտեսութեան, մարդկային իրաւունքներու, փոքրամասնութիւններու, չարչարանքի կիրարկման, կիներու կացութեան մարզերը:

Հարցազրումները կատարած է Ա. ՏԷՎ Վալ, նաեւ ներկայ խորհրդարանականները. Թուրք Ա. քարտուղարը փորձած է պատասխանել, բայց իր հարցումները մեծ մասով հեռու եղած են գոհացնելէ եւ կրկնած են իր երկրին պաշտօնական տեսակէտը: Ան խօսած է «այդպէս կոչուած ցեղասպանութեան», Կիպրոսի հարցին մասին առանց որեւէ նորութիւն բերելու: Անպատասխան ձգած է Ա. կէօվճեանի հարցումը որ կը վերաբերէր Կիպրոսի մէջ ազատ չրջադայութեան արդելքին ու Հայաստանի չրջափակումին: Իսկ խօսելով «Հայկական Հարց»ին մասին մաղթած է որ պատմաբաններու յանձնախումբ մը ձեռք առնէ այդ թղթածրարը: Երբ Ա. կէօվճեան դիտել տուած է որ այդ մօտեցումը Հրեաներու Ողջակէզը ժխտողներուն ցուցադրածն է, քարտուղարը զարմանք յայտնած է որ «Ֆրանսայի նըմանի ժողովրդավար երկրի մէջ կարելի չըլլայ խնդրականացնել ցեղասպանութեան իրողութիւնը»:

Ան կրկնած է նաեւ թէ Թուրքիա պիտի չճանչնայ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը, հակառակ որ այս վերջինը Եւրոպական Միութեան անդամ երկիր մըն է, եւ այդ ճանաչումը Թուրքիոյ անդամակցութեան նախապայման նկատուած է:

***

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՑ

Եւրոպական Միութեան ներկայի նախագահութիւնը վարող Հոլանտայի Միութեան հարցերու պատասխանատու նախարարը Ա. Նիքոլայի Դեկտ. 7ին Անգարայի ներկայացուցած է Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին պատրաստուած Բ. բանաձեւին ծրագիրը: Արտաքին գործերու Նախարար Ա. Կիւլ եւրոպացի դիւանագէտին հետ երեք ժամուան հանդիպումէ մը ետք յայտարարած է թէ նոր բանաձեւը բնաւ յուսատու չէ, բայց կը չարունակեն պայքարիլ:

Թրքական կողմին տհաճութեան գլխաւոր պատճառը այն յաւելուածն է ուր կ'ըսուի թէ «կարեւոր ազդակ է նոր թեկնածուները համարկելու Եւրոպական Միութեան կարողութիւնը»: Նշեցուած է թէ այս կէտը աւելցած է Ֆրանսայի պահանջով: Թուրքերը լսուածը մեկնաբանած են այնպէս թէ նոյնիսկ եթէ Թուրքիա պատրաստ ըլլայ անդամակցութեան, Միութիւնը կրնայ համարկելու իր անկարողութիւնը որպէս մերժելու այլընտրանք դործածել:

Ա. Կիւլ չէ համաձայնած Ցունաստանի աւելցուցած յօդուածին որով կը նախատեսուի Եգէականի անհամաձայնութիւնները տանիլ Միջազգային արդարութեանատեանին առջեւ: Առարկած է նաեւ «Կիպրոսի Հանրապետութիւն» նշումին որ իր կարծիքով միայն յունական բաժինը կը ներկայացնէ: Այդ առարկութեան հետ կրկնած է թէ այնքան ատեն որ Կիպրոսի հարցին մնայուն լուծում մը չէ դտնըւած, Անգարայէն պէտք չէ յունական մասին ճանաչումը ակնկալել:

Հանդիպումին աւարտին Ա. Կիւլ ջընջած է նախատեսուած միասնական մամուլի ասուլիսը, իսկ բանաձեւին մասին յայտարարած. «կարգ մը վրդովեցնող կէտեր կան. կը խորհինք որ մինչեւ Դեկտ. 17 կը հարթուին: Կացութիւնը բաւական մտահոգիչ է, բայց կը պայքարինք»:

Կիւլ դժգոհած է որ բանաձեւը պատրաստողները նկատի չեն առած ութ կէտ բաղկացած Անգարայի պայմանները: Կրկին թելադրած է հոլանտացի նախարարին որ հարկ է յստակօրէն նշուի երկու կէտ. Թէ բանակցութիւնները 2005ին կը սկսին, եւ բանակցութիւններու նպատակը ամբողջական անդամակցութիւնն է:

***

Ա. Նիքոլայիի հետ հանդիպումէն ետք պետական վեհաժողով մը դումարուած է Հանրապետութեան նախագահին չուրջ. մասնակցած է Սպայակոյտի նախագահն ալ: Օրակարգին վրայ դտնուած է Եւրոպական Միութեան Դեկտ. 17ի վեհաժողովը եւ այն հաւանական անակնկալները որոնց դէմ յանդիման կրնայ դտնուիլ նոյն օրը Թուրքիա:

***

● Ֆրանսայէն եւ Թուրքիայէն խումբ մը թուրք եւ օտար անձնաւորութիւններ նամակով մը դիմած են նախագահ Շիրաքի, թելադրելով որ Թուրքիոյ հետ ամբողջական անդամակցութեան բանակցութիւնները անյապաղ սկսին, հիմ առնելով Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին առաջարկները: Նամակագիրները չեշտած են թէ Թուրքիոյ անդամակցութեան ընդդիմացողները զուրկ են մարտավարական տեսանկիւնէ ու մօտէն չեն հետեւիր աշխարհի զարգացումներուն: Կրկնած են թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը երկարատեւ ըլլալու կոչուած հոլովոյթ է, այդ երկիրը յարգած է Գուփընհակընի չափանիշները եւ նոր պայմաններ, կամ այլընտրա-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8/9)

ԻՐԱՒ ՀԱՅՑ· ՈՒԺ ՂՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սահմադրական Ստեանը Դեկտ· 8ին քննարկած է Իրաքի կայունացման բազմազգ ուժերուն մասնակցելու յուշագրին Հայաստանի Սահմանադրութեան համապատասխանելու հարցը: Այդ յուշագիրը ստորագրուած է Լեհաստանի ու 19 երկրի միջեւ (Պուլկարիա, Դանիա, Հունգարիա, Ռումանիա եւլն.) եւ կը նախատեսէ որ ստորագրող պետութիւնները բազմազգ ուժերու կազմին մասնակցելով օգնեն Իրաքի մէջ տնտեսական ենթակառոյցներու վերականգնումին, մարդասիրական օգնութիւն կատարեն: Հայաստան տակաւին չէ ստորագրած յուշագիրը, բայց ակնկալած է անոր միանալու հոլովոյթը:

Ատեանին մէջ Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան նշած է թէ մասնակից ամէն պետութիւն լինք կ'որոշէ մասնակցութեան պայմանները եւ կրնայ ուզած ատեն դուրս գալ անկէ, 30 օր առաջ դրաւոր տեղեկացնելով: Ան աւելցուցած է թէ Հայաստան չէր կրնար մեկուսացած մնալ չրջանին մէջ եւ չմասնակցիլ Իրաքի վերականգնումին: Պայման դրուած է որ Հայաստանի զօրքը չգործէ Ադրբեջանցիներուն հետ:

Յուշագիրը որ բաւական բուռն քննադատութիւններու թիրախ եղած է արդէն Հայաստանեան հանրային կարծիքին ու լրատուիւններուն մէջ, պիտի յղուի Ազգ· Ժողովի վաւերացումին: Ծրագրուած է որպէս Հայաստանի մասնակցութիւն բըժիչկներ, վարորդներ եւ ականազերծողներ ղրկել Իրաք: Մեկնողները պիտի ըստանան հազար տոլարի համարժէք աշխատավարձ:

***

Յ· ՇԻՐԱԶԻ 90–ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտեմբեր 8ին Երեւանի Օփերայի սրահին մէջ հանդիսաւոր երեկոյթով մը նշուած է Յովհաննէս Շիրազի ծննդեան 90ամեակը: Ելոյթ ունեցած է Մշակոյթի փոխնախարար Կարինէ Խոդիկեան, ապա բանաստեղծին գործերէն ընթերցումներ կատարուած են, երաժշտական ընդմիջումներով: Երեկոյթին մասնակցութիւն բերած են ուսանողներ, օփերայի եւ պալէի ազգային ակադեմական թատրոնի արուեստագէտներ, մեներգիչներ, պարախումբեր: Բանաստեղծին կեանքին ու գործին մասին դեկուցում մը ներկայացուցած է փրոֆ· Սամուէլ Մուրատեան:

Յ· Շիրազ (Օնիկ Կարապետեան) ծնած էր 1914ին Գիւմրի: Մեծցած էր մանկատան մէջ, յետոյ աւարտած էր Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղը: Մահացած էր 1984ին:

կան կարգադրութիւններ անընդունելի են:

● Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան դեսպանը Օ· Տէմիրալի ալ Պրիւսէլի մէջ յայտարարած է թէ եթէ Թուրքիա ամբողջական անդամ չըլլայ Միութեան, այլ ուղղութեամբ քաղաքականութիւն չարունակելու ոչ մէկ պատճառ կ'ունենայ: Դեսպանը դժգոհած է նաեւ Միութեան բանաձեւերուն մէջ երբեմն Թուրքիան վարկաբեկող արտայայտութիւններու դործածութենէն: Ըսած է թէ սխալ է կարծել

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակա՞ն թէ հայկական...)

40.- ԲԱՍԷՆ - ՀԱՍԱՆ ԳԱԼԷ

Քարաքուրդ գիւղի խաչմերուկին, ուր Սարիզամիշի մայրուղին կը միանայ կաղզուանէն եկող երկրորդական ճամբուն, սկիզբ կ'առնէ Էրզրումի լեռնադաշտը, պատմական Վերին եւ Ստորին Բասէնի գաւառներով. Բարձր Հայքի սիրտը կը յառաջանայի վայրկեանէ վայրկեան ուր մինչեւ Մեծ Եղեռնը 400է աւելի հայկական բնակուած գիւղեր գոյութիւն ունէին, հակառակ ռուս - թրքական պատերազմներու գործած աւերին, չատեր նախընտրած էին մնալ իրենց հարազատ հողին վրայ, լաւագոյն օրերու ակնկալութիւններով, Արեւմտեան ստապատիր խոստումներէն խաբուած: Երկիրներ՝ որ երեւութապէս քննիչներ ղրկելով հանդերձ, անօգուտ ձեւակերպութիւն, միւս կողմէն լռելեայն մենաշնորհներ կը չնայային փրցնել հիւանդկախ սուլթան Աբտիւլհամիտէն, փոխարէն խոստանալով աչք գոցել կամ բոլորովին անտեսել Հայերու ողբերգական վիճակը:

Բոլոր ճակատներէն հասնող պարտութեան լուրերը թուրք քանակներուն, վայրկեան մը պիտի չկասեցնէին տեղական անգութ կոտորածներն ու Տէր-Զօրի աքսորեալներուն դէպի մահ տարագրութիւնը...:

Կրնաք երեւակայել ինչ հոգեվիճակներու մէջ կը գտնուէի ամէն քայլափոխիս: Ճամբուն աջ ու ձախ երկայնքին չարաւած բոլոր գիւղերը, հեռուն, բլուրներուն ստորոտը կանաչներու մէջ թաղուած բոլոր բնակավայրերը ունէին հայկական անուններ եւ հայ բնակչութիւն, բոլորովին այլանդակուած իրենց թրքացած նոր անուններով. անոնցմէ ամէն մէկուն մէջը եւ շուրջը կային դարաւոր եկեղեցիներ, վանքեր, վանականներ եւ աղօթող ժողովուրդ, 110է աւելի վարժարաններ 8700 աշակերտներով, շուրջ 300 կանգուն եւ գործող եկեղեցիներ, 31 պատմական տաճարներ իրենց վանահայրերով: ... Կան Զիֆլիք, Շինոց, Ջերմուկ, Կէզ, Արչուն, Պատիշէն, Օձն, Գոմք, Ըղտաճոր, Երկնիստ, Դրունիկ, Ոսմուտուտ, Աբծաթի, Դինարիգոմ, Հինճք, Զիթող, Մուտուրկ, Գեղախոռ, Թուալք, Ճինիս, Կրիճք, Բլուր, Նորշէն, Մնկատիճ, Սալաճոր, Վերին գեղ, Թորգոմ, Հերթիւ, Հրատոն, Տոտ, Խոսրովերան, Իչխու, Թոռնեվերէն, Վարդուկ Ապրանք, Վժան, Կոթեր, եւլն... եւ օր մը, մարդկային պատմութեան ամէնէն վայրագ, կործանարար ցեղեր, թողած Ալթայի իրենց լեռներու բնօրրանը, հասան Արեւմուտք, կոխկռտելով Հայաստանը, գրաւեցին կայսերական Բիւզանդիոնը, հասնելով մինչեւ կայսերական ուրիշ չքեղ մայրաքաղաքի մը պարիսպներուն տակ՝ Վիէննա, իրենց խեղահեղ ասպատակութիւններու ընթացքին սփռելով մահ, սփռելով աւեր, բնաջնջում խաղաղ ժողովուրդներու, յառաջադէմ քաղաքակրթութիւններու, ... նըշանաձեւ աչքերով թուրք ցեղեր, միեւնոյն վայրագութեամբ, տարբեր կոչումներով... Թիւքմէն, Թուրք, սելճուք, մոնղոլ, օսմանեան, քէմալական... ոչ մէկ տարբերութիւն Լէնկ Թիմուրէն մինչեւ Աթաթիւրք Համիտ, Թալաաթէն մինչեւ Քէմալ իւր սարօքն...:

Զորս կողմս ամէն ինչ նոր է. քանդուած անցեալը ծածկուած է գերեզմանի նման սպիտակ չէնքերով. 15·000 բնակչութիւն ունեցող աւանները դարձեր են 300·000, մինչեւ 500·000նոց բազմութիւններ... Այն երկիրը ուր դարերով եկեղեցիներու կոչնակները խաղաղ աղօթքի հրաւիրած էին հաւատացեալները, հիմա միայն երկնայոյց հրթիռային կայաններու նման մինարէներէն մարձրախօսներ, իրենց մեքենական բոլոր հզօրութեամբ աղօթքի կոչեր կ'ուղղեն երկինքի բնակիչին զոր դարձուցած են իրենց սեփականութիւնը, բոլոր միւսները անհաւատ որակելով, եւ չարամիտ յաւակնութիւնն ունին կարծելու որ Ալլահ ականջ պիտի կախէ իրենց յաւակնութիւններուն... Միամի՞տ են արդեօք, թէ չարամիտ:

Առաջին խոշոր կեդրոնը Խորասանն է, ուր 1636ին ընդօրինակուած է ձեռագիր Աւետարան մը. Հայ բնակչութիւնը ամբողջովին պարպուած է 1828ի ռուս - թրքական պատերազմի տարին, այնուհանդերձ 1915ին հոն կ'ապրէին 24 հայ ընտանիքներ:

25 քմ. չարունակելով մեր վազքը դէպի կարին, պահ մը կանգ առինք Զոպանտէրէ կոչուած փլատակ կարաւանատան առջեւ, ուր պէտք է հրաժեշտ տայինք Ախալքին, Մուրցամօր օժանդակին ուղղութիւնը բռնելու համար:

Ալիշան պատմականօրէն վաղարշաւանը կը տեղաւորէ այդ կէտին վրայ, ուր կայ, կ'ըսէ, մեծ չքեղ կարաւանատուն մը: Կը թուի մեր տեսածն է որ պատերազմի ընթացքին աւերակի վերածուած է: Այս անկիւնը ուր Մուրցամօր գետը կը խառնուի Ախալքին, հրաշալի, կանգուն կամուրջ մը կայ, եօթը կամարով:

«Վիրգիլիոս կը պատմէ թէ սոյն գետին վրայ Աղեքսանդրի եւ Հռոմայեցւոյ չինուած կամուրջները քար եւ քանդ կը լինէին Երասխայ սրընթացութեան առջեւ, որչափ կը շինուէր նա կը քակէր անյապաղ. այս առթիւ Երասխը կամուրջ չհանդուրժող անուանեցին: Միեւնոյն բանը կը պատմեն նաեւ տեղւոյս համար թէ ժամանակին բնակիչք այժմեան կամուրջին տեղը քանիցս կամուրջներ կառուցին բայց անհամբեր Երասխը կը գլորէր, կը քանդէր կը տանէր զայնս: Ցետոյ մի հայ հովիւ հնարքով մը յաջողած է այժմեան կամուրջի հիմնաքարինքը ձգել, որոյ վերայ տեղացիք կարող եղած են կամուրջը դիւրութեամբ շինել. ահա այս պատճառով կոչուեցաւ Հովուի կամուրջ» (Միրաւորեան, Ուղեւորութիւն ի Հայաբնակ գաւառս, էջ 24):

Ալիշան բոլոր աւանդութիւններն ալ նըկատի առնելով, չափերն ալ կու տայ. «700 երկարութիւն եւ 30 լայնք... զորմէ բազում ինչ աւանդեն, այլ թուի Հայոց ձեռակերտ» (Տեղագիր, էջ 40):

Կամուրջը գործածական է այսօր ալ, հոն ղրուած ցուցատախտակները կու տան Ինուախ, Վարդոյի, Մուշի ուղղութիւնը, որուն չարունակութիւնը կը հասցնէ Թաթվան, ապա Վան... որքան ընտանի անուններ: Կը գտնուինք կէտի մը վրայ որուն արեւելքը կարսն է, Արեւմուտքը կարինը, Հիւսիսը Ճորոխի հովիտը եւ Հարաւը՝ Վասպուրականը ... եկո՛ւր վարդապետ եւ մի խելագարուիր:

Ինչ որ կը թուի, այս կամուրջը միայն իմ ուշադրութիւնս չէ գրաւած, Պուշկին ալ դէպի Էրզրում իր համբորդութեան ընթացքին կանգ առած եւ դիտած է.

«Հասանգալայքէն 15 վերստ հեռուն ձգուած է գեղեցիկ եւ յանդուգն չինուած եօթն անչափակից կամարաց վրայ կամուրջ մի: Աւանդութիւնը այս կամրջիս չինութիւնը կ'ընծայէ հարստացեալ հովուի մի, որ թաղուած է առանձնացեալ բլուրակի մը վերայ, ուր մինչեւ ցարդ կը ցուցունեն նորա գերեզմանը, ընդ հովանեաւ կրկին եղեւին ծառոց. մերձակայ գեղացիք յուխտ կ'երթան գերեզմանիս: Կամուրջս կը կոչուի Զոպան Քէօփրիւ (Կամուրջ հովուի) ճանապարհն Դաւրիժոյ այս կամրջիս վրայէն է: Քանի մը քայլ կամրջէս անդին կայ աւերակ մի՝ Կարաւան-սարայ: Հոն հիւանդ իշուկէ մը զատ ոչ զոք տեսայ անտարակոյս վախճատական գիւղացիք թողած էին: Ի 24 Ցունիսի առաւօտեան հասանք ի Հասանղալայ, վաղընջական բերդ, որուն երկուսն օրը տիրած էր նախարարն Պէքովիչ: Հնդետասան վերստ հեռու էր այն մեր գիշերօթիկ տեղէն: Երկար անցքերը յոգնեցուցեր էին զիս, յոյս ունէի յոգնութիւնս հոս առնել, այլ բանը յայլ դարձաւ: Հեծելազօրուն մեկնելէն առաջ, եկան Հայեր ի մեր բանակ, պաշտպանութիւն խնդրելով Տաճկաց դէմ, որք երեք օր առաջ նոցա կենդանիքը քշեր տարեր էին: Զօրապետն լաւ չհասկնալով նոցա խնդիրը, երեւակայեց որ Տաճկաց զօրքը լերանց վերայ են: Ուլան զօրաց մէկ բաժնով առաջ անցաւ իմաց տալով Փ.ին որ 3·000 Տաճիկք լերանց վերայ են: Փ. նորա եռեւէն գնաց որ վտանգի միջոց թիկունա հասնի: Ես Նիժեկորոտեան զօրաց հետեւեցայ եւ մեծ փութով կ'աճապարէինք Հայոց ազատութեան: Կտրելով անցնելով 20 վերստ ճանապարհ մտանք գիւղ մի ուր քանի մի Ուլան զօրականք ամապարելով սուսերամերկ մի քանի հաւերու եռեւէ կը վազէին: Հոս գեղացի մի բացատրեց Փ.ին որ խնդիրքն 3·000 գլուխ տաւարի վրայ էր, զոր երեք օր առաջ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

«ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՊԵՏՆ ՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿԸ»(*)

Հեղինակ՝ ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՇԱՒՔԻ ՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Վերջին տարիներուն հայերէն լեզուով լոյս տեսած կարեւոր հեղինակութիւններու խումբին մաս կը կազմէ անկասկած՝ Կարէն Սիմոնեանի վերոյիշեալ պատակռելի հատորը, որ հեղինակին բացատրութեամբ՝ Միքայէլ Նալբանդեանի «ճշմարիտ վէպը» եւ «վարքագրութիւնն» է:

Այստեղ հիմնական կարեւորութիւն ունի «ճշմարիտ» ածականին գործածութիւնը, զոր հեղինակը կը լուսաբանէ ներածական «Ծօսք ընթերցողիս»ի սկիզբը.-

...«Սովետ. մարքսիստական գրականագիտութեան կեղծիքից ու բամբասանքից մաքրել Ազգային Տուն կառուցելու գործը ձեռնարկելու ելած Առաջին Հայ Քաղաքացուն» (էջ 5):

Ցայտնի իրողութիւն է արդարեւ, որ խորհրդային սահմաններէն ներս կիրարկուած գրական քաղաքականութիւնը գըրաքննիչական «մաքրագործումներ» եւ հատումներ կը պարտադրէր ոչ միայն սովետական գրողներու հրատարակելի բոլոր տեսակի գրութիւններուն: Կամայական նոյն ձեւի «կրճատումներու» եւ «պատչաճեցումներու» զոհ կ'երթային նաեւ նախասովետական ժամանակներուն ապրած ու մահացած անչրջանցելի հեղինակներու վերահրատարակութիւնները, որոնց հետ կը զարգանար նաեւ համապատասխան միակողմանի մօտեցումի ենթարկուած «գրականագիտութիւն» մը:

Այս ճակատագրին ենթարկած էին նաեւ Միքայէլ Նալբանդեանը: Մէկ կողմէ՝ չէին կրնար զայն անտեսել, որովհետեւ իր պաղտնի գործունէութեամբ ու բացայայտ ղրութիւններով՝ ան պայքարած էր ցարական բռնատիրութեան դէմ եւ ազատրի մէջ մահացած: Միւս կողմէ սակայն, որ այս ընդհանրապէս ազատութեան եւ մասնաւորաբար հայ ժողովուրդի ազգային ազատագրութեան երգիչ եւ գործիչ՝ ան հիմնովին կը հակադրուէր «սովետական հայրենասիրութեան» ճամբով եւ այլ միջոցներով Ն. Մխիթարեանէն ներս հետեւողականօրէն կիրարկուած ազգայնացման հաւթիչ քաղաքականութեան: Ուստի Մի-

(*) Կարէն Ա. Սիմոնեան, *Ազատութեան Ասպետն ու Նահատակը*, Երեւան 2004:

Թուրք քչեր տարեր էին եւ որոց եռեւէն երկու օրէն կարելի էր հասնիլ: Փ. հրաման տուաւ որ գիշատները հալածելը դադրեցնեն Ուլանք եւ լուր հասցուց Ա.ի որ ետ դառնայ: Դարձանք եւ մեք եւ լեռէն լչնելով հասանք Հասան Ղալայի մօտ: Եւ այսպէս 40 վերստ չրջան ըրինք քանի մի Հայոց հաւերը ազատելու համար...» (Բազմավէպ, 1883, էջ 14):

Լուրջ պատերազմերու ատեններն ալ զուարճալի դէպքեր կրնան պատահիլ եթէ պուշկինի դիտող աչքը ունենայ ընկերացողը: Եւ այսպէս մենք ալ հասանք Հասանգալէ - Բասէն:

Բասէն Թրքականէն աւելի արաբական քաղաք թուեցաւ ինծի: Սեւ վերարկուներով ծածկուած կիները աւելի Համայի կամ Հոմսի փողոցները կը յիշեցնէին քան Կարսի...: Պահ մը կանգ առինք քաղաքի մուտքին որ մեծ ըլլալու չէր ու բաւական ամայի կը թուէր. բացի մզկիթի գոյդ մինարէներէն, յատուկ ոչինչ ունէր, Թուրքիոյ բոլոր նոր աւաններուն նման ուր տիրողը գոյնզգոյն ներկուած մի քանի յարկանի նոյնօրինակ նոր չէնքեր են, կոկիկ փողոցներով:

Հասանի Բերդ «Հասանգալէ» կոչուածը, Հասանի հետ ոչ մէկ գործ ունեցած է. բերդը որ կ'իշխէ աւանին բարձունքին, դրեթէ ամբողջութեամբ կանգուն վիճակի մէջ, գործն է Հայ Բագրատունիներու եւ Հայ գրականութեան մէջ ծանօթ որպէս Բողբերդ:

Հայաստանի հնագոյն բերդերէն մէկն է. Փարպեցի եւ դարուն կը յիշէ երբ կը գրէ. «Իսկ Շապուհ Կամսարականներու կիները տարաւ Բասէնի ամուր բերդը որ Բողբերդ կը կոչեն» (Վենետիկ, 1933, էջ 476):

Խորենացի կը կոչէ Աւան Բասենոյ, իսկ Սեբէոս է. դարուն՝ Բոլորագահակ:

1451-78 տարիներուն, ոմն Ուզուն Հասան, Սպիտակախոյից իշխանը, կը գրաւէ բերդը, կը նորոգէ եւ այնուհետեւ կը յիշուի որպէս Հասանի բերդ, Հասանգալէ: Բերդին չուրջ չինուած աւանը այսօր առած է Բասինլեր անունը:

Պէտք է խոստովանիլ որ հրաշալի դիրք ունի եւ յաղթական կանգնած է բարձունքին վրայ, չրջապատուած զմայլելի տեսարանով: Ինճիճեան կը գրէ.

«Հասանգալէ գիւղաքաղաք մեծ եւ գըլխաւոր համօրէն գաւառին Բասենոյ եւ առանձին Վերին Բասենոյ, ուր նստի Պէյ նորա... հեռի է յԵրզրումայ իբր 6 ժամս... Այս գիւղաքաղաք է ի հարաւային ստորոտ լայնանիստ լերին որ է բարձր եւ խոտաւէտ այլ չուր նորա սակաւ. ի հրնուէն կոչէր Մխրանի լեառն...: Ի յոտս ինչ այսր լեռին ունի իւր բերդ ամուր Հասանղալա կոչեցեալ յորոյ անուն կոչի եւ գիւղաքաղաքն եւ լեառն եւ չուրն: Ի բերդէն սկսեալ ձգի պարիսպ ընդ գառ ի վայրն որ պատէ զգիւղաքաղաքն համօրէն...» (էջ 87):

Հ. Ն. Սարգիսեան կ'աւելցնէ. «Զիք ուրեք յայսոսիկ կողմանս գեղեցկագիր վայր քան զսա. մինչ եւ ելեալ ի միջոց անդր բերդին, տեսարան ընդարձակածաւալ դաշտին Բասենոյ հիացուցանէ զաչս...» եւլն... (էջ 101):

Վերադառնանք ճանապարհորդ Պուշկինին որ այս միեւնոյն տեղերէն անցած է Պասկեւիչի բանակներուն հետ.

«Հասանղալա Էրզրումի բանալիքն համարուած է. քաղաքն լերան ստորոտը չինուած է. վերն է բերդը: Ունի 100 տուն Հայ: Մեր բանակն, բերդիս առաջ ընդարձակ դաշտին մէջ էր. հոս գնացի տեսնելու բոլորակ քարաչէն չինուածք մի, որոյ մէջ կայ աղբիւր երկաթ - ծը ծըմբայիւն ջերմուկ: Բոլորակ աւազանը 12 կանգուն տրամագիծ ունէր. չուրջ բոլորը լողալով անկայ երկու անդամ, այլ գլուխս սկսաւ դառնալ եւ սիրտս խաղ ելաւ, հազիւ կարողացայ եզերքի քարերուն վերայ իյնալ... Առ պարապօք Հասանգալայի կը վազէ Մուրց գետը. որոյ ափունքն ծածկուած են երկաթաջուր աղբիւրներով որոնք քարերուն մէջէն վերբլսելով ի գետը կը վազեն... Ի 25 Ցունիսի, կայսեր ծննդեան օրը մեր բանակին մէջ, բերդիս պարապայ ներքեւ, զորականք լսեցին աղօթք: Կոմսին մօտ, ճաշէն վերջը, երբ դատարկեցին բաժակք ի կենդանութիւն կայսեր, Պասկեւիչ հրատարակեց չու դէպ յԵրզիրում. ի հինգ ժամու կէսօրէն վերջը զօրքն յառաջ խաղացին» (էջ 15):

Բասէն կամ Բասեանք, որ ներկայիս Բասինլեր ձեւով կոչուած է Հասանգալայի ստորոտը գտնուող աւանը, Արաբատեան նահանգին ընդարձակագոյն գաւառն էր որ բաժնուած էր Վերին եւ Ստորին գաւառներուն: Վերին Բասէնը ունէր 48 գիւղեր իսկ Ստորինը՝ 58: Շրջանը ունի պատմական վանք մը Սուրբ Աստուածածնի:

«Իսկ յարեւելեան ոտս լերին Հասանղալայու ի բարձրաւանդակի է մեծաչէն Մենաստան Միանճանց, անուանեալ Բասենոյ կամ Հասանղալայու վանք նաեւ Աստուածածնի վանք. եկեղեցի նորա փոքր բայց զմբէթայարկ եւ գեղեցիկ: Զայս մենաստան Գրիգորի Մագիստրոսի ասեն չինեալ որ եւ թաղեալ կայ ի նմին եկեղեցւոյ, ի ձախակողմն դրան ունենալով տապան քարաչէն բարձրացեալ յերկրէ եւ խաչաթոռ ի վերայ: ...Այս մենաստանին մէջ ենակեցան ժամանակ առ ժամանակ թըշնամիներու առջեւէն փախչող կաթողիկոսներ, ուր ինչպէս կ'ըսեն, երկու անգամ Միւռոնօրհնէք ալ կատարուած է: Այս մենաստանին մէջ ատեն մը բնակեցաւ նաեւ մեր երանաշնորհ հիմնադիր Մխիթար Աբբան: Մենաստանիս թեմը կազմուած է 300 գիւղերէ» (Նոր Հայաստան, էջ 87, 88):

(Շար. 19)

քայէլ Նալբանդեանի առընչուող խորհրդահայ հրատարակութիւնները պարտադրաբար անցած են ամէն կարգի «պատչաճեցում»ներու բովէն, որոնց հետեւանքով՝

...«Գրողի մէջ վէրացուէլ էր ոչ միայն մարդը, այլեւ ազգային յարատեւութեան ու ազգային ազատագրութեան գործին նուիրուած բացառիկ կազմակերպիչն ու առաջնորդը» (էջ 5)։

Ամբողջ այս սխալագրութիւնն է ահա, որ կարէն Սիմոնեան կը մաքրազտէ մի-այն սկզբնաղբիւրներու վրայ հիմնուած իր գրութեան երկայնքին, որ ունի իր ուրոյն պատմութիւնը։ Արդարեւ 1980ին, ռուս հրատարակչական տուն մը, իր «Անաւատ մարդկանց կեանքը» մատենաշարով լոյս ընծայելու մտքով՝ Կ. Սիմոնեանին կ'առաջարկէ կենսագրական վէպ մը գրել Մ. Նալբանդեանի ծննդեան (1829) 150ամեակին առթիւ։ Վէպին ռուսերէն ընդարձակ ձեռագիրը կ'աւարտի 1983ին, բայց հրատարակութեան արտօնութիւնը կը ձգձգուի, որովհետեւ գրաքննիչները այնտեղ չեն գտներ մարքս-լենինեան եւ «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի լուսարձակի տակ ներկայացուած՝ իրե՛նց ուզած Մ. Նալբանդեանի կերպարը։ Համապատասխան «պատչաճեցումներ» կը պահանջեն։ Յետագային, երբ Կ. Սիմոնեան Ֆրանսա կը հաստատուի, 1994էն 1998 կը պատրաստէ յաւելեալ պրպտումներով ճոխացած գրութեան արեւելահայերէն տարբերակը, մեսրոպեան ուղղագրութեամբ, Գառնիկ Ֆհնյ. Գոյտնեանի խմբագրութեամբ։

Հատորը պատկառելի է ոչ միայն իր ծաւալով (592 էջ), այլ եւ մանաւանդ՝ Մ. Նալբանդեանի նման բացառիկ տարողութեամբ անձնաւորութեան բազմակողմանի էութիւնն ու գործը հաւատարմօրէն ներկայացնող բովանդակութեամբ։

«Վէ՞պ», անկասկած, որովհետեւ 37 տարեկանին մահացած այս մեծ Հայուն պարզ կենսագրութիւնն իսկ վէպ մըն է ինքնին։ «Ճշմարի՞տ վէպ», դարձեալ ա՛յո, որովհետեւ ինչպէս վերը տեսանք, հեղինակը կը հաստատէ.-

«Վէպը գրել եմ միայն ու միայն փաստական նիւթի վրայ։ Դա նշանակում է, որ չնայած իր զեղարուեստական մտածողութեանը, կառոյցին ու արտայայտութեան ձեւին, իմ այս աշխատանքը ունի գիտական ճշդրտութիւն եւ անաչառ հետազօտողի համար կարող է ծառայել որպէս մշակուած նիւթ» (էջ 7)։

«Անաչառ», այսինքն՝ խորհրդային տարիներուն Միքայէլ Նալբանդեանի անձին ու գործին նկատմամբ պարտադրուած աղարտումներէն ձերբազատուած։

«Վարքագրութի՞ւն», նոյնպէս այո՛, որովհետեւ յատակօրէն կը պարզուի, թէ ինչ հոլովոյթներէ անցնելով է, որ Մ. Նալբանդեան իր կարճատեւ, բայց որքա՜ն բեղուն կեանքի ընթացքին հանրային - գրական - լրագրական - հայրենասիրական - ազատագրական եւ այլ մարզերէ ներս յանգած է իր համոզումներուն եւ համապատասխան գործունէութեան, որպէս մեկնակէտ ունենալով հայ ժողովուրդի հոգեկան - մշակութային - տնտեսական յառաջդիմութեան անհրաժեշտութիւնը՝ ԺԹ. դարու ռուսական ու եւրոպական յառաջապահ մտածողութեան գծած ճամբով, ի վերջոյ տիրանալու համար ազատ ապրելու իրաւունքին։

Ժողովուրդը դաստիարակելու նպատակով՝ Մ. Նալբանդեան ջերմ պաշտպան մըն էր աշխարհաբար հայերէնը յղկելու եւ որպէս գրական լեզու տարածելու մըտքին։ Բայց կը գիտակցէր, թէ իր ժամանակուան այս «Նոր լեզուն դեռ եւս մանուկ է. դեռ շատ զօրաւորութիւնք կան այս լեզուով գեղեցիկ եւ յաղող խօսելու. այդ կը հոգայ ժամանակը, երբ նոր լեզուն հեղինակների գրչի տակ ճախարակուելով կը ստանայ իր այրական հասակը»։ Իր խակ գործածած աշխարհաբարին մասին գրած է՝ «Ես չատ լաւ գիտեմ, որ իմ խօսակցութեան ձեւը ունի պակասութիւններ» (մէջբերուած՝ էջ 7)։

Ակէ մեկնելով եւ Մ. Նալբանդեանը մեր օրերու ընթերցողին մօտեցնելու նպատակով՝ Կ. Սիմոնեան ոճական խմբագրութեան ենթարկած է իր հերոսէն կատարած մէջբերումները։ Այսպիսով եւ ընթերցողի սրտին ու մտքին մէջ որպէս հարազատ անձ վերակենդանացնելով Մ. Քայէլ Նալբանդեանի ներշնչող կերպարը՝

«Այն վստահութեամբ, որ նա անպայման կ'օգնի, որպէսզի չկորցնենք մեր կապը ազգային կենսագրութեան, պատմութեան, նախնիների հետ, որպէսզի չկորցնենք ամէնից կարեւորը՝ մեր բարոյական կողմնորոշումը»։

Ինչ կը վերաբերի իր հերոսին հետ կապէն Սիմոնեանի զգացած հարազատութեան, կը բաւականանամ յիշելով այն, ինչ որ ինք արձագանգած է վէպը աւարտած պահուն.-

«Աւարտեցի, եւ աշխարհը դատարկը ւեց ինձ համար» (էջ 532)։

Լիովին կը հասկնամ իր այդ զգացումը, որ կը պատէ Միքայէլ Նալբանդեանի այնքան առինքնող կերպարին ու գործունէութեան հետքով համեստագոյն պրպտում մը իսկ աւարտած անձերը։ Ալ ի՞նչ ըսել կարէն Սիմոնեանի պարագային, որ 1980էն մինչեւ այս հատորին լոյս ընծայումը, քառո՛ղ դար, ապրած է իր հերոսին մտերմութեան մէջ, որպէս Միքայէլ Նալբանդեանի յիշատակին ու գործին անաղարտ պահպանման ու ճանաչման նուիրեալ ասպետ։

Շ.Տ.Մ.-Մ.

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿի մէջ, Նոյեմբեր 20ին, տօնած է Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ 101րդ տարեդարձը։ Նախորդ օրուան մատաղի պատրաստութենէն ետք, Նոյ. 20ին, առանդական ճաշ մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ տիկնանց մարմնին, Տէր Զաքարեան սրահին մէջ։ Հոգեւոր հովիւ՝ Մակար Աբղ. Աչդարեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, խօսք առած է Արա Մանկոյեան անդրադառնալով նախորդ տարուան 100ամեակի հանդիսութեան, ոգեկոչելով հանգուցեալ Սահակ Աբք. Ասլազեանի 45ամեայ վաստակը։ Իրեն յաջորդած է թեմին առաջնորդը Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեան որ չէշտած է միասին ըլլալու, միասին մտածելու, ձեռք ձեռքի տալու, միասնական աշխատանք տանելու անհրաժեշտ հրամայականը։ Նոյեմբեր 21ին ալ, պատարագէն ետք, Անտոնիու Քամարա փողոցին վրայ բացումը կատարուած է ազգապատկան նորակառոյց չէնքին ձեռամբ թեմին առաջնորդին։ Բացման արարողութենէն ետք, Տէր Զաքարեան սրահին մէջ, ոգեկոչուած է հանգուցեալ Սահակ Աբք.ի յիշատակը, որու յաջորդած է ճաշ մը Կուրմէ ճաշարանը։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱԽՏԱՒՈՐ ԳՈՐԾԻՉԸ՝ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ

Քսաներորդ դարը ոչ միայն խոշոր հակասութիւնների, ողբերգութիւնների եւ ընդհանրապէս բարոյական արժէքները տարբեր բեւեռների բաժանող իրականութիւն էր, այլեւ, հայ ժողովրդի համար ֆիզիքական ու հոգեւոր ինքնութիւնը պահպանելու դժուար ու ծանր մի ժամանակաշրջան։ Եւ ինչպէս միշտ՝ ճգնաժամային իրադրութեան մէջ, նոյն քսաներորդ դարում էլ ունեցանք քաղաքական, մշակութային, ռազմական եւ կրօնական գործիչներ, որոնք, այնուհանդերձ, կարողացան տէր կանգնել թէ՛ դատապարտուած հայութեան եւ թէ՛ նրա հոգեւոր-մշակութային արժէքներին։

Այդ երեւելի գործիչներից էր Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք-Կաթողիկոս Գրիգոր-Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեանը, որ 1946ին Տիեզերական Եկեղեցու կարդինալի կոչումին եւ Սիքստինեան մատրան մէջ հայածէս առաջին պատարագը մատուցելու արժանացաւ։

Ս. Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնի մէջ կարդինալ Աղաճանեանին նուիրուած Նոյ. 18ի երեկոյի ընթացքին ներկաները ծանօթացան նրա կրօնական ու ազգային գործունէութեան դրուագներին, որոնք քիչ են յայտնի հայ հասարակութեանը։

Ապրիլեան ցեղասպանութեան նահատակների յուշակոթողը առաջինն էր, որ 1939 թուականին, Ցեղասպանութեան 25-ամեակի սգահանդէսին բացուեց Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի բակի մէջ։

Հայ հոգեւորականի հանրային գործունէութիւնը ընդգրկում էր նաեւ քաղաքական ոլորտներ։ Երկրորդ Աշխարհամարտից յետոյ գաղութային վիճակից անկախութիւն ստացած արեւելեան բազմաթիւ ժողովուրդներ կարօտ էին այս նոր իրադրութեան մէջ հոգատար մի կնոջորդի, որի դերն ստանձնեց կարդինալ Աղաճանեանը՝ դիւանագիտական հմուտ մի կնոջ-նեալ, քրիստոնէական Հաւատի մարգասիրութեամբ, հաւատակից եւ այլադաւան ժողովուրդների նկատմամբ խորին յարգանքով։

Յատկապէս յիշարժան են Պատրիարք-Կաթողիկոսի ջանքերը՝ ապահովելու համար Ֆրանսական հոգատարութիւնը Սանճաքի Հայութեան նկատմամբ։ Քեսապի հայաբնակ շրջանը, որ պէտք է անցնէր Թուրքիային, մնաց Սուրիայի Հանրապետութեան տարածքի մէջ։

1970ի Մայիս 8ին Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պաշտօնական այցելութեամբ հանդիպեց Պօղոս Զ. Պապին, իսկ յաջորդ օրը Սիքստինեան մատրան մէջ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ ողջագուրուեց Գրիգոր Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեանը եւ Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի մէջ հիւրընկալուեց վեհափառի կողմից։

Իր Հովուական Թղթերի մէջ կարդինալ Աղաճանեանի յորդորները այսօր էլ օգտակար են ժամանակակից աշխարհի մէջ կողմնորոշուելու եւ հայեցի ինքնութիւնը պահելու համար։

Երեկոյի բանախօս Կարէն Սիմոնեանը նաեւ դրուագներ ընթերցեց Կարդինալի Հովուական Թղթերից. «Մեր դարաւոր պատմութեան ալ ընթացքին, մեր Հայրերը, քաղցր հայրենի հողին վրայ, յաճախ պատահ են իրենք զիրենք ահաւոր երկընտրանքի առջեւ, կամ ուրանալ ճըշմարիտ Աստուածը, զՔրիստոս եւ անոր Ս. Եկեղեցին, եւ կամ, եթէ ոչ միշտ արիւնով մկրտուիլ, գէթ պանդխտութեան ցուպը ձեռք առնուլ, օտարութեան եւ անոր պարտադրած զրկանքներուն մէջ ապրիլ։ Այնոր, սակայն, Ս. Աւետարանի լոյսով հոգեզմայլ եւ անկեղծ ու խորունկ հաւատքով անած ու զրահաւորուած, չըվարանեցան հրաժարելու ամէն բանէ՝ միայն թէ Աստուծմէ չօտարանային։ Այս է մեր Հայրերու մեղի ձգած օրինակը եւ կոչակը, Վարդանանց օրերէն մինչեւ վերջին տեղահանութիւնները... Վարդանանք մեզի կը պատգամեն՝ հաւատարմութիւն Աստուծոյ, հաւատարմութիւն Հայրենիքին»։

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ Ի՛Գ.

ՀԱՒԷԹ ԷՖԷՆԴԻՒ ԳԼՈՒԽԸ

-Վեհափառ տէր, եթէ դուք պիրենք չըլլանայինէք, Աստուած մի արասցէ, անոնք կրնան ձեր գլուխն փորձանք մը բերել։ Մի մոռնաք ձեր Հայրը, մի մոռնաք ձեր հօրեղբայրը եւ մեզքցէք ձեր երկրին եւ ձեզ սիրողներուն։

Սուլթան Մահմուտ գոհունակ արտայայտութեամբ մը նայեցաւ Գաղափ որ վերի թելադրութիւնը կ'ընէր։ Ցուզուած էր։ Ձեռքը հայ Ամիրային ուսին դրաւ եւ ցած ձայնով ըսաւ.

-Արթին, այդ քանդնդումը վճռուած է, բայց պէտք է խոհեմ ըլլալ։ Այս գործն ալ եթէ յաջողի, քեզ պիտի պարտիմ անոր յաջողութիւնը, որովհետեւ հրամանատար Հիւսէյինն է որ իր ուսերուն վրայ առած է բոլոր բեռը եւ այդ աքանչելի մարդը դուն բերիր ինծի։

Սուլթանը պահ մը լռելէ յետոյ չարունակեց.

– Արթին, մի մոռնար որ երջանկայիշատակ նախահօրս Օրհան Կազիի օրերէն մեր միակ պինդ ուժը եղած են Ենիչէրիները։ Ճիշդ է, այլեւս անհանդուրժելի դարձան։ Իրենց սուրին հատու ըլլալը փորձելու համար կրնան վողոցէն անցնող անմեղի մը գլուխը կտրել եւ չետոյ ծիծաղիլ։ Բայց մօտ է իրենց վախճանը։ Դուն չարունակէ խորհուրդներ տալ Հիւսէյինին եւ ձեր որոշումները ինծի հաղորդեցէք։

Գաղափ հրաժեշտ առաւ Սուլթանէն։ Ճամբան կը խորհէր թէ Սուլթան Մահմուտ հակառակ երիտասարդ տարիքին, շատ խոհեմ էր։ Գոհ մնաց։

Պէշճեան խանութը քիչ մը զբաղելէ վերջ գնաց Հիւսէյինի մօտ։ Մտածկոտ էր Ենիչէրի բարեկամը։

-Ի՞նչ եղաւ, յաջողեցա՞ր, հարցուց Պէշճեան խորհրդաւոր ճայնով մը։

-Այո, յաջողեցայ։

-Դիւրին եղա՞ւ։

-Ձեմ կրնար ըսել թէ դժուար եղաւ, բանտիդ պէս ըրի։

-Այսի՞նքն։

Հիւսէյին սկսած էր պատմել թէ ինչպէս ուզած էր համոզել Ենիչէրի աղասըն, բայց ան առաջին առթիւ իրեն հետեւեալը ըսած էր.

-Հիւսէյին, զաւակս, այս օճախները ինծի յանձնուած են իբրեւ վերին հրամանատար, մինչ դաւած չե՛մ ըլլար իմ պարտականութեանս դէմ։

Ճառ մը խօսեցայ հրամանատարին, պատմեց Հիւսէյին.

-Աղա ըսի, մեր պարտականութիւնները միայն մեր Մարգարէին հանդէպ է եւ անոր երկրի վրայի ներկայացուցիչ մեր Խալիֆա Սուլթանին հանդէպ։ Սուլթանները կը տապալենք, կը սպանենք, եւ ի՞նչ կ'ըլլայ արդիւնքը։ Երկիրը ամէն օր աւելի կ'աղքատանայ եւ կը տկարանայ։ Հիմա կրկին Սուլթանին դէմ դաւեր կը նիւթեն։ Իբր իրենց վերին հրամանատար ձեզմէ խորհուրդ իսկ հարցնող չկայ։ Ո՞ւր է ձեր հրամանատարութիւնը եւ իմ օգնականութիւնս։ Այնոնց խաղալի՞ք պիտի ըլլանք։ Վաղը մեզմէ Սուլթանին գլուխը կ'ուզեն եւ եթէ չտանք կամ չկարենանք տալ, մեր գլուխը կ'առնեն։ Քի՞չ ենիչէրի աղատվի գլուխ կերան օճախները։

-Փաչա, եթէ ինծի ալ այսքան լեզու թափէիր, ես ալ կը համոզուէի, ըսաւ Ցարութիւն Պէշճեան։

-Այո, համոզուեցար, իր անձին դէմ վտանգ տեսաւ եւ անմիջապէս սկսաւ ծրագիր պատրաստել։ Ըսաւ որ եթէ դուն ալ մեզի խորհուրդ տաս, կրնանք այս գործին մէջէն ելլել։

Հիւսէյինն վարկեան մը լռեց։ Ցետոյ չարունակեց.

-Ամիրա, գիտես թէ ի՞նչ ըսաւ Ենիչէրի աղասըն։

-Ի՞նչ։

-Ըսաւ որ պալատին մէջ Ենիչէրիները մարդեր ունին որոնք կրնան մեր գործունէութեան մասին լուր առնել։

Հիւսէյին պատմեց թէ ինչպէս ճէլլաւլէտտինն լուր ունէր որ Հալէթ էֆէնտի Ենիչէրիներու մարգն էր։ Թէ ինչպէս իր փեսան՝ եօթերորդ օճախի պետ Ահմէտ երեսան հատած է որ Հալէթ իր օճախին մարդիկը կը գրգռէր պալատին դէմ։

-Ամիրա, ճէլլաւլէտտինի փեսան Հալէթի ունեցած կարդ մը զաղտնի տեսակցութիւններուն մասին ալ լուր տուած է։ Պէշճեանի աչքերը ուրախութեամբ փայլեցան։

-Հրամանատար, ըսաւ, եկաւ ժամը որպէսզի երկիրը փրկենք Հալէթի կոչուող սատանայէն եւ մենք պալատին հետ մեր կապերը չարունակենք առանց անոր ըսպառնալիքին տակ գտնուելու։

-Վեհափառ Սուլթանը ուզած էր որ գործունէութեանս արդիւնքը տեղեկացնեմ իրեն։ Բայց իմ պալատ մուտքս կրնայ տակաւին Ենիչէրիներուն մօտ կասկածներ ներշնչել։

-Դուն հոգ մի ըներ բարեկամս, ըսաւ Պէշճեան։ Ես այսօր իսկ պալատ պիտի երթամ եւ դիտեմ թէ ինչպէս պիտի չախջախեմ ոճրագործ Հալէթը։

Հիւսէյին ժպտեցաւ։

-Երբեք քեզ այսքան վրէժխնդիր չէի տեսած։

-Հալէթ միշտ չանաց գիս փճացնել եւ երբեք չհրաժարեցաւ իր այդ ծրագրէն։ Իմ սիրելի Տիւզեանները փճացուց։ Հիմա կը սպասէ որ գիս փճացնելու յարմար առիթը գտնէ։ Երկնային արդարութիւնը պիտի գործադրուի սակայն մեր արդարադատ Սուլթանին ձեռքով։

Քանի մը վարկեան վերջ Պէշճեան կ'ըսէր հրամանատարին։

-Սիրելի բարեկամ, ալ համբերութիւնս սպառեցաւ, թոյլ տուր որ ժամ առաջ վեհափառ Սուլթանին ներկայանամ։

Ապրաեւ Պէշճեան հազիւ ժամ մը վերջ առնուած էր Սուլթան Մահմուտի մօտ։

-Մե՞ր է Արթին ունկնդրութիւն խնդրեր ես։

-Վեհափառ տէր, ձեզմէ խնդրանք մը ունիմ։

(Շար. 51)

(Շար. Ա. էջէն)

որ իր երկիրը որեւէ պայմանով անպայմման կը մնայ Եւրոպական Միութեան ծիրին մէջ:

● Ֆրանսայի Կաթողիկէ եկեղեցիին եպիսկոպոսները նամակով մը դիմած են նախագահ Շիրաքի, ըսելու համար թէ Թուրքիոյ մէջ կրօնական ազատութիւնները ոտնակոխուած են եւ թէ այդ երկրին Եւրոպայի անդամակցութեան համար պէտք է պայման դնել կրօնական ազատութիւններու յարգանքը:

● Վարչապետ Թ. Էրտողան ամէն բան կ'ընէ բազմատարբութեան յարգանքին տէր երկրի մը պատկերը տալու համար այխարհին: Դեկտեմբեր 8ին Անթալիայի մէջ բացումը կատարած է «կրօնքներու պարտէզ»ի մը: Երկրին մէջ մահմետականութեան, քրիստոնէութեան եւ հրէական կրօնքին համակեցութիւնը չեշտելու համար բացումը միասնաբար կատարած են կրօնից սեռուչը, Մեսրոպ պատրիարքը, ռաբունապետը, Վատիկանի ներկայացուցիչը: Ներկայ գտնուած է նաեւ հոլանտացի նախարար Ա. Նիքոլայի որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին բանաձեւին վերջին տարբերակը տարած էր Անգարա: Ցունաց տիեզերական պատրիարքը հրաւիրուած ըլլալով հանդերձ չէ մասնակցած բացումին:

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին

«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- Եկեղեցւոյ գիւանատուն՝ 01. 43. 59. 67. 03
- Տիկնանց Ցանձնախումբ՝ 01. 47. 43. 12. 66
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըեան՝ 01. 46. 62. 01. 29

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— • —

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Նախագահ՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE

ՈՒԻԼԻԵՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՑԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures

ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ **5 եւրօ**

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

LES ELEVES
DU COLLEGE ARMENIEN
«SAMUEL-MOORAT»
donnent
deux représentations
théâtrales

«LA LETTRE PERDUE»

sur une mise en scène de
ARDACHES VOSKANIAN

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ
«Ս Ա. Ց Ա. Թ Ն Ո Վ Ա»
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ»

Թատերախաղը
Բեմադրիչ՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

SAMEDI 18 DECEMBRE
Séance à 14h ☐ ou à 16h ☐
Veuillez préciser votre heure préférée

TEL.: 06 84 81 65 54 / 06 13 72 17 11

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վեթերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը,
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

☐

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԻՒ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր ակնկալութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— *Ալիսին՝* 06. 03. 33. 06. 70
— *Արաքսիին՝* 01. 39. 83. 71. 19 (*ժամը 19էն վերջ*):

☐

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Հոյս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:
Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:
La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06. 12. 93. 09. 80
- 04. 91. 93. 53. 59 *թիւերուն:*

☐

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron

La chanteuse **AIDA SARKESSYAN** viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·088 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·088

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆ ՊՐԻՒՍԷԼ ԳՆԱՑ

ԱՆԴԱՐԱՑԻ ԵՐԵՔ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ֆիկարօ Դեկտ· 10ի իր թիւին առաջին էջին վրայ իսկ խորագրած է ԹԷ ԹՈՒՐՔԻԱ ՂՂԱՅՆացած Է ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՏԱՏԱՄՍՈՒՄՆԵՐԷՆ: Նոյն օրը, Էրտողան Պրիւսէլ գացած էր վերջին խօսակցութիւններ ունենալու համար նախքան Դեկտ· 16-17ի վճիռը:

Էրտողան երեք պայմաններ ունի, որոնք բանակցութեան նիւթ չեն կրնար ըլլալ եւ զորս պիտի ներկայացնէ գալ շաբթու եւրոպացի ղեկավարներուն· - առաջինը վերջնական դիմումն է անդամակցութեան, որովհետեւ այլեւս Թուրքիա լրնելիք չունի, ինչ կը վերաբերի Գոփընհակընի չափանիշերուն: Ապա, Թուրքիա կ'ուզէ որ Դեկտ· 17ին վերջնական թուական մը տրուի բանակցութիւնները սկսելու համար: Երրորդ կէտն ալ այն է որ Անգարա այլեւս քաղաքական որեւէ նոր պայման չընդունիր բանակցութիւններէն առաջ: Այս պայմանները Թուրքիոյ պատասխանն են այն նոր պայմաններուն, զորս Եւրոպական Միութիւնը ներկայացուցած էր չաբթուս սկիզբը (տե՛ս· «Յառաջ», Դեկտ· 10) եւ որ չատ դէշ ընդունելութիւն դտած էին: Ա.Բէլին, խնդրոյ առարկայ եղած էր Թուրքիոյ պատիւը եւ այդ իսկ պատճառաւ Թուրք մտաւորականները կոչ մը ըրած են զոր փոխանցած են Ֆրանսական մամուլին եւ ուր կ'ըսեն ի մէջ այլոց·- «Պայքարեցանք աւելիով ազատական եւ մարդկային ժողովրդավարութեան մը համար Թուրքիոյ մէջ»:

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը Միշէլ Պարնիէ յայտարարած է Պրիւսէլի մէջ, Դեկտ· 9ին, որ Ֆրանսա կողմնակից է բանակցութեանց սկսելուն 2005ի վերջ կամ 2006ի սկիզբը: Էրտողան կը պահանջէ որ անոնք սկսին 2005ի առաջին կէսուն: Ֆրանսա կ'ուզէ նաեւ 25երը, որոնք հարցը տլմտի տճռեն, Դեկտ· 16-18ին, նախատեսեն իրենց եզրակացութեանց մէջ այլընտրանք մը անդամակցութեան: Այլ խօսքով, խուսափումի ձախողութեան պարագային ուրիշ լուծում մը գտնուի, թէեւ Մ· Պարնիէ խուսափած է «առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւն» տարազը գործածելէ:

Թուրքերը յուսախաբ են բայց յուսահատած չեն: Ընդդիմութեան կուսակցութեան պարագլուխը՝ Տէնիզ Պայքալ «ծանրակիռ նախատինք» կը նկատէ, եթէ բանակցութիւնները առկախուին ճամբու ընթացքին: Իսկ ՏԵՓ-ը «անհաւատալի» կը գտնէ որ Եւրոպա Թուրքիան նկատէ որպէս երկիր մը որ «բանակցութեանց սեղանը կը նստի պատերազմը կորսնցնելէ ետք»: Թուրքիա դաւանանութիւն մը կը տեսնէ եւ մտաւորականներու կոչն ալ այդ ուղղութեամբ եղած է: Հոն կ'ըսուի նաեւ (բնագիրը Ֆրանսերէն է)·- «Մենք, ատրպէյճաներս, հասարակաց երկու կէտ ունինք, առաջինը մեր տարած պայքարն է ժողովրդավարութեան համար, երկրորդն ալ Ֆրանսերէն լեզուին եւ մշակոյթին մեր ծանօթութիւնն է»: Ու կ'արտայտեն իրենց յուսախաբութիւնը ի տես Ֆրանսայի մէջ տարուած "վարկաբեկիչ արշաւ"ին: Կ'ըսեն թէ անկարող են այդ հակաթուրք հիմնական տրամադրութիւնը հասկնալու եւ գտնելու այն բուն դրդապատճառները Ֆրանսայի կարգ մը ձայներուն, որոնք գլուխ անցած են չարժումի մը որ կը ձգտի Թուրքիայէն պահանջել աւելին քան ուրիշ որեւէ թեկնածու:

Տարագրողներուն մէջ են՝ եաչար քեմալ, Արա Կիւլէր որոնք Պատուոյ լեգէոնի արժանացած են: Հերվէ Ժիրօ ալ (անունը կու գայ իր ընտանիքին պատմութենէն, որ հոն ապրած է ԺԸ· դարու վերջաւորութենէն) չի հասկնար: Ըստ իրեն Եւրոպան միայն առաւելութիւններ կրնայ ունենալ Թուրքիոյ անդամակցութեամբ: Կ'աւելցնէ Նոյնիսկ·- «Ձիս հասկցէք, իմ տարած կեանքովս, ես որ հոս ծնած եմ, երբ կը լսեմ որ Անգարա Եւրոպա չի դաստնուիր, չեմ կրնար խուսափիլ մտածելէ որ կատակ մըն է»: Ալի Պիրանտ ալ ստորագրած է կոչը: Կը փնտռէ Ֆրանսական հանրային կարծիքին պատճառաբանութիւնները իր իմաստասիրականին մէջ ու կը թուէ Ֆրանսական դժգոհութիւնները՝ Հայաստան, Կիպրոս, չարչարանքը որոնք կը մղեն Ֆրանսացիները խորհելու թէ «Թուրքիա կը ներկայացնէ ինչ որ աւելի դէշ է»: Էրտողան նաւ կը գտնէ որ «բուն հարցը այն է որ հանրային կարծիքին մէկ մասը Թուրքիան չի ճանչնար»:

*
**

Թերթին Պրիւսէլի թղթակիցը դիտել կու տայ որ նոր «բարեկամներ» կան, բայց կոչում չունին սիրահարներ ըլլալու: Իսրայէլ, Պաղեստինեան իշխանութիւնը, Յորդանան, Թունուզ, Մարոք, Ուկրանիա, Մոլդաւիա «դրացնութեան քաղաքականութիւն մը» պիտի վարեն: Յանձնախումբը, Դեկտ· 9ին ներկայացուցած է ծրագիրը այս եօթը երկիրներուն համար: Արտաքին յարաբերութիւններու նոր պատասխանատուն՝ Ֆերերօ Վալտներ յայտարարած է·- «Ընդլայնումի քաղաքականութիւն մը չէ եւ թեկնածութեան հեռանկար չկայ»: Կ'ըսէ թէ նպատակն է «բարեկամներու ակումբ» մը ստեղծել որ օգտուի «մեր բարգաւաճումէն եւ կայունութենէն»: Գալ տարի եղիպտոս, Վրաստան, Հայաստան եւ Ադրբեջան մաս պիտի կազմեն այդ ակումբին:

*
**

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Թուրքիոյ փակուած քրտական կուսակցութեան (ՏԷՓ) ղեկավարներէն խումբ մը, գլխաւորութեամբ վերջերս բանտէն ազատ արձակուած երեսփոխանուհի Լէյլա Զանայի, Անգարայէն քրտական պահանջները յայտարարող ծանուցում մը հրատարակած են «Ինթէրնէյշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի եւ «Մոնտ»ի մէջ: Հոն չեշտուած են հետեւեալ երեք կէտերը·

– Ժողովրդավարական նոր սահմանադրութիւն մը որ ընդունի քիւրտ ժողովուրդին գոյութիւնը, երաշխաւորէ իր լեզուով կրթութեան, հրատարակութիւններու իրաւունքը եւ արտօնէ իր կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները ունենալ:

– Ընդհանուր ներում որ վերջ տայ զինեալ պայքարին ու բռտութեան:

– Եւրոպայի ալ նեցուկով քրտական շրջաններու տնտեսական զարգացումին կիրարկութիւնն ու 90ական թուականներուն հրկիզուած 3·400 քրտական գիւղերուն վերակառուցումն ու երեք միլիոն քիւրտերու հոն վերադարձը:

Թրքական շրջանակներ վերջին պահու չատ անախորժ ու խանդարիչ ազդակ կը նկատեն քրտական պահանջներուն այս ձեւով հրապարակումը: Ջանոնք կը նկատեն ինքնավարութեան ձգտում, քանի որ յայտարարութեամբ ըսուած է որ Թուրքիոյ քիւրտերը պէտք է ունենան Անգլիոյ մէջ Սկովտիոյ, կամ Սպանիոյ մէջ Պասք եւ Գաթալան շրջաններուն վայելած օրինակիճակը, կամ այն որ Անգարա կը պահանջէ Կիպրոսի Թուրքերուն համար:

ՓԱՐԻԶ

«ՎԱՆ»Ի ՅՈՒՑԸ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 9, ժամը 18-ին, մօտ 100 հոգի հաւաքուած էին Փարիզի Արդարութեան նախարարութեան առջեւ (Փլաս Վանտոմ) իրենց բողոքը յայտնելու համար Վանի թրքական յարձակման առթիւ: Ներկայ եղած են հինգ վիրաւորուած Հայերէն երկուքը՝ Ռոպէր Թիւֆէնքճեան (նախագահ Տրոմ-Արտէշի Սէ·Սէ·Ա·էֆ·ի) եւ Աթօ Սարաֆեան, որոնք անդրադարձած են Ֆրանսական իշխանութեանց թոյլ վերաբերումին դէպքի մը հանդէպ զոր Արդարադատութիւնը կը չանայ նահանջել: Մէթր Ալէքսանդր Գույոմճեան յայտնած է որ վճռած է իր յանդիմին հասցնել դատական գործընթացը որպէսզի դատուին յանցաւորները: Յոյսին առթիւ նամակ մըն ալ յանձնուած է նախարարութեան, որ հարկ չէ տեսած պատուիրակութիւն մը ընդունիլ: Հաւաքոյթին ընթացքին զօրակցութեան հեռաձայնային ղէներ հասած են Անտրէ Սանթինիէն եւ Ֆր· Ռոչըպլուանէն: Վանի նախագահուհին՝ Սեդա Փափազեան արտայայտած է Փարիզի հրատարակութիւնը ժխտողական Թուրքիոյ մը անդամակցութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9/10)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Պրիւսէլի մէջ Դեկտ· 9ին նոր հանդիպում մը ունեցած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարները, մասնակցութեամբ Մինսկի խումբի նախագահներուն: Մտքեր փոխանակած են Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ներկայի փուլին ծագած որոշ հարցերու շուրջ: Նոյն օրը Վ· Օսկանեան չարք մը տեսակցութիւններ ունեցած է Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչներու, ՕՍԱՆ-ի Կովկասի գլխաւոր քարտուղարին յատուկ ներկայացուցիչին հետ: Կէսօրէն ետք Եւրատլանտեան գործակցութեան խորհուրդի արտաքին նախարարներու տարեկան հանդիպումին հակիրճ ելոյթ մը ունեցած, երեկոյեան ալ Երեւան վերադարձած է:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԷՆ ՈՉԻՆՉ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ադրբեջան – Վրաստան սահմանին վրայ տարանցիկ բեռներով 1500 վագոն կուտակուած է: Անոնց մէջ կան նաեւթով լեցուն հազար պահեստ եւ հացահատիկ բեռցած 300 կառախումբ: Ադրբեջանական մաքսատունը կեցուցած է վագոնները, ստուգելու համար թէ մէկ մասը Հայաստանի համար նախատեսուած չէ՞:

Նախագահ Ալիեւ բնական համարած է երկու երկրի սահմանին վրայի այդ խճողումը: Յայտարարած է որ որոշ բեռներ կեղծ փաստաթուղթերով Վրաստան կը հասնին, յատկապէս նաեւթը, ապա ժամանակ մը ետք ապօրինի կերպով Հայաստան կը ղրկուին: Ալիեւ ըսած է թէ ինք յանձնարարած է պարզել խնդիրը եւ լուրջ միջոցներու ձեռնարկել: «Ձեռնարկած միջոցներուս չնորհիւ Ադրբեջանէն մէկ կրամ բեռ չի ղրկուիր Հայաստան» չեչտած է ան:

*
**

ՀՀՇ-Ի 14ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտեմբեր 9ին գումարուած է ՀՀՇ-ի 14րդ համագումարը որուն ներկայ գտնուած է Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան· չեն մասնակցած Ազգ· Ժողովի առաջին նախագահը Բաբգէն Արարքցեան, Արա Սահակեան, Ալէքսանդր Արզումանեան: Հակառակ ներկաներու պնդումներուն Լ· Տէր-Պետրոսեան խօսք չէ առած, ոչ ալ պատասխանած լրագրողներու հարցումներուն: Յայտարարուած է որ ՀՀՇ-ն ներքաղաքական դաշտին մէջ զարկ պիտի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ

Ինչպէս արդէն ծանուցուած էր, Ֆըրանսայի ու Հայաստանի նախագահներուն համամտութեամբ որոշուած է Ֆըրանսայի մէջ «Հայաստանի տարի» հռչակել 2006ը: Ասոր պատրաստութեան գործնապէս ձեռնարկուած կրնայ նկատիլ Հայաստանի դեսպանատան մէջ Դեկտ· 9ի հաւաքոյթով:

Հոն ներկայ էին քաղաքական, մշակոյթի, բարեսիրական կազմակերպութիւններու, կրթական հաստատութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ, արուեստագէտներ, կրօնական պետեր: Բոլորին ողջոյնի խօսք ուղղեց ու չնորհակալութիւն յայտնեց դեսպան է· Նալպանտեան· ապա ներկայացուց իրեն ընկերացող երկու տիկիններըն· Վ· Թերանովան որ նախագահ Ժ· Շիրաքի ներկայացուցիչն էր այդ տարուան ծրագիրը պատրաստելու գործին մէջ, եւ Ն· Թարտիվիէն որ ընդհանուր պատասխանատուն նշանակուած էր «Հայաստանի տարի»ին: Այս երկրորդը հայ գաղութին հետ զանազան նախաձեռնութիւններու առիթով արդէն գործակցած դէմք է, Փարիզի քաղաքապետարանին կարեւոր ուժերէն ըլլալով· ներկայիս կ'աշխատի Լուվրի թանգարանին կազմին մէջ:

է· Նալպանտեան բացատրեց որ գլխաւորաբար 2006ի աշունէն մինչեւ 2007ի գարնան աւարտը բազմաթեակ ու բազմազան նախաձեռնութիւններ պիտի ծրագրուին ու տեղի ունենան Փարիզի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Արդէն պետական յանձնախումբ մը կազմուած էր, մասնակցութեամբ վարչապետ Ա· Մարզարեանի, Արտաքին գործերու, Մշակոյթի, Գիտութեան նախարարներուն, Մշակոյթի յանձնախումբի նախագահին, Ֆինանսի փոխնախարարին, թանգարաններու տնօրէններուն, Մաենազարանի տնօրէնին ու էջմիածնի ներկայացուցիչին: Բնականաբար վերոնշեալ երկու տիկիններն ալ մաս կը կազմէին նոյն յանձնախումբին:

է· Նալպանտեանէն ետք խօսք առին տիկին Թերանովա եւ տիկին Թարտիվիէ, կարգ մը յաւելեալ տեղեկութիւններ տալու համար: Սակայն որոշ էր որ ամէնքան տակաւին ծրագրաւորումի չրջանին մէջ էր ու ներկաները հրաւիրուեցան իրենց առաջարկները ներկայացնելու, որպէսզի յարմարագոյն չրջանակ մը պատրաստել կարելի ըլլար:

Առաջին հանդիպումի մը համար բաւական կարեւոր թիւով ու միջուկով առաջարկներ եղան որոնք յետագային աստիճանաբար պիտի զարգանան, յանդելու համար կիրարկութեան հանպրուանին:

Ա· ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԱՆՅԵՏԱՁԳԵԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ՄԸ

Ուղղագրութեան չուրջ բանավէճը չատոնց ոչ միայն փակուղի մը մտած է, այլեւ՝ բանավէճ ըլլալէ իսկ դադրած: Ամբոխաւար փաստարկներուն պաշարը սպառած ըլլալով՝ լուտանքներուն կարգը հասած է, եւ այլեւս ոչ մէկ կլոր սեղան կը դիմանայ խեղաթրականներուն բռունցքի հարուածներուն տակ:

Թէեւ ազգային ուղղագրութեան կողմնակիցները արդէն իսկ յաղթած են սահրոյալէս, բարոյական յաղթանակը պիտի մնայ անկատար եւ չյարատեւէ, եթէ գետինը չնուաճուի գործնականին մէջ, արդի ճարտարարուեստի օգնութեամբ: Այլեւս ժամանակավրէպ է մեր տրտունջը թէ Հայաստան տպուած գիրքերը սփիւռքահայ մանուկին ձեռքը կարելի չէ տալ: Այսօր ուզած տպագիր գրութիւն կարելի է դիւրաւ վերածել դասական ուղղագրութեան եւ վերարտադրել աւելի բարձր որակով անգամ, քան խնդրոյ առարկայ բնագիրը:

Աչխարհի մէջ քանի մը տարիէ ի վեր կը գործածուին գրածանոյց յայտագիրներ: OCR (Optical Character Recognition) կոչուող այդ եղանակը պատկերաճեւ որեւէ գրութիւն կը վերածէ սրբագրելի հեղուկ գրութեան մը: Այսինքն ձեռք կ'առնենք որեւէ գիրք, օրինակի համար վաթսունականներուն Երեւանի մէջ հրատարակուած վէպ մը եւ հպահանով (scanner) կը չինենք այդ գիրքին իրերայաջորդ էջերուն պատկերը: Լուսապատճէն այդօրինակ «գիրքը» արդէն իսկ ընթեռնլի է համակարգիչի պաստառին վրայ: Սակայն մէջը անկարելի է գրանշան մը իսկ փոխել:

Հոս է որ գրածանոյց յայտագրին կարգը կու գայ: Ինչպէս «աչք» մը «կը կարդայ» պատկերաճեւ մեր գիրքը եւ կը վերածէ զայն չարուածքի մը, կարծես մենք է որ ստեղներուն զարնելով՝ մատնատիպ գրած ըլլայինք զայն սկիզբէն մինչեւ վերջ: Իսկ հեղուկ այդ չարուածքը այլեւս դիւրաւ փոփոխելի է: Word կամ ուրիշ մէկ յայտագրի մէջ մէկ հարուածով կրնաք բոլոր յուները փոխել իւերու, իսկ յաները եաերու, որչափ ալ երկար ըլլայ գրութիւնը: Այնուհետեւ կարելի է լծուիլ խստաբիր սրբագրութեան. վերականգնել ըստ հարկին բառասկիզբներուն յերը, բառամէջերուն օերը եւ էերը եւ ճայնաւորին առաջ վ հնչող ուերը եւլն.:

Ինքնավառ նկարագրութիւնը ընդհատենք պահիկ մը: Շուկային վրայ եղած մէկ քանի գրածանոյց յայտագիրներէն միայն մէ՛կը կը ճանչնայ հայերէն գիրերը· ABBYY Finereader 7.0: Կրնաք այցելել անոր կայքէջը www.abbyy.com և ձրի քաշել փորձնական օրինակը, որ ձեր համակարգիչին վրայ դետեղուած՝ պիտի անխափան բանի մէկ ամսուան ընթացքին: Անձամբ փորձած ենք հեղուկ չարուածքի վերածել հպահանով ձեռք բերուած գրութիւնները: Ճուսախառ մեր եզրակացութիւնը հետեւեալն է. յայտագրին վերջին (7·0) թողարկումը անվրէպ կը կարդայ միայն նորատիպ հայերէն գիրքերը եւ լրագիրները, այսինքն համակարգիչով չարուածները: Սակայն կապարաճոյղ տողերուն դրոշմները կը չփոթեցնեն անոր խելացի «աչքը», եւ գրութեան գրեթէ կէսը սխալ կը վերծանուի: Հաւանաբար յայտագրին յիշողութեան մէջ ամբարուած չէ տպագիր մեր տառաճեւերուն զանազանութիւնը:

Ազատ շուկային օրէնքներուն համեմատ ապրող ամէն ձեռնարկութեան պէս՝ ABBYY-ն ալ իր մակնիշներուն կատարելագործումը կը պայմանաւորէ յաճախորդներէն ստացած գոհունակութեան կամ դժգոհութեան արձագանգներով: Քանի՞ հայ փորձարկած է վերոնշեալ յայտագիրը ու արտադրողին իր դիտողութիւնները յայտնած: Զմոռնանք նշելու, որ հեղուկ գրութիւնը չինելու համար Finereader 7.0 գրածանոյցը կը գործածէ Հանրագասիչի պայմանագրութեան (Unicode Convention) համապատասխանող հայ գիրերու միայն, եւ ոչ թէ տեսակ-տեսակ նախնական այն ապրանքը, որով կը յամառին գոհանալ մեզմէ ոմանք:

Սակայն ենթադրենք, որ այս խնդիրն ալ լուծուած է, եւ Finereader գրածանոյցը անթերի հեղուկ չարուածքները կ'արտադրէ: Կարելի՞ է արդեօք գասական ուղղագրութեան վերականգնումն ալ խելացի յայտագրի մը վստահիլ:

Այսօր ձրի մատչելի էջեր կան Համաշխարհային Սարդոստայնին մէջ, ուր այս կամ այն կայքէջին հասցէն տպելով մասնաւոր տողին մէջ եւ ետքը կոճակի մը վրայ կոխելով կարելի է կարդալ ըսենք տուեալ գերմաներէն էջին անդլերէն թարգմանութիւնը: Եթէ մէկ լեզուէն միւսը թարգմանութիւնը ակնթարթի մը մէջ կը կատարուի, որչափ աւելի դիւրին է փոխարկումը կատարել միեւնոյն լեզուին ղոյդ գրելաճեւերուն միջեւ: Մոսկուացի թաթարները էջ մը կախած են Համացանցին մէջ՝

http://www.mtss.ru/?page=tr2tl

որ կիւրեղատառ թաթարերէն որեւէ գրութիւն լատին գիրի կը վերածէ· իսկ ձերմակռուսերը ստեղծած են էջ մը

http://www.knihi.com/lacinizatar/

որ կիւրեղատառ ամբողջ կայքերը լատինագիր կ'երեւցնէ ի մի քթթելն ական:

Javascript նկարագրող լեզուին քալ տիրապետող հայ մասնագէտ մը պէտք է նկատի առնէ նաեւ որ հեղուկ գրութիւնը ինքնօրինակ էջ մը չինէ մեր ընթերցողին համար, որ հայ բոլոր թերթերը այլեւս դասական ուղղագրութեամբ կարդանք Համացանցին մէջ: Կարելի է վերջապէս օտար համակարգչագէտի մը յանձնել այդ խնդիրին լուծումը:

Այնուհետեւ ուղղագրութիւնը վերածող յայտագիրը պէտք է անձնական համակարգիչներուն վրայ գետեղելի վիճակով արտադրուի, որպէսզի հայ ուսուցիչները կարենան ուզած գիրքը վերածել դասական ուղղագրութեան եւ իսկոյն բազմապրել աչակերտներուն համար:

Ժամը հասած է նաեւ անթուղթ գիրքեր հրատարակելու եւ Համացանցի մէջ գրադարան մը հաստատելու՝ աչխարհի այլ ազգերուն օրինակով: Գրատպութեան արշալոյսին առաջիններէն էինք. ԻԱ. դարուն էն վերջիններն ենք: Ցակոբ Մեղապարտին արձանը եթէ քարէ չըլլար՝ Մատենադարանի իր պատուանդանէն պիտի իջնէր գործի լծուելու համար մեր սեղտնղին փոխարէն...

ABBYY գրածանոյց յայտագրին վերջին թողարկումին գինը 129 Եւրօ է: Պատչաճ որակի հպահան մը կրնայ գնուիլ մօտ 60 Եւրոյի: Խեղաթրութեան՝ դասական ուղղագրութեան փոխարկիչը կրնայ ձրի իսկ ըլլալ: Ըսել է նիւթական չնչին ծախքով մը կը վերնայ խոչընդոտը, որ 1922 թուականէն մինչեւ օրս ան յաղթահարելի կը թուէր:

Սակայն եթէ քսակը քակողներ կան տակաւին մեր մէջ, ո՞վ պիտի զոհէ ամէնէն թանկագինը. ժամանակը: Գիրք մը էջ առ էջ հպահանելը, գրածանոյցը բանեցնելը եւ վերջնական չարուածքը սրբագրելը համբերութիւնը հատցնող միապաղաղ գործ մըն է: Եւ մինչեւ որ մեր մէջէն մի քանի հոգի յանձն չառնեն այս զոհողութիւնը, ազգային ուղղագրութեան դարը պիտի չգահինք:

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԵԱՆ

Livres reçus

LE GOLGOTHA ARMENIEN
BERLIN — DEIR ES-ZOR
2ème tome

MGR. GRIGORIS BALAKIAN

«Le Cercle d'écrits caucasiens»

***

LA PASSION DE LA CILICIE
1919 - 1922

PAUL DU VEOU

«Le Cercle d'écrits caucasiens»
Paris 2004

ՓՈԽ Ի ՓՈԽ

ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԴ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

ԱՆԹԱՔԻ

Մօտաւորապէս 1822ին, Թիֆլիսի Արմենիոյ Քահանան՝ այնտեղ հաստատուած Վանեցիի մը՝ Սարգիս Աղայի այցելութիւնը կ'ընդունի: Վանեցին, հետը բերած զաւակը կը յանձնէ անոր եւ կ'ըսէ.-«Տէր Հայր, կ'ուզեմ որ զաւակս կարդացնես»:

Այն առեն Թիֆլիսի մէջ դեռ կանոնաւոր դպրոցներ չկային: Տէր Արամեանի կ'օրհնէ պզտիկը, իր քովէ կ'առնէ եւ պատեհական հօր մը պէս դրեթ-կարդալ կը սորվեցնէ անոր: Արդէն ինքն ալ այդքան բան միայն գիտէր, բայց եթէ չի կրնար աւելի հիմնաւոր կրթութիւն մը տալ իրեն յանձնուած պզտիկին, գոնէ անոր կը ներչնչէ ուսման սէրը, անոր կը պարզէ զարգացման առաւելութիւնները ու հրճուանքը:

– Կը սորվիս, միտքդ կը բացուի մեծ մարդոց գիրքեր կը կարդաս, ինքդ մեծ մարդ կ'ըլլաս, քու յիշատակդ կ'օրհնեն,

Տէր Արամեանի աչխատութիւնը պարապը չերթար, քանի մը տարի վերջ երբ Թիֆլիսի Ներսէսեան Վարժարանը կը բացուի, առաջին աչակերտ արձանագրուողներէն մէկը կ'ըլլայ այդ տղան՝ Մկրտիչը: Նորահաստատ դպրոցը սակաւին, տակաւին գոհացուցիչ վիճակ չունի: Մը կըրտիչ կը լքէ Ներսէսեանը առանց նախնական կրթութիւնը աւարտելու եւ կ'ոլորէ Վենետիկ երթալ իր ուսումը չարունակելու համար, բայց բախտը իր ճամբան կը կտրէ, գինքը կը նետէ տարբեր աչխարհի մը մէջ: Մկրտիչ կը բարձրանայ օր օրի, Տէրութեան պատուանչաններով կը չքուի, կը ստանայ աստիճաններ, եւ վերջապէս արժանի կը նկատուի հանգստեան թոշակի:

***

Բախտը տարօրինակ խաղեր ունի յաճախ: Կան մարդիկ, որոնք առատ դրամ կ'ուզեն ունենալ, եւ դրամին տեղ իրենց չյուսացած դիրքն ու մեծութիւնը ձեռք կը բերեն: Կան ալ, որ այդ դիրքն ու մեծութիւնը ունենալ կ'ուզեն, եւ օր մը, բոլորովին անսպասելի կերպով ինքզինքնին հարուստ կը գտնեն:

Այսպէս կ'ըլլայ նաեւ Մկրտիչի համար: Ինք կրթութեան, զարգացման կը տենչայ, կ'ուզէ սորվիլ, մեծ մարդ դառնալ եւ օրհնելի յիշատակ թողուլ, բայց բախտը, չարունակ խոչընդոտ մը կը հանէ իրեն դէմը, չի կրնար զարգանալ իր փափաքածին պէս եւ օր մը ինքզինք դրամատէր կը գտնէ:

Այն առեն, ինք ալ կը մտածէ բախտին հետ խաղալ, կը հաւաքէ բոլոր այն տղաքը, որոնք -ինչպէս երբեմն ինք- ուսման տենչովը կը վառէին, եւ գնոնք Եւրոպա կը ղրկէ որպէսզի այնտեղ կրթուին, սորվին ու զարգանան իր ծախքով, յետոյ դառնան հայրենիք և իրենց կարգին իրենց աղգակիցները կրթեն ու զարգացնեն:

Անիկա իր տան դռները բաց կը պահէ ամէն ազգէ ուսանողներու առջեւ, իր սեղանը կ'առնէ գնոնք, ամսական կը կապէ անոնց, կ'օգնէ դպրոցներու, կը վերաչինէ դպրոցներ, դրամ կու տայ որպէսզի ուսումնարաններ բացուին, գրողներու կը սատարէ, յաճախ մեկենաս իսկ կ'ըլլայ:

Այս մարդը Մկրտիչ Սանասարեանն էր:

***

Սանասարեան, ատոնցմէ աւելին ալ կ'ընէ: Իր պատրաստած ուսման ու կրթութեան մշակներուն համար կ'ուզէ գործունէութեան դաշտ մը ստեղծել, որպէսզի կարենան աւելի պտղատու, աւելի արդիւնաւոր դարձնել իրենց ստացած ուսմունքն ու կրթութիւնը:

Այդ նպատակով Կարնոյ մէջ կը հիմնէ Սանասարեան Վարժարանը: Հոյակապ չէնք, որուն նոյնքան հոյակապ ապագայ մը պատրաստելու համար ոչինչ կը խնայէ: Եւ երբ իր մահուան մօտենալը կը զգայ, կտակ մը կը գրէ Վարժարանին գոյութիւնն ու բարգաւաճումը ապահովելու համար:

Ամուրի ապրած ըլլալով, զաւկի հրճքանքը չէր վայելած: Բայց ազգին բոլոր ուսումնասէրները իր զաւակները դարձուցած էր: Նոյնքան գուրգուրանքով ցոյց կու տար նաեւ այդ Վարժարանին համար, որ իր որդեգիրներուն պատսպարանը պիտի դառնար: Իր կտակով ո՛չ միայն կ'ապահովէր անոր գոյութիւնը, այլ նաեւ իր լաւագոյն բարեկամները անոր վրայ հսկող կը կարգէր ու կը նախատեսէր անոր ապագան: Կ'աչխատէր որ անիկա ոչ մէկ բանի պէտք ունենար եւ իր ամէնէն երախտապարտ որդեգիրները անոր տեսուչ կը նչանակէր:

Հայ ժողովուրդը ապերախտ չեղաւ այդ մեծ բարերարութեան հանդէպ, եւ հոյակապ յոբելեանով մը տօնեց Սանասարեանի 70ամեակը:

Եւ այդպէս իրականացաւ Տէր Արամեանի բաղձանքը: Իր երբեմնի աչակերտը թէեւ չէր կրցած բարձր զարգացման հասնիլ, բայց իր՛ք մեծ մարդ դարձած եւ յաւէտ օրհնելի յիշատակ մը թողած էր:

***

Սանասարեան Վարժարանը 1881ին հաստատուած է Էրզրում, քաղաքին Մայր եկեղեցիին կից ընդարձակ պարտէզի մը մէջ: Մեծանուն բարերարը Վարժարանին գոյութիւնն ու յարատեւութիւնը ապահոված էր իր նուիրած ու կտակած դրամագլուխով (կալուած, արժեթուղթ եւլն.), որ Վարժարանին անձեռնմխելի սեփականութիւնը կը կազմէր: Սանասարեանի 1886 Յուլիս 10 թուակիր կտակին համաձայն՝ կտակակատարներն էին՝ ՊՊ. կարապետ Եզեանց, Գէորգ Եւանգուլեանց, Լեւոն Տիգրանեանց (վերջը հրաժարած է):

Վարժարանին գործերը կը վարէին.

Ա.- Կ. Պոլսոյ Ինամակալութիւնը, պատրիարքին նախագահութեամբ:

Բ.- Էրզրումի Տեղական Հոգաբարձութիւնը, Թեմական Առաջնորդին նախագահութեամբ:

Գ.- Վարժարանին Վերատեսուչը:

Դ.- Վարժարանին Ուսուցչական Մասնաժողովը՝ Վերատեսուչին առենապետութեամբ:

Կ. Պոլսոյ Ինամակալութեան պաշտօնն էր հոգ տանիլ Վարժարանին անչարժ ըստացուածքին եւ արժեթուղթերուն պահպանման եւ արդիւնաւորման, բարեփոխել եւ վաւերացնել Տեղական Հոգաբարձութեան կողմէ ներկայացուած տարեկան եմտացոյցը, քննել և վաւերացնել հաչիւները, հսկել Տեղական Հոգաբարձութեան գործառնութեանց վրայ եւ ընդհանրապէս պաշտպան հանդիսանալ Վարժարանին նիւթական ու բարոյական չահերուն:

Վարժարանին 1900ի խնամակալութիւնը հետեւեալ կերպով կազմուած էր.

Նախագահ՝ Մաղաքիա Արք. Օրմանեան՝ Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, Աբիկ Էֆ. Ունճեան, Գաբրիէլ Էֆ. Նորատունկեան, Գրիգոր Էֆ. Կիւմիւչկէրտան, Յովհաննէս Էֆ. Նուրեան, Պատրիկ Էֆ. Կիւլպէնկեան, Վահան Էֆ. Խաեան:

Իսկ Տեղական Հոգաբարձութեան պաշտօնն էր խնամք տանիլ Վարժարանին ընդհանուր բարեկարգութեան, գոյքերուն պահպանութեան, պատրաստել ելեւմտացոյցը, որոշել ուսուցիչներու վարձքերն ու աչակերտներու թոշակները, ընտրել ձրիավարժ աչակերտները եւ Եւրոպա ղրկուելիք սանները, կատարել ծախքերը ըստ ելեւմտացոյցին եւ ընդհանրապէս հսկել Վարժարանին նիւթական մատակարարութեան վրայ:

Տեղական Հոգաբարձութեան (1900) անդամներն էին.-

Նախագահ՝ Զաւէն Վրդ. Տէր Եղիայեան՝ Առաջնորդական տեղապահ Կարնոյ, Առաքել Էֆ. Աւետիսեան, Դանիէլ Էֆ. Խարաճեան, Կարապետ Էֆ. Տէր Աղարեան՝ գանձապետ:

Փոխանորդներ՝ Զաքար Էֆ. Խէրխէդեան, Գէորգ Էֆ. Փամպուղեան, Աստուածատուր Էֆ. Շիրինեան: Վարժարանին ներկայ Տեսչութեան երեք անդամները, որոնք Սանասարեանի սաներ էին, ըստ իր կտակին՝ իրաւամբ անդամ էին այս Հոգաբարձութեան:

ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉ

Վերատեսուչը, զոր կ'ընտրէր Կ. Պոլսոյ

ՈՒՂԵԿԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՁԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ (*)

Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի հրաւէրով Ուղեկից միութիւններու Խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Նոյեմբեր 18-20, Լիբանան, մասնակցութեամբ Հայաստանէն, Արցախէն եւ Սփիւռքի 22 շրջաններէն ընդամէնը 159 պատուիրակներու:

Ժողովը լսեց տասնեօթը զեկուցումներ, որոնք կ'ընդգրկէին Սփիւռքի ընկերային, մշակութային, կրթական ու կազմակերպական հարցերը՝ հայապահպանման նորագոյն հայեցակարգի ձեւաւորման մը հեռանկարով, եւ Հայրենիք - Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացման հոլովոյթը: Ցատուկ քննարկման առարկան դարձան Ցեղասպանութեան 90-ամեակի ծրագիրները, կառոյցներու երիտասարդացման եւ ընդհանրապէս երիտասարդութեան առընչուող հարցեր, ինչպէս նաեւ միջմիութենական համագործակցութեան խնդիրներ: Քննուեցան նաեւ Ջաւախքի մէջ իրականացուող աշխատանքները եւ յետագայ ծրագիրներ:

Խորհրդաժողովը գնահատեց ուղեկից միութիւններու ղրկած աշխատանքը Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ:

Ժողովը չեչտեց հետեւեալ հրամայականները.

ա. Հայաստանի անկախացումով ըստեղծուած նոր իրադրութեամբ, Սփիւռքը կ'ապրի ինքնայժմէականացման հոլովոյթ մը: Սփիւռքի նոր զարգացումը խոր ազդեցութիւն կ'ունենայ հայ ժողովուրդի համարկման գործընթացին վրայ: Ռազմավարական առաջնահերթութիւն նկատելով համահայկական այս համարկումը, անհրաժեշտ է մշակել ծրագիր, յստակ ժամանակացոյցով եւ թիրախներով, գիտականօրէն ճշդելու համար հայութեան ինքնուրոյն տեղը համամարդկային իրականութեան մէջ եւ մասնակցութեան ձեւը՝ համաշխարհայնացման հոլովոյթին:

բ. Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու հիմքին տեսնելով փոխադարձ իրաւունքի եւ պատասխանատուութեան սկզբունքները, մղել Հայաստանի իշխանութիւնները ձեռնարկելու առարկայական քայլերու, հայութեան զոյգ հատածներուն միջեւ զարգացնելու վստահութեան եւ անվերապահ գործակցութեան պայմանները:

գ. Մեկնելով Հայոց միասնական լեզուի ձեւաւորման անհրաժեշտութենէն, յառաջիկայ տարիներուն ձեռնարկել գործնական ծրագրի մը մշակումին, միասնական ուղղագրութեան հասնելու նպատակով: Առ այդ, կարեւոր կը նկատուի Հայաստանի մէջ հաստատել արեւմտահայերէնի ուսուցման եւ ուսումնասիրման կեդրոն՝ համալսարանական մակարդակով:

Այս նպատակներու իրականացման համար, Սփիւռքէն մասնագէտներ մասնակից դարձնել յիշեալ նպատակները հետապնդելու կոչուած կառոյցներուն եւ պետական հաստատութիւններուն, յատկապէս Լեզուի պետական վարչութեան: Բարելաւել այս կառոյցներուն աշխատանքային կարելիութիւնները եւ իրաւասութիւնները:

ՈՒՂԵԿԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Նոյ. 20, Լիբանան

(*) Տե՛ս «Ծառաչ», Դեկտ. 8:

ՇԱԲԱԹԱՒԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Լոս Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան սրբարհին մէջ, Նոյեմբեր 19ին տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը: Բացուածը կատարած է Միութեան առենապետը՝ Սիմոն Աճիլազօղլու: Տասը տարի ծառայած տասը անդամներ ստացած են կրծքանշանները, իսկ աղամանդեայ զոյգ ակերով կրծքանշանով պարգեւատրուած են քսան տարի ծառայած չորս անդամներ: Ցուշատախտակներ յանձնուած են այս տարւան ընթացքին ամէնէն շատ աշխատանք տանող երկու անդամներու:

*
**

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլեճըլը» սրբարհին մէջ, Նոյ. 17ին, տեղի ունեցած է «Դաւթեան-Մարիամեան» կրթական հաստատութեան կազմակերպած գնահատանքի եւ շնորհակալութեան երեկոյթը: Ուսանողութեան վերածուած ձեռնարկ մը, ուր հաստատութեան վարչութիւնը հրապարակաւ կը գնահատէ բարոյապէս եւ նիւթապէս իրեն զօրավիզ եղող անձերը: Թեհրանի համանուն դպրոցներու նախկին աշակերտներու կողմէ հիմնուած հաստատութիւնը սկսած է գործել 18 տարի առաջ, Կլէնտէյլի հանրային մէկ դպրոցի մէջ հայերէն լեզուի ու մշակոյթի դասընթացքներ ունենալու նպատակով, որուն հետեւած են 60 հայ աշակերտներ, ներկայիս դասընթացքները կ'ընդգրկեն 1000 հայ աշակերտներ՝ տարբեր քաղաքներու 22 հանրային դպրոցներու մէջ: Երեկոյթին յայտագիրը վարած է Ամալիա Աւագեան: Բանախօսած է Կլէնտէյլի կրթական բաժնի վերատեսուչ Մայքըլ Խաքէլանեթ, իր հիացումը արտայայտելով հանրային վարժարաններու մէջ հաստատութեան կազմակերպած հայերէն լեզուի ու մշակոյթի դասընթացքներուն առընչութեամբ: Հաստատութեան վարչութեան խօսքը փոխանցած է առենապետը՝ Վահիկ Ծատուրեան: Այս տարի հաստատութիւնը գնահատանքի եւ շնորհակալութեան սալիկներով պարգեւատրած է «Տարուան կինը» հանդիսացող Սիլվա Եուսկֆեանը եւ «Տարուան հաստատութիւնը» նկատուղ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը: Շնորհաւորանքի խօսքերով հանդէս եկած են Կլէնտէյլի քաղաքապետ Պապ Եուսկֆեան եւ թաղապետական խորհուրդի անդամ Ռաֆֆի Մանուկեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

«ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՏԱՐՈՒԱՆ» ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյ. 23ին տեղի ունեցած է «Հայ ընտանիքի տարի»ին նուիրուած հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժնին: Բացումը կատարած է բաժնի վարիչը՝ Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեան: Առաջին բանախօսը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժնի վարիչ Մաշտոց Վրդ. Զօպանեան, ներկայացուցած է «Հայ ընտանիքը՝ Աստուածաչունչի ուսուցմանց դիտանկիւնէն» նիւթը, անդրադառնալով Ս. Պսակի խորհուրդին իմաստին եւ մնայուն արժէքին: Երկրորդ բանախօսը՝ «Մաշտոց» դպրեվի տնօրէն Կարպիս Տէր Եղիայեան, ծանրացած է ամերիկեան միջավայրին մէջ ընդհանրապէս ընտանիքներուն եւ յատկապէս հայ ընտանիքին վիճակուած կացութեան եւ հարցերուն վրայ: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին, փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ ՀԱՄԸՄ - ԿԱՄՔ մարզասրահին մէջ, Նոյեմբեր 13 եւ 14ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի Սօսէ մասնաճիւղին տարեկան տօնավաճառը: Բացումը կատարած է ներկայութեամբ Ս. Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեանի, որու աղօթքէն ետք առենապետուհի Լիւսի Շահինեան ներկայացուցած է Մարզիթա Արզումանեանի ազգային-բարեսիրական գործունէութեան կարեւոր հանգրուանները եւ հրաւիրած տիկին Արզումանեանը որ հատ բացման ժապաւէնը: Աւելի քան 11 տաղաւարներու մէջ ցուցադրուած են զանազան իրեղէններ՝ հայերէն տառերով մակագրուած հագուստեղէն, եւլն.: Տօնավաճառը փակուած է Նոյեմբեր 14ին:

*
**

ԳԻՄՊՐԻՃի (Գանատա) մէջ, Նոյ. 13ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Տաթեւ մասնաճիւղի վարչութեան տօնուած է Համազգայինի 75ամեակը: Օրուան բանախօսը եղած է Գանատայի Շրջ. վարչութեան առենապետ Վիգէն Թիւֆէնկճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

դամ Բաֆֆի Մանուկեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Ուսումնական տարեշրջանի մը սկիզբին, Համալսարանի Ուսումնական Խորհուրդը կը հրաւիրէ դասախօսներ, որոնք կրնան ներկայացնել իրենց թեկնածութիւնները Համալսարանի հետեւեալ ամբիոններուն համար:

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՏԱՐԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒՅԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐ

(Շար. Ա. էջէն)

տայ իր գործունէութեան:

Ընտրուած է 40 հոգինոց վարչութեան կազմ:

***

ՋԱԽԱԽՔԻ ՄԷՋ ՁՈՐՍ ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒՄԱՀ

Դեկտեմբեր 8ի առաւօտուն Նինոծմինդայի չրջանին մէջ փաբւանա լիճը լրնաւով խեղդուած են չորս գիւղացիները: Անոնց ինքնաշարժը միջոց մը սառին վրայէն յառաջացած է, բայց ճամբուն կէսին երբ սառը կոտրած է, հինգ ճամբորդները լինկած են լիճը: Միայն վարորդը յաջողած է փրկուիլ:

***

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐՑԱԽՈՑՋ

Հարաւային Կովկասի մէջ գործող հեռատեսչական կեդրոններուն 2003-2004ին կատարած հարցախոյզերը հետաքրքրական արդիւնքներ տուած են Երեւանի, Թիֆլիսի, Բաքուի իրարու եւ արտաքին երկիրներու նկատմամբ կեցուածքներուն մասին: Օրինակ, մինչ Երեւանի հանրային կարծիքը Ադրբեջանի հետ գործակցութիւնը կարելի կը նկատէ (46,1%), Բաքուի պատասխանողները Հայաստանի հետ նման կապի ամբողջովին դէմ կ'արտայայտուին (97,2%):

Երեւանին մէջ հիմնական դերակատար Եւրոպան է, Բաքու մինչեւ 48,7%ով Եւրասիան, Թիֆլիսի համար Ռուսաստանն է, բայց մինչ 39%) Թուրքիան, ապա Եւրոպական Միութիւնը (25,1%): Ինչ կը վերաբերի երկրորդ գործընկերոջ, Հայաստանի համար ան Եւրոպական Միութիւնն է, Թիֆլիսի համար ԱՄՆ-ը, Բաքուի համար Թուրքիան: Երրորդը՝ Երեւանի ու Բաքուի համար ԱՄՆ-ն են, Թիֆլիսի համար Եւրոպական Միութիւնը:

Հարցումները ցոյց տուած են որ ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութեան, անոր անդամակցելու կեցուածքները զուգահեռ են: Ամէնէն աւելի Թիֆլիսցիները փափաք յայտնած են ՕԹԱՆ-ին մաս կազմելու (83,7%), յետոյ Բաքուցիները (62,1%) ու ամէնէն քիչը Երեւանցիները (37,1%):

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

(9 décembre)

LE MEMORIAL ARMENIEN A VALENCE

Այս խորագրին տակ եւ տեղւոյն թաղաքական խորհրդականին՝ Անի Գուլաքսըզեան _ Ռոմիի նկարով, չաբաթ-թերթը կ'անդրադառնայ Վալանսի Հայկական Մեմորիալին, որու բացումը պիտի կատարուի 2005 Յունիսին: Այդ վայրը նուիրուած պիտի ըլլայ Հայերու պատմութեան ԺԹ. դարու վերջաւորութենէն ցայսօր:

Հաստատուած է Իրաւաբանական նախկին համալսարանին մէջ, 400 քառ. մեթրի վրայ: Զանազան սրահներ տրամադրուած են տարբեր նիւթերու:

SALON DU LIVRE ARMENIEN

«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville

Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18 տօնն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Ս. Աթթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

***

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 19ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատւիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խոսհակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Փոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Վազգէն Էսկիճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս իւ կեանս եղող, բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30ին «Կարպիս Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16,

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ժամը 20·30ին
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՌԱՏԻՈՑԻՆ
ՀԱՐՑՆՈՒՄ ԵՆ ...»
Ռատիօ-Երեւանի
գլխաւոր աշեկտոր-ները

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01·43·59·67·03
- Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01·47·43·12·66
- Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01·46·62·01·29

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Երկ. վարչութիւնը չբնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Նայիրի Մխիթարեանէ 1·0 Եւրօ, Պ. Առաքել Առաքելեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Վարդանեանէ 100ական Եւրօ, Տիկին Ժանն Զաքրեանէ 76 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Երկ. մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար
երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 թիւերուն:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)
Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ա.Տ.Ի.Ս ՀԱՄՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 կամ 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.089 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.089

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԹԷՐ ՈՒ ԴԷՄ ԴԻՐՔԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԻՐ

Ամբողջ չաբաթավերջին (Դեկտ. 12-13) ֆրանսական մամուլին գլխաւոր հարցը կը մնար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը: Դեկտ. 12/13ի Մոնիտը յօդուած մը հրատարակած էր զոր ստորագրած էին Խաւիեր Մօրէն, Ալէն Թուրէնը (ընկերվարական), Ժան-Քրիսթոֆ Ռիւֆէն (գրագէտ և նախկին վոխ նախարարներ Ալանց Սահմանի Բերժէկներուն) եւ կի Սորման (հրապարակագիր): Իրենց նպատակն էր բացատրել թէ ինչո՛ւ հարկ է անպայման ընդունիլ Թուրքիան Եւրոպայի ծոցը: Մերժել Թուրքիան, ըստ իրենց կը նշանակէ հրաժարիլ համաշխարհային որեւէ պատասխանատուութենէ: Մուտքը անհրաժեշտ պայմանն է որպէսզի նոր յարաբերութիւններ հաստատուին Եւրոպայի եւ իսլամական աշխարհին միջեւ:

*
**

Ֆիկարօ լայն տեղ կու տար Դեկտ. 12ի իր թիւին մէջ, բայց չատ աւելի լայն չաբաթական մակագրինին մէջ, ուր ծուռն ու չիտակը խառնուած էին: Օրաթերթը նախ լրատուութեան բաժնին մէջ կը չեշտէ կրկին էրտողանի պայմանները: Հոն, զարմանք կը յայտնեն նաեւ դեսպանները տեղեկանալով որ իրենց դռնփակ նիստերուն, բոլոր մանրամասնութիւններուն եւ արտայայտուած կարծիքներուն էրտողան ծանօթ է եւ դժգոհ է:

Նոյն թիւին վիճարկումներու եւ կարծիքներու էջին մէջ երկու յօդուածներ կան: Առաջինը ստորագրած է Ռուսոլֆ Շարփինկ (ԼՍ. փէ. Տէ., Պաշտպանութեան նախկին նախարար Շրէօտէրի կառավարութեան մէջ): Ան դէմ է չափազանցեալ ընդլայնումի մը եւ կը թուէ չարք մը առարկութիւններ որոնց կարդին Հայոց ցեղասպանութիւնը, քանի Թուրքիա չի ստանձներ իր պատմութիւնը իր ամբողջութեան մէջ:

Նախքան անդրադառնալը Ֆիկարօ-մակագինին, յիշենք նաեւ Փիւռնալ տիւ Տիմանշի խմբագրականը զոր ստորագրած է Ժան-Գլօտ Մօրիս: Հոն կը յիշէ որ Թուրքիա միշտ կը մերժէ ճանչնալ Հայոց ցեղասպանութիւնը, հարցը թապու է, կը դրէ, ու չի կրնար բացատրել թէ ինչու Պոլսոյ Հայերը կողմնակից են Թուրքիոյ անդամակցութեան: Տարբերան տրամաբանութիւնը պիտի բաւէր որ պատասխանը գտնէր...: Նոյն թերթին մէջ, վերլուծում մը կը ձգտի բացատրելու որ իմչպէս Եւրոպա պիտի կարենայ խուսափիլ տագնապէն: Ֆրանսայի վերապահութիւնը ծանօթ է, իրեն համակարծիք են Դանիա, Ճունաստան, Կիպրոս եւ Աւստրիա: Նախկին նախարար Քէմալ Տէրվիշ ալ, հարցազրոյցով մը կ'ըսէ թէ պարտադիր ամուսնութիւն մը պէտք չէ ըլլայ ու անընդունելի կը գտնէ անդամակցութենէն տարբեր որեւէ լուծում:

Ամէնէն աւելի Ֆիկարօ-մակագինն է որ տեղ տուած է այս հարցին: Կողքին վերայ իսկ հսկայ խորագիր մը կայ՝ «Պէ՞տք է վախնալ Թուրքիայէն»:

*
**

Ապա, էջ առ էջ կը ծեծուին բոլոր հարցերը, ընդհանրապէս Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ժան-Մարի Մոնթալի իր կարճ դրութիւնը կը լրացնէ յիշելով Հայոց ցեղասպանութիւնը որու ճանաչումը 10 տարի բանտարկութեան կրնայ ենթարկել ոեւէ անձ: Զանազան գրութիւններ կը յայտնեն նուիրուած ազգագրական կացութեան (85 միլիոն բնակիչով Թուրքիա ամէնէն բազմամարդ երկիրը կը դառնայ), Ցանճնախումբին «այո, բայց»ին, կիներու հանդէպ խտրականութեան, արդարութեան թերիներուն եւ չարչարանքի կիրարկումին (կը յիշուի Միտնայթ Էքսփրէս ֆիլմը): Հոս ալ, էրօլ Էօնատէօղլու լրագրողը կը հաստատէ Ազիզ Զէմուրլի որ 3էն 10 տարի բանտարկութեան կ'ենթարկուի ով որ կիպրոսէն զօրքերը քաշելու ակնարկէ կամ ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Սիրիլ Հոֆլեմայն ալ կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հակամարտութեան եւ կ'ըսէ թէ անուշտ Թուրքիան օգտավէտ է Ազրբէյճանին եւ դուռները փակած է 1993էն ի վեր, տնտեսական եւ դիւանագիտական հեռեւանքներ ունենալով Հայաստանի համար: Կ'աւելցնէ թէ ցեղասպանութիւնն ալ չի ճանչնար: Լէոփոլտ Սանչէզ յօդուածը խորագրած է «Մշակոյթներու եւ կրօնքներու մեծ խզճանկարը» ու առանձին կ'անդրադառնայ Հայերուն: Կը գտնէ որ Քիւրտերէն եւ ամէնէն կարեւոր խումբը կը կազմեն Հայերը, բաժնուած առաքելական (ինք կ'ըսէ լուսաւորչական), կաթողիկէ եւ բողոքականներու եւ մահմեդականներու (Համշէնցիները) որոնց թիւն ալ 3 միլիոն կը նկատէ: Անոնք կ'ըսէ լաւ ապրած են մինչեւ 1915ի պոկրոմները եւ 300 հազար կը գնահատէ զոհերու թիւը, գործն ալ կը վերագրէ «անկախ քաղաքագօղքերու»: Դեռ կ'աւելցնէ «մահմեդական Հայերը իրենք զիրենք Թուրք կը նկատեն ամէնն բանի առաջ»: Կ'ակնարկէ նաեւ Արաս հրատարակչականին, Մարմարա եւ Ժամանակ օրաթերթերուն որոնք մնայուն ջանքեր կը թափեն իրենց լեզուն եւ մշակոյթը պահպանելու համար: Կը վերջացնէ հաստատելով թէ հայ համայնքը կ'ուզէ որ Թուրքիա անդամակցի: Յօդուածին չափ բուն Թուրքիոյ մէջ կը խօսի Հրեաններու, Արաբներու եւ Կովկասցիներու մասին: Մարք Տիւրէն-Վալուա Հայերուն ահաբեկչութեան նուիրուած իր յօդուածին մէջ կը չեշտէ որ Թուրքիոյ պատմական թշնամիներն են Յոյները եւ Հայերը:

Աւելորդ է ծանրանալ Ֆիկարօ-մակագինի յօդուածաշարքերուն ծուռին ու չիտակին վրայ, սկսելով երեք միլիոն մահմեդական Հայերէն...:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ «ՈՉ»Ը ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Ա՛յս է Ֆիկարոյի Դեկտ. 13ի առաջին էջի խորագիրը որ սկիզբէն կը յայտնէ որ Իֆոփ-Ֆիկարօ հարցախոյզի մը համաձայն Ֆրանսացիներուն 67%ը եւ Գերմաններուն 55%ը դէմ են Թուրքիոյ անդամակցութեան: Կողմնակից են Իտալացիներու 49%ը, Անգլիացիներուն 41%ը, ամէնէն խանդավառները կը մնան Սպանացիները (65%): Թերթը լայն տեղ տուած է հարցին բազմաթիւ էջերու երկայնքին: Ֆրանսայի ժխտական դիրքը բացատրող ցանկ մըն ալ կայ (էջ 2), ուր առանձնապէս չի յիշուիր Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ֆիկարօ ձեռք ձգած է նաեւ վերթիւնը: Ֆիկարօ ձեռք ձգած է նաեւ վերջին ծրագիրը զոր յանձնախումբը պատրաստած է եւ փոփոխութիւն չկրկ հաւանաբար մինչեւ Դեկտեմբեր 17: Ընդհանուր ձեւով ծրագիրը նպաստաւոր է և կ'ողջունէ Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութիւնները: Ֆրանսացիք եւ Աւստրիացիք չեն յաջողած սպրդեցնել «անձեռնմխելի» մը «բանակցութեան այլընտրանքը», բանակցութեանց ձախողութեան պարագային: Փարիզի կը մնայ այլ բանաձեւ մը դնել զոր Գերմանիա ընդունի: Ամէն պարագայի մէջ, անդամ երկիրները համաձայն պտնուած են աւելի խիստ դարձնելու համար բանակցութեանց չրջագծին: Անգարայի համար պիտի չբաւէ ըսել որ օրինք մը քուէարկած է, պէտք է զայն գործադրէ բոլոր մարզերու մէջ: Ֆիկարօ դիտել կու տայ որ թէքնիք դեռնի վրայ է որ ծուղակ մը կայ Անգարայի համար: Ամէն մէկ հանգրուանին անդամ երկիրները կրնան երկնց վէթօն դնել:

Թէեւ գոհ չէ, բայց էրտողան պաղարիւն կը մնայ եւ Պրյուսէլէն վերադարձին լաւատես է: Պիլտ ամ Զոնթակ կիրակնօրեայ Թերթին (պահպանողական) յայտարարած է.- «Գերմանիոյ ընդդիմութիւնը կը խորհի որ կրնայ անդամակցութեան մեր վամբով ներքին քաղաքականութիւն խաղալ: Շատ մեծ սխալ մըն է»: Կ'ուզէ նաեւ նեմացնել Ֆրանսայի ընդդիմութեան տարողութիւնը: Կը զարմանայ Ֆրանսայի դիրքէն, քանի կ'ըսէ 1789ի յեղափոխութիւնը վճռական աղդեցութիւն ունեցած է Թուրքիոյ վրայ: Կ'ակնկալէ որ Ֆրանսա դիրքը կը փոխէ: Փարիզիէնի մէջ ալ, Արտաքին նախարարը Մ. Պարնիէ կը պնդէ որ «անդամակցութեան բանակցութիւնները չեն նշանակեր անդամակցութիւն» եւ թէ անոնք որոնք կը պնդեն որ Թուրքիա արագօրէն պիտի մտնէ Եւրոպական Միութեան մէջ «սխալմունք են»:

*
**

ՊԱՏՏԻՆԹԵՐԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆիկարոյի նոյն թիւին մէջ (Դեկտ. 13) Արտաքին նախկին նախարար Ռոպէր Պատինթէր ամբողջ էջ մը նուիրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան, խորագրելով՝ «Թուրքիոյ անդամակցութիւնը չընդմեցուցիչ որոշում կ'ըլլայ»: Երկար հարցազրոյցին մէջ Ռ. Պատինթէր բոլոր պատճառաբանութիւնները կու տայ եւ կ'անդրադառնայ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ու կ'ըսէ.- «Ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան, կը միանայ Ճիշդութեան հարցին, որ մաս կը կազմէ եւրոպական արժէքներուն: Եւրոպան պատերազմէն ետք, հիմնուեցաւ "այլեւս երբէք" սկզբունքին վրայ: Միասին կառուցանելու եւ ապրելու համար, պէտք է ճանչնալ անցեալի սխալները: Չարկ է ուրեմն որ Հայոց ցեղասպանութեան իրականութիւնը ճանչցուի Թուրքիոյ Հորհրդարանին կողմէ, առանց խաղալու պատմութեան հետ»: Ռ. Պատինթէր կ'անդրադառնայ նաեւ Ղարաբաղի, կը յիշէ թէ Թուրքիա սահմանը փակած է: Ամբողջ յօդուածը խիստ չհակեան է:

Նոյն թուականր կրող Ֆիկարոյի Անթրբփրիզ յաւելուածն ալ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ, տնտեսական գեռնի վրայ:

*
**

Լիպերասիոն ալ յօդուածներ ունի նոյն հարցին վերաբերեալ, որոնցմէ մէկը չատ նպաստաւոր, ստորագրած է Գոհն-Պէնտիթ: Ուրիշ մը խորագրուած է.- «Arménie, devoir de mémoire. Reconnaître le premier des génocides contemporains est l'enjeu démocratique essentiel» եւ կը կրէ Վէնսան Տիւքլէրի ստորագրութիւնը: Ան պատմաբան է, փրոֆ. եւ օգնական նախկին դասախօս Պոլսոյ Մարմարայի և Վոսփորի համալսարաններուն: Իրեն համար կենսական հարց է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ այդ կէտին վրայ ալ կը գտնէ որ Ցանճնախումբը հակասութեան մէջ է: Դիպուկ պատմականը կ'ընէ դէպքերուն եւ անընդունելի կը գտնէ այն յայտարարութիւնը ըստ որուն «Թողունք որ Թուրքերն ու Հայերը կարգադրեն այդ հարցը իրենց մէջ»:

*
**

Լը Մոնտի չաբաթական յաւելուածին (Մոնտ 2 - Դեկտ. 11) մէջ ծաւալուն հարցազրոյց մը լոյս տեսած է Թուրք ծանօթ վիպասան Օրհան Փամուքի հետ: Ան ի միջի այլոց պատասխանելով Թուրքիոյ անդամակցութեան մէջ անցեալի հարցերու դերին առընչուած հարցումին, կ'ըսէ.«Ինչ կը վերաբերի պատմութեան առընչուած հարցումներու, հոս կը հալինք ժողովուրդին մէկ մասին մէջ խոր արմատ ձգած վախի մը որ ծնունդ առած է Օսմանեան կայսրութեան պարտութենէն: Այդ մտահոգութիւնը կը կապուի անիրական վախի մը, թէ օտարները պիտի կրնան գալ ու առնել այն հողերը որոնք նախապէս Յոյներուն եւ Հայերուն կը պատկանէին: Երկիրը մշտապէս յանցաւորութեան զգացումով մը կ'ապրի, որովհետեւ Թուրք հանրապետութեան ետին ցեղային մաքրագործում մը կայ»:

*
**

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ֆ. ՓԵՄԵԶԷՔԻ ՆՈՐ ՋԱՆՔԵՐԸ

Իւ.ԷՄ.Փէ.ի երեսփոխան Ֆիլիփ Փեմեզէք կը չարունակէ իր ջանքերը «ո՛չ» ըսելու համար Թուրքիոյ անդամակցութեան:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտ. 14, ժամը 16.15ին Ազգ. ժողովին գլխաւոր «Լը Գուբսրն» սրճարանին մէջ կը ներկայացնէ ընտրեալներու իր միութիւնը, որ դէմ է Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութեան մէջ: Միութիւնը, ինչպէս դրեցինք առեղին, հիմնած է Ալէն Միլոնի (Սորկի ծերակուտական - քաղաքապետ) եւ Ժան-Պերնար Թոնիւսի (Սէն-Մօրի քաղաքապետական կցորդ) հետ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտ. 16, ժամը 11էն 12 կը մասնակցի Իւ.Սէ.Ի.ի «Այժմէական հարցում» յայտագրին: Վիճարկումը տեղի կ'ունենայ Ալեքսանդը Առլէրի եւ Ալեքսանդը Տէլ Վալի հետ:

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 17ին, Պրիւսէլ կ'երթայ Իւ.ԷՄ.Փէ.ի 90 երեսփոխաններու ձայնը լսելի դարձնելու համար: Ամբողջ Եւրոպայէն միլիոնաւոր ցուցարարներու կը սպասուի այդ առթիւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ ընդդիմութեան թեկնածուն՝ Վիկտոր Իուշենկօ թունաւորուած է, ինչպէս հաստատեց ի վերջոյ Վիէննայի այն բուժարանը, ուր ենթական մը տած էր Դեկտ. 10ին: Ճշդուած է որ ան թունաւորուած է տիօքսինով, ինչպէս ինք ալ յայտարարած էր քանիցս, ցոյց տալով դէմքին մորթին վիճակը: Ուսամէտ թեկնածուին համար (եանուկովիչ) այս լուրը չատ անյարմար է, մանաւանդ մերճաւոր նոր ընտրութեան համար, Դեկտեմբեր 26ին:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ բանակը կրակ բացած է, Դեկտ. 10ին, Գազայի գօտիին հարաւը, եւ տեղն ու տեղը սպաննած է եօթը տարու աղջնակ մը որ կը ճաշէր եւ վիրաւորած է չորս պաղեստինցիներ: Դեկտ. 12ին ալ Համասը չորս իսրայէլացի պինուոր սպաննած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13)

ՄԱՀ
ԽՈՐԻՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Դեկտ. 10ին յանկարծամահ եղած է ծանօթ դերասան Խորէն Աբրահամեան, 74 տարեկանին: Ծնած էր Երեւան, 1951ին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱԻԱՏԱ՞Լ ԹԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նկատմամբ հրահրած կարծիքներու բախումին մէջ Ֆրանսահայ գաղութը առաջին օրէն ուշադրութիւն դարձուց իր յստակ դիրքով: Ընդհանուր առմամբ ըսուածը այն էր որ այդ անդամակցութիւնը ընդունելի բան չէր աշխարհագրական, ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու եւ այլ մարզերու տեսակէտէն. առարկութիւն որ արդարօրէն արտայայտուեցաւ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին ջախջախիչ մեծամասնութեան ալ կողմէ որ դէմ է նոյն անդամակցութեան: Հայութիւնը այս ընդհանուրին մէջ կը չեշտէր այն մանաւորը որ մերժումի յաւելեալ տարածք մը կը կցէր արդէն արտայայտուածին: Այդ մէկը ցեղասպանութեան առընչուած տարածքն էր: Եւրոպան որ ամէն առտու կ'արթննար ուրացումին, ժխտումին դատապարտութեան նոր վճռակամութեամբ, նոր փաստերով, պիտի կրնա՞ր իր կազմին մէջ ընդունիլ նման պետութիւն մը որ նոյն ուրացումին ու ժխտումին կենդանի մարմնաւորումն էր մօտ դարէ մը ի վեր:

Պարզ է որ ինչպէս նման բոլոր պարագաներուն, հարցը զերծ չեղաւ չհարկումներէ: Եղան զուտ ֆրանսական կազմակերպութիւններ որոնք իրենց «ոչ»ին յաւելեալ նեցուկ նկատեցին ցեղասպանութեան ճանաչումին բացակայութիւնը: Այդ ճանաչումը նախապայման ըրին Թուրքիոյ անդամակցութեան, եւլն.: Միւս կողմէն, գոնուեցան տարրեր ալ որոնք անհեթեթ գտան նման նախապայման, ըսելով որ ամէն պարագայի մէջ Թուրքիան եւրոպականի ոչ մէկ յատկանիշ ունի, իսկ ցեղասպանութեան ճանաչումը պէտք է ըլլայ այդ պետութեան կողմէ, անկախ՝ ամէն ազդակէն:

Այս մանրամասնութիւնները բան չփոխեցին սակայն ու Ֆրանսահայ գաղութը Թուրքիոյ եւ Թրքամէտ կեդրոններու, անձնաւորութիւններու կողմէ պարագլուխը նկատուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան «ոչ» ըսողներու ճակատին: Նոյնիսկ խօսուեցաւ հզօր հայկական լոպիի մը մասին որուն վերագրուեցաւ օրինակ՝ ի. Թէրնոնի Թրքահայ լրագրողներու հետ Մարսէյլի մէջ կազմակերպուած հանդիպումէն բացակայութիւնը: Զուարճալի բան մըն ալ կար այդ վերագրումին մէջ. մինչ մէկ կողմէն իրրեւ Թէ կը մեղադրուէր հայկական լոպին որ չէր խօշընդոտած, միւս կողմէն միշտ ալ կը յիշուէր նոյն պատմաբանին վենետիկեան ջղայնացնող փորձառութիւնը. Թուրք պատմաբաններու հետ հոն անոր սուր հակադրութիւնը որ Մարսէյլի պարագային ըսել տուած էր անոր Թէ այլեւս խօսելիք չունի Թուրքերու հետ:

Թրքական ու Թրքամէտ հաւաչներէ ֆըրանսահայ գաղութին ուղղուած մեծագոյն քննադատականը անվրաւութեան բնոյթ մը կը կրէ. կ'ըսուի Թէ այդ գաղութը կը մերժէ իրականութիւնը նկարել ու կը պնդէ իր ծթուած կաղապարներուն վրայ Թէ Թուրքիան, Թուրքը չեն փոխուիր: Իսկ երբ մէկը հակադարձէ ու չօշափելի փաստ փնտռէ հակառակին, ըսածը միշտ նոյնն է. կան յուսատու փոփոխութեան նշոյլներ, բայց մինչեւ որ անոնք մեր ուզածին չափ մարմին առնեն, ամրանան, ժամանակ պէտք է: Պէտք է օգնել որ Թուրքիոյ լուսամիտ, բարեշրջումի հակամէտ տարրը յաջողի, ծաւալէ իր տեսակէտները, որպէսզի երկիրը դայ ժողովրդավարութեան, մարդկային իրաւունքներու փափաքելի աստիճանին: Այն առեն միայն թապուները իսկապէս կը վերնան, կարելի կ'ըլլայ առանց որեւէ վերապահութեան սեղան բերել ամէն նիւթ, վիճիլ, եւլն.: Կան մարդիկ ալ որոնք այնքան համոզուած են այս վարկածին որ Հայուն ալ բաժին կը հանեն Թուրքին ժողովրդավարացման, տասնամեակներու կապանքներէն ազատագրման մէջ:

Թուրքիոյ ղրական փոփոխութեան նըկատմամբ անհաւատութեան, վերապահութեան ամբաստանութիւնները կրկնուեցան Հոկտեմբերի վենետիկեան հայեւթուրք նիւթով համագումարէն, ապա Պոլիսէն հայ և Թուրք լրագրողներու հետ Մարսէյլի մէկ կազմակերպուած հանդիպումէն ետք ալ: Ու յաճախ ամբաստանութիւնը կապուեցաւ ղրական ընթացք մը պատուարելու վերագրումին:

Պարզ ըլլալու համար պէտք է ըսել Թէ ներկայի Թուրքիան բաւական բանով կը տարբերի 20-30 տարի առաջուան իր պատկերէն: Ըսուածին մէջ գլխաւորը դերը կը վերաբերի խօսքի, արտայայտութեան որոշ ազատութեան մը: Նիւթեր որոնք իսկական Թապուներ էին 1970-80ական Թուականներուն, ինչպէս ցեղասպանութիւնը, նիւթ հայթայթեցին ու կը հայթայթեն մամուլի յօդուածներու, հրատարակութիւններու: Ճիշդ է որ ատոր քով կայ Թրքական պատժական օրէնքին Թիւ 306 յօդուածը ուր կ'ըսուի Թէ Հայերու դէմ ցեղասպանութեան իրողութեան մասին պնդել, պատժելի արարք է...:

Խօսքի ազատութեան քով կարելի է որպէս ղրական երեւոյթ զետեղել նոր հրապարակուած որոշ օրէնքներ ալ որոնք իրրեւ Թէ պիտի լուծէին տասնամեակներէ ի վեր քաշքշուող կնճիռներ. անոնց մեծագոյն մասը կը վերաբերէր հայկական հանրապետական կալուածներու մատակարարումին մէկ դործուած անիրաւութիւններու: Եւ ա՛յս մարդն էր որ ամէնէն ամուր փաստը կրնար ըլլալ փոփոխութեան իսկական տրամադրութեան:

Սակայն հակառակ Թուղթին վրայ արձանագրուած աղուոր խօսքերու, դործնականին մէջ բան չփոխուեցաւ Թուրքիոյ մէջ: Հայ համայնքը իրմէ անիրաւօրէն առնուած ոչ մէկ կալուածի վերատիրացաւ, ոչ ալ այլ բնագաւառի որեւէ հարց լուծուեցաւ: Ամէն ակնկալութեան պատասխանը «պիտի»ներով կը տրուի, լռելեայն թելադրելով այդքանով գոհանալ: Ինչ կը վերաբերի խօսելու, դրելու ազատութեան, անցեալի փորձառութիւնը բաւական հարուստ է փաստերով, ըսելու համար որ ամէնէն անդարձ կարծուած փոփոխութիւնն անգամ երկու տողնոց գրութեամբ, կամ յայտարարութեամբ մը կարելի է դրողին ծոցը դրկել երկու վայրկեանի մէջ:

Մինչ այս էր Թուրքիային տրուած պատկերը, Ֆրանսայի Թրքական շրջանակներու հակահայ յայդորդական արարքները անապատելի ազդակ մը եղան Սփիւռքի Հայուն Թերահաւատութեան, վերապահութիւններուն չեշտումին մէջ: Վանայի մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ Թուուցիկ բաժնող, ատորադրութիւն հաւաքող հայ երիտասարդներ Թուրքերու յարձակումին ենթարկուեցան: Ոչտանդումներ, վիրաւորներ եղան: Հազիւ պատահարը մեկուսի ու փակուած նկատած էր, երբ հասաւ լուրը Թէ փարիզեան արուարձանի մը մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ հատորի մը ներկայացման երեկոյթին ալ լրջօրէն խանդարուած էր Թուրք երիտասարդներու ծրագրուած միջամտութիւններով: Ըսուեցաւ նաեւ Թէ փարիզեան ուրիշ արուարձանի մը մէկ դպրոցին մէջ Թուրք աշակերտներ ծեծած, խոշտանգած էին հայ պատանի մը. դասարանի մը մէջ ալ Մանուչեանի մէկ նամակը դասանիւթ ընող ուսուցչուհին բախած էր Թուրք աշակերտներու մերժումին ու փոխած դասին նիւթը:

Ինչ որ յատկանշական է այս բոլորին մէջ այն մշտակայ, անփոփոխ կեցուածքն է զոր ցուցաբերած են Թուրք երիտասարդն ալ, պատանին ալ. «Ցեղասպանութի՞ւն. ի՞նչ ցեղասպանութիւն...»: Այս բոլոր ժամանակներու յանկերգը. «Մենք պիտի աւարտենք կէս մնացած գործը»:

Այս տղաքը վստահաբար հոս ծնած, հոս մեծցած, հոս դպրոց գացած են: Ֆրանսական կրթութիւն ստացած: Սրսինքն, սնած՝ եղբայրութեան, հաւասարութեան, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի, ազատութեան եւլն. գաղափարներով ու առաջին հարկաւոր պահուն կը վերածուին 1915ի հեղինակներուն հարազատ չառաւիղներուն: Ուրացումի, ժխտումի հանդրուանը չէ այլեւս որ խնդրին էութիւնը կը կազմէ. այլ չատ աւելի նախնականը, բիւրը. ուղղակի բոլ նաչնչելու, կիսատ ձգուած գործը աւարտելու բացայայտ տրամադրութիւնը:

Այս կացութեան առջեւ ո՛ր կողմին թեզը աւելի համոզիչ կը թուի. խօսքի յեղյեղուկ ազատութեան մը հիմնուած Թուրքիոյ փոփոխութեան մասին պնդումը՞ն, մինչ գործնականը հակառակին յաջորդական փաստերը կու տայ. Թէ այն միւսի՞ն որ կը դժկամի ընդունելու Թէ Անդարայի ընթացքին մէջ յուսատու փոփոխութիւն նշմարելի է:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՓՈԽԱՆ Ի ՓՈԽ

ՄԿՐՏԻՉ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԻՄՆԱԾ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

ԱՆԹԱՑԻ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Սանասարեան Վարժարանին նպատակն է դաստիարակել հայ մանուկները Հայ Առաքելական Եկեղեցիին ոգւոյն եւ կանոններուն համաձայն, աւանդել անոնց ընդհանուր կրթութիւն եւ ուսում, կրթել գանոնք արհեստներու եւ արհեստագիտութեան մէջ:

Վարժարանը ունի երկու բաժին. Ուսումնական եւ Արհեստագիտական:

Ուսումնական բաժինը իր 1900ի ծրագիրով կը համապատասխանէ գերմանական միջնակարգ վարժարաններուն եւ ունի մէկ նախապատրաստական ու վեց վարժարանական դասարան, իւրաքանչիւրը մէկ տարուան ընթացքով:

ՈՒՍՄԱՆՑ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ

Կրօնք, Եկեղեցական պատմութիւն, Հայերէն, Տաճկերէն, Գաղղիերէն, Գերմաներէն, Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն (Բնական, Քաղաքական, Առեւտրական եւ Ուսումնական), Բնական գիտութիւնք (Բնապատմութիւն, Տարրաքանութիւն եւ Բնաբանութիւն), Ուսողութիւն (Թուաբանութիւն, Գրահաշիւ, Երկրաչափութիւն, Եռանկիւնաչափութիւն եւ Տոմարագիտութիւն), Գծագրութիւն, Գեղագրութիւն, Երգ, Դաշնակ (կամաւոր), Ջութակ (կամաւոր), Մարմնամարզ:

Արհեստագիտական բաժինը ունի չորս տարուան ընթացք:

Ուսանելի արհեստներն են Կահագործութիւն, Կազմարարութիւն և Կոպզարարութիւն՝ իրենց ճիւղերով հանդերձ: Արհեստաւոր աշակերտները պարտաւոր են միանգամայն հետեւիլ հետեւեալ ուսմանց.-

Կրօնք, Եկեղեցական Պատմութիւն, Հայերէն, Տաճկերէն, Եւրոպական լեզու մը (զոր կ'ընտրէ Ուսուցչական Ժողովը), Առեւտրական աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն, Երկրաչափութիւն, Համարակալութիւն, Բնապատմութիւն, Բնաբանութիւն, Տարրաքանութիւն, Փայտի և երկաթի արհեստաբանութիւն, Արհեստագիտական գծագիտութիւն, Երգ:

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ուսումնական Բաժինի նախապատրաստական դասարանին մէջ ընդունուելիք աշակերտը պէտք է ըլլայ 11-13 տարեկան, ուշիմ եւ առողջ եւ ունենայ սա ծանօթութիւնները.- Հայերէնը վարժ կարդալ, ընթեռնլի կերպով գրել, քերականութեան «Մասունք բանի»ն գիտնալ, թելադրութիւն մը գրի առնել առանց ուղղագրական մեծ սխալներու եւ թուաբանական չորս գործողութիւնները վարժ կերպով կատարել:

Արհեստագիտական բաժինին մէջ ընդունուելիք աշակերտը պէտք է ըլլայ 13-15 տարեկան, ուշիմ եւ առողջ եւ ունենայ այն ծանօթութիւնները, որոնք ազգային վարժարաններու յատուկ կազմուած կանոնագրով սահմանուած են Տարրական նախակրթարաններու համար:

Վարժարանը ընդունուելիք ամէն աշակերտ պէտք է ներկայացնէ իր ծննդեան ու մկրտութեան, պատուաստի եւ առողջութեան վկայականները, ինչպէս եւ Օսմանիյէ թէզկէրէսին:

Թէ՛ Ուսումնական եւ թէ՛ Արհեստագիտական Բաժնի իւրաքանչիւր գիշերօթիկ աշակերտի համար պէտք է իրը տարեթոշակ վճարուի 20 Օսմ. ոսկի, որ կը պարունակէ աշակերտին անունդի, հագուստի, լուացքի ու մաքրութեան, բժիշկի ու դեղի, ուսման ու դասագիրքերու եւ այլ ուսումնական պիտոյքներու ծախքերը:

Թէ՛ Ուսումնական եւ թէ՛ Արհեստագիտական Բաժնի իւրաքանչիւր «գերեզմանական» աշակերտի համար պէտք է իրը տարեթոշակ վճարուի 6 Օսմ. ոսկի, որ կը պարունակէ միմիայն ուսման եւ ցերեկեան ճաշի ծախքերը:

Իւրաքանչիւր նորեկ գիշերօթիկ աշակերտի համար պէտք է վարժարանի արկղին յանձնուի միանուագ 3 Օսմ. ոսկւոյ պահեստի դումար մը, իբր աշակերտին ճանապարհածախք, երբ ընթացաւարտ ըլլայ եւ կամ եթէ որեւէ պատճառաւ հարկ դառնայ վարժարանէն արձակել զինքը:

Պահեստի դումարին ամբողջը կամ մնացորդը ետ կը տրուի՝ երբ աշակերտը մեկնի վարժարանէն: Ըստ կանոնագրին՝ վարժարանը պէտք է ունենայ առնուազն 30 ձրիավարժ գիշերօթիկ աշակերտ:

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

Հիմա (1900) վարժարանին ուսուցչական մարմինը կը բաղկանայ երեք տեսուչներէն զատ, Հայերէնի, Ֆրանսերէնի, Տաճկերէնի, Ուսողութեան, Բնական գիտութեանց, Արուեստագիտութեան վեց մասնագէտներէ եւ երեք օգնական ուսուցիչէ, որոնցմէ մէկը մատակարար է եւ երկուքը կառավարիչ:

Արհեստական բաժինը ունի կահագործութեան եւ կոպզարարութեան համար մէկմէկ ուսուցիչ: Վարժարանը ունի նաեւ այցելու բժիշկ մը եւ քարտուղար մը:

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Վարժարանին Ուսումնական բաժինը 1899 Ցուլիսին ունէր 166 աշակերտ՝ հետեւեալ բաշխմամբ.-

Գիշերօթիկ ձրիավարժ.- 32, Յորեկօթիկ ձրիավարժ.- 5, Պոլսովեան պաշտպանեալ.- 10, Ծառուբեան.- 12, Ճանըմեան.- 1, Ժամհարեան.- 1, Պոլսոյ Արհեստանոցի Ինամակալութենէն պաշտպանեալ.- 3, Բաքուցի բարեսէրներէ.- 42, Զանազան Թոշակաւոր գիշերօթիկ.- 16, Զանազան Թոշակաւոր ցերեկօթիկ.- 44, Գումար.- 166:

Վարժարանին Արհեստագիտական բաժինը 1899 Ցուլիսին ունէր 14 աշակերտ:

ԸՆԹԱՑԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Սանասարեան Վարժարանը 1900ին ունեցած է Ուսումնական բաժինէն 75 ընթացաւարտ, որոնց 12ը՝ 1890-91ի շրջանին, 23ը՝ 1891-92ի շրջանին, 17ը՝ 1892-93 շրջանին, 12ը՝ 1893-94ի շրջանին եւ 11ը՝ 1894-95ի շրջանին:

Առնցմէ 25ը ուսուցչական պաշտօն կը վարեն զանազան քաղաքներու մէջ, 15ը արտասահմանի գիտական, արհեստական եւ գեղարուեստական բարձրագոյն հաստատութեանց մէջ կ'ուսանին մէկմէկ մասնագիտութիւն, մէկ քանին կառավարական պաշտօնեաներ են, եւ մնացեալները կը զբաղին առեւտուրով եւ արհեստով:

*
**

Մկրտիչ Սանասարեան 1849ին Ս. Պետերսբուրգ աշխատելու կ'երթայ:

Հոն չոգենաւային ընկերութեան մը տնօրէն կ'ըլլայ: Ամուրի եղող Սանասարեան, իր միջոցներով եւ կարապետ եղեանցի թելադրութեամբ 1881ին Էրզրումի եւ 1884ին ալ Վանի մէջ մօրը անունով վարժարաններ կը հիմնէ:

Էրզրումի մէջ հիմնած վարժարանը 1912ին կը փոխադրուի Սեբաստիա, ուր մինչեւ 1915, բոլոր վարժարաններուն պէս կը գործէ: Էրզրումի վարժարանը մինչեւ իր տեղափոխութիւնը կ'ունենայ 840 աշակերտ:

Բաց աստի, Մկրտիչ Սանասարեան էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանի, Վանի՝ Կոնիսի, Նուխիի՝ Նիժ եւ Վարդաշէնի գիւղերու մէջ վարժարաններուն ալ նիւթապէս օգնած է:

Մկրտիչ Սանասարեան ծնած էր Թիֆլիս, 1818ին, մահացած է Փարիզ ու Թաղ

Ա. ՏԷՎ ՎԱԼ ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՄՊԻ ՄԷՋ

Պուա Գոլոմպի քաղաքապետարանին հրաւէրով, «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ. Տրամադայի իսլամական ձի՞» հատորին հեղինակը Ա. Տէվ Վալ Դեկտ. 2ին ելոյթ ունեցաւ շուրջ 150 հոգինոց լսարանի մը առջեւ: 35 ամերիկեան լրագրող մտաւորականին առելի քան երկու ժամուան ելոյթը յատակ էր, հատու, ուսուցողական եւ փաստաթուղթերով հարուստ: Նախ նիւթ ըրաւ Աթաթիւրքի աշխարհայեացքը, հետեւեալ ուղիով:

Ապա կեդրոնացաւ ցեղասպանութեան նիւթին վրայ, նաեւ այսօր Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանին կիրարկուած չրջափակումին. ըսաւ թէ Թուրքիա փակ պահելով Հայաստանի հետ իր սահմանը, խեղդամահ կ'ընէ փոքրիկ հանրապետութիւնը որուն բնակիչները յուսահատած կացութենէն, դանդուածային կերպով կը մեկնին երկրէն:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, Տէվ Վալ կը յուսայ որ կիպրացի Յոյները, Մալթացիները որոնք երբեք չեն մարսած օսմանեան ներկայութիւնը եւ Աւստրիա վէթօ դնեն: Ան առելի ընդունելի կը նկատէ Ռուսաստանի անդամակցութիւնը եւրոպական Միութեան որուն չատ առելի մօտ է իր մշակոյթով, իր կրօնքով ու արեմտեան իր քաղաքակրթութեամբ: Այս համոզումը յայտնելէ ետք ան հարց տուաւ թէ ո՛ւր էին Թուրք Զայքովսքիները, Զեխովները, Թոլսթոյները: Ուրիշներ ալ կը մտածէին թէ կա՞ր Թուրք մը որ քար մը առելցուցած ըլլար արեմտեան աշխարհին կառուցումին:

Քաղաքապետին, օղնականներուն, խորհրդականներուն եւ Գոլոմպի համալսարանի դասախօսներուն հետ ճաշկերոյթէ մը ետք Տէվ Վալ Դեկտ. 3ին Ուաշինկթընի Ազգային Մամուլի Ակումբին մէջ ներկայացուց իր գիրքը, ներկայութեան վիճակումի բաժնին սկսելէն ետք լսարանը ականատես ու ականջալուր կ'ըլլար 4-5 հոգինոց խմբակի մը բերանացի յարձակումներուն որոնց «Ցառաջ» արդէն արձագանգեց Դեկտ. 9ի թիւին մէջ:

Երեկոյթին աւարտէն առաջ մօտ 50 օրինակ վաճառուեցաւ Ա. Տէվ Վալի հատորէն ու ստորագրուեցաւ Թուրքիոյ անդամակցութեան նիւթով հանրաքուէ պահանջող հանրագրութիւն մը:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇՏԸ ՊՐԻՒՍԷԼԷՆ ԴԻՏՈՒԱԾ

Պելժ լրագրողուհի մը կը դրէ. «Օրհնեալ ըլլայ Սարքոզին, օրհնեալ ըլլայ Շիրաքը, օրհնեալ ըլլայ Ֆապիուսը: Առանց իրենց որքա՛ն նեղացուցիչ պիտի ըլլար Ֆրանսական քաղաքական կեանքը: Առաջինը կը գոչէ. "Էլիզէ՛, Էլիզէ՛, Էլիզէ՛": Երկրորդը կը պատասխանէ. "փա՛ն, փա՛ն, փա՛ն": Մինչ երրորդը կը պաղատի. "Ե՛ս ալ, ես ալ, ե՛ս ալ": Ու Փարիզ կը փոխակերպուի Ծայրագոյն Արեւմուտքի կոուադաշտերուն:

«Հարցը այն է որ անցուդարձը ուէնքէրնի Փիլմի մը չի պատկանիր: Եւ եթէ չիրաքեանները քմծիծաղներով կը դիտեն Սարքոզիի գահակալութիւնը, կամ Եւրոպական Սահմանադրութեան մասին քննարկումներու հանրահաւաքները, պատճառը այն է որ երգիծանքը յուսահատութեան դէմ լաւագոյն դեղն է:

«Այո, ճիշդ է որ միլքարեկամական փոքր սպանութիւնները Ֆրանսական աւանդութեան մաս կը կազմեն: 1974ին Շիրաք կը դաւաճանէր Շապանին, 1981ին Ռոքար Ժիսքարը, 1995ին կը սպաննէր Պալատիւրն ու անոր առաջին տեղակալը... ան Սարքոզի:

«Միւս ափը տարբեր չէ վիճակը: 1988ին Միթերան Մաթինեոնի մէջ հաշիւը կը մաքրէր Ռոքարի, 1990ին Ռէնի համադամարին Ժոսփէն ու իր կողմնակիցները խերը կ'անիծէին Ֆապիուսի: Նորութիւնը այն է որ այսօր աջն ու ձախը զուգահեռ պառակտումի մէջ են: Կացութիւնը մտահոգիչ է երբ մարդ անդրադառնայ որ քառորդ դարէ ի վեր փոխն ի փոխ կը դրաւէին իշխանութեան աթոռը: Ի՞նչ պիտի պատահի երբ երկու կուսակցութիւնները ներքին կռիւներով այն աստիճան տկարանան ու այլեւս չկարենան իրարու համար որպէս ընդդիմութիւն ներկայանալ: Ո՞վ պիտի յաջորդէ իրենց:

«Շրվէնըման ձախողեցաւ համակարգը այլ ուղղութեան վրայ դեռեղելու դործը. Պայրու դժուարութիւն ունի իր չրջանակը մեծցնելու: Կանանչները ուրիչ անելի մէջ են. եւ տակաւին պէտք է փառատալ որ Ազգային ձակատն ալ զրաղած է իրարսպանութեամբ: Քաղաքական դաշը այն աստիճան տարուած է էլիզէի մըտասեւեռումով որ դրեթէ մոռցած է հիմնականին մասին ձայնը լսելի ընել:

«Փարիզ որ պատերազմը մերժողներու ճակատը գլխաւորեց Իրաքի հարցին մէջ, այսօր դրեթէ պապանձած է: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ալ ոչ մէկ նախաձեռնութեան կը դիմէ: Գոթ մ'Իվուառի դէպքերուն մէջ ընկերվարականները մոռցան հարկաւոր խստութեամբ դատապարտել կպակպօն որուն երկար առեն զօրակցած էին:

«Տարի մը առաջ լրագրող Պաւերէզ ահազին աղմուկ հանեց, հրատարակելով պարսաւագիր մը որուն խորագիրն էր "Ինկող Ֆրանսան": Ան տակաւին ամբողջական անկումի մէջ չէ թերեւս, բայց իրար սպաննելով տարուածները լաւ կ'ընեն երբեմն մոռածելով անոր մասին ալ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՍԻՊԻԼԻ ԻԳՆԱ ՍԱԽԸԱՍԼԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՍՏԷՃԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ (Լիբանան)

ԿԼԻՄԱՑԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԵՒԵՌԱԲՆԱԿՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒԻՆ

Հիւսիսային բեւեռի գօտին որուն մաս կը կազմեն Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ Սիպիրիոյ ամէնէն հիւսիսային չրջանները, ուր միլիոն քառ. քմ. տարածութիւն ունի: Հոն չորս միլիոն մարդ կը բնակի: Տարուան ամէնէն տաք ամսուն միջին ջերմաստիճանը տասնէն վար կ'ըլլայ միչտ:

Այդ բնակչութիւնը իր կարգին աղդեցութիւնը կը կրէ կլիմայական փոփոխութիւններուն: Նախատեսուած է որ յառաջիկայ հարիւր տարուան ընթացքին 4-7 աստիճան բարձրանայ չրջանին ջերմութիւնը. տիկա պիտի մղէ թռչուններ, միջատներ ու այլ կենդանիներ որ զաղթեն դէպի այդ չրջանը ուրկէ մինչեւ այսօր բացակայ էին: Իսկ բեւեռաբնակները այդ տեսակներուն համար անուններ, բառեր չունին իրենց լեզուապաչարին մէջ:

Իւուիներու բարբառին մէջ չկան օրինակ՝ բառեր իչամեղուին, կամ ամպի որոտումին համար: Իրենց մէկ ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ նոյնիսկ չեն կրնար իրենց տեսածները նկարագրել: Մինչդեռ ջերմաստիճանին բարձրացումով կենդանական նոր տեսակներ կը յայտնուին չրջանին մէջ:

Բեւեռաբնակներու լեզուին մասնագէտ մը վստահ է թէ անոնք պիտենք չրջապատող կենդանական նոր աչխարհին համար պիտի կրնան հարկաւոր բառերը հնարել: Հարցը այն է որ թէ այդ նոր աչխարհը ինչպէս պիտի ազդէ իրենց առօրեային, որսի, ձկնորսութեան աւանդութիւններուն: Այդէն պարագայ որոշ է որ փոփոխութիւնները նորութիւն պիտի մտցնեն ներկայի համակարգին մէջ:

Բեւեռաբնակները որ մէկ երկրին ալ քաղաքացին ըլլան, նոյն լեզուն կը դործածեն: Բայց ան չատ մը բարբառներ ունի: Արեւմտեան կրէօնլէնտերէնի մասնագէտ մը նչմարած է թէ այդ լեզուն դործածողները նոր երեւոյթները կոչելու համար դանիերէնէն բառեր կ'առնեն: Բայց առօրեայի հին երեւոյթներ բացատրելու համար, ինչպէս ձիւնը, կը վերադառնան իրենց լեզուին:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Դեկտեմբեր 8ին, Հոթէլ տը Լասէի (Ազգային Ժողով) հիւրասրահին մէջ, Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Ժան-Լուի Տըպրէ պատուոյ լեգէոնի չքանչանի տուչութիւնը կատարեց տիկին Սոնա Ադամեանի:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՐԻՒԱՁԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

ՀԱԼԷԹ ԷՖԷՆԴԻԻ ԳԼՈՒԽԸ

Սուլթան Մահմուտ տխուր էր: Ոչ թէ անոր համար որ կը սիրէր Հալէթ Էֆէնտին, որմէ արդէն ինք սկսած էր կասկածիլ ժամանակէ մը ի վեր, այլ անոր համար որ տարիներով այդ տեսակ անձ մը պահած էր իբր խորհրդական եւ սկիզբնները առանց մոլնիսկ կասկածելու: Ինքզինքին չէր ներեր որ այդքան երկար առեն անոր խորհուրդով առաջնորդուած էր:

–Ո՞վ պիտի դեռ ինչ մեղքեր գործել տուաւ ինծի, ըսաւ Սուլթան Մահմուտ: Ցետոյ Պէզճեանի մօտենալով աւելցուց.

–Արթին, Տիւզեաններուդ վերադարձը պիտի կարգադրուի: Դուն ոսկիէ սիրտ մը ունիս: Ես ալ դոնէ քալաքերած ըլլամ քու բարեսրտութիւնդ վերադարձի հրամանը տալով: Անոնք դառնալէ վերջ, թող վերադարձուին իրենց հօրենական կալուածները:

Երբ Պէզճեան կը մեկնէր, Սուլթան Մահմուտ չարունակեց.

–Արթին, թող սիրտդ հանգիստ ըլլայ: Վաղն իսկ Հալէթը եւ իր հրեայ սեզաներ Գոնիա պիտի աքսորուին: Նախ մէկ մը հեռանան հոսկէ, յետոյ կ'որոշեմ թէ ի՛նչ վախճան պիտի ունենայ այդ սրիկան:

Պէզճեան պալատէն հազիւ դուրս ելած, կառապանին հրամայեց.

–Օրթագիւղ պիտի երթանք:

Օրիորդ Սրբուհի Տիւզեան Օրթագիւղ կը մնար իր մօրը հետ: Իրենց նախկին ըսպասաւորը իր տան մէջ հիւրասիրած էր զանոնք, որովհետեւ Տիւզեաններուն բոլոր առացուածքները գրաւուած էին: Պէզճեան գաղտնօրէն առատ դրամ կուտար տան տիրոջ, որպէսզի լաւ նային Տիւզեան օրիորդին եւ տիկինին: Ինք ալ աքսորէ դառնալէն վերջ յաճախ հանդիպած էր անոնց, որպէսզի օգտակար ըլլայ:

–Փառք Աստուծոյ ամէն բան ունինք, ըսած էր Տիկին Տիւզեան, մխայն կ'աղօթենք մեր ողջ մնացած աքսորական սիրականներուն վերադարձին համար:

Օրիորդ Տիւզեան բան չէր ըսած, բայց յուզուած ակնարկով մը նայած էր Պէզճեանի:

–Ինչ որ կարելի է պիտի ընեմ եղբայրները փրկելու համար, ըսած էր Ցարութիւն Պէզճեան:

Երբ Պէզճեանի կառքը կեցաւ Տիւզեաններու դռնուած տան առջեւ, օրիորդ Սրբուհի Տիւզեան պատուհանէն դուրս կը դիտէր:

– Ցարութիւնն է եւ չատ տրամադիր կ'երեւի, արդեօք բարի լուր մը բերա՞ծ է, ըսաւ մօրը:

– Սղջիկս, Սուլթանը այնքան ծանր յանցանքներ դրած է եղբայրներուդ ուսին եւ աքսորած, որ չեմ յուսար թէ Ցարութիւն կրնայ բան մը ընել: Պետական դանձը կողոպտած են, պետութեան հեղինակութիւնը նկատի չեն առած, կ'ըսեն:

Նոյն միջոցին դուռը բացուեցաւ եւ Պէզճեան ներս մտաւ ուրախ:

–Աչքդ լոյս մայրիկ, աչքդ լոյս քոյրիկ, Սուլթանը վերջապէս համոզուեցաւ: Երեք եղբայրներս կեսարիայէն չուտով պիտի վերադառնան: Իրենց աքսորը վերջացաւ:

–Ի՞նչ կ'ընես Ցարութիւն, ըսաւ Տիկին Տիւզեան:

–Այո, տառապանքը վերջացաւ, Աստուած մեծ է, հիմա Հալէթ աքսորի դառապարտուեցաւ:

–Անուշիկ զաւակներս, ուրեմն չուտով պիտի տեսնեմ զիրենք: Ախ Ցարութիւն, դուն անոնց իրական եղբայրը ես: Գիտես որ անոնք հիմա բան մը չունին, ամէն ինչ գրաւուեցաւ, կալուած, հարստութիւն. հարկաւ իրենց եղբայրութիւնդ պիտի ընես...:

Սրբուհիի արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր:

–Մայր, ի՞նչ պարապ խօսքեր կ'ըսես:

–Օրիորդ Սրբուհի, հանդուցեալ հայրդ ալ ճիչտ մօրդ պէս պիտի խօսէր եւ որքան կ'ուզէի որ դուն ալ նոյն ձեւով անկեղծ ըլլայիր ինծի հանդէպ: Հայրդ ազատած օրս խօսք տուիր, բայց միչտ պաչտօնականութիւն մը դրիր ինծի համդէպ:

–Ցարութիւն, դուն իմ եղբայրս ես, բայց երեք հատ մարդ ինչպէ՞ս քու վրադ կ'ուզէ բեռ ընել մայրս:

Ցարութիւն Պէզճեան խնդաց.

–Անոնք մեծահամբաւ եւ մեծահարուստ Տիւզեաններ են, մարդու պէտք չունին:

Տիկին Տիւզեան հառաչեց.

–Այո, էին... իսկ այսօր ամէն ինչ ուռնուտած է իրենցմէ:

–Մայր, ես Սուլթանէն չնորհ ստացայ: Տիւզեաններու բոլոր գրաւուած ինչքերը եւ կալուածները պիտի վերադարձուին:

Մայր ու աղջիկ Տիւզեան ա՛լ չկարողացան սպասել, վազեցին Պէզճեանի վրայ եւ համբուրեցին զինքը:

–Դուն մարդ չես այլ հրեշտակ: Փրկեցիր անոնց հայրը եւ կը փրկես հիմա զաւակները, կը փրկես ընտանիքին արժանապատուութիւնը:

–Եղբայր, ներէ ինծի եթէ կրկին վշտացուցի, ըսաւ օրիորդ Տիւզեան: Դուն մարդ չես այլ հրեշտակ:

Ցարութիւն Պէզճեան յուզուած էր:

–Ես հիմա պէտք է երթամ վերադարձի գործերը փութացնելու եւ գրաւուած ինչքերուն եւ կալուածներուն ետ տրուելու ձեւակերպութիւնը պատրաստել տալու:

Երկու կիները արցունքոտ աչքերով ողջերթ եւ յաջողութիւն մաղթեցին Պէզճեանի, որ իր կարգին՝ աչքէն վար ինկող երկու կաթիլ արցունքը սրբեց կտաւ նստելէ վերջ:

Այս տեսակցութենէն ամիս մը վերջ, կեսարիոյ իրենց աքսորավայրէն Պոլիս վերադարձան երեք Տիւզեան եղբայրները եւ իրենց կալուածներուն տիրացան:

Անոնց ժամանումէն չաբաթ մը վերջ, Գոնիայէն Պոլիս բերին պարկ մը եւ ուղղակի պալատ տարին: Այդ պարկին մէջ կար գլուխ մը, Հալէթ էֆէնտիի գլուխը: Սարսափահար պրկուած դիմագիծերով գլուխ մը, որուն մէջ դեռ քիչ ժամանակ առաջ հրէշային մեքենայութիւններ պատրաստող ուղեղ մը կար: Իսկ հրեայ սեղանաւոր Իսրայէլի գլուխը Պոլիս ղրկելու պէտք չէր տեսնուած:

(Շար. 53)

Ներսէս Տուրման,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր-Սերժ Տուրման եւ աղջիկը,
Տէր եւ Տիկին Արմէն-Ժան-Մարք Տուրման եւ զաւակները,
Օրիորդ Թալին Տուրման,
կը գուժեն իրենց յոյժ սիրեցեալ հինոջ, մօր եւ մեծ մօր՝

ՆԵՂԻ ՏՈՒՐՄԱՆԻ

(ծնեալ՝ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 9ին։
Սգակիր ազգականք ու հարազատներ՝
Տէր եւ Տիկին Սիմոն Բարսեղեան եւ զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արման Բարսեղեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Շիւքիւրեան եւ զաւակը
ինչպէս նաեւ Տէր Յակոբեան, Մալեան, Մասլաքեան, Պօյաճեան, Մուրատեան, Նահապետեան, Թէրզիեան, Գալուստեան, Եորկանճեան, Ազնաւուր, Կառվարենց, Տուրման (Պոլիս), Զիլման (Պոլիս), Պէաքճեան (Պոլիս), Իսրայէլեան (Գերմանիա), Թաշճեան (Նիս, ԱՄՆ եւ Լիբանան), Վարիչ (Պոլիս), Ալթունեան (Պոլիս), Գաբրիէլեան (Անգլիա եւ Կիպրոս), Էրգէլ, Գասպարեան, Մալիքեան, Ագամնօղլու ընտանիքները կը սգան իրենց սիրելիին գառն կորուստը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16, ժամը 14·30-ին Փարիզի Հայ Առաքելական Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի ժամը 16ին փարիզեան Մոնմարթրի գերեզմանատունը (մէթրօ Փլաս Կլիչի), ամփոփելու համար իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Առ ի գիտութիւն փափաքողներուն, կը խնդրուի փոխան ծաղիկի նուիրատուութիւններ կատարել ազգային, հայրենասիրական հիմնարկներու։

«ՅԱՌԱՋ»· _ Մեր ցաւակցութիւնները Պ· Ներսէս Տուրմանի եւ ընտանիքին։

(Շար· Ա· էջէն)

աւարտած թատերական հիմնարկի դերասանական ճիւղը եւ նոյն թուականէն մաս կազմած Սունդուկեանի թատերախումբին։ 1979-84 եղած է նոյն թատրոնին գլխաւոր բեմադիր, իսկ 1988էն գեղարուեստական ղեկավար։ Մարմնաւորած է նաեւ չարժանկարի չատ մը տիպարներ։ Թատրոնի դերերէն եղած են Շիրվանզադէի «Նամուս»ին Ռուստամը, Նայիրի Զարեանի «Ամրա Գեղեցիկ»ի Արան, եւլն.։ Նկարահանուած է «Առաջին սիրոյ երգը», «Մենք ենք մեր սարերը» ու այլ ծանօթ ֆիլմերու մէջ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սիրվարդ Պալեան իր թոռան կը-նոջ՝ Սեւրիճ Խաչատուրեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 300 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16,

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ժամը 20·30ին
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՈՑԻՆ ՀԱՐՅՈՒՄ ԵՆ ...»
Ռատիօ-երեւանի գուարճալի անեկտոթները

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Հոգեւոր մանկաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ։

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է։

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06· 12· 93· 09· 80
- 04· 91· 93· 53· 59 *թիւերուն։*

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18 տօնն է Ս· Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆԳ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ

*
**

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՒԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ առանձնական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 19-ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋՈՒԲԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Իսահակ Ա· Բհնգ· Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Փոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Վազգէն Էսկիճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրելեաց հարազատներուն համար։

Ժամը 12·30ին «Կարապետ Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին։

EXPOSITION
CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN
organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :

01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.090

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.090

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՑԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԱՐՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. – Ստորեւ թարգմանաբար կու տանիք վէնեսաց Տիւէլէրի յօդուածը լոյս տեսած *Լիպերասիոն*ի Դեկտ. 13ի թիւին մէջ եւ որու ակնարկած Էինիֆ մեր նախորդ թիւով. –

Եւրոպական Յանձնախումբը Մխութեան անդամակցութեան ճամբուն վրայ Թուրքիոյ իրագործած յառաջդիմութեան առընչութեամբ Հոկտ. 6ի յանձնարարականին մէջ պատմութեան տարածքը չարժման կը մղէր. առիւկա կ'ընէր յիշեցնելով երկկողմանի յարաբերութիւններուն վաղեմութիւնը, այդ երկրին ժողովրդավարութեան ընթացքին մէջ կտրած ճամբան, չեչեելով իսլամական ժողովրդավարութեան մը ընդգրկումին պատմական տարողութիւնը: Եռակի այս չեչտումը հանդիսաւորութեան նկարագիր մը կու տայ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքի հոլովոյթին: Սակայն նոյն առեն յանձնախումբը պատմութեան այս ընտրանքով հակասութեան մէջ ինկած է: Մէկզի ձգած է Օսմանեան կայսրութեան իշխանութեան տէր երիտասարդ Թուրքերու 1915 - 1917 գործած Հայերու ցեղասպանութեան Թրքական ճանաչումին կենսական խնդիրը:

1923ին Մ. Քէմալի հիմնած հանրապետութեան ծնունդի օրէն պետութիւնն ու անոր գլխաւոր իշխանութիւնները կը պայքարին Հայերու բնաջնջումին բոլոր լուսանցներուն դէմ: Մինչեւ իրողութիւնը ստոյգ է այդ պատահարին որ աւելի քան միլիոն մը անձի մահուան պատճառ եղաւ, ինչ որ կայսրութեան ամէնէն մեծաթիւ ու հաւատարիմ փոքրամասնութեան կէսէն երկու երրորդին միջեւ թիւ մը կը նշանակէր:

Ամէնէն արժանահաւատ աշխատութիւնները իրարու յաջորդած են ուսումնասիրելու եւ հասկնալու համար ազգայնական գաղափարականի եւ պետութեան բռնութեան մը միջոցով քրիստոնեայ համայնքի մը ֆիզիքական ու ինքնութենական բնաջնջումին հոլովոյթը: Պատմաբանները այդ առընչութեամբ միշտ ալ վիճարկումի նիւթ ըրած են ու կ'ընեն այն պարտադիր պայմանները որոնցմով յետագային Եւրոպայի Հրեաներուն նպիական բնաջնջումի հոլովոյթը որակուեցաւ: Սակայն քաղաքական ու կրօնական պատճառներով բնակչութեան զանգուածային բնաջնջումի մը նպատակն ու իրականացումը անժխտելի պարագաները են: Արդարեւ 1894 – 96ի մեծ կոտորածներէն ետք պատերազմի մտած Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915 Ապրիլէն սկսեալ տեղի ունեցածները կը բանան ցեղասպանութիւններու Ի. դարը:

Եւրեպական Յանձնախումբին այս լուռութիւնը կրնայ մտածել տալ թէ նման ողբերգութեան մը յիշողութիւնը իրեն վերաբերող բան չէ, թէ ան միայն Հայերը կը հետաքրքրէ. ամբողջ աշխարհին մէջ ցրուած այն ժողովուրդը որ ոչ երկիր ունի, ոչ ալ պետութիւն, բացի նախկին Խորհ. փոքրիկ Հայաստանէն: «Ձգենք որ Հայերն ու Թուրքերը իրարու միջեւ կարգադրեն այս հարցը» կ'ըսուի միջազգային շրջանակներու մէջ որոնք ջղայնացած են անվարելի այս թղթածրարէն, քանի որ Անգարա յամառօրէն կը շարունակէ ճառել «հայկական պնդումներ»էն: Հարցը ուղղակի կը վերաբերի ազգային վարչապետութեան մը որուն քիչ կամ լայն չափով կը յարի իր լռութեամբ Եւրոպական յանձնախումբը:

Ու այս պարագան լրջօրէն կը վրդովէ մեզ: Ոչ այն պատճառով որ Հայ ենք, կամ կրօնական կապը մեզ զգայուն կը դարձնէ Արեւելքի քրիստոնեայ հնագոյն մէկ փոքրամասնութեան ճակատագրին. այլ որովհետեւ հարցը կը վերաբերի ժողովրդավարութեան չափանիշ մը արտայայտող քաղաքական խնդրի մը, կապուած՝ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներուն. այսինքն՝ անցեալի ճանաչումին եւ պատմութեան լրաւունքին: Մերժելով այս արժէքը, Յանձնախումբը ոչ միայն Թուրքիոյ դէմ իր խիզախ դիրքը կը տկարացնէ, նոյն առեն կը հակադրուի այն հիմնատարրերուն որոնց վրայ Բ. Աշխարհամարտէն ետք կառուցուած է Եւրոպան: Ֆրանսան եւ Գերմանիան չատ կապուած են Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւն հաստատելու կամքը արտայայտելին, նպատակութեան պատճառած ազէտին ետք: Ճիշդ է որ Հրեաներու բնաջնջումին տարողութիւնը ամբողջական կերպով աւելի ետք ծանօթ եղաւ բայց հիմնադիրներուն Եւրոպան ստանձնեց երկրամասին ամէնէն ողբերգական պահերը: Անոնց յաղթահարումը կարելի եղաւ հաւարակաց ծրագիրով: Եւրոպան յաջղեցաւ երբ Պատմութեան ընթացքի նման տեսանկիւն որդեգրեց: Թէեւ նոյն սկզբունքով չկրցաւ գործել նախկին Եուկոսլաւիոյ մահաբեր հակամարտութեան դէմ: Թուրքիոյ պարագային, պատմութենէն դուրս նոյն փախուստը կը կրկնէ ներկայիս: Այս մօտեցումով պէտք է նկատի առնել Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը կամական Հարցը չի գտնուիր վեհաժողովին եղրակացութիւններուն մէջ, ըսելիք չունինք: Բերանացի խոստում մըն է ուղղուած Ֆրանսայի հանրային կարծիքին, որ առայժմ Եւրոպական Միութեան չի վերաբերիր»: Ֆրանսա կողմնակից կը մնայ անդամակցութեան եւ չէ կրկնած «առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան» վարկածը, բայց կ'լսէ Պարնիէ «պէտք է անկեղծ ըլլալ: Մեր նպատակն է որ բանակցութիւնները յաջողին եւ անդամակցութեան յանգին: Բայց այդ արդիւնքը զոր կը փափաքինք, անխուսափելի չէ: Ուրեմն հարկ է ձախողութեան պարագային նախատեսել վարկածը եւ ապահովել չատ սերտ կապ մը եւրոպական կառոյցին հետ»: Այս տեսակէտն է զոր Շիրաք կրկնած է, Դեկտ. 13ին, երբ Էլիզէ կ'ընդունէր Հոլանտայի վարչապետը Պալքենէնտէ (Հոլանտա Եւրոպական Միութեան հերթական ներկայ նախագահն է):

Փիկառօ գանազան յօդուածներ հրատարակած է այս նիւթին կապակցութեամբ: Գերմանիա, օրինակ, միայն ու միայն անդամակցութիւն կ'ուզէ, բայց պահպանողական երեսփոխան Գամիէլ Էօրլինկս որ հեղինակն է անդամակցութեան տեղեկագրին, որոշ նահանջ մը ըրած է եւ Դեկտ. 13ին երկար բացատրած է որ ինչո՞ւ Թուրքիա պատրաստ չէ ընդունուելու: Ակնարկած է չարչարանքներուն եւ քաղաքական իր բարեկամներէն (փէ.փէ.էի խումբին նախագահը) Հանս-Կերթ Փէօթերինգ յայտարարած է.- «պիտի բանակցինք երկրի մը հետ որ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները եւ չի ճանչնար Կիպրոսի հանրապետութիւնը»:

***

Դեկտեմբեր 14ին, չատ կարճ լուր մը կար ինչ կը վերաբերի Թրքական հակադեցութեան: Ինչպէս կը սպասուէր Թուրքիա ըսած է «Ո՛չ, երբեք պիտի չճանչնանք», բայց այլ մանրամասնութիւններ կը պակսէին:

***

Հայ Դատի Եւրոպայի մարմինը նամակ մը ուղղած էր Եւրոպական Միութեան Խորհուրդի քարտուղար Մաւիէ Սոլանային, որ կոչ մըն էր բացատրելու թէ ինչո՞ւ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը «անընդունելի է» Եւրոպայի Հայերուն համար:

***

Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը, Ռ.Ա.Կ.ը եւ Հայ Դատի Յանձնախումբը բաց նամակ մը հրատարակած են Լիպերասիոնի մէջ (Դեկտ. 14) ուղղուած Հանրապետութեան նախագահին ուր կը հրաւիրեն Ժակ Շիրաքը որ մերժէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը:

***

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Դեկտ. 14ի առաւօտուն Թուրք մամուլը միայն որպէս լուր տուած էր նախարար Մ. Պարնիէի յայտնած փափաքը որ Թուրքիա ընդունի Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Թրքական պաշտօնական հակազդեցութիւնը տեղ գտած չէր թերթերուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Դեկտ. 17ին Թուրքիոյ մասին ակնկալելի որոշումին, նոյն մամուլը աչքառու խորագիրներով կը չեչտէր թէ Անգարայի ճակատագիրը պիտի վճռուի նախագահ Շիրաքի որոշումով. քանի որ ան է պնդողը թէ անդամակցութեան բանակցութիւններու թուական չճշդուելու պարագային երկրորդ ճամբայ մը ընտրուի եւ Թուրքիոյ առաջարկուի առանձնաշնորհեալ գործընկերութեան այլընտրանքը: Նախագահ Շիրաքի այս ուղղութեամբ վճռակամութիւնը Թրքական շրջանակներէ կը դիտուէր Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթը սառեցնելու արարք, նոյնիսկ Եւրոպական Միութեան ու Թուրքիոյ միջեւ տագնապի մը պատճառ: Հաւանական կը նկատէր Դեկտ. 16ին եռակի հանդիպում մը նախագահ Շիրաքի, Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ վարչապետներուն միջեւ որպէսզի բոլոր կողմերը գոհացնող ձեւ մը որոշուի: Թրքական շրջանակները չէին բացառեր Արեւելքի քրիստոնեայ հնագոյն մէկ փոքրամասնութեան ճակատագրին. այլ որովհետեւ հարցը կը վերաբերի ժողովրդավարութեան չափանիշ մը արտայայտող քաղաքական խնդրի մը, կապուած՝ մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքներուն. այսինքն՝ անցեալի ճանաչումին եւ պատմութեան իրաւունքին: Մերժելով այս արժէքը, Յանձնախումբը ոչ միայն Թուրքիոյ դէմ իր խիզախ դիրքը կը տկարացնէ, նոյն առեն կը հակադրուի այն հիմնատարրերուն որոնց վրայ Բ. Աշխարհամարտէն ետք կառուցուած է Եւրոպան: Ֆրանսան եւ Գերմանիան չատ կապուած են Եւրոպայի մէջ խաղաղութիւն հաստատելու կամքը արտայայտելին, նպատակութեան պատճառած ազէտին ետք: Ճիշդ է որ Հրեաներու բնաջնջումին տարողութիւնը ամբողջական կերպով աւելի ետք ծանօթ եղաւ բայց հիմնադիրներուն Եւրոպան ստանձնեց երկրամասին ամէնէն ողբերգական պահերը: Անոնց յաղթահարումը կարելի եղաւ հաւարակաց ծրագիրով: Եւրոպան յաջղեցաւ երբ Պատմութեան ընթացքի նման տեսանկիւն որդեգրեց: Թէեւ նոյն սկզբունքով չկրցաւ գործել նախկին Եուկոսլաւիոյ մահաբեր հակամարտութեան դէմ: Թուրքիոյ պարագային, պատմութենէն դուրս նոյն փախուստը կը կրկնէ ներկայիս: Այս մօտեցումով պէտք է նկատի առնել Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը եւ զայն զետեղել Թուրքիոյ ժողովրդավարական յառաջդիմութիւններուն մէջ: Հարցը միմիայն բան մը հռչակելու չի վերաբերիր զոր անոր պատասխանատուները կրնային ընելու պարտադրուիլ: Ինդրոյ առարկայ է անցեալի ու ներկայի փոքրամասնութիւններուն (Քիւրտերը, նաեւ մահմետական Ալեւիները, տակաւին Թուրքիա ապրող Հայերը, Յոյները, Ասորիները, Հրեաները, կաթողիկէները, բողոքականները, ցիկաններն եւ բոլոր ազատ մտածողները) պատմութեան իրաւունքը, լեզուներու եւ աւանդութիւններու իրաւունքներէն անդին: Թուրքիա այսօր բաւականաչափ հզօր է ընդառաջելու համար այս մարտահրաւէրին եւ ինքնավարական փորձերուն հակադրելու հաւատարաղօր, աշխարհամարտ, համարկիչ, ընդհանրապէս քէմալական պատմագրութեամբ ջնջուած անցեալի մը բաց քաղաքացիութեան մը ձգտումը: Որովհետեւ Թուրքեւամանեան պատմութիւնը հասկըցնելի կ'ըլլայ միայն փոքրամասնութիւններու մշակոյթներուն յարաբերութեամբ. փոքրամասնութիւններ որոնցմով Թուրքիան այնքան ալ հեռու չէ մնացած հին Եւրոպայի երկիրներէն: Եւ տակաւին քննադատական պատմութեան այս մօտեցումին մէջ պէտք է մուտք գործել:

Ուստի Հայկական Հարցին գրաւարկը որոշիչ է թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Եւրոպայի համար: Առաջինին համար ժողովրդավարացման առանցք մըն է, երկրորդին՝ իր քաղաքական գաղափարները փոխանցելու առիթ մը: Ժամանակակից ցեղասպանութիւններու առաջինին մասին հասարակաց կեցուածքով մը ցեղային, ընկերային, կրօնական կամ մշակութային խումբի մը բնաջնջումին ամբողջ նախաձեռնութեան մերժումը վերահաստատել, Պատմութեան համար կատարուած արարք է, բայց նաեւ ապագային. Եւրոպան այսպէսով կը ներկայանայ հակամարտողջատիրական հիանալի միջոց մը:

Այդ արարքը ցոյց պիտի տար նաեւ թէ կայ արդիական քաղաքացիութեան յոյս մը ուր մինչեւ հիմա իրենց ամէնէն ողբերգական անցեալով ծանօթ համայնքները իրենց ինքնութեան ուղղուած յարձակողականներ պիտի չդիմադրուէին այլեւս, իսկ պետութիւնները անոնց դէմ բռնութեան օրինականացումին մէջ քաջալեր պիտի չդանէին: Վերջապէս, Մխութիւնը փոխանակ իր քրիստոնէական ծագումին զոր դրօշի պէս կը պարզենք մինչեւ անհեթեթութեան աստիճանը, պիտի հռչակէր աշխարհամար համայնականութեան մը սկզբունքը որ ամէն մէկուն համար պիտի ընդունէր Պատմութեան եւ ճանաչումի իրաւունքը: Այսպէսով բնաջնջուած Հայերուն ճակատագիրը մաս պիտի կազմէր հասարակաց դիտակցութեան եւ ծառայէր ապագայի ժողովրդավարութեան:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԱՅԿ-ԲԱՐՁՐ ՀԱՅԿ

Հ. ՇԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակա՞ն թէ հայկական...)

41.- ԷՐԶՐՈՒՄ - ԿԱՐԻՆ

Ս. Աստուածածինն վանքը չատ հեռու պէտք չէ գտնուէր. կարելի էր հոս – հոն հարցնելով թերեւս գտնել. բայց ի՞նչ գտնել... աւերակոյտ չատ հաւանաբար: Եթէ Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքը քաղաքին կեդրոնէն մէկ դիչերուան մէջ անեղուէրծ, Բասենի Ս. Աստուածածի՞նը պիտի խնայէին... օրը կը տարաժամէր. նախընտրեցի Փարիզի Սէնթ Ժընեվիէվի գրադարանի ճակատին արձանագրուած Գրիգոր Մագիստրոսի անունին տպաւորութեամբ մտնել Էրզրում, քան դիչերային մղձաւանջներ ապրիլ այդ պատմական տիտանին դամբարանը քարուքանդ տեսնելով: Պիտի վերադառնայի օր մը երկար ժամանակով, Ինճիճեանէն եւ Սարգիսեանէն չուրջ 200 տարիներ վերջ, հետեւելով իրենց կատարած ուղեւորութեան, ընդարձակ վիճակագրութիւնը կատարելու մեր պատմական յուշարձաններու ներկայ վիճակին:

Բասինլերէն կ'ուղղուինք Էրզրում, հաշիւ 38 քմ. մաքուր ճամբայ է զոր չուտով կը կտրենք: Երբ կը սկսին արուարձաններու առաջին դինուորական մեծ բանակատեղիները, կը զգանք թէ մտած ենք Բարձր Հայքի մայրաքաղաքը՝ Կարին:

Հին Էրզրումը տեղը կեցած է: Դէպի արեւմուտք նոր քաղաք մը կառուցուած է արդիական ճաշակով, չորս-հինգ յարկանի միաձեւ կոկիկ տուներով, լայն ճամբաներով ուր չուրջ կէս միլիոն բնակչութիւն կ'ապրի, ներառեալ բանակայիններն ու անոնց բազմանդամ ընտանիքները:

Մեր պադոկը, անակնկալ մըն էր, քառաքէն հինգ հազար մեթր դէպի հիւսիս, Փալանտէօքէն լեռներու կողքին, հին եւ նոր քաղաքին վրայ ընդարձակ տեսադաշտով, արդիական, նորակառոյց, մեծածաւալ 225էն աւելի սենեակներով օժտուած մաքուր չէնք մը, Փոլատ անունով որ ընդարձակ չղթայի մը մէկ օղակն ըլլալու էր, Իպրահիմ Փոլատ Հոլտինկի մաս կազմող: Ցաջորդ առաւօտ պիտի անդրադառնայինք որ քանի մը ճոպանուղիով կապուած է պատմական Այծպըտկունքի լեռներուն (Փալանտէօքէն) ձմեռնային չմշկումի արդիական կայաններ առաջնորդող... եւ Էրզրումը նկատուած է Թուրքիոյ ամէնէն մոդուած քաղաքներէն մէկը: Պանդոկը ամայի էր գրեթէ. Օգոստոսի տաքերուն միայն «խելագար Հայեր» կրնային զալ մեզի նման... պատասխանատուն վստահեցուց որ ձմեռը տեղ ապահովելու համար առնուազն երկու ամիս առաջ պէտք է դիմում կատարել: Վստահաբար ճիշդ էր ըսուածը, տասնեակ մը նոր կառուցուող պանդոկներ ցոյց կու տային թէ Էրզրում դարձած է ձմեռնային զբօսաչրջութեան կարեւոր կեդրոն, չատ մատչելի գիներով չուտով կը դառնայ Անթալիայի ձմեռնային տարբերակը:

Մեր փոքր Հայաստանն ալ ունի իր ամառնային եւ ձմեռնային բոլոր տուեալները: Ներկայիս մայրաքաղաքի պանդոկներուն գիները անհամեմատօրէն սուղ են: Եթէ Ջերմուկի, Սիւնիքի, Ծաղկաձորի ծրագրուած ձմեռնային կեդրոններն ալ պիտի բռնեն սղութեան ճամբան, ամէնուն համար Թուրքիան աւելի մօտ կը դառնայ եւ Հայաստան թերեւս մի քանի կարօտակէզ հայրենասէրներու բաժին իյնայ...:

42.- ՔԻԶ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Առաջու կանուխ, առաջին կենդանի էակը ես եմ ծոլածաւալ պանդոկին մէջ: Պաշտօնեայքն կը խնդրեմ որ ցոյց տայ բարձրադոյն պատչդամի ուղղութիւնը եւ երբ ծառայութիւնները սկսին, նախաճաշս հոն բերեն. թէեւ չեմ սիրեր չփացած հարուստի հովեր առնել, բայց այսօր ուրիչ անձ մըն է մէջս որ ուղեղիս հրամաններ կու տայ: Երազի նման «պատմական դինուողութիւն» մը կ'ապրիմ... Պէյրութի ծովափին աչխարհ եկած հայ տղայ, երկու աչխարհամարտերու պատմութեամբ յղի ժամանակի մը մէջ, երբ մեր տան մէջ կը խօսուէր Մուսալեռ վերադարձի երազային կարելիութիւններու մասին, մինչ միւս կողմէն գաղութատէր Ֆրանսական իշխանութիւնները հիմը կը զնէին Պէքայի դաշտի ամէնէն ամայի կէտի մը վրայ հիւղաւանի մը, որ իր մօտակայ աղբիւրին անունով Այնճար պիտի կոչէր, վերադարձի ամէն յոյս արմատապէս ջնջելով... օրէ օր աճող հասակիս հետ, հայրենական գիտելիքներս սկսան տարածուիլ Մուսալեռէն անդին, չատ անդին, ակոմբի չորս պատերուն մէջէ, երբ առաջին անգամ պատանի կուրծքս խանդաւառ, անդիտակից, հրաբորբ երգը եկաւ հեռուներէն... Ձայն մը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն...

Կէս դար յետոյ, պատանեկան անդիտակից հրաբուխը զսպուած բայց ոչ մարած, երեւութապէս միայն հանգիստ, նստած է 2000 մեթր բարձրութեան վրայ, Էրզրումի լեռներով չրջապատուած, աչքերը ուղղած վարը, հինգ հազար մեթր անդին, հատիկ հատիկ տեսնուող քաղաքի չէնքերուն, կանանչ բարտիներու մէջէն ցցուած պատմական եւ նորաչէն մինարէներու եւ քաղաքին կեդրոնը, բարձունքի մը վրայ լայնատարած ամրոցին, չրջապատուած ծաղկաւէտ լեռնաչղթայով:

«Պատմական դինուողութիւն»ը զոր ես յաճախակի ունեցայ ճամբորդութեանս ընթացքին, այս պահուս հասած է իր գագաթնակէտին: Զբացատրուող հզօր զգացում մըն է, տրուած միայն անոնց որ ունեցած են չատ հին անցեալ, հարուստ պատմութիւն, ընդարձակ երկիր, իւրայատուկ մշակոյթ, հրաչալի, հանճարեղ տաղանդներ, երկինքը պատռող աղօթողներ, քարերը խօսեցնող արուեստագէտներ, հոգիները յուզող տաղեր, սիրտերը արտասուել տուող մեղեդիներ... եւ...կորնչցնել այս ամէնը եւ գտնուիլ անոնց մէջտեղը, ինծի նման, այս պատչդամին վրայ. ճենճերիլ կորնչուցածին ցաւով եւ ապրիլ տեսնողի ուրախութիւնը... եւ ամէնէն վերջ հարց տալ ինչո՞ւ այսչափ արիւն, այսչափ աւերութիւն, այսչափ աւերակ... քանդել հինը, չինելու նորը, քանդել նորը կառուցելու աւելի նորը, ոչընչացնել աւելի նորը եւ պեղել հինը... Սիսո՞ս, մարդկութիւն չէ մնացած:

Կարին, Թէոդոսուպոլիս, Էրզրում ... բայց ամէնէն առաջ Կարին:

Պլինիոս Գայոս, Հռոմայեցի քաղաքական գործիչը, կայսերու խորհրդատու, իր բնական պատմութեան հատորին ե. եւ զ. գլուխներուն մէջ խօսելով Հայաստանի մասին երկարօրէն, Մեծ Հայքի նախարարութեան քաղաք կը կոչէ Կարինը կարանիդիտէ տարբերակով, հաւանաբար պինքը կանխող Ստրապոնէն առնելով՝ որ իր կարդին կոչած էր Կարանիդիս:

Արիստակէս Լաստիվերտցի (Գլուխ Բ.) կը յիչէ Վասիլ կայսրը որ «ի ՆՀ թուականին... եկեալ իջեւանս առնէ յընդարձակ դաշտն Կարնոյ»: Ղազար Փարպեցին՝ «Եւ զօրավարն Հայոց Վահան Մամիկոնեան երթայր ընդ կողմն արեւելից ծովուն Կարնոյ... եւ Մուշեղ ի տոհմէն Մամիկոնէից եւ Ներսեհ կամսարական տէրն Շիրակայ ընդ կողմանն հիւսիսոյ ծովուն վրիպեալք ի գիւղ մի Կարնոյ որոմ անուն էր Արծաթի» (Թղթ. 259):

Կարինի ծով կոչուած է մեր գրականութեան մէջ Սեւ Ջուրը որ Եփրատի գլխաւոր ակն է: Կը բխի Թորթումի եւ Բասէնի լեռներուն մէջէն եւ Արծաթի գիւղին մօտերը գրեթէ լիճի կը վերածուի:

Էփրիկեան առանց մանրամասնութիւններու մէջ իջնելու, երկու տողով կը պաչտպանէ Կարին անունին «Շատ հին Հայկազանց ժամանակներէ եկած ըլլալը»:

«Հայաստանի Տեղանունների Բառարան»ը Կարինի ծագումը կը տանի Ք. ա. Բ. հազարամեակին կէսին, Հայասայի Թագաւոր Կարանիի անունին: Ամէն պարագայի Բարձր Հայքը որ ներկայ Հայաստանի երկուքուկէս անգամ տարածութիւն կը գրաւէ, իր Կարին մայրաքաղաքով բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններու նիւթ եղած է, հայ եւ օտար գրական աղբիւրներու մէջբերումներով, որուն ամփոփոյքը կարելի է գտնել 1992ին լոյս տեսած Ցովհաննէս Զաւրիկեանի Կարինի նըւիրուած ուսումնասիրութեան մէջ, Հայաստան հրատարակչականէն:

Ե. դարուն, Բիւզանդիոնի Թէոդոս կայսրը կը տիրէ Կարինին, կը կատարէ նորոգութիւններ, կ'ամրացնէ քաղաքը զանազան չինուածներով, դարձնելով զայն Բիւզանդական կայսրութեան արեւելեան նահանգներու ռազմավարական կեդրոն. այնուհետեւ Կարինը կը դառնայ Թէոդոսուպոլիս (էջ 421):

Այս քարելի բաղաբ Կարին
Շինեալ վաղուց, աւուրս հին
Ձեռաց Կարին թագաւորին
Հայկեան տոհմի մեր արբայի
(Ղ. Զարըզ, էջ 44):

Եւ զԱնատոլ ուղեւորեալ
Ը թուալուս բաղաբ շինեալ
Թէոդոսի Պոլիս շինեալ
Ցախկին անուն խանգարեալ
(*Սիմոն Ապարանցի*)

Այս այն Թէոդոսն է, որ չեմ հասկցած ինչպէս մեր հայկական տօնացոյցի մէջ կարեւոր տեղ գրաւած է սուրբերու կարգին եւ ունի իրեն նուիրուած չարական.

«Որ զերկնաւոր թագաւորութեանդ զո զօրինակ ցուցեր ի յերկրի

Հաստատելով զաթոռ թագաւորութեան Թէոդոսի թագաւորի յարդարութիւն եւ յիրաւունս.

Բարեպաչտութեամբ սորա Քրիստոս խնայեա ի մեզ...»:

«Որ չնորհեցեր յաչխարհի թագաւորել Մեծի Թէոդոսի եւ կատարեալ զկենաս հաւատով ուղղափառութեան վերափոխեցեր այսօր յերկնից թագաւորութիւնդ.

Բարեպաչտութեամբ սորա Քրիստոս խնայեա ի մեզ» (չարական):

Պատմութիւնը Մեծ կոչած է զինք իր կայսրութեան գործունէութիւններուն համար, ես համարձակօրէն զինք կը կոչեմ Հայոց Պատմութեան մեծագոյն Թագաւորներէն մին, հետեւելով խմաստասիրական այն սկզբունքին որ կ'ըսէ

«Quid quid ricipitur, ad modum recipientis recipitur !».

(«Ամէն ինչ ան իր ձեւին համեմատ կ'ընդունի բովանդակութիւնը»):

Թէոդոս 387ին, համաձայնելով Պարսից Վռամ Թագաւորին հետ, ամենայն պարզութեամբ հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանը դանակով կիսեց, մեծ մասը ձըգելով Պարսիկներուն, մնացեալը կցելով Բիւզանդիոնի կայսրութեան: Հոն, այդ ցաւալի օրը, այդ չարաչուք տարին, ծը նաւ հայ ժողովուրդին եւ հայ հողին երկփեղկումը, Արեւելեան եւ Արեւմտեան հատուածներու միջեւ... որուն հետեւանքները դարերով չալկած են մեր ուսերուն վրայ... ստեղծուած զոյգ հայրենիք, Արեւմտեան-արեւելեան, զոյգ կաթողիկոսութիւն, էջմիածնի - Կիլիկիոյ, զոյգ բարբառ, արեւելահայերէն - արեւմըտահայերէն, զոյգ հակումներ, սովետասէր - ամերիկասէր, Ռուսասէր - Եւրոպասէր, զոյգ ուղղագրութիւն, դասական-աբեղեանական, մէկ խօսքով՝ Հայոց պատմութեան անարիւն եղեռնի այլ տարբերին, որ պէտք է մտնէ Հայոց դասագիրքերու մէջ որպէս չարաչուք թուական:

Նախաճաչս աւարտած կ'իջնեմ քաղաք, առանձին, անմպատակ թափառելու, ծանօթ թաղեր փնտռելու հոն ուր երբեք չեմ եղած: Դիտելու այն բոլոր տարեց էրզրումցիներուն աչքով, որոնք առանց վերատեսնելու իրենց ծննդավայրը աչքերնին փակեցին օտարութեան մէջ... Հալէպի նեղ թաղերու, Միլանոյի եւ Փատովայի չքեղ ապարաքներուն, կամ Փարիզի մէջ... Երեւանի, Վանաձորի, Գիւմրիի կամ Թիֆլիսի... վերջապէս դիտել այնպէս ինչպէս իրենք պիտի դիտէին, քայլ առ քայլ, թաղ առ թաղ, վստահ ըլլալով հանդերձ որ իրենց էրզրումէն չատ բան մնացած պէտք չէ ըլլայ... Բերդը հոն է, մզկիթներն ալ կեցած են, թիւրպէները նոյնպէս, անոնք չեն չարժած տեղերնէն, իրենց տեսածն է... կապ մըն է...:

Կարինի գաւառը կը հաչուէր 27 վարժարան 3135 աչակերտներով, որոնցմէ 10 հատը քաղաքին մէջ, Արծնեան 603 աչակերտ, Հռիփսիմեան 400, Մսըրեան 431, Ազարեան 237, Աղապալեան 114, Սանասարեան 200 (Էփրիկեան, Բնաչխ. Բառ.):

Գաւառին մէջ գործած են մինչեւ 110 դպրոց որ ժամանակներու բերումով հեռզհետէ փակուած են:

Առաջին աչխարհամարտի նախօրեակին, Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանի վճակագրական տուեալներու համաձայն Էրզրումի նահանգին մէջ կ'ապրէին 215 հազար Հայ, նկատմամբ 1888ի մարդահամարին (280·000), 65 հազար նուազած է, պէտք չէ մոռնալ որ միջանկեալ Համիտեան չարդերը տեղի ունեցան...:

«Ձիշդ այն օրերը երբ մենք կարին կ'ուղեւորուէինք, անդին Սասունի հազարաւոր Հայերը տաճկական սրին զոհ կ'երթային: Ռուսովութեանց լուրերը կը հասնէին մեզի, բայց բոլորովին ուրիչ ձեւով: Կարնեցիք կը պատմէին թէ տէրութիւնը անդադար զօրք ու թնդանօթ կ'ուղարկէ եւ որպէսզի ծածուկ պահուի այս եւ Հայերը չիմանան, փոխադրութիւնը կը կատարեն ուչ գիչերով եւ թնդանօթներուն անիւները չուխաներով փաթթած, ձայն չելլելու համար: Կառավարութիւնը զօրաչարժին ուրիչ գոյն մը տալու համար այնպէս լուր էր տարածեր, որ երբ թէ Քիւրտերը ապստամբեր եւ Ռուսաց վըրայ կռուի են գացեր. տէրութիւնն ալ պատերազմի առիթ չտալու համար, մեծ զօրքով վրանին կ'երթայ, բռնի եւ դարձընելու նպատակով: Քանի մը ամիսէն սարսափելի իրողութիւնը պարզուեցաւ. Հայութեան հետ յուղուեցաւ ամբողջ եւրոպան, մանաւանդ անգլիական ազնիւ ազգը: Վեց մեծ տէրութեանց ճնիչներն եկան կարին, ուրկէ անցան Սասուն, կոտորածին մանրամասնութիւնները քննելու: Բացուեցաւ Հայոց համար վարդադոյն չրջան յոյսերու: Ամէնէն սկեպտիկն ալ հաւատացած էր որ ահա կու գայ Հայոց Իչխանը եւ վեց վիլայէթներու իչխանապետութեան գլուխ կ'անցնի: Մեծ էր ոգեւորութիւնը: Գինեպան մը իր մթերած գինիներու առուտուրը դադրեցուց, ըսելով թէ Հայոց Իչխանին եկած օրը քաղաքին ուրախութիւն պիտի տայ» (Հրաչեայ Աճառեան, «Պոլսէն Կարին», էջ 26):

Ապագայ մեծ լեզուաբանն է որ Պոլիսէն Կարին զրկուած էր որպէս ուսուցիչ Սանասարեան վարժարանի: Ջերմութեամբ կը նկարագրէ մուտքը դէպի քաղաք:

«Կիրակի առաւտ ճամբայ կ'ելլենք դէպի Կարին (Յուլիս 28): Շուրջերնիս դեռ մութ է. ձայն ձուն չկայ. մեղմաչունչ զեփիւռին սլաքոցն է միայն որ կու գայ երբեմն մեր ականջները չոյելու: Քիչ յետոյ ախորժալուր հնչիւն մը կը բարձրանայ, այնպիսի նուրբ, այնպիսի քնքոյշ ձայն մը, որ ոչ մէկ մարդկային լեզու պիտի չկրնայ նկարագրել: Կան պիղծ եկեղեցւոյն զեղջուկ զանգակն էր այն, որ բարեպաչտ հայ չինականը աղօթքի կը հրաւիրէր: 15 տարի անցեր է այն օրէն մինչեւ հիմա, եւ գիւղական զանգակին անոյչ այդ հնչիւնը դեռ ականջիս հեռացած չէ կարծես: Այսպէս քաղցր են անցեալի յիչատակները:

«Հողէ բազմաթիւ մարտկոցներու մէջտեղերէն անցնելով կը մտնենք Կարին. հոսալ Հայոց խրոխտ եկեղեցւոյն զանգակատունն է որ կը դիմաւորէ մեզի. պատերազմի ժամն է. Կարնոյ եկեղեցին Ս. Էջմիածնի նման, սովորութիւն ունի բազմաճաչ զանգակներու հարմամբ, ախորժալուր դաչնակութիւն մը յարմարել որ չաբաթ երեկոյ ու կիրակի առաւօտ մանաւանդ աւելի կը գեղեցկանայ» (նոյն, էջ 25):

Պատմական գինուողութիւն կը նչանակէ յատկապէս սաստիկ հոգեկան տառապանք: Ո՞ւր էին Հայոց եկեղեցիները... վարժարանները... աղնուական ընտանիքները... մչակութային հարստութիւնները... ո՞վ կրնայ վերադարձնել:

(Շար. 20)

ՏՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՐԱԳԷՏ
ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ

***

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻ
ՎԷՊ

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՀԱԳՆ

Լոս Անճըլըս 2004

ՕՐԱՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ

Առենէ մը ի վեր եւ ա՛յն ալ հասկնալի պատճառներով, հանրային թէ քաղաքական աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացած է Ուկրանիոյ վրայ՝ նախագահական ընտրութեանց առթիւ: Իրաց այս վիճակին մէջ, տեղին կը դտնենք յետադայեաց ակնարկով մը ներկայացնել անցեալը, իբր Պատմութիւն, երկրի մը, որ իր աշխարհագրական դիրքով ու տարածութեամբ եւ, յատկապէս իր բնական հարստութիւններով, պատկառելի ուժ կը ներկայացնէ(*):

«Երգ Ազատութեան» հայագդի հեղինակը՝ Մ[illegible]. Նալբանդեան (1829-1866), ուկրէն ազգային զարթօնքի ռահվիրայ Թարաս Շեւչենկոյի (1814-61) մահուան առթիւ կը գրէր. – «Փոքր Ռուսիան (հասկնալ՝ Ուկրանիա) խնդրում է իր անկախութիւնը, բայց Ռուսիոյ կառավարութիւնը շղթաներով կապում է նորան, եւ նորա ազատութեան մարգարէներին պատասխանում է բանտով, կնուտով եւ աքսորով...»: Առանք կը յիշեցնեն մեզի աւելի քան դար մը վերջ, – ճիշդ թուականը՝ 1977, – ուկրէն գրագէտ Հ. Սնեկերիւի ընդվզումին տուն տուող խօսքերը՝ բաց նամակով մը ուղղուած ռուսական դիմակով ներկայացող Խորհ. Միութեան իշխանութեանց դէմ... «Վերջապէս, չեմ փափաքիր այլեւս խաղաւացի մնալ Պետութեան մը, որ փճացուց իմ ժողովուրդիս ընտրանին, գիւղացիութեան եւ մտաւորականութեան լաւագոյն մասը, որ կերպարանափոխեց և զրպարտեց պատմական մեր անցեալը եւ նախատեց մեր ներկան: Զրկեցիք ուկրաւացի իմ հայրենակիցներս իրենց արժանաւորութենէն, այնպէս ըրիք, որ վախնամ ու այլեւս չուզեմ մեմ զմեզ Ուկրաւացի կոչել...»:

Ուկրանիոյ բաց տափաստանները, պատմութեան նախամուտէն իսկ քառուղիի դեր կը կատարեն Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ: Ուրեմն պատճառ՝ իրերայաջորդ արշաւանքներու, նուաճումներու:

Արշաւանքներու ժամանակաշրջանը արդէն իսկ ծայր կու տայ մեր Թուականութեան նախամուտին, երբ կիմմերացիները (մեր պատմագրութեան մէջ ծանօթ նաեւ Գամեր-Գամերներ անուանումներով), Սկիւթացիներուն եւ քաղաք – պետութիւն ստեղծող ճարտար Հելլէններուն կը յաջորդեն պատերազմիկ ցեղեր՝ ասիական ծագումով: Թաթարներ եւ այլ: Ասոնց կը յաջորդեն ուրիշներ՝ աւելի աւերիչ: 1236-էն 1238 մոնղոլ հորդաներ առաջնորդութեամբ Պաթիւի, արիւնարբու ձէնկիզ Խանի թոռը, այսպէս կոչուած մոսկովեան բացատաններէն մինչեւ Սեւ ծովի ափերը աւերակոյտի կը վերածեն:

Ուկրէն քաղաքակրթութեան ծագումը կը զուգադիպի քրիստոնէութեան մուտքին հետ: Մեծ իշխան Վլադիմիր, ցայժմ սուրբ մականուանեալ, Ցոյն օրթոտոքս եկեղեցիին վարդապետութիւնն ու ծէսերը իւրացնելով, 988ին քրիստոնէութիւնը կը տարածէ Կիեւ: Այս ճամբով համանուն իշխանապետութիւնը կը դառնայ օրրանը սլաւ քրիստոնէութեան եւ հոգեւոր կեդրոնը արեւելեան օրթոտոքսութեան:

ԺԳ. դարուն ենթակայ կ'ըլլայ թաթար տիրապետութեան: ԺԴ. դարուն Լիթուանիոյ մեծ դուքսերը կը փորձեն ազատագրել զայն: ԺՋ. դարուն Ուկրանիոյ մէկ մասը կը կցուի Լեհաստանի, սահմանափակ տարածքով՝ Կիեւ, Կանիով, Զերկասի եւ Պրաթսլաւ: Կիեւի իշխանապետութեան հարաւային եւ արեւելեան անմարդաբնակ տափաստանները՝ Դնեպրի եւ Դնեստրի միջեւ, քոչուոր ցեղեր կը համախմբուին: Ասոնց մէջ տիրապետող կը դառնան կազակները («ազատ մարդիկ») ուկրէն ծագումով: Ասոնք ո՛չ մի՛այն կը պաշտպանեն երկիրը լեհ եւ թաթար նուաճողներուն դէմ, այլեւ իրենց կարգին արշաւանքներ կը կազմակերպեն մինչեւ Ղրիմ, Օսմանեան կայսրութեան հողերը:

Լեհ արքունիքը Ուկրանիոյ բերրի հողերը կը բաժնէ լեհ եւ ռուս ազատատէրերու: Ժողովրդական ընդվզումի չարժում մը ծաւալ կը ստանայ ԺՋ. դարէն սկսեալ: Ըմբոստութեան չարժումին գլուխը կ'անցնի Բոգդան Խմելնիցկի (մօտ 1595-1657) կազակ նախկին հարիւրապետ մը: Այս վերջնոյն գլխաւորած չարժումին, անշուշտ, քաղաքական նպատակներով, ժամանակ առ ժամանակ զօրավիգ կը կենան մոսկովեան Ռուսիան, Օսմանեան պետութիւնը, եւ Կ. Պոլսոյ Ցոյն Պատրիարքարանը:

Բոգդան Խմելնիցկի, ըմբռնելով թէ հակառակ իր արձանագրած չարք մը յաղթանակներուն լեհ ուժերու դէմ, [illegible] օրինակ Ժոլտիյէ Վոդի, Կորսուն, Պիլիաւցի ճակատամարտերը 1648ին, Բատոգի մարտը 1652ին եւայլ, միայնակ չի կրնար ապահովել վերջնական յաղթանակը Լեհաստանի դէմ, 1654 Յունուար 8 (18ին) դաշնագիր մը կը կնքէ Ռուսիոյ հետ Պերեսլավլյա-յի ռադա-յի (խորհուրդ) ճամբով: Դաշնագրին համաձայն Ալեքսիս Միխայլովիչ, Ռոմանովներու տոհմին երկրորդ ցարը, յանձնառու կ'ըլլայ զօրավիգ կենալ եւ պինակցութեան ճամբով պաշտպանել Ուկրանիան՝ ընդդէմ «Լեհ կաթոլիկութեան»: Հեթման Խմելնիցկի կ'ընդունի ցարին դերագահ իշխանութիւնը՝ պարտադիր նախապայման օժանդակութեան: Այս ձեւով Ալեքսիս Միխայլովիչ կը դառայ «ցար բովանդակ Ռուսիոյ»: Այլեւս գոյութիւն ունին Մեծ եւ Փոքր Ռուսիա, իմա՝ Ուկրանիա: (Ի դէպ ռուսերէն անուանումը Окраина = ծայրամաս իմաստով կը հասկցուի): Դաշնագիրը կ'ընդունի նոյնպէս, թէ անփոփոխ կը մնայ Ուկրանիոյ ներքին կարգ ու սարքը:

Ուկրանիոյ ազատագրութեան հարցը չէր լուծուած, երբ 1657ին կը մեռնի Բոգդան Խմելնիցկի: Տասը տարի ետք Ռուսիա Լեհերէն կը խլէ Սմոլենսկ, Զերնիգով եւ Կիեւ, ինչպէս նաեւ Դնեպրի ձախափընեայ շրջանը: Անդրուսովը պինադուլը (1657), որ առժամեայ վերջ կու տար ռուսեւլեհ պատերազմին, Ուկրանիոյ մասնատումը կը հաստատէ:

Այնուհետեւ, Ռուսիոյ մնայուն քաղաքականութիւնը կ'ըլլայ ռուսացնել ուկրէն ժողովուրդը: Ուկրէն պատմութեան այդ դժնդակ ժամանակաշրջանին է որ հրապարակ կու գայ Ուկրանիոյ ազգային հերոսը Եան Մազեպա:

1687ին ցարը պաշտօնանկ ընելով Կազակներու պետը Սամոյլովիչը, քանի պարտադրուած էր օսմանեան բանակին կողմէ, անոր տեղ կազակներու առաջնորդ կը նշանակէ Մազեպան: Մեծն Պետրոսի ժամնաակաշրջանն է: Ծանօթ է ասոր ձգտումը. – առաւելաբար ասիական դիմադիծ ունեցող կայսրութիւն մը եւրոպականացնել, եթէ կ'ուզէք՝ արեւմտականացնել: Ցարին իսկ կարգադրութեամբ Մազեպայի պարտականութիւնը կ'ըլլայ պաշտպանել կայսրութեան հարաւային սահմանները՝ ընդդէմ Թաթարներու, օր աւուր առաւել սպառնալից: Սահմանուած՝ պարտադիր կարգով ծառայելու ցարին, Մազեպա միաժամանակ կ'աւէ կայսերապետական բիրտ տիրապետութիւնը: Այսպէս, քաղաքական իւրայատուկ գիծի մը հետեւելով, Մազեպա ծառայելով հանդերձ ցարին, գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէ Շուէտի Կարոլոս ԺԲ. Թագաւորին հետ, որ 1700ին Նարվայի մէջ պարտութեան մատնած էր Ռուսերը: Մազեպայի նպատակն էր Շուէտացիներուն հետ դործակցաբար ազատագրել իր երկիրը ռուսական տիրակալութենէն: Ռուսիոյ եւ Շուէտի միջեւ նոր պատերազմ կը ծագի 1709ին: Մազեպա, որ կազակներու բանակին գլուխը կը գտնուէր, կը միանայ չէտականն ուժերուն: Սակայն, 1709 Յունիս 9ին ռուս բանակը կը չախչախէ Շուէտի եւ կազակներու ուժերը Պոլտավայի մօտ: Մազեպա կը մեռնի Բենդերի ճահատամարտէն (1709 Հոկտ. 20) քիչ ետք: Այսպէս յօդս կը ցնդին Ուկրանիոյ ազատագրման յոյսերը:

Եկատերինէ Բ.ի գահակալութեան ժամանակաշրջանը, 1762էն 1796, ուկրէն պատմութեան տաժանելի շրջաններէն մին կ'ըլլայ: Ռուսերու կը յատկացուին լայն տարածութիւններ երկրին մէջ: Բիւրտ ճնշումներ ի գործ կը դրուին, կ'արձանագրուին պարբերական ջարդեր: Այսպէս, 1775ին կը ջնջուի Զապորոժեան Սէչ ինքնավար շրջանը, ուր համանուն կազակներ ԺՋ. դարէն սկսեալ բուռն պայքար կը մղէին Ուկրանիոյ ազատագրութեան համար: Տեղւոյն կազակները կը ջարդուին եւ երկրէն կ'արտաքսուին: Ի դէպ, առ ի մանրամասնութիւն, կայսրուհին ճորտացման-ռուսացման այդ քաղաքականութեան դէմ ուժգին չարժում մը ծայր կու տայ 1773ին եւ կը տեւէ մինչեւ 1775, Դոնի Կազակ Եմիլեան Պուգաչովի գլխաւորութեամբ, ինքզինք Պէտր Գ. կայսր հռչակած:

Ռուսացման քաղաքականութիւնը կը չարունակուի ամբողջ ԺԹ. դարուն: Ուկրեներէնը բարբառ կը նկատուի եւ 1863ին Վալուեւի Շրջաբերականով ու 1876ի Էմսի ակթով ռուսերէնը կը դառնայ պաշտօնական պարտադիր լեզու դպրոցներուն, կրօնատեղիներուն եւ պետական հաստատութեանց մէջ: Ուկրեներէնի գործածութիւնը կ'արգիլուի:

Այսուհանդերձ, ազգային զարթօնքը չուշանար, որուն գլխաւոր դերակատարը կը դառնայ քերթող Թարաս Շեւչենկո (1814-61)(**):

Նոր ժամանակներու Ուկրանիոյ անդրանիկ անկախութիւնը կը հաստատուի 1918 Յունուար 22ին, յետ 1917ի ռուսական Փետրուարեան Յեղափոխութեան: Կը կոչուի Ուկրանիոյ Ժողովրդավար Հանրապետութիւն: Պետութեան նախագահ կ'ընտրուի փրոֆ. Միխայլօ Հրուշեւսկի. կը կազմուի ազգային բանակ. կը հաստատուի պետական դինանշան ու դրօշ՝ կապոյտ – Դեղին, եւլն.:

Զուչանար հակահարուածը, քանի ռուսական ազգային քաղաքականութեան հետեւողութեամբ, Ռուսիոյ նոր իշխանաւորը՝ Լենին նկատել կու տայ, առանց բառերը ծամծմելու, թէ «Եթէ կորսնցնենք Ուկրաինան, կը կորսնցնենք մեր գլուխը»:

Ակէ անդին՝ արդէն այլ պատմութիւն. առաւել ծանօթ բոլորիս:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ծանօթ.–

(*) Հիմնականին մէջ լայնատարած Եւրոպայի հողատարածքէն (549·000) քիչ աւելի է՝ 604·000 քառ. քմ.: Բնակչութեան ընդհանուր թիւը՝ կը տարուբերի 51-53 միլիոնի միջեւ (կը պակսին նոր վիճակագրութիւններ). Ռուսերու թիւը 11 միլիոնէ աւելի: Տիրական դիրք կը գրաւէ Արեւելեան Եւրոպայի հարաւարեւմտեան մասին մէջ: Հարաւը՝ Սեւ եւ Ազովի ծովեր: Արեւմուտքը՝ սահմանակից արեւելեան շարք մը երկիրներու: Երկիրը հարուստ է հանածոներով: Նկատի կ'առնենք առանձնապէս Դոնեցկի աւազանը (Դոնբաս), Մերձդնեպրեան եւ Մերձկարպատեան շրջանները: Կը նկատուի աւանդական շտեմարան հացահատիկի՝ Ռուսիոյ համար, յատկապէս:

(**) Թ. Շեւչենկոյի գործերը առաջին անգամ թարգմանաբար տպագրուած են 1879ին «Բազմավէպ»ի մէջ, վենետիկ: Թարգմանողը՝ Հ. Քերովբէ Քուշնէրեան: Ժ.Մ.

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ, ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԻԳ.

ՀԱԼԷԹ ԷՖԷՆԴԻՒ ԳԼՈՒԽԸ

Այսպէս ահա Տիւզեանները եւ Պէզճեանի Թշնամի Հալէթ էֆէնտի վերջին անգամ մարմնէն անջատուած գլուխ մը ըլլալով մտաւ պալատ եւ գլխուն ինքնութիւնը ճշդուելէ վերջ, նոյն պարկին մէջ դրուելով ծայրը երկաթ մը կապեցին եւ նետեցին ծով, որպէսզի չպղտոռէ հողը:

Երբ Պէզճեան լսեց թէ Հալէթ գլուխ մը ըլլալով բերուած էր եւ այդ գլուխը ծով նետուած, հանդարտ մտաւ տուն եւ քրոջը դառնալով ըսաւ:

–Մեղի օղիի սեղան մը պատրաստէ:

–Ինչո՞ւ:

Պէզճեան միայն չատ մտածկոտ կամ չատ ուրախ եղած ատեն տուն կուգար եւ օղի մը կ'ուզէր:

– Քոյրիկ, Տիւզեաններուն ալ լուր ղրկէ, որպէսզի գան ու միասին խմենք: Եղբայրները հիմա կուգան:

Քոյրը բան չէր հասկցած: Տիւզեաններուն լուր ղրկեց թէ եղբայրը կը խնդրէր որ իրենց գային օղի խմելու:

Տիւզեան եղբայրները եկան եւ Պէզճեանի քով գացին, ու զարմացած հարցուցին.

–Ճարութիւն, դուն այս տեսակ տովորութիւն չունէիր, այս ի՞նչ է:

–Ձեր մայրն ու քոյրն ալ հրաւիրեցէք, որպէսզի տեղանակից ըլլան մեզի:

Նոյն միջոցին ներս մտան Տիկին եւ օրիորդ Տիւզեան:

Օրիորդ Տիւզեան չիտակ գնաց օղիի սեղանին գլուխը:

–Ի՞նչ է այս, նոր սովորութիւն կը տեսնեմ:

–Ամէնս օրիորդ, ճիշտ նոյն հարցումը կ'ընէին քիչ առաջ քոյրս եւ ձեր եղբայրները: Այսօր ոսկի է, յաղթանակի ոսկի, դոհարանութեան ոսկի է:

Իրոլորը զարմացած կը նայէին, առանց բան մը հասկնալու:

–Հալէթ այսօր Պոլիս վերադարձաւ, ըսաւ Ճարութիւն:

Իրոլորը զամուեցան իրենց եղած տեղը, ժպտունած եւ դողդոջուն:

Ճարութիւն Պէզճեան խնդաց:

–Այո, Հալէթ Պոլիս եկաւ տոպրակի մը մէջ: Աւելի ճիշտ միայն գլուխը եկաւ եւ ինքնութիւնը ճշդուելէ վերջ պարկով միասին ծով նետուեցաւ:

Օրիորդ Տիւզեան հեծկլտաց.

–Իր գլուխը չի վերադարձներ մեզի մեր սիրելիները, բայց գէթ գոհ ենք որ անոնց հոգին հիմա հանգիստ է:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

– Գիտե՞ս Ճարութիւն, չարունակեց օրիորդը, այնքան ատեն որ այդ հրէշը ողջ էր, միշտ վախ ունէի որ կեսարիա ազգտորուած եղբայրներուս եւ քեզ ալ կըրնայ չարիք հասցնել: Միշտ Աստուծոյ առաջեւնէն քով գացիր, ու զարմացած հարցուցիր.

–Ճարութիւն, դուն այս տեսակ ս

Պ. Ալեքսանդր Խաչատուրեան,
Լէօ-Ճիւան Խաչատուրեան,
Քրիսթին եւ Էրիք Ռիչի,
Սարգիս Ռիչի,
Պ. Լուի Լոց,
Իվոնն եւ Պենինեօ Ռիչի,
Էլիզ եւ Պետրոս Խաչատուրեան,
Էլիզապէթ, Ռոտոլֆ եւ Ուիլիըմ Խաչատուրեան,
Տիկին Սիրվարդ Պալեան,
Նաթալի Տիւրան
ինչպէս նաեւ Խաչատուրեան, Ռիչի, Լոց, Տիւրան ընտանիքները եւ բարեկամները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, գաւկին, քրոջ, Թոռան, Հարսին, Թոռան կնոջ եւ ազգականին՝

ՍԵՒԻՐԻՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ-ՖՐՈԼԻԺԷՐԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 9-ին, 31 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15, ժամը 15-ին Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6 avenue Bourgain 92130 Issy-les-Mlnx

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսի-լէ-Մուլինոյի գերեզմանատունը:

Յաւակցութիւնները՝ տոմարով:

«ՅԱՌԱՋ». Մեր ցաւակցութիւնները Խաչատուրեան ընտանիքին եւ Տիկին Սիրվարդ Պալեանին:

Alexandre Hatchadourian, son époux,
Léo-Djivan Hatchadourian, son fils,
Christine et Eric Ricci, ses parents,
Sarkis Ricci, son frère,
Monsieur Louis Lotz, son grand-père,
Yvonne et Benigno Ricci, ses grands-parents,
Elise et Bedros Hatchadourian, ses beaux-parents,
Elisabeth, Rodolphe et William Hatchadourian, sa belle-sœur et ses beaux-frères,
Madame Sirvart Balian,
Nathalie Durand,
Et les Familles Hatchadourian, Ricci, Lotz, Durand, ainsi que tous les amis ont la grande douleur de vous faire part du décès de

Séverine
HATCHADOURIAN-FROLIGER

survenu le jeudi 9 décembre 2004 à l'âge de 31 ans.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mercredi 15 décembre 2004 à 15h, en l'Eglise Apostolique Arménienne Sainte-Marie Mère de Dieu, 6 avenue Bourgain 92130 Issy-les-Mlnx

Un registre de condoléances recevra vos signatures.

L'inhumation aura lieu au cimetière d'Issy-les-Moulineaux.

«HARATCH».— Nos condoléances à la Famille Hatchadourian et à Madame Sirvart Balian.

(Շար. Ա. էջէն)

ռեր վերջնական որոշում մը որով բանակցութեան թուական տրուէր Անգարայի, սակայն առանց անդամակցութեան նախապայմանին:

Թուրքիոյ վարչապետը անդրկական մամուլի ծանօթ անուններուն հարցազրոյցներ տուած է նոյն հարցին առընչութեամբ. յիշեցնելով որ Միութեան անդամ ոչ մէկ երկիր 41 տարի սպասման շրջան ունեցած է, ըսած է. «Եթէ Եւրոպական Միութիւնը պարզապէս ընտրէ քրիստոնէական ակումբ մը ըլլալով մնալ, մենք ընելիք չենք ունենար այլեւս: Սակայն եթէ այս երկիրները Թուրքիոյ "ոչ" ըսելով աչխարհի մնացեալ մասին հետ կամուրջները քանդեն, պատմութիւնը չի ներեր զիրենք: Մեզի համար այլընտրանք չկայ. կամ ամբողջական անդամակցութեան ուղղութեամբ որոշում կը տրուի, կամ ոչինչ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Դեկտ. 14ին, 2000 հրաւիրեալներու ներկայութեան բացումը կատարեց աչխարհի բարձրագոյն հրապարակ կամուրջներէն (վիատիւֆ) մէկուն՝ Միյոյի կամուրջին: 270 մեթր բարձրութիւն ունի Թառն գետի վրայ եւ 2460 մ. երկարութիւն: Գործածութեան կը դրուի Դեկտ. 16ին եւ էյֆաժ ընկերութիւնը 78 տարուան արտօնութիւն մը ունի որպէս սեփականատէր եւ յանձնառու է 120 տարիէն Պետութեան յանձնելու լաւ վիճակի մէջ: Ճարտարապետը անգլիացի է: Արժած է 394 միլիոն եւրօ, բայց Թոյլ կու տայ կառքերուն որ բաւական ճամբայ չհային դէպի Սպանիա: Անցքը կ'արժէ 4 եւրօ 90: Կամուրջը կը տոկայ մինչեւ ժամական 250 քմ. արագութեան հովերու:

ՍԱՐՔՈԶի, ԻԻ.ԷՄ.ՓԷ.ի նորընտիր նախագահը, արտասահմանեան իր առաջին այցելութիւնը վերապահեց Իսրայէլի ուր մեկնեցաւ 48 ժամուան համար Դեկտ. 14ին: Ինք ալ (ծագումով հրեայ) կնոջ ընկերակցութեամբ պիտի ջանայ փոխհատել Հրեաներու հակաֆրանսական զգացումները, փորձելով վերջ դնել Կօլեան Ֆրանսայի արարամէտ քաղաքականութեան: Այս այցելութիւնը «պետական ճամբորդութեան» քնոյթ ունի եւ Իսրայէլ որոշած է գինք ընդունիլ կարմիր գորգը փռուած: Պիտի տեսնուի Շարոնի եւ նախագահին հետ, այցելէ Եատ Վաշէմի մեմորիալը, ելոյթ ունենայ եւ ցոյց տայ որ տարբեր է Շիրաքէն: «Թրիպիւն Ժիւիվ»ի Դեկտեմբերի թիւին մէջ հարցազրոյց մը տուած է խորագրուած՝ «Մոիպողականը՞. Իսրայէլի ապահովութեան իրաւունքը»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայքից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաչտօնաւարութեան քառամեայ չրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոչուած է ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիչեցնէ.

– Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸՆԴԱՌ յանձնել տարիներուն եւ 2004 տարւոյ իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՎՃԱՐՔԵՐԸ:

– Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸՆԴԱՌ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոսթով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուչ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (Նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18 տօնն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

*
**

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանղական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 19-ին, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խոհակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Փոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Վազգէն Էսկիճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւչատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30ին «Կարպիս Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաչ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաչ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– 06·12·93·09·80
– 04·91·93·53·59 թիւերուն:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16,

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

ժամը 20·30ին
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՈՑԻՆ ՀԱՐՑՆՈՒՄ ԵՆ ...»
Ռատիօ-երեւանի գեւարճալի աներկտոթները

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.

Prix de la soirée : 90 Euros.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2005
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
կաղացող մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.091

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.091

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՆԻՒԹ Է ՀԱՑՈՑ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՔԱՇԵԼ ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 14ին, Ազգ. ժողովին մէջ ալ Հայոց Ցեղասպանութիւնը մաս կազմեց օրակարգին, որ կը վերաբերէր կառավարութեան ուղղուած հարցումներու: Ֆ. Պայրու (ԻԽ.ՏԷ.ԷՖ.ի նախագահ) այսպէս ըսաւ Արտաքին նախարարը որ քանիցս կրկնած է «հայկական ողբերգութիւնը», փոխանակ գործածելու ցեղասպանութիւն բառը, մանաւանդ որ այդ ցեղասպանութիւնն է զոր օրէնքով դատապարտեց Ֆրանսան Ազգային ժողովի մեծամասնութեամբ: Պատասխանին մէջ, Մ. Պարնիէ հաստատեց.- «Բոլոր հարցերը, ի մասնաւորի Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը պիտի ներկայացուին բանակցութեանց ընթացքին: Վէրք մըն է որ չի սպիանար», աւելցնելով թէ նախապայման մը չէ:

Մթնոլորտը այնքան լարուած է որ հաւանական իսկ կը նկատուի որ Թ. Պլէր, Մեծն-Բրիտանիոյ վարչապետը տրամադիր ըլլայ պիղծ գործարքներ ընելու Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, հանդարտեցնելու համար իրենց մտավախութիւնները: Օրինակ, կ'ուզէ յետաձգել բանակցութեանց սկիզբը մինչեւ 2005ի երկրորդ վեցամսեային եւ մինչեւ իսկ «ելք»ի յղուած մը կրնայ ընդունիլ բանակցութեանց ընթացքին, որ թոյլ տայ թեկնածուն մերժելու կարելիութիւնը:

Ֆիկարօ (Դեկտ. 15) անդամ մը եւս լայն տեղ կու տայ Թուրքիոյ հարցին: Լրատուութեան բաժնին մէջ կան զանազան յօդուածներ յիշելով նաեւ թէ Ռ.-Թ. իշտողանի համբերութիւնը հատած է եւ եթէ «ամբողջական անդամակցութիւն» չընուհուի Դեկտ. 17ին, Թուրքիա չի վարանիր «ո՛չ» ըսելու:

Միշտ լրատուութեան բաժնին մէջ, լայն տեղ տրուած է Թուրքիոյ Հայերուն եւ Մարի-Մլչէլ Մարթինէ հարցազրոյց մըն ալ ունի Ակօսի խմբագրին Հրանտ Տինքի հետ: Սկիզբէն, թղթակիցը չի ծածկեր որ ենթական չգայնացած է Ֆրանսայի մէջ բարձրացող հոսանքէն Հայոց Ցեղասպանութեան առթիւ: Կը պատմէ որ նոր վերադարձած է Մարսէյլէն ուր «հանդիպած է փրանսահայ գաղութի պատասխանատուներուն եւ բազմաթիւ ընտրեալներու» ու կը հառաչէ.- «Հոս ծըլնած մեծցած եմ: Ուժի չեմ հաւատար, այլ նախընտրաբար երկխօսութեան: Անդամակցութիւնը լաւագոյն միջոցն է որ ժողովրդավարութիւնը զարգանայ Թուրքիոյ մէջ»: Թղթակիցը կը չեշտէ որ Հ. Տինքի դէրքը հակոտնեայ է Ֆրանսահայ գաղութին դէրքին: Ի դէպ, Բազմարուեստից վարժարան աւարտելու հարկ չկայ այս տարբերութիւնը հակնալու եւ տրամաբանական դտնելու: Պոլսոյ Հայը եւ Ֆրանսայի Հայը չեն կրնար նոյն մօտեցումը ունենալ ու հարցը բացատրութեան ալ չի կարօտիր (Սփիւռքի «բացառութիւնները» նկատի չենք առներ): Տինք համոզուած է որ «Թուրքիա կը փոխուի» եւ հրաւէր կը կարդայ Ֆրանսահայերուն որ «կոյր չըլլան եւ չդործեն մխայն իրենց զգացումներով»: Յօդուածագիրը չի ծածկեր որ ԺԹ. դարու վերջաւորութեան 2 միլիոն Հայեր կ'ապրէին Թուրքիա, այսօր 70 հազար են: Գրութեան վերջաւորութեան, թղթակիցը կ'անդրադառնայ նաեւ Ան-Պրիժիթ Ալպրէքթսէնի (ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Աղրբեջան, Վրաստան եւ Հայաստան) որ դիտել կու տայ.- «Բարի կամեցողութեան արարք մը կը բաւէ Թուրքիոյ կողմէ որպէսզի Հայերը ընդունին Հանրապետութեան լինքնութեան կը դպի: Այդ հարցը նաեւ Թրքական լինքնութեան հարցն է: Հոնկէ պէտք է անցնել: Հանրապետութեան համար հատուածութեան դաս մը կ'ըլլայ»:

Լիպերասիոնի նոյնպէս վիճարկումի էջ մը ունի, ուր կան վանազան թեր ու դէմ կարծիքներ:

Սիրվի Կուլտուի տեսակէտը ծանօթ է (հեղինակն է «Մեծ Թուրքը եւ Վենետիկի Հանրապետութիւնը» հատորին): Բուռն ընդդիմադիր մըն է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Սկիզբէն հաստատում մը կ'ընէ.- «Անդամակցութեան բանակցութիւններ բանալ, որոնք անդամակցութեան չեն տանիր, ահաւասիկ եւրոպացի կարդ մը պետավարներու վերջին պատրանքը...»: Յօդուած ունի նաեւ Շումիուրիյէթի խմբագրապետը՝ Ալի Սիրմէն, որու խորագիրն է.- «Թուրքիա արժանի է Եւրոպայի»: Ալէն Տիւհամէլ երկդիմի գրութիւն մը ունի, խորագրէն սկսեալ՝ «Իսկ եթէ» Շիրաք իրաւունք ունի»:

Լիպերասիոնի լրատուութեան բաժնին մէջ, յօդուած մը ստորագրած է Մարք Սեմա, որ կը վերաբերի Պասքըն Օրանի, մարդկային իրաւանց պաշտպան մը, որ մահուան սպառնալիքներ կը ստանայ: Հեղինակն է այդ նիւթին նուիրուած տեղեկագրի մը:

Գաձար Անշէնէ (Դեկտ. 15) բառախաղով խորագիր մը յաղորդած է, խօսքը տալով Թուրքերուն, որոնք չեն հասկնար Ֆրանսացիներու թշնամութիւնը՝ «Vous travaillez 35h et nous on Bosphore»...: Մմբագրականն ալ նուիրուած է Թուրքերուն եւ կը յիշուի Հայոց Ցեղասպանութիւնը, նիւթ մը որ «կը վշտացնէ Թուրքիան, ամէն անգամ որ կ'ոգեկոչուի»:

Ֆիկարօ ալ (Դեկտ. 15) հրատարակած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան, Ռ.Ա.Կ.ի եւ Հայ Դատի «Բայ Նամակը» Հանրապետութեան նախագահ Ժ. Շիրաքի:

***

Դրամական Համաշխարհային Հիմնարկը (ԷՖ.ԷՄ.Ի.) 10 միլիառ տոլարի վարկ մը բացած է Թուրքիոյ երեք տարուան վրայ:

***

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան որ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի ընկերակցութեամբ Դեկտ. 15ին Պրիւսէլ մեկնած է, իր կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին հետ վերջին հանդիպումին չորս կէտով ամփոփած է իր կեցուածքը: Ան կը խնդրէ որ Եւրոպան նոր-նոր խոչընդոտներ չյարուցանէ Թուրքիոյ անդամակցութեան, կը կրկնէ թէ ամբողջական անդամակցութենէն տարբեր որեւէ որոշում պիտի չընդունին, Թուրքիա իրեն վիճակած բոլոր պարտականութիւնները կատարած է ու Միութենէն անկեղծ վերաբերում կ'ակնկալէ, ինչ որ ալ ըլլայ տրուելիք որոշումը, Թուրքիան չհատուր պիտի ըլլայ:

***

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Դեկտեմբեր 14ին լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ըսած է թէ Հայաստան կ'աղջունէ Թուրքիայէն ցեղասպանութեան ճանաչում պահանջող կեցուածքը: Ակնարկելով նախարար Մ. Պարնիէի այդ մասին յայտարարութեան, Վ. Օսկանեան չեշտած է.- «Պարզ է դառնում որ Հայոց Ցեղասպանութեան խնդիրը դուրս է եկել զուտ հայկական շրջանակներից, կրելով համամարդկային բնոյթ, եւ Եւրոպական Միութիւնը խնդիրը դիտարկում է միայն նշուած տեսանկիւնից»:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՊԵՏՐՈՍ ՋՕՊԵԱՆ

«Մարմարա»յի Դեկտ. 14ի թիւէն ցաւով տեղեկացանք որ նախորդ օրը Թորնթոյի մէջ մահացած է Թերթին նախկին արտօնատէրն ու խմբագրապետը Պետրոս Ջօպեան:

Ծնած էր 1923ին Օրթաղիւղ, սեբաստացի ծնողներէ: Նախնական կրթութիւնը ստացած էր Թաղին Թարգմանչաց վարժարանին, ապա Լսեաւանի մէջ: Երկրորդական ուսումը աւարտելէ ետք կեդրոնական մէջ, վկայուած էր Պոլսոյ Թէքնիք համալսարանէն որպէս ճարտարապետ (1948): Ամուսնացած էր «Մարմարա»յի հիմնադիր Սուրէն Շամլեանի աղջկան Սեդայի հետ ու աներհօր մահէն ետք ստանձնած Թերթին պատասխանատուութիւնը, մինչեւ 1967 երբ ընտանեօք գաղթած էին Գանատա:

Որպէս խմբագիր Թերթին էջերուն մէջ ցրուած մեծաթիւ դրութիւններ կը մնան իրմէ որոնք հաւաքուած չեն հատորով մը: Միայն վերջերս հատորով լոյս տեսաւ Ու. Սարոյեանի հետ դէպի Պիթլիս ուղեւորութեան յօդուածաշարքը որ տեղին հրատարակուած էր «Մարմարա»յի մէջ:

Պ. Ջօպեան որպէս նաեւ ճարտարապետ անջնջելի հետք ձգած է Պոլսոյ մէջ, ըլլալով ճարտարապետը Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին վերաշինութեան:

Մեր ցաւակցութիւնները կ'ուղղենք Սեդային եւ զաւկին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՎՐԱՍՏԱՆ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ ՉԻ ԿԻՐԱՐԿԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ադրբեջան առիթ չի փախցներ նեղութիւն պատճառելու համար Հայաստանի: Ինչպէս գրած էինք, վերջերս երկու անդամ ադրբեջանեւվրացական սահմանին վրայ արգիլած էր կեդրոնական ասիական բեռներու Վրաստան փոխադրութիւնը, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնցմէ մաս մը կրնայ Հայաստան ղրկուիլ յետագային: Ադրբեջանի փոխվարչապետը յայտարարած էր որ վրացական իշխանութիւններէն կը պահանջեն Ադրբեջանէն հոն փոխադրուած բեռները Հայաստան չղրկել:

Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Սալոմէ Զուրաբիչվիլի անդրադառնալով հարցին, յայտնած է թէ իր երկիրը ինչպէս Հայաստանի, Ադրբեջանի հետ ալ լաւ յարաբերութիւններ ունի եւ կը մերժէ տնտեսական որեւէ պատժական միջոցի ձեռնարկել Հայաստանի դէմ: Ան եզրցուցած է թէ եթէ չէզոքութենէն տարբեր դիրք ունենալին իրենց երկու դրացիներուն հակամարտութեան նկատմամբ, յարաբերութիւններու լարումին առաջնորդել կր նշանակէր ատիկա ու կործանարար հետեւանք կ'ունենար ամբողջ շրջանին համար:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15)

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ԱՐԿԱԾԱՄԱՀ

Դեկտեմբեր 13ին Երեւան – Սեւան կառուղիին վրայ, Զարենցաւանի մօտ լինքնաշարժ մը եւ համբորդատար հանրակառք մը բախում ունեցած են: Լինքնաշարժին վարորդը իջեւանցի Վիկտոր Բալասանեան եւ հանրակառքի ճամբորդներէն Զարենցաւանի բնակիչ Տիգրան Սարդսեան մահացած են: Եօթը ճամբորդ ալ վիրաւորուած հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՄԱՄՈՒԼ

Մոնտ (Դեկտ. 15) ուժ էջնոց յաւելած մը հրատարակած է, ուր զանազան յօդուածներ լոյս տեսած են տարբեր նիւթերու մասին: Հեռաքրքրական բնոյթ ունի մասնաւորաբար Նիլիւֆէր Կէօլէի հետ հարցազրոյցը: Ընկերաբան Թրքուհին, ուսումնասէր է ԷՀԷՍՍ-ի (ընկերային ուսումի բարձրագոյն վարժարան) մէջ: Հոն կ'արծարծուի նաեւ Հայկական հարցը եւ այն հարցումին որ կը վերաբերի սահմանին փակումին եւ հայ – թրքական հաշտութեան, Ն. Կէօլէ կը պատասխանէ.- «Օսմանեան կայսրութենէն հանրապետութիւն անցքը դժուար եղաւ, հարցեր ստեղծեց: Այսօր, իսլամականութեան ուղղութեամբ լինքնութիւն մը իսլամական եւ օսմանեան անցեալին հետ մերկասպը քնականոնացնելու միջոց մըն է, որովհետեւ այս անցքը միշտ չաւ յատակ չէ: Ապրում մը կայ, բայց միաժամանակ չարունակականութիւն մը: Եւ երբ հարցը Հայաստանի կը վերաբերի, յայտնի չէ որ չարունակականութեան մէջ ենք, իսզումին, թէ երկուքին ալ: Եթէ ցեղասպանութեան ճանաչումը այդքան հարց կը ստեղծէ, պատճառն այն է որ Թուրքերու

«ՀԱՅԵԼԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԳԵՂԵՑԻԿ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Բոլորովին դիպուածով ձեռքս անցաւ գեղեցկատիպ, դունաւոր, հետաքրքրական միջուկով ամսագիրը մը: «Հայելի Հայաստանի»ին չորրորդ, Հոկտեմբերի թիւն էր: Ուշադրութիւնս գրաւեց կողքին վրայ գետեղուած «Հաւատ Հայաստանի ապագայի հանդէպ» խորագրին վերջին բառին «է»ն: Սխալ մը չէր կրնար ըլլայ ան. արդեօ՞ք: Ու արագ թերթատումով ուղեցի ստուգել: Չէ՛, սխալ չէր: Ամբողջութեամբ լոյս կը տեսնէր հայերէնի դասական ուղղագրութեամբ: Եւ կարեւոր է մատնանշել որ ան կը տարբերի նոյն ուղղագրութեամբ հրատարակուող այլ թերթերէ անով որ դասականը եկուորի, հիւրի պէս չէ հոն, այլ երկար ատենէ ի վեր ներկայ տանտիրոջ: Մինչ հայաստանեան դասականով լոյս տեսնող թերթերը ընդհանրապէս չեղումներ կ'ունենան դէպի խեղաթիւրութիւնը, այս մէկը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ որ գոնէ նիւթերը չարողը միշտ դասականը գործածած մէկն է. վարժ է այդ ուղղագրութեան ու յատուկ չանքի պէտք չունի աթեղեանականով չդրելու համար: Լեզուական այս ճիշդ նախընտրութենէն զատ ամսաթերթը ուշադրաւ է այլ բծախնդրութեամբ մըն ալ որ այս անգամ կը վերաբերի արեւմտահայերէնին գործածութեան: Հոն էլ կան որոնք արեւմտահայերէն են ու չեն յայտնուիր արեւելահայերէնի վրէպներ որոնք գրեթէ սովորական երեւոյթ են արեւմտահայերէն բնագիր մը, կամ օրինակ, հարցազրոյց մը հիւրընկալող այլ թերթերու պարագային:

60 էջնոց թերթին մէջ սփիւռքեան նիւթերով բաւական էջեր կան. Նոր Ջուղայի 400ամեակ, Ադնաւուր, Նուպար Փաշա, Սիրվարդ Գարամանուկեան, եւլն.: Անոնք պահ մը մտածել կու տան թէ արդեօ՞ք Սփիւռքի համար նախատեսուած հրատարակութիւն է: Ապահովաբար խմբագրութիւնը իր ձեռնարկած թերթին մասին ծանօթացումի լայն տեղեկութիւն տուած է առաջին թիւով ու բաւականացած: Զորրորդ թիւին խմբագրական կազմի, հասցէներու եւլն. սիւնակը որպէս դիւրաւոր խմբագիր կու տայ Գրիգոր Սուքիասեանի, որպէս պատասխանատու խմբագիր Գայեանէ Ծովհաննիսեանի անունները: Կայ Լիբանանի, Լոս Անճըլըսի, Մոնրէալի, Փարիզի (Համբարձում Սուքիասեան) թղթակիցներու ցանկ մը: Այդ սիւնակին մէջ որպէս հրատարակիչ նշուած է «Թհխս Ուիք» («Այս Շաբաթ») ընկերութեան անունը, այսուհանդերձ Հայաստանի մէջ պատրաստուած, հոն հրատարակուած թերթ է:

Կ'արժէ արագ ակնարկով մը անդրադառնալ պարունակութեան ալ. առաջին ծաւալուն, երկու էջ գրաւած նիւթը Մեսրոպ Արք. Աշճեանի վերջին հարցազրոյցն է պատկերազարդ (զրուցավար՝ Գ. Ծովհաննիսեան) որ ունի «Հայաստանի Ուխտաւորը» խորագիրը եւ զետեղուած է «Հայաստան – Սփիւռք» վերտառութեան տակ: Մեսրոպ Արք. որ հոն կը պատմէ հայաստանեան իր գործունէութեան զանազան երեսակներուն մասին, կը խօսի հարազատ, անխառն արեւմտահայերէնով որ րնդմիջուած չէ դէպի արեւելահայերէն չեզումներով:

Իրանէն Շաքէ Ա. Պետրոսեան գրած է Նոր Ջուղայի մասին: Կու տայ հակիրճ պատմական մը, եկեղեցիներու, թանգարան – մատենադարանի չէնքէն նկարներ, ներկայի գործունէութեան մասին տողեր:

Ծանօթացումի էջ մըն է «Երկիր եւ Մշակոյթ»ին նուիրուածն ալ: Հոս ալ կազմակերպութենէն Բաֆֆի Նիզիպլեան կը պատմէ նպատակներու, ծրագիրներու մասին: Տրուած են (անգլերէն) մանանճիւղերու ներկայացուցիչներուն ցանկը, անուններ:

Գայեան Մանուկեան գրած է Զաւախքի ներկայի վիճակին մասին: Գրութիւնը խորագրուած է «Հայաթափում»: Վրաստանի հարաւային, Հայաստանի սահմանամերձ այդ շրջանը ուր կ'ապրին Վրաց հայերու 90%ը, Ռուս. Միութեան քանդումով, տնտեսական կապերուն խզումով դժուար կացութեան մատնուած է ու արտագաղթի վայր դարձած: Ինչպէս կ'ըսէ յօդուածագիրը, 80ական թուականներուն 500 հազարի հասնող Հայութեան թիւը վերջին մարդահամարին 300 հազարի իջած է. նախապէս 250–300 տուն ունեցող գիւղերու մէջ այսօր մօտ հարիւր տուն մնացած է միայն: Հասկնալի է որ այս վիճակը կ'ազդէ դպրոցական կեանքին ալ: «Հայկական որոշ գիւղերում փակւում են դպրոցները, քանի որ տարրական դասարաններում կամ երեխաներ չկան, կամ շատ քիչ են: Բուղաչէն ու Բալխօ գիւղերի աշակերտութիւնը յաճախում է հարեւան Զակ գիւղի միջնակարգ դպրոցը: Զակ գիւղի միջնակարգ դպրոցում այս տարի առաջին դասարան է յաճախում 9 երեխայ, որոնցից վեցը տեղացի, իսկ մնացեալ երեքը հարեւան գիւղերից են: Այդ երեք փոքրիկները ամէն առաւօտ քայլելով գնում են մի գիւղից միւսը» կը գրէ Գ. Մանուկեան. ապագայի նախատեսութիւնը շատ աւելի մռայլ է. «Ախալքալաքի 62րդ ռուսական զօրամասի լիովին հեռանալուց յետոյ, կարծում ենք, որ վիճակն աւելի անմխիթար կը լինի:...Արդէն յայտնի է որ Բաքու - Ճէյհան նաւթամուղն անցնում է Զաւախքի միջով. այն կառուցելու համար 5 քմ. շառաւիղով տարածք է պէտք, որն անցնելու է հայաբնակ շրջաններով: Նաւթամուղի անվտանգութիւնը, ամենայն հաւանականութեամբ, կը հսկի թրքական զինուժը, իսկ այդ պարագայում Հայոց համար բացասական հետեւանքներն անխուսափելի է»:

Իւրօրինակ հայաթափումի ահազանգը հնչեցնող էջ մըն է Պէյրութէն վարդան Թաշճեանի Լիբանանի հայ կեանքին ա-ռընչուած հրապարակախօսական գրութիւնը: «Ահազանգող թիւ» խորագիրով տուած է երիտասարդ քաղաքական ընկերաբան Սեւակ Յակոբեանի հետ հարցազրոյց մը: Այս վերջինին տուեալները առնուած են 500 հոգիի վրայ կատարուած հարցախոյզէ մը: Ինքնութեան, համարկումի խնդիրներ, կացութիւններ կ'արծարծուին հոն:

16–19 տարեկաններու վրայ կատարուած հարցախոյզը ուզած է գիտնալ թէ պատասխանողները իրենք զիրենք ի՛նչ կը նկատեն, Հա՞յ, Լիբանանցի՞, Արա՞բ: Արդիւնքներէն յայտնի կ'ըլլայ որ կէսէն քիչը պատասխանած են «Հայ», մէուսները ընտրած մնացեալ երեք պատասխաններէն որեւէ մէկը: Աւելի փայլուն չէ դրօշի ընտրութեան պարագան. Հայկական վարժարան յաճախող աշակերտներու 60%ը պատասխանած է թէ եթէ ընտրութիւնը իրեն մնար, օտար վարժարան կ'երթար: Պատճառը. «Հայերէնի դասէն ձերբազատելու համար»:

Ծնողներու պարագան աւելի տարբեր չէ. օտար վարժարաններու նախընտրութիւնը միայն անոնց նորելուկ փափաքին արդիւնք չէ. «Այսօր ոչ հայկական վարժարան յաճախող հայ աշակերտներուն ծնողներուն ուսումնական եւ կենցաղային մակարդակը շատ աւելի բարձր է, ինչ որ նր բացայայտէ գիտակից եւ նիւթապէս կարող դասակարգին անվստահութիւնը հանդէպ հայկական վարժարաններու»: Ծնողներուն առընչութեամբ կայ հետեւեալ տուեալն ալ. «Հայ առաքելական եկեղեցիներուն մէջ 1974ին արձանագրուած ամուսնութիւններուն 13,44%ը եղած են խառն ամուսնութիւններ, իսկ 2001ին այդ տոկոսը բարձրացած է 23,29%ի:

Այս վերջին համեմատութիւնը անուշադրելի ունի երիտասարդներու մտերմացման ընկեր-ընկերուհիի հայ ըլլալ-չըլլալու նախընտրութեան մէջ: Պատասխանողներուն մեծ տոկոսը տարբերութիւն չէ դրած Հայուն եւ օտարին միջեւ. մէուսին 20%ը ըսած է թէ անպայման հայ ընկեր կամ ընկերուհի մը կը փափաքի ունենալ որպէս ամէնէն մտերիմը: Նոյն խումբին բացարձակ մեծամասնութիւնը «հայրենիք» ըսելով հասկցած է Լիբանանը զոր կը նախընտրէ որպէս բնակավայր, քան երթալ Հայաստան ապրելու հեռանկարը: Արդէն «Պատանիներուն աւելի քան կէսը զգացական կապով աւելի կապուած է Լիբանանցի արաբ ժողովուրդին, քան Հայաստանցի հայ ժողովուրդին»:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Դատին հետ անոնց կապին, «1967ին կատարուած ու 1969ին հրատարակուած հարցախոյզի մը հայ ուսանողութիւնը 93% ըրական պատասխանած է «Հայ Դատով հետաքրքրուա՞ծ էք» հարցումին: Այսօր այդ տոկոսը միայն 65% է»:

Ցաջորդական էջերուն մէջ համով գրութիւն մըն է Ծովինար Նազարեանի ու Արմէն Օհանեանի «Հայրենիք» խորագիրով Մեղրիի կարճեւան գիւղին ներկայացումը (տե՛ս. քովի սիւնակները):

Ամսաթերթը ունի նորաճեւութեան, այժմէականութեան, պատանեկան, մարզական, բախտացոյցի բաժիններ:

Նորաճեւութեան, դիմայարդարումի էջերուն մէջ բազմաթիւ լուսանկարներով ներկայացուած է գեղեցկութեան սրահի մը գեկավարը Հրանոյշ Եղոյեան որ կ'ըսէ թէ բազմաթիւ մրցանակներու արժանացած է: Իսկ մարզական բաժինը գրաւած են Գոռ Վարդանեան որ քարաթէի վարպետ է, եւ Յակոբ Ձամպազեան որ Ա-ւստրալահայ մըն է եւ Հայաստանի մէջ կազմած է ֆութպոլի բազմաթիւ խումբեր:

Կարելի է վիճելի գտնել միակ թիւէ մը ամսաթերթի մը արժեւորել. բայց այնի է մէկ բան որ «Հայելի Հայաստանի»ն զանազանեալ ու հետաքրքրական բովանդակութեան մը մեկնակէտով կը պատրաստուի, ամբողջովին ազգային ուղղագրութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԶՈԿԵՐԻ, ՃԻԼՑԻ ԿԱՐՃԵԻԱՆՑԻՆԵՐԻ ԵՒ ԱՅԼ, ԲԱՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՄ՝
ՄԻ ՓԻՋ ՄԵՂՐԻ...

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Երբ կը յոգնէք աշխարհի որեւէ մայրաքաղաքի աղմուկից, երբ ձեր աչքերը կը յագենան օտար քաղաքակրթութիւնների շլացուցիչ լոյսերից, ձեր միտքը կը հրաժարուի այլեւս մարսել իրեն հրամցուող նորագոյն եւ առատ տեղեկատուութիւնը, հանգիստ տուէք ձեր զգայարաններին եւ գնացէք Մեղրի: Այստեղ՝ մայրաքաղաքից կտրուած հեռաւոր այդ տարածաշրջանում, դուք աւելի մօտ կը լինէք քաղաքակրթութեան արմատներին, մենակ Աստուծոյ առաջ եւ քնութեանը ներդաշնակ: Այստեղ ձեզ կը հրապուրեն Մեղրիի մասին զարմանահրաշ պատմութիւններով, բայց՝ առանց պարտադրուելու, առանց յոգնեցնելու, այլ՝ հիւրասիրութեան պէս, աղանդերի հետ: Սակայն Մեղրին ճանաչելու համար մի զգացէք, 450 քմ.ին աւելացրէք եւս մի քանիսը, եւ կը յայտնուէք Մեղրու պատմութիւնը խտացնող մի պզտիկ գիւղում՝ Կարճեւանում: Հաւատացէք, Արաքսի ափով կատարած այդ փոքրիկ ուղեւորութիւնը ձեզ աւելի կը հարստացնի:

Կարճեւանով էր ժամանակին անցնում Հայաստանի զարկերակի ճիւղերից մէկը: Ընդհանրապէս Մեղրին ընկած էր մեծ տաքսի ճանապարհի եւ զարգացած տնտեսութիւն ունէր: Ասում են՝ Սմբատ Բագրատունին գիւղը կոչել է Կարճեւան, որպէս Գորիս հասնելու ամենակարճ ճանապարհ: Տեղացիները աւելի չատ հակուած էր այն բացատրութեան, թէ Կարճեւան նշանակում է կիրճ-աւան: Բնակավայրը թէպէտ բազմաթիւ անգամ փոփոխել է տեղադրութիւնը, բայց միշտ՝ կիրճի սահմաններում: Երբ բարձունքից նայում ես՝ դիմացդ Կարճեւանն է, նրա թիկունքում՝ Ագարակը, աւելի հեռուում՝ Արաքսը եւ սահմանապահ կամուրջը: Սակայն դրանից այն կողմ տեսնել հնարաւոր չէ: Զորս բոլորը ցցուն ժայռեր են, եւ նրանց մռայլ լերկութիւնը լեռնահովտի բարեբեր կանաչի ճիշդ հակապատկերն է:

Ընդ Ղեւոնդ Ալիշանի՝ 19րդ դարում Կարճեւանը եղել է Տաթեւի վանքապատկան գիւղերից մէկը: Իրանին մօտիկութիւնը իր աղդեցութիւնն ունի գիւղի վրայ: Այստեղ եւս, ինչպէս հարեւան երկրում, հիւրի առաջ մրգի հետ կտրուած վարունգ էին դնում, ճաշից առաջ թէյ տալիս հիւրին: Կարճեւանցիներին «դոկ»ի ծագում են վերագրում նրանց խիզոքնիկ բարքաւի համար: Ասում են, որ ոչ մի-այն Մեհտրթի ճանապարհին, այլեւ ապստակութիւնների խաչմերուկում կնկած Կարճեւանի բնակիչները դիտաւորեալ փոխել են իրենց լեզուն, որպէսզի թշնամիները չկռահեն տեղացիների ազգային ծագումը: Մի ժամանակ այդ բարբառը աւելի տարածուած էր Մեղրիի շրջանում, բայց հիմա՝ միայն Կարճեւանում, այն էլ միայն տարեցներն են խօսում այդ լեզուով: Ահա մէկ երկու նմոյշ տեղական բանահիւսութիւնից. «Օրդուբադը քօրդը հուդաւ բուրդ ա բիյած: Ինդիյիս՝ եռ, խնդիս չես՝ եռիման, իս նեյիմ եռիմ» կամ՝ «Էնդիյլմ կուփիլ, նանիլիս մատակը, հաքըթ մանթիլ ա»: Նչանակում է, «Օրդուբադի թուրքը կողովով բուրդ է քերել. ուզում ես առ, չես ուզում մի առ, ես կը գնամ կ'առնեմ»: Եւ՝ «Ինչպէս կը խփեմ՝ կ'ընկնես առուն, ոտքդ կը կոտրուի»: Թէպէտ մեզ ծանօթ հայերէնից բաւականին տարբեր է, բայց լիովին ենթարկւում է մեր լեզուի քերականական կանոններին: Կարճեւանի դրպրոցի տնօրէն Մելինէ Գէորգեանը Ե.Պ.Հ. բանասիրական բաժնում ուսանելիս լրջօրէն զբաղուել է տեղական բարբառով, որ մօտ է նաեւ Իրանի Մուժամբար բնակավայրի խօսուածքին: Ոմանք էլ համարում են, որ կարճեւանցիներն այդ բարբառը ժառանգել են Նախիջեւանի, Ագուլիսի, Ցղնայի, Օրդուբադի բնակիչներից, որոնց հետ Մեղրին առեւտրական յարաբերութիւնների մէջ է եղել: Թուրքական ասպատակութիւնների ընթացքում բարեկեցիկ եւ հարուստ Ագուլիսից բազմաթիւ մարդիկ են ապաստան գտել Մեղրիում:

Անցած աշնանը Կարճեւանի դպրոցի 130-ամեակն էր: Սկզբում այն գործել է եկեղեցուն կից տարրական դասարաններ, բայց միշտ էլ՝ սկսած 1873ից դպրոցը երկսեռ է եղել: Այն ժամանակ նոյնիսկ Թիֆլիսից են ուսուցիչներ նչանակուել Կարճեւան: Երբ ցարն արգելել էր հայկական դպրոցները, պարապմունքները գաղտնի էին անցկացնում:

Խորհրդային տարիներին էլ կարճեւանցիները չարունակում էին բարեկամութիւնը Նախիջեւանի արդէն ազգութեամբ նականացուած քաղաքների հետ: Իսկ ինքնապաշտպանութեան մասին՝ Կարճեւանի երիտասարդ գիւղապետ Արմէն Աւետիսեանը ցոյց տուաւ այն լեռնագագաթները, որտեղ իրենք պահել են հայկական դիրքերը: Դաժան մարտեր տեղի չեն ունեցել, բայց Նախիջեւանի սահմանի այս մասում էլ է արիւն թափուել:

Կարճեւանցիները Մեղրիի շրջանում ճիլտիի համբաւ են վայելում: Այդ բառի ճիշդ համանիշը գրական հայերէնում եւ կամ բարբառներում դժուար է գտնել. ոչ այն է ջրիկ, ոչ այն է՝ թիքիզ: Ասում են՝ իւղը հէնց ժժժաց, կարճեւանցիք պարում են: Եւ դա ճիշդ է. Ներանք պարում են պարել, սիրում են գնահատ օյիններ ու խաղեր խաղալ, ճիարշաւ կազմակերպել, ինքնաբուխ մրցումներ անցկացնել ուժը չափելու, ասենք թէ՝ ո՞վ կարող է միանգամից երկու խուրձ խոտ չալակել... Գիւղի հռչակի գրաւականն են բազմազան համեղ թթուները՝ քեղ (պլտրղան), պոխի, ծաղկակաղամբ, տանտուռ, ճախ թթու... Նոյնիսկ տեղական բանահիւսութիւնը չի չրջանցում թթուի թեման:

Մի ժամանակ կիրով ճերմակ ներկել էին ոչ միայն Կարճեւանի բոլոր տները, այլեւ բակերը, եւ նոյնիսկ բակերում դորդ փռելու սովորութիւն կար: Կարճեւանը յայտնի է նաեւ լաւ փեթայ պահելու սովորութեամբ, փոխարէնը աչքի չի ընկնում հաւ պահելով:

20րդ դարի արդիւնաբերութիւնը նոր աւանդոյթ է յուչել տեղացիներին. Ներանք հարեւան հանքերում աշխատող «ԲելԱԶ» բեռնատարների մաշուած անուադոդերով ամէնն Նոր Տարուան մեծ խարոյկ են վառում սարի գագաթին: Գիւղի մերձակայքում մի քանի տեղ կայ, որոնք տեղացիների համար է՛լ սրբավայր են, ուխտատեղի, է՛լ հանդիսավայր, ինչպէս Ծորը, Ծաչը եւ այլն...

Մթթ՞ քիչ է այսքանը մի փոքրիկ գիւղի համար: Դեռ ինչքա՞ն բան կարելի է իմանալ տեղում: Պատմե՞նք:

Չէ, բաւական է, ինքներդ գնացէք-տեսէք:

ԾՈՎԻՆԱՐ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
ԱՐՄԷՆ ՕՀԱՆԵԱՆ

«Հայելի Հայաստանի»
Հոկտեմբեր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԳԻՐՔԻ ՕՐ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ ՄԷՋ

Նիսի Պարսամեան համալիրի սրահին մէջ Նոյ. 28ին Գիրքի Օր մը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ Պոլիսէն երկու հիւրերու՝ Զահրատի եւ Մայոտ Սաբիսի որ հեղինակն է վերջերս լոյս տեսած հայ նկարիչներու մասին ստուար հատորի մը: Ներկայ գտնուած են նաեւ Գլոթիլտ Հէլլէր Տէր Ղուկասեան, Ֆրանսուա Պէսէ, Տաւիտ Վէնսոն որոնք ծանօթացուցած են ցեղասպանութեան նիւթով իրենց հատորները: Զահրատի ու Մ. Սաբիսի հակիրճ ելոյթներէն ետք տասնեակ մը արտասանութիւններ եղած են Զահրատի բանաստեղծութիւններէն:

Օրուան գրական բաժնին աւարտէն ետք տեղի ունեցած է գիրքերու վաճառք: Ֆրանսերէն, հայերէն, նաեւ թրքերէն բազմաթիւ հրատարակութիւններ ծախուած են:

ԶԱՒԱԽՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Դեկտ. 11ին Ախալքալաքի մէջ Զաւախքի հայկական համրային առաջին համաժողովը գումարուածէ: Օրակարգի վրայ եղած ու քննարկուած են չրջանի ընկերատնտեսական խնդիրները: Ցաջորդ համաժողովները կը յատկացուին լեզուական, մշակութային, տեղական ինքնակառավարման հարցերու:

Համաժողովներուն ընդհանուր խորագիրն է «Համարկում, բայց ոչ ձուլում»: Այս թեմաբանը կը խտացնէ չրջանի հայ բնակչութեան կեցուածքը. ան դէմ չըլլալով երկրամասին Վրաստանին մաս կազմելուն, կը մերժէ կեդրոնական իշխանութիւններու համարկումի քաղաքականութիւնը որ դէպի ձուլում կը տանի:

Համաժողովին հրաւէր եղած է մինչազգային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ ունենալու, նաեւ կարգ մը երկիրներու Թիֆլիսի դեսպաններուն, հայ եւ վրացի երեսփոխաններու, մտաւորականներու, ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու. սակայն բարձրաստիճան հրաւիրեալներէն դրեթէ ոչ ոք ներկայ գտնուած է:

Շրջանի ընկերա-տնտեսական հարցերու փորձագէտներ Ազատ Շիպակցեան ու Արտաշէս Փալանջեան իրենց զեկուցումներուն մէջ անդրադարձած են Վրաստանի իշխանութիւններուն խորական քաղաքականութեան որուն պատճառով չրջանը ծանր կացութեան մէջ կը գտնուի:

Համաժողովը ընդունած է կացութենէն դուրս գալու մասին բանաձեւ մը եւ խորհուրդին յանձնարարած է յանձնախումբ մը կազմել, հարցերը չահագրգիռ կողմերուն ներկայացնելու համար:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

– Զարգացման մակարդակով Զաւախքը ետ է երկրին միւս չրջաններէն,

– Շատ մեծ համեմատութեան հասած է գործազրկութիւնը, տեղւոյն վրայ աշխատատեղիներու չբլալուն պատճառաւ եւ կ'առաջնորդէ արտագաղթի,

– Առողջապահական համակարգը քայքայուած է, ընկերային պահպանութիւնը չատ ցած մակարդակի վրայ է,

– Փանդուած են չրջանը Թիֆլիսին, Ծովին, այլ չրջաններու եւ Հայաստանին կապող ճամբաները,

– Ուժանիւթի ճգնաժամը ծանր անդրադարձ կ'ունենայ բնակչութեան վրայ,

– Հեռաճայնի ցանց գիւղական չրջաններու մէջ դրեթէ գոյութիւն չունի,

– Կաշառակերութիւնը ամբողջ երկրին մէջ եղածէն աւելի չեշտուած է չրջանին մէջ,

– Ժողովրդագրական արհեստական փոփոխութիւններ կը կատարուին որոնք կրնան ազգամիջեան յարաբերութիւնները սրել եւ կայունութիւնը խախտելու առաջնորդել, եւլն.:

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՆԿԱՏՈՒԱԾ Է.

– Խնդիրներու լուծումին որպէս առաջին քայլ Զաւախքի ճանապարհներու վերանորոգումը, որ ներկայիս գրեթէ անանցանելի վիճակի մէջ կը գտնուի,

– Ջրամատակարարման ցանցերու վերանորոգումը, որ ներկայիս 50%ի չափ կորուստ կու տայ,

– Ճամբաներու ամբողջական վերանորոգումը,

– Առողջական համակարգին վերականգնումը,

– Ախալքալաքի օդակայանին վերակառուցումը,

– Ժողովրդագրական մարզի արհեստական փոփոխութեան դէմ համապատասխան քայլերու ձեռնարկումը, եւլն.:

ՕՐԱԻԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

ԱՄՆ-ու մէջ մահապատիժները տարէ տարի կը պակսին: Արդարութեան նախարարութեան կողմէ հրապարակուած վիճակագրութիւններու համաձայն 2003ին տրուած մահապատիժներուն թիւը վերջին երեսուն տարուան ամէնէն ցածն է: Պատիժին ընդհանրապէս պահանջող ընդդիմադիմներու կարծիքով, նուազումին պատճառը հանրային կարծիքի այն փոթորկումն է որ ի յայտ կու գայ ամէն անգամ որ ստուգուի թէ կիրարկուած մահապատիժի մը դատապարտեալը անմեղ էր: Ա. Տէ. Էն.ի քննութիւնները մեծ դեր կը կատարեն այդ ստուգումներուն մէջ: Իսկ կողմնակիցները կը խորհին որ ոճրային արարքներու նուազումին արդիւնք է մահապատիժներուն պակսիլը. նաեւ պատժական օրէնքներու վրայ կատարուած փոփոխութիւններուն: Մէկ բան որոշ է. թիւը կը նուազի. 1996ին արձակուած էր 320 պահապատիժ, անցեալ տարի միայն 144:

Պատիժին նուազումին մէջ դեր ունեցած են նաեւ անմեղներու դատապարտութեան լրատուիւններէ տրուած լայն արձագանգը, մահապատիժ պահանջող դատավարութիւններուն մեծածախք բնոյթը եւ յատկապէս ցկեանս բանտարկութեան նոր օրէնքը որ կը բացառէ պատիժէն որեւէ զեղչ: Այս օրէնքը չատ այլընտրանք մը կ'ըլլայ դատակազմերուն, որոնք չատ խիստ կը դտնեն մահապատիժը:

ԱՄՆ-ու 38 նահանգներէն միայն երկուքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն արձանագրուած է մահապատիժին ուղղութեամբ: Մէկը Թէքսասն է, միւսը Նոր Մեքսիքան: Առաջինը պատիժին կիրարկումին սպասող 446 մահապարտ ունի. հոն ամէն տարի միջին հաչուով 34 հոգի մահուան կը դատապարտուի: Մասնագէտներու կարծիքով տակիս դատակազմերուն չատ այլընտրանք չունենալուն հետեւանքն է. անոնք չատախօս պարտաւոր կ'ըլլան վճռելու մահապատիժին ու չատագովումով տրուելիք պատիժի մը միջեւ: Թէքսասցիներու 78%ը ըստ հարցախոյզերու, կողմնակից է առանց զեղչի որեւէ կարելիութեան ցկեանս բանտարկութեան պատիժին հաստատումին: Ա.ՄՆ սուհանգերձ, անոնց երեք չորրորդը կ'ուզէ որ մահապատիժի կիրարկումը չարունակուի, պիտնալով հանդերձ թէ իրենց նահանգին մէջ անմեղ մըն ալ նոյն վճիռը կրած ու մահապատիժը կիրարկուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԻԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ՒՐԻԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԻԶՃԵԱՆ ՊԱՂԱՏԱԿԱՆ ԱՆԶՆԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

«ԲԱԺԱՆԵԱ՛ ՁԻ ՏԻՐԵՍՑԵՍ»

Հիմա կայսրութեան գլխուն վրայ էր խոշոր վտանգը: Ենիչէրիները, որոնք Հալէպի գլխատումով չփոթութեան ըերքան մը անցուցած էին, այլեւս վերակած էին իրենց գործունէութեան: Պէզճեան Հիւսէյինը Սուլթանին ներկայացնելէ վերջ, ան բարձրացած էր մինչեւ Ենիչէրի աղասի փոխանորդութեան: Հիմա որ պալատին մէջ Հալէպը չկար, ու կասկածելի տարրերը հեռացած էին, հրամանատար Հիւսէյին եւ Պէզճեան կրնային մերթ ընդ մերթ Սուլթանին այցելել խորհրդակցութեան համար:

– Ալ պէտք է արագ չարժիլ, լսաւ Սուլթանը Պէզճեանի:

– Իրաւունք ունիք տէր իմ:

– Հիմա պալատ կանչել տամ Հիւսէյին փաչան եւ հոս վերջին խորհրդակցութիւն մը ունենանք:

Քիչ վերջ Պէզճեանի բարեկամ Ենիչէրի հրամանատարն ալ եկած էր պալատ:

–Փաչա, լսաւ Սուլթանը, կ'ուզեմ որ պետութիւնս այլեւս չուառով փրկեմ Ենիչէրի վտանգէն:

–Հրամանը տիրոջս կը պատկանի:

–Ասոր ուրեմն, քանի որ խլրտումներ կան, ինչո՞ւ ժամ առաջ չենք սկսիր բնաջնջման գործին:

–Վեհափառ տէր, ես ալ իբր զինուորական անմիջական գործողութեանց կուսակից էի, բայց Արթին էֆէնտին դանդաղ բայց ապահով միջոցներով կ'առաջարկէ իրականացնել այս գործը եւ Ենիչէրի ազգականներն ալ ճիշդ կը գտնէ անոր տեսակէտը:

Սուլթանը կը մտածէր:

–Ի՞նչ բանէ կը վախնաք, հարցուց:

–Ոչ մէկ բանէ վեհափառ տէր, լսաւ Պէզճեան:

–Ուրե՞մն:

–Վեհափառ տէր, այդ տեսակ կեռնասկան խնդիրներու մէջ ամէն մանրամասնութիւն հարիւրին հարիւր ապահովութեամբ պէտք է կարգադրել: Որովհետեւ մէկ անխոհեմութեան վնասը կարելի չըլլար որեւէ ձեւով զարմանել:

–Է... լսաւ Սուլթան Մահմուտ սրտնեղած:

–Մեր նոր կազմելիք բանակը դեռ միայն ծրագիր մը ըլլալով կը մնայ:

–Ի՞նչ, այդ բանակին կազմութի՞ւն սկսի սպասենք:

–Ոչ վեհափառ տէր, բայց քանի որ չունինք կազմակերպեալ բանակ մը, դէմ պէտք է ունենանք Ենիչէրիներուն մէջ աւելի մեծ թիւով պինակից: Ենիչէրի պետերուն մէջ մեզի հետ եղողները չատ չեն եւ գործի սկսելէ առաջ կրնան բնաջնջուիլ: Հետեւաբար նախ առանց ուշադրութեան առարկայ դառնալու և առանց կասկած ներշնչելու, Ենիչէրի գլուխներէն մէկ մասը հեռացնենք Իսթանպուլէն եւ զանոնք աւելի տկարացնենք: Մեր զինակիցները այսպէսով աւելի զօրացած կ'ըլլան եւ քիչ մը եւս նորեր մեր կողմը առնենք: Ցետոյ ամբողջ մայրաքաղաքի ժողովուրդը հանենք Ենիչէրիներուն դէմ: Քանի որ մեր բանակը պատրաստ չէ, ամբողջ ժողովուրդը անոնց դէմ հանենք:

Սուլթանը կամաց կամաց տրամաբանական սկսած էր գտնել Պէզճեանի ծրագիրը: Կը խորհէր թէ ամենապարանօք առնուած քայլ մը կրնար ապահով չըլլալ եւ սուղի նստիլ: Ուստի դառնալով Հիւսէյինի հարցուց.

–Դուն ի՞նչ կ'ըսես հրամանատար:

–Տրամաբանական կը գտնեմ: Օրինակի համար Ինեռերորդ, Հինգերորդ եւ երկրորդ Ենիչէրի օճախներու հրամանատարները Ատանօլու ղրկենք: Ատոնք չատ զօրաւոր եւ ազդեցիկ անձեր են: Ռումական հատանական յարձակում մը պատրաստակելով կը ղրկենք, իբր թէ պէտք եղած քննութիւնը կատարելու եւ պատրաստութիւնները ծրագրելու: Ատոնց դէմ իբր թէ առաջմաբար, կամ մեր վստահելիներէն մարդիկ կը դնենք կամ տկար խառնուածքով մարդեր: Կը մնան Նեռուցներու Ենիչէրի օճախներու պետերը: Պէտք է զանոնք սիրաչահիլ, որովհետեւ անոնք զօրաւոր են եւ անոնց միջամտութիւնը կըրնայ մեր գործը վտանգել:

–Վեհափառ, կ'առաջարկեմ մեր Հիւսէյին փաչան Նեռուցներու հրամանատարութեան կոչել: Հոն ամենակարճ ժամանակի մը մէջ, մէկ կամ երկու չաթաթին այդ տեղերու հրամանատարները կա՛մ մեր կողմը կը չահի եւ կամ կը չեզոքացնէ:

–Դուն ի՞նչ կը խորհիս այս մասին փաչա, հարցուց Սուլթանը:

–Հիանալի է պաղատիրը: Վաղն իսկ Նեռուցներու հրամանատարութեան փէրմանա չնորհ ըլլէք: Ասկէ զատ Ենիչէրի օճախներու հրամանատարներուն Ատանօլու ղրկուելու փէրմանն ալ հասցնենք ձէլալէտտին փաչայի, որպէսզի անյապաղ գործի սկսինք:

Սուլթանը զոհ էր, մանաւանդ տեսնելով որ Ցարութիւն փոխանակ զգացումներէ տարուելով ժամ առաջ բնաջնջումի գործին ձեռնարկելու, կ'ուզէր ամէն բան կատարեալ ապահովութեան մէջ իրականացնել:

–Ախր Արթին, հիանալի է ծրագիրը, ըսաւ Սուլթանը:

–Վեհափառ, այս ծրագիրը լմա չէ:

–Հապա որո՞նն է:

–Հռոմէացիներունը վեհափառ տէր: Հակառակ անոր որ հռոմէական լեգէոնները իրենց ուժով ամբողջ աշխարհի տարբեր կը կարդային, անոնց դիւանագէտները թշնամիները ակարացնելով կը դիւրացնէին իրենց զօրաւոր բանակին չարժանակը: «Բաժանեա՛ զի տիրեսցես» կ'ըսէին անոնք: Մենք ալ պէտք է թաժնենք Ենիչէրիներուն ուժերը, որպէսզի աւելի դիւրաւ կարենանք տեռնել անոնց հաչիւը:

Սուլթանը հետաքրքիր ակնարկ մը նետեց Պէզճեանի:

Հիւսէյին ալ հետաքրքրութեամբ կը դիտէր մեծ հայը:

Պէզճեան քաջալերուած չարունակեց.

–Վեհափառ տէր, իմ կարծիքովս մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ կարեւորական բանակին կազմութիւնը ամբողջացնել: Որքան ատեն որ բանակ ըլլալով միայն Ենիչէրիները ունենանք, բոլոր կարգադրութիւնները միայն ժամանակաւոր պիտի ըլլան: Իսկ Ենիչէրիները բարեկարգել անկարելի է: Անոնք իրենց աւանդութեանց կապուած են, իսկ ժողովուրդը պէտք ունի իր ապահովութեան: Երբ Ենիչէրի մը իր տուրը փորձելու համար կրնայ առանց վարանելու իր դէմ ելլողին գլուխը անջատել մտմտինէն, երբ կրնան ատոր կամ անոր կինը ձեռքէն առնել, երբ կրնան իրենց ուզածը առնել առանց վճարելու, դուք տէր իմ, պիտի չկրնաք այս երկրին մէջ խղճի հանդարտութեամբ իշխել: Ահա թէ ինչու Ենիչէրիները բնաջնջելու ձեր որոշումը ձեզ պիտի դարձնէ Օսմանեան պատմութեան մեծագոյն վեհապետներէն մին:

(Շար. 55)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գուլումճեանէ 100 եւրօ Ալեէս Գուլումճեանի յիշատակին, նաեւ Նոյեմբեր 14ի հոգեճաշին առիթով Պ. Գէորգ Շահինեանէ 100 եւրօ, Ումն՝ 20 եւրօ:

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron

La chanteuse **AIDA SARKESSYAN** viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :

— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.

Prix de la soirée : **90 Euros.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի հոգս մանուճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06· 12· 93· 09· 80
- 04· 91· 93· 53· 59 թիւերուն:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

LES ELEVES
DU COLLEGE ARMENIEN
«SAMUEL-MOORAT»
donnent
deux représentations
théâtrales

«LA LETTRE PERDUE»

sur une mise en scène de
ARDACHES VOSKANIAN

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ
«Ս Ա Ց Ա Թ Ն Ո Վ Ա»
ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ»

թատերախաղը
Բեմադիր՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

SAMEDI 18 DECEMBRE
Séance à 14h □ ou à 16h □
Veuillez préciser votre heure préférée

TEL.: 06 84 81 65 54 / 06 13 72 17 11

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Նախագահ՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE

ՈՒԻԼԻԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտք՝ 5 եւրօ:

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES
Roland INAYETIAN

organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**
du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18 տօնն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

*
**

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ առանձական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 19ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՉԱՔՄԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Իսահակ Ա. Բհնց. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Փոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Վազգէն Էսկիճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարուներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30ին «Կարպիս Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

ՓԱՐԻԶԻ
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԱՄԱՆՈՐԵԱՑ
ՄԹՆՈԼՈՐՏ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
ժամը 13ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
- Եկեղեցւոյ դիւանատունն՝
01· 43· 59· 67· 03
- Տիկնանց Յանձնախումբի՝
01· 47· 43· 12· 66
- Աւետիս Ա. Բհնց. Պալըգեան՝
01· 46· 62· 01· 29

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :

01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·092 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·092

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔԻ «ԱՅՕ, ԵԹԷ»Ն

ՆԱԽԱԴԱՀԸ ՎՍՏԱՀ Է ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 15, ժամը 20ի լրատուութեան աւարտին (հեռատեսիլ, Թէ·Էֆ· 1) է որ Փարիզի Փուալր – մ'Աւրվոր 19 վայրկեան տեւող հարցազրոյց մը ըրաւ նախագահ Շիրաքի հետ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին: Սկիզբէն, Ֆրանսայի նախագահը յայտնեց թէ կողմնակից է այդ անդամակցութեան, անմիջապէս սակայն «եթէ» մը կցելով իր դրական պատասխանին: Ամէն ինչ կախում ունի այդ «եթէ»էն բանակցութիւններու երկայնքին, որոնք կըրնան 10–15, 20 տարի տեւել, եթէ Թուրքիա կատարէ հարկ եղած բարեվարդումները եւ Շիրաք համոզուած է նաեւ որ Թուրքիա պիտի ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը:

Շիրաք չուզեր որ Թուրքիան իր ճամբան փնտռէ Ասիոյ եւ Եւրոպայի մէջեւ, ուրեմն հարկ է որ դէպի Եւրոպա թեքի: Թուրքիա մեծ երկիր մըն է, մեծ չուվայ մը, Թուրքերը հպարտ ժողովուրդ մըն են եւ ուրեմն՝ «Եւրոպան եւ մանաւանդ Ֆրանսան չահ ունի՞ն թէ ոչ որ Թուրքիան իրենց մէջ ունայ: Պատասխանս է այ՛, եթէ ... : Այ՛, եթէ Թուրքիա լրացնէ Միութեան որեւէ թեկնածուի պարտադրուած բոլոր պայմանները»: Թուրքիա պարտի ամրապնդել մարդկային իրաւունքները, կրօնական ազատութիւնը, այր – կին հաւասարութիւնը: Բացայայտ է, կ'ըսէ Շիրաք որ ապահովութեան, կայունութեան, խաղաղութեան դեռնի վրայ մեզի հետ ունենալ այդ ամբողջութիւնը, այսօր մեր դրան առջեւ, բոլորովին դրական է: Զայն մերժել, անապահովութեան, անկայունութեան, անապահովութեան վտանգ մը կը ներկայացնէ մեր սահմաններուն առջեւ: Բայց Շիրաք միշտ կը կըրկնէ՝ «Բանակցութիւն չի նշանակեր անդամակցութիւն: Կը նշանակէ որ Թուրքիա պարտի դեռ հսկայական ճիգեր թափել որոնք կրնան 10, 15, 20 տարի տեւել»: Այլ խօսքով՝ ծոտգտակին: Ֆրանսացիները կը պատկանի վերջին խօսքը, կը չեշտէ Շիրաք, որ չուզեր դէմ մարդ ըլլալ Էրտողանի հետ, բայց չի կրնար նկատի չառնել իր իսկ կուսակցութեան եւ ամբողջ երկրին ընդդիմութեան դիրքը, որ յատակ է նաեւ Հայոց Ցեղասպանութեան մասին: «Հայերը, կ'ըսէ լաւագոյն համարկուած համոյնքն են ու ինծի, ձեզի չափ Ֆրանսացի, բայց վէրք մը ունին: 1915ի ցեղասպանութենէն վերապրածներ հոս եկան: Ցիշողութեան հարց մը կայ»· ու պատասխանելով լրագրողին հարցումին, վստահութիւն կը յայտնէ որ Թուրքիա պիտի ճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը բանակցութիւններու ընթացքին: Շիրաք կը դնէ որ Ցեղասպանութիւնը որ ցնցեց Ֆրանսայի պատկառելի հայ համայնքը, պէտք է յարգանքի արժանանայ եւ Թուրքիա պէտք է Ցիշողութեան մեծ ճիգ մը թափէ· ինք այդ մասին կասկած չունի:

Այս անգամ, բոլորովին բացառեց առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը վարկածը: «Թուրքիոյ պէս մեծ երկրի մը, հարուստ երկար պատմութիւնով, այսքան հսկայ ճիգեր ընել տալ, յանգելու համար անստոյգ, կամ մասնակի արդիւնքի մը, պարզ է, տրամաբանական չէ»: Շիրաքի ամբողջ ջանքը կը կայանար մէկ կողմէ որոշ երաշխիք եւ ապահովութիւն տալու իր երկրին թէ բանակցութիւն չի նշանակեր անպայման անդամակցութիւն, միւս կողմէ ալ չվըշտացնելու Թուրքիան, սիրաշահելու որոշ չափով, դուռը չդոցելու: Բայց, խորքին մէջ, ան յատակ տպաւորութիւնը կար որ 10, 15, 20 տարիէն ալ Թուրքիա Եւրոպա չի մտներ: Արդէն, երբ Փուալր մ'Աւրվոր հարցուց իրեն թէ իր յանձնառութիւններուն տէր կրնա՞յ ըլլալ իր յաջորդը, օրինակ, ինչ կը վերաբերի վերջին խօսքը տալու Ֆրանսայի ժողովուրդին, ինք ժպիտով մը պատասխանեց ...:

***

Ֆրանսական կուսակցութեանց հակադեցութիւնը բաւական երկդիմի է: Իւ·Տի·Էֆ·ը, որ հինէն դէմ է անդամակցութեան, կը նախընտրէ առանձնաշնորհեալ ընկերակցութիւնը եւ Մարիէլ մը Սարնէդ լաւ չի դտներ Շիրաքի ելոյթը Եւրոպայի ապագային համար: Ըստ իրեն Շիրաք «այո՛» կ'ըսէ բանակցութիւններուն: Ֆ· տը Վիլիէ նոյնպէս բուռն կերպով դէմ է: Դիտել կու տայ որ Թուրքիա սերտօրէն աշխատակցած է Ժիսքարի յանձնախումբին հետ եւ յաջողած է ջնջել տալ Սահմանադրութեան մէջ «Եւրոպայի քրիստոնեայ արմատներու յիշեցումը»: Ազգ· ձեակատը կրկնակի ո՛չ կը պատասխանէ յիշելով որ Թուրքիա Եւրոպա չէ, ընկերվարականները տարակարծիք կը մնան: Զախին ճախը համամիտ է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ դոհ է Շիրաքի դրական արտայայտութիւններէն:

***

Դեկտեմբեր 16ին նաեւ Թուրքիա իր դոհունակութիւնը յայտնեց Եւրոպական Խորհրդարանի դրական քուէարկութենէն անդամակցութեան ի նպաստ, քանի կողմնակիցներու թիւն է 407 262ի դէմ եւ 29 ձեռնպահութիւն: 262 դէմ քուէարկողներ կ'ուզեն աւելի խիստ ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ: Ատոնք յաջողած են կարգ մը յաւելուածներ դնել տալ Գամմիէլ Էօրլինկի բանաձեւին վրայ: Այսպէս թիւ 83ը ներկայացուցած է Ժապ Թուպոն եւ քուէարկուած է 325ի դէմ 332 ձայնով: Հոն կ'ըսուի· – Յանձնախումբը եւ Խորհուրդը կոչ կ'ընեն որ «պահանջ դրուի Թուրքիոյ իշխանութիւններուն վճռական ճանաչումը 1915ին Հայերուն ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան եւ արագօրէն բացուիլը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանին ըստ եւրոպական Խորհրդարանի 1987էն 2004 ընթերցուած բանաձեւերուն»:

Անդրադառնալով Եւրոպական Խորհրդարանին Դեկտ· 15ի քուէարկութեան, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան ըսած է· «Խորհրդարանը փաստօրէն յստակ պահանջ է դնում Թուրքիայի առաջ՝ ճանաչել Հայոց Ցեղասպանութիւնը եւ հնարաւորին չափ կարճ ժամկէտում առանց ուշացման բացել Հայաստանի հետ սահմանը: Ապա աւելցուցած է թէ Հայաստանի համար շատ դրական է արդիւնքը եւ Ռ· Քոչարեանի նամակով Եւրոպական Միութեան նախագահներուն դիմելը ու ամբողջ Եւրոպայի հայ համայնքներու հետեւողական աշխատանքը տուած է ակնկալուած արդիւնքը:

***

Թուրքիոյ անդամակցութեան մերժումին մէջ Աւստրիա առանձին կը մնայ:

***

Գլեմոն-Ֆէրանի արքեպիսկոպոսը՝ Եբրայեցի Սիմոն, որ նաեւ փոխնախագահն է Եւրոպական Հաւատակապետութեան կաթոլիկէ եպիսկոպոսարաններու Յանձնախումբին, դէմ է անդամակցութեան, քանի «այդ երկիրը կը մերժէ փոքրամասնութիւններու կրօնական ազատութիւնը»:

***

Ֆրանսայի 350 հազար Թուրքերը չեն հասկնար Ֆրանսայի դիրքը եւ կը ցաւին որ հեռատեսիլը միայն Անատոլուի յետամնաց, խեղճուկրակ գիւղերը ցոյց կու տայ, փոխանակ ցոյց տալու արդիական Պոլիսը: Էօզլէմ Եըլտըրըմ, նախագահը Ֆրանքեւերքական ուսանողական միութեան (ամբողջովին Ֆրանսացի եւ բացարձակապէս Թուրք) «անպարկեշտ» կը դտնէ մեախաներու դիրքը:

***

Դեկտեմբեր 16ին հանրաժողովի մը ընթացքին Ֆիլիփ տը Վիլիէ յայտարարած է.– «Պահպեցանք Թուրքերուն առջեւ: Բոլորս ալ Ֆրանսայի Հայեր ենք»:

***

Դեկտեմբեր 17ի թերթերը խմբագրականներ ունին Շիրաքի յայտարարութիւններուն մասին, նաեւ յօդուածներ:

***

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ԵՒՐՈՊԱՑիՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ· Էրտողան դերմանական «Պիլտ» թերթին մէջ հրատարակուած նամակով մը դիմած է Եւրոպայի ժողովուրդին: «Եւրոպացի բարեկամնե՛րս» կոչականով սկսող նամակը ուշադրութեան յանձնած է ՕԹԱՆ–ի չորեքնակին մէջ մինչեւ այսօր միասնաբար տարուած պայքարը, Թուրքիոյ «տարբեր» մշակոյթի ու կրօնքի տէր նկատելուն վտանգաւոր բնոյթը: Թուրք վարչապետը թելադրած է մտածել ոչ միայն ներկայիին, այլեւ 15–20 տարի եւքի մասին ալ: Ըսած է թէ Թուրքիոյ միակ ակնկալութիւնը այն է որ իրեն տրուի բարեշրջումներուն դործակցելու, զանոնք քաջալերելու առիթը:

Էրտողան յիշեցուցած է նաեւ իր երկրին երիտասարդ բնակչութեան, տնտեսական ուժականութեան առաւելութիւնները, կրկնած է թէ Թուրքիա ոչ թէ բեռ ըլլալու, այլ մասնակցութիւն բերելու համար կը ձգտի Եւրոպայի անդամակցութեան:

***

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Իսկ Պրիւսէլ մեկնումի նախօրեակին Թ· Էրտողան Թուրք մամուլին յայտարարած է· «Թուրքիա պատրաստ է բանակցութեան սկսելու: Սակայն եթէ դէմ յանդիման դանուինք մեզի համար անբաղձալի որոշումի մը, ըսելիքս հետեւեալն է· "Դուք պատրաստ չէք տակաւին" ու սեղան չեմ նստիր: Եթէ սխալ քայլով սկըսինք այս գործին, մինչեւ այսօրուան մեր ջանքերը արդարացուած չեն ըլլար: Մեր աշխատանքը, ձեռքերնիմներն ու մենք մեզ ուրացած կ'ըլլանք:

***

ՊԱՐՆԻԷ, ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՒ «ՀԻՒԲՐԻՅԷԹ»...

«Հիւբրիյէթ»ի քրոնիկագիրներէն Լօ· Ինճէ անդրադառնալով Մ· Պարնիէի «Հայկական ողբերգութիւնը» արտայայտութեան, կը գրէ (Դեկտ· 15)· «Այ՛, ողբերգութեան հարց մը կայ, ո՛չ ցեղասպանութեան: Ու Ֆրանսա այդ ողբերգութեան բեմադիրը, դերակատար ու ճարտարապետներէն մէկը ըլլալով պէտք է հաշտուի իր անցեալին, իր պատմութեան հետ: Պարոն Մ· Պարնիէի հարցում մը ունիմ· "Ֆրանսա ինչո՞ւ 1920ին Կիլիկիոյ մէջ պետութիւն խոստացած Հայերուն, անոնց օտարներու իր լեգէոնին համազգեստը հագուեցուց եւ դինեց զանոնք" : Նախ ինք թող այս հարցումին պատասխանէ»:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՊՐ. ՍԵՐԳՕ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Յարգելի Պ. Երիցեան

Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի 2004 Նոյեմբեր 10ի թիւին մէջ տպագրուեցաւ հայրենի բանաստեղծ Նորայր Հանգուցեալ Լեւոն Մխիթարեանի «Անհամոզիչ եւ տարօրինակ» խորագրուած յօդուածը, որ հանրութեան սեփականութիւնը կը դարձընէ Ձեր կողմէ ուղարկուած նամակ մը, որուն մէջ Դուք, որպէս Հայաստանի կրթական նախարար, կը ներկայացնէք Հայաստանի լեզուական բաղաբականութիւնը՝ ուղղագրութեան խնդրի վերաբերեալ: Այդ նամակը պատասխան մըն է Մեսրոպեան ուղղագրութեան Հայաստանի մէջ արգիլման 82րդ տարելիցի առթիւ 2004 Մարտ 4 թուականին Լեւոն Մխիթարեանի գլխաւորութեամբ հայրենի 26 մտաւորականներու Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանին յղուած բողոքի նամակին, որով կը պահանջէին ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի հարցը քննարկել Ազգային Ժողովի մէջ (տե՛ս. «Յառաջ» օրաթերթ, 2004 Մարտ 11 «Տխուր տարելիցին յուսատու նշումը»): Եւ ահա, Ազգ. Ժողովի նախագահ Պ. Պաղտասարեանի կարգադրութեամբ Դո՛ւք կը պատասխանէք 26 մտաւորականներու բողոք – համախոհականին:

Տրուած ըլլալով որ ուղղագրութեան հարցը կը վերաբերի համայն հայ ժողովուրդին, ճիշդ կը գտնենք որ Պ. Մխիթարեանեան մամուլի միջոցաւ հանրութեան սեփականութիւնը դարձուցած է Ձեր նամակը, որմէ կը տեղեկանանք Հայաստանի պետական կեցուածքին՝ Ձեր պրիսմակէն դիտուած ու ներկայացուած:

Յարգելի Պարոն Նախարար, թոյլատրեցէք որ համաձայն չգտնուինք Ձեր նամակի հետեւեալ կէտերուն. –

1ա) Այդ նամակի առաջին բաժնին մէջ անդրադառնալով ուղղագրութեան միասնականացման մասին Հայաստանի Սահմանադրութեան «Լեզուի մասին» օրէնքին, կը գրէք.– «Սփիւռքի որոշ մանկավարժներ ուղղագրութեան միասնականացմանը պետականօրէն ընդառաջելու վերաբերեալ ՀՀ "լեզուի մասին" օրէնքի առաջին յօդուածի պահանջը մեկնաբանում են որպէս ՀՀ-ում հին ուղղագրութիւնը վարչական ճանապարհով անյապաղ վերականգնելու պարտաւորութիւն»:

Ցաւով կ'ընդունինք, որ ոմանք «որոշ մանկավարժներ», այլ ազգային արժէքներու դիտակից սփիւռքահայ մտաւորականութիւնն է որ կը պահանջէ վերականգնել Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը եւ վերահաստատել 80 տարիէ ի վեր խանգարուած ազգային միասնութիւնը: Ասոր ապացոյցն է Փարիզի «Մաշտոց» Հայ Լեզուի Պահպանութեան Միութեանս կողմէ ձեռնարկուած եւ Հայաստան – Սփիւռք Առաջին Նորհրդաժողովին Արտաքին Գործերու Նախարարութեան յանձնուած ըմփիւռքահայ 80է աւելի կազմակերպութիւններու, մամուլի, դպրոցներու եւ մտաւորականներու կողմէ ստորագրուած պահանջագիրը: Նոյնպէս՝ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի 2002 Մայիս 18–19ի թիւր, որուն մէջ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա., Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Միխթարեան Միաբանութեան Աբբահայր Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, ինչպէս նաեւ 40 սփիւռքահայ մտաւորականներ Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի պահանջը կը ներկայացնեն:

«Որոշ մանկավարժներ» չեն այս կազմակերպութիւններն ու անձնաւորութիւնները, այլ Սփիւռքի ներկայացուցչական հանդամանք ունեցող մտաւորական դասակարգը: Այս պահանջատէրերուն վրայ անհրաժեշտ է նաեւ աւելցնել Հայաստանի իրաւ մտաւորականները, որոնցմէ ներկայացուցչական խումբ մը, գլխաւորութեամբ Լեւոն Մխիթարեանի, խիզախութիւնը ունեցեր է պաշտօն, դիրք կորզընցնելը աչք առնելով Ազգ. Ժողովի նախագահին ուղարկելու վերոյիշեալ բողոք – համախոհականը: Նկատի պէտք է առնել նաեւ նուազ խիզախները, որոնք ներկայիս իրենց չուքին տակն կը լռանան պահուըտիլ, սակայն ազատութեան պայմաններու մէջ պատրաստ են անմիջապէս հանդէս գալու որպէս Մեսրոպեան ուղղագրութեան համոզուած կողմնակիցներ: Եւ կ'ունենանք իրական պատկերը Մեսրոպեան ուղղագրութեան Հայաստանի մէջ վերականգնումը պահանջողներու բանակին, որոնք ազգին մտաւոր դասի ճնշող մեծամասնութիւնը կը ներկայացնեն:

«Լեզուի մասին» օրէնքը պարզ կերպով կը պատգամէ.- «Հայաստանի Հանրապետութիւնը ձգտում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացմանը»: Արդ, եթէ Հայաստանի եւ Սփիւռքի պահանջատէր մտաւորականութիւնը օրէնքի այս որամադրութիւնը կը հասկնայ որպէս ազգային Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու պարտաւորութիւն, ատկէ աւելի բնական իրաւունք կարելի՞ է երեւակայել ժողովուրդի մը համար, որուն լեզուական հրամանագրով եւ պատիժի սպառնալիքով պարտադրած են իր ազգային ուղղագրութենէն հրաժարիլ: Այս իրաւունքի հիման վրայ է որ նախկին Սովետական Միութեան ժողովուրդները ազատեն իսկ վերադարձան իրենց ազգային ուղղագրութիւններուն եւ մնացին միայն Հայաստանցիք, որոնք դեռ չեն գիտեր թէ ի՞նչ լեզուական քաղաքականութիւն պիտի որդեգրեն ազգի ապագային համար: Նկատի պէտք է ունենալ նաեւ, որ 1993ին, երբ այս օրէնքը կը դրուէր, Հայաստանի մէջ ազգայնական մեծ շարժում մը սկսած էր եւ ամէն մարդ այս օրէնքը կը հասկնար որպէս Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնում: Ցետադային է որ լեզուաբաններու խմբակը լրկըսաւ ոտնձգութիւններ ընել եւ պահանջել որ Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւն կատարուի եւ նշուի թէ «Հայաստանի պետական լեզուն գրական արեւելահայերէնն է, ներկայիս գործող ուղղագրութեամբ»: Այսպէսով կը ձգտէին ամէն դուռ փակելու արեւմտահայերէնին եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան առջեւ: Բարեբախտաբար, օրէնքը մնաց նոյնութեամբ:

1բ) Կը նշմարենք նաեւ, որ Ձեր նամակին մէջ «Հի՛ն ուղղագրութիւն» կ'որակէք Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը, որ իր վրա տեղծուած օրէնն ի վեր 15 դար թէ՛ արեւմտահայ եւ թէ արեւելահայ ժողովուրդներու կողմէ «Մեսրոպեան» կոչուելէ յետոյ 1922 Մարտ 4ին, սովետական հրամանագրով (դեկրետով) Հայաստանի մէջ դադրեցաւ կոչուելէ «Մեսրոպեան», որ անկէ ի վեր թապուի վերածուած բառ մըն է: Հայաստանի լեզուաբանները իրենց երեւակայական եւ ստեղծագործական բոլոր կարողութիւնները կ'օգտագործեն տարբեր բացատրութիւններ գտնելու եւ «Մեսրոպեան ուղղագրութիւն» բացատրութիւնը չօգտագործելու համար: Այդպէս է որ կը հանդիպինք «հին ուղղագրութիւն», «գրաբարի ուղղագրութիւն», «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն», «դասական ուղղագրութիւն» բացատրութիւններուն: Ամէն հնարք ի գործ է, չըլլալու համար «Մեսրոպեան» բառը, որ եղեկտրական թաց թելի մը նման եղեկտրական ցնցումի կ'ենթարկէ լսողին մարմինը Հայաստանի մէջ...: Ժողովուրդը, մանաւանդ մտաւորականները չեն գիտեր ինչպէ՞ս վարուիլ՝ իրենց պաշտօնը չկորընցնելու համար, կը սարսափին «Մեսրոպեան ուղղագրութիւն բացատրութիւնը օգտագործելէ, կը խուսափին այս նիւթի մասին խօսելէ: Մամուլը ուղղագրութեան հարցի մասին ոեւէ Սփիւռքահայու յօդուած չի տպագրեր: Սովետական Միութեան ամենադաժան տարիները յիշեցնող վախու այս մթնոլորտը, որ իրականութեան մէջ մարդու իրաւունքներու բռնաբարում մըն է, համապատասխա՞ն է արդեօք ժողովրդավարական սկզբունքներուն, որոնց կը ձգտի ներկայիս Հայաստան: 13 տարի է որ ազատ եւ անկախ է Հայաստան, բայց արդեօք ալ, պատիժի վախն ալ դեռ կը չարունակէն մնալ ի զօրու, քանի որ 1922ի դեկրետը չէ ջնջուած:

1գ) Ձեր նամակի յաջորդ պարբերութիւնը հետեւեալն է.- «Ոմանք էլ յիշեալ պահանջը մեկնաբանում են տրամաբանօրէն հակառակ ուղղութեամբ, առաջարկում են 1922թ. բարեփոխուած եւ 1940թ. լրամշակուած ուղղագրութիւնը տարածել Սփիւռքում, վկայակոչելով այդ ուղղագրութեան դիւրինութիւնն ու գրական հայերէնը պետականօրէն կանոնարկելու Հայաստանի Հանրապետութեան անհրաժեշտ մեծ հնարաւորութիւնները: Երկու մօտեցումներն էլ անընդունելի են ու ժամանակավրէպ»:

Յարգելի Պ. Երիցեան, թոյլատրեցէք որ ձեզի յիշեցնենք, թէ 1922 թուականէն մինչեւ իր փլուզումը, Խորհրդային Միութիւնը իր բոլոր նիւթական եւ բարոյական միջոցներով միշտ փորձած է արեղեանական հիմքով այդ սովետական ուղղագրութիւնը տարածել Սփիւռքի մէջ եւ չէ յաջողած: Ի վերջոյ, յոյսահատեալով, Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ գըրքեր սկսած է ուղարկել Սփիւռք՝ Սփիւռքահայութիւնը սիրաչահելու նպատակով: Այնպէս որ Սովետ. Միութեան չյաջողածը, Հայաստան, իր ներկայ տկար միջոցներով չէ որ պիտի կարենայ իրագործել: Սակայն անուշադիր որ կրնայ մխակոտմանիօրէն, Հայաստանի պետական լեզուն հռչակել գրական արեւելահայերէնը և կանոնարկել ներկայիս գործող ուղղագրութիւնը: Բայց այդ պարագային պէտք է գիծ քաշէ Սփիւռքի վրայէն՝ իր ամբողջ բաղաբական, տնտեսական, մշակութային հետեւանքներով եւ ինքզինք յայտարարէ միայն Հայաստանի մէջ ապրող Հայաստանցիներու հայրենիքը: Այդ պայմանով եւ այդ դիտումով միայն կրնայ պահել ներկայ սովետական ուղղագրութիւնը, պատմութեան դատաւճիռին ենթարկելով ինքզինք: Սակայն երբեք չի կրնար Սփիւռքի վրայ ալ զայն տարածելու երազը փայփայել, հակառակ անոր «դիւրինութեան»...:

Հայաստանցի լեզուաբաններու յիշեալ բաղձանքը, ուրեմն, միայն ցնորք է եւ հասկնալի է որ «անընդունելի ու ժամանակավրէպ» որակէք զայն: Բայց նոյն որակումը կարելի չէ տալ Հայաստանի, Պարսկաստանի եւ Սփիւռքի մտաւորականներու պահանջին ալ, որոնք հաւատարմութեամբ պահպանած են Հայու հըպարտութիւնը կազմող եւ իրենց պատմական ժառանգութիւնը եղող Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Սակայն, ներկայիս, ազգային – մշակութային միասնութեան ի խնդիր կ'ուզեն հասարակաց մէկ ուղղագրութիւն ունենալ, հետեւաբար խորհրդակցաբար կատարել կարելի փոփոխութիւնները, որոնք գիտական համոզիչ հիմքերու վրայ խարսխուին: Խորհրդաժողովը այս նպատակին կ'առաջնորդէ, ուստի ողջունելի է:

1դ) Ձեր վերոնշեալ նամակին մէջ կը գրէք.- «Պետութեան լեզուական բաղաբականութիւնը խարխլում է հանրապետութեան լեզուաբանների և մանկավարժների ճնշող մեծամասնութեան, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի շատ մտաւորականների միասնական կարծիքի վրայ»:

*Այս արտայայտութիւնը բացարձակապէս ճիշդ չէ, քանի որ պետութեան լեզուական բաղաբականութիւնը կրնայ խարխլուիլ միայն «Լեզուի մասին օրէնքի» վրայ, որուն մէջ նշուած չէ լեզուաբաններու կարծիքը: Որեւէ օրէնք կարծիքներով չի զբաղիր: Հայ լեզուն հայաստանցի ամէն մէկ լեզուաբանի սեփականութիւնը չէ, այլ կը պատկանի համայն հայ ժողովուրդին, որուն անբաժան մասն է Սփիւռքահայութիւնը: Արդ, Հայաստան – Սփիւռք երկու խորհրդաժողովներու, Հայ Գրողներու երկու ժողովներու, ինչպէս նաեւ Հայագիտական Միջազգային առաջին համաժողովի ընթացքին ուղղագրութեան հարցը Սփիւռքի եւ Հայաստանի հայագէտներուն հետ համակողմանիօրէն քննարկելու եւ հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացման մասին որեւէ որոշում ընդունելու կարելիութիւն չտեղծուեցաւ: Այնպէս որ, ուղղագրութեան մասին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԶՕՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի 5ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Դեկտ. 11ին տեղի ունեցած է «Հզօր Հայրենիք» կուսակցութեան 5րդ համագումարը: Նախագահը Վարդան Վարդապետեան ելոյթ ունենալով յայտնած է թէ պատրաստակամ են այլ կուսակցութիւններու հետ գործակցաբար հանդիլ պետութեան ամրապնդումին: Հարկաւոր նկատած է որ երկրին բոլոր ուժերը միասնական ըլլան արտաքին քաղաքականութեան ասպարէզին մէջ: Առանձնացնելով Ռուսաստանի, Վրաստանի, Իրանի հետ յարաբերութիւնները, անհրաժեշտ դատած է չփումներ հաստատել Թուրքիոյ հետ եւս:

Համագումարին ընտրուած է 35 հոգինոց կեդրոնական վարչութիւն, նախագահ վերընտրուած է Վ. Վարդապետեան:

***

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ Ի. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻՆ

Ծանօթ դերասան Խորէն Աբրահամեանին Դեկտ. 13ին Օփերայի սրահին մէջ կատարուած արարողութեամբ հրաժեշտ տուած են Գարեգին Բ., նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետը, Երեւանի քաղաքապետը, պաշտօնատարներ, արուեստագէտ ընկերները, ժողովուրդի բազմութիւնը: Ցիշատակի խօսք արտասանած են հանդուցեալին բեմի ընկերը Սօս Սարգսեան, Մշակոյթի փոխնախարար Կարինէ Խոշիկեան: Ապա բազմամարդ թափօրը դագաղին հետեւած է մինչեւ Սունդուկեան թատրոնը, անկէ Կոմիտաս պանթէոնը, ուր հողին յանձնուած է արուեստագէտը:

***

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ԱՐՈՒՍ ԱԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Դեկտ. 10ին Գ. Սունդուկեան թատրոնին մէջ նշուած է յայտնի դերասանուհի Արուս Աարեանի ծննդեան հարիւրամեակը: Դերասաններ ներկայացուցած են անոր կենսագրութենէն ու թատերական կեանքէն դրուագներ: Արուս Աարեան ծնած է 1904ին Թիֆլիս: Բեմ բարձրացած է 1919ին նոյն քաղաքին մէջ, Ցակոբ Ոսկանեանի թատերախումբին հետ: 1924-էն մաս կազմած է Հայ տրամային, 1929-էն Գիւմրիի պետական թատրոնին, 1940-էն Սունդուկեան թատրոնին: Մարմնաւորած է հայ թէ օտար հեղինակներու բազմաթիւ հերոսուհիները:

ԻՒՄՈՒԲԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԲՑԱՆԱԿԸ

Իմուրի քաղաքական մբցանակը շնորհուած է Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի իր հետեւեալ յայտարարութեան համար՝ «Այրի կիները աւելի երկար կ'ապրին քան իրենց ամուսինները»:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՃԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

«ԲԱԺԱՆԵԱ՛ ԶԻ ՏԻՐԵՍՅԵՍ»

Յայտնապէս յուզուած էր Սուլթանը:

–Իրաւունք ունիս Արթին: Օսմանեան վեհապետի մը համար դիւրին չէ այս որոշումը տալ: Այս ենիչէրիները իմ նախահայրերուս հրամանին տակ մեր պատմութեան ոսկեայ էջերը գրեցին: Իսկ այսօր մեր պարտութիւններուն պատասխանատուներն են իրենց անկարողութեամբ: Անոնք այլեւս իրենց վեհապետին կողքին հերոսաբար կռուող, անոր համար իրենց կեանքը զոհաբերող հերոսներ չեն, այլ ընդհակառակն իրենց մօրութիւնները շահամոլութեամբ յաղթահարելու համար իշխանութիւնները տապալող, վեհապետները գահընկէց ընող, թալանող ոճրագործներու վոհմակներ դարձած են: Մենք այլեւս բանակ մը չէ որ ունինք, այլ ենիչէրի ոճրագործներու խումբեր, որոնք ոչինչէն առիթ ըրու տեղծելով վաթսաները զօրանոցէն դուրս կը հանեն:

Քանի մը մանրամասնութեան մասին ալ խօսելէ վերջ Սուլթանը երկու բարեկամներուն մեկնելու հրաման տուաւ:

Յաջորդ օրն իսկ կայսերական հրովարտակ մը նոր բանակի կազմութիւնը կը հրամայէր: Ուրիշ հրովարտակ մը Հիւսէյին փաշան Նեղուցներու հրամանատարութեան եւ երեք ենիչէրի օճախի պետերը Անատոլու մէջ պաշտօնի կը նշանակէր:

Նոր բանակի կազմութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն առեղծեց: Նոր տարազ, արդիական զէնքեր եւ կանոնաւոր մարզանք: Աւանդ նորութիւններ էին: Ենիչէրիներուն ալ պարտէն հրաման տրուեցաւ զինուելու մարզանք ընել: Նոր բանակի կազմութեան մէջ Հիւսէյին փաշայի դերը գաղտնի կը պահուէր, որպէսզի ան ենիչէրիներու մօտ ունեցած ազդեցութիւնը չկորսնցնէ:

Հիւսէյին փաշա չուտով Նեղուցի ենիչէրի հրամանատարներէն երկուքը իր կողմը շահելու, իսկ երրորդը պղպէն հեռացնել տուաւ: Անատոլու ղրկուած երեք հրամանատարներն ալ նոր հրահանգով մը թանատարկուած էին: Ենիչէրիները այսպէս, չուտով առանց կարեւոր դէմքի մնացին: Շուտով հասկցան իրենց սպառնացող վտանգը: Անատոլու ղրկուած հրամանատարներէն մէկուն օգնականը գաղտնի լուր առաւ իր պետին թանատարկուած ըլլալուն մասին եւ անմիջապէս ահազանգ հնչեցուց:

–Արթինցէք ընկերներ, մեր հրամանատարները մի առ մի հեռացուեցան: Ենիչէրի տղասըն եւ իր օգնականը մեզի դէմ կը դաւեն, մեզի բնաջնջելու համար կատաղի կանոնաւոր մարզանք:

Ցաջորդ առաւօտ իսկ ենիչէրիները խումբերով վերին հրամանատար ձէլալետտինի եւ եպարքոս Սէլիմ փաշայի սպարանքներուն վայ յարձակեցան եւ սկսան սուրէ անցնել իրենց դէմ ելլողը եւ հրոյ ճարակ ընել ապարանքները: Ենիչէրի տղասըն եւ Սէլիմ փաշա ժամանակին լուր առնելով, յաջողած էին փախուստ տալ Եիչէրիներուն վրէժխնդրութենէն: Ոչոր աղէտ մը եւ ջարդ մը կրնար սպառնալ: Առհասարակ այսպէս սկսած էին յեղափոխութիւնները եւ այսպէս սպանուած էին վեհապետները եւ իրենց նախարարները: Բայց այս անգամ ենիչէրի պետերուն մէջ բաժանութիւններ կային պալատին համակիր: Այս պատճառով պալատը կանխուլ լուր ունեցաւ եւ արթուն գտնուելուն հետեւանքով կրցաւ առանց կարեւոր զոհ տալու ապստամբել:

Այս յեղափոխութեան ձեռնակը լսելէ վերջ, Հիւսէյին փաշա թողուց Նեղուցներու հրամանատարութիւնը եւ քաղաք եկաւ, անցաւ նորակազմ բանակին գլուխը: Ժողովուրդը որ ենիչէրիներուն ըմբոստութենէն սկսած էր վախնալ, իր կեանքը փրկելու համար միացաւ բանակին: Այսպէս կարելի եղաւ զսպել յեղափոխութիւնը եւ սպաննել յեղափոխութիւն հանող պետերէն չատերը:

Սուլթան Մահմուտ, որ միջոց մը չատ մտահոգուած էր, Հիւսէյին փաշայի յաջողութեան լուրը առնելով հանգստացաւ:

Նոյն դիշերը Հիւսէյին փաշա եւ Պէքեան ներկայացան Սուլթանին:

–Միջոց մը չատ մտահոգ էի: Արթին, կը չնորհաւորեմ քեզ, եթէ չըլլար քու «բաժանեա՛ զի տիրեսցես»ի գաղափարդ, կը խորհիմ թէ այսօր մեծ վտանգի մը մէջ կը գտնուէինք: Եթէ չըլլար Հիւսէյին փաշայի քաջագործութիւնը, չատ դժուար կ'ըլլար մեր դիրքը: Հիմա որ ենիչէրիները քիչ մը աւելի տկարացած են, պէտք չէ սպասել որ կազմակերպուին, պէտք է շարունակել սկսուած գործը:

(Շար. 56)

թիւններով, նաեւ՝ գրաբարը, որ բոլորիս մայր լեզուն է: Մեծ առաւելութիւն մըն է սա, որ պիտի հարստացնէ հայաստանցի աշակերտին մտաւոր աշխարհը ու իրեն կարելիութիւն պիտի տայ հաղորդակից ըլլալու իր նախնիներու, նաեւ սփիւռքահայ ազգակիցներու գրականութեան եւ լեզուամտածողութեան: Ի պատիւ ձեզի, պէտք է ըսել, որ այսպիսի ծրագիր մը փորձարկուած է արդէն երեք տարիէ ի վեր հանրակրթական 12 դպրոցներու մէջ, Ձեր իսկ հրամանով, յարգելի Պ. Նախարար Փարիզի «Մաշտոց» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութեանս եւ Երեւանի Խաչատուր Աբովեան Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք» Կեդրոնի (տնօրէն՝ տոքթ. փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան) հետ միասնաբար, եւ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած՝ աշակերտական - ծնողական շրջանակներու, ինչպէս նաեւ ուսուցիչներու մօտ, որոնք մեծ եռանդով կը դասաւանդեն: Ուրեմն, կրկնակի է մեր ուրախութիւնը, որ մեր փորձը դրական ընդունելութիւն գտած է եւ պետութիւնը կը ծրագրէ այս փորձնական դասընթացքը ընդհանրացնել, որով պիտի հարստանայ եւ խորանայ հայ լեզուի իմացութիւնը Հայաստանի նոր սերունդին մօտ: Մենք կը հաւատանք որ Հայոց լեզուի ամենախոր ուսուցումը պէտք է կատարուի Հայոց հայրենիքին մէջ:

2գ) Համաձայն ենք Ձեզի հետ, երբ կ'ըսէք թէ այս նիւթերը թէեւ կը դասաւանդուին ներկայիս ալ, սակայն ո՛չ լիարժէք ծաւալներով: Ըսել կ'ուզէք որ կը դասաւանդուին չատ հարեւանցի կերպով եւ քիչ ժամաքանակով: Սակայն հարցը միայն ծաւալի վրայ չէ, այլ մանաւանդ՝ ճի՛շդ դասաւանդութեան: Անհրաժեշտ է, որ արեւմտահայ լեզուն եւ գրականութիւնը, նաեւ գրաբարը ուսուցուին իրենց բնական մեսրոպեան ուղղագրութեամբ: Այս տեսակէտով մեր դիտական քննադատութիւնները ներկայացուցած ենք արդէն հրապարակաւ, Փարիզի «Ցառաջ» օրաթերթի 2000 Նոյեմբեր 21ի թիւին մէջ, 10րդ դասարանցիներու համար պատրաստուած դասագրքի կապակցութեամբ (հեղինակներ՝ լեզուաբան ակադ. Գէորգ Ջահուկեան եւ Ֆ. Ալղաթեան): Այդ դրքին մէջ մեկ բառ իսկ չկայ թէ Հայաստանի ուղղագրութիւնը 1922 թուականէն ի վեր փոխուած է: Այս պարագան գաղտնի պահուած է: Բացի ասկէ, արեւմտահայ լեզուի քերականութիւնը կ'ուսուցուի Հայաստանեան ներկայիս գործող ուղղագրութեամբ, ինչ որ անընդունելի է: Այդ պատճառաւ ալ ահագին սխալներ յառաջացած են: Սխալ եւ խեղաթիւրուած ուսուցումը աւելի վնասակար է, քան ուսուցման բացակայութիւնը: Այդպիսի «դասագիրք» մը անմիջապէս պէտք է վերցուի վերջին սովետական օրէնքին չնչումը չի նշանակեր բնաւ, որ պետութիւնը Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը կը վերականգնէ Հայաստանի մէջ: Չի նշանակեր որ այդ օրուընէ սկսեալ ամբողջ գրագրութիւնը Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ տեղի պիտի ունենայ, մամուլ, դասագիրք Մեսրոպեանով պիտի հրատարակուին: Այլ պարզապէս, այդ օրէնքի չնչումով Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը արգիլեալ ըլլալէ կը դադրի եւ աշխարհին կը ներկայանայ որպէս «միասնականացնող կողմ»: Այսպիսով Հայաստանի Հանրապետութեան «Լեզուի մասին օրէնք»ը, յատակ իմաստ կը ստանայ, քանի որ այդ օրէնքին մէջ նշուած չէ Հայաստանի մէջ այժմ օգտագործուող ուղղագրութիւնը որո՞ւ հետ եւ ինչպէ՞ս պիտի միասնանայ: Միացնականացման գործընթացին մէջ երկու կողմերէն մէկը բացակայ է ներկայիս: Մեսրոպեան ուղղագրութիւնը պէտք է դադրի արգիլեալ ըլլալէ, որպէսզի կարենայ միասնականանալ ներկայ ուղղագրութեան հետ, ինչպէս որ բանաւարկեալ մը պէտք է արդարացուի եւ ազատագրուի իր ազատութեան:

ա) Այդ դեկրետի չնչումով Հայաստանի յամառ լեզուաբանները կը հասկնան թէ «Մեզի համար ուղղագրութեան հարց չկայ» ըսելը անօգուտ է, քանի որ պետութեան նպատակը ուղղագրութիւնները միասնականացումն է: Այն ատեն կը պիտանին սփիւռքահայ հայագէտներու հետ ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ համերաշխօրէն քննարկել միասնականացման գործընթացը եւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, առանց լեզուի հիմնական սկզբունքներուն վնասելու տեսնել թէ ինչ փոփոխութիւններ կարելի է կատարել՝ միասնականացնելու ուղղութեամբ երկու ուղղագրութիւնները:

բ) Այդ դեկրետի չնչումին սփիւռհահայ մտաւորականներն ալ վստահութիւն կ'ունենան թէ ի զուր տեղը չէ որ Հայաստան պիտի երթան՝ 2005ի Խորհրդաժողովին մասնակցելու: Խորհրդաժողովի ընթացքին կ'որոշուի նաեւ թէ «միասնականացած» ուղղագրութիւնը քանի տարի յետոյ պիտի սկսի գործել Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, այսինքն ի՞նչ տեւողութիւն պիտի ունենայ անցումային շրջանը:

գ) Այդ դեկրետի չնչումով կը կարողանանք նաեւ ճակատագրաց տօնել Գրերու Գիւտի 1600ամեակը յառաջիկայ տարի: *Որովհետեւ չափազանց անհեթեթ կացութիւն մը ստեղծուած է ներկայիս, երբ Հայաստանի իշխանութիւնները կը պատրաստուին համազգային շուքով տօնել Գրերու Գիւտի 1600ամեակը, մինչ հանճարեղ գիւտարար եւ մեծ ուսուցիչ Մեսրոպ Մաշտոցի ստեղծած այբուբենը եւ ուղղագրութիւնը կը շարունակեն պաշտօնապէս «արգիլեալ» մնալ Հայաստանի մէջ: Ինչպէ՞ս կարելի է արդիւնած այբուբենի մը 1600ամեակը տօնել: Ինչպէ՞ս կարելի է փառաբանել դիւտարար Մեսրոպը՝ իր այբուբենը Մեսրոպեան չկոչելով եւ զինք զրկելով հայրական իրաւունքէ: Տեսնուա՞ծ բան է որ անարդանքն ու փառաբանութիւնը միասնաբար արտայայտուին: Ինչպէ՞ս կարելի է իր ստեղծած այբուբենը եւ ուղղագրութիւնը անջատել իրարմէ եւ 1922էն ի վեր ւ-ի արտաքսումով անդամահատուած այբուբենի միայն 35 տառերուն 1600ամեակը տօնել: Եւ ինչպէ՞ս կարելի է Գրերու Գիւտի 1600ամեակը փառաբանել, երբ արդիլուած է Մեսրոպի նշանակած գիրերու անուններն իսկ կոչել իր անուանածին նըման: Անոնք ներկայիս կը կոչուին ա, բը, գը, դը, ե, զը, է, ը, թը ...եւն.:*

Այդ դեկրետի չնչումի կը փրկէ պատիւը Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ ամբողջ ազգին: Նաեւ կարելիութիւն կու տայ հանդարտ մթնոլորտի մէջ, հաւասարէ հաւասար կայացնելու Խորհրդաժողովը:

Զբ) Ձեր նամակէն կը տեղեկանանք երկրորդ լաւ լուրի մը, թէ պետութիւնը կը ծրագրէ «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային, կրթական, լեզուական եւ ուղղագրական տարբերութիւնների հետեւանքով յառաջացած անջրպետը մեղմացնելու նպատակով ՀՀ հանրակրթական դպրոցների միջին եւ բարձր դասարաններում աւանդել գրաբար եւ արեւմտահայ լեզու, նաեւ արեւմտահայ եւ սփիւռհահայ գրականութիւն, լիարժէք ծրագրով»:

Շատ ճիշդ կողմնորոշում մըն է ասիկա, որու չնորհիւ հայաստանցի հանրակրթական դպրոցներու աշակերտները իրենց մայրենի լեզուն եղող արեւելահայերէնի կողքին պիտի ճանչնան նաեւ արեւմտահայ հարուստ լեզուն, իր քերականութեամբ, ուղղագրութեամբ եւ իր նրբու-

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ա. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche, 75003 Paris

Ս. ԾՆՆԴԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ձրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Ընթերցում՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

***

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25
Պատարագ՝ ժամը 11ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՃԵԱՆ

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.
Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE

ՈՒԻԼԻԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ժողկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Պղպատի ծախք՝ 6 €, հասար գլուխ:

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ ա-ւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ կիրակի, Դեկտ. 19-ին, կլօճական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խաչակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Դէորգ Փոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Վազգէն Էսկիճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, դեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներու եւ սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30ին «կարպիս Մանուկեան» սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15ին,
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մանաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.

Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :

01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 կամ 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 DECEMBRE
2004
LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·093

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·093

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 2005 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ՅԻՆ, ԵԹԷ...

ՎԵՐՋԻՆ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՂԱՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17ԻՆ

ՏՊԱՒՈՐԻՉ ՁՈՑՑԵՐ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17ի առաւօտուն վերջնական ոչինչ կար առաջին ժամերուն, բայց նոր խօնակցութիւններ տեղի կ'ունենային Պրիւսէլի մէջ, վերջին սահկարկութիւններ, համոզելու համար Թուրքիան որ ճանչնայ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը: Ինչ որ կարգադրուած էր եւ ուրախութիւն պատճառած Թուրքիոյ, այն էր որ նախորդ օրը բանակցութիւնները սկսելու Թուական մը որոշուած էր –2005 Հոկտեմբեր 3– Թուական մը որ ակնկալուածէն աւելի ուշ էր Անդարայի համար, բայց զոհունակութիւն պատճառած էր: Հոս ալ սակայն «եթէ» մը կար: Այդ «եթէ»ն կը վերաբերէր Կիպրոսի Հանրապետութեան ճանչման, ինչ որ Թուրքիոյ համար ՄԱԿ-ի գործն է եւ ոչ՝ Եւրոպայի:

Դեկտ· 16ի իրիկունը, ճաշի մը ընթացքին է որ Հոլանտայի վարչապետը՝ Եան Փեթէր Պալքենէնէնտէ յայտարարած է՝ «կրնաք ճամբայ հանել Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները» աւելցնելով թէ «երաշխաւորութիւն չկայ բանակցութիւններու արդիւնքին մասին»: (Ճիշդ նոր Հոլանտա, մինչեւ ամսուս վերջ, հերթական նախագահն է Եւրոպական Միութեան): Եւրոպական Ճանճնախումբի նախագահն ալ՝ Մանուէլ Պարոզօ յայտարարած է·– «Այս իրիկուն, Եւրոպական Միութիւնը իր դուռները բացաւ Թուրքիոյ առջեւ»: Եւրոպացիները կը պահանջեն ասկայն որ Թուրքիա յանճնառու ըլլայ ճանչնալու Կիպրոսը իրաւական դետնի վրայ, բանակցութիւնները սկսելէն առաջ, երբ ստորագրուի յաւելուածականը Անդարայի հետ համաձայնագրին: Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը մաս չի կազմեր յաւելուածականին, որպէս նախապայման:

Ի դէպ, Դեկտեմբեր 17ի առաւօտուն ԼՌ·ԷՖ·Ի·ի լրագրողուհին չահեկան զրոյց մը ունեցաւ Պրիւսէլի Թուրք պատիւրակութեան Արտաքին նախարարութենէն բարձրաստիճան պատասխանատուի մը հետ: Երկու հարցումներ խնդրոյ առարկայ էին՝ Կիպրոս եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Առաջինին մասին, պատասխանը չէր փոխուեր: Ան կ'ըսէր թէ այս հարցերը երբեմն երբեմն հրապարակ կ'ելլեն: Կիպրոսը աւելի ՄԱԿ-ի հարցն է քան Եւրոպայի: Ինչ կը վերաբերի Հայոց Ցեղասպանութեան, Թուրք դիւանագէտը դիտել տուաւ թէ Եւրոպա մանրամասնութեան մէջ չի մտներ, երբ կրկին իրեն հարց տրուեցաւ այս մասին, յիշելով մանաւանդ Ֆրանսայի դիրքը, Թուրքը պատասխանեց «Հայոց Ցեղասպանութիւնը (բառը գործածեց) փչոտ հարց մըն է: Տեսակէտ մը կայ, բայց դէմն ալ ուրիշ տեսակէտ մը կայ: Ի վերջոյ կարելի կ'ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել» (un moyen terme): Զայնատիւռի այս միջազգային կայանը յաճախ կ'անդրադառնար նաեւ (վաղ առաւօտէն) Հայերու ցոյցին Պրիւսէլ:

***

ՇԻՐԱԿԻ ԵԼՈՑԹԻՆ ԱՌԹԻԿ

Հետաքրքրական երեւոյթն այն է որ Շիրաքի ելոյթէն գոհ են ոչ միայն Թուրքերը, այլ Ներքին ճակատի վրայ ընկերվարականները եւ դժգոհ են ոչ միայն Ի՛ր (ԻՒ·ԷՄ·ՓԷ·) կուսակցութիւնը, այլ *Լը Մոնտ*ի խմբագրութիւնը: Ինչպէս *Լը Մոնտ*ի խմբագրականը կ'ըսէր, Շիրաք ոչ մէկ նոր բան ըսաւ, ոչ մէկ նոր դիրքորոշում ցոյց տուաւ: Ան կրկնեց ինչ որ ըսած էր Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Ռուսիա, Պրիւսէլի Գագաթնաժողովին առաջ: Ինչ որ կը նշանակէ որ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը, ինչ որ ինքնին նոր բան չէ: Ինչ կը վերաբերի Հայոց Ցեղասպանութեան, Շիրաք ըսաւ որ Թուրքիա պէտք է ճանչնայ զայն, ինչ որ ինքնին նոր բան չէ: Ինչ կը վերաբերի Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան, Շիրաք ըսաւ որ Թուրքիա պէտք է կատարէ իր խոստումները, ինչ որ ինքնին նոր բան չէ: Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի ճանաչումին մասին հարցումին, Շ· Էրտողան ըսած է թէ անընդունելի պայման է այդ ճանաչումը իրենց համար, ապա անուղղակի կերպով հասկցուցած է թէ կրնան ստորագրել Կիպրոսի հետ մաքսային միութիւնը, բայց ատոր Թուրքականն ալ իրենք կ'որոշեն:

Ինչ կը վերաբերի հայկական նիւթին, ան ըսած է· «կարծեցեալ ցեղասպանութիւն, կամ ցեղասպանութիւն· բառերը այնքան ալ կարեւոր չեն: Պատմութեան մասին Թող պատմաբանները վիճարկեն: Մենք՝ քաղաքական մարդիկս, պրպտինք ապագային կառուցումով: Անցեալը ոխի աղբիւրի չվերածենք: Մեզի կը թելադրեն որ ժեսք մը ընենք: Ըրինք արդէն, մեր օդային տարածքը բանալով: Հիմա կը պահանջեն որ սահմանային անցքը բանանք:

Կարսի դաշնագիրը մը կայ, անով գրծուած է մեր սահմանը: Հայաստան նախ Թող յայտարարէ թէ կը ճանչնայ այդ սահմանը: Ցետոյ, ադրբեջանական հողերը գրաւման տակ են: Հայաստան Թող այս հարցին մէջ բարիկամեցողութիւն ցոյց տայ, այդ պարագային մենք ալ դրական քայլեր կ'առնենք: Նախագահ Շիրաքի այս մասին խօսքերը իր հանրային կարծիքը նկատի առնող, նոյն առեն հաւասարակշիռ արտայայտութիւններ էին»:

***

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՑՑԸ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 16, ժամը 18–ին, տեղատարափ անձրեւի մը տակ չուրջ 1000 հոգի հաւաքուած էին Մարսէյլի Վիէօ-Փորը հանրաժողովի մը համար զոր կազմակերպած էր Մարսէյլ – Փրովանսի ՍԷ·Մ·Ա·ԷՖ·ը: Ներկայ եղած են մանաւանդ բազմաթիւ ընտրեալներ, որոնք նաեւ ելոյթ ունեցած են: Ասոնց կարգին յիշենք Շրջանային Խորհուրդի նախագահը՝ Միշէլ Վոզէլ, Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ժ·–Ն· Կեռինի, յանուն քաղաքապետ Ժ·–Գ· Կօտէնի՝ Պրիւնօ Ժիլ, Եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխան Մարի–Ասլէթ Գոլոթի (ընկերվարական), Տոմինիք Վլասթօ, նաեւ եւրոպական երեսփոխան (ԻՒ·ԷՄ·ՓԷ·), Գրիֆ–ի (Հրէական կազմակերպութիւններու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահ փաստաբան Արակոնէս եւ բազմաթիւ այլ անճնաւորութիւններ: Ցոյցին աւարտին 350 հոգի տեղ գրաւած է յատուկ կառախումբի մը մէջ մեկնելու համար դէպի Պրիւսէլ: Այս վերջին կարգադրութիւնը նախաձեռնութիւնն էր Հ· Ց·Դ·ի, Ռ·Ա·Կ·ի եւ Հայ Դատի Ցանճնախումբին: Հաւանական կը նկատուէր որ Ընդհանուր եւ Շրջանային Խորհուրդները բերէին իրենց նիւթական մասնակցութիւնը:

Ճամբու ընթացքին խումբին կը միանային Վալանսի, Լիոնի եւ այլ քաղաքներու ցուցարարներ:

***

Ուրբաթ առաւօտ Պրիւսէլ հասած էին զանազան երկիրներէ (Ֆրանսայէն զատ Իտալիա, Յունաստան, Կիպրոս, Հոլանտա, Շուէյտ, Գերմանիա, Զուիցերիա եւլն·, եւլն·) քանի մը հազար Հայեր, տարբեր միջոցներով (կառախումբ, հանրակառք, օդանաւ, կառք):

***

ՄԱՄՈՒԼ

Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ վիճարկումներու իր յօդուածները: Ֆիկարոյի (Դեկտ· 17) մէջ Մաթիաս Վիման (նախագահն է գերմանական Յորհրդարանի Եւրոպական Միութեան յանճնախումբին), բուռն ընդդիմութեան յօդուած մը ստորագրած է, ինչպէս նաեւ Մաքս Կալօ: Կողմնակից գրութիւն մը ստորագրած են Մարթի Ահթիսաարի, Միշէլ Ռոքար եւ Ալպէր Ռոհան: Ֆիկարօ խմբագրական մըն ալ ունի խորագրուած՝ «անկատար "այո, ոչ" մը»: Կը յիշուի որ միայն Ֆրանսայի մէջ է որ կիրքերը այսքան բուռն եղած են եւ կը զարմանայ որ այսօրուընէ Եւրոպան կը պատրաստուի ընդունելու Թուրքիան 2020ին, երբ ոչ ոք դիտէ թէ ի՞նչ դիմագիծ կ'ունենայ այդ առեն:

***

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ

Համաշխարհային Հայկական Համագումարը (ՀՀՀ) յայտարարութեամբ մը հաստատած է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան: Նախագահ Սրա Սբրահամեանի կողմէ ստորագրուած յայտարարութիւնը վերապահութիւն կը յայտնէ եւրոպացի ըլլալու պարագային այդ երկրին դինք չընդառաջող աչքարհին հետ եւրոպական սկզբունքներով եւ արժէքներով վերաբերելու հեռանկարին: Պատմութիւնը ունեցած է ատոր փաստերը:

Ցայտարարութիւնը յատկապէս կը չեշտէ թէ Ցեղասպանութեան ուրացումով, Հայաստանի չընչափակումով, իր փոքրամասնութիւններուն ընկերային եւ քաղաքացիական իրաւունքներուն ոտնակոխումով Թուրքիա կ'արգելացնէ վերապահութիւնները:

Ցայտարարութիւնը կ'աւարտի այն վստահութեամբ որ Արեւմուտքը, յատկապէս Եւրոպան որոնք Պոսնիոյ եւ Քոսովոյի պարագաներուն առաջին դէմ վրայ զետեղեցին միջազգային յարաբերութիւններու մէջ քաղաքականութեան բարոյական չափանիշը, նոյն մօտեցումը կ'ունենան Թուրքիոյ անդամակցութեան քննարկումին ընթացքին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ մէջ երրորդ Իտալացի մը ըսպաննուած է՝ Սալվաթոռէ Սանթորօ, 52 տարեկան: Սպարքը գործուած է Ռամատի (100 քիլոմեթր Պաղտատի արեւմտեան շրջանը):

ԻՍՐԱՑԷԼԻ եւ Ա.Մ.Ն-ՈՒ միջեւ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ, որովհետեւ Իսրայէլ զէնք ծախած է Չինաստանի: Ա.Մ.Ն-ու Պաշտպանութեան նախարարը պահանջած է որ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը՝ Ամոս Եարոն հրաժարի:

ԳԱԱԹՐՈՑԻ մէկ թոռը ամերիկացի քաղաքացի դարձած է:

Վերջերս Երեւանի «կանչ» թերթը ինձ առաջարկեց պատասխանել մի քանի հարցի, որպիսիք էին՝ ի՞նչ կարծիք ունեմ այս մէկուկէս տասնամեակի հայ գրականութեան մասին, ի՞նչ արժէքներ եմ տեսնում այնտեղ, ի՞նչ եմ մտածում այսօրուայ պայմանների մէջ ազգային մշակոյթի եւ նրա հեռանկարների առիթով:

Թւում է, որ գրականութեանն ու մշակոյթին վերաբերող իմ մտածումները կարող են հետաքրքրել նաեւ Սիւնեաց մտաւորականութեանն ու ընթերցողին: Ուստի նպատակայարմար գտայ այդ ամէնը ներկայացնել նաեւ «Յառաջ»ին:

ԿԱՐԵՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԵԱՑՔ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՔԵՐԻՑ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

21րդ դարը, որ մեզ համար սկսուեց 1988ից, իր հետ բերեց մեր ապրած կեանքի նկատմամբ մէկ ուրիշ հայեացքի անհրաժեշտութիւն: Հետեւաբար, նաեւ մի նոր վերաբերմունքի անհրաժեշտութիւն այն ամէնի նկատմամբ, ինչը գրեթէ ամբողջ 20րդ դարի ընթացքին, մասնաւորապէս երկրորդ կէսին դարձել էր անվերապահ «ճշմարտութիւն» եւ կարծրացրել մեր միտքն ու հոգին:

Գրականութեան գեղեցիկ արուեստի մէջ 36ի գլխապարտութիւններից յետոյ աւելի քան կէս դար, զուրկ ենք եղել ինքնահաստատ եւ համազօր մեծութիւններ ունենալու դիտակցութիւնից: Բարեկրթութեան պակասի, յաճախ էլ ի տպատ բացակայութեան պայմանների մէջ յայտնուելով, գեղարուեստի արժէքը տեսնելուն մեզ խանգարել, խոչընդոտել են ոչ միայն արտաքին ազդակները, որպիսիք դալիս էին ճուցամատից, այլեւ մեր արմատներից, որոնք ինտելեկտուալ դերութեան հետեւանք էին: Այս արատները չատ էին ու զեռնաքարշ· բռնատիրութիւններ, կենցաղային դժուարութիւններից եկող հոգեկան անհաւասարակշռութիւն, պաշտօնապէս «գնահատուելու» անյագուրդ պահանջ, թէեւ գաղտնիք էլ չէր, որ այդ «գնահատութիւնը» որեւէ եղր չունի արուեստի հետ, այլ պայմանաւորուած է «կուսակցութեան մարտական ջոկատի» մէջ ընդգրկուած լինելու հանգամանքով:

Նոր վերաբերմունքի անհրաժեշտութենից գրողներն ու արուեստագէտները մի պահ միայն տարտամեցին: Բայց երկընտրանքի տառապանքը յաղթահարելով, նրանց գերակշռող մասը չարունակեց հովանաւոր եւ գնահատող ճուցամատ որոնել: Եւ մի քանիսն էլ, անկախ իրենց կենսաբանական տարիքից, յաղթահարելով նոյն տառապանքը, չարունակեցին իրենց որոնելու երանելի ընթացքը, եւ այդ ընթացքին միացան նորերից մի քանիսը եւս:

Որոնումները երանելի են, քանի որ, ի վերջոյ, գտնում ես քո Ես-ը կամ աւելի ու աւելի ես խորանում գտածոյիդ մէջ: Եւ սա, ըստ երեւոյթին, Անհատականութիւն դառնալու միակ ճամբան է:

Իսկ Անհատականութեան համար միակ արժէքը Ազատութիւնն է:

Անհատականութիւն չունենալու պարագային ՈՉԻՆՉ չարժէն չնորհները, որ ըստացել ես վերուստ: Եւ եթէ Ազատ չես, ապա գոհանում ես դափնեպսակներով, որ առատօրէն բաչխում է հովանաւորն ու ծառայամտութիւնդ գնահատողը:

Գեղարուեստի եւ հոգեւոր մշակոյթի արժէքների ծնունդը միշտ պայմանաւորած է եղել աստուածատուր չնորհներով եւ արուեստագէտի Անհատականութեամբ: Հետեւաբար՝ երբեք նրա կենսաբանական տարիքով: Քանի որ արուեստագէտի համար ապրած տարիները նրա Շնորհները հաստատում են կենսափորձով, իսկ արհեստաւորի անչնորհքութիւնը՝ ստրկամրտութեան փորձառութեամբ:

Արդէն մէկուկէս տասնամեակ է, ինչ ձերբազատուել ենք այն աքցանից, որի չուրթերի արանքում ճզմւում էր ոգեղէնն ու բարոյականը: Մենք ձերբազատուեցինք եզակի մեթոդով գրելու եւ ստեղծագործելու պարտադրանքից: Սոցիալիստական ռէալիզմ կոչուող այդ եզակի մեթոդի անասանութիւնը դիւցաբանական եռագլուխ չների պէս պահպանում էին գրքոնութիւնը, հրատարակչութեան խմբագիրները, մարդասիրական հիմնարկութիւնների պաշտօնեաները, դիտաչխատողները եւ նոյնիսկ նրանց օգնականները, որոնց չնուաստացնելու համար «գիտութեան թեկնածու» տիտղոսով էին մեծարում: Եւ անչուշտ՝ մամուլը ընդհանրապէս: Միաժամանակ ձերբազատուեցինք իշխանութիւններին ողնուծուծով հակադրուելու հոգեբանութենից, որ մեզ ամէն կերպ հոգեբանօրէն ձեւախախտելու ձգտող սոցէալիզմի մեթոդը: Նրա առաջին գրքերը՝ «Մեր թաղի ձայները» վիպակը եւ յատկապէս «Մեզանից յետոյ» վէպը իսկական գայթակղութիւն եղան սոցռէալիզմին նուիրեալ քննադատների համար, բայց դրողը իր ստեղծագործութեամբ միշտ խորտակել է «ազգային ձեւը» եւ ժխտել է սոցիալիստական, ասել կ'ուզի ազգային բովանդակութիւնը:

«Սեմեր», «Հարուած», «Նշան» հատորների մէջ ամփոփուած է Գրիգոր Պըլտեանի այս տարիների գրական հունձքը: Նրա արձակը հայրենական գրական արուեստի չարժունակութեան բաղադրիչն է, իսկ բանաստեղծութիւնը պարունակում է այն «սէրը բառի նկատմամբ», որ կրչառում էր Օսիպ Մանդելչտամին:

1995ին Պէյրութի մէջ հրատարակուեց Աբրահամ Ալիքեանի բանաստեղծութիւնների հատընտիրը: Նա մեր ժամանակի մէջ մեծ երեւոյթ է: Եւ որպէս այդպիսին, նրան տեղաւորել էին լուսանցքից էլ անդին: Ովքե՞ր... Անչուշտ նրանք, ովքեր բանաստեղծութիւնը դարձրել էին անձափառութեանը յաղորդ տալու եւ դիւրին հաց վաստակելու միջոց: Սակայն բանաստեղծութիւնը չի կարող դիւրին հաց վաստակելու, առաւել եւս «ամենայնի» որեւէ տարբերակ համարուելու միջոց լինել, երբ ստեղծւում է արեան ու ճակատագրի գնով:

Արդէն անցեալ դարի 30ականներին յայտնի էր, որ գրողների մութիւն կոչուող վարչական հիմնարկութիւն հաստատելուց եւ ապա սովետական գրականութիւնը եզակի մեթոդով ստեղծելու պահանջը հրապարակելուց յետոյ «այլեւս ամէն բան դարձաւ ուրիշ եւ այլեւս ոչինչ չմնաց բանաստեղծութիւնից, արժանապատուութիւնից եւ պարկեչտութիւնից» (Մ. Զենկեւիչ): Եւ ահա այդ իրականութեան մէջ Հենրիկ Էդոյեանի («Դահիճների ժամանակը», «Անբնակիչ տունը» եւ այլն) Սրտեմ Յարութիւնեանի («Ընդվզում», «Կորած աչխարհներ» եւն.), Վիկտէմ Գրիգորեանի («Վիոլէթ եւ ոզիներ») բանաստեղծութեանը նոյնպէս սպասում էր լուսանցքային մի գոյութիւն, միայն թէ, բարեբախտաբար, եթէ նոյնիսկ վերստին յայտնուելու փորձեր է անում ճուցամատը, ապա լինելով անցեալի կրկնութիւն, երբեք չի յաջողուելու կըրկնել ճապաղ հայերէնի եւ կարդախօսային ոտանաւորների ժամանակը:

Ինձ հոգեհարազատ է նաեւ Գուրգէն Յանջեանի արձակը, որ բացայայտում է հասարակութեան ոչ միայն փարիսեցութիւնը, այլեւ հոգեզրկութիւնն ու բարոյական խլութիւնը: Եւ մնում է միայն նորէն ու նորէն կրկնել, թէ գրականութիւնը կարող է պատկանել ժողովրդին, եթէ ժողովուրդը բարեկիրթ է այնքան, որ չղժուարանայ ու կարողանայ վայելել արուեստի հաճոյքը:

Վիպագրութեան երեւելի դործեր են Վահրամ Մարտիրոսեանի «Սողանքը» եւ «Բուերը»: Իսկ Վահան Տէր Ղազարեանի «Արքայադրամ» վիպասանքը յիրաւի պարծանք է հայրենական արձակի համար:

Շարժապատկերի եւ գրականութեան մէջ ինձ համար վաղուց, չ՛ոտ վաղուց առանձնակի տեղ ունի Աղասի Այվազեանը՝ իր հետեւողականութեամբ, դրչուրթեան նկատմամբ սկզբունքային անհաչտութեամբ: Եւ քանի որ հայ հասարակութիւնը ամէն տեղ նոյն ձեւախախտուած որակն ունի, ամէն անգամ Աղասի Այվազեանի հրապարակումներին հանդիպելիս («Պարզ օր», «Ֆալենչքէյն», «Օճախ», «Աստաֆեան» եւլն.), վստահութիւնն ու հաւատը, թէ երբեւէ կը յաղթահարուի ձեւախախտումն ու գաւառամտութիւնը եւ կը դառնանք բարեկիրթ ազգային էութիւն, ապրեցնում է ինձ՝ այս օտարութեան մէջ:

Զորայր Խալափեանի «Վասիլ Մեծ...» եւ «Ալրա Գեղեցիկ եւ Շամիրամ» վէպերը հայրենական պատմա – վիպասանութեան այն քացառիկ նմոյշներից են, որոնք մերժելով մերժում են սովետական պատմա–վիպասանութեան մէջ հաստատուած «ռուսական հայրենասիրութեան» աւանդները: Եւ ամէնից կարեւորը. պատմա – վիպասանութեան սեռը դաղարել է միանչանակ ու մխակերպ լինել: Պատմութիւն պատմելու եւ պատմութիւն յօրինելու նպատակը նահանջել է, թերեւս անդառնալիօրէն, իր արհեստաւորական տեղը զիջելով արուեստին եւ պատմութեան իմաստաւորումին: Իմ այս համոզումը հաստատում են նաեւ Պերճ Զէյթունցեանի եւ Վարդան Գրիգորեանի պատմավէպերը: Հազա՛ր ափսոս Վարդան Գրիգորեանին: Բայց իր վէպերով նա ներկայ է վերջին մէկուկէս տասնամեակի գրական խմորումների մէջ:

Հայրենական գրականութեան մէջ արժէքաւոր հրապարակումներ են եղուարդ Աւագեանի «Աստծոյ մարդը» եւ «Էրլիանի հայրերն ու այրերը» վաւերական արձակի նմոյշները: Պատմական ոչ հեռաւոր անցեալի իրադարձութիւններն ու մարդկանց մասին նրա վիպակը եւ յուչագրութիւնը կարօտի մղկտացնող զգացողութիւն են պատճառում ինձ: Ես կարօտում եմ մեր աւագ եղբայրներին, մեր հայրերին, մեր համաքաղաքացիներին, կարօտում եմ Էրլիանը եւ խորն ափսոսանք եմ ապրում աւերուած կեանքերի եւ ոչնչացուած քաղաքի համար:

«Մի քուռ առօրեայ», «Դարի ճանապարհը», «Մահուան պար» խորագրերով հատորների մէջ զետեղուած են Խորէն Աբրամունու պատմուածքներն ու վիպակները: Գրողի ստեղծագործութեան գլխաւոր յատկանիչը, երբ ապրած կեանքի իւրաքանչիւր դրուագ նրա գրչի տակ դառնում է արուեստի ստեղծագործութիւն, իսկ իւրաքանչիւր պատմուածք կամ վիպակ ընկալւում է որպէս կենսագրական խոստովանութիւն, եթէ նոյն իսկ յօրինուածք է: Խորէն Աբրամունու արձակով կարելի է ընթերցողի համար բացայայտել գեղարուեստական մտածողութեան խորհուրդը: Նոյն այս իմաստով՝ գեղարուեստի եւ ոգեղէնի իմաստով են արձակի չքեղ հանդէսները դառնում Ռաֆայէլ Նահապետեանի պատմուածքները («Գարնան նախաչէմին՝ սառցակալուած ուղեղով» եւլն.) ոլորանք, ցաւօք, ոչ միշտ են ինձ հասնում:

Արդէն բարեբաստիկ առիթ ունեցել եմ հանդամանօրէն անդրադառնալու Ստեփան Ալալաչեանի յուչագրութիւններին, որտեղ դէպքերն ու մարդիկ ներկայացուած են այնպիսի ճչմարտացութեամբ եւ նրբութեամբ, որ լինելով այն հեռաւոր ժամանակների վկան, վերապրում ես անցուդարձը եւ անհրաժեշտ հանդիպումներ ես ունենում իրենց կեանքն ապրած ու գնացածների հետ:

Ինձ միշտ էլ հետաքրքրել են հրապարակագրութիւնները եւ խոհագրութիւնները, որոնք բացայայտել են մեր ապրած իրականութեան այնպիսի չերտեր, որպիսիք տեսնելու եւ հասկանալու համար անպայման հարկաւոր է ունենալ փորձառած ուղեկցորդ: Ամէն անգամ սիրով եմ հանդիպում Մարգօ Ղուկասեանին («Բանունց դիւղը», «Քարէ հայելին»): Ինձ համար յայտնութիւն դարձաւ Գրիգոր Պըլտեանի «Դէպի մեծ փոխարերութիւն» խոհագրութիւնը: Ուչի ուչով հետեւում եմ Լեւոն Միրիջանեանի, Վարդան Մատթէոսեանի, Գրիգոր Զանիկեանի, Արփի Թոթոյեանի, Մարգար Շարապխանեանի աւար հարցադրումներով հրապարակագրութեանը: Հայրենական բանասիրութիւնը ժանդից մաքրելու օրինակելի աչխատութիւններ են Լեւոն Յաչերեանի «Հայագիտական ուսումնասիրութիւններ եւ հրապարակումներ», «Հայ դպրութեան պատմութիւնը՝ քննական տեսութեամբ» բազմահատոր աչխատասիրութիւնները: Բանասիրութեան մի նոր ոլորտ է բացել Խորէն Պալեանը («Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց· Ապաչխարութեան երգեր»):

Գրականագիտութեան ոլորտի նուիրական հրապարակումներ են Ազատ Եղիազարեանի «Ներս արի, որդեակ կամ Ո՞վ էր Նայիրի Զարեանը» յօդուածը եւ Դաւիթ Գասպարեանի «Փակ դռների գաղտնիքը» հատորը: Հեղինակները բացայայտում են ճչմարիտը եւ հաստատում են արդարութիւնը թէ՛ պատմութիւն դարձած անցեալի եւ թէ՛ մեր ծանր ու դառնահամ ժամանակների մէջ յանիրաւի հալածւածների համար: Իսկ ճչմարիտը բացայայտելու եւ արդարութիւնը հաստատելու գործը, մեր իսկ փորձառութեամբ դիտենք՝ պատժելի է:

Զգօնութիւնը դոյդն իսկ կորցնելու դէպքում:

...Անհատական հայրենական գրականութեան մշակների ինձ հասած հունձքը: Նրանք, որ ընդգծուած անհատականութիւններ են, ձեւաւորուել են դեռեւս այն տարիներին, երբ սկսուել էր իշխանութիւնների ու մտաւորականների բացայայտ այլասերումը:

Մենք ապրել ենք եւ յիչում ենք մեր հասարակութեան ոչ հեռաւոր այդ անցեալը, երբ տիրապետողն արդէն դարձել էր անտարբերութիւնն ու յարմարողականութիւնը, իսկ մտածելը հակացուցած էր բոլորի համար: Քանի որ միտքը եւ յատկապէս այն միտքը, որ նաեւ արտայայտում էր բարձրաձայն՝ յոյժ վտանգաւոր էր:

Ես վստահօրէն եմ խօսում հայրենական գրականութեան այս համատեղութեան մասին, քանի որ այն ամէնը, ինչ մեզ պաչտօնապէս մատուցւում էր որպէս «համարձակ» խօսք, ըստ էութեան դեղծում էր ճչմարտութիւնը, ստիպում էր իրականութիւն համարել եւ հաստատել, թէ այդ իրականութիւնը ցուցափեղկն է, եւ մեր ցուցափեղկային իրականութիւնը ծնում էր ճապաղ արձակի, ճապաղ բանաստեղծութեան մի առատութիւն:

Հիմա այդ առատութիւնը ինձ քնաւ չի անհանգստացնում, քանի որ, միեւնոյն է, անհնար է այլեւս ճուցամատի գոյութիւնը:

Գրականութեան աստղաբոյլը հայրենական մշակոյթի արժէքները պահպանելու եւ օտարի ներխուժմանը դիմադրող ուժն է, անտարակոյս:

ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԴԷՄ

Վերջերս զարմանալի դատողութիւններ են անում «մշակոյթ արտահանելու» ձասին: Թէեւ զարմանալու ոչինչ չկայ: Հաւանաբար, մարդիկ կան, ովքեր կամ իրենք չգիտեն կուլտուրա կոչուածի ինչ լինելը, եւ կամ անգէտներին են փորձում

ներշնչել, թէ գործ ունեն արտասանուող ինչ-որ մի ապրանքի հետ:

Մշակոյթը հասարակութեան զարգացման պատմականօրէն չատ որոշակի մակարդակ է, որն արտայայտւում է ոչ միայն նիւթական ու հոգեւոր արժէքներ ստեղծելով, այլեւ մարդու կեանքը կազմակերպելու, մարդու բարեկրթութիւնն ու իմացութիւնը, աւանդական արժէքները պահպանելու եւ զեղագիտական որակը ապահովելու, հասարակութեան բարոյականութիւնն ու իրաւունքի նորմերը մշակելու առումով:

Այսպիսի համապարփակ մակարդակ ստեղծուել է հայրենական պատմութեան հազարամեակների ընթացքին եւ այդ մակարդակը կարող էր շարունակել էլ աւելի բարձրանալ, միայն թէ չարաբաստիկ 1920ից ի վեր, վերջնականապէս ջնջելու նպատակով, սկսուեց մշակոյթը կացնահարելու գործը:

Մենք պարտադրուած էինք զրկուել մեր ազգային ինքնութիւնից, որ ունի երեք հիմնական բաղկացուցիչ: Նախ՝ Գրիգոր Լուսաւորչի հաստատած ազգունական հաւատը, որ մեզ ապահովեց հոգեւոր խութիւն եւ Սէր: Ապա՝ Սուրբ Մեսրոպ Վարդապետ Մաշտոցի Այբուբենը, որի շնորհիւ ստեղծուեց Ս. Գրքի լեզուն՝ ազգային միաւորումի միակ միջոցը՝ մեր առաջին գրական հայերէնը, որ մէկուկէս հազարամեակ անց իրագործութիւնների բերումով զատուելու էր երկու՝ արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրական համազօր լեզուների: Այնուհետեւ պատմական միջավայրը, որ ոչ միայն տէրունական երկիրն է, այլեւ այդ տարածքի վրայ նիւթական մշակոյթի հայրերի աճիւնների պահպանութեան գրաւականը:

Այս երեք հիմնաքարերի վրայ ստեղծուած հայրենական մշակոյթը հնարաւոր չէ արտահանել, այսինքն դարձնել նաեւ մէկ ուրիշի սեփականութիւն:

Բայց հնարաւոր է նուազ աչալրջութեան կամ պարզապէս փերեզակային նկատառումներով թոյլ տալ որ այդ «մէկ ուրիշը» ներխուժի մշակութային քո ոլորտի մէջ, բարոյականութեան եւ իրաւունքի ըմբռնումների ոլորտի մէջ: Ներխուժելով, այդ «մէկ ուրիշը» ոչնչացնում է այն ամէնը, ինչը քոնն է, քո ինքնութեան գրաւականը եւ փոխարէնը հաստատում է իրենը՝ իր լեզուն, ապրելակերպը, բարոյականութիւնը, հաւատն ու իրաւունքի ըմբռնումը:

1920ից յետոյ անմիջապէս մահու ու կենաց պատերազմ յայտարարուեց քրիստոնէական մեր հաւատի եւ Ս. Էջմիածնի դէմ: Եւ առաջին զանգուածային զոհերը եղան հոգեւորականները: Այնուհետեւ մէկ դիւերուայ մէջ զեղծուեց Ս. Մեսրոպի այբուբենը՝ լատինական, իսկ յետոյ ռուսական այբուբեն ներմուծելու հեռանկարով (տե՛ս. կարէն Ա. Սիմոնեան, «Կրեմլի յոյժ գաղտնի փաստաթղթերից մի քանիսը», Ե., 2004): Նոյն այդ 1922ին էլ ոչնչացումի դատապարտուեց նիւթական մշակոյթի պատմական վիթխարի մի շերտ:

Այսպիսով, մեր խանդավառ «հայրենասիրութիւնը» միայն մեղրածոր խօսքերով ու յանդուգն կարգախօսերով արտայայտելու պարագային հայրենական մշակոյթը դատապարտուած է վերջնական ոչնչացումի:

Ի դէպ, այն ամէնը, ինչ ստեղծուել է մեր ժամանակների մէջ՝ ստեղծուել է ի հեճուկս նուաճողի, ստեղծուել է մշակոյթի ու արուեստի մեծ անհատականութիւնների անձնազոհութեան գնով: Անձնազոհութիւն ոչ միայն փոխաբերական, այլեւ ֆիզիքական առումով:

Մենք վկան ենք հայրենական մշակոյթի շերտերը անվերադարձ ոչնչացնելուն: Բոլորիս համար է տեսանելի, թէ ինչպէս Երեւանի՝ չուրջ երկուհազարհինգամեայ մշակութային շերտը ի սպառ ջնջելուց յետոյ սկսել են ոչնչացնել անցեալ տասնամեակների ստեղծուած շերտը նոյնպէս:

Մենք վկան ենք օտար պլորոցների ծաղկման ու բարգաւաճման՝ ի հաշիւ մայրենի լեզուի, հայրենական կրթութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան: Այդ օտար պլորոցները, որոնք անկեղծ պէս նորէն բուսան 2000 թուականից այս կողմ, օտարի ներխուժումը ապահովաբար չարունակելու իսկական դարբնոցներ են: Այդ ներխուժումը թերեւս կ'աւարտուի Ս. Էջմիածինը ուղղափառ եկեղեցու վերածելով (նախատիպը՝ Կոստանդնուպոլսի Ս. Սոփիա տաճարը, որ ներխուժումից յետոյ դարձաւ մզկիթ): Եւ պատարագները կը լինեն արդէն մայրենի դարձած ռուսերէնով: Մեր ինքնութեան վերջնական կորուստի այս տրամաբանական ընթացքը բացայայտել է Վահագն Դրիդորեանը «Առաջնորդի կեանքն ու մահը» վէպով («Քայց քանի որ բոլորս կը սկսենք նոյն լեզուով խօսել, էլի՛ մայրենի կը դառնայ», – յորդորում է վէպի գործող անձանցից մէկը: – «Քանի որ հէնց մանկ Շուն ու Գելի միութեան մէջ, դու մայրենի լեզուն սովորելու ես»: Որովհետեւ այդ միութեան մէջ մայրենի լեզուն է դառնալու օտար լեզուն: Սա այն տարբերակն է, ինչն արդէն որպէս «գիտական հիմք» են ընդունել լեզուաբաններից շատերը, երբ սխալ դրելը եւ սխալ խօսելը համարում են լեզուի զարգացման հերթական փուլ եւ համոզում են, թէ վաղ թէ ուշ այդ սխալը կը համարուի...ճիշդ: Նոյնիսկ՝ պատմական անհրաժեշտութիւն:

Հոգեւոր – նիւթական մեր մշակոյթը ոչնչացնելու այս բիրտ գործողութիւնները չեն կարող քօղարկել ո՛չ համահայկական ժողովները, ո՛չ համահայկական օլիմպիադաները, ո՛չ Ս. Թարգմանչաց Տօնը «ռուս ժողովրդի հետ անխախտ բարեկամութեան» յուշքով փոխարինելը եւ ոչ էլ «մէկ ազգ՝ մէկ մշակոյթ» կարգախօսը, որ ինչպէս սովետական անցեալի ամէն կարգախօս կոչուած է թաքցնելու իրերի ճշմարիտ վիճակը, այն փոխարինելով ընդամէնը... յուշքով:

Հնարաւո՞ր է արդեօք դիմադրաւել այս աղէտը:

Հէնց միայն զեղեցիկ արուեստով ըստեղծուած գրականութիւնը հաւաստում է, թէ ինչպէս ժողովրդի գլխին պայթած ամէն աղէտ յաղթահարելի է, եթէ միայն վերականգնենք մեր կապը արմատների հետ, եթէ միայն փորձենք ճերբազատուել համահարթեցուած կեանքով երջանիկ զգալու զաղափարաբանական ժանդից:

Վերջապէս, մէկ ընդ միշտ ըմբռնենք, որ արուեստագէտը, մշակութային գործիչը մեր ժամանակների մէջ ստեղծագործում է ոչ թէ օտարներին զարմացնելու կամ «մշակութային ապրանք» արտահանելու, այլ ամէնից առաջ եւ հիմնականին ազգային հոգեւոր զարթօնքը կազմակերպելու համար:

Կ. Ա. Ս.

Փարիզ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՑ Տատեան վարժարանի մարզասրահ-հանդիսասրահը ծայրէ ծայր լեցուած է Դեկտեմբեր 3ին, վարժարանին հիմնադրութեան 160ամեակի յոբելենական հանդիսութիւններու շարքին բացման առիթով: Ձեռնարկը չնորհահանդէս մը եղած է նուիրուած Պաքըրգիւղի թաղային խորհուրդի երկարամեայատենապետ Յորդէն Մանաւեանի «Գոյներն ալ կը պինովնան» անուն բանաստեղծութեան նոր հաւաքածոյի: Օրուան հանդիսավարը եղած է վարժարանի հայերէն լեզուի ուսուցչուհի Լեռնա Գոսրաքիւթիւք, որ նախ կարճ բացատրութիւններ տուած է Յորդէն Մանաւեանի նախորդ դիրքին եւ այժմու դիրքին մասին: Ուղերձ մը կարդացած է վարժարանի տնօրէնուհի Հերմինէ Պէնլիօղլու որ բարի զալուստ մաղթելէ ետք, գնահատած է թաղային խորհուրդը որ նախկին չրջաններու երկարամեայ ատենապետի մը դրական գործին մեկենասութիւնը ստանձնած էր: Շեշտած է որ Մանաւեան 50ական թուականներու նոր բանաստեղծներէն մէկը եղած է եւ անոր գիրքը կու գայ հարստացնել դրքադարանները: Գեղարուեստական յարտադրէ մը ետք, մեծադիր պաստառի մը վրայ ցուցադրուած է Մանաւեանի կեանքին պատմութիւնը ցոլացնող լուսանկարներու շարք մը: Խօսք տրուած է Մարմարայի խմբագրապետ Ռ. Հատտէճեանի, որ սրտի խօսքէ մը ետք ծանրացած է Մանաւեանի բանաստեղծութիւններուն վրայ, չեշտելով թէ ամէն բանաստեղծութիւն կ'ունենայ երեք կամ չորս տողեր որոնք հիմնական միջուկը կը կազմեն: Մարմարայի փոխ խմբագրապետը Մաքրուհի Պ. Յակոբեան ներկաներուն փոխանցած է Զ. Պրախունիի ողջոյնի խօսքը: Յայտադրի աւարտին խօսքը տրուած է Յորդէն Մանաւեանին, որ իր չէզնորհակալութիւնը յայտնած է եւ գնահատանքը արտայայտած է ձեռնարկին համար:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան վարժարանի խնամակալութիւնը եւ վարչիները Ուսուցչաց Օրուան առթիւ, Դեկտ. 3ին ճաշհաւաքոյթ մը կազմակերպած են վարժարանին սրահին մէջ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Ծնողաց Միութեան նախակրթութեան բաժնիատենապետուհի Տալիա Պաքքալօղլու: Հայերէն եւ Թրքերէն հակիրճ ուղերձներով հանդէս եկած է վարժարանին փոխ տնօրէնը՝ Հ. Յակոբոս Զոփուրեան, որ Մխիթարեանի անունով բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ անդրադարձած է ուսուցչական մասպատէդի վսեմ առաքելութեան: Յայտագիրը չարունակուած է զեղարուեստական բաժինով մը: Հաւաքոյթը վերջ գտած է ուշ ատեն:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, Դեկտ. 2ին, Ազգ. Հիւանդանոցին Կապոյտ հրեշտակները գլխաւորութեամբ տիկին Շնորհիկ Ալթունի, իրենց տարեկան տօնավաճառը կազմակերպած էին Հիւանդանոցին «Պիւէք» սրահին մէջ: Բացումը կատարուած է ժամը 11ին հոգաբարձութեան նախագահ Սեդրակ Թոքատի ելոյթով: Կապոյտ հրեշտակները ամէն չանք թափած էին իրենց նպատակը բերելու համար, ճաշակաւոր եւ անհրաժեշտ իրեղէններ վաճառքի հանելով: Խօսք առած է տիկին Շնորհիկ Ալթուն, որ յայտնած է թէ իրենց նպատակն է ծառայել Հիւանդանոցին եւ սատար հանդիսանալ հոն պատսպարուած մնայուն բնակիչներուն:

***

ԳԱՏԸԳԻՒՂի Ս. Թաղաւոր եկեղեցւոյ թաղային խորհուրդը Նոյ. 24ին ուսուցիչներու նուիրուած հանդիսութիւն մը սարքած է Արամեան – Ունճեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ: Հանդիսութեան ընթացքին թաղային խորհուրդի անդամները, վարժարանին հիմնադիր ժիրայր Ճանկէօզեան, ուսուցչաց եւ պաշտօնէից կազմ յատուկ կերպով մեծարանքի արժանացած են:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱՒԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.
«ԲԱԺԱՆԵԱ՛ ՉԻ ՏԻՐԵՍՑԵՍ»

Երբ այս տեսակցութիւնը կը չարունակէր պալատին մէջ, Ալի փաշա նեղսա մըտաւ.

–Ինչ կայ փաշա, հարցուց Սուլթանը Ալի փաշայի մտահոգ վիճակը տեսնելով:

Ալի փաշա ցած ձայնով ըսաւ.

–Ենիչէրիները կրկին եպարքոս Սէլիմ փաշայի եւ Հիւսէյին փաշայի ապարանքները վրայ քալեցին: Կանոնոցներուն մէջ անլուր խայտառակութիւն ըրեր են եւ ապարանքները հրոյ ճարակ դարձուցին:

–Վա՜, դուն գնա Ալի, ըսաւ Սուլթանը: Ալի փաշա երթալէ վերջ, Սուլթան մահմուտ տխուր չեչտով մը խօսքը Հիւսէյին փաշայի ուղղեց.

–Փաշա, ենիչէրիները նոր յարձակում գործեր են, այս անգամ քու ապարանքդ ալ թալանի տուեր եւ հրոյ ճարակ դարձուցեր են: Հիմա իրենց գօրանոցները քաշուեր են: Գիտեմ կ'ուզես անմիջապէս երթալ ու տեսնել կացութիւնը: Գնա եւ չուտով եկուր: Վաղը ուրբաթ է, սրբազան օր: Վաղը պէտք է պատմութեան անցնի խռովութեան օճախները:

Հիւսէյին փաշա ժամ մը վերջ վերադարձաւ ժպտումնած: Իր կանոնոցին վիճակը, իր ապարանքին վիճակը դինքը խղճակի մը վերածած էին պահ մը: Ցետոյ վրէժխնդրութեան զգացումով յանկարծ իր ուժերը վերագտած եւ պարտատուրէ մը ազատած էր:

–Փաշա, քեզ ժպտումնած կը տեսնեմ, ըսաւ Սուլթանը:

–Վեհափառ տէր, ենիչէրի հրէշը ոչ միայն հրոյ ճարակ ըրած է ապրանքս, այլ պղծած է կանոնոցս: Այնոնք իրենց այս արարքով անուշցանեցին մէկ ապրող ոխը եւ վրէժը: Վաղը անոնք իրենց կեանքին գնով պիտի վճարեն ինծի եղած անարգանքը:

Սուլթանը Պէզճեան եւ Հիւսէյին փաշա յաջորդ օրուան ծրագրի մասին համաձայնելէ վերջ, քաշուեցան հանգստանալու:

ԳԼՈՒԽ Բ.
ԵՆԻՉԷՐԻՆԵՐԸ ԿՐ ԲՆԱՋՆՋՈՒԻՆ

Հիւսէյին փաշայի ապարանքին հրոյ ճարակ ըլլալուն յաջորդ օրն էր, ծունկի գեղեցիկ օր մը, կապոյտ անամպ երկինքով Ուրբաթ օր մըն: Կանաչութիւնը ծածկած էր ամէն կողմ: Բնութիւնը կարծես տօնական զգեստ էր հագած: Հսկայ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Սուլթանահմէտի մզկիթը, Ուրբաթի նամազին համար: Հրամանատար Հիւսէյին փաշա լրած էր Մուհամմէտ Մաղրուրէյին դրօշը:

Կէսօրուան նամազին դեռ ժամեր կար, բայց յայտնապէս նամազէն առաջ մեծ դէպքերու կը սպասուէր: Արդարեւ առաւօտուն շատ կանուխ Շէյխիւլիսլամ Արիֆ էֆէնտի քարձրացաւ քարոզիչի ամպիոնը եւ սկսաւ խօսիլ ռազմաչունչ ճառ մը:

–Ո՛վ հաւատացեալ ժողովուրդ, ալ անկարզապահութեան եւ ապօրինութեան չափը անցաւ: Դարեր ամբողջ մեր աչքին լոյսը ենիչէրիները վերջին տարիներուն ամէն օր քիչ մը աւելի արիւնարբու դարձած են: Անոնք մոռցած են Մարգարէին դիրքը, որ կը պարտադրէ յարգել ուրիշին հարկմը, ուրիշին ինչքը: Անոնք կը թալլեն ժողովուրդը ուրանալով Մարգարէն, անոնք կ'անարգեն մեր եղբայրները հարկմը, միջնեւ իսկ իրենց հրամանատարին հարկմը, ուրանալով Մարգարէին պատուէրը: Կը սպաննեն հաճոյքի համար, ուրանալով կրօնքը:

«Այսքան մեղքի եւ այսքան ոճիրի դէմ մեր անտարբերութիւնը, կրնայ այս երկրին գլխուն բերել Աստուածային պատուհաս: Ենիչէրիները այլեւս անկարզապահութեան օճախ են:

«Անհնազանդ են Աստուծոյ օրէնքներուն: Անհնազանդ են Մարգարէին հրամաններուն անհնազանդ են երկրին վրայ իր փոխանորդին՝ մեր օգոստափառ Սուլթանին հրամաններուն: Այս ոճրագործները, ուրիշին հարկմանները այս թշնամիները իրր անհաւատներ պէտք է սուրէ եւ հուրէ անցնել: Կրօնական տեսակէտով օրինաւոր է իրենց բնաջնջումը: Պէտք է երկիրը մաքրուի անաստուածներէն եւ ոճրագործներէ: Ով Ժողովուրդ, հաւաքուեցէք Մարգարէին դրօշին տակ եւ փրկեցէք Իսլամութիւնը իր թշնամիներէն»:

Հազիւ այս քարոզը լրացած, ժողովուրդ սկսաւ պոռալ.

– Ապրի մեր Սուլթանը, ապրի մեր Խալիֆան, անկեղծ կրօնքի թշնամիները:

Հրամանատար Հիւսէյին փաշա ուրախութենէն յուզուած էր, վայրկեանի մը մէջ աչքին առջեւէն անցան այն օրերը, երբ իրեք սրտով ենիչէրի տպաւ մըն էր եւ Յարութիւն իր բարեկամը: Ցիշեց թէ Յարութիւնի հետ կը խօսէին միշտ: Ցիշեց թէ Յարութիւն ինչպէս դինքը օր մը չբիման դրաւ Սուլթանին հետ եւ պատրաստեց իր վերելքը: Բայց թագմահպատիներու աղմուկը յանկարծ սթափեցուց դինքը իր մտորումներէն: Ցատքեց սպիտակ նժոյդին վրայ, մէկ ձեռքը առաւ Մարգարէին դրօշը եւ միւսով սուրը բարձրացնելով դէպի երկինք գոռաց.

– Մարգարէն եւ Խալիֆան սիրողը թող ինծի հետեւի:

– Մա՛հ դաւաճաններուն, պոռթկաց ամբոխը:

– Ով որ կ'ուզէ դրախտի արժանանալ, ով որ կ'ուզէ Աստուծոյ կամքը գործադրել թող ինծի հետեւի:

(Շար. 57)

ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Էջօլա Սասունի» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տաճիէ Լիւզիէի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեանի, Տիկին Սոլանժ Լիւզիէի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ

երկուշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը 18 - 19
Ռատիօ-Գուլթուռալիի վրայ
(Էֆ.Էմ. 95,6)
Տիկին Անահիտ Տէր Մինասեան պիտի խօսի Հայոց Ցեղասպանութեան մասին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche, 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Ընթերցում՝ *ժամը 17ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 18ին:*

*
**

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25
Պատարագ՝ *ժամը 11ին:*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 Թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔերը:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎին, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոստով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

Gravez votre nom sur la terre d'Arménie

Legs et donations au Fonds Arménien de France

Léguer c'est choisir.
Le donateur exprime sa volonté, en son âme et conscience, libre de toute contrainte. C'est un acte d'autant plus libre qu'on peut changer d'avis par la suite. Le loi ne retient que le dernier des actes qu'on a passés chez le notaire ou consignés soi-même.

Léguer est un acte de confiance
par lequel on charge une association d'affecter à un but précis le fruit du travail de toute une vie. Il est donc indispensable de vérifier l'habilitation du bénéficiaire à recevoir des legs sans aucun droit de succession ainsi que sa capacité à réaliser son projet. Dans le cas inverse, l'ensemble des fonds recueillis est automatiquement versé au Trésor Public. Les conseils d'un notaire seront donc utiles.

Que puis-je faire en Arménie ?
En léguant vos biens au Fonds Arménien de France, reconnu de Bienfaisance, votre réalisation profitera à plusieurs dizaines, voire centaines d'enfants et de personnes, et portera votre nom, celui de votre famille ou de l'un de vos proches:

Constructions d'écoles, d'immeubles d'habitations, de réseaux d'adduction d'eau et d'électricité, rénovations de musées, création de Fonds nominatif d'aide aux orphelins, soutien à la recherche scientifique, à l'éducation...

CHACUN A DANS SON CŒUR UN RÊVE A RÉALISER

Fonds Arménien de France
5 avenue Reille
BP 12 , 75660 Paris Cedex 14
Tél : 01 48 83 51 06.
E-mail : info@fondsarmenien.net

Derniers legs reçus

Marie-Louise Le Roy-Agabékian

Krikor Chahinian

Vahé Mamas Kitabdjian

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՐԲԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·094

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·094

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

25 ՊԱՏԿԱՌԵԼԻ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐ ՏԵՂԻ ՏՈՒԻՆ ՄԷԿ ԹՈՒՐՔԻ

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԱՐԴԻԱՒՆՔ ՏՈՒԱՒ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 17ին, մինչեւ ժամը 14·30 որոշ յոյսեր ծագած էին: Առաւօտեան նախատեսուած ժողովը կը յետաձգուէր, Էրտողան տրամադիր չէր նոր պայմաններու ենթարկուելու եւ կ'ակնկալուէր որ Եւրոպացիք յայտնին իրենց տեսակէտը պարտադրել Կիպրոսի անհրաժեշտ ճանաչման համար: Ժամը 14·30ին կը պարզուէր որ 25 Եւրոպացիները տեղի տուած էին եւ Թուրքիա, թէկուզ մասամբ, դիւանագիտական կարեւոր յաղթանակ մը տարած էր: Գոյացած համաձայնութիւնը չէր հաստատեր որ Անգարա պիտի ճանչնայ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը, բայց ըստ հոլանտական նախագահութեան «կարեւոր հանդրուան մըն էր»: Նախորդ դիշերը, երբ եզրակացութիւնները ներկայացուած էին Էրտողանի (որ թրքերէնէ զատ ոչ մէկ լեզու կը խօսի), թարգմանել տուած էր եւ ըսպառնացած՝ «Հոկտեմբեր 3ի Թուականը լաւ, բայց Կիպրոս՝ ոչ»: Ապա, տեսնուած էր եան Փեթէր Պալքենենտի հետ, դլուխ դլխի եւ աւելցուցած՝ «Պարզ է, կը մերժեմ այդ համաձայնագիրը եւ Անգարա կը վերադառնամ: Օդանաւս պատրաստ է եւ ժամը 4ին կը մեկնիմ»:

Ուրբաթ օր, երբ յապաղումով ժողովը կը սկսէր, մթնոլորտը լարուած էր: Լիւքսանպուրկի վարչապետը այնքան կը ջղայնանար Էրտողանի անզիլող դիրքէն, որ կը բացադանչէր՝ «զորդավաճառներ չենք»: Բայց, ինչպէս Շիրաք ալ մատնանշած էր, կարելի չէ անդամակցութեան որեւէ դործընթացի մէջ, որ երրորդ պետութիւն մը որոշէ անդամ այն պետութիւնները զորս պիտի ճանչնայ եւ այն պետութիւնները զորս պիտի չճանչնայ: Սկզբնական եզրակացութիւնները եթէ յուսախաբ ըրած են Թուրքիան, քիչ ետք Էրտողան գոհացում ստացած է եղած դիջումներէն: Ան ձեռք ձգած է նաեւ նուազ խիստ պայմաններ: Հոլանտացի նախագահն ալ (Եւրոպական Միութեան) պարծենցած է «Պատմութիւնը դրեցինք»: Արդարեւ, անվերջանալի վիճաբանութիւններէ ետք Կիպրոսի ճանաչման թէքնիք հարցերու չուրջ, Անգարա կրնայ այլեւս սպասել ենթարկուելու համար այդ պայմանին: Թուրքիա մերժած է ստորագրել այն համաձայնագիրը որ մաքսային կարգադրութեան կը վերաբերի Կիպրոսի հետ: Ճանճնառու է սակայն այդ համաձայնագիրը ստորագրելու բանակցութիւններէն առաջ (2005, Հոկտ. 3): Եթէ չստորագրէ, բանակցութիւն չկայ եւ այս կէտը գոհացում պատճառած է Կիպրոսի նախագահ Թասոս Փափատոփուլոսին: Իւ յոդնաբեկ դիւանագէտ մը, ինչպէս կը մատնանշէ Ֆիկառօ (Դեկտ. 18) յայտարարած է. «Խորքին մէջ, ընդունուած են մեր պայմանները, բայց կրնանք ըսել որ ձեւակերպութեան մէջ, ճակատամարտին յաղթեցինք»: Հինդշաբթի օր, Էրտողան ոչ մէկ գրաւոր յանձնառութիւն ուղած էր առնել եւ չէտած էր կիպրոսի ճանաչման համար՝ «անկարելի է»: Թուրքիա այլ կէտերու վրայ ալ յաղթած է: Անդամ պետութիւնները չեն կրնար դուռները փակել Թուրք աշխատաւորներուն: Կարդ մը երկիրներու դիմումին վրայ, որոնց կարդին Ֆրանսան, ճշդուած է որ բանակցութեանց գործընթացին, որ պէտք է տասը տարիէն աւելի տեւէ. արդիւնքը երաշխաւորուած չէ: Շիրաք ըսած է Անգարայի որ ճամբան երկար եւ դժուար պիտի ըլլայ:

*
**

Հակադրեցութիւնները չատ չեն փոխուած, եթէ նոյնիսկ ըստ կարդ մը հարցախոյզերու Ֆրանսացիները կան որ համոզուած են Ելիրաքի պատճառաբանութիւններով: Է. Պալատիւր, սակայն, Մորհրդարանի քուէարկութիւն կը պահանջէ: Արտաքին յանձնախումբին նախագահը սահմանադրական օրէնքի առաջարկ մը ներկայացուցած է, որպէսզի իր այդ առաջարկը պարտադիր դառնայ: Ներկայիս, ըստ 88-4 յօդուածին, կառավարութիւնը պարտի Մորհրդարանին փոխանցել այն ծրագիրներն ու առաջարկները, որոնք օրէնսդրական բնոյթ ունին: Կրնայ նաեւ, թէեւ ստիպուած չէ, ներկայացնել այլ առաջարկներ կամ պարզապէս «Եւրոպական Միութենէն եկած որեւէ փաստաթուղթ»: Պալատիւրի առաջարկը կը ձգտի աւելցնել որ կառավարութիւնը պարտաւոր է այդ առաջարկներն ու բանաձեւերը Մորհրդարանին ներկայացնել «եթէ Ազդ. Ժողովի կամ Ծերակոյտի նախագահը, այդ ժողովներու մնայուն յանձնախումբերէն մէկուն նախագահը կամ վաթսուն երեսփոխան կամ վաթսուն ծերակուտական այդպէս պահանջեն»: է. Պալատիւր կը մըտնայ առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը կողմնակիից: Ծ. տ Վիլիէ, որ բուռն ընդդիմադիր մըն է, արշաւի մը ձեռնարկած է (սկսած է Դեկտ. 17էն փարիզի մեծ վաճառատուներու առջեւ) երկու «ոչ»երու համար՝ ո՛չ Եւրոպական Սահմանադրութեան եւ ո՛չ Թուրքիոյ: Շատ խիստ է Շիրաքի նկատմամբ: Կը գտնէ որ անոր գործելակերպը վտանգաւոր է Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար, ու իր խօսքերը կ'որակէ «Պոլոյ կոչը»...:

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 18ին ալ հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն արտայայտուեցաւ Նիքոլա Սարքոզի: Բացէ ի բաց չքննադատեց Շիրաքը, բայց կրկնեց Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ իր դիրքը, չեշտելով՝ «եթէ Թուրքիա Եւրոպացի ըլլար, կը գիտցուէր»: Ֆրանսայի մէջ, քաղաքական դետնի վրայ, Շիրաքի կողմնակիցներն են համաձայնավարները, մաս մը ընկերվարականները եւ մանաւանդ՝ կանանչները: Վիճարկումներն ալ կը չարունակուէին մամուլին մէջ, թեր կամ դէմ: Ֆիկառօի մէջ (Դեկտ. 20) Ալէն - Ժերար Սլամա կը ձաղկէր Արեւմուտքը եւ անոր յանցագործութիւնը, չուզելով թէև պրուէլը բաղդատել Միւնիխի մը հետ: Նոյն թերթին մէջ կի Սորման դովքը կը հիւսէ Շիրաքի: Լիպերասիոն ալ թեր եւ դէմ յօդուածներ ունի:

Մեծ ոգեւորութեամբ արտայայտուած են Միացեալ-Նահանգներու ողջունելով գոյացած համաձայնութիւնը:

Էրտողան յաղթական մուտք գործած է Թուրքիա:

*
**

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԶԻՋՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Պրիւսէլի ժողովէն նոյն օրն իսկ վերադարձած է Պոլիս ու իր կուսակցականներուն կողմէ մեծ խանդավառութեամբ դիմաւորուած յաղթականի առաջնորդի մը նման: Ցաջորդ օրը նոյն պատկերը կրկնուած է Անգարայի մէջ: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկարին վերապահութեամբ մօտեցող Թուրքերու թիւը փոքր չըլլալով հանդերձ, մամուլը որպէս կարեւոր յաղթանակ կը ներկայացնէ Էրտողանի ձեռք ձգածը:

Կարեւորագոյնը անշուշտ Կիպրոսի ճանաչումի հարցին յանգած Թրքանպասոն եզրակացութիւնն է որ գոհունակութեան աչքառու խորագիրներու արժանացած է:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՅՈՑՑԸ

ՊՐԻՍԻԼ 2004 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17 ՈՒՐԲԱԹ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Փարիզէն ժամը 8·25ին մեկնած չոգեկառքին ցուցարարները ժամը 10·30ին մօտ պրիւսէլեան փապուղիէն կ'ելլէին Ցիսնամեակի հանրապարտէզին հարթակը ու ջերմօրէն կը դիմաւորուէին սառուցեալ հովիւ մը որուն կ'ընկերանար բարակ, ցուրտ, ներթափանցող ու յայտնօրէն երկարատեւ ըլլալու կոչուած անձրեւ մը: Ճիշդ նման Ապրիլ 24ներէն ոմանց որոնք կարծել կու տային թէ Աստուած թուրք էր... Բեմայարդարումը տպաւորիչ էր: Ընդարձակ հրապարակ մը, կամարներու եռին բարձրացող երկու հսկայական թանգպարանով շրջանակուած, խորքին մեծդի բեմ մը: Անկէ 500 մեթր անդին էր Եւրոպական Մորհուրդին չէնքը ուր կը կարծէինք տեսնել մեր սիրելի դեկավարները որոնք փակ դռներու ետին կ'երկրպադէին Պարոն Էրտողանին: Պետութիւններու եւ կառավարութիւններու այդ պետերը որոնք իրրեւ թէ իրենց ժողովուրդները պէտք է ներկայացնէին, դրեթէ բոլորն ալ հակադրուած էին անոնց, սակայն այդ բաները քաղաքականութեան հոգը չեն:

Նախորդ իրիկուան լուրերէն ի վեր ոչ ոք պատրանք ունէր, սակայն ամէն մէկը գիտակից էր թէ անհրաժեշտ էր հոն դըտնուիլ, հակառակ ցուրտին ու անձրեւին: Քանի՞ էր ներկաներուն թիւը. պատասխանը միշտ դժուար է այս հարցումին. Թերեւս 3-4 հազար: Եւրոպայի ամէն անկիւնէն եկած էին. կէս օդանաւ Շուէտէն, տասը հանրակառք Հոլանտայէն, տասնեակներ եկած էին Ցունաստանէն օդանաւով, Իտալացիներ, Գերմանացիներ, Ռուսեր... դժբախտաբար դրեթէ բոլորն ալ Հայեր: Մթնոլորտը ջերմ էր: Շատեր ապաստանած էին թանգարաններուն կամարներուն տակ, այսուհանդերձ հարթակը միշտ դրաւուած էր միաճոյլ զանդուածէ մը որ դրօշակներ ու զանազան լեզուներով պաստառներ կը ճօճէր:

Այդ քանի մը ժամերը լեցուցին թեմէն արտասանուած բազմաթիւ ճառերը որոնք կ'ընդմիջուէին ներսի բանակցութիւններուն թարմ լուրերով: Ամէն մէկ ճառախօսէ ետք բազմութեան խանդավառութիւնը, եռանդը ներդնելու համար «ոչ» գոչելու կը հրաւիրուէր ան, երբ իրեն կ'ուղղուէր «կը փափաքի՞ք ա՛յս Թուրքիան տեսնել Եւրոպայի մէջ» հարցումը: Կանչերուն ձայնը չէր կտրեր 500 մեթրը, սակայն մեր այդպէս կոչուած բանակցողները անպայման տեղեակ էին: Ներկաներուն եռանդը մարակելու այլ ձեւ մըն էր ճառերուն մէջ նշել վարկաբեկուած նշաւակ անուններ, ինչպէս Պէլրուսքոնին, կամ մանաւանդ Շիրաքը. տպիւ արտասանուած, հայհոյուիները կը տեղային ամէն կողմէն:

Ցուզումի պահ մը ապրուեցաւ երբ յայտարարուեցաւ թէ ներկայ էր Ցեղասպանութենէն վերապրող մը որ 91 տարեկան էր, եկած էր Հոլանտայէն: Հոն էին զանազան երկիրներու Հայեր որոնց անխուսափելի առաջնորդները խօսք առին, ոմանք աւելի ամբոխավար ոճով. բայց նպատակը դաստիարակչականը չէր. պէտք էր յուզել, բորբոքել, ինչ որ դուռ բացաւ քանի մը ցեղապաշտ հեղումներու:

Ոչ Հայերու մէջ առաջին չարքին վրայ էին Կիպրացիները որովհետեւ ծանօթ էր որ տարակարծութեան գլխաւոր հարցը Կիպրոսի ճանաչումն էր Թուրքիոյ կողմէ. Անգարայի պահանջներուն հաւանական միակ պատասխանը: Կիպրոսը նաեւ յոյսի միակ պահը ապահովեց երբ ժամը 13ին Ա.Է.Փ.ի մէկ լուրին հիմով յայտարարուեցաւ թէ Թրքական կողմը կը յամառէր բանակցութիւններու սկիզբէն առաջ չճանչնալ այդ պետութիւնը եւ թէ Թրքական ընդդիմութիւնը Էրտողանէն կը պահանջէր մերժել առաջարկները եւ Անգարա վերադառնալ: Դժբախտաբար ուրախութիւնը կարճատեւ եղաւ: Թերեւս օր մը յայտնի պիտի ըլլայ թէ ինչ ճընշումներ կիրարկուեցան կիպրացի ներկայացուցիչներուն որպէսզի անոնք չգործածեն վէթոյի իրենց իրաւունքը որ թէեւ բնական բան չէ հանդիպ թեկնածուի մը որ զինուորական ուժով կը չարունակէր գրաւման տակ պահել իրենց տարածքին մէկ երրորդը: Իսկ Աւստրիան, մինչ անդամուհի մը համար ծայրայեղ աջը կրնար դրական դեր մը կատարել, ան եւս սկիզբը սպառնալէ ետք համակերպեցաւ, վերտահաբար վիճելի պատճառներով ու չը-

(Շար.ը Դ. էջ)

հակառակ Ֆրանսական չատ մը լրատուիւներուն հաղորդածին թէ Թուրքիա գրաւոր կերպով յանձնառու եղած է բանակցութեան սկիզբի համար որոշուած Հոկտ. 3ի Թուականէն առաջ այդ ճանաչումը կատարելու, Թրքական աղբիւրները ընածը ճշդորօրէն այդպէս չէ: «Հիւրրիյէթ» (Դեկտ. 18) կը գրէ թէ եւրոպացի դեկավարները գրաւոր յանձնառութեան վրայ երկար առեն պնդելէ ետք երբ Էրտողան սպառնացած է կիսատ ձգել բանակցութիւնը եւ մեկնիլ, Բրիւանիոյ միջնորդութեամբ փոքր վեհաժողով մը կատարուած է. ատոր արդիւնքը եղած է հրաժարիլ յանձնառութիւնը Էրտողանի ստորագրել տալու պնդումէն. Ժողովին առենադրութեան մէջ արձանագրուած է. «Ճանաչումի համաձայնագիրը ստորագրելու ուղղութեամբ Թուրքիոյ բարի տրամադրութեան յայտարարութիւնը գոհունակութիւն պատճառեց»: Ատկէ զատ Թուրքիա առկից փաստաթուղթով մը չէշտած է թէ համաձայնագիրը ստորագրել հոմանիշ պիտի չըլլայ այդ երկիրը (Կիպրոսը) պաշտօնապէս ճանչնալու եւ թէ այդ ստորագրութիւնը ամբողջովին դործնական նպատակով հարկաւոր բան է: Թուրքիոյ բերանացի յայտնած բարի տրամադրութեան Կիպրոսի Հանրապետութիւնը ընդդիմացած է, սպառնացած վէթօ կիրարկել, սակայն յետոյ համոզուած են ու լռած:

Թուրքիոյ երկրորդ ձեռքբերումը եղած է ազատ շրջագայութեան, հողագործութեան ու շինարարութեան յատկացումներու մարզերուն մէջ: Միութեան անունց «մնայուն սահմանափակում» բերելու տրամադրութիւնն ալ տեղի տուած է Թուրքիոյ պնդումներով ու այդ յօդուածին սկիզբը աւելցած «եթէ հարկաւոր ցնատուի» մը:

Նոյնքան կարեւոր զիջում մըն է այն որ Թուրքիա յաջողած է ընդունել տալ բանակցութիւններու հսրովոյթին ընդմիջումի պայմանին մասին. նախապէս Միութենէն մէկ երկրի մը վէթօն բաւարար էր այդ ընդմիջումին համար: Նոր կարգադրութեամբ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ անդամ երկիրներուն մէկ երրորդին պահանջով միայն ընդմիջել բանակցութիւնները:

Թուրք մամուլը յատուկ կարեւորութեամբ կը նչէ ԱՄՆ-ու մօտիկ հետաքրքրութիւնն ու թելադրանքները, Ջանքերը, միւս կողմէ նախագահ Շիրաքի «զարմացընող» ընթացքը: Ֆրանսայի նախագահը, կ'ըսուի թէ հակառակ հեռատեսիլի թրքանպաստ ելոյթին, ամէնէն ժխտականէ կէտերը դնել տուած է ստորագրուած համաձայնագրին մէջ, խուսափած է էրտողանի ժամադրութիւն տալէ ալ: Անոր ընթացքը կը բացատրուի Ֆրանսացիներու մեծ համեմատութեամբ Թուրքիան մերժող կեցուածքին չեշտ կերպով չհակադրուելու եւ ազդեցիկ հայկական լոպին չվշտացնելու մտահոգութեամբ:

ԵՐԿԻՐ

«Քելէ լաօ, բելէ էրթաճի մըր էրգիր»

Հայ Օգնութեան Միութեան կեդրոնական վարչութեան կազմակերպած ուխտագնացութիւնն է դէպի Պատմական Հայաստան: Նախաքայլ մըն է, 2005ի Եղեռնի 90ամեակին նուիրուած ձեռնարկներուն:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22

Լուսաբացին՝ հանրակառքը կ'ուղղուի Երեւանէն դուրս: Ձիւնածածկ ու երկզագաթ Արարատը ձախէն եւ քառագագաթ Արագածը աջէն մեզ կ'ուղեկցին: Մեր խումբը տարօրինակ խառնուրդ մըն է: Սփիւռք է: Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, ԱՄՆ-էն, Ճունաստանէն, Գանատայէն եւ նոյնիսկ հեռաւոր Ավժանթինէն Հայեր կան: Կը զգամ որ մեզի հետ կը ճամբորդեն նաեւ մեր պապերու ուրուականները, անոնց հետ ահա քանի մը տերունդ Երկիր կ'երթանք միասին:

Վրաստանի սահմանը՝ Հայաստանի սահմանապահ մեր զինուորները կը տեսնենք եւ մեր կուրծքը հպարտութեամբ կը լեցուի: Ջաւախք՝ Վրաստանի պետութենէն ամբողջովին լքուած է, ճանապարհները անանցանելի, քարքարոտ, փոսերով լեցուն, հող ու փոշի:

Ախալքալաք, մեզ ներմօրէն կ'ողջունեն ՀՕՄ-ի նորակազմ միաւորի ընկերուհիները: Սակայն կ'ամաչարենք «սահման» հասնելու: Մեր ճամբան կ'ընթանայ կուր գետի ափով, խոր կիրճի մէջէն: Բնութիւնը առինքնող է: Կուրը մեր ձախին, լեռները կանաչազարդ եւ փայլուն ջուրերու ժապաւէններ լեռներու լանջերէն կը հոսին դէպի գետը: Ի՜նչ լաւ է տեսնել ու մօտէն ճանչնալ հայրենիքը, կը մտածեմ: Կը զարմանամ որ միայն դրքերէն ու քարտէսներէն ծանօթանալով, առա՛նց տեսնելու, հեռուէն սիրե՛ինք զայն:

Գիշերը կը հասնինք «սահման»: Պատմութեան դաժան դարձուածքներով, Ջաւախք կը մտնենք վիզայով եւ մե՛ր պատմական հողը պիտի մտնենք արտօնութեամբ: Վիզայի պէտք ունինք այցելելու Մե՛Ր հողը, Մե՛Ր պապերու ծննդավայրը, Մե՛ՐԸ: Հայաստանի ցուցանիչով մեր հանրակառքը արտօնուած չէ հոն մտնել: Տեղական հանրակառք մը պատրաստ է արդէն ու նոր դէմքեր կը տեսնենք մեր մէջ: Մեզ կը ղեկավարեն (մեր լեզուն կը խօսին): Անհանգիստ եմ ու լուռ: Երիտասարդ կին մըն է նորեկը որ հայերէնով բարի գալուստ կը մաղթէ եւ կ'ըսէ «ուշացումով հանդերձ...»: Ը-սածին մնացեալը չեմ լսեր. «հա՛յ է, հա՛յ է» կ'ըսեմ ես ինծի, «հանդերձ» ը-սաւ: «Ես պոլսահայ եմ, ձեր առաջնորդը» կը շարունակէ ան, մինչ ես նորէն կը մշուշուիմ ու խոր չունչ մը քաշելով «ազդակից» մը գտած ըլլալու ուրախութեամբ կը հանգստանամ: Ուշ դիշեր է, անհնար է դուրսը բա՛ն մը տեսնել, բայց գիտեմ որ հոն՝ մե՛ր հողերն են, մե՛ր լեռները: Գիտեմ որ հո՛ն մեր պապերու հոգիները կը թեւածեն եւ ուրախութեամբ «բարի՛ եկաք» կ'ըսեն: Յոգնութիւնը կը յաղթէ, կը քնանանք ու չեմ գիտեր որքան ժամանակ ետք կը հասնինք Կարս:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23

Ա.Ձի

Յաջորդ առաւօտ մեր առաջին այցը՝ Անիի աւերակներն են: Կարսէն ժամ մը հեռու: Անիի պարիսպներէն հազիւ ներս մտած, մի քանի հոգի խումբէն անջատելով առաջ կը վազենք ու ձախ կողմի ահռելիէն կը քալենք: Կը հասնինք բոլորաձեւ, կրկնակամար ու վերէն վար կլոր փլած, բայց դեռ կէսը կանգուն Ս. Փրկիչ եկեղեցին, որու գմբէթէն ուղիղ դէպի վար՝ խոր ձեղք մը կայ: Ամէն անկիւնէ կը նկարենք: Յուզուած ենք, չենք խօսիր, միայն նկարահանման գործիքներու չիկոցն է որ կը լսուի: Ապա իրար կը նկարենք աւերակներուն ու քարերուն մէջ, կ'ուզենք յաւերժացնել եկեղեցիին պատկերը, ժամանակի մաշումին դէմ: Ու ակամայ հոգիդ կրծող հարցումը, կը ցցուի ու կ'ապտակէ քեզ: Այս համատարած լքուածութեան եւ անփութութեան հետեւանքով արդեօք դեռ որքա՞ն ժամանակ կանգուն պիտի մնայ, արդեօք ե՞րբ ամբողջովին փուլ պիտի գայ եւ անյայտանայ այս փոքրիկ, այս կլոր, այս կիսաւած ու քանդակներով հարուստ եկեղեցին:

Կը քալենք դէպի Մայր Տաճար: Տըրդատ Ճարտարապետի հրաշալիքը: Աւերը ի նպաստ մեզի է: Կը նկարենք արեւելեան ու հարաւային պատերն ու քանդակները: Թուրք զբօսաշրջիկներու խումբ մը կը մօտենայ Մայր Տաճարին: Անոնց առաջնորդը Թրքերէնով կը բացատրէ այստեղ բնակած «զանազան» ժողովուրդներու մասին, որոնք իրարմէ ազդուած, իւրացուցած են իրարու մշակոյթը, գըլխաւորաբար Թլքքականը: Կո ապասեմ...: Հայերու մասին ոչ խակ Մէ՛կ բառ: Մենք պարզապէս հոն չենք եղած: Անի՛ն, «հադար ու մէկ եկեղեցիներով» Անին, մերը չէ՛ եղած: Բայց արդէն գիտենք կատաղութիւն առթող բացայայտ խեղաթիւրութիւնը ու աչխարհի քար անտարբերութիւնը: Կը քալենք դէպի մինարէթը, մի՛կը որ Անիի մէջ գոյութիւն ունի: Կը յիշեմ մեր առաջին այցելութեան, երջանկայիշատակ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի հետ՝ այնտեղ հսկող թուրք պինուորները արգիլեցին նըկարել Կուսանաց եկեղեցին որ հոն վարը Ախուրեանի ափին է, միայնակ ու աւերակ, որովհետեւ «միւս» ափին Հարաւատանն է, «սահման» է: Այսօր եկեղեցին նկարելու արտօնութիւն կը խնդրեմ պինուորչն: Անտարբեր ուսերը կը թօթվէ եւ դիխով դրական կը պատասխանէ: (Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մտնելու ճիդերուն կը պարտիմ այս թոյլտուութիւնը) կը մտածեմ եւ ազատօրէն կը չիկացնեմ քամերան ընդգրկելով թէ՛ վարը ձորին մէջի Կուսանաց եկեղեցին, թէ՛ Ախուրեանը, եւ թէ՛ մեր հողը՝ ՄԻՒՍ ափին:

Ետ կը վազենք Մայր Տաճար ուր մեր խումբը արդէն հաւաքուած է: Դուրսէն «Հայր Մեր»ի երգեցողութիւնը կը լսենք: Ներս կը մտնենք: Ընկերուհիներէն մին խունկ կը ծխէ: Կը յիշեմ 2000ին, Մեսրոպ Արք. Աշճեան 12 մոմեր վառեց 12 խորհուրդներէն իւրաքանչիւրին առջեւ, ապա խունկ ծխեց ու փիլոնը հագին պաշտօնական հոգեհանդիսի կատարեց: Այսօր՝ մեր առաջնորդը, Մայր Տաճարի եւ մեր թաղաւորներու պատմութիւնը կը պատմէ իսկ ես՝ մտովի հեռացած անցեալ կը վերապրիմ:

Ապա կ'այցելենք Առաքելոցի եւ Ապու Ղամբենցի կիսափուլ, աւերակ բայց դեռ կանգուն եկեղեցիները: Քանդակները պատերուն վրայ, այնքան տպաւորիչ ու խօսուն են: Քարեր ու կոտրտուած խաչեր են մեր չուրջը: Տխրութեամբ կ'երգենք «Հայր Մեր»ն ու «Տէր Ողորմեա»ն ու կը քալենք Անիի ամրոյ «փողոցներէն»:

Վերջինը որ կ'այցելենք Հոնենցի եկեղեցին է, թերեւս ամէնէն իւրայատուկը իր հրաշալի որմնանկարներով որոնք թէեւ գունաթափ՝ բայց գեղեցկութիւնը լիովին պահած կը զարդարեն դուրսի կամարը, մուտքի դրան վերեւը, եւ ներսի պատերը: Ֆրանսահայերու հիացմունքը եւ բոլորիս ուրախութիւնը անսահման էր որ վերջապէս «գտանք» Հոնենցը, որովհետեւ մեզի ընկերացող «օգնականները» սխալ ուղղութիւն տուած էին եւ քիչ էր մնացած որ առանց Հոնենցի եկեղեցին տեսնելու Անին թողնէինք: Պէտք է նշել որ տարիքով յառաջացած, նոյնիսկ ձեռնափայտով քալող ընկերուհիներ կային մեզի հետ, սակայն ի պատիւ իրենց, թէեւ քիչ մը դանդաղ, սակայն անտրտունջ ամէնն տեղ եկան ու քայլ պահեցին խումբին հետ:

Անիի բոլոր ցուցատախտակներուն վրայ «հայ» բառը գոյութիւն չունի: Գարպիկ, Բագրատիտ, թուականներ՝ այո՛, առնորոշ «տարբեր» ժողովուրդներու ակնարկութիւն՝ այո՛, բայց ո՛չ «Հայ» բառը: Օտար զբօսաշրջիկը դժուար թէ դիտնայ որ Գագիկը հա՛յ թագաւոր էր կամ Բագրատիտը, հա՛յկական տոհմ էր: Պատմութիւնը կատարելապէս փոխուած ու քօղարկուած կը ներկայացուի օտարներուն:

Քարեր ու հող կը հաւաքենք ու դէպի դուրս կը քալենք աւելի տխուր ու աւելի հոգնեալ բեկուած: Կը զգամ որ ուրուականները մեզ հետ կը քալեն Անիի «փողոցներուն», աւերակներուն ու դաշտերուն մէջ, հրաժեշտ կու տան եւ... դարպասին մօտ՝ «ցտեսութի՛ւն ... նորէն եկուր» կը լսեմ:

*Անիէն ետք կը չարունակենք մեր ճանապարհը դէպի հարաւ: Կ'անցնինք Իգդիրէն առանց կանգ առնելու: Քիչ անց Տողու Պայազիտ ենք ուր յանկարծ Լեռը փառահեղ ու ճիւնածածկ, որ երէկ առաւօտ Հայաստանէն մեզ ճամբու դրաւ, մեր առջեւ կը ցցուի ու մեզ կ'ողջունէ, կարծես ուրախ որ մեր հողի «միւս» կողմէն «ա՛յս» կողմ, ի՛ր մօտ եկած ենք: Լե՛ռը, մե՛ր Լեռը, հո՛ն է, մե՛ր պապերու հողին վրայ, բայց՝ մեզի չի պատկաներ: Մերն է ու մերը չէ: Մխազաթի է, Սիսը չէրեւար: Մասիսի եղբն է: Մասիսը այսպէս առանձին համայիչ է ու գեղեցիկ: Շատեր կ'ըսեն թէ Երեւանէն երկզագաթ Լեռը աւելի՛ գեղեցիկ է, սակայն այս կողմէն նոյնքա՛ն փառահեղ է ու մանաւանդ աւելի՛ մօտ է: Այս դիմացի դաշտն է միայն մեզ բաժնողը: «Մի քիչ էլ քայլեմ, հասնելու եմ քեզ» կը մտաբերեմ Ս. Կապուտիկեանի տողերը: Այնքա՛ն մօտ ենք մեր Լերան: Ջրկացող քամերանները համերգ կը ստեղծեն: Հիւանդագին տենդով յարատեւ կը նկարենք: Մեր տեսած այնքան զղւելիչ է, որ կ'ուզենք քարացըներ պատկերը մեր յիշողութեան ու թուղթին վրայ, քալ գիտնալով որ ո՛չ մէկ նըկար արդարութիւն կ'ընէ մեծ ու իւրայատուկ Լերան: Ձիշդ Լերան դիմաց պիտի ճաշենք: Անհամբեր, պատառ մը հաց առնելով ճաշարանէն դուրս կը վազեմ: Ուրիշներ ալ կան դուրսը: Իր տեսքով գինովցած ենք: Կը նկարուինք Լերան ու Լերպրու հետ: Երբ ճամբայ ելանք, Լեռը մեզի կ'ուղեկցէր դեռ երկար ժամանակ: Ուրուականները Լերան ստորոտի դաշտերուն մէջ դարձեալ բարեւեցին: Մեր նայուածքը ձախին յառած դեռ երկար առեն, յափշտակուած, խռնուլ աչքերով ու կարօտով դիտեցինք դերուած Լեռը *մինչեւ որ մթութիւնը զայն վերածեց հսկայ ու դորշ զանգուածի մը:*

Բերկրիի ջրվէժը կ'անցնինք դիշերով: Տեսնելու ժամանակ չկայ: Կը հասնինք Վան ուր կը դիշերենք Ուրարտու կոչուած պանդոկին մէջ: Ուրարտուն ալ իւրացուցած են: Ամէն ինչ իրենցն է: «Ինչո՞ւ հոս եմ» յուսահատ հարցումիս՝ կը վերյիշեմ Մեսրոպ Արք.ի խօսքը, «որովհետեւ կա՛նք եւ Մե՛ր Հողին վրայ քայլելու համար հոս ենք»:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24

ա. Վան-Այգեստան

*Նախաճաշէն ետք մեր առաջին կանգառը՝ Վանայ Բերդին ստորոտը՝ Վան-Այգեստանն է: Փչաթելէ ցանկապատ մը ետերած է «քաղաքը»: Երկաթէ ճաղերով դարպասը կղպուած է: Դարպասի փեղկերէն ներս կը սողոսկինք: Մեր կապուցած ու «ճանչցած» Վանը, քաղաքամէջը, գոյութիւն չունի: Տափարակ, խորտուբորտ քարերով ու մոլախոտերով ծածկուած հարթութիւն մըն է: Քիչ անդին է ներկայ Վանը բարձրաբերձ շէնքերով: Դաշտին մէջ կը տեսնենք կիսաքանդ մզկիթ մը, եւ ճիշդ Բերդին մօտ, երկու քանդուած շէնքեր կամարներով: Եկեղեցիի մը նաւօրղներ են կարծես, սակայն մեր փնտռտուքները՝ խաչ մը, քանդակ մը, հայերէն տող մը գտնելու այս չէնքերուն մէջ ի դերեւ ելան: Բերդի վարի մասերու ժայռակտորներուն ու քարերուն վրայ սակայն անհամար փորուած խաչեր կան: Յատիտենականն յուշարձան: Հող ու քար կը հաւաքեմ եւ ցանկապատին կը մօտենամ դուրս ելլելու: Ետ կը նայիմ, ուրուականները հո՛ն, ցրուած են դաշտին մէջ, տխուր ժպիտով հրաժեշտ կու տան: **«Ցտեսութի՛ւն»** կը լսեմ չշուկ մը, ճի՛չդ քովէս:*

բ. Ախթամար

Կէսօրուայ մօտ կ'ուղղուինք Ախթամար: Վանայ լիճը մեր աջին է: Ժամ մը ետք, հեռուէն Ախթամարի կղզին կ'երեւայ եւ հետզհետէ մօտենալով Ս. Խաչ եկեղեցիի ուրուագիծը կը յստականայ:

Կը հասնինք: Նաւակներով կղզին պիտի երթանք: Կը վազեմ անցեալ անգամ ափին մօտ տեսած ցուցատախտակս նորէն կարդալու: Միակ տեղը, ուր աղաւաղուած հա՛յ բառը՝ անգլերէնով (Արմանեան) գրուած, տակաւին նոյնութեամբ կը մընայ: Նորէ՛ն կը բարկանամ, նորէ՛ն կը նկարեմ ու կը վազեմ նաւակ: Հետզհետէ կղզիին կը մօտենանք եւ եկեղեցին աւելի յստակ, աւելի տիրական մեզի կը նայի: Ուրուականները հո՛ն են, կղզիին վրայ, Ծովու ափին ու եկեղեցւոյ չուրջը: Ուրախութեամբ կը զիմաւորեն: «Բարի՛ եկաք մեզ մօտ» կը լսեմ չատ յստակ եւ աստղաճաճներէն վազելով կը բարձրանամ վեր, Վանայ Ծովի այդ հիասքանչ զարդը եղող եկեղեցին որքան կարելի էր չուտ հասնելու:

Անգլիացի զբօսաշրջիկները եկեղեցին դուրս կանգնած, քանդակները կը նկարեն հիացած: Ցուցատախտակ մըն ալ այստեղ, ուր հայու անուն չկայ: Կը մտածեմ, «Գիտէ՞ք հայկական եկեղեցի է, այստեղ Հայեր ապրած են» կ'ըսեմ, բան մը ճչդելու յուսահատութեամբ: «Գիտենք, պատմութեան ծանօթ ենք», կ'ըսեն բարեմիտ ժպիտով, կարծես հասկընալով տարընապս: Կ'ուրախանամ որ գիտեն ու կը մտնեմ եկեղեցին: Այստեղ, Մեսրոպ Արք. Աշճեանի յուշը տիրական է: 2000ին հարանիք էր: Եղեւնի ճիւղերով պսակներ, մոմեր ու խունկ խորանին, հարսանեկան թափօր եւ «Նոր Ծաղիկ» երգ: Սրբազանը պսակ կը կատարէ, կընքահայրով, կնքամայրով ու հարսնքուրով: Արտամետէն խնճորի ծառի ճիւղ ալ բերած է: Մեր ընկերուհիներու երգած «Հայր Մեր»ը լինծի ետ, այսօր՝ 2004 կը բերէ: Ապա «Տէր Ողորմեան» կ'երգուի եւ մեր աչքերը թաց են: Երաժշտութեան կախարդիչ ազդեցութիւնը անուրանալի է: Գունատ որմնանկարները՝ մեզ կը նայէին, կարծես զարմացած որ դեռ Հայեր կան եւ «Հայր Մեր» կ'երգեն: Գոհունակ ժպիտ մը տեսնել կը կարծեմ անոնց դալուկ դէմքերուն:

Արդէն դուրսն ենք: Վար կ'իջնենք Վանայ Ծովու ափը: Շատերը լողազգեստներով ծով մտած են: Ոմանք հարրենի հողի ու ջուրի ազատութեան մէջ արդէն ներքնազգեստներով ջուրը նետուած են եւ ոչ ոք անյարմար կը զգայ, ոչ ոք անյարմար կը գտնէ, ամէն ինչ այնքան տեղին է: Մըներեալներս կօշիկները հանած, տափատները վեր քաչած ծով կը մտնենք: Ջուրը փիրուզագոյն է՝ կապտորակ – կանաչագոյն, եւ այնքա՛ն զուլալ ու արեւին տակ այնքա՛ն փայլուն, այնքա՛ն պպզուն, այնքա՛ն առինքնող: Հայաստանի բարեկամուհի մը ճամբորդութեան նախօրեակին հեռաձայնած էր «Խնդրեմ եմ, Վանայ Ծովի ափից մի՛ հատ քար բերես, այն որ՝ ջուրը խփում է... ու յետ է գընում, խփում է... յետ է գնում»: Կը ծըռիմ, ողորկ ու լուացուած քարեր կը վերցընեմ Ծովի ափէն: Հիացած ենք ու կը լանուած մեր չուրջի զգլխիչ գեղեցկութեամբ: Բայց արդէն պէտք է վերադառնալ: Դժկամութեամբ, մեր նաւակը կ'իջնենք: Ախթամարէն հեռանալը զարհուրելի տխրութեամբ կը պատուէ հոգիս: Կը կարծէի թէ մասամբ վարժուած պիտի ըլլայի: Նախկին յուշերը մարմին կ'առնեն, նաւակին մէջ հոգեյոյզ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի գուսպ տխրութիւնը, ալիքներուն ու Ս. Խաչ եկեղեցւոյ իջեւ տարուբերող իր թաց հայեացքը եւ բոլորիս սիրտ պայթեցնող լուռ հեկեկոցը: Ահա այսօր իր հոգին միւս ուրուականներուն հետ կը փսփսայ ականջիս «Նորէ՛ն եկէք, հողը մի՛ մոռնաք...»: Իսկ Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին նորէ՛ն որքացած մեզ կը նայի, իսկ ես զինք նորէ՛ն լքած մեղաւոր զղացումներով բեռնաւորուած կը հեռանամ:

Ծովու ափին, կը հիւրասիրուինք վանայ Ծովի նշանաւոր տառեխ ձուկով: Կը շերտաւառնանք պանդոկ, եւ մինիվաններով կ'ուղղուինք Վարագ: (Հանրակառքը չէր կրնար Վարագայ սարը բարձրանալ):

ԺԱՆԻԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

Նիւ Եորք

(Մնացեալը յաջորդով)

Publications reçues

NASTIA
Récit

JEAN KEHAYAN

Collection L'Aube poche 2004

ՕՂԱԿԸ ԿԸ ՍԵՂՄՈՒԻ ՓԻՆՈՇԷԻ ՇՈՒՐՋ

Վերջին օրերուն կրկին այժմէականացած է զօր. Փինոչէի դատաւարուն նիւթը: Անթիւ սպանութիւններու, չարչարանքներու ամբաստանութեան թիրախ Չիլիի բռնատէրը իր ամենամօտ գործակիցին կողմէ ալ լքուած է: Ան կը կոչուի գնդապետ Գոնթրէրաս. հիմնադիրն է փինոչէի ղեկավարութեան օրով կազմուած քաղաքական տիրահռչակ ոստիկանութեան: Բազմաթիւ ամբաստանութիւններու թիրախ եղած է ինքն ալ, դատապարտուած, բանտարկուած: Այսօր կ'ուզէ որ փինոչէ ըրածներուն հաշիւը տայ:

Գոնթրէրաս 75 տարեկան է. 1974 – 78 չնորհիւ իր հիմնած ոստիկանութեան հալածած ու չէզոքացուցած է Ս. Այէնտէի կողմնակից ու զօրակից բոլոր կուսակցութիւնները: Անոր Արտաքին գործերու նախարարին սպանութեամբ դատապարտուած է եօթը տարուան բանտարկութեան: Քաղաքական բազմաթիւ անձնաւորութիւններու առեւանգումին, անհետացումին, ենթարկուած չարչարանքներուն համար ամբաստանուած է: Ինք ընդունելով հանդերձ թէ նման բաներ պէտք է պատահած ըլլան, իր ղեկավարած ոստիկանութեան եղած վերադրումները կը մերժէ. անոր երբեք նման հրահանգ չէ տրուած, կ'ըսէ: Կը պնդէ թէ ուրիշ կազմակերպութիւններու ըրածին հաշուեցոյցը ոստիկանութեան վճարել տալ կ'ուզեն:

Պաշտօնական տեղեկագիր մը հաստատած է թէ փինոչէի ղեկավարութեան օրով աւելի քան երեք հազար հոգի սպանուած կամ անհետացած են: Ցատուկ յանձնախումբ մը չարչարանքի աւելի քան երեսուն հազար զոհի վկայութիւնները քաղած է: Այսուհանդերձ, Գոնթրէրաս կը պնդէ թէ չիլիական բանակը չարչարանք կիրարկելու ուղղութեամբ մարզուած չէր ու վայրագութիւնները, այնպէս ինչպէս կը նկարագրուին, երբեք տեղի չեն ունեցած Չիլիի մէջ:

Այդ պնդումները, բարեբախտաբար դեր չեն ունեցած իր մօտաւոր անցեալին հետ հաշտուելու Չիլիի ընթացքին մէջ ու ներկայի նախագահը Ռ. Լակոս Նոյ. 29ին յայտարարած է թէ չարչարանքի զոհերուն հատուցումի նիւթով օրէնքի բանաձեւ մը պիտի յղէ Ծերակոյտին: Կը նախատեսուի ամսական 200 Եւրոյի գումար մը վճարել ցկեանս, ինչ որ աննախընթաց բան է: Անկէ քանի մը օր առաջ ալ Չիլիի Արդարութեան նախարարութիւնը հրահանգած էր փինոչէի կալուածային ստացածքը սառեցնել, ստուգելու համար 15 միլիոն տոլար գնահատուած անոր հարըստութեան աղբիւրները:

Այդ հարստութիւնը ևս կը ղազդրդէ Գոնթրէրասը: Կ'ըսէ թէ ամերիկեան նոյն պրամատան մէջ ինք ալ հաշիւ ունէր. հազար տոլար միայն, զոր գրաւած են: Բանակի մարդիկը չեն կրնար հարստութիւն դիզել. վճարումները մեծ բան չեն: Եթէ փինոչէ յաջողած է դիզել, կարելի է միակ այդ օրինակը ընդհանրացնել:

Գոնթրէրաս 22 մահափորձէ փրկուած է: Կ'ըսէ թէ մահէն չի վախնար եթէ նոյնիսկ ան բանտին մէջ պիտի գտնէ գինքը: Առաջին բանտարկութեան երբ եկած են գինք ձերբակալելու, ամրացած նախ երկրին հարաւակողմի բնակարանին մէջ, յետոր անձնատուր եղած:

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹի Համազգայինի «Լ. Շանթ» մշակութային կեդրոնին «Գ. եւ Հ. Արմենեան» սրահին մէջ, Նոյ. 24ին, Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան գրական – գեղարուեստական յանձնախումբը հանդիպում – զրոյց մը կազմակերպած է Ցարութիւն Քիւրքճեանի հետ, զլխաւոր նիւթ ունենալով «Սփիւռքը երէկ եւ այսօր՝ ինքնութեան հարցադրումները»: Գրական յանձնախումբին կողմէ բացման խօսքը արտասանած է Սարգօ Գասապեան նշելով, որ Սփիւռքի ներկան եւ ապագան ընդհանրապէս ազգային ինքնութեան հարցերը եւ մասնաւորապէս համախոհայնացումի պատճառով առկայ ճուլումի եւ ուծացումի երեւոյթը կը մնան մշտահոգութեան հիմնական աղբիւրներ, որոնց գծով անհրաժեշտ է պէտք եղած ուշադրութիւնը սեւեռել: Ապա, Ցարութիւն Քիւրքճեան ներկայացուցած է իր նիւթը: Բացատրած է թէ Սփիւռքի «ինքնութիւնը» ինչպէ՞ս ընկալուած է աւելի քան կէս դար առաջ ու մինչեւ մեր օրերը: Այնուհետեւ մէկ քանի ժամերուն կատարած է Հ.Ց.Դ. իրերայաջորդ ընդհանուր ժողովներու որոշումներէն, ուր ընդհանուր գիծերու մէջ կը ճշդուէին Հ.Ց.Դ.-եան մօտեցումները Սփիւռք հասկացողութեան չուրջ: Արդէն, Հ.Ց.Դ. 10րդ Ընդհանուր Ժողովին Սփիւռքի վերաբերող որոշումներուն մէջ կը նկատուի անդրադարձը անկախութենէն եւ հայութեան մնացորդացի Արեւմտահայաստանէն տեղահանութենէն ետք պարտադրուած «երկուութեան» մը: Բանախօսը մէջբերումներ կատարած է նաեւ յաջորդ (մինչեւ 1992) Հ.Ց.Դ. Ընդհանուր Ժողովներու Սփիւռք հասկացողութեան, ինքնութեան մասին, ուսած ընդհանուր բանաձեւումներէն: Այնուհետեւ ներկայացուցած են դաշնակցական կամ Հ.Ց.Դաշնակցութեան մօտ կանդնած մտաւորականներու մտածումները այս նիւթին մասին: Սեդա Խոջեան եւ Սոնիա Քիլէճեան կարդացած են տարբեր ժամանակներու ընթացքին գրուած վազգէն Շուշանեանի, Շաւարշ Միսաքեանի, Մինաս Թէօլէօլեանի եւ Վահէ Օշականի գրութիւններէն հատուածներ: Աւարտին Ց. Քիւրքճեան կարեւոր նկատած է որ հայութեան բոլոր հատածները պաշտպանուած ըլլան հաւաքական եսակեդրոնութեան, տեղայնակատութեան եւ զաւառայնութեան դէմ: Այս միտքը, ըսած է, կիերարկելի է նաեւ հայրենիքի մէջ ապրող հայութեան եւ պետութեան:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մայրավանքին մէջ, Նոյեմբեր 23ին Բացուած է հայ մտաւորականներու Դ. հանդիպումը նախագահութեամբ Ամրամ Ա. Կաթողիկոսին, որ արտասանած է բացման խօսքը ուղղուած ներկայ մտաւորականներուն, որոնք Լիբանանի եւ Սուրիոյ զանազան շրջաններէն եկած էին, քննարկելու համար «Հայաստան–Սփիւռք փոխյարաբերութիւնները» եւ անոնց կապուած հարցերը: Ապա, Տիկին Սեդա Խոջեան ու Մկրտիչ Պուլտուքեան հակիրճ ներածականներ ներկայացուցած են, յատկապէս անդրադառնալով Հայաստանի անկախացումէն ետք առեղծուած նոր իրականութեան: Առեւտրի պաշտօնը փոխն ի փոխ վարած են Գրիգոր Ծ. Վրդ. եւ Տիկին Արտա Էքմէքճի: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Կաթողիկոսը, չեշտելով ազատ կարծիքի եւ երկխօսութեան անհրաժեշտութիւնը եւ մասնակցած է Հայաստան–Սփիւռք գործակցութեան տարածքներն ու բնագաւառները:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Պէզճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 28ին, Կեդրոնական ազգային վարժարանին ի նպաստ սիրոյ սեղան մը սարքուած է, որ հարկ եղած արդիւնքը չէ տուած եւ խնամակալութիւնը չէ կրցած փակել իր պիւտճէին: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին ազգայինները հաւախմբուած են սիրոյ սեղաններու չուրջ: Օրուան խօսնակը եղած է Կեդրոնականի ուսուցչուհիներէն՝ Նանոր Նալբը, որ ներկայացուցած է օրուան յայտագիրը: Ծօսք առած է կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ՝ Հրանդ Մոսկոֆեան, որ շնորհակալութիւն յայտնած է ցոյց տըրած զօրակցութեան համար: Իրեն յաջորդած է Մնամակալութեան ատենապետ Արման Շիրին, որ նախ արտայայտուած է վարժարանին անցեալի պատմութեան, ապա բացատրութիւններ տըւած այսօրուան կիճակին մասին: Ներկայացուած պիւտճէէն յայտնի կը դառնայ որ այս տարուան բաշը հասած էր մօտ 200 միլիառ Թրքականի (չուրչ 100 հազար Եւրօ): Այնուհետեւ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտներուն մասնակցութեամբ: Աւարտին խօսք առած է տնօրէնուհին՝ Սիլվա Գուլումճեան – Մարկոսեան որ շնորհակալութիւն յայտնած է կեդրոնականի նկատմամբ ցուցաբերուած աջակցութեան համար: Պատրիարքին հուսկ բանքէն առաջ, խօսք առած է Շահան Արք. Նէճելով թէ համայնքէն ներս միասնութիւն չի զգացուիր: Պատրիարքն ալ քննադատական ծանր արտայայտութիւններով դիտել տուած է որ համայնքին մէջ միասնականութեան պակաս կայ, թէ հոգաբարձութիւնները, խնամակալութիւնները, թաղային խորհուրդները, ուսուցիչները, սանուց միութիւնները, բոլորն ալ ղեկավար դեր պէտք է ստանձնեն որպէսզի համայնքը դառնայ «մէկ ընտանիք» եւ այդ վիճակով ներկայանայ պետութեան եւ միւս համայնքներուն:

*
**

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ Պէզճեան Ամերա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 4ին Ուսուցչաց Միութեան կողմէ կազմակերպուած է Ուսուցչաց Օրուան հաւաքոյթ մը, ուր հրաւիրուած էին բոլոր ուսուցիչները, Ուսուցչաց Հիմնարկի եւ Միութեան հին ու նոր վարչականները եւ համակիրներ: Հաւաքոյթին նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, օրուան խօսնակը եղած է Սաթենիկ Զուլճոյ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է ատենապետուհի Թագուհի Հալաճեան, որ ներկայացուցած է Ուսուցչաց Միութեան կողմէ ծրագրուած նորանոր աշխատանքները: Ցարդանքի յատուկ վերաբերումի արժանացած են քառասունէ աւելի տարիներ պաշտօնավարող ուսուցչուհիները:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի Էմիլ Լահուտ հանդիսասրահին մէջ յաջորդական երկու նուագահանդէսներ տուած է Ձիւան Գասպարեան (դուդուկ), կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ. Հ.Ե.Ը.Մ. Անդրանիկ մշակութային միութեան: Առաջինը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 26ին եւ հանդիսականները վայելած են հայկական տոհմիկ եւ ժամանակակից երաժշտութիւն: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են նաեւ պարուսոյց եւ պարուհի Սոֆի Տեւոյեան եւ անոր հիմնած «Հոգու եւ պարի Թատրոն»ի անդամներէն խմբակ մը:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱՂԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԵՆԻՋԷՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ԲՆԱՋՆՋՈՒԻ

–Մա՛հ ենիջէրիներուն, գոռաց ամբոխը:

Հիւսէյին փաշա ձայնը բարձրացուց. –Իլէրի:

Նոր բանակի թնդանօթաձիգներու հրամանատար Իպրահիմ փաշա ալ իր ուժերուն դլուխը անցած սկսաւ յառաջանալ:

Բանակը եւ բանակին եռեւէն տասնեակ հազարաւորներ ուղղուեցան դէպի Օքմէյտանի, ուր Ենիչէրիները իր նշան յեղափոխութեան դարձեալ կաթսայ բարձրացուցած էին: Մէկ օր առաջուան նման նոր թնդանի եւ ջարդի կը պատրաստուէին:

Երբ բանակը մօտեցաւ Ենիչէրիներու բանակատեղիին, թնդանօթաձիգները լսկրնան անխնայ կրակ բանալ: Սկսան զօրանոցները քանդել ու այրել: Ենիչէրիները այս անակնկալ յարձակումէն չուարած, սկսան ալ ու ձախ վախուտ տալ, բայց ամէն կողմ իրենց դէմ գտան բանակը եւ ժողովուրդը, ու անխնայ ջարդուեցան:

Հիւսէյինի հրամանատարութեան տակ գտնուող բանակը եւ ժողովուրդը անխնայ կը ջարդէին կայսրութեան այս չվճացած զաւակները, որոնք Ենիչէրիութեան ապստամբած, ամէն օր նոր ոճիր մը գործելէ չէին քաշուեր:

Այդ Ուրբաթ օրը տասը հազար Ենիչէրի Ջարդուած էր: Ճիշդ քառասուն օր տեւեց Ջարդը եւ հալածանքը: Ենիչէրիներու մաքրագործումին ձեռնարկուեցաւ նաեւ դաւառներու մէջ: Մինչեւ Վիեննայի դռները, մինչեւ Պաղտատ ու Գահիրէ ահ ու սարսափ տարածող Ենիչէրիներու յաջորդողները այսպէս քնաջնջուեցան:

Քառասուն օրը բաւական եղաւ Ենիչէրիները բնաջնջելու համար: Ցետոյ սկսաւ անոնց գործակիցներուն մաքրագործումը: Մանաւանդ հրեայ սեղանաւորները, որոնք մեծ մասամբ Ենիչէրիներու սեղանաւոր էին, աքսորուեցան:

Հրեաները Ենիչէրիներու սեղանաւորը ըլլալու փոխարէն, հարթը առհասարակ պարտատէր եւ պալատականներու սեղանաւորներ էին: Այս պատճառով բազմաթիւ հայ սեղանաւորներ Ենիչէրիներուն եւ կամ անոնց բարեկամներուն հալածանքին կ'ենթարկուէին հրեայ սեղանաւորներուն թելադրութեամբ:

Բնաջնջումները եւ մաքրագործումները լրանալէ վերջ Պէզճեան գնաց պալատ Սուլթան Մահմուտը շնորհաւորելու:

Սուլթանին դէմքը ուրախութեամբ կը ճառագայթէր: Պահ մը երբ Ցարութիւն Պէզճեան եւ Հիւսէյին փաշա վեհապետին նորէն կատարեալ հնազանդութիւն յայտնեցին, Սուլթան Մահմուտ ըսաւ.

–Երկար տարիներ առաջ իբր վատահելի մարդ Աբթիին յայտնեցի Ենիչէրիներէ ունեցած մտահոգութիւնս, առանց մտքէս անցնելու որ ան կրնար այդ գործին մէջ ինծի օգտակար ըլլալ: Աբթին այն առեն թելադրեց ինծի քեզմէ օգտուիլ Հիւսէյինի վրայ: Այն առեն երբեք չէի յուսար որ այսքան խոշոր գործ մը կրնաս օր մը գլուխս հանել: Բայց այդ միջոցին Աբթին եմատակնան դժուարին գործ մը գլուխս հանած էր եւ հաւատք ունէի իր վրայ: Ամանց հաւատալու հետեւեցայ իր խորհուրդին: Հիմա այլեւս Աբթիին խորհուրդներով եւ Հիւսէյին փաշայի սուրով կրնամ հանգիստ իշխել երկրիս մէջ եւ կատարել մտքիս մէջ գտնուող բազմաթիւ բարեկարգութիւնները:

Երբ զանազան նիւթերու մասին խօսակցութիւնները կ'երկարէին, Պէզճեան յարմար առիթ նկատեց մէջտեղ նետելու եւ բուսաղէմի Ս. Տեղեաց մէջ յոյներուն եւ հայերուն ունեցած վէճերը եւ անոնց հայերուն ի նպաստ կարգադրութիւնը ապահովել:

Այն միջոցին Ցունաստանի մէջ Սուլթան Մահմուտի դէմ ազատագրման շարժում սկսած էր: Սուլթանը այդ պատճառով յոյներու համակիր չէր: Պէզճեան բացատրեց նաեւ թէ յոյները Հալէպի էֆէնտին կաշառած էին իրենց դէմ:

–Անհոգ եղիր Աբթին, ես ձեր այդ խընդիրը կը կարգադրեմ լանապոյն ձեւով մը, ըսաւ Սուլթան Մահմուտ:

Արդարեւ, ան քանի մը օր վերջ իր մօտ կանչեց սատրազամ Սէլիմ փաշան եւ ըսաւ.

– Երուսաղէմի խնդրին մէջ դաւաճան Հայերը չատ անիրաւեց: Հիմա Ֆէրմանն կ'ընեմ որ Երուսաղէմի գործերուն մէջ հայոց Պատրիարքարանի տեսակէտը լաւ քննուի եւ Աբթինի հետ ալ խորհրդակցաբար լաւ կարգադրութիւն մը ընէյ:

Այն ինչ որ ունինք այսօր Ս. Տեղեաց մէջ իբր իրաւունք, դրեթէ ամբողջութեամբ կը պարտինք Ցարութիւն Պէզճեանին: Եթէ ան ծանր չկռիւէր Սուլթան Մահմուտի օրերուն, հայոց իրաւունքներէն չատեր կորսուած կրնային ընդհակառակ ֆիրմաններու:

Սուլթանին այս հրամանը պատճառ եղաւ որ ոչ միայն Ս. Տեղեաց մէջ հայոց իրաւունքները ձեռք ձգուին, այլ նաեւ կարգ ու կանոն մտցուի հայոց վանքերին նկատ:

Տասնվեց յօդուածէ բաղկացած նոր կանոնագիր մը պատրաստուեցաւ: Կազմըուեցաւ խորհրդակցական մը, որուն որոշումներուն գործադիրը պիտի ըլլար Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքը:

Հայ համայնքներու մէջ քիչ անգամ երկար ժամանակ անդորրութիւն կարելի եղած է հաստատել: Միշտ անպակաս եղած է պայքարը: Հայը իր ազգային գործերուն մէջ առհասարակ անհամերաշխ է: Այսպէս Ենիչէրիներու բնաջնջումէն վերջ բացուած անդորրութեան շրջանը երկար չտեւեց հայոց համար: Կաթոլիկ եւ լուսաւորչական պայքարը կրկին ծայր տըւաւ:

(Շար. 58)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Մովսէս Պչաքճեան 100 *Եւրօ:*

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին *պատարագ կը մատուցուի:*

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 *Եւրօ Օր. Մոնիք Բարսէհանէ:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Այս առթիւ ժամը 10ին *հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:*

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 10ին *հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:*

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration

17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.

Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

– Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարուոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐը:

– Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) *փոստով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամականւոյն կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):*

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, *ժամը* 20·30էն *սկսեալ:*

Մուտք՝ 100 *Եւրօ մեծերուն,*
50 *Եւրօ* 15 *տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:*

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :

— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.

Prix de la soirée : **90 Euros.**

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝

LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

(Շար. Ա. Էջէն)

զործածեց իր վէթօն:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական պաշտօնական դասին, նախագահական դիրքին բացէ ի բաց հակադրուող 90ներէն (*ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.*) *Ֆ. Փեմեղէք եւ երկրորդ մը խօսք առին, թիւրախ ունենալով Շիրաքը, մեծ համոյք պատճառելով բազմութեան: Իսկ ընկերվարականներէն զոյգ հանդամանքի տէր (հայ պատասխանատու եւ Ֆրանսացի քաղաքական դէմք) կարօ Յովսէփեանի հետ երկու ընկերակիցները՝ Գլամարի եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետները Ֆ. Քալէնպախ եւ Ռ. Ռուէք խանդավառ ծափերու արժանացան: Հասկնալի է որ անոնք խուսափեցան իրենց կուսակցութեան կեցուածքին մասին խօսելէ, իրենք եւս կեդրոնանալով Շիրաքի վրայ:*

Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներէն չատերուն (Արա Թորանեան, Վարուժան Սրապեան եւ յատկապէս դաշնակցականներ Ժիւլ Մարտիրոսեան, Մուրատ Փափազեան, Յարութ Մարտիրոսեան) մօտ նորութիւն էր ԱՄՆ-ու վարած քաղաքականութեան յամառ քննադատութիւնը: Խօսքը կը վերաբերի գիտակցութեան մը որ չատ դրական ու նոր երեւոյթ է չատ մը չարքաշիններու մօտ «կեղծ առարկութիւններ»ու դէմ որոնք չատ յաճախ առաջ կը քչուին. Աչխարհագրական առարկութիւնը չի տոկար (Կիպրոսը Անգարայէն աւելի հեռու է Եւրոպայէն, եւ... իշխանուհի Եւրոպան լինքն ալ ասիացի էր). լեզուական առարկութիւնը անհեթեթ է (հունգարերէնն ալ հնդեւրոպական լեզու չէ), կրօնական առարկութիւնը դայթակղեցնող է (անոր մասին խօսք պիտի չըլլար եթէ խնդիրը Ալպանիոյ վերաբերէր): Այսուհանդերձ բաւական «տեղին» առարկութիւններ կան. մշակոյթը, մարդկային իրաւունքները (ներառեալ Յեղասպանութիւնը), պատմութեան կանոնաւոր կերպով խեղաթիւրումը, Եւրոպական Միութիւնը չէզոքացնելու նպատակին տէր պետութեան մը –ԱՄՆ– Տրուադայի ձիուն դերը: Ունկընդրեցինք նաեւ Հայաստանէն դաշնակցական ղեկավար Հրանդ Մարգարեանը որ եկած էր Կիպրոսէն եւ որ դժբախտաբար չխօսեցաւ կղզիին իշխանութիւններուն հետ ունեցած տեսակցութիւններուն մասին: Պէտք չէ մոռնալ անշուշտ Պրիւսէլի անխոնջ մարտիկները՝ Լօրան Լէյլէքեանն ու Հիլտա Զոպոյեանը: Առաջինը ծանրացաւ այն արհամարհանքին վրայ որով Հայերու տրտունջները դիմաւորուած էին եւրոպական առեաններու մէջ:

Ժամը 14ին *յայտնեցին առանց անակնկալի թէ Թուրքիա պատասխանած էր «այո, բայց»: Էրտողան անգամ մը եւս ցոյց տուած էր թրքական դիւանագիտութեան զերակշռութիւնը, եւրոպական* 25 *երկրի ամենաբարձր աստիճանի ղեկավարները խոնարհած էին անոր առջեւ. «Սեւր»էն եւք որ Ֆրանսայի ճանաչումն էր, «Լոզան»ն մը կը պատրաստուէր: Բարեբախտաբար եղրակացութեան արտայայտութիւնները տարբեր եղան ողբերգական*

ՅՈՐԻԱՆ ՆԱՀԱՊԵՏԸ

ՆԱՃԱՖԻ ԵԻ ՔԱՐՊԱԼԱՃԻ (Իրաք) երկու ոճրագործներու հետեւանքով, Դեկտ. 18-19ին, աւելի քան 60 *հոգի մեռած է եւ* 147 *վիրաւոր կայ: Երկու քաղաքներն ալ չեխ բերդեր են: Միւս կողմէ, Սատտամ Հիւսէյնն կոչ մը ըրած է Իրաքի ժողովուրդին որ համախմբուի Միացեալ – Նահանգներու դէմ: Կը պատրաստուի նաեւ Ս. Հիւսէյնի դատավարութիւնը եւ Ամերիկացիք* 75 *միլիոն տոլար ծախսած են պատրաստելու համար իրաքեան Յատուկ Դատարանը:*

ՓՈՑԻ (Ատլանտեան Փիրէնեաններ) մարտյին հիւանդներու հիւանդանոցի մը մուտքին, Շաբաթ, Դեկտ. 18ի առաւօտուն դտնուած են երկու հիւանդապահուհիներու մայրագօրէն սպանուած դիակները: Ամբողջ Ֆրանսան ցնցուած է այս ոճիրէն, որ անգամ մը եւս ցոյց կու տայ թէ ի՛նչ յառաջդիմութիւն գործած է բռնութիւնը եւ որքան վտանգաւոր դարձած է հիւանդապահուհիներու կեանքը: Առողջապահութեան նախարարը անմիջապէս փո գացած է եւ յայտրդ օրն ալ որոշած է անմիջական միջոցներ ձեռք առնել:

ՌԵՆԱԹԱ ԹԵՊԱԼՏԻ, դարուս մեծ սոփրանօներէն մէկը, որ նոյնիսկ վերջին տիվան կը նկատուի, մեռաւ 82 *տարեկան:* Ծնած էր Փեզարօ, Ռոսսինիի հայրենիքը: Գալասի օրով սուր մրցակցութիւն մը կար երկուքին միջեւ:

ու անփոփոխ ճակատագրի մը մասին յաւերժական տրտունջներէն: Հայկական ճնշումը որոշ է որ նպատակին չհասաւ, բայց երբեք այնքան խօսուած չէր Յեղասպանութեան մասին ու հարկ է չտեսնել ճնշումին թափը: Ինչպէս ըսաւ ճառախօս մը, որոշումի կերպով մօտեցած էինք Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի մը հանդրուանին: Նահանջի, տկարանալու ժամր չէ, ընդհակառակն:

Աւարտելէ առաջ ափսոսանք մը: Ամբողջ անցուցարդը քիչ մը չատ «հայեւհայկական» էր: Նոյնիսկ եթէ դիւրին չէ, անհրաժեշտ է համաշխարհային այս չրջանակէն ելլել: Յեղասպանութեան ճանաչումը հայկական հարց մը չէ. այն ըստ պաշտօնական որակումին՝ «մարդկութեան դէմ ոճիր» մըն է որ կը պատկանի բոլորին: Նշանակալի երեւոյթ էր փակման ելոյթով Իվ Թէրնոնի չնորհակալութեամբ մը բաւարարուիլ երբ ան կնոջը հետ եկած էր մինչեւ Պրիւսէլ: Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար այնպէս մը կարգաւորել օրուան բնթացքը որ կարելի ըլլար խօսք տալ իրեն:

Ա. Մ.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2005
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
չատագոյն մաղթանքներով կը չնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՀԱՅՐԱՏԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ԵՐԿԻՐ

«Քելէ լաօ, քելէ էրթաւիք մըր էրգիր»

(Բ. եւ վերջին Մաս)

ԺԱՆԼԻԹ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

գ. վարագայ վանք

Վանը մեր եաին թողած կը յառաջանանք դէպի Վարագայ սար: Քաղաքէն հազիւ 10 վայրկեան անդին, մեր ձախ կողմը լերան լանջին, ամբողջովին կանաչազարդ գողտրիկ գիւղ մը կ'երեւայ: Շուշանց գիւղն է: Կը նկարեմ: Թուրք վարորդը «Շուշանըս քէօյ» կ'ըսէ ու տեսնելով յուզումս՝ փափկանկատ կը դանդաղի: (Թուրքը փափկանկա՞տ, կը խորհըրդածեմ): Կը բարձրանանք ոլոր մոլոր հողածածկ, քարքարուտ ու փոսերով լեցուն ճամբայով, կը շրջուինք լերան չուրջը, կը շարունակենք բարձրանալ ու յանկարծ արդէն գիւղին ճիշդ կեդրոնն ենք:

Կը վազեմ դէպի վանքը: Նորութիւն: Փայտէ ճողերով ցանկապատ մը ու կըզպուած փայտէ դուռ մը կը բաժնէ վանքը մեզմէ: Որքացած կամարներու եաին, պատին տակ, դեղին ու նարնջագոյն գեղեցիկ ծաղիկներ կը զարդարեն գլխաւոր եկեղեցիի մուտքը: Մեսրոպ Արք. Աչճեանի փափաքն է որ իրականացուցած է գիւղապետը կը հետեւցնեմ: Թրքական դըրօշակը եկեղեցւոյ մուտքի դրան աջ կողմն է եւ մասամբ պատին վրայի խաչքարերու չարքը կը ծածկէ: Կը ցնցուիմ: Քիչ եաք պահակը կը բանայ ցանկապատին դուռը, ապա՝ եկեղեցւոյ կղպուած դուռը: Ներս կը մտնեմ: Հողածածկ յատակը աւլուած ու ջրուած, բացառապէս մաքուր է: Գաւիթին մէջ սակայն, պարաններու վրայ կախուած ու ամէն կողմ տարածուած ձեռային աշխատանքներ եւ փոքր գորգեր կան, ցուցահանդէս-վաճառքի պէս բան մըն է: Մաքրութեան առթած ուրախութիւնը կը ցնդի: Պազա՞ր. Վարագայ վանքի գաւիթի՞ն մէջ: Ընկերուհիներէն մին կը յայտնէ որ պահակը նիւթական օգնութիւն կը խնդրէ: Թարգմանին միջոցաւ կը հարցաքննեմ: «Պետական դրօշակը մուտքին է, կ'ըսեմ, ուրեմն պետական կը սեպուի այս եկեղեցին եւ դուն պետական նպաստ կը ստանաս»: «Ոչ, կ'ըսէ, այս դրօշը ղրած եմ որ գիւղացիները վախնան եւ ներս չմտնեն ու աղտոտեն»: «Իսկ այս պազա՞րը, կը հարցնեմ, չէ՞ որ ասիկա եկեղեցի է»: Կը պատասխանէ թէ այս ձեռային աշխատանքներու ցուցադրութիւն է, ոչ թէ՝ պազար: Օրհնանքով կը յիշէ իրեն օգնող հայ կղերականը՝ (Մեսրոպ Արք. Աչճեան): Անմիջապէս տեղւոյն վրայ դրամահաւաք եւ կը յանձնենք իրեն: Մեր ընկերուհիներուն ըսած էի թէ Աչճեան Արք. չատ հոգատար էր Վարագայ վանքի հանդէպ, իմամին դրամ կու տար եւ կը խնդրէր որ եկեղեցին մաքուր պահուէր: Գլխաւոր եկեղեցւոյ մէջ, մեր խմբական «Հայր Մեր»ն ու «Տէր Ողորմեա»ն այս անգամ Մեսրոպ Արք.ի յիշատակին կը նուիրենք: Կը զգամ որ հո՛ն է, մեզի հետ է ու անոյշ ժպիտով մեզ կը դիտէ: Կը յիշեմ՝ իւրաքանչիւր վանքի ու եկեղեցիի մէջ, պաշտօնական զգեստաւորումով հոգեհանգիստ կը կատարէր մեր բոլո՛ր զոհերուն ու հոգեւորականներու հոգիներու խաղաղութեան համար եւ այսօր մէկը չկար այստեղ որ հոգեհանգիստ կատարէր իւ՛ր հոգւոյն համար:

Գլխաւոր եկեղեցւոյ եւ գաւիթին միջեւ գտնուող համարակապ մուտքը փայտեայ սիւներով ամրացուած է: Կամարի վերնամասէն քարեր ինկած են: «Երկար չի դիմանար, եթէ լուրջ նորոգումներ չկատարուին» կ'ըսեմ մտովի: Հայաստանէն մեր հետ եկած նկարիչը՝ կ'արձագանդէ մտահոգութեանս «երկար չի մնայ, կ'ընկնի», կ'ըսէ: Տարուկ աչքերով իրար կը նայինք ու դլխիկոր կը քալենք: Կը մտնենք քովի քառակուսի յատակագծով եկեղեցին (արդեօք Ս. Գէո՞րգն է), զոր 2000ին «գտանք»: Դարձեալ մաքուր է: Դուրսէն մուտքը փակուած է եւ աջէն դուռ մը կը միացնէ գաւիթին:

Կը վերադառնանք Վան: Կ'ընթրենք եւ կ'որոշենք քաղաքը քայլել: Կը լսենք տեղացիները՝ «եկած են իրենց երկիրը տեսնելու» կ'ըսեն: Ուրեմն, գիտեն որ Մե՛ր են, գիտեն որ յափշտակուած հողերու վրայ կ'ապրին իրենք: Կ'երթամ համացանց: Հրանդին «բարեւ» պիտի ըսեմ վաղը ու ըսեմ որ իր հօր գիւղը, Շուշանցը՝ նորէն տեսայ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

Ցաջորդ առաւօտ կը մեկնինք, Վանայ Ծովու հարաւային կողմէն: Հանդիպակաց ափին Սիփան սարն է: Մուշ կը հասնինք կէսօրը քիչ անց: Պանդոկը տեղաւորուելէ եաք մինիվաններով կ'ուղղուինք Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ վանքը: Մեզի կ'ընկերանան երկու նորեկներ, երիտասարդ թուրք թղթակից մը եւ տարեց մարդ մը որու բերնին բոլոր ակռաները ինկած են: Կ'ըսէ հայ է: Մենք կը կասկածինք:

Գիտէի որ Գէորգ Զաւուշի ծննդավայրի մօտերէն կ'անցնինք ու հարց կու տամ «Սուլո՞ւխ»: Ցոյց կու տայ մեր ճամբու աջին գտնուող գիւղ մը: «Սուլո՛ւխ» կը չեչտէ ու կը չարունակէ, «Հայրս կը պատմէր որ Գէորգ Զաւուշ հոս ծնած է եւ այս դիմացի դաշտին մէջ՝ վիրաւոր մահացած է»: Ապա տխրութեամբ կ'աւելցնէ «Հայերը չօգնեցին իրեն, լքեցին, մինակ ձգեցին»: Կարծես յորդած դետ մըն էր.այլեւս չէր լռեր: «Սերոբ փաշան, դաւադրութեամբ սպաննեցին, գլուխը կտրեցին եւ ձողի մը վրայ անցուցած փողոցները պտըտցուցին: Հայերը սարսափած իրենց տուները քաշուեցան»: Ցուզած է, կը սկսիմ հաւատալ որ հայ է: Թուրք թղթակիցը ցոյց կու տամ, եւ իրեն զգուշաւորութիւն ու լռութիւն կը պատուիրեմ: Դէմքը ցաւով կը կծկուի, աչքերը թաց են ու կարմրած, ուսերը կը թօթուէ անտարբեր, (ինչ կ'ուզէ թող ըլլայի արտայայտութեամբ): «Մի քանի տարի առաջ թուրիսթ Հայեր տարի պտոր տի, կը պատմէ, ոստիկանութիւնը ինծի կանչեց, օրերով չարչարեցին եւ այս ակռաները ջարդեցին»: Այլեւս հաւատացած եմ որ Հա՛յ է: Կ'որոշենք նիւթը փոխել եւ գինք չվտանդել, ուրիշ անկապ հարցումներ կը հարցնենք, սակայն այս անգամ ալ կու միճի մեզի ընկերացող երիտասարդ թղթակիցին հետ, ամէն գնով կ'ուզէ փաստել անո՛ր հայկական ծագումը:

Կը հասնինք գիւղ ու կը տարածուինք: Մշոյ Ս. Կարապետ հոյակապ եկեղեցին կաոր կաոր է եղած, սրբատաշ քարերը՝ ամէն կողմ ցրիւ եկած ու տարածուած են տուներու պատերուն եւ կամ մուտքի դրներուն որպէս աստիճան կը ծառայեն: Ախչքար, քանդակ ու հայկական տառեր իւրաքանչիւր տան պատին մաս կը կազմեն, հորիզոնական կամ գլխիվայր դրուած: Ինչ որ մնացած է եկեղեցիէն՝ խորանի կիսաւրուկ կամարներն են միայն: Թաց աչքերով կը նկարեմ ամէն տուն ու քար եւ հոգեպէս կ'անյաոուիմ 2000ի յուչերով: Մեսրոպ Արք. Աչճեանի կատարած հոգեհանգիստը եւ մեր խումբի «Ի վերին Երուսաղէմ»ը աւերակ խորանին մօտ, կ'ողողուին էութիւնս: Աւերակ խորանը, աւելի որքացած կը թուի առանց Աչճեան Արք.ի աղօթքին: Այսօր մոմ պիտի վառենք ու աղօթենք խորանին մօտ: Բայց մեզ կ'ըսուի որ անմիջապէս վերադառնանք: Գիւղացիները կատաղի նայուածքներով, թշնամական վերաբերմունք ցուցաբերած են: Մեզ հետ եկող Ֆրանսացի թղթակիցներն ալ զգուշացուցած են որ «բա՛ն» մը չպատահած հեռանանք: Ինչպէս ամէնքը՝ ես ալ առանց մոմ վառելու, միայն մտովի խաչ հանեցի ու աղօթեցի Մեսրոպ Արք.ի յիշատակին: Ետ կը նայիմ, ուրուականները գիւղի կատարներուն վրայ են բարձրացած, ցրուած են իւրաքանչիւր տան վրայ, ճիշդ եկեղեցւոյ քարերուն նման:

Ընթրիքէն եաք, մեզ զգուշացուցին որ պանդոկի ջրմակայքը ապահով չէ եւ պէտք չէ գիշերով դուրս ելլել: Կեդրոնական Վարչութիւնը գեղեցիկ դաղափարը ունեցաւ բոլորս ի մի հաւաքելու որ իրարու ծանօթանալով ընկերական մթնոլորտի մէջ անցընենք այդ գիշերը: Հ.Օ.Մ.-ի սովորական ծանօթացումը չէր (ո՛ր չըրջանէն, ո՛ր մասնաճիւղէն, քանի՞ տարեան հօմուհի... եւլն.): Այդ գիշեր մեզմէ իւրաքանչիւրը կու տար իւ՛ր անունը, իւ՛ր ծննդավայրի անունը եւ իւ՛ր ծննդավա՛յրի անունը: Հետզհետէ Սփիւռքի քարտէսը կը գծուէր: Հայը ամէն տեղ էր: Բոլորիս ծնողները անխտիր՝ երկի՛ր ծըննան, մենք՝ ուրի՛շ տեղ ծնանք, եւ հիմա տարբե՛ր վայրերէ Պատմական Հայաստան եկած ենք: Մանաւանդ Հայն է, որ աշխարհի մէկ ծայրէն միւս ծայրը կ'երթայ իր արմատները գտնելու, իր ծնողաց ծննդավա՛յրը տեսնելու, ինքզինքը ամբողջացնելու եւ զգալու՝ որ ինք տարաւիր մըն է: Հո՛ն ուր ծնած է իր ծննդավայրն է բայց ո՛չ իր հայրենիքը, հո՛ն ուր կ'ապրի իրը չէ, իսկ այս երկիրը՝ իւ՛րը ըլլալու պատմութիւն ունի, բայց իրեն չի պատկանիր:

Այդ գիշեր մեզի հետ էր նաեւ Մշոյ չրջանի մշակութային եւ պատմական կոթողներու նորոգման պատասխանատու յանձնախումբի թուրք ատենապետը: Լըսեց եւ հետեւեցաւ մեր ծնողներու եւ մեր՝ «օտար ամայի ճամբէք»ի զիկզակ գծին: Ցայտնեց որ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքի վերանորոգման համար նիւթական յատկացում եղած է Եւրոպայի Խորհուրդէն եւ վերաչինելու համար գիւղացիները ուրիշ տեղ պիտի փոխադրեն: (Արդեօք ա՞յս էր պատճառը գիւղի թըշնամական վերաբերմունքին): Խնդրեց որ վանքի լուսանկարներ կամ յատակագծեր տրամադրենք, որպէսզի ծրագիրը կազմելով, ներկայացնեն Եւրոպայի Խորհուրդին՝ յատկացուած նիւթական օգնութիւնը ստանալու համար: Առաջին վայրկեաններու մեր խանդավառութիւնը տեղի կու տայ խոհեմ մտածելակերպի: Կը թելադրենք որ այս տեսակ ծրագրի մը մասին Պոլսոյ Պատրիարքարա՛նը պէտք է նախ տեղեակ ըլլայ: Թէեւ Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբն ալ կրնայ հետապնդել վերանորոգման աշխատանքներու իրականացումը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26

Ցաջորդ առաւօտ Մուչէն կ'ուղղուինք հիւսիս-արեւելք, դէպի Էրզրում: Լայն դետ մը մեր ճամբուն զուգահեռ կ'ընթանայ: Ձեռքիս քարտէսին կը նայիմ, գետեր կան բայց ոչ անուններ: Անապատան Աբրաքն է կը մտածեմ, ու կը խնդրեմ մեր առաջնորդէն մի քանի վայրկեան կանգ առնել: Վար կը ցատքեմ, քարերուն վրայէն վազելով կը հասնիմ դետափ: Շուտով մնացեալներն ալ կը հասնին: Անննկարագրելի ուրախութիւն, խանդավառութիւն ու յուզում: Կը յիշեմ, 2000ին, արեւամուտ էր, Աչճեան Արք. կ'աճապարէր որ չուտով կարս հասնինք եւ չկեցանք այս դետի ափին: Այս տարի մինչեւ Մեղրի դաչի Աբրաքը տեսնելու բայց սահմանի փչաթելերը արգելք եղան... եւ Նորէն չվերցայ օրհնուիլ Մայր Գետի ջուրով եւ ահա հիմա հո՛ս եմ, ճիշդ քովը... խենթի պէս ձեռք ու ոտք կը թրջենք, մեր երեսները կը լուանք: Ոմանք յուզուած, ոմանք ուրախ, քամերանները կը չիակացնեն: Անյագօրէն կը պարուրուինք այդ սքանչելի տեսարանով: Վերջապէս ո՛չ լուացուեցայ, ո՛չ օրհնուեցայ Արաքսի ջուրերուն մէջ: Վերադարձին, դետ գինով եմ: Երազուն, դետը դիտելով, քարտէսը կ'ուսումնասիրեմ տեսնելու թէ մինչեւ ուր պիտի ընկերակցինք Արաքսին: Ու յանկարծ ... կը նկատեմ որ «Արաքս»ը դէպի հարաւ կը հոսի, մինչդեռ Ախուրեանին միանալու համար՝ հակառակ ուղղութեամբ պէտք է հոսի: Մեզի հետ ճամբորդող յունահայ պարոնի մը քարտէսն ալ կը նայինք եւ կ'անդրադառնամ որ սխալած եմ: Կը խոստովանիմ բոլորին որ Արաքս կարծած դետս, Արածանիի մէկ ճիւղն էր: Արդարանալով կ'ըսեմ որ Արածանին ալ կարեւոր դետ է, Տրդատ Թագաւոր հոն մկրտուած էր Լուսաւորչի ձեռամբ: «Բայց մեր ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը անփոխարինելի էր» կ'ըսեն Հ.Օ.Մ.-ի բարի ընկերուհիները: Գիրքերու մէջ կարդացած ու երգերով ենք «ճանչցած» մեր Հայրենիքը եւ սկսնակ աչակերտի նըման կարծես ժամանակ կ'առնէ որ ճշդըրիտ աչխարհագրութիւնը սորվինք:

Կէսօրին, Էրզրում կը ճաչենք եւ քալելով կ'երթանք տեսնելու կիսաքանդ դըպրոցի նամանդ չէնք մը, որ մեզի կ'ըսուի թէ նչանաւոր Սանասարեան վարժարանն է: Ճիշդ թէ սխալ դժուար է ստուգել, 89 տարի է անցած արդէն:

Կը չարունակենք մեր ճամբան դէպի Կարս: Էրզրումէն քիչ անդին կը տեսնենք Գետը: Այս անգամ կասկած չկայ, Արաքսն է, ջուրին հոսքը մեզի հետ զուգահեռ արեւելք կ'ընթանայ, Հայաստանի սահմանը գծող Ախուրեանին միանալու: կ'ըսեմ ընկերուհիներուն՝ սխալս ուղղելով որ ասիկա՛ է Արաքսը: Իրապէ՛ս գեղեցիկ է Արաքսը: Կը յիշեմ Ահարոնեանի տողերը՝ «Հայոց Աչխարհի վայելչուն սուսեր»: Երբեմն ալեկոծ ու փրփրոտ կը թաւալի քարոտ վայրերէ, երբեմն հանդա՛րտ, ծուլօրէն կը տարածուի տափարակ դաչտերուն մէջ: Մեզի հետ խաղի ելած, մէկ մը մեր աջ կողմէն, մէկ մը ձախէն կը հոսի: Ափերը քարքարուտ են: Անյագօրէն կը դիտենք ու կը նկարենք, մինչեւ որ մեր ճամբան կը թեքի հիւսիս, դէպի Կարս ու կը բաժնուինք Արաքսէն: Ուրուականները այս անդամ Արաքսի ափէն հրաժեչտ կու տան մեզի: Իսկ ես նորէ՛ն չկրցայ Թրջել Մայր Արաքսի ջուրերով:

Կարսի Առաքելոցը

Երեկոյեան կը հասնինք Կարս ու կ'ուղղուինք Առաքելոց եկեղեցին: Հաղարամեայ, մոխրագոյն ու դարերով տոկացած եկեղեցին կանգուն է: Մուտքի դուռը դոց է: Դմբեթին վերը փայլող Թրքական մահիկն ու աստղը մեր սրտերը կը խոցեն: Եկեղեցիին չուրջը կը դառնանք: Կը նկարենք դմբեթը զարդարող Առաքեալներու քանդակները, Կիւլիկիոյ առիւծը եւ կը զգանք որ 1000 տարուան հրաչագործութիւն մը կը տեսնենք: Դմբեթին չուրջ խոտերը աւելի բարձր են ու աւելի առատ: Պատուհաններէն նեղտ կը նայինք կիսամութին մէջ: Մաքուր է ու զորպատ: Մասամբ կը մխիթարուինք որ դոներ չեն քանդած, դոնէ մաքուր է, կը վաղեմ փողոցն ի վար Կարուց գետի վրայի Կարսի կամուրջը տեսնելու: Մութ է, հազիւ կ'երեւայ: Մթութեան պատճառով Կարսի բերդը չենք բարձրանար: Երբ հանրակառք կը մտնէինք, եկեղեցւոյ դռները բացուեցան: Իրարու ձայն կու տանք. «Դռները բացին, եկէ՛ք ներս երթանք» ու սթափելով կ'անդրադառնանք որ երեկոյեան էզանին համար էր եւ մենք իրաւունք չունէինք Մե՛ր եկեղեցին մտնելու: Ուրուականները անմխիթար՝ եկեղեցին չուրջը, պատերուն մօտ տարածուած՝ տխուր ու գլխահակ մեզի կը նային:

Ընթրիքէն եաք բոլորս ալ անհանդարտ ենք: Մեր վերջին գիչերն է մե՛ր երկրին մէջ: Փոքր խումբերով «... Կարսի իմ հին փողոցներում...» կը քալենք Շիրազի հետ, տան տիրոջ պէս, հանգիստ: Հայկական տուներ կը փնտռենք, ու... կը գտնենք: Հայկական քանդակներով զարդարուն եռիզուած տանիքներ, հայերէն տառեր դռներուն ու պատուհաններուն վերեւ, սրատչդամներու յատուկ զարդարանքներ... կը նկարենք... եւ ահա՝ «Բարեւ ձեզ» հայերէն մեզի հետ կը խօսի մէջին տարիքի նիհարակազմ մարդ մը: Կը չրջապատենք զինք, «Հա՞յ ես, Հա՞յ ես»: Մեզի կը նայի անոյշ կարօտով: Անո՞ւնդ. Արարատ Սար է, աղջկան անունը Թալին: Կ'ուզենք խօսիլ, ծով հարցումներ ունինք, բայց կը վախնանք զինք վտանգելէ: «Դուք իմին բաշեկամներս էք, բայց հասկցո՛ք ես պէտք է երթամ», կ'ըսէ հայերէն, ու արագ քայլերով կը հեռանայ: Մեր վերջին գիչերը Հայու բեկոր մը տեսնել՝ մեր բաժանման տըրտութիւնն ու ցաւը կը կրկնապատկէ ու աւելի կը բեկուինք Շոգեկէս: Ինչպէ՞ս կրնայ, ի՛ր հողին վրայ, ոճրագործի՛ն հետ ապրիլ: Այդ ալ ուրի՛չ տեսակ ցաւ է կը մտածեմ, արագօրէն քայլելով դէպի պանդոկ:

Առաւօտուն ճամբայ կ'ելլենք: Պիտի վերադառնանք Մեծ Հայքէն՝ Հայաստան: Բարձրաբերձ լեռներէ կ'անցնինք, բազում-ձկհան նաւթուղիի չինարարութիւնները կը տեսնենք: «Սահման» կը մտնենք: Սակայն ինծի համար սահման չկայ, պարզապէս հայրենիքիս մէկ մասէն միւս մասը կ'անցնէի եւ այս չիմար վիզաներուն կարիքը քնաւ չէի տեսներ: Ցափչտակուած՝ լեռներն ու ձորերը կը դիտեմ: Ուրուականները հիմա հսկայ բանակի մը վերածուած՝ մեր լեռները ծածկած են: Մեզ ճամբու դնելու եկած են: Հրաժեչտ կու տան, տխուր են, ժըպիտ չկայ, «նորէ՛ն եկուր» կ'ըսեն: Իսկ ես արդէն լրիւ փլած եմ հոդեպէս:

Երբ «սահման» կը հասնինք, ճամպրուկը վերցուցած կը վազեմ մեր մէկ հոդէն, Արեւմտահայաստանէն դէպի միւս հոդը՝ Ջաւախք:

Ջաւախք

Ախալքալաքի Հ.Օ.Մ.-ի ընկերուհիներուն հետ կ'ուղղուինք Հ.Օ.Մ.-ի նոր գըլնած չէնքը, որ երիտասարդ սերունդին հաւաքավայր պիտի ըլլայ, գրադարանով, մարզասրահով, համակարգիչներով օժտուած, հետաքրքրական կեանք մը ստեղծելու բոլորին որ հո՛դը չլքեն: Շինարարութեան եւ սարքաւորումներու կարիք կայ: Կ'անցնինք Դերենիկ Դէմիր-

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՅՐԻՆԵՐԸ՝ ՀԻՆ ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈՂՆԱՁԱՐԸ

Լիբանանահայ պատմաբան, պատմամշակութային գիրքերու հեղինակ եւ լիբանանեան ֆառնայական ֆաղաքներու պատմութիւնը ուսումնասիրող Նիւա ձիտէենան լիբանանեան անգլիատառ «Թիր Տէյլի Սթար» օրաթերթին մէջ տարածած է լիբանանեան մշակութային, պատմական եւ կենսոլորտային ադէտի մը՝ մայրիներու անհետացման պատմութեան մասին յօդուած մը: Ստորեւ թարգմանաբար կը ներկայացնենք նշեալ յօդուածը:

⁂

Լիբանան ճանչցուած է իր մայրիներով: Մայրին կայ ազգային դրօշակին վրայ, մարդիկ մայրիի նշաններով վզնոցներ կը կրեն. մայրին ազգային հարստութիւնն է: Բայց ինչ որ ժամանակին հնամենի ծառերով ծածկուած երկիր մըն էր, ներկայիս իր լեռներուն վրայ ունի միայն քանի մը մայրիի ծառերու կենսոլորտային պահպանուած չրջաններ: Ի՞նչպէս Լիբանանի լեռները կորսնցուցին իրենց մայրիի պերճ անտառները:

Պատմութիւնը կը սկսի Եգիպտացիներուն ժամանակաշրջանէն: Այն ատեն Պիբլոս քաղաքը նաւաշինութեան եւ գերանի առեւտրի կարեւոր կեդրոն մըն էր: Եգիպտոսի հին թագաւորութեան փարաւոնները այս թանկագին ապրանքին պէտք ունէին ոչ միայն նաւաշինութեան, այլ նաեւ՝ տաճարներու կառուցման համար: Մայրիի ձէթը անհրաժեշտ էր մոմիաներու պատրաստութեան համար: Հին թագաւորութեան փարաւոններէն Սենեֆրուի ժամանակ (Ք. ա. 2650-2600) դպիրները կը հրահանգուէր քարերու վրայ արձանագրել անոր իշխանութեան ժամանակաշրջանին տեղի ունեցած կարեւոր դէպքերը: Դպիրները փորագրած են, թէ մայրիներով բեռցուած քառասուն նաւեր հասած են Եգիպտոս: Այս մայրիի կոճղերէն ոմանք կարելի է տեսնել Տահչուրի Սենեֆրուի բուրգին մէջ:

Մայրիի առեւտուրը անհրաժեշտ էր Եգիպտացիներուն համար: Սակայն, Արեւելեան Միջերկրականի աշխարհին անկայունութիւններուն պատճառով Պիպլոսի եւ Եգիպտոսի միջեւ մայրիի առեւտուրը ունեցաւ իր ւաերտը:

Այս կացութիւնը մղեց Իխուրը անուանով մարդ մը՝ ներկայանալու 20րդ թագաւորութեան փարաւոնին: Ան գանգատեցաւ անապահովութեան, դրամահոսութեան, Նեղոսի ողողումներուն, հողը մշակելու անկարելիութեան, հարկահաւաք քննիչներուն, հիւանդութիւններու եւ մանաւանդ՝ առեւտուրին դադրեցումին մասին: Ան իր գանգատը եզրակացուց հետեւեալ ձեւով. «Այսօր ոչ ոք կը նաւարկէ դէպի Հիւսիս՝ Պիպլոս: Ի՞նչ պիտի ընենք մեր մոմիաներուն անհրաժեշտ մայրիին համար: Քահանաները թաղուած են եւ ազնուականներ օծուած են մայրիի ձէթով, սակայն նաւերը այլեւս չեն գար»:

Հին Եգիպտացիներուն համար Լիբանան «Աստուածներու երկիրն էր» եւ յաճախ կը կոչուէր «Մայրիներու բարձրաւանդակը»:

Ինչո՞ւ Լիբանանի մայրիները այսքան ցանկացուած են հին աշխարհի բոլոր տիրակալներուն կողմէ: Որովհետեւ մայրին կը հայթայթէր նաւերուն կայմերը չինելու անհրաժեշտ գերաններ եւ անոր փայտը չէր փճանար:

Եթէ այցելէք Պէյրութի հիւսիսը Նահր էլ Քալպ գետին ափերուն Եգիպտոսի փարաւոններու եւ ասորեստանցի թագաւորներու կողմէ փորագրուած եւ Լիբանանէն իրենց անցքը պատմող կոթողները, աւելի լաւ կը հասկնաք, թէ Լիբանանի լեռները ի՛նչպէս կողոպտուած են իրենց մայրիներու հարստութենէն: Եգիպտացիները եւ Ասորեստանցիները տարած են իրենց պալատներուն եւ տաճարներուն չինութեան համար անհրաժեշտ առաղձը:

Որոշ ժամանակ մը Ասորեստանի Էսարհատոն Բ. թագաւորը (Ք.ա.680-669), որուն արձանագրութիւնը մինչեւ օրս կը տեսնուի Նահր էլ Քալպ գետին ժայռերուն վրայ, ձեռնարկեց չինարարական զանգուածային ծրագիրի մը: Ան հին Լիբանանի ցեղապետական թագաւորներուն, որոնց չարքին Պիպլոսի Միլքիաշափային ստիպեց իրեն համար արտադրել մայրիի եւ կնճնիի առաղձ եւ գերանները փոխադրել Նինուէ: Նաբուգոդոնոսոր Բ. (Ք.ա. 605-562) Բաբելոնի թագաւորը, լեռներ ճեղքեց եւ մայրիի կոճղերը բաբելոն փոխադրելու ճամբաներ բացաւ: Ան այս չարաշահումը արձանագրող յուշաքար մը փորագրեց Նահր էլ Քալպի եղերքը եւ ուրիշ մը՝ Պրիսա հովիտին մէջ:

Հին կտակարանի մէջ Եսայի մարգարէն (14,7-8) Նաբուգոդոնոսոր թագաւորին ուղղուած եւ անոր մահը կանխատեսող իր անարգանքին մէջ կ'ամփոփէ գերանների այս արշաւանքին տարողութիւնն ու արժէքը. «Ամէն ինչ հանդարտ եւ լուռ է. անոնք կը սկսին երգել: Նոճիները կը հրճուին քեզմով, Լիբանանի մայրիները կ'ըսեն. Քանի որ դուն (Նաբուգոդոնոսոր) հողին տակ ես, ոչ մէկ չարիք կու գայ մեզի դէմ»:

Միայն մէկ մարդ՝ Հռոմի Հատրիան կայսրը (Քրիստոսէ ետք 2րդ դար) կատարեց Լիբանանի լեռներուն ծառահատումը արգիլելու փորձ մը: Սակայն ան արգիլեց հռոմէական պետութեան գործածութեան համար անտառներուն հատումը՝ զանոնք նկատելով կայսեր սեփական կալուածները:

1864ին Ֆրանսացի ուղեւոր, հեղինակ եւ հնաբան Էրնէսթ Ռընան իր նշանաւոր «Միսիոն տը Ֆենիսի» գիրքին մէջ հրատարակեց Հատրիան կայսեր հրամանով զետեղուած անտառի նշաններու չարք մը՝ որոնք կ'արտօնէին միայն կայսեր կամ անոր գաւառապետներուն հրամանով ծառերու հատումը: Անոր գտած արձանագրութիւններէն չատեր յայտնաբերուեցան Աքուրա, Քարթապա եւ Թաննուրին գիւղերուն մօտ: Անոնք դտնուած են գրեթէ ամբողջութեամբ անհասանելի վայրերու եւ հազուադէպօրէն՝ հովիտներու մշակուած չրջաններու մէջ: Բոլոր նշանակները լատիներէն են եւ կը պարունակեն Հատրիանի անունը, սակայն ուրիշ տարբեր բովանդակութիւն: Անոնցմէ չատեր կ'ըսեն. «Հատրիան Օգոստոս կայսեր սեփականութիւն, անտառներու սահմանագիծ», մինչ ուրիշներ կը մանրամասնեն, թէ միայն չորս տեսակի ծառեր արտօնուած էր հատել: Տարիներու ընթացքին եւ մինչեւ այսօր յայտնաբերուած են Հատրիանի կողմէ զետեղուած այլ սահմանաքարեր:

Կայսեր արձանագրութիւնները պերճախօս փաստեր են, թէ Հռոմէական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին Լիբանանի անտառները կը տարածուէին լեռնային ընդարձակ չրջաններու վրայ: Սահմանաքարեր զետեղուած էին՝ արգիլելու համար անհատներու կողմէ անտառներուն օգտագործումը: Հռոմէական նաւատորմիղը կը քերէր փիւնիկեան ափերը: Աստղձ պէտք էր նորոգելու համար տորմիղը եւ չինելու նոր նաւեր:

Հատրիանի ժամանակաշրջանին Լիբանանի հիւսիսային լեռնաշղթան ծածկուած էր մայրիներով եւ այլ կոնաբեր ծառատեսակներով: Եօթը հազար տարուան ժամանակամիջոցի մը ընթացքին ոչ իսկ անգամ մը մտածուած է հատուած ծառերուն տեղ նորը ցանել: Միայն Հատրիանն էր, որ մտածեց Հռոմէական կայսրութեան անտառային պահեստին սահմանները ճշդելու համար սահմանաքարեր զետեղել:

Մայրիներու, կնճնիներու եւ նոճիներու առեւտրական նպատակներու համար զանգուածային հատումը արտօնեց, որ մաշումի անխուսափելի ընթացքը տեղաւորուի:

Հատրիանէն ետք մնացած անտառները պահպանելու համար ազդու ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուեցաւ:

Այսօր, պչարրէի բարձունքներուն վերահսկողութեան կանդնած քանի մը մայրիները վկաներ են դարերու ընթացքին պետութիւններու եւ ահատներու կողմէ չարաչահումի ենթարկուած Լիբանանի մայրիի անտառներուն:

Պատրաստեց՝ Պ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

«Ա զ դ ա կ»

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱՂԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԵՆԻՋԷՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ԲՆԱՋՆՋՈՒԻՆ

Պէզճեան ի զուր խորհուրդ կուտար կողմերուն, ի զուր կը ջանար ազգը նոր փորձանքներէ հեռու պահել: Ո՞վ կը լսէր խոհեմութեան ձայնը:

Ցարութիւն ամիրա Պէզճեան այլեւս հայ ազգին գլխաւոր դէմքն էր, բայց հայ իրականութեան մէջ անհասկացողութիւնը եւ անկէ ծնունդ առած կիրքը եւ զայրոյթը ողջմտութեան ձայնը միշտ կըրցած է խափանել մանաւանդ Իսթամպուլի մէջ:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԱՐՋԵԱԼ ԴԱԻԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Պօղոս Պատրիարք, որ այնքան մեծ յոյսերով գործի ղլուխ բերուած էր, այլեւս ակսած էր կորանցնել իր համբաւը: Մասնաւորաբար կաթոլիկութեան խնդրին հետեւանքով ազգին ենթարկուած մեծ ադէտներուն պատասխանատուն կը նկատէր ծերունազարդ Պատրիարքը: Պօղոս Պատրիարք այս խնդրին մէջ չէր կրցած ցոյց տալ պէտք եղած հեղինակութիւնը եւ հեռատեսութիւնը. հետեւաբար ժողովուրդը զինքը պատասխանատու կը նկատէր գլխաւորներուն եւ ամիրաներուն ապօրինութեան մէջ:

Ահա թէ ինչու աքսորէ վերադարձող ամիրաները, մէկը ըլլալով Պէզճեան, դիրք բռնեցին Պատրիարքին դէմ:

Հալէպի աքսորեալներն ու գլխաւորները վերջ հայերը աւելի համարձակ սկսած էին գործել իրենց համայնքային գործերուն մէջ:

Պօղոս Պատրիարք ոչ միայն զարգացած՝ այլ նաեւ խելացի մարդ էր: Կը զգար թէ իրեն դէմ զօրաւոր թշնամութիւն մը կար եւ չպիտի կրնար երկար ատեն պահել աթոռը: Ուստի յարմար առիթի մը կը սպասէր որպէսզի ինք հրաժարէր: Իր այս նպատակը մինչեւ իսկ զաղտնի չէր պահած կարդ մը ամիրաներէն: Այդ ամիրաներէն մէկին էր նաեւ Ցարութիւն ամիրա Պէզճեան:

Հալէպի գլխաւորներէն վերջ, Պատրիարքը եկած նկատեց հրաժարելու ժամանակը: Այսպէս խաղաղ չրջանի մը պիտի կըրնար առանց աղմուկի հեռանալ պաշտօնէն եւ պիտի կարենար իրեն վստահելի մէկու մը ընտրութիւնը տալահովել: Այս պատճառով օր մը համայնքին ծանօթ դէմքերը Պատրիարքարան հրաւիրեց խորհրդակցութեան համար:

—Տկար եմ մարմնով եւ յոգնած եմ, ըսաւ: Եօթը տարիէ ի վեր կը վարեմ պաշտօնս եւ գիտէք թէ ի՛նչ աղիտալի չրջաններու գտնուեցայ պաշտօնի վրայ: Այսօր ալ ասկէ վերջ կ'ուզեմ քաշուիլ Սկիւտար եւ վեհափառ Սուլթանին արեւաչատութեան աղօթելով անցնիլ վերջին օրերս: Ազգս համամիտ է կարապետ եպիսկոպոսը Պատրիարք ընտրելու մասին եւ ես հաստատիլ կուտամ թէ ան մեր վեհափառ տիրոջ հաւատարիմ ծառան պիտի ըլլայ:

Սուլթանը նախապէս Պէզճեանէ ալ լսած էր թէ ազգը համաձայն էր կարապետ եպիսկոպոսի մասին:

Շուտով՝ հրաժարեցաւ Պօղոս Պատրիարքի ձեռնատունը կարապետ եպիսկոպոս բարձրացաւ Պատրիարքական գահը:

Պերճախօս եւ իմաստուն անձ մըն էր նոր Պատրիարքը: Ժողովը գինքը ընդունելէ վերջ, Պօղոս Պատրիարք «Պահպանիչ»ը ըսաւ եւ անոր ձեռքէն բռնելով նստեցուց Պատրիարքական աթոռ, անձամբ անոր յանձնելով Պատրիարքական ասան:

Պէզճեան զոհ էր կատարուած ընտրութենէն: Երբ կարապետ Պատրիարք եպարքոսարան ներկայացաւ իր վաւերացումը ստանալու համար, Պէզճեան ներկայ եղաւ ընդունելութեան: Մեծ պատիւներ եղան Պատրիարքին: Եպարքոսը ժպտադէմ ընդունեց գինքը:

. Կը չնորհաւորենք ձեզ ձեր նոր պաշտօնին համար, ըսաւ: Պէզճեան ամիրայէն եւ նախորդ Պատրիարքէն լսեցինք ձեր արժանիքները: Ուրախ ենք որ ձեզմով հայ ազգը իմաստուն կրօնապետ մը կ'ունենայ: Եթէ բանի մը պէտք ունենաք, լսէք առանց վարանելու եւ մենք մեր կարելին պիտի ընենք ձեր փափաքները իրականացնելու համար:

Ալ ասկէ վերջ կ'ուզեմ քաշուիլ Սկիւտար եւ վեհափառ Սուլթանին արեւաչատութեան աղօթելով անցնիլ վերջին օրերս: Ազգս համամիտ է կարապետ եպիսկոպոսը Պատրիարք ընտրելու մասին եւ ես հաստատիլ կուտամ թէ ան մեր վեհափառ տիրոջ հաւատարիմ ծառան պիտի ըլլայ:

Սուլթանը նախապէս Պէզճեանէ ալ լսած էր թէ ազգը համաձայն էր կարապետ եպիսկոպոսի մասին:

Շուտով՝ հրաժարեցաւ Պօղոս Պատրիարքի ձեռնատունը կարապետ եպիսկոպոս բարձրացաւ Պատրիարքական գահը:

Պերճախօս եւ իմաստուն անձ մըն էր նոր Պատրիարքը: Ժողովը գինքը ընդունելէ վերջ, Պօղոս Պատրիարք «Պահպանիչ»ը ըսաւ եւ անոր ձեռքէն բռնելով նստեցուց Պատրիարքական աթոռ, անձամբ անոր յանձնելով Պատրիարքական ասան:

Պէզճեան զոհ էր կատարուած ընտրութենէն: Երբ կարապետ Պատրիարք եպարքոսարան ներկայացաւ իր վաւերացումը ստանալու համար, Պէզճեան ներկայ եղաւ ընդունելութեան: Մեծ պատիւներ եղան Պատրիարքին: Եպարքոսը ժպտադէմ ընդունեց գինքը:

. Կը չնորհաւորենք ձեզ ձեր նոր պաշտօնին համար, ըսաւ: Պէզճեան ամիրայէն եւ նախորդ Պատրիարքէն լսեցինք ձեր արժանիքները: Ուրախ ենք որ ձեզմով հայ ազգը իմաստուն կրօնապետ մը կ'ունենայ: Եթէ բանի մը պէտք ունենաք, լսէք առանց վարանելու եւ մենք մեր կարելին պիտի ընենք ձեր փափաքները իրականացնելու համար:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. էջէն)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը Միշել Պարնիէ ապահովութիւն տուաւ Դեկտեմբեր 20ին, որ Ֆրանսացի երկու լրագրողները՝ Ժորժ Մալպրունօ եւ Քրիստիան Շէնօ, որոնք պատանդ են Հորս ամիսէ ի վեր (Օգոստոս 20) ողջ առողջ են: Նախարարը որ կ'արտայայտուէր ձայնասփիւռի էմ. Թի. Էլ. կայանէն ուսերցուց որ «միշտ գօրակոչի մէջ ենք եւ այդպէս պիտի մնանք, համբերութեան մեր մեթոտով եւ այն համոզումով որ հիմնուած է վստահութեան վրայ, որ ձեռք պիտի ձգենք իրենց ազատ արձակումը»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արդարութեան նախարարը Իրաւագիտութեան Բարձրագոյն Խորհուրդին դիմած է իր որոշումի ծրագրին մասին, որ կը վերաբերի Պայոնի գատախազին պաշտօնին առժամեայ առկախման: Ան իր պաշտօնին գլուխն է 2002 Յուլիսէն ի վեր եւ իրեն դէմ դատական հետապնդում մը կայ դրամատան վարկի քարտի մը գողութեան համար: Գերմանիոյ Սեր լէ քաղաքը տեղի ունեցած Եւրոպայի Ընդհանուր Դատախազներու համագումարի մը ընթացքին (2004 Մայիս) գերման դատախազի մը պատկանող քարտը գործածուած է վերոնշեալ դատախազին կողմէ պոռնկութեան վայրի մը մէջ: Համագումարն ալ որպէս օրակարգ ունէր.- «Բոյոգլիտութեան հիմնական սկզբունքները»:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Ս. ԳՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, տօն Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Ժամը 10ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի, եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնին առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche, 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Ընթերցում՝ *ժամը 17ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 18ին:*

*
**

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25

Պատարագ՝ *ժամը 11ին:*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոցն Դաւթի լարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Այս առթիւ ժամը 10ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 10ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարուոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔերը:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը վախճանին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎին, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոսթով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒՄԲ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (Նամականատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Հորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար
երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.

Prix de la soirée : 90 Euros.

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.

Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափող 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հաւատր գլուխ:

LE PERE NOEL
vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՓԱՌՆ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 կամ 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·096

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·096

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԶՈՐՍ ԱՄԻՍ Է ՊԱՏԱՆԴ ԷԻՆ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21, ժամը 17-ին, Քաթարի Ալ-Ժեզիրա կայանն էր որ կը հաղորդէր, այլեւս անապահով դարձած լուրը, Ժորժ Մալպրունօ եւ Քրիսթիան Շէնօ ազատ արձակուած էին եւ յանձնուած Պաղտատի Ֆրանսական իշխանութիւններուն: Հաւատացեալ ըլլան կամ ոչ ենթականերուն ընտանիքները չէին կրնար Ծննդեան աւելի լաւ նուէր մը ունենալ:

Օգոստոս 20ին է, որ երկու լրագրողները Պաղտատէն Նաճաֆ ճամբուն վրայ կ'առեւանգուէին սուրիացի իրենց վարորդին հետ, որ ազատ կ'արձակուէր վերջերս: Այդ թուականէն ի վեր եւ ձախող փորձէ մը եաք, մանաւար լուր մը չկար: Ժորժ Մալպրունօ աշխատակիցն էր Ֆիկարոյի եւ Քրիսթիան Շէնօ թղթակիցը Ռատիօ-Ֆրանս-էնթերնասիոնալի: Ինչ որ յայտնի չէր, այն էր որ ազատագրման պայմանները ծանօթ չէին, անկարելի չէր որ վրկապին մը վճարուած ըլլար: Առեւանգումը կատարած էր Իսլամական Բանակը եւ այդ թուականէն ի վեր բացառիկ զօրակոչ մը կը տիրէր աւրոզ Ֆալուճայի մէջ եւ Զօրեքշաբթի, Դեկտ. 22-ին վար կ'առնուէին այն երկու հսկայ նկարները, որոնք զետեղուած էին Փարիզի Հոթէլ տը Վիլլի ճակատը: 124 օրերու երկայնքին նաեւ, ամէն օր ծանօթ անձ մը կ'արտայայտուէր ձայնասփիւռի Ֆրանս-Էնֆօ կայանէն իր զօրակցութիւնը արտայայտելու համար:

*
**

Երեքշաբթի, Դեկտ. 21ին իրիկունն իսկ Շիրաք եւ կինը, որոնք Մարաքէշ մեկնած էին Ծննդեան արձակուրդի առթիւ, փարիզ կը վերադառնային դիմաւորելու համար երկու լրագրողները, որոնք զինուորական յատուկ օդանաւով եւ Արտաքին նախարար Մ. Պարնիէի ընկերակցութեամբ Փարիզ կը վերադառնային:

*
**

Քրիսթիան Շէնօ, 37 տարեկան, լրագրողներու պատրաստութեան կեդրոնը աւարտած է 1989ին ու Գահիրէ մեկնած: Շատ կապուած էր Մերձաւոր-Արեւելքի եւ չորս մը Գահիրէ հաստատուած էր:

Ժորժ Մալպրունօ, 41 տարեկան, մասնագէտ է Մերձաւոր-Արեւելքի: 1994ին երուսաղէմ հաստատուած էր եւ ծանօթացած Ֆիկարոյի թղթակիցին: 2003ին Պաղտատ գացած էր եւ նոյն տարին հրատարակած «Սատամ Հիւսէյնի իրաքը» հատորը Քրիսթիան Շէնոյի հետ, որ Սմման կը գտնուէր: Նոյն տարին, երկու լրագրողները ուրիշ հատոր մըն ալ կը հրատարակեն՝ «Սատամի տարիները, մենաշնորհեալ յայտնութիւններ», ուր արձանագրուած են Ս. Հիւսէյնի 15 տարիներու ընթացքին յայտնած մտքերը, զորս թարգմանաբար փոխանցած է մենատիրոջ թարգմանը՝ Սաման Ապտիւլ Մաճիտ:

*
**

Աւելորդ է նշել թէ բոլոր մեխանները Երեքշաբթի, ժամը 17էն ի վեր լայն տեղ տուին լուրին եւ գրաւոր մամուլն ալ, Դեկտ. 22ի առաւօտուն, էջերը կը նուիրէր ու լրագրողներու ընտանեկան պարագաներն ալ –քոյր, եղբայր, կեանքի ընկերուհի, կին, մայր, եւլն. եւլն.– հարցազրոյցներու առարկայ էին: Նման պարագաներու, հետաքրքրական են նաեւ լրագրողներու տափակ եւ երբեմն ծիծաղելի հարցումները, որոնք պարզ է, նոյն մակարդակի պատասխաններու կ'արժանանան:

*
**

Ոչքան ալ տակաւին յայտնի չըլլան այս ազատ արձակման պայմանները, ընդհանուր ձեւով Ֆրանսական դիւանագիտութեան յաղթանակ մը կը նկատուի:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԻՐԱՔ ԶԻՆՈՒԻՈՐ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Դեկտեմբեր 21ին ամբի քան տասնեակ մը կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները, մշակոյթի գործիչներ քննարկած են Իրաք հայկական զօրք ուղարկելու հարցը: Ծանօթ է որ իշխանութիւնները համաձայն են այդ ուղարկումին, իսկ հանրային կարծիքը ընդհանուր առմամբ դէմ: Քննարկումին մասնակիցները չեզոած են այդ քայլով ապագայի երկիրներուն հակադրուելու հեռանկարը, մանաւանդ որ Իրաքի հայ գաղութն ալ զանազան առիթներով խնդրած էր եւ կենալ նման քայլէ:

Յատկապէս մտաւորականներ նախատեսած են նման նախաձեռնութեամբ ահաբեկչութեան Հայաստան մուտքին վտանգը, զայն նկատած են անխոհեմութիւն, ապազգային կեցուածք, նոյնիսկ «ոճրագործութիւն»: Նշուած է թէ համամասութիւնը կը պատկանի միայն նախագահ Ռ. Քոչարեանի և Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի: Առաջարկուած է ժողովրդական ցոյցերու դիմել, ատով արտաքին հանրութեան ցոյց տալու համար որ Հայաստանի ժողովուրդը չի բաժներ իր ղեկավարներուն կեցուածքը:

Ինչ կը վերաբերի մասնակից քաղաքական ուժերու ներկայացուցիչներուն, ծանրացած են Ազգ. Ժողովին մէջ հարցին դէմ մերժողական դիրք ցուցադրելու կարեւորութեան վրայ, բայց քիչ հաւանական համարած են նման բան: Անոնք ալ զօրք ղրկելու որոշումը որակած են քաղաքական արկածախնդրութիւն, եւայլն:

Ոչքան ալ տակաւին յայտնի չըլլան այս ազատ արձակման պայմանները, ընդհանուր ձեւով Ֆրանսական դիւանագիտութեան յաղթանակ մը կը նկատուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ամերիկեան կայանի մը դէմ ռճրափորձ մը գործուած է Դեկտ. 21ին, որու հետեւանքով 22 մեռեալ կայ (19ը ամերիկացի) եւ 60 վիրաւոր: Ահաբեկիչները հաղորդագրութիւն մը հրապարակած են համացանցի կայքէջի մը վրայ, ուր կ'ըսեն.– «Մուճահետինները Անսար ալ-Սունա բանակին մէկ անդամը գործողութիւն մը մղեց գրաւող ուժերու ճակատին դէմ»:

Լիբանանի չիի հեզպոլլայի ալ-Մանար հեռատեսիլի կայանի սփռումները արգիլուեցան Եւրոպա եւ ԱՄՆ: Այս վերջիններուն դրած արգելքը, ըստ կայանին պատասխանատուներուն, «մտաւորական ահաբեկչութիւն է քանի կը զրաքննէ մեզ մի մը որ տեսակէտ մը եւ դատ մը կը պաշտպանէ՝ Արաբներու եւ մահմետականներու դատը»: Լիբանանեան կառավարութիւնն ալ դատապարտեց Փարիզի եւ Ուաշինկթընի ձեռք առած միջոցները: Ֆրանսայի որոշումին չարժառիթն էր հակահրէական արտայայտութիւնները:

«ԿԷՍԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ՃԵՊՔՆԹԱՑ» ֆիլմին բեմադիրը Սըր Ա. Փարքըր պատասխանելով լրագրողի մը, լսած է թէ ֆիլմ նպատակ չունի, ոչ ալ պատճառ, պատրաստած ֆիլմին համար ներողութիւն խնդրելու Թուրքերէն: Հարցումին դըրդապատճառ եղած է ֆիլմին բեմադրութեան հեղինակին Օ. Սթոնի անցեալները Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարին հետ հանդիպումին թուրք ժողովուրդը վարկաբեկած ըլլալուն պատճառով խնդրած ներողութիւնը: Փարքըր ըսած է թէ Սթոն որեւէ հանգամանք չունէր ներողութիւն խնդրելու համար, իսկ ինք հպարտ է «Կէսգիշերային ճեպընթաց»ով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱԻԵԼՈՐԴ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԸ

ԵՒ ՌԱՖԱՐԷՆԻ «ԽԱԶԻ ՃԱՄԲԱՆ»

Ինչպէս նախորդ անգամ, այս անգամ ալ վերջին պահուն է որ երեսփոխանները հրաւիրուեցան արտայայտուելու Ազգային Ժողովին մէջ, Դեկտեմբեր 21ի նիստին ընթացքին հարցումներ ընելու համար կառավարութեան: Զորս խմբակցութեանց նախագահները տասը վայրկեան ունէին այդ հարցումներուն համար եւ Ռաֆարէն ալ հասարակաց մէկ պատասխան պիտի տար: Այս նիստն ալ ցոյց տուաւ թէ որքա՜ն տարակարծութիւններ կան Շիրաքի եւ իր մեծամասնութեան մէջեւ: Ռաֆարէն իսկ պաշտպանողական մը ըրաւ, որու ինք ալ չէր հաւատար, ինչ որ որակուած էր իր «խաչի ճամբան» (Լիպերասիոն):

Յանուն ԻԻ.ԷՄ.ՓԷ.Վ, Պերնար Ակուայէ պաշտպանեց իրենց դիրքը, որ նման է Սարքոզիի դիրքին, այլ խօսքով նախընտրութիւն տրուեցաւ «առանձնաչնորհեալ ընկերակցութեան», ինչ որ կը փաստէ այն խոր տարակարծութիւնը որ կայ Շիրաքի հետ: Ակուայէ յոյս ունի սակայն որ «Թուրքիա, հաւանաբար, պիտի չընդունի անդամակցութեան այն բոլոր պայմանները, զորս Պրիւքլի վեհաժողովը դրաւ»: Ընկերվարականներու անունով Ժան-Մարք Էյրօ բոլորովին համաձայն է Շիրաքի ընթացքին հետ: Դատապարտած է նաեւ ԻԻ.ԷՄ.ՓԷ.Ն եւ ԻԻ.ՏԷ.ԼՖ.Ը որոնք «պարզամտութեամբ կը բացատրեն թէ Թուրքիա եւ Եւրոպա խոտոր կը համեմատին եւ վախերը կը հրահրեն»: Բուռն ոճ մը գործածած է Ֆր. Պայրու քննադատելու համար կատարուածը, չեզոտելով թէ 577 երեսփոխանները եւ 340 ծերակուտականները արտայայտելու արգելքին տակ են: Ինք վստահ է, որ այլ պայմաններու մէջ, եթէ կուսակցականն կարգապահութիւն չըլլար ժողովին մեծամասնութիւնը ո՛չ կ'ըսէր: ԻԻ.ԷՄ.ՓԷ.Ի դեկտեմբերը այն մղձաւանջով կ'ապրին, որ Սահմանադրութեան Հանրաքուէն կրնայ ձախողիլ եւ այն առեն, վերջնապէս կը հաստատուի որ ժխտում մը կայ Շիրաքի վարած քաղաքականութեան: Մնաց որ համամնաւարներ (Ապէն Պոքէ) ընդհակառակն, ամբաստանած են կառավարութիւնը որ «օփերէթի ազգ մը, տակաւ ազգ մը չնորհուած է Թուրքիոյ»: Ֆիկարօ դիտել կու տայ որ ձախ եւ աջի այս պառակտումը մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ սուվրէնիսթներուն...:

Ռաֆարէն իր պատասխանին մէջ փորձած է հաւաստել երեսփոխանները, երբ ինք իսկ համոզուած չէ, ինք ալ դէմ էր, բայց պարտի հնազանդիլ Շիրաքի: Կը պնդէ որ, Շիրաքի որոշումը պատեհապաշտութեան ընտրութիւն մը չէ, հիմնուած է Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի մէկ տեսիլքին վրայ: «Կ'առաջարկենք Թուրքիոյ, կ'ըսէ, եւրոպական իր իսկական յեղափոխութիւնը ընել: Եւրոպական մեր ծրագիրը խաղաղութեան, կայունութեան ծրագիր մըն է, ծրագիր մը՝ ժողովրդավարութեան, ազատութիւններու եւ մարդկային իրաւունքներու: Այս տուեալներուն է որ Թուրքիա պէտք է համապատասխանէ»:

Ռաֆարէնի համար, բանակցութիւն անդամակցութիւն չի նշանակեր: Ոչ Թուրքիա, ոչ Եւրոպա պատրաստ են անդամակցութեան, ու վարչապետը կը չեշտէ.– «Անշուշտ, Թուրքիա պարտի ամրապնդել իր ժողովրդավարութիւնը, յառաջդիմել մարդկային իրաւանց եւ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու յարդանքի ճամբուն վրայ, մասնաւորաբար հայկական եւ քրտական ողբերգական հարցերուն մէջ, հաստատէ ազգային հաշտութեան գործընթացը Ցեղասպանի հետ եւ կարգադրէ կիպրական հարցը, եւրոպական ոգիով»:

Երբ վարչապետը «ողբերգութիւն» որակած է հայկական պարագան, կարգ մը եւրոպական երեսփոխաններ բողոքելով գոչած են. «Ինչո՞ւ կը վախնաք ցեղասպանութիւն բառը գործածելէ»: Ռաֆարէն պատասխանած է. «Չեմ վախնար այդ բառէն որ նոյն այս ժողովին կողմէ հաստատուած է: Արդէն հարկ է որ Եւրոպայի բոլոր երկիրները ընդունին այդ իրողութիւնը»:

*
**

ԵՒՐՈՊԱ – ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՌԱՋԻՆ ԿՆՃԻՒՆԵՐԸ

Եւրոպական Միութեան Ցանձնախումբին նախագահը Պարոզօ յայտարարած է թէ պատրաստ են Թուրքիոյ մասին քննարկումի շրջանը սկսելու: Այս շրջանը կը կերարկուի ամէն մէկ նոր թեկնածուի, տեսնելու համար թէ այդ երկիրը ո՛ր չափ կը համապատասխանէ Միութեան սկզբունքներուն, ձեռքբերումներուն: Պարոզօ յայտնած է թէ այդ շրջանը Թուրքիոյ համար կ'աւարտի 2005 Հոկտեմբեր 3ին: Այս կէտը առաջին կնճիռին դուռ բացած է Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, քանի որ Անգարա յայտարարած էր թէ քննարկումի շրջանը պիտի սկսէր նշուած թուականէն եաքը: Այլ խօսքով, գլխաւորաբար Կիպրոսի հարցին մէջ Թուրքիա կ'ուզէր օգտուիլ ձգձգումի, «այօր-վաղը»ի քաղաքականութենէ մը, մինչդեռ Պարոզոյի յայտարարութիւնը կը պարտադրէ յստակ քայլերու դիմել:

Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի հարցին կարգաւորման որուն իրրեւ թէ յանձնառու եղած է Թուրքիա, Միութեան նեղկայի նախագահը Հոլանտայի վարչապետը Պալքենենտէ կողմերուն թելադրած է անոնց ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղար Անանի կոչին ու օգտուիլ անոր միջնորդելու պատրաստակամութենէն:

Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Կիպրոսի յոյն ղեկավարը Թ. Փափատափուրոս եւ իշխանութեան այլ դիմքեր մերժողական կեցուածքով հակազդած են ՄԱԿ-ի միջնորդութեան հնարանքային: Արտաքին գործերու նախարարը ըսած է թէ չեն ընդունիր Անանի իրաւարարութիւնը եւ թէ անոր պատրաստած ծրագրին կարգ մը մասերուն բարեփոխումին, ապա կրկին համաձայնելի դրութեան համար ոչինչ պիտի ընեն:

ԱՄՆ համաձայն են Անանի միջամտութեան: Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերը ըսած է թէ իրենք զօրավիդ են Անանի ծրագրին որուն դէմ քրէական կիպրոսի Ցոյները, մինչ Թուրքերը՝ թեր: ԱՄՆ կ'ուզեն տեսնել թէ կողմերը կը հարթեն իրենց հակասութիւնները:

Կիպրոսի Թուրք ղեկավարը Ռ. Տէնքթաշ եւս դժկամութեամբ արտայայտուած է Անանի ծրագրին մասին, յաւելով որ ինք ոչ մէկ արտադրութիւն ունի այդ հիմով բանակցելու: Թուրք ղեկավարը կը պահանջէ որ տեղան նստելէ առաջ նպատակները, չափանիշերը որոշուին:

«Թուրքիա պատրաստ է զօրավիդ ըլլալու որեւէ նոր ճիգի կարգադրելու համար Կիպրոսի կնճիռը ՄԱԿ-ի հովանիին տակ» ըսած է Ռ.-Թ. Էրտողան Դեկտ. 20ին:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԻՆ ՑԱՒՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ («Ծառայ»).–

Դեկտեմբեր 17ին, ժամը 12 – 14·30 շատ եզական կլոր սեղան մը տեղի ունեցաւ Երեւան պանդոկի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ «Գործընկերութիւն յանուն բաց հասարակութեան», ինքնելով համար Երեւանի պատմական մշակութային ժառանգութեան պահպանման խնդիրները:

Տիկին Մ. Գասպարեան սահիկներով ներկայացուց վերջին տասնամեակին Երեւանի բանդուած պատմական շէնքերը:

Ցամեայ ճարտարապետ վ.արագդատ Ցարութիւնեանի ելոյթը «Դադրեցնել բանդումները» մեծ տպաւորութիւն թողուց բերնէ բերաց լեցուն սրահին մէջ:

Տիկին Լ. Դուլուխանեան խօսեցաւ «Մշակութային ժառանգութեան պահպանութեան խնդիրներու մասին»:

Ցարութիւն Մարութեան ազգային ըզգացումի բացակայութեան վերագրեց կատարուող բանդումները (տե՛ս. վարը):

Երիտասարդ ճարտարապետ Ս. Պետրոսեան «Կոնդ»ի ժառանգութիւնը փրկելու ծրագիրներ ներկայացուց:

Աւելի հետաքրքրական էր ճնարկումի պահը երբ զանազան հեղինակաւոր անձեր խօսք առին, մօտաւորապէս նոյն ցաւը արտայայտելով:

Փրոֆ. Լեւոն Զուգասըզեան բաց նկատով խարանեց ազգային մշակոյթն ու ժառանգութիւնը «բանդողները», Հ. Ցարութիւն Վրդ. անդրադարձաւ որ երեք տասնամեակներէ ի վեր հաւատարիմ այցելող մը ըլլալով Արեւմտեան Սփիւռքէն, օրէ օր կը նկատէ Երեւանի «հոգեկան մահը» երբ ծխախոտի մեծադիր գովազդները ծածկած են վերջնականապէս Մատենադարանի, Ակադեմիայի, Կոմիտասի եւ այլ յուշարձանները, փոխարինելով ազգային ինքնութեան հետ ոչ մէկ կապ ունեցող օտարամուտ «մշակոյթներով»... որուն հետեւանքն է այսօրուան տեղի ունեցածը ամբողջ Հայաստանի տարածքին եւ ոչ միայն Երեւանի:

Առաջարկ եղաւ նման կլոր սեղանները կրկնելու աւելի մեծ մասնակցութիւններով:

ՑԻՊԷ

***

Ց. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

1) Ես իմ խօսքը կառուցել եմ համեմատութիւնների ճանապարհով, որոնք գուցէ թէ մի քիչ սուր են, սակայն, ուզում եմ յուսալ, կարող են անդամ դժուար հասկացողներին որոշիչ քայլերի դիմելուց առաջ մի քիչ աւելի մտածել, քան թէ սովորաբար անում են.

– Սամուէլ Կարապետեանի գրքում, որ վերնագրուած է «Վրաց պետական քաղաքականութիւնը եւ հայ մշակոյթի յուշարձանները», նկարագրուում է, թէ ինչպէս են մեր հիւսիսային հարեւանները քանդում, աւերում, լաւագոյն դէպքում՝ վերափոխում հայկական պատմա-մշակութային յուշարձանները: Կարծում եմ, որ ապրիլեան կարելի է հրատարակութեան նախապատրաստել նմանատիպ մի գիրք, սակայն այլ վերնագրով. «Հայոց պետական քաղաքականութիւնը եւ հայ մշակոյթի յուշարձանները»:

– Արտաչէս Տէր-Ղաչատրեանի աշխատասիրած գրքոյկը կոչւում է «Հայ մշակութային եղեռնը»: Այն ունի մի բաժին՝ «Հայ ճարտարապետական եղեռնը», ուր նկարագրուում են մեր հարաւային հարեւանների կողմից քանդուող դարաւոր հայկական յուշարձանների նկատմամբ վարուող քայլի է թէ ինչպիսի քաղաքականութիւնը: Իրերի նման ընթացքի պարագայում, ինչ սպասուում է Երեւանում, կարելի է բացառապէս նոյն վերնագրով գրքոյկ պատրաստել Հայոց անկախ պետութեան մայրաքաղաքի ճարտարապետական յուշարձանների մասին:

2) Կ՚ուզենայի որոշ ոչ-սթանտարտ զուգահեռներ անցկացնել հայկական ըուշարձանների պահպանութեան վիճակի, նրանց նկատմամբ մօտեցումների չուրջ Թուրքիայում, Ադրբեջանում եւ Հայաստանում: Ինձ համար հետաքրքիր է բացատրակէս նոյն մօտեցումը:

Թուրքիայի տարածքում գտնուող Հայոց պատմական մայրաքաղաք Անիի յուշարձանները չեն քանդուում, չեն տեղափոխուում: Թուրքերն անգամ ղրանք վերանորոգում են, ճիշդ է՝ իւրովի եւ որոշ չափով այլ նկատառումներով:

– Թուրքիայի տարածքում գտնուող Հայոց պատմական մայրաքաղաք Կարսում Առաքելոց եկեղեցին չի քանդուում, այլ մասամբ վերանորոգուել է եւ մզկիթ է ծառայում: Կարսում կարելի է հանդիպել ԺԹ. դարի երկրորդ կէսի եւ Ի. դարասկզբի Երեւանին բնորոշ միւս յարուածքով բնակելի տների, որոնցից մի քանիսի ճակատային մասում առ այսօր հանդիպում են հայատառ արձանագրութիւններ: Վերջերս մամուլում հրապարակում եղաւ այն մասին, որ գտնուել է այն տունը, ուր ծնուել է Եղիշէ Չարենցը: Քաղաքի կենտրոնական մասի այդ տները չեն քանդըւում, չեն տեղափոխուում: Դրանք յար եւ նման են այն բնակելի տներին, որոնք ցարդ գոյատեւում են Գիւմրիում, սակայն որպիսիք արդէն չէք գտնի հայաշատ դի ղեկավարներ ունեցող Հայոց ներկայ պետութեան ներկայ մայրաքաղաք Երեւանում:

Թէ Անիի, թէ Կարսի, թէ Ախթամարի պարագաներում թուրք պետական այրերը հայկական այդ յուշարձանները դարձնում են տուրիստական այցելութեան վայրեր, զբօսարներ վաստակելու միջոցներ, մի քայլ, որին չեն դիմում Հայոց անկախ պետութեան հայազգի ղեկավարները:

Տրամաբանական եզրակացութիւններ անելը թողնում եմ լսարանի հայեցողութեանը:

3) Յուշարձանների պահպանութեան գործակալութեան աշխատատեղի մասին չեմ ուզում ծաւալուել, քանզի շատ բան չգիտեմ: Պարզապէս կ՚ուզենայի միայն մէկ զուգահեռ անցկացնել:

Օտարների կողմից Զուգայի հայկական խաչքարերի վերացման փաստը մէկ ազգուկ բարձրացրեց Հայաստանեան իրականութեան մէջ, մեր մամուլում, «Հայրուր»ում եւըն, անգամ Արտաքին գործերի նախարարութիւնը, եթէ չեմ սխալուում, յայտարարութիւնով հանդէս եկաւ, ուր դատապարտուեց այդ հակամարդկային արարքը: Նշուած գործակալութիւնը դիմեց ԻՒՆԷՍԿՕ, պահանջելով համապատասխան մօտեցում: Ուզում եմ ասել, որ նման գործելաոճը միանգամայն ընդունելի է ու ողջունելի: Սակայն երբ խուրայիններն են քանդում Հայոց անկախ պետութեան մայրաքաղաքի ժթ. դարի վերջին յուշարձանները, այդ գործակալութեան աշխատաոճը փոխուում է, այդ քայլը ներկայացուում է որպէս «քաղաքաշինութեան պահանջների թելադրանք, քաղաքաշինական անհրաժեշտութիւն», ոչ մի տեղ նամակ չի գրուում, բողոքի նոթաներ չեն յղուում, փորձ է արուում վարել «կատարուած փաստի» քաղաքականութիւն, թէ դա վեր է մեր ուժերից եւըն.: Նման գործելակերպը, ի հարկէ, բնաւ ողջունելի չէ, ես կ՚ասէի դատապարտելի է:

Ասուածից կարելի է նաեւ քաղաքական եզրակացութիւններ անել: Եթէ հայկական պատմա-մշակութային յուշարձաններն աւերում են օտարները, յատկապէս նրանք, ում հետ մեր յարաբերութիւնները, մեղմ ասած, լաւ չեն, դա ներկայացում է իբրեւ «թշնամական գործողութիւններ», օգտագործուում են «հայկական յուշարձանների եղեռն» եւ այլ որակումներ, սակայն երբ դա արուում է մեր իսկ հայրենի կառավարութեան կողմից, դա ներկայացուում է իբրեւ «քաղաքական անհրաժեշտութիւն», «նեղդրումներ տնտեսութեան մէջ» եւըն.: Ես կը դերադասէի երկու պարագայում էլ օգտագործել «կազմակերպուած յանցագործութիւն ծանրացուցիչ հետեւանքներով» ձեւակերպումը:

4) Մի քանի նկատառումներ «քաղաքական անհրաժեշտութիւն» եզրի չուրջ: Ես ճարտարապետ չեմ, ընդամէնը ճարտարապետի որդի եմ, սակայն պատմաբան եմ, եւ կարող եմ խօսել իմ մասնագիտական դիտելիքների սլաշարի կիրառմամբ: «Քաղաքաշինական անհրաժեշտութիւն» ձեւակերպումը մաս է կազմում «պետական չահեր, պետական չահերով թելադրուած անհրաժեշտութիւն» աւելի ընդգրկուն եզրի: Այս ձեւակերպումից թէ թոլչեւիզմի, թէ ֆաշիզմի հոտ է գալիս: Բոլչեւիկները յեղափոխութեան թելադրած չահերով էին պատճառաբանում հարիւր հազարաւոր մարդկանց առանց դատ ու դատաստանի գնդակահարութիւնները, միլիոնաւոր մարդկանց աքսորները, ինչպէս նաեւ եկեղեցիների աւերումը, նոյն կերպ էին Երիտթուրքերը պատճառաբանում Ռուսներին պատենգիալ օժանդակող Հայերի աքսորը Տէր-Զօրի անապատները, նոյն կերպ էլ Գերմանացիները պատճառաբանում էին խարոյկներում գրքեր այրելը, ռասիսի թէնամիների ֆիզիքական ոչնչեացման անհրաժեշտութիւնը եւ այլ յանցագործութիւններ, որոնք ի վերջոյ, որակուեցին որպէս «մարդկութեան դէմ կատարուած յանցագործութիւններ» եւ այլն: Այսինքն, ամէն ինչ կարելի է պատճառաբանել պետական անհրաժեշտութեամբ, սակայն պէտք է խորհել, թէ ինչ հետեւանքներ կարող է ունենալ նման ընկերդրումների կիրառումը քո իսկ երկրի, քաղաքի համար:

5) Լաւ, ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս մեր պետական այրերը եկան հասան այս հանդրուանին:

Ընդդիմութեան կողմից Հայոց իրականութեան բացասական երեւոյթներին անդրադառնալու պարագայում մեր պաշտօնական դաղափարախօսութիւնը յաճախ պատասխանում է, թէ դիտէք ինչ, ՀԱՊ-ի երկրներում էլ է այդպէս, անգամ Ամերիկայում է այդպէս, էլ ինչ էք ուզում Հայաստանից: Այսօր դիտարկուող հարցերի պարագայում, համոզուած եմ, նման սխեման պարզապէս չի գործի: Վերջին տասնամեակում ես եղել եմ ՀԱՊ-ի միայն մի քանի մայրաքաղաքներում՝ Մոսկուայում, Կիեւում եւ Թիֆլիսում, եւ կարող եմ վկայել, որ այդ քաղաքների կենտրոնները (տասնեակ-տասն) չեն արժանանում այն վերաբերմունքին, ինչին մենք այսօր ականատես ենք Երեւանում:

Լաւ, ինչո՞ւ են մեր ղեկավարները դիմում նման քայլերի: Ի՞նչ է, մերոնք յիմա՞ր են, անխե՞լք են, չե՞ն եղել աշխարհի այլ երկրներում. չե՞ն տեսել նրանց մայրաքաղաքները: Լաւ, հօ թո՞ւրք չեն, որ ուզում են ոչնչացնել մեր յուշարձանները: Ոչ, ի հարկէ ոչ: Մեր ղեկավարները ոչ անխելք են, ոչ յիմար, լա՛ւ էլ չըրջել են ու չրջում են աշխարհով մէկ, ոչ էլ թուրք են: Արդ, ո՞րն է այդ դէպքում պատճառը:

Ես կ՚առանձնացնէի երկու, իմ կարծիքով, հիմնական պատճառ:

1988–1990 թթ. Հայաստանում կատարուեց յեղափոխութիւն: Այն իր արդիւնքներով էր յեղափոխութիւն, բուրժուա-դեմոկրատական յեղափոխութիւն, քանի որ, ի վերջոյ, յանգեցրեց արտաքրութեան միջոցների նկատմամբ սեփականութեան գոյութիւն ունեցող ձեւերի փոփոխութեան: Ցեղափոխութիւնից մէկ տարի անց Հայաստանը հռչակեց անկախութիւն ու սկսեց կառուցել կապիտալիստական հասարակարգ: Ինչպէս ամէնուր, մեզ մօտ եւս սկզբնական փուլը (որն, իմ կարծիքով չարունակւում է առ այսօր) «վայրենի կապիտալիզմի» շրջանն էր: Դրա բնորոշ գծերից մէկը կապիտալի տեղադիրն որոնումն էր, ոչ մի միջոցների առջեւ կանգ չառնելով՝ դոլարներ կուտակելու անյագ ցանկութիւնը: Նման հնարաւորութիւն ընձեռում է կամ պաշտօնական դիրքի չարաշահումը (այլ կերպ ասած՝ կաշառակերութիւնը, բարձր հովանաւորչութեամբ պայմանաւորուած պետական գոյքի թալանը) կամ՝ ըստ ասումով՝ առեւտուրը: Մեր պարագայում այս երկու գործօններն էլ աշխատեցին: Առեւտրի պարագայում կարող էր չհաւէտ լինել միայն այն առեւտուրը, որ տարուում էր քաղաքի գործարար եւ մտաւոր կենտրոնում: Եւ սկսուեց՝ իշխանութիւնների մեղմ ասած ոչ անշահախնդիր օժանդակութեամբ, Երեւանի կենտրոնի աւերումը: Թոյլատրուեց ամէն ինչ՝ թէ չէնքերի խանութների եւ ռրասենեակների վերածուած առաջին յարկերի ճակատների երեսապատումը ճչացող քարատեսակներով, թէ յարկերի աւելացումները, թէ թանկագին չէնքերի նկուղների խորացումները ու հիմքերի թուլացումը յանուն նոր սրճարանների ու ռեստորանների, փոյթ չէ թէ ղրաք խանգարում են բնակիչների անդորրը: Տեղական եւ կենտրոնական իշխանութիւնների, կուսակցական եւ պատդամաւորական դործիչների ունեցած եւ չունեցած ազդեցութիւնները դործի դըրեցին քաղաքի կենտրոնում տարածքներ վերցնելու նպատակով: Ես չեմ հետաքրքրուել յատուկ, բայց կարծես թէ քանդումները սովորական երեւոյթ դարձան հէնց վերջին իշխանութիւնների օրօք: Այս ամէնին երկրի բարձրագոյն ղեկավարութեան կողմից փորձ արուեց տալ գաղափարական հիմնաւորում՝ «Մենք կառուցում ենք նոր պետութեան մայրաքաղաք»: Այս ձեւակերպմանը կարելի էր հաւատալ, եթէ երկրի ղեկավարումն իրականացուէր յեղափոխական ոճի դործելակերպով, մինչդեռ արդէն քանի տարի է, մեր տնտեսութիւնն առաջ է գնում բարեփոխումների ուղիով, այսինքն այդ դաղափարական հիմնաւորումը անհնկ է, այն պարզապէս չիրմա է անճնական շահերի դերապատասխանութիւնների համար:

Ամփիւնքում մենք այսօր ունենք այն, ինչ ունենք՝ «Այսպէս էլ ապրում ենք մեր սիրած քաղաքում»:

6) Ես իմ խօսքում փորձեցի չօգտագործել բարոյականութեան կոչեր, չիորձեցի ամօթանք տալ եւ այլն: Սակայն վերջում կ՚ուզենայի, այնուամենայնիւ, անդրադառնալ մեր Վարչապետի կողմից տեղին-անտեղին յիշուող ու գիտուող մի ազնուատոհմ հեղինակի՝ Գարեգին Նժդեհի մի քանի մտքերին, այս անդամ ղրանք ուղղելով ոչ թէ մեր արուարքին թշնամիներին, այլ մեր իսկ պետութեան ղեկավարութեանը: Նժդեհի աշխատութիւններից մէկում կայ մի փոքրիկ գլուխ, վերնագրուած «Հայրենիք եւ հայրենասիրութիւն»: Այստեղ կարդում ենք. «Հայրենի՛ք: [Դա նչանակումէ] երկիւղած սէր եւ յարգանք դէպ մեր նախահայրերի յիշատակը, ... իրար յաջորդող սերունդների հայրենի հողի վրայ թափած քրտինքն ու արիւնը...», որի արտայայտութիւնը, տուեալ պարագայում, քաղաքամայր Երեւանի պատմա-մշակութային յուշարձաններն են: Մէկ այլ աշխատութիւնում, որի մէկ գլուխը վերնագրուած է «Հայը», պարզապէս ասւում է. «Ո՞րն է հայկական նկարագրի հիմնական դիծը: ...Իր ինքնատիպ ճարտարապետութի՛ւնը, որի կոթողները, չէն թէ կիսաւեր, կը նմանուեն հսկաների, որոնք Հայոց երկնքի տակ նստած՝ ձեռն ի ծնօտ՝ կարծես աշխարհի բաներն են խոկում»:

ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ազգագրագէտ, պատմ. գիտ. թեկնածու, ՀՀ Գիտութիւնների ազգ. ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող

***

Կլոր սեղանին գուգահեռ դիմում մըն ալ յղուած է վարչապետին ու Երեւանի քաղաքապետին: Հոն կը նչուի թէ Երեւանի վերակառուցումը բնաւ նկատի չունենալով քաղաքին պատմա-մշակութային դիմագիծը կազմող չէնքերուն պահպանութեան հրամայականը: Մինչդեռ անդամակցելով Եւրոպական խորհուրդին, Հայաստան, յանձնառու եղած է յարգելու յատկապէս մշակոյթի մարդին չափանիշները: Սակայն չէ սակայն այսօր հոն պարզուած պատկերը եւ եթէ անյապաղ միջոցներ ձեռք չառնուին, մայրաքաղաքի անվերադարձ կերպով կը զրկուի իր պատմամշակութային դէմքէն, ազգային ինքնատպութենէն եւ նիւթական որոշակի հանման արժէքներէն:

Ստորագրողները վարչապետին ու քաղաքապետին միջամտութիւնը կը խնդրեն, որպէսզի պահպանուի քաղաքին պատմական դիմագիծը, արատաւորուած եւ մշակոյթի կառոյցներուն ցուցակը մանրազնին եւ հանրութեան քննարկումին ենթարկուի, քաղաքին գլխաւոր յատակագիծը մշակուի պատմամշակութային ժառանգութիւնը յարդելով, կանխուի պատմական չէնքերու տեղափոխումը:

Ստորագրած են ճարտարագիտութեան, արուեստագիտութեան հեղինակաւոր դէմքեր. Մ. Գասպարեան, Ա. Գրիգորեան, Լ. Դուլուխանեան, Ա. Թորամանեան, Ց. Ցակոբեան, Վ. Ցարութիւնեան, Գ. Շախկեան, Ե. Սաֆարեան, Դ. Քելէմենճեան:

ՑԻՊԷ

ՈՒՆԿՆԴՐԵԼՈՎ ԼԱԼԱԳԷ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԸ

Հայաստանեան թերթերուն մէջ քանի անգամներ հանդիպած էի իր անունին, որպէս ուշադրաւ տաղանդ ու մանաւանդ խոստմնալից գաշնակահարուհի։ Մեր իրականութեան մէջ ոչ շատ սովորական, վարժանեան աշխարհի անունով այս պարմանուհին զուտակն է ութուանական թուականներուն վարիշտահայ մշակութային կեանքի մասնակիցներէն Լուսաննա Սմբատ Աբրահամեան զոյգին։ Ծնած է 1988ին Թեհրան, ապա եօթը տարեկանին փոխադրուած են Երեւան, որպէսզի երաժշտական լուրջ ուսումի մը կարելիութիւնը ունենայ ան։ Անկէ ի վեր մեծ յաջողութիւններ դ'ուշակերտէ Զայքովսքի երաժշտական դպրոցին որուն վերջին դասարանն է ներկայիս։

Վերջապէս Լալագէն ունկնդրելու առիթ տուաւ Դեկտ. 16–ին Փարիզի «Լ'Աթլիում միւզիքալ մանները»ի մէջ կազմակերպուած ռեսիթալը որուն ան ներկայացուց բաւականին խստապահանջ, ծանրակշիռ ու բազմատարր յայտագրով մը։ Ան նուագեց Պախ, Պէթհովէն, Մոցարթ, Շոփէն, Տըպիւսի, Ալպէնից յետոյ Խաչատրեան, Կոմիտաս, Բաբաջանեան։ Պախի առաջին նոթերէն Լալագէն ներքաշեց ֆիզիքականը յայտնուեցաւ որպէս ուժականութեան եւ ապրումներու յորդ աղբիւր մը։ Անոր վարժ, ճարտար մատները, հակառակ իր այնքան երիտասարդ տարիքին, հասած են Պախի մը պահանջած թէքնիքին, խաչատրեանական Թոքատային մը այնքան ալրագօրէն վոփոխական կշռոյթին հպատակելու անհաւատալի դիւրութեան մը որ կը վկայէ աշխատանքի յարատեւութեան ու մեծ սիրոյ։ Ակներեւ է որ Զայքովսքի երաժշտական դպրոցը, անոր ուսուցիչները եւ Լալագէն հրաշալի համագործակցութեամբ մը իրագործած են 1995–ին. որուածը առաւելագոյն չափով առնուած, արժեւորուած է ու այսօրուան պատանի դաշնակահարը ամէն անհրաժեշտը ամբարած, մշակած է վաղուան ուշագրաւ մեկնաբաններէն մէկը ըլլալու համար։

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ
Հայագիտական – Բանասիրական - Գրական Հանդէս
Թիւ 1 – 4 (2004)
Ս. Ղազար – Վենետիկ (Իտալիա)

ՑԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՆԱՐԿ

ՄԵՐ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԸ ՆԻՍ

Հայկական միջնադարեան մշակոյթի անբաժան մասը կազմող խաչքարերուն, ինչպէս նաեւ ասոնց զարգացման իրերայաջորդ փուլերուն, այլազան ու այլաբնոյթ առանձնայատկութիւններուն եւ յատկանիշ երեսներուն նուիրուած էջերուն մէջ, ստէպ կը մատնանշուի, թէ ասոնք երբեմն յատուկ ձեւափոխումի (մասնակի թէ լման) ենթարկուելով, կը միտին արձանագրել նշանակալի պէպք մը, մատնանշել պատմական դառնալու սահմանուած կարեւոր արարուած մը։ Նաեւ ասոնք, դէմք։ Անշուշտ, միշտ չյաջորդ սեռընդհներուն մշտատեւ ուշադրութեան յանձնելու ակնյայտ ձգտումով։

Իբր կոթող՝ յաճախ յիշատակարան – յուշարձան դառնալով, այսօրինակ խաչքարերը կը տեղադրուին եկեղեցիներու մուտքին, գաւիթներու, դերեզմանատուներու եւ այլ վայրերու մէջ, համապատասխան վիմագրական բնոյթի արձանագրութիւններով։ Ի դէպ, ինչպէս իրաւամբ կը յիշուի, այսօրինակ կոթող-յիշատակարաններու վիմագիր արձանագրութիւնները, իրենց տեղեկատուական բնոյթի գրութիւններով, կրնան պատմական նկարագրով այս ու այն իրազարձութեան ներկայացման, պարզաբանման կարեւոր աղբիւր ծառայել։ Անդին՝ քանդակներն ալ, իրենց կարգին, աչք չոյող ստեղծումներ կը դառնան։

*
**

Հայոց Դարձի 1700ամեակի յիշատակութեանց ծիրին մէջ, 2001 Դեկտեմբերին, յետ պաշտօնական օրհնանքի, Գարեգին Բ.ի ձեռամբ, բարձրահասեաց դիրքով մեծդի յուշակոթող մը կը զետեղուի քաղաքիս կաթողիկէ Նոթր Տամ մայր տաճարին մէջ(*)։ Մուտքի կեդրոնին։ Արձանագրութիւնը՝ հայերէն – ֆրանսերէն, կը յուշէ պատմութիւնը, - Հայաստանի մէջ բրիստոնէութեան դիտական կրօնի հռչակման 1700ամեակ։ Կամարաձեւ, կիսալուսնի տեսքով այս յուշակոթողը, նըրբաձեւ խաչքարի տեսքով կը յայտնուի։ Քանի կեդրոնը իր փառահեղ սլացքով կ'երեւի նրբահիւս խաչը մեր։ Աւիկա յար եւ նման է մեր միջնադարեան աւանդական սրբատաշ խաչքարերուն։ Հոս եւս երկրաչափական, երկար կամ կարճ գծիկներ, զալարուն-տարանկիւն զարձուածքներ, տարօրոշ վտքը շրջանակներ, ծայրամասերուն ալ զեղահիւս բոլորաձեւ հիւսակներ։ վարը՝ «պատուանդան»ի տեսք մը, որ հայ ժողովուրդի եւ հայրենիքի հոգերով կ'ապրէր»։ Առաջնորդ Ցովհաննէս Արք. Տէրտէրեան, խօսելով քրիստոնէութեան 1700ամեակի առթիւ Մեսրոպ Արք.ի ստանձնած պատասխանատուութիւնների մասին, ըսած է. «Անլուծելի հարց չկար սրբազանին համար։ Իրեն հետ հանդիսա ու խաղաղ հայ կտրել կարելի չէր։ Իր աշխատասիրութիւնը փոխանցիկ էր։ Իբրեւ մխաքան Ս. Էջմիածնի, այս յուշի երեկոյթին, կը խոնարհիմ իր յիշատակին առջեւ։ Իր օրհնեալ կեանքը ներշնչումի աղբիւրը է, ինչպէս չատերու, այնպէս ալ նուաստիս համար»։ Ցանուն Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան խօսք առնելով Տոքթ. Ռիթա Ոքսէնեան, ներկայացուցած է Մեսրոպ Արք.ի գրական գործերը եւ հրատարակութիւնները, որոնք կը կըրեն աստուածաբանական, պատմական, հոգեւորական զանազան հանդիպումներու եւ ճամբորդութիւններու կնիքը, աւելցնելով որ «իր ոճը թարմ է եւ անմիջական, հաղորդական, անսեթեւեթ եւ զերծ ճոռոմաբանութենէ։ Իսկ իր լեզո՞ն, այն հոյակապ արեւմտահայերէնը, ի՞նչ կըսնամ ըսել, անոր կը տիրապետեն միայն Անթիլիասի Դպրեվանքի շրջանաւարտները, աներկբայօրէն»։

Ցանուն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան խօսք առած է հիմնադիր անդամներէն Գեղամ Գեւոնեան (Փարիզէն հղուած), որ մանրամասնութիւններ տալով Մեսրոպ Արք.ի ներկայացուցած ծրագիրներուն եւ աշխատանքներուն մասին, նշած է. «Մեր ազգը այնպիսի ճակատագիր մը ունի, որ եթէ չերազէ, կը մեռնի։ Սրբազանը եկեղեցւոյ եւ ազգի առաջնորդն էր»։ Ան ծառան էր իր եկեղեցւոյ եւ իր ազգին՝ միաժամանակ»։ Ցիշեցնելով կազմակերպութեան մէջ վախճանեալ հոգեւորականին տարած աշխատանքները, Գեղամ Գեւոնեան չեշտած է. «Սրբազանին համար էականը դէպի երկիր վերադառնալն էր։ Ան համոզուած էր որ այն ազգը որ դէպ մը չէր կրնար պահել, Երկիր մը ինչպէ՞ս պիտի կարենար պահել։ Անոր համար էր որ Երկրի ձայնը գինք կը կանչէր»։ Առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան խօսք առնելով չեշտը դրած է վախճանեալ հոգեւորականին՝ իր ժողովուրդին հետ ապրելու և անոր տագնապներուն ու ընդհանրական յաւերտին մասնակից դառնալու նկարագրային դիծին վրայ։

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, դեկավարութեամբ Արա Մանաշի եւ ցուցադրուած են լուսանկարներ եւ տեսերիզներ՝ Մեսրոպ Արք.ի կեանքէն վերցուած։

ԼՐԱՏՈՒ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ, ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻՆ

Կլենտէյլի Միացեալ Ժողովական Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 10ին, տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը, նուիրուած՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեանին, առնոր վախճանման Ա. տարելիցին առիթով, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան **եւ «Երկիր եւ Մշակոյթ»** կազմակերպութեան Ներկայ եղած են 800 հոգի։ Բացութը կատարելով հանդիսավարը՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան անդրադարձած է վախճանեալին կեանքին եւ խօսելով առնոր նկարագրին ու օրինակելի աշխատասիրութեան մասին, նշած է. «Սրբազանը յեղափոխականի մը տիպարը կը մարմնաւորէր, իսկ Մեսրոպ անունով՝ գիրի ու գրիչի նուիրուած մարդը իր մէջ ի յայտ կու գար։ Հաւատաւոր մտաւորական մը ըլլալով հանդերձ, ան նաեւ էր մեծ հայրենասէր մը, որ հայ ժողովուրդի եւ հայրենիքի հոգերով կ'ապրէր»։ Առաջնորդ Ցովհաննէս Արք. Տէրտէրեան, խօսելով քրիստոնէութեան 1700ամեակի առթիւ Մեսրոպ Արք.ի ստանձնած պատասխանատուութիւնների մասին, ըսած է. «Անլուծելի հարց չկար սրբազանին համար։ Իրեն հետ հանդիսա ու խաղաղ հայ կտրել կարելի չէր։ Իր աշխատասիրութիւնը փոխանցիկ էր։ Իբրեւ մխաքան Ս. Էջմիածնի, այս յուշի երեկոյթին, կը խոնարհիմ իր յիշատակին առջեւ։ Իր օրհնեալ կեանքը ներշնչումի աղբիւրը է, ինչպէս չատերու, այնպէս ալ նուաստիս համար»։ Ցանուն Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան խօսք առնելով Տոքթ. Ռիթա Ոքսէնեան, ներկայացուցած է Մեսրոպ Արք.ի գրական գործերը եւ հրատարակութիւնները, որոնք կը կըրեն աստուածաբանական, պատմական, հոգեւորական զանազան հանդիպումներու եւ ճամբորդութիւններու կնիքը, աւելցնելով որ «իր ոճը թարմ է եւ անմիջական, հաղորդական, անսեթեւեթ եւ զերծ ճոռոմաբանութենէ։ Իսկ իր լեզո՞ն, այն հոյակապ արեւմտահայերէնը, ի՞նչ կըսնամ ըսել, անոր կը տիրապետեն միայն Անթիլիասի Դպրեվանքի շրջանաւարտները, աներկբայօրէն»։

Ցանուն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան խօսք առած է հիմնադիր անդամներէն Գեղամ Գեւոնեան (Փարիզէն հղուած), որ մանրամասնութիւններ տալով Մեսրոպ Արք.ի ներկայացուցած ծրագիրներուն եւ աշխատանքներուն մասին, նշած է. «Մեր ազգը այնպիսի ճակատագիր մը ունի, որ եթէ չերազէ, կը մեռնի։ Սրբազանը եկեղեցւոյ եւ ազգի առաջնորդն էր»։ Ան ծառան էր իր եկեղեցւոյ եւ իր ազգին՝ միաժամանակ»։ Ցիշեցնելով կազմակերպութեան մէջ վախճանեալ հոգեւորականին տարած աշխատանքները, Գեղամ Գեւոնեան չեշտած է. «Սրբազանին համար էականը դէպի երկիր վերադառնալն էր։ Ան համոզուած էր որ այն ազգը որ դէպ մը չէր կրնար պահել, Երկիր մը ինչպէ՞ս պիտի կարենար պահել։ Անոր համար էր որ Երկրի ձայնը գինք կը կանչէր»։ Առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան խօսք առնելով չեշտը դրած է վախճանեալ հոգեւորականին՝ իր ժողովուրդին հետ ապրելու և անոր տագնապներուն ու ընդհանրական յաւերտին մասնակից դառնալու նկարագրային դիծին վրայ։

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, դեկավարութեամբ Արա Մանաշի եւ ցուցադրուած են լուսանկարներ եւ տեսերիզներ՝ Մեսրոպ Արք.ի կեանքէն վերցուած։

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱՂԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Պատրիարքը ունկնդրութենէն վերջ լատ սովորութեան գնաց Մայր եկեղեցի եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան խօսեցաւ իր պերճախօս քարոզներէն մէկը եւ օրհնեց ժողովուրդը։

Կարապետ Պատրիարք նոր անախորժութիւններու առիթ չտալու համար կ'ուզէր ամէն ինչ համերաշխութեամբ կարգադրել։ Իմաստութիւնը ունեցաւ միշտ հետեւելու Պէզճեանի խորհուրդներուն։ Իր վաւերացումին օրը Մայր եկեղեցի խօսած քարոզէն վերջ, երբ Պատրիարքարանի մէջ շնորհաւորութիւնները վերջացան, Պատրիարքը խնդրեց Պէզճեանէն սրպէտզի չմեկնի։

Բոլոր հիւրերը մեկնելէ վերջ, երբ Պատրիարքն ու Ամիրան առանձին մնացին, Կարապետ Պատրիարք ըսաւ.

– Մեր Պատրիարքի դիրքը չի ներեր որ մենք անձամբ յաճախակի այցելութիւններ տանք ձեզի։ Ուստի պիտի խնդրեմ որ դուք յաճախակի այցելութիւններ տաք ինծի եւ ընէք ձեր թելադրութիւնները ազգային գործերու մասին, որուն համար այժմէն չնորհակալ եմ։

Ամիրան գոհ մնաց Պատրիարքին հատուցութենէն եւ իրեն հանդէպ ունեցած հաւատքէն։

– Սրբազան, ըսաւ տրամադիր, ինչ դժուարութիւն որ ունենաք ինծի ըսէք. եթէ պէտք ըլլայ մինչեւ իսկ Սուլթանին կ'երթամ ձեր փափաքը իրականացնելու համար։

– Շնորհակալ եմ Ամիրա, դեռ գործերուն մասին գաղափար մը չունիմ. բայց եթէ քանի մը օր վերջ ձանձրոյթ առնէք մեզ այցելելու, կրնանք երկար խորհրդակցութիւն մը ունենալ։ Մանաւանդ կ'ուզեմ ձեր տեսակէտը լսել կաթոլիկութեան կնճռոտ հարցին մասին։

Քանի մը օր վերջ Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեան նորընտիր Պատրիարքին հետ դէմ դիմաց նստած էին։

– Ամիրա, դիտէք որ կաթոլիկութեան հարցը մեր վերջին չրջաններու փշոտ հարցն է. ձեզ նման Սուլթանին սիրելին իսկ կրեց անոր դառնութիւնը աքսորով։ Այս հարցը ազգիս դլխուն մեծ փորձանքներ բերաւ եւ սակայն կը մնայ նոյն վիճակին մէջ։

Պէզճեան նստած թիկնաթոռէն ելաւ, աթոռ մը քաշեց Պատրիարքին մօտ եւ խօսեցաւ.

– Մեր ազգին համար ամէնէն կենսական հարցերէն մէկուն վրայ դրիք ձեր մատը Սրբազան Հայր։ Պետութիւնը կը ճանչնայ ձեզ իբր բոլոր Հայերու պետ։ Կաթոլիկներն ալ իբր Հայ ձեր հրամաններին ենթակայ են։ Բայց կայ նաեւ իրականութիւն մը։ Վերջին տասնեակ մը տարիներու ընթացքին այս դառնանքին հետեւողները բազմացան եւ Հայ կաթոլիկութիւնը զօրացաւ։ Անոնք կը վայելեն նաեւ լատին աշխարհի բարոյական պաշտպանութիւնը։ Ուստի որոշումի մը յանդելէ առաջ, ստիպուած ենք ընդունիլ իրականութիւնը, որ է անոնց գոյութիւնը եւ ըստ այնմ պէտք է լուծում մը գտնենք։ Կը կարծեմ թէ այլեւս միացումի մասին խորհիլ սխալ կ'ըլլայ։ Պէտք է երկու կողմը զոհացնող ելք մը գտնել։

– Օրինա՞կ, հարցուց Կարապետ Պատրիարք։

– Կը խորհիմ թէ կաթոլիկութիւնը պէտք է ընդունիլ իբր Հայոց անջատ մէկ հատուածը։ Անոնք թող ընտրեն իրենց կրօնաւորներէն մէկը իբր կրօնապետ եւ զայն ճանչնանք իբր կաթոլիկներու կրօնական դործերու վարիչ, պատրիարքական փոխանորդ, ըսաւ Պէզճեան։ Կառավարութենէն հայ ազգին եկած հրամանները անոր միջոցով կը հաղորդէք կաթոլիկներուն եւ անոնց բաղձանքն ալ ձեր միջոցով կը փոխանցուի պետութեան։

– Ամիրա, ըսաւ, դուք մեր ազգին դլուխը Աստուածային օրհնութիւնն իսկ էք։ Ձեր խորհուրդները իմ ուժս պիտի ըլլան. ձեր ծրագրով, միութեան հարցը մէկընտեղէն վերցած կ'ըլլայ եւ մեր ազգին դլխէն փորձանք մը կը պակսի։

– Սրբազան, ես խոհեմութեան քարոզիչ մըն եմ, ուրիշ ոչինչ։

– Լաւ ուրեմն Ամիրա, ինչպէ՞ս պիտի սկսինք գործի։

– Մեր ծրագիրը կաթոլիկներուն առաջարկելու հոդը վրաս կ'առնեմ Սրբազան։

– Լաւ ուրեմն Ամիրա, սա վայրկեանէն սկսեալ այս գործը ձեր գործն է։ Ըրէք ինչ որ ճիշդ կը դտնէք։

Ժամանակը բաւական յառաջած ըլլալուն, Պէզճեան հրաժեշտ առաւ Պատրիարքէն։

Պէզճեան երբ դուրս ելաւ Պատրիարքարանէն, պահ մը կեցաւ Մայր վարժարանին առջեւ, յիշեց այն ձմեռնային օրը. դուրսի ձիւնամրրիկը մոռցած կը չնար բացատրել անօրէն Թորոս էֆէնտիի թէ ինք կ'ուզէ չուկայ երթալ աւելի չուտով մարդ ըլլալու համար։ Ցուզուեցաւ։

«Ներեզ Թորոս էֆէնտի, կ'ուզէի որ տակաւին ապրէր», խորհեցաւ։ «Աքսորուած օրերուս մեռաւ եւ ոչ իսկ կրցայ իր յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալ, ինչ որ ամէնէն առաջ դնահատած էր դիս»։

Պէզճեան դէպի ծովեզերք քալեց։ Մրքէն կ'անցնէր հազար եւ մէկ մտածում։ Որոշած էր յաջորդ օրն իսկ գրաւիլ կաթոլիկութեան գործով։ Բայց ճիշդ այդ յաջորդ օրը սկսան Ենիչէրիներու նոր խառնակութիւններ։

Պէզճեան առանց գործի ձեռնարկելու, Պատրիարք Սրբազանին այցելեց եւ ըսաւ.

– Սրբազան, կաթոլիկութեան հարցին կարգադրութիւնը քիչ մը առեն ետաձգենք։ Այս օրերս մեծ խռովութիւններ կրնան ծագիլ։ Մինչեւ որ անդորրութիւնը հաստատուի, ճիշդ չըլլար որ Հայերս նոր խնդիրներ հանենք։ Մօտաւոր անցեալի տխուր օրինակները մէջտեղն են։ Դուք ի՞նչ կ'ըսէք Սրբազան Հայր։

Պատրիարքը պահ մը լուռ մտածեց եւ յետոյ Պէզճեանի դառնալով ըսաւ.

– Դուք հեռատես եւ խոհեմ անձ էք Ամիրա, ըրէք ինչ որ յարմար կը գտնէք։

(Շար. 60)

Ս ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԱԻԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23, տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Այս առթիւ ժամը 10ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 10ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին:

Ժամը 10ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԼԱՃՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, տօն Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Ժամը 10ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի, եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնին առթիւ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche, 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Ընթերցում՝ ժամը 17ին,
Պատարագ՝ ժամը 18ին:

***

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25

Պատարագ՝ ժամը 11ին:
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաչանի Հ. Իսահակեան մանանճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տիկին Վերոնիք Քաղբեանէ եւ 100 Եւրօ Տէր և Տիկին Խտուար Պամճեանէ:

***

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր-Դաւթեան մանանճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 40 Եւրօ Տիկին Թինէթ Մինասեանէ եւ 30 Եւրօ Տիկին Սարգիսեանէ Տիկին Մանուշակ Միւճերէտեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- 06· 12· 93· 09· 80
- 04· 91· 93· 53· 59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :

— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.

Prix de la soirée : 90 Euros.

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայքի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատուրիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐելու կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՎՃԱՐՔԵՐԸ:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎին, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոստով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Է.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ս.Տ.Ի.Ս ՀԱՄԱՍՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝

LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՆ 12€
եւ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տարեկան 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Գիրքը՝ «ՅԱՌԱՋ»-ի:
Թղթատարի ծախքը՝ 6 €, համար վճարեր:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

LE PERE NOEL
vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·097

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·097

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

(Դեկտեմբեր 22/23)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 22ին մամուլի ասուլիսով մը Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան լայնօրէն անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին լուծումի հեռանկարներուն: Գլխաւոր ըսածը այն եղած է որ իր համոզումով այսօր հայկական կողմը կրնայ աւելին առանձնել, քան 1997ին: Ան ըսած է. «Այսօր ես տեսնում եմ լուրջ հնարաւորութիւն որ մենք կը կարողանանք ամրագրել Ղարաբաղի ժողովրդին ինքնորոշման իրաւունքը եւ հասնել դրա միջազգային ճանաչմանը»:

Ան կրկնած է թէ Ղարաբաղի բանակցութեան կողմ ըլլալուն մասին Հայաստան բազմաթիւ անգամներ դրական մօտեցում արտայայտած է, բայց անոր բանակցութեան չմասնակցիլը հետեւանք է Աղրբեջանի մերժումին:

Նախարարը չեշտած է թէ սկզբունքի առումով Հայաստան կեցուածքի ոչ մէկ փոփոխութիւն ունի. միշտ կողմնակից է հարցին ամբողջական լուծումի տարբերակին, այսուհանդերձ, ճապկելու տարածք մը պէտք է ձգել: Ինչ կը վերաբերի Աղրբեջանի հետ աշխատելուն, Վ. Օսկանեան կը կարծէ թէ նախկին իշխանութիւններու հետ արձանագրուած ձեռքբերումը դժուար կ'ըլլայ ներկայի ղեկավարութեան հետ կրկնել:

Առաւելին վերջաւորութեան Վ. Օսկանեան ըսած է թէ ներկայի կացութեամբ ռազմական գործողութիւններու վերսկսիլը հաւանական չի նկատեր. տիկա լուծում չի բերեր խնդրին եւ ամէնէն առաջ վնասաբեր կ'ըլլայ Աղրբեջանին:

*
**

ՀԱՅ ՕԴԱԶՈՒՆԵՐԸ Ա.ԶԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հասարակածային Կինէայի մէջ գտնուող հայ օդաչուներու ազատ արձակումը ձեռք ձգելու նպատակով աշխատանքի խումբ մը ստեղծուած է: Ան տարբեր ճամբաներու կը դիմէ հայ օդաչուները փրկելու համար: Զանգերուն հիմնական համոզումը այն է որ անոնք անմեղ են:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Կրթութեան եւ դիտութեան նախարար Ս. Երիցեան յայտնած է թէ 2005ին Սփիւռքի հայկական վարժարաններու ներկայացուցիչներու համաժողով մը կը կազմակերպուի, նախորդ տարուան մասնակիցներէն աւելի լայն կազմով: Մայր Աթոռին հետ կը կազմակերպուի նաեւ «Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան լաւագոյն ուսուցիչ» մրցումը: Իսկ դիրերու դիւտին 1600ամեակին առթիւ տեղի կ'ունենայ համահայկական ողիմպիական մը որուն մասնակիցները կը պատասխանեն հայ ժողովուրդի պատմութեան, եկեղեցւոյ, հայերէնի վերաբերեալ հարցումներու:

Գիտութիւններու Ակադեմիային հետ գործակցաբար ալ կը կազմակերպուի համահայկական երկրորդ համագումարը:

*
**

ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Տարուան առաջին 11 ամսուան ընթացքին Հայաստանէն առժամեայ ապաստանի իրաւունք ուզած են 193 օտարներ, 162ը Իրաքի քաղաքացի: 85ին տրուած է այդ իրաւունքը, մնացեալներուն դիմումները կը քննուին: Իրաքի քաղաքացիներուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն հայերը: Կան նաեւ երկու Ափրիքներ, հինգ Ասորիներ, Քիւրտ մը: Առժամեայ ապաստանը կը տրուի մէկ տարուան համար, յետոյ ենթականերուն փափաքին համաձայն կրնայ երկարաձգուիլ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՐՏԷՍԸ ԿԸ ԶԱՅՐԱՑՆԷ ԲԱՔՈՒՆ

«ԱՄՆ-ու Ազգային Աչխարհագրութեան Կեդրոն»ին կողմէ գծուած քարտէս մը վայրացուցած է Բաքուն: Հոն Ղարաբաղը ցոյց տրուած է որպէս «վիճելի տարածք»: Պարբերականը նոյն թիւին մէջ նոյն որակումը տուած է նաեւ Ջորջտաունի գետին արեւմտեան հատուածին, հիւսիսային Կիպրոսին, Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ:

Աղրբեջանական «Զերկալօ» թերթը արձագանգելով դժգոհութեան, հարց տրուած է. «Աղրբեջանը առանց Ղարաբաղի՞»: Տեղեկացուցած է նաեւ թէ Աղրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Ուաչինկթընի իր դեսպանին միջոցով ուղած է գիտնալ Ղարաբաղի տրուած որակումին դրդապատճառը:

*
**

Աղրբեջանական մամուլի ուրիշ անուն մը «Եէնի Զաման» եւս անդրադարձած է «Ղարաբաղ»ի դէպքերուն, յիշեցնելով երկու կէտ. առաջինութիւնը ան է որ Ղարաբաղ Հայաստանէն եւս Ա.Մ.Ն-էն ուղղակի օժանդակութիւն ստացող երկրորդ երկիրն է որուն 2005ին 3 միլիոն տոլար պիտի տրուի: Երկրորդ յիշեցումն ալ կը վերաբերի Սէ. Ի. Ա.ի չատ գաղտնի վաստաթուղթի մը որ կը կրէ 1970 թուականը եւ ուր նշուած է թէ Ղարաբաղը հայկական պատմական հող է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Ա.ԶԱՏԵՑԱՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ

Մետիանները կը չարունակեն լայն տեղ տալ Ֆրանսացի երկու լրագրողներու ազատ արձակման եւ մանաւանդ այդ ազատագրման պայմաններուն: Ըստ երեւոյթին, Մալպրիւնօ եւ Շէնօ լաւ պայմաններու մէջ գտնուած են եւ չեն չարչարուած: Կը հաստատուի որ յաջողութիւնը իրագործուած է չնորհիւ Տէ. Ժէ. Էմ. Է.ի (Արտաքին Ապահովութեան Ընդհ. Տնօրէնութիւն) եւ բաւական դաշտնի պայմաններու մէջ: Այս առթիւ, չատ խիստ կերպով կը դատապարտուի Իւ. Էմ. Փէ.ի երեսփոխան՝ Տիտիէ Ժիւլիայի ինքնագլուխ միջամտութիւնը անցեալ Սեպտեմբերին: Իրենց ժամանումին պահուն իսկ Վիլաքուպլէի օդակայանը, երկու լրագրողները կարճ մամուլի ասուլիս մը տուին եւ բացատրեցին թէ ինչպէս ապրած են, առանց երբեք կորնչցնելու իրենց յոյսը: Ժորժ Մալպրիւնօ պատմած է որ հարցաքննութեան ենթարկուած են Իսլամական Բանակին կողմէ: Յայտարարած է որ «բանակը սալաֆիստ հոսանքին ենթակայ է եւ չարք մը թըշնամիներ ունի որոնց մասին խօսեցան մեզի: Իրենց ըսինք որ մաս չենք կազմեր այդ թշնամիներուն, Ամերիկացի չենք, անոնց գործակիցներ չենք, պնդեցինք Ֆրանսացի լրագրողի մեր հանդամանքին վրայ, բացատրելով թէ Ֆրանսա զօրք չունի Իրաքի մէջ, Ֆրանսա պատերազմին դէմ էր եւ խիստ դիրք ունէր դրամատն դէմ, այնպէս որ լաւ կը հասկնանք դիմադրութիւնը, այն վայրկեանին, երբ ապօրինի դրաւում կայ, դիմադրութիւն կայ: Հասկցան որ ամերիկամէտ չենք: Ան առեն սոուպուամի իրենց աչխատանքը տարին: Բայց, յետագային բարդացաւ: Կեղծ ազատագրում մը եղաւ, Սեպտ. 22ին, խաբեբաներու եւ ստամոլներու պատճառաւ»: Ժ. Մալպրիւնոյի այս ամբաստանութիւնը կը վերաբերի Տիտիէ Ժիւլիայի գործելակերպին, որու կուսակցութենէն արտաքսումն իսկ կը պահանջուի: Մալպրիւնոյի համար այդ անձին վարուելակերպը դայթակղեցուցիչ է, մարդոց կեանքին հետ խաղալ կը նշանակէ, միայն արհամարհանքի արժանի է: Ծանօթ է որ ենթական Իրաք գացած էր եւ յայտարարութիւններ ըրած լրագրողներու անմիջական ազատագրման մասին: Մալպրիւնոյի այս յայտարարութենէն ետք, Ժիւլիա զարմանք յայտնած է, զանոնք ջղայնին, բերած գանելով: Երեսփոխանը չընդունիր որ իր պատճառաւ ազատագրումը չորս ամսուան յապաղում կրած ըլլայ: Անէն պարագայի մէջ, Ազգ. Ժողովի Իւ. Էմ. Փէ. խմբակի նախագահը՝ Պերնար Ակուայէ չի բացառեր արտաքսումը:

*
**

Լրագրողները Վիլաքուպլէ ժամանած էին Հոկտեմբեր 18·30ին եւ ընդունուած նախագահ Շիրաքի կողմէ, եւ վարչապետ Րաֆարէնի: Ինչ ետք, Շիրաք Մարաքէշ կը վերադառնար չարունակելու համար իր արձակուրդը: Շիրաք յայտարարութիւն մը ըրած էր այս ազատագրման առթիւ: Հոն չեչտած էր որ լրագրողները ազատ արձակուած են երկար ապատումէ մը ետք եւ կը յայտնէր իր ուրախութիւնը: Ազատագրումը, կը չեշտէր, արդիւնք է կառավարութեան եւ ամբողջ սպասարկութեանց տարած պատասխանատու եւ յամառ աչխատանքին:

*
**

Ապրանական աչխարհին մէջ, այս ազատագրում մասնաւոր ուշադրութեան չէ արժանացած: Որոշ վարանում մը ցուցաբերուած է հակառակ Ֆրանսայի դիւանագիտութեան բարեացակամ եւ նպատակաւոր արտայայտութիւններուն՝ Ապրանները ի նպաստ: Թերթերուն մէջ ալ, լուրը մասնաւոր ուշադրութեան չէ արժանացած: Լիբանանի Ա.Նահապետը որոշ տեղ մը յատկացուցած է, բայց Ա.Հայրի հազիւ լուրը տուած է:

*
**

Հակառակ Տէ. Ժէ. Էմ. Է.ի խաղացած անուրանալի դերին, հարցականներ կը մնան եւ անոնց հակիրճ ցանկը հրատարակած է Լիպերասիոն (Դեկտ. 23): Ինչո՞ւ այս առեւանգումը այսքան երկար տեւած է: Կը կարծուի որ Տ. Ժիւլիայի միջամտութիւնը պատճառ եղած է յապաղումին: Փրկագին վճարուա՞ծ է: Պատասխանը ո՛չ է (Ռաֆարէն, Ալիօ-Մարի): Տէ. Ժէ. Էմ. Է. առանձի՞ն գործած է: Թերթը երկու պատասխան կու տայ հակառակ: Ըստ մէկուն Տէ. Ժէ. Էմ. Է. մինակ գործած է (Շիրաքի չնորհաւորանքը) բայց, կարգ մը այլ աղբիւրներու համաձայն Իսլամական Բանակը միչտ տէրը մնացած է կացութեան եւ նախաձեռնութիւնը իրենց կը պատկանի: Սուրիա դեր խաղացա՞ծ է: Պատասխանը դրական կրնայ ըլլայ, հակառակ անոր որ Լիբանանի պատճառաւ յարաբերութիւնները լաւ չեն: Բայց, Սեպտեմբերին, սուրիացի բանագնացներ հանդիպում ունեցած են Իսլամական Բանակին պատասխանատուներուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թոնի Պլէր կարճ այցելութիւն մը կատարած է Իսրայէլ, ապա անցած է Պաղտատ: Մտադիր է «միջազգային հանդիպում մը» կազմակերպել Լոնտոն, Փետրուարի սկիզբը (ՄԱԿ, Ա.Մ.Ն, Եւրոպա եւ Ռուսաստան) Իսրայէլ – Պաղեստին հարցին շուրջ: Թ. Պլէր 2003ին ալ նման փորձ մը ըրած էր եւ միչտ կ'ուզէ «կամուրջ»ի դեր կատարել երկուքին միջեւ:

Վվ. ՊՈՒՏԻՆ Համպուրկ գացած էր եւ յայտարարած Շրէօտէրի որ Ծննդեան նուէր մը կը բերէ, այլ խօսքով հատու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՈԼԱՆՏԱ ՁԱՆՁԱՒ ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 21ին, Հոլանտացի խորհրդարանականները միաձայնութեամբ քուէարկած են բանաձեւ մը որ կը ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Բանաձեւը յանձնուած էր Դեկտ. 17ին իսկ, որպէս հակազդեցութիւն Հայոց Ցեղասպանութեան խափանումին Եւրոպական Խորհուրդին կողմէ: Հոլանտացի խորհրդարանականները եւ մասնաւորաբար քրիստոնեայ – դեմոկրատները (Սէ. Տէ. Ա.), որոնք նախաձեռնած են այդ բանաձեւին, չատ դժգոհ եղած են, որ Լրենց Արտաքին նախարարը Պ. Պոթ հաւատարիմ չէ մնացած իր խոստումներուն եւ լռած է Ցեղասպանութեան մասին, Պրիւսէլի վեհաժողովին առեն: Քուէարկուած բանաձեւը կը դիմէ Հոլանտայի կառավարութեան որ տեւականօրէն արծարծէ Հայոց Ցեղասպանութեան հարցը Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան առեն:

Եւրօ-հայկական Դաշնակցութեան (Եւրոպայի Հայ Դատ) նախագահը՝ Հիլտա Զոպոյեան չնորհաւորած է հոլանտացի երեսփոխանները, որոնք նման սլովաք Լրենց պաչտօնակիցներուն, տէր դարձան Եւրոպայի արժանաւորութեան եւ թոյլ տուին Լրենց քաղաքացիներուն որ դեռ հաւատան եւրոպական ծրագրին:

ցաբերուած է հակառակ Ֆրանսայի դիւանագիտութեան բարեացակամ եւ նպատակաւոր արտայայտութիւններուն՝ Ապրանները ի նպաստ: Թերթերուն մէջ ալ, լուրը մասնաւոր ուշադրութեան չէ արժանացած: Լիբանանի Ա.Նահապետը որոշ տեղ մը յատկացուցած է, բայց Ա.Հայրի հազիւ լուրը տուած է:

*
**

Հակառակ Տէ. Ժէ. Էմ. Է.ի խաղացած անուրանալի դերին, հարցականներ կը մնան եւ անոնց հակիրճ ցանկը հրատարակած է Լիպերասիոն (Դեկտ. 23): Ինչո՞ւ այս առեւանգումը այսքան երկար տեւած է: Կը կարծուի որ Տ. Ժիւլիայի միջամտութիւնը պատճառ եղած է յապաղումին: Փրկագին վճարուա՞ծ է: Պատասխանը ո՛չ է (Ռաֆարէն, Ալիօ-Մարի): Տէ. Ժէ. Էմ. Է. առանձի՞ն գործած է: Թերթը երկու պատասխան կու տայ հակառակ: Ըստ մէկուն Տէ. Ժէ. Էմ. Է. մինակ գործած է (Շիրաքի չնորհաւորանքը) բայց, կարգ մը այլ աղբիւրներու համաձայն Իսլամական Բանակը միչտ տէրը մնացած է կացութեան եւ նախաձեռնութիւնը իրենց կը պատկանի: Սուրիա դեր խաղացա՞ծ է: Պատասխանը դրական կրնայ ըլլայ, հակառակ անոր որ Լիբանանի պատճառաւ յարաբերութիւնները լաւ չեն: Բայց, Սեպտեմբերին, սուրիացի բանագնացներ հանդիպում ունեցած են Իսլամական Բանակին պատասխանատուներուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թոնի Պլէր կարճ այցելութիւն մը կատարած է Իսրայէլ, ապա անցած է Պաղտատ: Մտադիր է «միջազգային հանդիպում մը» կազմակերպել Լոնտոն, Փետրուարի սկիզբը (ՄԱԿ, Ա.Մ.Ն, Եւրոպա եւ Ռուսաստան) Իսրայէլ – Պաղեստին հարցին շուրջ: Թ. Պլէր 2003ին ալ նման փորձ մը ըրած էր եւ միչտ կ'ուզէ «կամուրջ»ի դեր կատարել երկուքին միջեւ:

Վվ. ՊՈՒՏԻՆ Համպուրկ գացած էր եւ յայտարարած Շրէօտէրի որ Ծննդեան նուէր մը կը բերէ, այլ խօսքով հատու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎՐԻՊԱԿ

Այսօրուան թերթիս ներսի էջերու քուակները պէտք է ըլլայ՝ ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24:

ՆՈՐ ԼՈՒՐԵՐ «ԱՐՄԵՆԻԿՈՒՄ»Ի ՄԱՍԻՆ

Սիտայլ բուժումին համար Հայաստանի մէջ գտնուած դեղը սկիզբի չրջանին ոչ հետաքրքրութիւն արթնցնելէ ետք ընթացիկ բաներու կարգը անցաւ, կամ բաղմութիւններէն մոռցուեցաւ: Ճիշդ է որ այժմէականութիւնը իր ամէն օր նորոգուղ նորութիւններով ամէնէն զգայացունցն ալ, հետաքրքրականն ալ անկիւն մը կը չպրտէ: Եւ ըսել որ Արմենիկումի պարագան ազգային որքա՛ն կարեւոր հպարտութեան ալ առիթ էր: Անոր գիւտը, մանաւանդ անով բուժուղ հիւանդներու մասին լուրերը վառ պահեցին հետաքրքրութիւնը ու լուրջ յոյսեր ալ ներչնչեցին: Ի՞նչ հրաշալի բան պիտի ըլլար երբ աշխարհի վրայ ոսմբի պէս պայթէր լուրը թէ փոքրիկ Հայաստանի մէջ գտնուած էր դարուն մեծագոյն չարիքին դարմանը: Հրաշալի՝ թէ՛ համբաւի, թէ՛ տնտեսական առումով:

Խանդավառութի՛ւնը անհամեմատական էր, թէ գիւտին ինքնահաստատումին համանակ տալու մոռցանք: Բայց ժամանակով լուրերն ալ ցանցառեցան ու հետաքրքրութիւնները դարձան ուրիշ ուղղութիւններու: Երբեմն հայաստանեան մամուլը լուրեր կու տար Արմենիկումով բուժուղ ոուս երիտասարդին մասին որուն վիճակը կ'ըսուէր թէ կը բարելաւէր. յետոյ նիւթ եղաւ դեղագործական, գիտական աշխարհին մրցակցութիւնները որոնք դիւրին դիւրին թոյլ պիտի չտային որ այնքան տարածուն չարիքի մը դարմանին հասցէն Հայաստանի նման փոքր երկիր մը ըլլար: Իսկ մէկոց մը ետք ալ լուրեր չրջեցան թէ ոուս հիւանդ երիտասարդը մահացած էր: Աւտոր վրայ չատերու մտքին մէջ արմատացան կասկածները թէ Արմենիկումն ալ կատակի պէս բան մըն էր ու չրջանը աւարտած:

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Նոյ. 30ի թիւին Ա. էջէն դեղին մասին նոր նոր տեղեկութիւն տրուած է: Գրութեան խորագիրով կ'ըսուի. «Արմենիկումը փորձում է Եւրոպա մտնել»:

Դեղին գիւտէն այսօր անցած վեց տարին փորձարկումի չրջան կը կոչուի: Ծրագրին ղեկավարները վերջին տարիներուն առաւել կարեւոր համարած են բուժումի դիմած առաջին 152 հիւանդներուն վիճակին հսկողութիւնը: Անոնք բոլորն ալ թէ՛ ֆիզիքապէս, թէ՛ հոգեպէս իրենք զիրենք աւելի լաւ կը զգան, բնականոն կեանքով կ'ապրին, կ'աշխատին: Իսկ այն ոուս երիտասարդը որ առաջին դիմողներէն էր ու բուժում ստացողներէն, մեռած չէ, երկու ամիս առաջ աղջիկ զաւակ մը ունեցած:

Արմենիկումի պատասխանատուներէն Լեւոն Գէորգեան պատասխանելով Անահիտ Հայթայեանի հարցումներուն, կ'ըսէ թէ տեղեակ են նոյն երիտասարդին՝ Կոլեսնիկովի մահուան մասին չրջող տարածայնութիւններուն, բայց կը հաստատէ թէ աշխարհին փաստը տրուած է որ այնքան ծանր հիւանդութենէ ետք կարելի է առողջ զաւակ ունենալ, քանի որ նորածինը արեան առաջին քննութիւններու համաձայն սիտայէ վարակուած չէ:

Երեւանի կեդրոնը դիմող հիւանդները որոնց մէջ ծանր պարագաներ ալ եղած են, մշտական հսկողութեան տակ կը գտնուին: Ամէն տարի իրենց գտնուած երկրին մէջ, կամ Երեւան երթալով քննութենէ կ'անցնին: Վեց տարին քիչ ժամանակ չէ, կ'ըսէ Լ. Գէորգեան ու բոլորն ալ լաւ վիճակի մէջ են, կ'աշխատին:

Ինչ կը վերաբերի նոյն փորձարկումը ուրիշ երկիրներու մէջ ալ կատարելու հեռանկարին, ան կ'ըսէ թէ վերջերս Գոնկոյէն Արմենիկումին հինգ տարուան գործածութեան իրաւունք տրուած է: Նախ տարի մը թոյլատրած են, յետոյ արդիւնքներէն քաջալերուած, հինգ տարուան բարձրացուցած են: Նոյն արդիւնքը կը սպասուի Զամպիայէն ու Լիպերիայէն:

Ռուսաստանի մէջ նոյն ընթացքը սկիզբը դիմադրութեան բախած էր, բայց բուժումի փորձարարական չրջանէ մը ետք յոյս կայ որ մինչեւ տարեվերջ հոն ալ դեղը պաշտօնապէս արձանագրուի: Հասկընալի է որ անկէ ետք ՀԱՊ-ի միւս երկիրներուն համար ճամբան բացուած կ'ըլլայ: Հնդկաստանի մէջ ալ 32 հիւանդ Արմենիկումով բուժումի չրջան անցուցած են, չատ խրախուսիչ արդիւնքներով ու Լ. Գէորգեան յոյս ունի որ մինչեւ տարեվերջ հոն եւս ժամանակաւոր արձանագրութիւն ունենայ դեղը:

Աչխատանք կը տարուի Եւրոպա մուտք ապահովելու համար ալ: Կը սպասուի որ փորձարկումը թոյլատրուի Յունաստան, Պելժիա, Անգլիա: Լուրջ բանակցութիւններ կան Թուրքիոյ հետ ալ ուրկէ արդէն երեւան դիմողներ եղած են բուժուելու: Անցեալ տարուան ընթացքին Թուրք մամուլը եւս արձագանգեց բուժումին դրուած յոյժողութեան, հիմնուելով Թուրք հիւանդի մը ստացած դրական արդիւնքին:

Հարցազրոյցով տրուած հետաքրքրական տեղեկութիւն մըն ալ այն է որ նախկին Խորհ. Միութեան, Արեւելեան Եւրոպայի մէջ Հայաստան միակ երկիրն է ուր սիտան կը բուժուի պետական յատկացումի չնորհիւ: Այս տարի կառավարութիւնը 50 միլիոն դրամ յատկացուցած է հիւանդ 50 Հայաստանցիի բուժումին: Ամէն մէկը չորս անգամ 6-7 օրուան բուժում ըստացած է Արեմնիկումի յատուկ բուժարանին մէջ ու բարձրորակ սնունդ: Ցետոյ կանոնաւոր ստուգումներու ենթարկուած են: Այսօր այդ խումբին բոլոր անդամներն ալ առողջացած են:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստան, ուր կրնայ ապրող սիտայէ վարակուած Հայերու, անոնք նոյն բուժումէն կարենալ օգտուելու համար պարտին որոշ վճարում մը կատարել:

«Անցած վեց տարուան ընթացքին քանի՞ հիւանդ բուժուած է Արեմնիկումով» հարց կու տայ Ա. Հայթայեան. Լ. Գէորգեան կը պատասխանէ թէ մինչեւ առաջին 500ը հաշիւը պահած են, բայց այսօր չի գիտեր ստոյգ թիւը: Ներկայիս մանրամասն հաշուեստուութիւն կը պատրաստեն Առողջապահութեան համաչխարհային կազմակերպութեան ներկայացնելու թէ ո՛ր երկրին մէջ, քանի՛ հիւանդ Արմենիկումով բուժուած է: Անկարելի չի համարուիր որ նոյն կազմակերպութիւնը այլ երկիրներու օգնելու համար իրենցմէ Արմենիկում գնէ:

Վերջին հարցումով զրուցավարը նիւթ կ'ընէ հայկական դեղին գինը որ նուազ է աշխարհի մէջ գործածուող ուրիշ դեղերէ, բուժումի տարբեր միջոցներէ: Լ. Գէորգեան յարմար չի դատեր տակաւին այդ մասին խօսիլ: «Դեռ ինքներս էլ չգիտենք թէ ի՛նչ գնով կը վաճառենք» կ'ըսէ: Կ'անդրադառնայ այդ ախտին համաչխարհային բնոյթին, իսկ կեանքերուն: Համաճարակին սկիզբէն մահացած չուրջ 31 միլիոն հիւանդին մէկ հինգերորդը երախաները կազմած են: «Իսկ մեզ յաջողուել է ամենաարդիւնաւէտ ու ամենաանվնաս դեղն ստեղծել» կ'ըսէ: Ու յանկարծ, գիտականին, անտեսականին փոխ կը միջամտէ մարդասիրականը: Իրենք տարուած աչխատանքը որպէս միայն գործի աչխարհի գործունէութիւն չեն դիտեր, այլ նաեւ որպէս մարդկութեան օգտակար ըլլալու միջոց: «Մեր երկրին ժամանակին չատ են օգնել: Ի՞նչ կայ որ դուցէ այնպէս ստացուի որ 1-2 տարի չատերին անվարձահատոյց օգնենք» կ'ըսէ:

Ուշագրաւ է վերջին նչումը: Ամբողջ աչխարհի առողջապահութեան պատասխանատուները զբաղեցնող չարիքին դարմանը գտնել, համբերութեամբ տանիլ աչխատանքը, բուժել, հանդուրժել մրցակցութիւններու, թերահաւատութիւններու եւ ցանկալի արդիւնքին յանգիլ, ճանաչում գտնել, արտօնուիլ, ապա յիշել աչխարհին մեր երկրին բերած օգնութիւնը ու նիւթ ընել 1-2 տարի ձրի բուժելու հեռանկարը:

Հայկական ռոմանթիկութի՞ւն, թէ լուրջ դռան հարց մը համեմելու կատակ...

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՑԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ» ԿԱՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ-ԴԱՇՏԵՆՑ ՇՓՈԹ ՄԸ

Շատ տեղին էր ընտրութիւնը, քանի որ Ու. Սարոյեանի խաղով ձեւով մը կը չարունակուէր նախորդ ներկայացումով տրուած Համատեղի «Հայաստանի լեռներու սրնդահարը» թատերդութեան թեմանը. առկէ զատ, հեղինակը կը ներկայանար զուտ հայկական նիւթով ամբողջական գործով մը:

«Խաղողի Այգին» եւս նախորդին պէս նիւթ կ'ընէ Ամերիկա հաստատուած Արեւմտահայերու դժուար կեանքը, զայն դիմագրաւելու համար համերաչխութիւն – լաւատեսութիւն - սէր եռանկիւնին դրամագլուխը: Երեք սերունդ խմբող ընտանիք են Թորգոմեաններ որոնք այդեպանութեամբ կը ճգնին իրենց այսօրն ու վաղը ապահովել: Սակայն ամերիկեան դաժան չուկային օրէնքներն ու գաղթական Հայուն բարեմիտ աչխատասիրութիւնը հանդիպմանն վայր գրեթէ չեն ունենար. Թորգոմեան ընտանիքը չի կրնար գնած այգիին մասնավճարները ատենին տալ ու կը պարտաւորուի մեծ վնասով ծախելու իր կեանքին միակ ապաւէնը:

Հարցը հոն էր որ թատերդութեան անդրէրկն ընդգիծը, ինչպէս բացատրեց Արբի Ճոլհաննիսեան, չկայ, հրատարակուած ալ չէ ու ներկայացումին համար գործածուած էր Աչխիկ Դաշտենցի թարգմանած տարբերակը: Ու այդ տարբերակին երկուքուկէս ժամ տեւող երկարութեան մէջ յայտնի կ'երեւէր որ թարգմանիչը միայն բնագիրը թարգմանելով չէ գոհացած, հեղինակային որոչ ներդրում ալ կատարած է գործին: Ու մէջտեղ եկած է անհարկի ծանրաբեռնուած, երկարած թատերդութիւն մը: Աւտով հանդերձ, դերակատարներու յաջող կազմ մը կրցաւ չակարացնել խաղին թափը. ուշագրաւ էր դերխաւրաբար ընտանիքին պապիկին դերով Արսէն Այնթապլեան որ կը խօսէր Բաղէշի բարբառով: Իրեն, մնացուններէն Ժիրայր Զոլաքեանի, Վահրամ Աժդերեանի ու Վետա Պայվէրտեանի հետ մնացեալ դերերը մարմնաւորուած իէն չատ երիտասարդներու խումբէն որ այլեւս կանոնաւոր մասնակցութիւն կ'ունենայ այս ընթերցումներուն. այդ խումբէն անսպասելի ընթերցումով ու նաեւ ներկայացումին պահանջած չափի խաղարկութեամբ առանձնացաւ Մեւան Մխնասեան որ կը մարմնաւորէր Թորգոմեան ընտանիքին մանչ զաւակը: Նոյնքան երկար դերով նորն յայտնութիւնը արձանագրեց Մարալ Քերովբեան որ այլեւս մընայուններէն դարձած է խումբին: Այս անգամ աւելի փոքր դեր մը ունէին Անահիտ Փիլիպոսեան եւ Վահան Քերովբեան: Ցաջող տիպար մըն ալ կը մարմնաւորէր Նազարէթ Գուլումճեան չուէտացի ծերուկի մը դերով: Բեմական գործողութիւններուն ընթերցումը կ'ընէր Աստղիկ Շինկիթեան, փոքրերը, ինչպէս միչտ, վարած էին Ա. Ցովհաննիսեան եւ Ժ. Զոլաքեան: Ներկայացումին վայրը նորէն Փասիզի Ուսանողական ոստանի հայկական տան սրահն էր, թուականը Դեկտեմբեր 19 կիրակին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՈՉ ԹԷ ԱՅՍ ՏԱՆԸ, ԱՅԼ ԱՅՍ ՎԱՅՐՈՒՄ ԱՊՐԵԼ Է...

Անցած տարի, երբ Նալբանդեան 96 հասցէում գտնուող այն տունը, որտեղ 1926-37 թթ. ապրել է հայ ականաւոր գրող Ակսէլ Բակունցը, սկսեցին քանդել, արձագանգողներից առաջին մէկը «Ազգ» օրաթերթը եղաւ: Տանտէրերի վարձմութեան այդ խարխլուած կառոյցի վերաբերեալ ժամանակին ողջամիտ մտայղացում կար վերածել Ա. Բակունցի տուն-թանգարանի, սակայն, ցաւօք, չիրականացաւ ֆինանսների բացակայութեան պատճառով: Տարիներ յետոյ, երբ չէնքը գնած մի անձնաւորութիւն սկսեց քանդել կառոյցը, հարցին հասարակական հնչեղութիւն հաղորդեց «Գրական Թերթ»ը՝ բողոքի ձայնն ուղղելով քաղաքային իչխանութիւններին: Այսօր արդէն յիշեալ հասցէում հիմնաւորապէս վեր է խոյանում մի՝ առայժմ եռայարկ չինութիւն, որում անցեալի հետքն ի սպառ բացակայում է՝ ի հարկէ, պայմանաւորուածութեամբ հասկանալի, պահպանելով չէնքի պատին փակցուած յուչատախտակը եւ չէնքի մօտ քաղաքապետարանի դրած բակունցեան արձակի գրնգացող տողերով արձանագրուած կարմրաւուն յուչաքարը:

Մեր հրապարակումների եւ բողոքների հերթական «հետեւանքը» բնակելի այս նոր չինութեան գոյութիւնն է. վերոգութիւնը սա է, իսկ Թողած յուչատախտակն ու յուչասիւնը ընդամէնը ազօտ յիչողութիւն են Բակունցի ապրած օրերի:

Նման մշակութային, գրական եւ պատմական բազմաթիւ արժէքներ չատ կը լինեն, որոնք անտէրութեան մատնուած կորչելու-գնալու են, որովհետեւ պետական մօտեցում եւ չահագրգռութիւն այս հարցում չկայ, քանի դեռ պետպիւտճէն հաստատող մեր ազգայինժողովականներից ոչ մէկի մտքով չի անցել եւ չի անցնում նման արժէքների պահպանութեան համար առանձին յատկացումներ անել:

Միջանկեալ, նկատի ունենանք, թէ որքան դրամ է գուր տեղը մսխւում անմիտ բաների վրայ եւ կամ օր-օրի հարստացող կազինօների, սնկի պէս բուսնող ճաչարանների ու պառէրի տէրերի համար որոշակի գումարներ յատկացնելը ինչ մեծ բան է, որ վերականգնելու եւ կառոյցը տուն-թանգարանի վերածելու համար՝ իբրեւ հոգու տուրք 37ի ողբերգական դէպքերից մեր ամենապայծառ մտաւորականի, ազնուագոյն գրողի յիչատակին: Սակայն սրտցաւութեամբ եւ նման դիտակցութեան բացակայութեամբ այս առաջարկն առնուազն միամտութիւն է:

Այսօրուայ մեր կորսուղ յիչողութեանն ու երախտագիտութեանն ի պատասխան վաղը հարուածներ ստանալիս մանկամարտ յիմարի պէս զարձեալ զարմանալու ենք, թէ մենք ինչ էինք արել, որ պատժուեցինք:

Իսկ չէնքի դիմահայեաց պատին փակցուած յուչատախտակի գրութիւնը սրբագրութեան կարիք ունի. որովհետեւ Ակսէլ Բակունցն տպրել է ոչ թէ այս տունը (այն որպէս այդպիսին գոյութիւն չունի), այլ՝ այս վայրում:

Այսպէս՝ չաղախապատ մետաղակառոյցների տակ օր-օրի թաղւում են մեր յիչողութիւնները:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ազգ», երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՌԱՄՍԵԱՑ

Թիւ 9, Սեպտեմբեր 2004

Թ ե հ ր ա ն

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՛Վ Կ՚ԵՐԹԱՑ ՓՈՒԷԱՐԿԵԼՈՒ ԻՐԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

Հակառակ Ամերիկացիներուն ժողովրդավարութեան, անկախ մնակալութեան հաստատումներուն, մեծ սպասումներ կապուած չեն Իրաքի Յունուար 30–ի ընտրութեան: Ընդհակառակն, աւելի տարակոյսն է կարծիքը որ այդ ընտրութիւնը պիտի նմանի Ս. Հիւսէյնի անկումի նախորեակին կատարուած հանրաքուէին որ տարուած էր իսկին ի նպաստ 100% արդիւնքով: Մանաւանդ ոչ ընտրութիւնը հարցը որ նոր Իրաքի մը յարերն ու անկախութիւնները պիտի մասնաւորէ, ո՛չ ժողովրդավարական, ոչ ալ ժողովրդական ներկայացուցչութիւն մը պիտի ըլլայ: Աւտոր համար կը բաւէ դիտնալ Ֆալուճայի, Ռամատիի, կամ Մուսուլի նման շրջաններու բնակիչներուն ապրածները, տրամադրութիւնը: Այդ վայրերուն մէջ յաճախակի են յարձակումները, կոտորածները ու մարդիկ հասկնալի է որ ոչ մէկ փափաք կ՚ապրատայտեն երթալ, իրենց քուէն գործածելու: Այլ հարց թէ ո՛վ ընտրելի պիտի ըլլայ: Ֆալուճայի կղերականներէն եաք ամերիկեան զօրաբաժինները յայտարարեցին թէ ձերբակալած ու բանտարկած են մօտ 1600 մարտիկներ ո. րոնց մէկայն 30ը իրաքցի չէր: Այս մէկն ալ նոր սուտ մըն էր որ կ՚աւելնար առաջին երկուքին: Ամերիկացիները զանգուածային թնաջնջումի զէնքեր գտնելու վտահութեամբ ճամբայ չէի՞ն եղած: Յետոյ ալ պնդած էին Սատամի վարչակարգին Ալ Քաիտայի հետ կապերուն մասին: Իսկ նորնոր իրաքեան կառավարութիւնը եւ ամերիկեան ուժերը կը յայտարարէին թէ Ֆալուճայի ապստամբութիւնը օտար խմբաւորումներու գործն էր և անոր համար պէտք էր նշմարել Զարքաուին եւ հաւատարիմները: Իսկ այդ բոլորէն ոչ ոք իրաքցի էր:

Երկրին այդ մասը «մահուան եռանկիւնը» կը կոչուի. բնակչութեան մեծամասնութիւնը սիւննի է: Իսկ եթէ նոր Իրաքի նպատակն է տարբեր ազգութիւններն ու կրօնքները համախմբող վարչակարգ մը ունենալ, ի՞նչպէս պիտի իրականանայ ատիկա ընտրութենէ մը եաք որուն երկրին ընկերային մեծ ադոյն խումբերէն մէկը պիտի չմասնակցի:

Կարելի՞ է երեւակայել թէ ինչ պատկեր կը պարզէ Իրաքը այս ընտրութենէն եաք: Ուաշինկթըն կը պնդէ թէ երկրին ապահովութիւնը ամէնէն կարեւորն է ու որեւէ գնով, նոյնիսկ զէնքերու կրակին տակ ու հակառակ իրաքցիներու մէկ մասին պոյքոթ–ին ան տեղի պէտք է ունենայ: Պատասխանատուներ Նահարայ Համաֆէլտ ալ կը կրկնէ թէ անպատեհ չի նկատեր որ ապահով նկատուած վայրերու մէջ ընտրութիւնը տեղի ունենայ, իսկ մնացեալներուն մէջ՝ ոչ: Այս կեցուածքին արուեստիք միակ մեկնաբանութիւնը այն կ՚ըլլար, մէկդի ձգելով Իրաքը մասնատելու նպատակ մը, թէ ձ. Պուշ կ՚ուզէ անպայման բան մը ընել յաջողած ըլլալ, մոռնալով ենթարկուած պարտութիւնները:

Ինչ կը վերաբերի Պաղտատի կառավարութեան, ան ալ Ազգային խորհուրդի չատ մը անդամներուն Ֆալուճայի գործողութիւն կ՚ըլլար:

Ժողով կար նաեւ այդ կիրակի օր: Իրլանդան ծովեզերեայ պարտէզը օդի առջեւ նստած էին Տավուտեան եւ Գըլճեան ամիրանները, Յակոբ եւ Յովսէփ Թնկըրեան եղբայրները: Ժողովին հինգերորդ անդամը էր Պօղոս Մարուչ վարդապետ, որ սակայն հակառակ ստիպումներուն օդի չէր ուռած:

Այս ժողովին չէին հրաւիրուած առհասարակ պահպանողական եւ չափաւոր նկատուածները, որոնց մէջ էին անշուշտ Տիւզեանները: Չէին հրաւիրուած նաեւ արբայականները: Ժողովը խիստ գաղտնի էր եւ կը ձգտէր Պէշճեանի ծրագիրը խոնդարելով կաթոլիկները Հայոց Պատրիարքարանի իշխանութենէն բոլորովին անջատելու: Դիւրին չէր իրենց գործը, մանաւանդ անոր համար որ միւս կողմը կար պետութեան կատարեալ վստահութիւնը վայելող Պատրիարք մը, որ չափաւոր ծրագիրներով գործի սկսած էր եւ Սուլթանին վստահութեան արժանացած Սամիրա մը:

Երբ Տավուտեան ամիրա այս մասին իր տեսակէտը կը պարզէր, Յովսէփ Թնկըրեան անոր խօսքը կտրեց.

– Պատրիարք մատրիարք բան չեն կըրնար ընել: Մեր միակ դժուարութիւնը Գադաղն է: Միշտ զինքը գտած ենք մեր դէմը եւ այսօր ալ նոյնը կ՚ըլլայ:

Գըլճեան ամիրա ընդմիջեց.

– Ձեմ դիտեր թէ ի՞նչ է մեր այս ժողովին օրակարգը, բայց ես լաւ դիտեմ թէ Գադաղ առողջ դատողութեան տէր մարդ է եւ հետեւաբար երբեք վճռական չի կրնար ըլլալ որեւէ օրինական ձեռնարկի: Ինք կաթոլիկութեան թշնամի չէ: Տիւզեաններու երախտաւորեալն ու բարեկամն է, միշտ անոնց հետ է եւ անոնց մէջ ճանչցած կաթոլիկ կրօնաւորներուն հանդէպ միշտ յարգալիր վերաբերում ունեցած է:

– Ձէ՛ սա մարդիկը, պայրացաւ Թնկըրեան, դուն Տիւզեաններդ կաթոլիկ մի նկատեր, անոնց ինչ ըլլալը յայտնի չէ, իսկ անոնց տան մէջ Պէշճեանի հանդիսացած բոլոր կրօնաւորներն ալ առանց խորութեան արբայականներ են:

– Եթէ գոլէճական ըլլային, Պէշճեանի դիրքը նոյնը կ՚ըլլար:

(Շար. 61)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՒՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 21ին կրօնական ու աշխարհիկ հանդիսութիւններով նշուած է Գալֆայեան տան 138րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Մեսրոպ Պատրիարքի: Կրօնական արարողութիւններու աւարտին, Պէշճեան ամիրա սրահին մէջ սարքուած են սիրոյ սեղանները: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Ժապլին էրմէն, որ յանուն Գալֆայեանի ողջունած է ներկաները, ապա Գալֆայեան տան խնամակալութեան տեղեկագիրը ներկայացուցած է ատենապետ Տանիէլ Անթիքաճեան, որ պիւտճէի մասին տեղեկութիւններ փոխանցած է, հրաւիրելով ներկաները որ իրենց բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը բերեն: Գործադրուած է պեղարուեստական զողտրիկ յայտագիր մը, որու ընթացքին կատարուած է նաեւ հանդանակութիւն մը սեղանէ սեղան, եւ առաջին անգամ ըլլալով պիւտճէն գրեթէ ամբողջութեամբ հաւաստարակչուած է: Հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը:

*
**

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐ (Գանատա) իր անդրանիկ այցելութիւնը կատարած է Դեկտ. 3 – 6, Գանատայի թեմի առաջնորդ Ծաժակ Աբգ. Ծակոբեան, ընկերակցութեամբ Ազգային Վարչութեան փոխ ատենապետ Ցարութիւն Մարզարեանի: Դեկտեմբեր 4ին, Առաջնորդը զանազան տեսակցութիւններ ունեցած է զաղութի պատասխանատու անձերու հետ: Կիրակի, Դեկտ. 5ին, պատարագած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Եկեղեցական արարողութենէն եաք, Ծաժակ Արքեպիսկոպոս եւ իր ընկերակիցները առաջնորդուած են եկեղեցւոյ սրահը, ուր օրհնած է ՀՕՄ-ի Ազգ. Չարաթօրեայ վարժարաններու նորակառոյց երեք չէնքերը, որոնց բարերարներն են Մարտիկ եւ Մըկրտիչ Ճորճէզեան եղբայրները: Ապա, տեղի ունեցած է ճաշ մը: Յաջորդաբար խօսք առած են Հ.Օ.Մ.ի Ազգ. մասնաճիւղի ներկայացուցիչ Այնա Դեղարպեան, Հ.Ց.Դ. Սիմոն Վրացեան կոմիտէի ներկայացուցիչ Վահէ Անտոնեան, Հ.Ց.Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ժիրայր Զաքարեան: Հանդիսութիւնը փակուած է «Կիլիկիա» երգով:

*
**

Ս. ԳԱԲՐԻՆԶԻ (Գանատա) Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյ. 21ին, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Անդրանիկ Կոմիտէին, նչուած են Հ.Ց.Դ.ի 114րդ տարեդարձը եւ տեղւոյն կոմիտէութեան 98ամեակը: Օրուան հանդիսավարը եղած է Անդրանիկ Կոմիտէութեան հերթապահը՝ Սեպուհ Թոքաճեան որ բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ խօսելու հրաւիրած է Ցակոբ Ճանպազեանը (Թորոնթոյէն): Ան ամբողջացուցած է Հ.Ց.Դ.ի հիմնադրութեան օրերու պայմաններուն, Հայ ժողովուրդի պատմութեան ամենածանր իրավիճակներէն մին չեղ օրը: Պաշտօնական այս բաժինին յաջորդած է ճաշ մը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ԵՐԵԿՈՑԹԸ ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Մասոնիք» թատերասրահին մէջ, Նոյ. 20ին տեղի ունեցած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին երեկոյթը: Բացումը կատարած է «Գըռուղեան – Զաքարեան – Վասպուրական» դպրոցի տնօրէնուհին Օլիա Ենիգոմչեան, շնորհակալութիւն յայտնելով պարախումբին, որ ընդունած էր սիրայօժար եղոյթի ունենալ ի նպաստ վարժարանին: 32 պարողներէ ու պարուհիներէ բաղկացած խումբը ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական 22 պարեր, ղեկավարութեամբ Սիւզի Բարսեղեան-Դարբինեանի եւ Եղիա Հաչօլեանի: Երեկոյթի յայտագրին մասնակցած է նաեւ վարժարանին «Ճպուռ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սարգիս Փանոսեանի:

*
**

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՍԱՆ ՖԵՐՆԱՆԴՈ ՀՈՎԻՏԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 25ԱՄԵԱԿԸ

Լինկլնոյլ Ֆերահեան վարժարանի «Ասեղտիսեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20ին նչուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Սան Ֆերնանտօ Հովիտի «Մասիս» մասնաճիւղին 25ամեակը: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Յայտագիրը վարած է Րաֆֆի Սարգիսեան, իր խօսքին մէջ նչելով որ մասնաճիւղը ներկայիս ունի 908 անդամ-անդամուհիներ: Մասնաճիւղի վարչութեան խօսքը փոխանցած է ատենապետը՝ Վազէ Պէրպէրեան, որ մասնանչելէ եաք մասնաճիւղին յաջողութիւնները, աւելցուցած է. «Արեւմտեան Ամերիկայի երկրորդ բազմանդամ մասնաճիւղին կը մնայ ամբողջացնել հրամայական պահանջ մը, որ է՝ ունենալ մեր անձնական մարզադաշտն ու համալիրը այս դպրոցի կողքին, որպէսզի բաւարարվին մեր զաղութին կարիքները յաջորդ 25ամեակին»: Շրջ. Վարչութեան հնորհաւորանքները փոխանցած է Օշին Ցարութիւնեան, զօրակցութեան կոչ ուղղելով ներկաներուն, որպէսզի իրականացնեն մասնաճիւղին ծրագիրը: Ցիշատակի նուէրներ յանձնուած են 25 քոյրերու եւ եղբայրներու, որոնք անցեալին ղեկավար դերեր ստանձնած են մասնաճիւղին մէջ: Հանդէս եկած է երգիչ Ցարութ Փամպուքճեան:

*
**

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ 30ԱՄԵԱԿԸ

Մոնթեպելլոյի Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյ. 20ին նչուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղին 30ամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը Նազարէթ Ծատուրեան: Վարչութեան խօսքը փոխանցած է ատենապետ Կարօ Տէմիրճեան: 30ամեակը յատուկ յուշանուէրներով շրջագրաւած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի Լոս Անճըլըսի, Կլենտէյլի «Արարատ» եւ Փասատինայի «Ազատամարտ» մասնաճիւղերու վարչութեանց ներկայացուցիչները: Հանդէս եկած է երգիչ Գառնիկ Սարգիսեան: Եղած են նուէրներ ի նպաստ մասնաճիւղին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՉՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՉՃԵԱՆ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԴԱՐՁԵԱԼ ԴԱՒԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Մօտաւորապէս տարի մը սպասել պէտք եղաւ: Ենիչէրիներուն խրտուիլը, պետական կարեւոր անձերու ապարանքներուն դէմ անոնց գործած յարձակումները, աւելի վերջ Ենիչէրիներու բնաջնջումը երկրին մէջ անդրանական կացութիւն մը ստեղծած էր:

Անդորրութիւնը կատարեալ էս հաստատուելէ վերջ, Պէշճեան օր մը այցելեց Պատրիարք սրբազանին:

–Ես, Սրբազան հայր, վերջապէս եկաւ ժամանակը որպէսզի սկսինք մեր ձեռնարկին: Ուզեցի գործի սկսելէ առաջ կըրկին առնել ձեր հաւանութիւնը:

Պատրիարքը առանց երկմտելու կրկին տուաւ իր հաւանութիւնը:

Պէշճեան նախ Գուրուչէմէ գնաց Տիւզեաններու բնակարանը: Պէշճեան հոն միշտ ընտանիքի անդամ ըլլալով կ՚ընդունուէր:

–Բարի եկաք Ցարութիւն, ըսաւ Միքայէլ Տիւզեան: Այս ո՞ր հովը փչեց: Դուն քիչ անգամ այցելութիւն տալու համար մինչեւ հոս կու գաս: Ըսէ խե՞ր է այցելութիւնդ:

Պէշճեան պարզեց իր ծրագիրը: Տիւզեաններդը միշտ չափաւորութեան կուսակցի էին:

–Գաղափարդ հիանալի է, ըսաւ Միքայէլ Տիւզեան:

–Ուրախ եմ որ գաղափարը ձեզ հաճելի թուեցաւ: Եթէ ճիշտ կը գտնես այս ծրագիրը, ուրեմն ինծի օգնեցէք դուն եւ եղբայրներդ, որպէսզի կաթոլիկ մեծամեծներուն հաղորդենք զայն եւ առնենք իրենց հաւանութիւնը:

Քանի մը օր վերջ կաթոլիկ մեծամեծները գրեթէ բոլորն ալ ծրագիրը ընդունած էին:

–Փոխանորդի ընտրութիւնը չուտով պիտի կատարենք, ըսաւ օր մը Միքայէլ Տիւզեան, Պէշճեանի:

Կաթոլիկներու մէջ սակայն ընտրելիին մասին տարակարծութիւն կար: Աբբայականները կ՚ուզէին փոխանորդ ընտրել Անտոն Նուրիճան վարդապետը, իսկ գոլճականները Թեկնածու ցոյց կուտային Պօղոս Մարուչ վարդապետը: Բայց ոչ մէն եւ ոչ ալ միւսը կարելի եղաւ ընտրել:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Վոսփորի ասիական եղերքի գեղածիծաղ արուարձաններէն Գանտիլլիի մէջ Թընկըրեան ամիրաները ունէին ծովեզերեայ գեղեցիկ ամարանոց մը: Փոխանորդի ընտրութեան պայքարի օրերուն այդ ամարանոցը յաճախ ժողովներու կեդրոն կ՚ըլլար:

Ժողով կար նաեւ այդ կիրակի օր: Իրլանդան ծովեզերեայ պարտէզը օդի առջեւ նստած էին Տավուտեան եւ Գըլճեան ամիրաները, Յակոբ եւ Յովսէփ Թնկըրեան եղբայրները: Ժողովին հինգերորդ անդամը էր Պօղոս Մարուչ վարդապետ, որ սակայն հակառակ ստիպումներուն օդի չէր ուռած:

Այս ժողովին չէին հրաւիրուած առհասարակ պահպանողական եւ չափաւոր նկատուածները, որոնց մէջ էին անշուշտ Տիւզեանները: Չէին հրաւիրուած նաեւ արբայականները: Ժողովը խիստ գաղտնի էր եւ կը ձգտէր Պէշճեանի ծրագիրը խոնդարելով կաթոլիկները Հայոց Պատրիարքարանի իշխանութենէն բոլորովին անջատելու: Դիւրին չէր իրենց գործը, մանաւանդ անոր համար որ միւս կողմը կար պետութեան կատարեալ վստահութիւնը վայելող Պատրիարք մը, որ չափաւոր ծրագիրներով գործի սկսած էր եւ Սուլթանին վստահութեան արժանացած Սամիրա մը:

Երբ Տավուտեան ամիրա այս մասին իր տեսակէտը կը պարզէր, Յովսէփ Թնկըրեան անոր խօսքը կտրեց.

– Պատրիարք մատրիարք բան չեն կըրնար ընել: Մեր միակ դժուարութիւնը Գադաղն է: Միշտ զինքը գտած ենք մեր դէմը եւ այսօր ալ նոյնը կ՚ըլլայ:

Գըլճեան ամիրա ընդմիջեց.

– Ձեմ դիտեր թէ ի՞նչ է մեր այս ժողովին օրակարգը, բայց ես լաւ դիտեմ թէ Գադաղ առողջ դատողութեան տէր մարդ է եւ հետեւաբար երբեք վճռական չի կրնար ըլլալ որեւէ օրինական ձեռնարկի: Ինք կաթոլիկութեան թշնամի չէ: Տիւզեաններու երախտաւորեալն ու բարեկամն է, միշտ անոնց հետ է եւ անոնց մէջ ճանչցած կաթոլիկ կրօնաւորներուն հանդէպ միշտ յարգալիր վերաբերում ունեցած է:

– Ձէ՛ սա մարդիկը, պայրացաւ Թնկըրեան, դուն Տիւզեաններդը կաթոլիկ մի նկատեր, անոնց ինչ ըլլալը յայտնի չէ, իսկ անոնց տան մէջ Պէշճեանի հանդիսացած բոլոր կրօնաւորներն ալ առանց խորութեան արբայականներ են:

– Եթէ գոլէճական ըլլային, Պէշճեանի դիրքը նոյնը կ՚ըլլար:

(Շար. 61)

(Շար. Ա. էջէն)

ցումը, ժամանակէն առաջ, Ռուսաստանի պարտքին: Շրէօտէր հաստատած է սկզբունքը, բայց ոչ մէկ մանրամասնութիւն կայ գործողութեան մասին: Պուտին յայտարարած է նաեւ Կովկասի մասին, թէ պատրաստ է գործակցելու եւրոպացի գործընկերներու հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը երկօրեայ պաշտօնական այց մը կատարած է Դամասկոս: Կողմերը ստորագրած են ազատ տնտեսութեան համաձայնագիր մը, ապա նիւթ եղած են չրջանային հարցեր: Թ. էրտողան եւ սուրիացի պաշտօնակիցը Ն. Օթրի հասարակաց կեցուածք արտայայտած են քրտական Գոնկրա-Կէլ կազմակերպութեան հանդէպ: Թուրքիոյ վարչապետը վերջերս ԱՄՆ նախագահէն պահանջած էր որ զինեալ այդ խումբը չէզոքացուի Իրաքի մէջ:

ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովը, Դեկտ. 21ին, քանաձեւ մը քուէարկած է, ուր կը դատապարտուի մարդկային իրաւանց վիճակը Իրանի մէջ: Ժողովը, որ 191 երկիր կը համախմբէ, բանաձեւը քուէարկած է 71 ձայնով 54ի դէմ եւ 55 ձեռնպահութիւն: Բանաձեւը պարտադրիչ բնոյթ չունի, այլ հանրային կարծիքի մը պատկերն է: Նախաձեռնողը եղած է Գանատա, որու յարաբերութիւնները վատթարացած էին Թեհրանի հետ լուսանկարիչ կնոջ մը մահուան պատճառաւ: Ան ծագումով պարսիկ Գանատացի էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ նոր օրէնք մը հռչակած է որ, տէ ֆաէթօ, արգելք կը հանդիսանայ քաղաքական փոքր կուսակցութիւններու կազմութեան: Օրէնքը տասը հազարէն 50 հազարի կը բարձրացնէ անհրաժեշտ անդամներու թիւը արձանագրութեան համար: Ազատական ընդդիմութիւնը դատապարտած է օրէնքը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ նորընտիր նախագահը կառավարութեան կազմութիւնը յանձնած է Գալէն Փոփէսքու Թարիսկեանուի, որ մաս կը կազմէ կեդրոն – ալ ղինակցութեան: Կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն չի վայելեր Խորհրդարանին մէջ, բայց նախագահը ապառնացած էր կանխահաս ընտրութիւններու դիմել եթէ Խորհրդարանը մերժէ իր վստահութիւնը նոր վարչապետին:

Ա. ԼԱԿԻՑ «Բանուորական Պայքար»ի քանքերը (եւ նախագահը) յայտարարած է որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ թէ «աշխատաւորները մտահոգ ելոյթ որևէ պատճառ չունին: Սահմաններու անհետացումը, կ'ըսէ Լակիչէ, բախտ մը կրնայ ըլլալ Եւրոպայի աշխատաւորներուն համար թոյլ տալով, որ դիմադրեն թէ փարիզէն Պոլիս, բանուորական նոյն դասակարգ մը կը կազմեն»:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ 30 քմ. հարաւ Մահմուտալի մէջ, Դեկտ. 22ին, թակարդ կտոր մը պայթած է եւ ցնցած ամբողջ թաղամասը: Հինգ մեռեալ կար եւ քսան վիրաւոր, բայց այս հաշուեկշիռը վերջնական չէր: Հակառակ Մուսուլի մահացու ռմբափորձին, Սպիտակ Տունը վճռած է չարունակել «իր կենսական դերը Իրաքի մէջ»: Տեղւոյն վրայ գտնուող ամերիկացի լրագրող մը սարսափի տեսարաններ նկարագրած է եւ ամերիկացի քաղաքագէտ մըն ալ կը դտնէ որ եթէ բան չփոխուի, Պուշի դիրքը կը դժուարանայ: Բայց եւ այնպէս վերընտրուեցաւ եւ «Տարուան մարդ»ն ալ նկատուեցաւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– 06·12·93·09·80
– 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

□

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կաղանդ Պապան կու գայ Ֆրէնչ Նազարիին հետ իր նուէրներու տոպրակով, ապցելելու Տէսինի եւ չրջակայքի մանուկները՝ կիրակի, Յունուար 9, ժամը 16·30ին, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը: Նաեւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Կապոյտ Խաչուհիները ձեզ պիտի հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներով եւ գովացուցիչներով:

Բոլորդ հրաւիրուած էք: Մուտքը ազատ է:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26** février **2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE
(à respecter impérativement).

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ա. Տ Ի Ս Հ Ա Յ Ր Մ Ա Ն Տ Ե Ա Ն - ի
եւ իր նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ԻՆ ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Պարդեւ Սայրին 50 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին Ոսկիան Կիւլի (Պոլիս) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առած է Նոյեմբեր 14ի հոգեճաչին առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Ս. Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութենէն 100 Եւրօ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՏՕՆԵՐ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 10ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտմաց՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին:

Ժամը 10ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ
Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche, 75003 Paris

Ս. ԾՆՈՒՆԴ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 24: Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Ընթերցում՝ *ժամը 17ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 18ին:*

***

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25
Պատարագ՝ *ժամը 11ին:*
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27, տօն Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի:

Ժամը 10ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի, եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնին առթիւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ 2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայքի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 Թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Ցանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

– Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐը:

– Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոստով ուղարկել Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուչ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.098

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.098

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ԲԱՆԱՎԷՃ ԺԻՒԼԻԱՅԻ ՀԵՏ

Ֆրանսացի երկու լրագրողներու ազատ արձակումէն ետք հարցերը չեն փակուած: Մինչ ենթակաները պատմականը կ'ընեն 124 օրերու իրենց ողիականին, անդին բանավէճը կը չարունակուի իր. էմ. փի.ի երեսփոխան Տիտիէ Ժիւլիայի հետ: Արտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ կը մերժէ մանակցիլ այդ բանավէճին, բայց եւ այնպէս, ակամայ չի կրնար բոլորովին դուրս մնալ:

Դեկտեմբեր 24ի Ֆիկարոյ լայն տեղ տուած է բոլոր հարցերուն: Իր աչխատակիցը՝ Ժորժ Մալպրիւնօ երկարօրէն կը պատմէ իրենց անցուցած կեանքը: Իր համոզումն է որ ապրած է «Պէն Լատէնի մոլորակին վրայ» եւ օրագրի ձեւով բաւական մանրամասնութիւններ կու տայ: Իսլամական Բանակը (առեւանգողները) չատ լաւ կազմակերպուած է, կը գրէ, գող-աւազակներ չեն: Օրեր կան որ վախցած են, քանի մահուան սպառնալիք եղած է եւ նման չրջաններու, հաւատացեալ չըլլալով հանդերձ որոշ անդորրութիւն մը զգած է ազօթքին մէջ: Իրենց հրահանգուած է որ այլեւս երբեք ոտք չկոխել Իրաք: Եւ իրենք ալ նոյնը կը թելադրեն իրենց պաչտօնակիցներուն:

***

Տ. Ժիւլիա բուռն բանավէճի մէջ է Մէչել Պարնիէի հետ: Ինք որ բոլորին կողմէ կ'ամբաստանուի, վճռած է լուռ չմընալ: Ժիւլիա չեչոը կը դնէ մանաւանդ Միչէլ Պարնիէի անձեռնհասութեան վրայ եւ խիստ կերպով կը ձաղկէ անոր գործունէութիւնը: Ըստ իրեն, Պարնիէի պչխաւոր մտահոգութիւնը այն էր որ համոզէ երկու լրագրողները, վերադարձի ճամբուն վրայ օդանաւին մէջ, որ Տիտիէ Ժիւլիա ստամոքսի մըն է եւ ինք է որ խօսեցնել տուած է լրագրողները: Կը պատմէ որ Արտաքին նախարարը իր. էմ. փի. կուսակցութեան ամէն մէկ անդամին խօսած է թելադրելով որ վարկաբեկեն Ժիւլիան: Պէտք է հաչիւ տալ, ըսած է եւ կուսակցութեան մէկ այլ անդամ կը խոստովանի որ Պարնիէ պէտք չէ կուսակցականները լարէր Ժիւլիայի դէմ: Բայց եւ այնպէս, չատեր համաձայն են որ Ժիւլիա պէտք է պատժուի: Պարնիէի համար կուսակցութենէն արտաքսումը նուազագոյնն է: Կը խոստովանի սակայն, որ երեսփոխանը եւ իրեն ընկերացողները ստացած էին իրենց ուզած վիզանները եւ Արտաքին նախարարութեան հաւանութիւնը: Ուզած են, կ'ըսէ նախարարը, որ Ժիւլիա եւ ընկերները փաստեն որ հաւաստի անձեր չեն:

Զայնասփիւռի էմ. Թի. էլ. կայանէն Տ. Ժիւլիա պնդած է որ «փաստաթուղթեր» ունի որոնք կը հաստատեն իր բարի կամեցողութիւնը եւ Ազգ. Ժողովէն կը պահանջէ քննիչ յանձնախումբի մը կազմութիւնը: «Պէտք է, կ'ըսէ, որ ջիս լսեն: Պէտք է հիմա մինչեւ ծայրը երթալ այս բանավէճին եւ այն ատեն կը տեսնենք թէ ո՞վ արհամարհելի է եւ ո՞վ է ստամոքը»:

Հաւանաբար, Ֆրանսական այս յայտարութիւնը պէտք չունէր այս տեղ բանավէճին:

***

Արտաքին նախարարն ալ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի, ուր կ'ըսէ թէ Ամերիկացիները բնաւ չեն խանդարած իրենց գործունէութիւնը, ոչ ալ դիմած են անոնց օժանդակութեան:

Կը հաստատուի որ ամբողջ աչխատանքը տարած են Տէ. Ժէ. էՍ. է.ի չորս գլխաւոր անձեր: Արտաքին նախարարութեան հետ կապը եղած է փիէր Վիմոն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ը սարսափազդու հաչուեկչիռ մը պատրաստած է Քոթ տ'Իվուարի մասին զոր ձեռք ձգած է Լիպերասիոն (Դեկտ. 24) եւ որ, ըստ թերթին, կրնայ խորագրուիլ «Քոթ տ'Իվուարի սեւ դիրքը»: Գլխաւոր հատուածներուն համաձայն երկու տարի է սպանութիւն, բռնաբարում եւ չարչարանք իրարու յաջորդած են: Տեղեկագրին հեղինակներն են հինգ հոգի, անդամ քննիչ յանձնախումբի մը կազմուած մասնիտանացի, Թունուզցի, գոնկոցի, փորթուկալցի եւ ճիպոթիցի անձերէ: Դէպքերը սկսած են 2002 Սեպտեմբերին կապակոյի դէմ գործուած եւ ձախողած պետական հարուածին վաղորդայնին: Ցանցատրները բոլոր կողմերուն կը պատկանին:

ՀԱՑԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարտարա» (Դեկտեմբեր 23) կը գրէ. «Թուրք Պատմութեան Ընկերութեան նախագահ փրոֆ. Եուսուֆ Հալաչօղլու, որ վիէննայի մէջ Թուրքերէնէ-հայ հաչտութեան աչխատանքի Թուրքիոյ ներկայացուցիչն է եւ որ իրեն խօսակից ունի Հայաստանի Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լաւրենտ Բարսեղեանը, հակազդեց Ֆրանսացիներու կողմէ ցեղասպանութեան հարցին ցուցաբերուած յամառութեան դէմ եւ պնդեց թէ Թուրքիա ինքզինք մինչեւ այսօր չէ կրցած պաչտպանել ցեղասպանութեան ամբաստանութիւններու դիմաց, մինչդեռ հիմա այլեւս պէտք է հակայարձակումի անցնիլ: Թուրքիա պէտք չունի այս հարցին մէջ վախնալու, ըսաւ փրոֆ. Հալաչօղլու, որ աւելցուց թէ ինք զանազան երկիրներուն արխիւներուն մէջ որոնումներ ըրած է եւ ո՛չ մէկ տեղ կըրցած է գտնել ցեղասպանութեան մասին փաստ մը: Հալաչօղլու վարչապետ Էրտողանէն պահանջած է որ գիտնականներէ բաղկացեալ ուսումնասիրական յանձնախումբ մը հիմնուի այս նիւթին չուրջ: "Եթէ մենք այսպիսի բան մը ընենք, Հայերը պիտի խրտչին" ըսած է Հալաչօղլու:

Ան աւելցուցած է որ ընդհակառակն Հայերն են որ ցեղասպանութիւն գործադրած են Թուրքերու դէմ: Ան ըսած է որ Հայերը 519 հազար Օսմանցիներ սպանած են եւ ինք ի վիճակի է այս սպանուածներուն անուններն ու ծննդավայրերը թուել մի առ մի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՋԱՆՔԵՐ ՈՒ ՀԱՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան արդէն գործի լծուած է Եւրոպայի անդամակցութեան ամէնէն կենճռոտ հարցը, կիպրականը, կարգաւորելու համար:

Նամակ մը գրած է ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին ու ժամադրութիւն խընդրած: Համամիտ կը թուի նաեւ ԱՄՆ-ու, Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի միջնորդութեան: Յատկապէս չատ կարեւոր կը նկատուի Ռուսաստանը: Էրտողան Յունուար 11-13 այց մը պիտի կատարէ Մոսկուա ու կը սպասուի որ նախագահ Պուտինէն զօրակցութիւն խնդրէ Ք. Անանի կիպրոսի Թուրքերուն վերաբերող տեղեկագրին Ապահովութեան Խորհուրդէն ընդունուելուն. այդ տեղեկագիրը կը միտի կիպրացի Թուրքերուն կիրարկուած մեկուսացումին վերջ տալու: ՄԱԿ-ի քարտուղարը Ռուսաստանի վէթոյին մատնանչութեամբ Ապահովութեան Խորհուրդին քուէարկութեան չէր յղեր նոյն տեղեկագիրը:

Միւս կողմէ կղզիին Թրքական եւ յունական բաժիններու պատասխանատուները Թ. Էրտողանի չանքերուն հակառակայ դիրք կը ցուցաբերեն: Թրքական մասին Արտաքին գործերու նախարարը Ս.Տէնքթաչ ըսած է թէ եթէ հարցին լուծումը կարելի չըլլայ ու Թուրքիա հրաժարի կիպրոսէն, իրենք պաղեստինցիներուն ձեւով դիմադրութեան կ'անցնին: Աւելցուցած է թէ հաւանական չեն նկատեր Թուրքիոյ կողմէ նման ընթացք, բայց Անգարա կրնայ ի վերջոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը նախընտրել կիպրոսէն ու հրաժարիլ հոն ունեցած իրաւունքներէն: Նման պարագայի իրենք կրնան մինչեւ իսկ օրակարգի բերել դիմադրութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի Կիպրոսի Հանրապետութեան, նախագահ Թ. Փափատոփուլոս կրկնած է թէ պիտի չընդունին Անանի ծրագիրը եւ ամէն պահ կրնան դրծածել իրենց վէթօն: Պատմած է նաեւ թէ Պրիւսէլի ժողովին միջոց մը խորհած է վէթօն գործածել, սակայն Շիրաք, Շրէօտէր եւ Պալքենհնետ տարհամոզած են զինքը, ըսելով թէ մտահոգութեան պատճառ չունի, յատկապէս որ Թուրքիոյ ընթացքը պիտի ունենայ հակակչռի տակ պահելու Թուրքիոյ ընթացքը: «Եթէ վէթօ գործածէի կղզիին Թուրք գինուորները կը մնային իրենց տեղը, մինչդեռ հիմա այլեւս կարգաւորման պատասխանատուութիւնը Թուրքիոյ կը պատկանի: Եթէ չըկատարէ իր պատասխանատուութիւնը, Հոկտեմբեր 3էն առաջ ձեռքի արգելակը կը քաչեմ» ըսած է յոյն ղեկավարը:

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎԻ ՆԱՄԱԿԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՉԵԿՈՒՑԱԲԵՐԻՆ

Վլ. Կազիմիրով 1992-96, Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման Ռուսաստանի նախագահին անձնական ներկայացուցիչն էր: Ան վերջերս նամակով մը դժգոհութիւն յայտնած է Մինսկի խումբին պետերը Տ. Աթքինսընի պատրաստած զեկուցագրին ազդրեջանամէտ բնոյթին առընչութեամբ:

Կազիմիրով որ իր պաչտօնավարութեան ընթացքին 47 անգամ չրջան այցելած է, յիչեցուցած է թէ կարգաւորման միջազգային կարեւոր փաստաթուղթերը միչտ հաւասարակչիռ կերպով պատրաստուած են, որպէսզի կողմերուն համար դիւրացընեն փոխադարձ զիջումներու գործը: Անոնցմէ ոչ մէկը Աթքինսընի պատրաստած նախագիծին չափ միակողմանի եղած է, ազդրեջանամէտ իր յատկանիչով, ինչպէս ըսած է ռուս պաչտօնավարը: Ան հակամարտութեան ամբողջ մեղքը վերագրած է Հայերուն: «Ես չեմ փափաքիր արդարացնել Հայերը, բայց կողմերուն արժեւորումը պէտք է անկողմնակալ ձեւով կատարել» ըսած է ան:

Կազիմիրով ընդգծած է տակաւին որ ՄԱԿ-ի բանաձեւերուն, Օ. էՍ. Սէ. Ը.ի խաչագծութիւններուն մէջ Ղարաբաղը ուղղակի կամ անուղղակի կերպով հակամարտութեան կողմ ճանչցուած է, միայն Աթքինսընի տեղեկագիրն է որ այդ պարագան կը չրջանցէ, ծառայելով Բաքուի չահերուն: Ըսած է թէ Հայերը աւելի ճկուն եւ կառուցողական էին, քան Ազդրեջանցիները: Առաջինները չեն նահանջեր գրաւեալ չրջաններէն եւ կը պնդեն լուծումի ամբողջական տարբերակին վրայ: Սակայն Ազդրեջանը չէ կատարած ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդի չորս բանաձեւերը, կը չարունակէ նաեւ Հայաստանի չրջափակումին տեւականացումը պահանջել Թուրքիայէն, պարբերաբար սպառնալ պատերազմով, բայց այս բաներուն մասին Աթքինսընի զեկուցումին մէջ մէկ բառ անգամ չկայ: Վերջերս Կազիմիրով յիչեցուցած է թէ Հայերու հակողութեան տակ ամբողջութեամբ հինգ չրջան կայ, երկու ալ մասամբ եւ ոչ թէ ութ, իսկ Ազդրեջանն ալ գրաւած հայկական տարածքներ ունի, ինչպէս Արծուաչէնը: Նամակը աւարտած է այն համոզումով որ Օ. էՍ. Սէ. Ը.ի նման հեղինակաւոր կազմակերպութիւն կրնար հաւասարակչռուած մօտեցում ցոյց տալ Ղարաբաղեան հակամարտութեան:

ԻՐԱՔՅԻ ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ԴԵԿ. 22ԻՆ, ՄԱԿ-Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՅԱՆՁՆԱԾ Է ԴԻՄՈՒՄ ՄԸ, ՈՐ ՍՈՐԱԳՐԱԾ ԵՆ 1,7 ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ Ի ՆպԱՍՏ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ ՄԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՄՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐԱՔԻ ՀԻՒԱՆԴԱԿԱՀԱՐ: ԴԻՄՈՂՆԵՐՆ ԿԸ ՃԱՂԵՆ ՈՐ «ՔԻՒՐԵՐԸ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՒ, ՏԷ ՓԱՓՔՕ ԻՐԵՆՑ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐԵՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՔԻՒՐԻՒՀԱՆԱՆ (ԻՐԱՔԻ ՀԻՒԱՆԴԱԿԱՀԱՐ) 13 ՏԱՐԻ Է ԵՒ ՉԵՆ ՓԱՓԱՔԻՐ ՀԱԿԱԿՉՌԻՆ ՏԱԿ ԸՂԱԼ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՄԲ ԻՐԱՔԻ ՄԸ»: ԴԻՄՈՂ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ՈՐ ՍՈՐԱԳՐՈՂՆԵՐՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՉ ՄԷԿ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ: ԳԱՀԻՐԷ ՄԷՋ, ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԱՐտաքին նախարարները չեչտած են Իրաքի «արաբականութիւնը», Իրաքի ընտրութիւններէն վեց չաբաթ առաջ: Վախ կայ որ երեւան կու գայ քաղաքացիական վարչակարգ մը Իրաքի մէջ:

ՊՈՒՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԻՐ ԱՍՈՒԼԻՍԻՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ, ԴԵԿՏ. 23ԻՆ, ՁԱՅՆԸ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑԱԾ Է ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԿԻԵՒԻ ԵՒ ՈՒՉԻՆԿԹՐՆԻ ՀԱՍՑԷՆ: ԶԳՈՒՉԱՑՈՒՑԱԾ Է ՈՒԿՐԱՆԻԱՆ «ՄՆԱՅՈՒՆ ՅԵՂԱՓոխՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ», ՈՐՈՆՔ ԿՐՆԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱՐԱԾՔԸ ՄԽՐՃԵԼ «ԵՒՐՈԱՏԼԱՆԵԱՆ ՏԵՍԱԿԻ» ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ: ԹԵԼԱԴՐԱԾ Է ԻՒՇՉԵՆԿոյի ՈՐ ԽՈՒՍԱՓԻ ՀԱԿԱՌԱՒ ԼՈՂՈՒՆԴՆԵՐԷՆ: ԻՆՉ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ՈՒՉԻՆԿԹՐՆԻ, ԿԸ ԽՈՐՀԻ ՈՐ ԱՄՆ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ԿՂՁԻԱՑՆԵԼ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԵՒ Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ, ԵԹԷ ԱՅԴՊԷՍ Է ԱՒԵԼԻ ՀԱԿՆԱԼԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ ՋԷՋԷՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ, ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԹԵԼ: ՊՈՒՏԻՆ ՉԻ ԽՈՐՀԻՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԼԱՒ Կ'ԸՆԹԱՆԱՅ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ ԵՒ ՀԱՐՑ ԿՈՒ ՏԱՅ. «ԿԸ ԽՈՐՀԻ՞Դ ՈՐ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՔՆՏՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Է: ՀԱ՞ՐԿ Է ՈՐ ՏԻՒՉԵՑՆԵՄ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՄ ՆԱԽՈՐԴԸ»:

ՉԱՐՉԱՐԵԱԼ, ԽԱՉԵԱԼ ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

Հայաստանի սահմանադրութեան 12րդ յօդուածը կը յայտարարէ. «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է»: Ասիկա կը նշանակէ թէ լեզուն կը վայելէ «պետականի» որակումին արժանի այլ յատկանիշներու հետ նոյն վերապահումը. ինչպէս պաշտպան է սահմանադրութիւնը, դրօշին, փառերգին, եւլն.: Ի՞նչ ազդեցութիւն կը դործէ սահմանադրութեան նման յօդուածի տէր երկրի մը մարդուին մէջ կարդալ հետեւեալ խորագիրը. «Հայոց լեզուն աղաւաղելու համար տուգանք տահմանող օրէնքին պատգամաւորները դէմ են եղել, բաւ իմանալով որ առաջին տուգանաւորն իրենք են լինելու» («Ազգ», Նոյ. 11): Կարելի է մտածել լաւատեսական եւ իրապաշտ մօտեցումներով. առաջին պարագային մարդ գոհ կ'ըլլայ որ Հայաստանի երեսփոխանները ունք եւս «պետական» որակումին տէր արարածներ են, տուր ինքնաճանաչողութեան տէր մարդիկ են: Երկրորդ մօտեցումով նման խորագիր անմիջապէս հեռեցնելու կը մղէ որ երեսփոխանները տուգանք վճարելէ խուսափելու համար կրնան արհամարհել «պետական» լեզուն: Այս պարագային մխիթարական կէտը այն կ'ըլլայ որ հարցը լեզուին կը վերաբերի եւ ոչ «պետական» պիտակով այլ բանի, ինչպէս օրինակ երկրին սահմաններուն...

Յատկապէս Սփիւռքէն Երեւան գաղթողներէն չատ չատեր կը զարմանան, կ'ընդվզին տեսնելով մայրաքաղաքին ցուցանակներուն, ճաշարաններու ցուցակներուն նման լեզուին հանրային գործածութեան ոլորտին մէջ պարզուած ամօթալի պատկերը: Այդ ոլորտը կատարեալ Արշակունիի մը տպաւորութիւնը կը գործէ անգիտութեան ու քմահաճոյքներու խառնուրդէն ծնած արդիւնքով. անոր հակակշռի, արգելքի, սրբագրութեան համար ալ գրեթէ ոչինչ կը զօրէ, լատ մամուլին մէջ տեղ գտած դժգոհութիւններու, հաղորդագրութիւններու: Եւ երեւոյթը ծաւալուն հետաքրքրութիւն գտնելու առիթ չ'ընծայած է, քանի որ միայն «Ազգ»ը չէ որ սիւնակներ տրամադրած է նիւթին: Նոյ. 13-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ն ալ «Ոտնձգութիւններ մայրենիի հանդէպ» խորագրով անդրադարձած է նոյն հարցին: Ու կարդալով առնուազն այս երկու էջերը, դժուար չէ նշմարել թէ լեզուին նկատմամբ անփութութեան առիճանը կ'արդարացնէ «հարց» որակումը:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը Անոյշ Մամուէլեանի յօդուածին տեղ տըւած է առաջին էջէն: Հոն ըսուածը այն է որ մայրենիին աղաւաղումին, անոր հանդէպ անտրդութեան ականջալուր կ'ըլլայ հանրութիւնը, ամէն անգամ որ Ազգային ժողովի նիստերը հեռատեսութեան: Այս հատուածին հայերէնը յաճախ Սփիւռքին ալ ուշադրութիւնը կը գրաւէ երբ պաշտօնական անձնաւորութիւններ կուգան ու այս կամ այն հարցին մասին եղոյթ կ'ունենան. օտար բառերու անարդարել գործածութեամբ, հայերէն բառերու սխալ, թերի հնչեցմանեբով –ինչպէս գլխաւոր գոհ «նախագահ»ը, որուն վերջին տառը արտասանելու անկարող անոնց հազագը «նախագա»ի վերածած է բառը-ձեւափոխած հայերէն մը անոնց բերնին մէջ կարծես կ'ուզէ ըսել որ ուղղագրութեան սրբագրութեան պահանջը իսկական պէտքանք է լեզուական ներկայի Արշակաւանին մէջ: Ալ՛ ուր կը մնան այն «հայերէն» նախադասութիւնները որոնք հայերէնի նմանող բառերով ուսեալները են իրենց կազմութեամբ, լեզուամտածողութեամբ եւ մասամբ նոյնին:

Կացութիւնը տարբեր չէ պետական պաշտօնատարներու մայրենիին տիրապետութեան մակարդակին, «այստեղ մըխիթարական բիչ բան կայ»:

Կը մնայ ցուցանակներու, ծանուցումներու մէջ կատարուած ոտնձգութիւններու լայն դաշտը: Թէեւ, արդար ըլլալու համար պէտք է մտածել որ երբ պետական բարձրաստիճան դէմքերը իրենց գըրպանի թաշկինակին պէս կը վարուին պետական լեզուին հետ, խանութպանէն, չուկայի մարդէն չէ որ անոր յարդանքը պէտք է ակնկալել: Եւ ոլոշ չափով անարդարութիւն կը թուի կարդալ թէ մինչ առաջինները սրբագրութեան մղելու համար ո՛չ բարոյական ազդակը, ո՛չ պատիժը կրնան գործածուիլ, խանութպանները օտարալեզու, կամ սխալ-մխալ հայերէն գրուած իրենց ցուցանակներուն պատճառով տուգանքի կը դատապարտուին: Այլ հարց որ հինգ հազար դրամի տուգանքը կատակի պէս բան մըն է, ոչ իսկ տասը տոլար, ու «գործարարը տուգանքը կը մուծի, ցուցանակը կը թողնի տեղում»:

Վերջերս միայն մինչեւ 80, 100 հազար դրամի տուգանքներ տրուած են չարք մը խանութներու:

Նիւթին առընչուած «Ազգ»ի էջը հարցադրոյց մըն է. Ռուզան Պօղոսեան լեզուի տեսչութեան փոխտնօրէն Յովհաննէս Զաքարեանի հետ չօչափած է նոյն ցաւը: Կարդալէ եւոք պաշտօնական անձնաւորութիւններու մէջեւ լեզուին հանդէպ արհամարհանքին մասին Ա. Սամուէլեանի դրածները, բաւական ծանր կը կրէ կարդալ Յ. Զաքարեանի հետեւեալ տեղին մատնանշումը. «Լեզուի չիմացութեան գործօնից զատ կայ նաեւ լեզուական մշակոյթի նկատմամբ համահայկական վերաբերմունք, բայց դա առաջիկ հերթին կրթուածութեան խնդիր է, որովհետեւ բարեկիրթ մարդը չի կարող անտեսել այդ գործօնը, աւանդական կրթութիւնն անպայման հաշուի է առնում լեզուական մշակոյթը»: Չիմացութեան եւ կրթութեան միջեւ ո՞ր զետեղել պաշտօնական անձնաւորութիւնները իրենց «հայերէն»ով: Հարցին ծանրակշիռ քնոյթին քով երգիծականի փակագիծ մը կը զետեղուի կարդալով որ «Խորհրդային տարիներին վերնախաւը նախընտրում էր ռուսերէն խօսել, հիմա գերադասում է անգլերէնը: Շատերը եթէ անգամ չեն խօսում, ցոյց են տալիս, թէ գիտեն»...:

Երգիծականին դառնութեան չափը աւելի կը խտանայ երբ զրոյցին նիւթ կ'ըլլայ լեզուին անաղարտութիւնը խաթարողներու դէմ տուգանք սահմանելու առաջարկը. ան կը մերժուի, քուէարկութեամբ չէ անցած: Եւ երեսփոխանները իրե՛նք եղած են կէս լուրջ - կէս կատակ ըսողը թէ եթէ օրէնքը ընդունուէր, առաջին պատժուողները իրենք պիտի ըլլային:

Կ'արժէ անդրադառնալ լրագրողներու չրջանակին մէջ յայտնուած կարծիքի մըն ալ. բաւական տարածուն է եղեր ան, ինչպէս կ'ըսէ Յ. Զաքարեան: Կարծիքը հետեւեալն է. «գրական հայերէնը հնարաւորութիւն չի տալիս ազատ խօսելու, կաշկանդում է ,որովհետեւ "արհեստական" է հնչում»: «Գրական հայերէն» բառածէն անչուշտ հարկ է հասկնալ մաքուր, առանց օտարաբանութեան, առանց խեղաթիւրումի հայերէն մը: Ու ան կը կաշկանդէ եղեր հայաստանցի լրագրողները...

Պէտք է ըսել որ խորքին մէջ այնքան ալ զարմանալի պէտք չէ թուի լեզուին նկատմամբ այս արհամարհանքը: Երկրին մէջ ուր լեզուին մասնագիտական բարձրագոյն հիմնարկին տնօրէնը, վրադիրք ակադեմական Գ. Ջահուկեան «Թոզ, կոռպերացիա, կոորդինացիա, դեպօ» բառերը օրինակ կու տայ հայերէնի առընչուած վէճի մը ընթացքին, ինչ կարելի է պահանջել երեսփոխանէն, խանութպանէն, գործարարէն: Երբ մասնագէտի, ակադեմականի, լեզուաբանի չափանիշները խախտած, այլանդակուած են այս աստիճան, լեզուի անաղարտութեան - խեղաթիւրումի հարցն իսկ մակերեսային, ցուցափեղկային բան կը թուի:

Բայց ո՞ր ծայրէն պէտք է սկսիլ չարչարեալ, խաչեալ լեզուին հասցէին «եւ յարուցեալ»ը կարենալ աւելցնելու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՑ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

ՍԵԼԵՓԷՍ ԿՂԶԻԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄԸ

Սելեփէսի մէջ հայութեան հաստատման եւ փոքրիկ համայնքի մը կազմակերպման մասին արդէն խօսած էինք. այժմ կը ներկայացնենք գաղութին կազմակերպման եւ բազմացման ժամանակաշրջանը:

*
**

ՄԱՌԱՍԱՐԻ ՀԱՅՈՑ «ԼԻՄԻԹԸՏ ԼԻԱՊԻԼԻԹԻ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սելեփէսի մէկ կէսրոնացած փոքրաթիւ Հայերը, որոնք առեւտրական ընկերութիւններ կազմած էին, որոշեցին միանալ. այսպիսով, երեք ընկերութիւններ 1920 Յունուար 1ին միացան եւ կազմեցին «Լիմիթըտ Լիապիլիթի» ընկերութիւնը:

«Լիմիթըտ Լիապիլիթի» ընկերութիւնը իր պատրաստի դրամագլուխով առեւտրական լայնածաւալ գործունէութեան ձեռնարկեց Սելեփէսի բովանդակ տարածքին եւ արագօրէն մեծ տեղ գրաւեց կղզիի տնտեսական կեանքին մէջ. անիկա դարձաւ ներկայացուցիչը առեւտրական տասներկու ընկերութիւններու եւ հաստատութիւններու: Ընկերութեան գլխաւոր վարիչները զարձան Թադէոս Պօղոս, Ղազար Յարութիւնեան եւ Յ. Ա. Յարութիւն:

«Լիմիթըտ Լիապիլիթի»ի հետ աշխատակցող եւ Սելեփէսի մէջ իրենց ներկայացուցչութիւնը անոր յանձնած գլխաւոր հաստատութիւններն էին՝ «Զարթըրըտ Պանք Ի. Ա. եւ Զինաստան», «Պլու Ֆայնըլ Լայն», «Տալըր Սէնթ Շիփ Լայն», «Նանիօ Եուէն Քայյա», «Լոյտզ Լոնտոն», «Հարաւային Բրիտանական Ապահովագրութեան Ընկերութիւն» եւ այլն:

«Լիմիթըտ Լիապիլիթի» 1925ին մասնաճիւղ մը բացաւ կղզիին Մընատօ քաղաքին մէջ:

Ընկերութեան վարկն ու կշիռը նկատի ունենալով՝ բրիտանական կառավարութիւնը ընկերութեան գլխաւոր վարիչ Ղազար Յարութիւնեանը Սելեփէսի մէջ Բրիտանիոյ փոխ հիւպատոս նշանակեց:

Ընկերութեան գլխաւոր վարիչներէն Թադէոս մահացաւ 1931 Յունիս 5ին: Յաջորդ տարի՝ 1932 Ապրիլ 9ին արեան վարակումի պատճառով մահացաւ Ղազար Յարութիւնեան. իրրեւ հեղինակաւոր դէմք՝ կղզիին պետական իշխանութիւնները, առեւտրական տուներու ներկայացուցիչներ ու օտար պետութիւններու դեսպաններ սգացին անոր մահը, իսկ հոլանտական առաջնակարգ թերթ մը՝ «Օսբրապայդիս Հանտէլսպատ», մահուան գոյժը փոխանցելով՝ մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ անոր մասին:

ՀԱՅԵՐ ՄԸՆԱՏՕ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Մաքասարի կողքին, հատուկենտ Հայեր բնակութիւն հաստատեցին նաեւ Սելեպէսի Մընատօ քաղաքին մէջ: Երբ «Լիմիթըտ Լիապիլիթի» ընկերութիւնը հոն մասնաճիւղ բացաւ, իրրեւ Մընատոյի ճիւղին ներկայացուցիչ նշանակեց Մկրտիչ Մկրտչեանը, որ քանի մը տարի գործեց հոն եւ յետոյ վերադառնալով Մաքասար՝ անձնական գործի ձեռնարկեց:

Մկրտչեանէն ետք «Լիմիթըտ Լիապիլիթի» հոն ուղարկեց Հայկ Կարապետ Պօղոսեանը եւ Մարզար Դ. Մարզարեանը, որոնք իրենց ընտանիքներով Մընատօ փոխադրուեցան:

Մընատոյի մէջ բնակութիւն հաստատեց նաեւ Սէթ Թադէոս Գալստանեանի աղբին՝ իր զաւակներուն հետ: Ժամանակ մը հոն հաստատուեցաւ նաեւ Աւետիք Գալստանեան՝ իր ընտանիքին հետ. անոր Արշալոյս աղջկան ամուսինը, որ չոգենաւի ընկերութեան մը գործակատարն էր, նոյնպէս Մընատօ փոխադրուեցաւ:

ՄԱՌԱՍԱՐԻ ՀԱՄԱՅՆՔԸ՝ 1920ԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Մաքասարի մէջ գործող «Ստեփան փ. եւ Ստեփան» ընկերութիւնը, որ կազմուած էր 1917ին, տասնամեակ մը ամբողջ գործելէ ետք, 1927ին գադրեցուց իր գործունէութիւնը: Իսկ «Ստեփան եւ Գրիգոր» ընկերութիւնը, որ կազմուած էր 1912ին, 1929ին լուծարքի ենթարկուեցաւ:

Այնուհետեւ հրապարակի վրայ մնացին «Մկըտչեան Ստեփանոս եւ Ընկերութիւն»ը, «Մաքասարի Շինութեանց Ընկերութիւն»ը եւ «Լիմիթըտ Լիապիլիթի»ն:

Հայ անուանի վաճառականներ էին նաեւ Մկրտչեանները, որոնք մանրավաճառի խանութ ունէին, եւ Հայկ Գալստանեան, որ մսավաճառի խանութ բացաւ եւ հետզհետէ գործը ընդարձակելով՝ մսեղէնի եւ պտուղի զովացուած մթերանոց բացաւ եւ մեծ առեւտրական դարձաւ:

Մաքասար բնակութիւն հաստատած Սէմէոն Կրէտ տասնչորս տարի չարունակ քաղաքին մեծագոյն «Օրանիա» պանդոկին վարիչ-տնօրէնի պաշտօնը վարեց, որմէ ետքն ալ «Սարգիս» պանդոկին տնօրէնութիւնը ստանձնեց:

Մաքասարի Հայութեան առանձնացած վիճակը նկատի ունենալով, Թորգոմ Աբգ. Գուշակեանի նուիրակութեան առթիւ, անոր յորդորով Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը 1926ին հոն մասնաճիւղ բացաւ:

Սելեպէսի Հայութիւնը 1930ական տարիներու տուեալներով վաթսունմէկ հոգի կը հաշուէր, որուն 47 հոգին Մաքասարի եւ 14 հոգին Մընատոյի մէջ:

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն, 1942ին, ձափոնցիք գրաւեցին Ինտոնեզիական կղզիները, նաեւ՝ Սելեպէսը: Գրաւող բանակը բոլոր օտարները կասկածելի ու վտանգաւոր եւ, հետեւաբար, օրէնքէ դուրս հռչակելով՝ սկսաւ հաւաքել ու համախմբման ճամբարներու մէջ արգելափակել զանոնք:

Ծանր կացութիւնը ստեղծուեցաւ նաեւ Հայութեան համար: Հայկական բոլոր հաստատութիւններն ու ընկերութիւնները լուծուած հռչակուեցան եւ դադրեցուցին իրենց գործունէութիւնը: Շատեր թաքնուեցան եւ զգուշացան չփում ունենալէ տեղացիներուն հետ:

«Միքայէլ Ստեփանոս եւ Ընկերութիւն»ը, որ մեծ թիւով գործաւորներ ունէր եւ չուկայի վրայ լայնածաւալ գործունէութիւն ծաւալած էր, փակուեցաւ. ձափոնցիք ընկերութեան ամբողջ պաշտօնէութիւնը եւ գործաւորները արգելափակեցին Մաքասարէն 70 քմ. հիւսիս գտնուղ Մալինօ աւանին մէջ:

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԷՆ ԵՏՔ

Բ. Աշխարհամարտի աւարտին, 1945ի ամրան, պարտուած ձափոնցիք քաշուեցան Ինտոնեզիայէն, նաեւ՝ Սելեպէսէն: Այնուհետեւ Հոլանտացիք վերադարձան Սելեպէս եւ 1946ին Արեւելեան Ինտոնե-

ՄԱՆՐԷՆ ՈՐ Կ'ՈՒՏԷ ՇՈՂԱՎԱՐԱԿ ԱՂԲԵՐԸ

Ութ տարի առաջ երբ ամերիկացի գիտնականներ չողավարակ աղբերու վրայ փորձեր կ'ընէին, յանկարծ նշմարեցին որ լաբնուն, թափանցիկ ապրող տարր մը կը կառչէր իրենց ունելիին: Առանձնացուցին զայն ու տեսան որ նարնջագոյն, տարօրինակ մանրէի կուտակում մըն էր այդ տարրը: Այդ մանրէն վերապրած էր մարդ արարածին համար հանդուրժելի սահմանէն 15 անգամ աւելի չողավարակումէն: Տակաւին էր նաեւ քիմիական թունաւոր արտադրութիւններու խառնուրդի մը:

ԱՄՆ-ու Ուժանիւթի նախարարութեան համար այդ դիւտը առաջնային արժէք ունի: Շատ ծայրայեղ պայմաններու մէջ զարգացող մանրէ է ան որ կրնայ ապրիլ մեր երկրագունտին ամէնէն անապրելի անկիւններուն մէջ, հանդուրժել աւելի քան 100 աստիճան ջերմութեան և քիմիական նիւթերու որոնք սպանիչ են ապրող որեւէ ուրիչ օրգանիզմի համար:

Անոնց այդ դիմադրութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ նոյն նախարարութեան համար որ միլոց կը փնտռէ մաքրելու չողավարակ ջուրեր, շրջաններ: Անոնցմէ մէկն է Հարաւային Գարոլայնայի Սաւաննա գետը որ յիսուն տարի առաջ ապականած է զինուորական նպատակով գործածուած փլիւթոնիումին պատճառով: Մաքրուելիք վայրերու համար հարկաւոր քիմիական արտադրութիւններն ու այդ գործողութեան համար գործածուելիք մարդամեքենաները 200 միլիոն եւրոյի մօտ գումար կը կ'արժեն:

Ինդոյ առարկայ մանրէն թունաւոր տարրերը կը զտէ, զանոնք յարաբերաբար անվնաս բաղադրիչներու կը վերածէ: Շողավարակ աղբիւրներուն ալ վնասակար յատկանիշը կը մեղմացնէ, զանոնք անլուծելի դարձնելով, ինչ որ կարեւոր չափով արագելք կ'ըլլայ որ անոնք թափանցեն ստորերկրեայ ջուրի պաշարներուն եւ պետերուն մէջ:

Մեծ հետաքրքրութիւն կայ այս մանրէին. գիտնականներ կը հաւատան որ չողավարակումի չատ բարձր քանակութիւն ներծծելով ան պիտի կրնայ անջրպետի ճամբորդներուն օգնել որ հանդուրժեն ճառագայթումներուն, երբ օրինակ կը սլանան դէպի Հրատ: Բժշկութեան մէջ ալ յոյս կայ որ նոյն մանրէն քաղցկեղի հիւանդներուն օգնէ ռատիօթերապիի ծանր հետեւանքներուն առկալու: Վերյիշեալ նախարարութենէն քնազիտական հետազօտութիւններու տնօրէնը յայտնած է թէ ժամանակի հարց է ու չուտով պիտի գտնուի ճիշդ պէտք եղածը:

Այս տեսակի առաջին մանրէն գտնուած էր 1956ին, Օրէկընի նահանգին մէջ երբ գիտնականներ կը չողավարակէին միսը, տեսնելու համար թէ չողավարակ միսը աւելի երկար տաճն պահել կարելի կ'ըլլա՞ր: Ու անոնք նշմարած էին թէ միսը պարունակող տուփերէն մէկը մատհոգիչ ձեւով կ'ուտէր: Մէջը տեսան վարդագոյն մանրէ մը որուն գոյութեան տեղեակ չէին: Եւ որովհետեւ այդ մանրէն չողավարակումի չատ բարձր աստիճանի տակալու յատկութիւն ունէր, քան երկրի վրայ ապրող որեւէ կենդանի էակ, գիտնականներէն ոմանք մտածած էին թէ ան գլխաւորներու միջոցով ինկած է երկրագունտին վրայ: Ուրիշներ պնդած էին թէ նոյն մանրէն երկրագունտին առաջին բնակիչն էր, երեւան եկած երբ չողավարակումի աստիճանը ամէնէն բարձրն էր:

Այս մանրէները ներկայիս կը պահուին ամերիկեան զինուորական բժշկութեան համալսարանի մը գիտաչխատանոցին մէջ. կառավարութիւնը կ'ըսուի թէ կը վախնայ զանոնք արձակելու բնութեան մէջ, հակառակ գիտնականներու կարծիքին թէ ժամանակը հասած է բնական միջավայրի մէջ փորձարկումներ ընելու: Ճիշդ է որ գիտնականները ապահովութիւն կու տան թէ անոնք մարդկութեան համար որեւէ վտանգ չեն ներկայացներ, բայց ոչ ոք կրնայ գիտնալ թէ երկար ժամանակի վրայ ի՛նչ կ'ըլլայ անոնց ազդեցութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՒԻՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆ

ՄՈՑԱՐԹԻ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ ԾԻՆԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ՝ «ՊԻ. ՊԻ. ՍԻ.» ԿԸ ԳՐԷ

Սալզպուրկի մէջ ուսումնասիրողներ դերեզմանէն դուրս բերած են Վոլֆկանկ Ամատէուս Մոցարթի ազգականներուն մարմինները՝ անոնց ծինայի ժառանգութեան բջիջները գտնելու համար:

Գիտնականները կը յուսան ստուգել, թէ արդեօք քաղաքին մէջ Մոցարթի կեդրոնին մէջ գտնուող զանկը իրապէս երաժիշտի՞ն կը պատկանի:

Գերեզմանէն հանուած մարմինները թաղուած էին Սալզպուրկի Ս. Սեպաստեան գերեզմանատան մէջ:

Կ'ենթադրուի, թէ անոնք կը պատկանին Մոցարթի հօր՝ Լէոփոլտի, անոր մօրեղբօր մեծ մօր եւ Ժանէթի, որ Մոցարթի քրոջ՝ Նաննէրլի 16 տարեկան աղջիկն էր:

Դիպլոմատութեան մասնագէտի մը համաձայն, այս աղբիւրի մարմինին յայտնաբերումը ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ուսումնասիրութեան համար:

«Կարիքը ունինք Մոցարթի ժնտանիքէն կնոջ մը ծինական ժառանգութեան քրոջիներուն, _ կ'ըսէ ան, _ որպէսզի զանոնք բաղդատենք Մոցարթէումի մէջ պահուած զանկին բջիջներուն հետ»:

Ան կը յուսայ ապրոնութիւն ստանալ նաեւ այլ մարմիններ դուրս հանելու Նաննէրլի վիմադամբանէն:

Մոցարթի գերեզմանին վայրը անյայտ է: Ան թաղուած է Վիէննա, սակայն անոր գերեզմանը բացուած է քանի մը անգամ՝ այլ մարմիններ թաղելու համար, եւ անոր ճաիւնները գրուած են:

Առաջարկին համաձայն, գերեզմանափոր մը յիշած է անոր թաղուած վայրը եւ փրկած է գանկը, որ Միջազգային Մոցարթէումի Հիմնադրամին նուիրուած է 1902ին:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ _ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 6ին տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան 100ամեակի եզրափակիչ հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ եւ նախագահութեամբ Տեղեկատուութեան նախարար Էլի Ֆըրզլիի: Ներկայ եղած են Ազամ Ա. Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ՝ Նորայր Ծ. Վրդ. Աչըգեան, վեր. Սողոմոն Քիլաղպեան, հայ կաթողիկէ պատրիարքական փոխանորդ Վարդան Եպիսկ. Աչըպարեան, Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի ներկայացուցիչ Մկրտիչ Քհնյ. Քէչիչեան, նախարարներ Սեպուհ Յովհաննեան եւ Աւետ Թապուրեան, երեսփոխաններ եւ լիբանանեան եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Ցանուն Զաւարեան Ուսանողական Միութեան խօսք առած է Ճորճ Սպաունճեան (արաբերէն) որ չեշտած է թէ ուսանողական հաստատութիւնը որեւէ ժողովուրդի մէջ արժանի է հետաքրքրութեան եւ գնահատանքի եւ այդ երեւոյթը աւելի ցայտուն կերպով կ'երեւի հայկական իրականութեան պարագային, մանաւանդ որ իր կազմաւորման օրէն մինչեւ այսօր հայ ժողովուրդին ընկերացած են բաներ ինչպէս՝ հայրենիքը, հայրենասիրութիւնը, յեղափոխութիւնը, պայքարը եւ նահատակութիւնը: Ապա տեսերիզի վրայ ցուցադրութեամբ ներկայացուած են արաբերէնով Միութեան հարիւրամեայ պատմութեան զանազան հանդրուանները՝ չեշտը դնելով ԶՈՄ-ի հիմնադրութեան պատմաքաղաքական պայմաններու եւ Լիբանանի քաղաքական ու ուսանողական կեանքին մէջ Միութեան ունեցած դերակատարութեան վրայ: Իրեն յաջորդած է նախարարը, որ ըսած է թէ իր խօսքը կը բաղկանայ երկու կէտերէ._ 1) Եթէ անձ մը կ'ուզէ պատկանելիութիւն մը ունենալ եւ փորձէ ստեղծել վիճակ մը անոր պատկանելու համար, վիճակ մը, որ կը յատկանշուի հաւատարմութեամբ, ինքզինք յարգելու երեւոյթով եւ այլ յատկանիշերով, որոնք գոյութիւն կրնան ունենալ մարդուն մէջ, ապա բազմաթիւ մարդիկ եթէ ընտրելու իրաւունքը ունենան, պիտի նախընտրէին անդամակցիլ հայութեան. բ) Նորհրդարանին մէջ գործող երեսփոխաններուն կամ կառավարութեան մէջ գործող նախարարներուն թիւը չէ չափանիշը, այլ կարեւորը այն է որ հայութեան կողքին գտնուելով կը գտաս անոր կապուածութիւնը այս Լիբանանին: Ու նախարարը ողջունած է Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը եւ երիտասարդական ուսանողական կազմակերպութիւնը, որ պահեց իր հաւատարմութիւնը, ժառանգութիւնը եւ հաւատքը իր հայրենասիրական զոհողութիւններով: Իր խօսքէն ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը, որմէ ետք խօսք առած է Ցակոբ Բագրատունի, յանուն Հ.Ց.Դ. Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէին, որ արաբերէնով փոխանցած է Կեդրոնական Կոմիտէին խօսքը:

CD reçus

CHANTS DEDIES A LA SAINTE CROIX

Chorale AKN du Centre d'Etudes du Chant liturgique arménien.
Direction: Aram KEROVPYAN

ASSOCIATION AKN
chez KEROVPYAN,
129 rue du Fbg du Temple 75010 Paris

զիոյ պետութիւնը հռչակեցին. Թէեւ մինչ այդ, պատերազմի աւարտին, Ինտոնեզիոյ հանրապետութիւնը հռչակուած էր, որ կ'ընդգրկէր Ճաւան եւ այլ կղզիներ:

Այս պայմաններուն տակ կատաղի կը ռիւներ ծայր առին հոլանտական եւ հանրապետական ուժերուն միջեւ. ամբողջ Սելեպէսը պատերազմի դաշտի վերածուեցաւ: Հոլանտացիք պարտուած՝ 1950ին քաշուեցան Սելեպէսէն, որ այնուհետեւ մաս կազմեց Ինտոնեզիոյ հանրապետութեան:

Ճափոնցիներու հեռացումէն ետք արգելափակուած Հայերը վերադարձան իրենց տուները եւ վերատիրացան իրենց իրաւունքներուն. վերաբացուեցան հայկական ընկերութիւններն ու հաստատութիւնները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ա զ դ ա կ»

ՑԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(Վէպ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷԶՃԵԱՆ ՊԱՀԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Գլըճեանի այս խօսքերը հաճելի չթուեցան ներկաներուն, Թնկըրեան եղբայրները աչք աչքի եկան: Անոնք այդ ժողովը գումարած էին վաստգաւոր առաջարկ մը մէջտեղ նետելու համար եւ հիմա Գլըճեանի ընթացքը կասկած կը ներշնչէր իրենց:

Ցակոբ Թնկըրեան աչքով նշան ընելով դուրս կանչեց եղբայրը: Երկու եղբայր, հիւրերը ձգած սենեակ մը քաշուեցան, ցած ձայնով սկսան խօսիլ.

- Գլըճեանի բռնած դիրքին մասին ի՞նչ կը խորհիս, հարցուց Ցակոբ Թնկըրեան իր եղբօրը:

- Շիտակը չհասկցայ, բայց Գլըճեանը ես կը ճանչնամ, կը վհճաբանի, կը պարքարի, բայց զաղտնապահ է:

Բայց Յովսէփ մտահոգ էր:

- Աւելի ճիշդ չըլլա՞ր եթէ զգոյշ ըլլանք:

- Դուն իմ ըսածիս նայէ, ըսաւ Ցակոբ:

Քիչ վերջ երկու եղբայր դարձեալ մտած էին իրենց հիւրերուն մօտ:

Ցակոբ Թնկըրեան ամիրա խնդալով ըսաւ.

- Ներսը Գլըճեան ամիրան ի բացակայութեան դատ տուինք եւ անպարտ արձակեցինք: Պէզճեանը այնքան պաշտպանեց իբր առաքինի մարդ որ չվստահեցանք մեր այօրուան ծրագիրը հրապարակելու: Վերջապէս հասանք այս եզրակացութեան որ մեր սիրելի ընկերը կրնայ չհաւնիլ մեր ծրագրին, կրնայ անոր գործադրութեան դէմ պայքարիլ, բայց գաղտնապահութեան երդումը ընելէ վերջ բոլորէս լաւ կը պահպանէ գաղտնիքները:

Գլըճեան սրտնեղեցաւ:

- Եթէ այդքան մեծ գաղտնիքներ ունիք, ես կրնամ մեկնիլ նախ քան գաղտնիքին հրապարակումը, ըսաւ:

- Ոչ, ոչ, ըսին բոլոր ներկաները միաբերան: Եթէ մեր ծրագիրը ընդունիս, քեզմէ կրնանք մեծապէս օգտուիլ:

Պօղոս Մարուշ վարդապետ որ առհասարակ մտիկ կ'ընէր խօսակցութիւնը, ըսաւ.

- Հայոց Պատրիարքը փոխանորդութիւն մը ստեղծելով մեզմէ նոր եկեղեցին պաշտօնապէս ճանչցած կ'ըլլայ: Այս ծրագիրը կրնանք իրենց դէմ գործածել: Պետութեան ըսենք որ քանի որ Հայոց Պատրիարքարանն ալ կը ճանչնայ մեր եկեղեցին անջատ գոյութիւնը, մեզ թող հրաման տըրուի մեր անջատ Պատրիարքարանը եւ եկեղեցին ունենալու...:

Թնկըրեան Յովսէփ աւելցուց.

_ Հիւսէյին փաշայի պատերազմական նախարար ըլլալէն վերջ, Խուսրէվ փաշա սպարապետ եղաւ: Ես անոր սեղանաւորն եմ եւ կրնամ անոր ըսել տալ ինչ որ ուզեմ: Եթէ Խուսրէվը մեր կողմ չհինգ, ան կըրնայ միչեւ իսկ Հիւսէյին փաշան մեր կողմ առնել եւ Գադաղը չէզոքացնել:

- Ձեմ կարծեր, ըսաւ Գլըճեան, որով հետեւ Գադաղ մեծ ազդեցութիւն ունի Հիւսէյին փաշայի վրայ, եւ եթէ պէտք ըլլայ Սուլթանին ալ կ'ներթայ եւ իր տեսակէտը կ'ապահովէ:

- Այդ որքա՞ն վստահանեցիր Գադաղը, Ամիրա:

Պահ մը լռութիւն տիրեց:

- Եթէ առանց լուրջ պատճառ ցոյց տալու պատրիարքութիւն եւ եկեղեցի ուզենք, խիստ հաւանաբար կը մերժուինք: Բայց եթէ պատճառաբանութիւն մը գըտնենք որ համոզիչ ըլլայ, կրնանք անմիջապէս տիրանալ մեր ուզածներուն:

- Իրաւունք ունիս, ըսին ներկաները:

- Ահա մեր ծրագիրը, ըսաւ Թնկըրեան: Աղերսագիր մը պիտի տանք պետութեան, որուն մէջ պիտի ըսենք թէ հայերը ռուսերուն օգնութեամբ կ'ուզեն Հայաստան մը հիմնել պատմական Հայաստանի հողերուն վրայ: Պիտի ըսենք թէ Պատրիարքարանն ալ այս ծրագրին համամիտ է եւ հետեւաբար մենք ալ մեղսակից չըլլալու համար այս մեղապարտ ծրագրին, կ'ուզենք անջատուիլ Հայոց Պատրիարքարանէն եւ ունենալ մեր ուրոյն եկեղեցին եւ Պատրիարքարանը:

- Դատապարտելի, պոռաց Գլըճեան ամբրա: Հրէշ հայկին գաղափար մըն է այդ:

Թնկըրեաններ Գլըճեանի քով գացին եւ Ջանացին համոզել:

- Ամիրա, դուն ալ անջատումի կուսակից ես, անջատուելու համար ուրիչ միջոց չկայ:

- Ես հայ եմ, պոռաց Գլըճեան, հասկըցա՞ք, ես հայ եմ: Ձեմ կրնար հայ եղբայրներս վտանգի մէջ նետել այս տեսակ տուտերով:

- Բայց ուրիչ կերպ կարելի չէ, պնդեց Ցակոբ Թնկըրեան:

_ Կը նախընտրեմ լուսաւորչական եկեղեցի դառնալ, ըսաւ Գլըճեան, քան թէ հայ ազգին գլխուն նոր փորձանք մը բերնալ:

Տավուտեան կացութիւնը փրկելու համար խօսքի խառնուեցաւ:

- Նստէ Ամիրա, ուրիչ միջոց մը խորհինք ըսաւ:

Թնկըրեաններուս եւ Գլըճեանի միջեւ վէճը սաստկացաւ, բայց Թնկըրեանները վճռած էին իրենց ծրագիրը գործադրութեան դնել ի դին ամէն բանի:

Ծրագիրը Տավուտեանի ալ անհաճոյ կը թուէր:

Գլըճեան ոտքի ելաւ եւ մեկնելու պատրաստուեցաւ:

_ Ես այլեւս ձեզի հետ չեմ: «Արիւն ձեր ի գլուխ ձեր»:

_ Ես ալ չեմ այս գործին մէջ, ըսաւ Տավուտեան:

Թնկըրեանները զայրոյթէն ժպտցան էին:

(Շար. 62)

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, տօն է Սբ. Յովհ. Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:

Ամանորեան պատարագ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայքից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Յանձնաժողով Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յեանեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐԸ:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԶԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) *փոստով ուղարկել Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):*

Ընտրողական Յանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 Եւրօ մեծերուն,
50 Եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 թիւերուն:

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Novotel de Bron
La chanteuse **AIDA SARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : **90 Euros.**

□

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կաղանդ Պապան կու գայ Քալ Նաղարէն հետ իր նուէրներու տոպրակով, արցելելու Տէսինի եւ չրջակայքի մանուկները՝ կիրակի, Յունուար 9, ժամը 16·30ին, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը: Նաեւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Կապոյտ Խաչուհիները ձեղ պիտի հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներով եւ գովասլիչներով:

Բոլորդ հրաւիրուած էք: Մուտքը ազատ է:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տպակոփաղ 50-ամեայ հատորածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր ղլուխ:

Saberatours Sevan Voyages

OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
à l'Occasion du 90ème Anniversaire du Génocide Arménien

Pélerinage à Deir Ezzor
avec une Messe de Commémoration

Circuit accompagné du 21 au 28 Avril 2005 1190€
- Avion Vols Directs
- Hôtel ★★★★
- Pension Complète
- Visites guidées de Damas, Palmyre et Alep

* Hors Taxes d'aéroport.

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

Studio VICKEN

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2005
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը չաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ՍՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 կամ 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 21·099

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·099

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋՕՐԱՒՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՑ ՄԷՋ

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ 17 ՀԱԶԱՐ ՄԵՌԵԱԼ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 26ին է, որ Հընդկաստան, Ինտոնեզիա եւ Սրի Լանքա զօրաւոր երկրաշարժի մը ենթարկուեցան, որու ուժգնութիւնը, ըստ մասնագէտներու, զարէ մը ի վեր չէր տեսնուած։ Արդարեւ, ուժգնութիւնը հասած էր 9-ի Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ, ինչ որ առաւելագոյնն է։

Զոհերու թիւը մեծ է, քանի այս չորքին բազմահազար զբօսաշրջիկներ կան ամբողջ շրջանը։ Առաւելաբար վնասած են նաեւ Թայլանտը, Մատրաս, Մալտիւները, Սրի Լանքա, Սումաթրա։ Կեդրոնը եղած է Աչեհ (Սումաթրա) ծովուն մէջ եւ քանի մը վայրկեանի մէջ աղէտը ահաւոր եղած է, ծովի բարձրացումը անմիջական, մինչ հազարաւորներ ծովափ հաւաքուած էին։ Զբօսաշրջիկներու կարծին 5000 Ցրանասցիներ կային եւ առաջին լուրերու համաձայն երկու մեռեալ կար, մէկը չորս տարու մանուկ մը։ Առնուազն մէկ միլիոն կը նկատուի անօթեւաններու թիւը, բայց, յաջորդ օրն իսկ, Դեկտ. 27ին, կարելի չէր ճշդրիտ թիւեր ունենալ, այնքան մեծ էր աղէտը եւ այնքան տարածուած։ Ցնցումները հասած են մինչեւ Քենիա, ուր մէկ մեռեալ կար։

Ականատեսներու նկարագրութիւնն ալ ահաւոր է, գիւղացիներ յանկարծ բացագանչած են՝ «Ծովը ողողեց ցամաքը» Սրի Լանքա, երբ առաջին ալիքները հասած են, ոչ պանդոկ դիմացած է, ոչ ճարան, ոչ խանութ։ Բոլոր ծովափները, մասնաւորաբար Թայլանտ, քանի մը վայրկեանէն աւերուած են, ծովափներ որոնք զբօսաշրջիկներու դրախտային վայրերն էին։ Քաղաքներէն մէկուն՝ Ֆիւքէթի մէջ, հազարաւոր բնակիչներ սարսափահար ապաստան փնտռած են, մինչ իրենց չուրջ դիզուած են վիրաւորներ եւ ամէն կողմ՝ արիւն։ Հոն կր գտնուէր նաեւ Ֆիկառդի թղթակիցը՝ Գարոլին Սալէ որ թերթին մէջ կը նկարագրէ պատահածը։

Միջազգային օգնութիւնը անմիջապէս կազմակերպուած էր, նաեւ Ֆրանսային։ Նիւթական դեռնի վրայ ալ ամէնէն մեծ վնասը կը կրեն ճկնորսները եւ զբօսաշրջութիւնը։

Մեռեալներու թիւը 17 հազար կը նկատուի։

*
**

Այս առթիւ ցանկը կը տրուի երկրաշարժներուն 1900էն սկսեալ, որոնց կարծին Սպիտակ 1988 Դեկտ. 7ին, 25 հազար մեռեալներով։ Այդ թուականէն ետք, ամէնէն զօրաւորը պատահած էր ճիւղ տ ճիւղ անցեալ տարի, 2003 Դեկտ. 26ին Պամ (Պարսկաստան)։ Քաղաքը ամբողջովին քարուքանդ եղած էր եւ 31 հազար մեռեալ կար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, ընդդիմադիր թեկնածուն՝ Վիկտոր Իուշչենկօ։ Դեկտ. 26ին, նախագահական ընտրութեան այս երրորդ շրջանի քուէարկութիւնը տեղի ունեցած էր հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ եւ արդիւնքն ալ կասկած չէր վերցներ։ Վերջնական չըլլալով հանդերձ Դեկտ. 27ի առաւօտուն, Իուշչենկօ ստացած էր ձայներու 52%ը եւ ռուսամէտ թեկնածուն Իանուկովիչ ալ՝ 45%ը։ Ընդհանուր ձեւով «նարնջագոյն» այս յեղափոխութեան յաջողութիւնը կը նկատուի ժողովրդավարութեան յաղթանակը։ Ի դէպ, յաղթանակը դեռ չէր յայտարարուած, երբ Դեկտ. 26ի առաւօտուն իսկ, Փիէռը Լըլուշ կ'առաջարկէր որ Թուրքիայէն ետք, Եւրոպական Միութեան պէտք է անդամակցի Ուկրանիա։ Նոր նախագահը պարտի եւրոպամէտ իր քաղաքականութեան կողքին, լաւ յարաբերութիւններ պահել Ռուսաստանի հետ։ Այս անդամոյան ընտրութիւնը խարդախութեան պարագաներ չկուցաբերեց, 12·300 օտար դէտեր կը հսկէին։ Իուշչենկօ, 50 տարեկան, պատրաստութեամբ հաշուապահ է եւ աշխատած է դրամատան մէջ։ Քինուորական ծառայութենէն ետք, անդամակցած է Համայնավար կուսակցութեան, ապարքէզը ապահովելու համար։ Նախ ամուսնացած է խորհրդային չրջանին, մեծ դրամատիրոջ մը աղուհիին հետ, յետագային ամուսնացած է Ամերիկուհիի մը հետ, որ կիեւ եկած էր չուկայի տնտեսութեան քարոզչութիւնը կատարելու համար։ Ծագումով ուկրանացի, մեծցած է ԱՄՆ եւ այն իրողութիւնը, որ աշխատած է Արտաքին նախարարութեան մէջ, պատճառ է որ զինք լրտես նկատեն, որու պաշտօնն ալ Իուշչենկօն գլխէ հանել եղած է, որպէսզի Ուկրանիա ՕԹԱՆ-ի անդամակցի։

ՊԱՊԸ թէեւ չպատարագեց Ծննդեան օրը, բայց 62 լեզուներով չնորհաւորեց Ծնունդը եւ իր օրհնութիւնը սփռուած էր նաեւ մահմետական երկիրներու մէջ։ Նախորդ գիշերը պատարագած էր։ Շատ մտահոգ է Մերձաւոր Արեւելքի եւ Իրաքի կացութենէն եւ նոր կոչ մը ըրած է խաղաղութեան համար։

ՄԱՀՄՈՒՏ ԱՊՊԱՍ Ծննդեան օրը կըր-

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԻՋԵՒ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ՍԵՊԸ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը գրէ «Մարմարա» (Դեկտ. 25), Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան գլխաւոր խոչընդոտը կը նկատուի Կիպրոսի հարցը, բայց գործնականին մէջ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին պարտադրանքը աւելի ծանր կշռել կը թուի։ Այդ նիւթով Արտաքին գործերու նախարարութեան մէջ տեղեկատուական ժողով մը գումարուած է ուր նախարարը Ա. Կիւլ ըսած է թէ Թուրքիա այսօրուան դժուարութիւնները լուծելու համար չի կրնար իւրացնել իր անցեալն ու իր նախնիները մրոտելու կոչուած ամբաստանութիւնները։ Ըսելէ ետք թէ այդ հարցին մէջ նախարարութիւնը լայն աշխատանքի պիտի ձեռնարկէ, ան աւելցուցած է.

«Որքան որ գիտեմ, թէ՛ հայկական կողմէ գիտնականներ, թէ՛ մեր կողմէ բաղաքերուած թուրք գիտնականներ, պարբերաբար իրար հետ կու գան այս հարցը ծեծելու համար։ Անցեալներէն վիէննայի մէջ ժողով մը գումարուեցաւ։ Հայերը այս ժողովին չեկան, բայց իրենց տեսակէտները աւուղդակի կերպով դրկեցին։ Ասիկա ալ բայլ մը կը նկատուի։ Բայց այս հարցերը յաւաչիկայ օրերուն ալ աւելի պիտի ընդլայնին։ Ասիկա անխուսափելի է։

«Ինչ որ պէտք է գիտնանք, այն է թէ ասիկա պիտի շարունակուի եւ մենք պէտք է լաւ հասկնանք թէ ինչպէս պիտի պայքարինք աւոր դէմ։ Չենք կրնար գանգատիլ որ մեզի այսպէս կամ այնպէս կ'ըսեն։ Եթէ ասկէ խուսափիլ կ'ուզես, ընելիք մէկ բան միայն ունիս։ Կր հրաժարիս Եւրոպայի ուղիէն։ Բայց բանի որ այդպիսի բան մը պիտի չընենք, պիտի պայքարինք մինչեւ վերջ։ Եւ որպէսզի պայքարինք, պէտք է որ լաւ գիտնանք ըլլանք»։

ՓԻՒՐՏ ԼՐԱԳՐՈՂ Ռ. ՏՈՒՐԱՆ «ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐՍ ԱԼ ՀԱՅ ԵՆՔ»

Վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ «Արեւելքի համագումար» մը։ Թուրքիայէն ալ 28 հոգինոց պատուիրակութիւն մը մասնակցեցաւ անոր։ Այդ պատուիրակութենէն քրտական «Իզվեստիա Փութիքա» օրաթերթին թղթակիցը Ռակըփ Տուրան Դեկտ. 24ի թիւին մէկ լման էջը յատկացուցած է այդ այցին։

Գլխաւոր ըսածը այն է թէ 3-4 օրուան կեցութեան ընթացքին ամէնէն աւելի ղայացածը ամէն հայ խօսակիցի մօտ, ամէն անկիւնի մէջ, եղած է ցեղասպանութեան անլռելի յուշը։ Բոլոր հանդիպումներուն, ինչպէս Հ.Ց.Դ.ի ներկայացուցիչներուն, Կաթողիկոսին, ցեղասպանութեան Թանգարանին պատասխանատուներուն հետ, միշտ իրենք զիրենք զղացած են ցեղասպանութեան նկատմամբ կեցուածք ունենալու հարկին տակ։ Այսուհանդերձ, Թրքական պատուիրակութեան անդամները զարմացած են ցեղասպանութեան հիմնուած ու այդքան յամառութեամբ արտայայտուած կեցուածքներու։ Ռ. Տուրան կը գրէ թէ իրենց խօսակիցներն ալ նոյնքան զարմանք յայտնած են իրենց ժխտողական յամառ կեցուածքին։ Այդ պատճառով ալ նիւթին մանրամասն մօտեցում մը կարելի չէ եղած։

Գրելով հանդերձ թէ ցեղասպանութեան նման Թուրքիոյ համար թապու նիւթեր այսօր բաղդատմամբ 3-5 տարի առաջուան կացութեան, որոշ ազատութիւն մը կը վայելեն, կ'ըսէ թէ Թրքական պատուիրակութեան անդամները միշտ կաշկանդուած զգացած են իրենք զիրենք։ Իրենցմէ ոչ ոք «կարծեցեալ ցեղասպանութիւն» արտայայտութիւնը գործածած է, բայց Երեւանի Համալսարանին մէջ անակնկալօրէն ցեղասպանութեան զոհերուն յիշատակը յոնկակայ յարգելու համար ուղղուած հրաւէրը մինչեւ այդին աւարտը խօսակցութեան նիւթ եղած է։ Հոս մի-ջանկեալ պէտք է նշել որ Թուրքերը չուարճացնող այդ հրաւէրին ընդունելի բնոյթ տուած է «Ակօս»ի խմբագիր Հ. Տինքի միջամտութիւնը երբ առաջարկած է յարգել «բոլոր զոհերուն յիշատակը»...։

Ռ. Տուրան կը գրէ թէ իրենց խումբէն մասնակից մը հայ խօսակիցներուն ըսած է թէ իր կարծիքով գործուածը ցեղասպանութիւն էր, ինչ կ'ընդունի այդ իրողութիւնը. ապա անմիջապէս զարձած է քովի լրագրողին ու խուճապով ըսած. «Չըլլա՛յ որ զրես ասիկա»։ Լրագրողը այդ միջադէպը իմաստալից կը նկատէ ցոյց տալու տեսակէտէն թէ Թուրք մասնակիցները ինչպիսի կոտրատած, ճզեղըւած հոգեվիճակի մէջ էին։

Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Հայաստան ամէն բանի օգտակար, դրական, յաջող պատյտ մըն էր։ Քիչ մը ճանչցանք Հայաստանը։ Աւելի լաւ ճանչցանք մենք մեզ։ Ու իրականութեան մէջ հասկցանք թէ բոլորս ալ Հայ ենք»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄԱՔՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25/27)

ՋՕՐՔ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ ԻՐԱՔ

Հակառակ քաղաքական չրջանակներու եւ հանրային կարծիքի մէջ բուռն վէճերու, Ազգային ժողովը Դեկտեմբեր 24-ին 91 թեր, 23 դէմ եւ մէկ ձեռնպահութեամբ վաւերացուցած է «Իրաքի կայունացման ուժերու կազմին մէջ բազմազգ զօրաբաժնին զեկավարման եւ նման հարցերի կարգաւորման մասին» փոխադարձ ըմբռնումի յուշագիրը։

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան ըսած է թէ զրկուելիք 46 հայ զինուորականները տարի մը կը մնան հոն։ Կը նախատեսուի զրկել ընդհանուր հրամանատար մը, մէկ ներկայացուցիչ լեհական զօրաբաժնին կազմին մէջ, 30 վարորդ, 10 սակրաւոր, երեք բժիշկ։ Ուղարկումի թուական ճշդուած չէ, սակայն նախարարը ըսած է թէ Յունուար 5-ին խումբը պատրաստ կ'ըլլայ. աւելցուցած ալ է թէ Իրաք զօրք ուղարկել կ'ամրապնդէ երկրին ապահովութիւնը, սահմաններուն չրջափակումը կը վերնայ։ Ակնարկելով նման որոշումի Իրաքի հայութեան համար հաւանական վտանգին, ան յայտնած է թէ համայնքին մեծ մասը չի տուժեր, թերեւս որոշ վտանգներ ներկայանան, բայց եթէ չմասնակցին այդ հոլովոյթին, վտանգները աւելի մեծ կ'ըլլան։

*
**

«ԲԱՔՈՒՆ ԽԱՌՆԱԿԵՑ ԽԱՂԱԹՈՒՂԹԵՐԸ»

Մինսկի խումբին ռուս նախագահը Ե. Մերզլեակով անդրադարձած է Ղարաբաղեան հայկաղրբեջանական բանակցութիւններուն եւ ըսած թէ երկու երկիրներուն Արտաքին գործերու նախարարները քայլ մը միայն կը բաժնէր Փրակայի համաձայնագրին ստորագրութենէն։ Ան յատկապէս չեշտած է թէ «Ղարաբաղի խնդիրը ՄԱԿ-ի քննարկումին ներկայացնելու Բաքուի որոշումը խառնակած է բոլոր խաղաթուղթերը»։ Ցաջողութիւն համարած է նոյն առեանին խնդիրը չքննարկելու որոշումը։ Այսուհանդերձ, Ե. Մերզլեակով այն կարծիքը յայտնած է թէ Ադրբեջանի քայլը քանի մը ամիս խոչընդոտած է կարգաւորումը։ Ցոյս յայտնած է որ 2005ին փափաքելի հանդիպումը յաջողութեամբ կը պսակուի։

*
**

ԼՂՀ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Ա. Ղուկասեանի Դեկտեմբեր 24ի հրամանագրով կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են կառավարութեան կազմին մէջ։ Նախագահի աշխատակազմի զեկավար Արարատ Դանիէլեան նշանակուած է փոխվարչապետ, Մշակոյի նախարար նշանակուած է Աշոտ Ղուլեան որ կը զլխաւորէր Արտաքին գործերու նախարարութիւնը, իսկ իրեն յաջորդ նշանակուած է Արման Մելիքեան։ Նոյն օրուան մէկ այլ հրամանագրով վերջ տրուած է Գիւղատնտեսութեան նախարար Բենիկ Բախչեեանի պաշտօնին, տեղը նշանակուած է Վահրամ Պաղտասարեան։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՐԱՏՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑՄԷ ԴԺԳՈՀՆԵՐԸ

Ամչուշտ որ ամէն մէկուն փափաքին, եւ պարզին չէր կրնար համապատասխանել անկախ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը: Ճիշտ է, ոչ ճաշակ թելադրող կար այլեւս դուրսէն, ոչ ալ պիւտճէի տուիլատրուժիւններ բերող: Բայց ի վերջոյ, ազատութիւնն ալ որեւէ երաշխիք չէր ճաշակաւորին, յարմարին, հաճելիին: Այս բանին համոզուելնուդ մանաւանդ վերջերս երբ այժմէականութենէն չբացակայեցաւ ու չի բացակայիր Երեւանի վերակառուցումին պատճառած դժգոհութիւնը:

Այդ դժգոհութիւնը հասկնալի կ'ըլլար եթէ որոշ անցեալպաշտութեան, կարօտախտի մը արդիւնք ըլլար: Մարդիկ իրաւունք ունէին բնականաբար, յատկապէս միջին տարիքի պատկանողներն ու աւելի մեծերը, փնտռելու իրենց վարժուած, նաեւ սիրած, հոն անցեալ մը պահած քաղաքը: Այնտղ չէնքերը, փակերը, փողոցները, հրապարակները, պարտէզները, որքան ալ անխնամ, խառնակեմ ըլլային անոնք: Ու նոյնքան բնական էր որ մայրաքաղաքը ունենար նոտրզուած, բարեկարգուած դէմք, որպէս անկախ հերկրին թագուհին:

Հարցը հոն է տակաւին որ առաջինները անցեալի կարօտն ալ, քաղաքին դէմքին նորացումն ալ հաւասարապէս դժգոհութեան պատճառ են այսօր: Ոչ ոք հաւնիլ-հաւնելու խնդիր կը յարուցանէ: Շատ աւելի խոր է մարդոց սրտին մէջ բացուած վէրքը, շատ աւելի բուռն հակազդեցութիւնը ու զարմանի պահանջը: «Համատարած»էն դուրս պէտք է ձգել բնականաբար, իշխանութեան տէր անփորձ անճաշակներու դասը ու քաղաքին այլանդակութենէն շահառուներու խմբակը: Բայց ի՞նչ ընել որ հրահանգները կը հպատակին այս երկու հասցէներուն ու դժգոհութիւն, տրտունջ, բողոք, զայրոյթ, պահանջ, ընդվզում, ամօթանք, բոլորին ցոյց կը տրուի աւերուրդ ու անպէտ իրերու անյատակ զամբիւղը:

Երեւանի դիմափոխութեան դէմ առաջին տրտունջները բարձրացան ՀՀՇ-ի իշխանութեան օրով երբ հանրապետութեան հրապարակին Լենինի արձանը վար առնելէ ետք քանդուեցաւ անոր պատուանդանն ալ: Հին օրերու աժէքներ արհամարհելու ամբաստանութիւն ուղղուեցաւ պատասխանատուներու, որոնք ո՛չ բացատրութիւն տալու հարկը զգային, ոչ ալ որեւէ պատասխան: Ճիշտ ըսելու համար հիմնական փոփոխութիւններու, լուրջ կորուստներու այդ չրջանին քիչ մը չափազանցուած ու անտեղի թուած էր վերջնական վէրքը. մանաւանդ որ յատուկ արտութիւնը ստորագրողներուն մէկ մասին մօտ շատ ակնհայտ էր պատուանդանը պատրուակ առնելով նոր իշխանութիւնը քարկոծելու նպատակը:

Երեւանի մէջ սկսած աւելի հիմնական նոր յարատեւութիւնը Հիւսիսային պողոտային բացումը եղաւ: Ու դժգոհութիւնները նորոգուեցան: Մարդիկ որոնց տուները ապամեխականացման ենթարկուեցան, դժգոհ էին մեծ մասով, քանի որ գրեթէ ոչ ոք բաւարար կը նկատէր իր չէնքին համար որոշուած փոխարժէքը: Սակէ զատ, ոչ ոք բնականաբար վճռակամ ունէր տեղափոխուելու: Գոնուեցան մարդիկ որոնք այնքան դառնացան որ ակամ մտածել մինչեւ երկրէն մեկնելու մասին:

Այդ կառուցումին բուն զոհերը եղան սակայն այն պատմական, ճարտարապետական արժէքով չէնքերը որոնք եւս անվարան քանդուեցան: Ընթացք մը որ եթէ խօսքը մեր մասին չըլլար, ի՛նչ դիւրութեամբ «բարբարոսական» պիտի որակէինք: Երեւոյթը բաւական տխրօրէն ծիծաղելի է երբ մարդ անդրադառնայ որ նոյն Երեւանը քանի մը տարին անգամ մը մեծ աղմուկով կը տօնէ իր հիմնադրութեան երեքհազարամեակին մօտեցող կը լոր թուականները: Եւ ըսել որ այդ նոյն քաղաքին մէջ եթէ նեղոսյի թաղերը կասեցնել կարելի չըլլայ, հարիւր տարուան իմաստ նկարագրող չէնք ալ պիտի չըմնան... Այս նոյն մտահոգութիւններով է որ վերջերս մտաւորականներու խումբ մը ժողով գումարած ու դիմում. ներ յղած էր պատկան իշխանութիւններու, պատասխանատու անձնաւորութիւնները: Հայաստանեան մամուլն ալ գրեթէ ամէն թիւի կ'արձագանգէ Երեւանի դիմագիծին ջնջումին, եղծումին:

Պէտք է ըսել որ Հայաստանի մէջ վերականգնողական գործը դեկեղեցի, վանք, համալիր, եւլն. - կը կատարուի շատ կասկածելի սկզբունքներով որոնց մէջ հիմնականն բացականերն էն մասնագիտական մօտեցումն ու ճաշակը: Ոչ ոք կը մտածէ թէ ի՛նչ մեկնաբանութիւն կը տրուի հարիւրատարի, հազար տարի առաջ չինուած ու աչխարհը հիացուցած կոթողներու այսօրուան թէքնիքով, պիտութեամբ հանդերձ մատնուած վիճակին:

Քանի մը օր առաջ (Դեկտ. 24) արտասպած էինք «Ազգ» օրաթերթէն Մելանիա Բադալեանի էջը որ այս անգամ կը մատնանշէր Ա. Բակունցի նման դէմքի մը բնակած տան քանդումն ու տեղը նոյն չէնքի մը բարձրացումը. մինչդեռ այդ տունը բնական էր որ տուն-թանգարանի վերածուէր, եւլն.: Սակայն յայտնի է որ նման նախաձեռնութիւններ ալ չուկայի տիրապետութեան տակ անչահ մանրուքի վերածուած են: Ո՞վ ի՞նչ ընէ Բակունցի տուն-թանգարան մը երբ քաղաքին այդ չարքին, չահաբեր հատուածին մէջ գործի կենդրոնատեղի մը, բազմայարկ հանրախանութ մը կրնայ քանի-քանի գըլուխ եկամուտ ունեցող երկիրներու մէջ այդ վայրերը բնակելի չրջաններէ հեռու կ'ըլլան, բնակչութեան դիւերային հոսումը չխանգարելու համար:

Իսկ Երեւանի մէջ անոնք բուն զրած են մշակութային ու մանաւանդ կրթական հաստատութիւններու մօտիկ դրացնութեան մէջ: Օրինակներու ճոխ դասի մըն ալ տրուած է. Պետական ակնիկային թատրոն, Մանկական պատկերասրահ, Նկարիչներու միութիւն, Ն. Ագրալեան մարմարան, Բժշկական համալսարան, Գեղարուեստի ակադեմիա, եւլն.: Եւ հարիւրաւոր այն երեւանցիները որոնց բնական չէնքին մէջ բացուած է այդ կարգի վաստահամբաւ օճախ մը, աղմուկէն քուն ու դադար կորսնցուցած անդադար բողոք կը յղեն ոստիկանութեան, թաղապետարան, քաղաքապետարան, վարչապետին, երկրին նախագահին, Ազգ. Ժողովի նախագահին: Սակայն ոչինչ կը փոխուի:

Այս վերջին րսուածէն պէտք չէ հեռացընել որ պատասխանատուները անտարբերութեամբ կը վերաբերին դժգոհներու դիմումներուն, կամ լուռ կը մնան նամակներու դէմ: Ո՛չ, անոնք կը պատասխանեն, արդարանալով որ օրէնքին մէջ բնակելի չէնքերու տակ դիւերային հոսումը, դնդամուղի սրահ, տիսքոթէք բացուելու արգելք չկայ...:

Դիմելով Ազգային Ժողովի նախագահին, նամակագիրները կը պնդեն թէ բնակելի տարածքներու մէջ պէտք չէ տեղ գտնեն աղմուկի ու այլասերումի նման կեդրոններ: Զէ՞ որ բնակարաններու մէջ մեծցող երախաներ կան, նաեւ հիւանդ ու խնամքի կարօտ տարեցներ: Ուստի կը խնդրեն որ համապատասխան օրէնքի հրապարակումով արգիլուի զուարճութեան նման վայրերու բնակութեան չրջաններու, չէնքերու անմիջական դրացնութեան մէջ բնաւորումը. ատիկա եղած է խաղատուներու պարագային որոնք հանուած են քաղաքէն ու մեծ մասով տեղ գտած օգտակայանի ճամբուն վրայ, դոհունակութիւն պատճառելով հանրութեան:

Բաւական ատենէ ի վեր նոր ապացոյցի պէտք չկայ, դիմնալու համար թէ իշխանութիւնները Երեւանի բնակչութեան, անչափահասին ու հիւանդին, տարեցին խաղաղութենէն աւելի կարեւոր հարցեր ունին. «պետականութիւն կառուցել»ու վսեմագոյն առաքելութիւնը որ կը յեղուի ամէն քննադատութեան, դժգոհութեան դիմաց, նման մանրուքի ժամանակ կարգ չի ձգեր: Գոնէ սա նոյնքան յամառ կրկնուող «դարաւոր մշակոյթ»ի, «մշակութային դանձերու տէր»ի պիտակներուն պատուա մը յարգանք ունենայինն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՂԵԱՆ

ՄՈՎՍԷՍ ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Ա. ԼԷՅԼԱՆԻ)

ՅԱԿՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

2004 տարին կը զուգադիպի Ալինճարի հիմնադրութեան 65ամեակին: Այս առիթով, «Ալինճարի հիմնադրութեան գլխաւոր կերտիչ», Մուսա Տաղի հերոսամարտի քաջամարտիկ, ազգային գործիչ եւ լիբանանեան Խորհրդարանի մէկ երկարատեւ ծառայութիւն մատուցած հայ եկեղեցական «Մովսէս Տէր Գալուստեանի յիշատակը նոր սերունդներուն մօտ թարմացնելու համար» Հ. Ը. Դաշնակցութեան կարմիր Լեռ Կոմիտէի պատասխանատուական մարմինը կատարեց գնահատելի իրագործում մը՝ հատորի մը մէջ ամփոփելով ըստ փիւռքահայ մամուլին մէջ գրուած անոր արձակ եւ չափածոյ գործերը:

Հեղինակը, չուրջ երեսուն տարի, քաղաքական հանրածանօթ դէմք մըն էր Լիբանանի հայութեան բոլոր խաւերուն անխտիր, բայց անոր իսկական արժէքները մէկը՝ բանաստեղծի անվիճելի տաղանդը, մնաց թաքուն. Ա. Լէյլանի ծանկանունին ներքեւ:

Մովսէս Տէր Գալուստեան կը հաւատար բանաստեղծի իր երկնատուր կոչումին, զոր գործնական իմաստի վերածեց ան մինչեւ մահ: Հակառակ քաղաքական կեանքի թոհուբոհին եւ ճակատագրի բերումով իր դիմակալած բազում դժուարութիւններուն՝ հեղինակը երբեւիցէ չըլքեց քերթողական արուեստը:

Հատորին խմբագրութիւնը ստանձնած է գրագէտ Պօղոս Սնապեան, որ չըննորհիւ խմբագրական ասպարէզի մէջ իր ձեռք բերած լայն փորձառութեան՝ կը ներկայացնէ Ա. Լէյլանի գործը՝ ճաշակով, արուեստով եւ թծախնդրութեամբ:

148 գեղակազմ էջերէ բաղկացած սոյն հատորը կը բովանդակէ հեղինակին չափածոյ եւ արձակ գործերը, որոնք նախապէս տպուած են Պոսթընի «Հայրենիք», Պէյրութի «Ազդակ» չաբաթօրեակ, Հալէպի «Նայիրի», Գահիրէի «Նոր Շարժում» թերթերուն, ինչպէս նաեւ հեղինակի լոյս ընծայած հետեւեալ գրքոյկներուն մէջ՝ «Երազանքի դաշնութիւն», (Պէյրութ, 1928) եւ «Սիրոյ սկիհ» (Պէյրութ, 1929):

Խմբագիր Պօղոս Սնապեան հատորի «Ցառաջարանի փոխարէն...» խորագիրով իր ներածականին մէջ, Ա. Լէյլանիի լեզուական հարստութեան եւ գրագէտի արժանիքներուն նկատմամբ իր անխտիր հիացումը արտայայտելով՝ կ'ըսէ. «Իր ընտրագրութիւնը կրող յետագայ էջերուն ընթերցողը պիտի հանդիպի բնդգրկուած ասպարէզներուն մէջ փայլփլող իր հրմտութեան ու ընդունակութիւններուն եւ անոնց պահանջած լեզուական ստոյգ շնորհիներուն, այնքան՝ որ հարիւր տարի առաջ յետընկնալ գիւղի մը մէջ աշխարհի եկած եւ յետընկնալ պայմաններու մէջ այսքան հասուն ու փայլուն գրութիւններ ստորագրած անձը, ե՞րբ տիրացաւ գրելու գաղտնիքին եւ մանաւանդ ո՞ւր սորվեցաւ եւ ե՞րբ իւրացուց մեր լեզուին ընդունակութիւնները» (էջ 6):

Ցիշեալ մէկընթերցմամբ անդամ մը եւս ի յայտ կու գայ այն ճշմարտութիւնը, թէ մարդիկ բանաստեղծ չեն ըլլար, այլ՝ կը ծնին: Այս առումով, Սնապեան կը վերահաստատէ հեղինակին անձին մէկ բնդոծին չնորհներով օժտուած տաղանդաւոր դրագէտը, որ ինքնազարգացման ճամբով իւրացուցած է հայ լեզուն եւ կերտած իր սեփական ոճն ու դրելակերպը:

Սնապեան կը չարունակէ դրուատել Մովսէս Տէր Գալուստեանի դրական անվիճելի տաղանդը, յիշելով դրուագ մը երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարանի իր ուսանողութեան չրջանէն: Այսպէս, օր մը, «Նայիրի» ամսագրի 1942 տարուան հատորածոն թերթատած պահուն, ան կը հանդիպի «Իրիկնայիս» խորագրով քերթուածին, որուն հեղինակը ծանօթ երեսփոխան Մովսէս Տէր Գալուստեանն է, ծածկանունով՝ Ա. Լէյլանի: Մնապեան իր յուշագրութեան մէջ կ'ըսէ, թէ չատ կը սիրէ յիշեալ քերթուածը, զոր չուտով կը կարդայ հայերէն դրականութեան իր ուսուցչին՝ մեծատաղանդ Յակոբ Օշականին, որ նոյնպէս կը հաւնի եւ կը դասէ զայն «իրաւ» բանաստեղծութիւններու չարքին: Օշական իմանալէ ետք նաեւ «Իրիկնայիս» բանաստեղծութեան հեղինակին ինքնութիւնը եւ անոր հետ Մնապեանի ծանօթութեան մասին՝ բարձրաձայն կ'ըսէ.

– Գրէ՛ այդ յիմարին, որ հրաժարի քաղաքականութենէ եւ վերադառնայ գրականութեան: (էջ 80):

Եզրափակելով սոյն դրուագը, Մնապեան կ'ըսէ, որ թէեւ Օշականի առաջարկին կապակցութեամբ, որեւէ բան չզրեց Մովսէս Տէր Գալուստեանին, ասկէ համար դրականութիւնը, ասկայն, եղաւ կեանքի յարատեւ ընթացք մը, եղաւ «Գաղանի սէր» մը, որմէ «Իր կապը վերջնականապէս խզած չապրեցաւ բնաւ եւ ունի թուղթեր», կը հաստատէ Մնապեան, «որոնք, լոյս ընծայուելու պարագային, ճշմարիտ անակնկալներ կրնան ըլլալ ընթերցողներու մեծ մասին...» (էջ 80):

Արդարեւ, Ա. Լէյլանիի բանաստեղծական տաղանդը կը դրսեւորուի հատորին բովանդակութեան մաս կազմող հետեւեալ քերթուածներու շարքին: Օշական իմանալէ եւս նաեւ «Իրիկնայիս» բանաստեղծութեան հեղինակին ինքնութիւնը եւ անոր հետ Մնապեանի ծանօթութեան մասին՝ բարձրաձայն կ'ըսէ.

– Գրէ՛ այդ յիմարին, որ հրաժարի քաղաքականութենէ եւ վերադառնայ կան

ընագաւառը, ուր բանաստեղծը չատ տանջուեցաւ «անոպայ աշխարհ»ի մարդոց կողմէ: Իսկ երկրորդ միջավայրը երկնամիտ բարձունքներով խորհրդանըշած հայրենի իր բնաշխարհին՝ ձէպէլ Մուսայի լեռնակատարն է, ուր Ա. Էյլեանի ազատաբոյր մթնոլորտի մէջ կ'ապրի վերացման անխոխաբինելի պահեր, «աստուած մը» կամ «անհունի ինքնակալը» կպոծելով ինքզինք: Սոյն քերթուածով ան ցոյց կու տայ, թէ ոեւէ բնիկ Մուսա տաղդի իր հարազատ հողին եւ լեռներուն վրայ միայն կրնայ ազատ ու երջանիկ ապրիլ...

Ինչ կը վերաբերի սիրային բանաստեղծութիւններուն, ինչպէս, «Անոր Որ Գնաց», «Պիտի Պաշտեմ Ես Քեզ Միշտ», «Իրիկնային», «Անուրջ» եւ «Ժամադրութիւն», ասոնք կը կազմեն ծանրութեան կեդրոնը հատորի չափածոյ գործերուն: Ցիչեալ քերթուածները պրուած ըլլալով հաղորդական չունչով, յուզումով եւ ջերմութեամբ՝ ետ չեն մնար դասական հանդամանք վայելող հեղինակներու քերնարաչունչ երկերէն: Անոնց յատկանշական գիծը ապրումն է, որ հակառակ տարիներու թաւալքին, դեռ կը պահէ իր վարակիչ չունչն ու այժմէութիւնը: Սէրը եւ բաժանումը կը կազմեն հիմնական առանցքը իր սիրային բանաստեղծութիւններուն: Այս յղացքով, հեղինակը հոգեպէս կլանուած է իր սիրած էակին անյայտ տեսքով, որուն յիշատակը կ'ոգեւորէ զինք եւ կը մղէ ստեղծագործ աշխատանքի:

Իր սէրը եթերային բնոյթ չունի երբեք, այլ կը կրէ դրոշմը մարմնական զեղեցկութեամբ օժտուած այն աղջկան, որուն հետ կը զրուցէ բանաստեղծը եւ կը ճաշակէ բաժանման դառն վիշտը: Այս իրողութեամբ, յատկանշական է «Անոր Որ Գնաց» սիրային բանաստեղծութիւնը, ուր հեղինակին սէրը խնդառատ ապրում մը փոխանցելէ աւելի՝ կը մնայ խորհրդանիշը տխրութեան.

«երբ ա՛լ չկաս, երբ հեռուներն ես հիմա, իմ Լէյլա,
Սրտիս մէջ սերս իմ կու լայ:
Շուրջս ամէն ինչ սուգ ունի» (էջ 58):

Բաժանման յատաջացուցած զրկանքը Ա. Էյլեանի կը ներկայացնէ խորհրդանշական պատկերներով, որոնք յաւելեալ չնորհ եւ հմայք կ'ընձեռեն վերոյիշեալ քերթուածին, որուն երկրորդ համարին ընթերցումով մենք կը զդանք, թէ հեղինակը առարկայական առաւելներով կը բացայայտէ բաժանման խոհերով անդրադարձուած իր առանձնութիւնը:

Ե. Մ.

«Ա զ դ ա կ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՍԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Թ Ի Ւ 1

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ ԵՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻՆ ՔԱՆԱՄԵԱԿԸ

(Օգոստոս 2005)

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, գործակցութեամբ Պօ-Արաքս Ընկերակցութեան, տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 1 – 19: Քննութիւնները՝ Օգոստոս 20ին: Ժամանում՝ Յուլիս 30-31ին, մեկնում՝ Օգոստոս 21-22ին: Դասընթացքս ունի երեք մակարդակ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջադէմներ: Դասերը տեղի կ'ունենան երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրը հինգ պահ՝ առաւօտեան: Դասերու ներկայութիւնը պարտադիր է: Մասնակցութեան համար պահանջուած նուազագոյն տարիքն է 18: Դիմումները պէտք է կատարել անձամբ եւ գրաւոր, նշելով մէյ մը հեռաձայնի, հեռապատճէնի (ֆաքս) թիւ մը եւ էլեկտրոնային փոստի հասցէ մը: Դասընթացքին զուգահեռ տեղի պիտի ունենան մշակութային այլեւայլ ձեռնարկներ, յատկապէս դասընթացքի ճանապարհին, որոնց մասին առանձին հաղորդագրութեամբ պիտի տեղեկացուի:

Արձանագրութեան սակն է՝ 630 Եւրօ կամ համապատասխան տարադրամով՝ ըստ օրուան սակին: Այս գումարին 400 Եւրոյի բաժինը պէտք է վճարուի կանխաւ՝ մինչեւ Մարտ 31: Այս թուականէն վերջ այդ սակը 500 Եւրոյի պիտի բարձրանայ: Արձանագրութեան մնացեալ մասը կը վճարուի անպայման մուտքի օրը: 10% զեղչ կը կատարուի անոնց՝ որոնք նախապէս լաւ արդիւնքով մասնակցած են դասընթացքին, գոնէ երկու անգամ: Նոյն զեղչը կը կատարուի նաեւ միասին եկող մօտիկ ազգականներէն մէկուն (ծնողք, քոյր, եղբայր, կողակից): Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի կը փոխուի եւ կատարուած վճարումը որեւէ պատճառով ետ չի վերադարձուիր:

Ամէն չէք, որ պէտք է անպայման դրամատնային եւ միջազգային ըլլայ, պէտք է հասցէագրուի միայն՝

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES
եւ ղրկուի՝
Assoc. Padus-Araxes —
c/o Dip. Studi Eurasiatici
San Polo 2035 - 30125 Venezia (Italia):

Ընդունելի չեն անձնական եւ փոստային չէքերը: Ամէն չէք պէտք է ունենայ դրամատան երաշխիքը եւ յենու քաժնեկից իտալական դրամատան մը: Կը խնդրուի չդիմել դրամատնային փոխանցումի (bank transfer), միջնորդչէքի բարձր սակերուն պատճառով: Ամէն պարագայի դրամատնային բոլոր ծախքերը դիմողին կը պատկանին:

Կ'ընձեռուի բնակութեան հնարաւորութիւն համալսարանական ուսանողատուն մը (Residenza Abazia)՝ պատմական Վենետիկի մէջ, օժտուած խոհանոցային յարմարութիւններով: Յուլիս 30 – Օգոստոս 22 ներառեալ, ամբողջ շրջանին համար, բնակութեան սակն է 800 Եւրօ առանձին սենեակի մէջ, 600 Եւրօ երկու հոգինոց սենեակի մէջ: Բնակութեան վճարը են-թակայ չէ օրական հաշուարկումի: Ճաշ մը կամ ընթրիք մը, Համալսարանի սեղանատան մէջ, պիտի արժէ 6,50 Եւրօ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռապատճէնել +39·041·2414448 թիւին, կամ իմակ մը ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

daniela@padus-araxes.com

Ի հարկին հեռաձայնել +39·041·2414448 թիւին, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի առաւօտները ժամը 9·30 – 12·30, եւ կամ +39·347·4562981 թիւին՝ երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ փրկունները ժամը 20 – 22 (Իտալիոյ ժամով): Լաւ ստուգել երկիրներու միջեւ ժամերու տարբերութիւնը: Բացակայութեան պարագային կրկին փորձել եւ յատակ ու հասկնալի լուր մը թողուլ ընկալուչին՝ նշելով անուն եւ հեռաձայնի թիւ: Երբեք չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանը:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹի «Մեթրոփոլիթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտ. 30ին, տեղի ունեցած է Լիբանանի Մարաշի Հայրենակցական Միութեան հիմնադրութեան 75ամեակին առիթով կազմակերպուած ճաշը: Ներկայ եղած են Հայաստանի դեսպանը Արեգ Յովհաննիսեան, պետական երեսփոխանները, Պուրճ Համուտի քաղաքապետը Անդրանիկ Մարըլեան եւ հանրային կազմակերպութեանց եւ երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, հոծ բազմութիւն մը: Օրուան հանդիսավարը՝ Անթուան Գալեճեանի բարի գալուստի խօսքերէն եւք, ներկաները յոտնկայս ունկնդրած են Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգները, ապա Մարաշի քայլերգը: Բեմ հրաւիրուած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան վարչութեան առաջնորդը՝ Ժան Մոմճեան, որ ներկաները ուղղած է վարչութեան խօսքը, հակիրճ պատմականը ընելով Միութեան եւ անոր 75 տարուան կենսունակութեան ու յարատեւութեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Աւարտին, երգչախումբը երգած է «Մարաշի աղամանդեայ յոբելեան»ը (խօսք, երաժշտութիւն եւ խմբավարութիւն Մանուէլ Գիւլճիճեանի):

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի Լ.Ո.Մ-ի «Ա. Պուլղուրճեան» կեդրոնի «Ս. Թնճուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5ի կամաւորներու միջազգային օրուան առթիւ Լ.Ո.Մ-ի Շրջ. Վարչութեան քարոզչական յանձնախումբը ընդոյց – հանդիպում մը կազմակերպած է Դեկտ. 7ին: Յանձնախումբին անունով բացման խօսքը արտասանած է Ռուզաննա Ուլիկեան, որ արժեւորելէ եւք կամաւոր աշխատանքը, ներկայացուցած է մշակութային, մարզական եւ բարեսիրական միութիւններուն մէջ տասնամեակներ չարունակ կամաւոր աշխատանք տարած ընկերուհիները Սեդա Ունճեան – Խաչեանը, Լուսին Գալեճեանը եւ Մակի Խաչերեանը, որոնք մասնակցած են հանդիպումին: Անոնք, յաջորդաբար, կամաւոր անհատի կազմութեան եւ տարած աշխատանքներուն մասին իրենց տեսակէտները արտայայտած են, մեկնելով իրենց ներկայացուցած միութիւններուն՝ Համազգայինի, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի եւ Լ.Ո.Մ-ի իրենց փորձառութիւններէն: Զրոյց – հանդիպում մը համադրած է Պէյթի Փանոսեան որ չեշտած է իր բացման խօսքին մէջ, որ կամաւոր աշխատանք հասկացողութիւնը չի սահմանափակուիր քանի մը տասնամեակի անցեալով, այլ կու գայ մեր պատմութեան խորքերէն: Յաջորդաբար խօսք առած են Սեդա Ունճեան – Խաչեան, որ խօսած է Համազգայինի մէջ իր տարած աշխատանքին մասին եւ հայ մշակոյթը ծանօթացնելու կարեւորութեան, Լուսին Գալեճեան ներկայացուցած է հայ անհատի կազմաւորման մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի դերակատարութիւնը: Լիբանանահայ Օգնութեան Խաչի (Լ.Ո.Մ) վերանիքին մէջ իբրեւ կամաւոր իր ունեցած փորձառութեան մասին արտայայտուած է Մակի Խաչերեան: Զրոյց – հանդիպումէ աւարտին ներկաներուն առիթ տրուած է արտայայտելու:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ԱՎ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.

ՊԷՋՃԵԱՆ ԳԱԼԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻ ԺՈՂՈՎ ՄԸ

Մեկնելէ առաջ Գլըճեան ակնկռեց.

-Մի մտահոգուիր, ձեզ չպիտի մատնեմ, քանի որ երդում ըրի ձեր գաղտնիքը պահելու, ինչ ըլլալը պիտի ըսէ առաջ: Բայց եթէ իմ խօսքովս պիտի կարենամ հայ ազգը աղէտէ փրկել, հարցը կրնայ փոխուիլ: Միայն այդ պարագային կրնամ առանց խղճահարութեան երդմնազրուժ ըլլալ: Աստուած ալ այն ատեն կը ներէ ինծի:

Տաւուտեան եւ Գլըճեանէ վերջ Մարուչ վարդապետ ալ հրաժեշտ առաւ:

- Ինդրեմ, գործերէ առաջ լաւ խորհէ դէք. մեր գլխուն վտանգ մը չգայ:

Արդարեւ Սուլթան Մահմուտ հապճեպ կարգադրած Թնկըրեանցներու աղերսագիրը, յօդուածը պատրաստով պահ մը մտածած էր եւ յետոյ իր մօտ կանչելով թիկնապահ մը հրամայած էր:

- Շուտ հոս կանչեցէք Արթինը:

Զղայնացած էր Սուլթանը: Ձեռքերը եռեւ կապած ջղային քայլերով իր աշխատասենեակին մէջ վեր վար կը քալէր: Գանկին մէջ փոթորիկ մը կար: Չէր ուզեր հաւատալ թէ հայերը կ'ուզեն ըմբոստանալ, բայց կը յիշէր որ յոյները ըմբոստացած էին եւ անկախութիւն հռչակած եւ սրտնեղութիւնը ու զայրոյթը կ'աւելնար:

Այս մտածումներով կը չարչարուէր Սուլթան Մահմուտին միտքը, երբ ներս մտաւ Յարութիւն ամիրա Պէշճեան: Ամիրան Սուլթանին խոժոռ դէմքը տեսնելով, հասկցաւ թէ ծանրակշիռ բան մը կար, բայց չէր գիտեր թէ ի՛նչ էր պատահած:

Սուլթան Մահմուտ զայրացած ըսաւ.

- Վերջապէս եկար: Ալ համբերութիւնս սպառիլ սկսած էր:

-Հրամայեցէ՛ք տէր իմ

- Ռուսերուն դէմ պատերազմը, յոյներու յեղափոխութիւնը չէր բաւեր, հայերը պակսած էին...

- Ձեմ հասկնար վեհափառ տէր:

Սուլթանը պատուհանէն դուրս սկսաւ նայիլ: Պահ մը խորհեցաւ թէ հայերը չէին կրնար պետութեան մնատակար բան մը ընել, որքան ատեն որ Պէշճեանի եւ Պատրիարքի խորհուրդներով կը չարժէին: Թնկըրեանները աղերսագիրը կարդալէ վերջ, առաջին անգամն էր որ հարցը լսած էր պազարեամբ դատել, տրտմեցաւ Պէշճեանի հանդարտ եւ ինքնավստահ դիմագիծը ապահովութիւն ներշնչած էր իրեն:

Սուլթան Մահմուտ իր սիրելի հայր քիչ մը չփոթեցնելու համար, անգամ մը եւս յօնքերը պռատեց եւ խիստ չեչտով ըսաւ.

- Գալաթա, ի՞նչ է հայերուն գործած անպատկառութիւնը:

Պէշճեան չպատասխանեց: Սպասեց որ Սուլթանը խօսի եւ ինք հասկնայ թէ ի՛նչ է խնդիրը:

- Ազգակիցներդ յոյներէն գէշ օրինա՞կ առին արդեօք որ կ'ուզեն Հայաստան մը հաստատել իմ հողերուս վրայ: Ես հայ հպատակներս կը սիրէի, բայց կը տեսնեմ որ անոնք ալ ինծի դէմ եղած են:

Պէշճեան լայն չունչ մը առաւ: Հասկըցաւ թէ անհիմն լուրի մը վրայ հիմնուած էր վեհափառին զայրոյթը:

- Հայ հպատակներդ, վեհափառ տէր, այդ տեսակ բանի մը մասին երբեք չեն խորհած: Ձեր հայ հպատակները, վեհափառ տէր, ձեզ կը նկատեն իրենց պաշտպանը: Եթէ այս է ձեզ զայրացնող կամ մտահոգող հարցը, ես ամբողջ գոյութեամբս կ'երաշխաւորեմ ձեզ թէ մէկ հայ չկայ այդ տեսակ չիմարական ծրագրի մը մասին խորհող: Հայը ձեր հաւատարիմ ծառան է տէր իմ, ամէն ատիթով ատոր ապացոյցը տուած է: Ան որ հայուն դէմ այս անհիմն ամբաստանութիւնը կ'ընէ, ինք է մեծագոյն մեղապարտը որ կը ջանայ անհիմն լուրերով ձեր հանդիստը խռովել:

Այնքան ն վստահ չեչտով կը խօսէր Պէշճեան որ Սուլթան Մահմուտ անմիջապէս համոզուեցաւ թէ մէկէտեղը հայերուն դէմ նախապատրաստուող դաւ մը կար միայն: Ուստի սեղանին վրայէն առաւ Թնկըրեաններու աղերսագիրը եւ Պէշճեանի երկարեց.

- Առ կարդա, ըսաւ:

Գալաթայի մէջ տող կարդալէ վերջ ժպտուեցաւ, չկրցաւ զսպել իր զայրոյթը եւ մոռնալով որ վեհապետին դէմ կը պատուի, ակռաները սեղմելով քթին տակէն ըսաւ.

- Սրիկաներ:

Սուլթանը ժպտեցաւ:

Յարութիւն Պէշճեան ներողութիւն խնդրեց:

- Ձեմ հասկնար թէ Թնկըրեանները մեր Պատրիարքին ցոյց տուած աղետաբեր դէմ ինչո՞ւ այս ոճիրը կը գործեն:

Սուլթան Մահմուտ գոհ մնացած առնելու ոգեւորութիւն ըրած էր ձեռքը դնել Գալաթայի ուսին: Այս անգամ ալ մօտեցաւ աւնոր եւ երկու ձեռքը երկու ուսին դնելով նայեցաւ անոր, յետոյ ժպտեցաւ եւ վազաչուռ ձայնով մը մխիթարեց զայն:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ԹՆԿՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՒԸ

Թնկըրեան եղբայրները որոշած էին իրեն ծրագիրը իրականացնել, աչք առնելով ամէն վտանգ: Անոնց մոլեռանդութիւնը թագած էր իրենց ազգային ըղգացումները: Երկու եղբայր պատրաստեցին աղերսագիր մը, որուն տակ զոյգ Թնկըրեաններէն զատ մարդ չէր տորպրած: Անոնք ապահինած սպարապետ Մուսրկ փաշայի բարեկամութեան, առանց վայրկեան մը իսկ տատամսելու, ստորագրեցին աղերսագրին տակ, իբր անջատում պահանջող կաթոլիկ եկեղեցւի զաւակներ:

(Շար. 63)

(Շար. Ա. էջէն)

Իսրայէլի նկատմամբ: Շեշտած է որ «Կ'ապրինք հակամարտութեան եւ բռնութեան կացութեան մը մէջ, վախի եւ անապահովութեան, զինուորական դրաւման, բանտի վերածուած քաղաքներու եւ նուաստացումի մէջ: Երկար տեւեց: Առեն է Պաղեստինի եւ Իսրայէլի համար որ վերջ դնէ այս վիճակը»: Համալսարանի մէջ ալ Մահմուտ Ապպաս անգիլող դիրք բռնած է առաջին ժողովին ընթացքին իսկ: Յայտարարած է որ կը մերժէ զէնք գործածել Պաղեստինցիներու դէմ, աւելցնելով թէ Իսրայէլ զանոնք մարդասպան կ'որակէ, մենք զիրենք մարտիկները կը կոչենք: Կը թուի որ Ապպասի ընտրութիւնը որպէս յաջորդը Արաֆաթի կասկած չի վերցներ: Պաղեստինցի մարտիկներն ալ հպարտութեամբ ներկայացուցած են Իսրայէլի դէմ գործածուելիք վերջին հրթիռը, զոր Եասէր Արաֆաթ մկրտած են: Ամէնէն զօրաւորը կը նկատուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Յովսէփ Զիլինկիրեան 25 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քիւրտեան 25, Տիկին Հայկանոյշ Պարկրճեան 100, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Տեփանեան 70, Օր. Շաքէ Պէնկեան 50, Տիկին Անթուան Պրիտի 50, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 30, Օր. Իզապէլ Փիլաճեան 30, Տիկին Ռոզա Տիւմէճեան 15, Պ. Մօրիս Ալեքսանեան 300, Տիկին Պ. Մաւեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Քիպարեան 700, Տէր եւ Տիկին Փիէր Եոնճալի 20, Տէր եւ Տիկին Ալեքսի Կէօվճեան 100, Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 200, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 150, Պ. Խոմոն Թերզեան 30, Պ. Ժիլպէր Մինասեան 30, Օր. Մաքրուհի Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ձիպօղլուեան 80, Տէր եւ Տիկին Տելմաք Գալէդեան 150, Պ. Ժան Զիլեան 20, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 26, Օր. Ալիս Եոլճեան 50, Տիկին Արփինէ Սէվէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան 150:

(Շար.)

Saberatours
Sevan Voyages
OFFRES 2005
à votre service pour toutes destinations dans le monde !
Hiver en Arménie
590 €*
Avion Vols Directs
+7 nuits Hôtels★★★★
+Petit Déjeuner Buffet
+Transferts
Aéroport
Hôtel
Aéroport
Armavia
Արմավիա
EN COLLABORATION AVEC
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
SABERATOURS
→11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
Studio VICKEN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. Տիկին Սիւզի Եկէնեան, ամուսնոյն կարպիս Եկէնեանի յիշատակին 100 եւրօ, Վեհանոյշ Սթանպոլցեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ Գեղանոյշ Սթանպոլցեան եւ Էլիզապէթ Սթանպոլցեան 100ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սթանպոլցեան 50 եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ա.Տ.Ի.Ս ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ի ճ
Հասցէ՝

LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 կամ 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30էն սկսեալ:

Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար
երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06·12·93·09·80
- 04·91·93·53·59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Nouvel de Bron
La chanteuse **AIDA GARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.
Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

□

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կաղանդ Պապան կու գայ Քալ Նազարին հետ իր նուէրներու տոպրակով, այցելելու Տէսինի եւ շրջակայքի մանուկները՝ կիրակի, Յունուար 9, ժամը 16·30ին, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը: Նաեւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ կապոյտ Խաչուհիները ձեզ պիտի հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներով եւ գովացուցիչներով:

Բոլորդ հրաւիրուած էք: Մուտքը ազատ է:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահագդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:

Ամանորեան պատարագ ժամը 10ին:
կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 Թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Ցանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ.

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՎՈՒՐՔԵՐԸ:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոստով ուղարկել Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՔՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·100 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·100

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻԱ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՑՔ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՆՈՐՈՇ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԱՂԵՏԸ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ Է

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 28ին, անկարելի էր մեռեալներու ստոյգ թիւ մը տալ եւ 45 հազարէն մինչեւ 75 հազարի խօսք կար։

Ինչ որ պատահած է Հարաւ-արեւելեան Ասիա այնքան աննախընթաց է, որ ըստ ամերիկացի մասնագէտներու Սումաթրայի ջրհեղեղները «տեղափոխուած» են 20 մեթրէ աւելի եւ հարկ է նոր քարտէսներ պատրաստել։ Ամէնէն մեծ վնասները կրած է Սրի Լանքա, ուր առաջին առթիւ 10·029 դիակ գտնուած էր, որոնց մէջ հաւանաբար 200 զբօսաշրջիկ։ Արդէն, աւելի քան 1·000 զբօսաշրջիկի անհետացում յայտարարուած է։ Վայրեր կան որոնց հետ կարելի չէ որեւէ կապ հաստատել եւ հոն գտնուողներու մասին լուր առնել։ Բազմաթիւ Ֆրանսացիներ հապճեպ կերպով վերադարձած են, բայց վեց մեռեալներ կային, ինչ որ վերջնական թիւ մըն ալ չէ։ Կացութիւնը այնքան աղէտալի պատկեր մը կը պարզէ, որ համաճարակի վախ կայ։

Ֆիւքէթ, որ Թայլանտի դրախտային ծովափն էր, աւերակի վերածուած է եւ վերապրողներն ալ չզմած են, ինչպէս կը վկայէ Ֆիկառոյի աշխատակիցը, որ արձակուրդի գացած էր։ Անոնք որոնք ողջ մնացած են հրաչքով, ամէն բան կորսընցուցած են եւ թաղէ թաղ բարեկամներ կամ ազգականներ կը փնտռեն։

Ինչ կը վերաբերի մեռեալներու թիւին, Դեկտեմբեր 28ին կարգ մը թիւեր կը տրըւէին, որոնք վերջնական բնոյթ չունէին։ Այսպէս, ըստ շրջաններու, պարզուած առժամեայ պատկերն էր.–

ՍՐԻ ԼԱՆԿԱ.– Աւելի քան 11 հազար մեռեալ (70 օտար)։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ.– Առնուազն 6·823 մեռեալ։

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱ.– Առնուազն 4·725 մեռեալ Սումաթրայի հիւսիսը։

ԹԱՅԼԱՆԴ.– Աւելի քան 1·000 մեռեալ, մեծ մասը օտար զբօսաշրջիկներ, 1·200 անհետացած անձեր եւ 7·200 վիրաւորներ Թայլանտի հարաւը։

ՊԻՐՄԱՆԻԱ.– 56 մեռեալ եւ թերեւս աւելի։

ՄԱԼԵԶԻԱ.– 51 մեռեալ եւ անհամար անհետացածներ եւ 200է աւելի վիրաւորներ։

ՄԱԼՏԻՒՆԵՐ.– 52 մեռեալ եւ 68 անհետացած անձեր։

ՊԱՆԿԼԱՏԷՇ.– Հայր ու զաւակ մը մեռած են զբօսաշրջիկներու նաւու մը մէջ, երբ ընկղմած է։

ԱՓՐԻԿԷ.– Սոմալիոյ մէջ, 40 ճկնորսներու դիակներ յայտնաբերուած են եւ 60 անհետացածներ կան։ Քենիա ալ մեռեալ մը կայ։

*
**

Առաջին առթիւ վեց Ֆրանսացիներու մասին խօսք կար միայն մեռեալներու մէջ, բայց մեծ է թիւը անհետացածներու, մասնաւորաբար Թայլանտի մէջ։ Կան նաեւ բազմաթիւ վիրաւորներ, բայց ամէն կողմ անորոշութիւն կը տիրէ։ Քաօ Լաքէն ստոյգ ոչ մէկ լուր կայ, բայց ծանօթ է որ Սոֆիթէլ պանդոկը քարուքանդ եղած է, հաւանաբար իր յաճախորդներով։ Շրջանին մէջ, ըստ ճամբորդական

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐԻՆ ՑԵՍԱԿԸՏԸ...

Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակաւոր էլի Վիէզել «էլ» չաբաթաթերթին (Դեկտ. 27) մէջ հարց կու տայ. «Ինչո՞ւ Հայերը կը զրկուին յիշողութեան իրենց իրաւունքէն»։ Կը պատմէ թէ Վէրֆէլի հատորին ընթերցումով տեղեկացած է հայ ժողովուրդին «1915ի մեծ ողբերգութեան»։ Յաջորդ պարբերութեան մէջ «ողբերգութիւն»ը կը փոխարինուի «կոտորածներ»ով։

Ցեսոյ կը գրէ թէ բազմաթիւ անգամներ փորձած է տրամաբանել. Թուրքերուն յամառութիւնը իրենց ազգային չահուն վնասակար քան կը նկատէ։ Քաղաքականութիւնը հոդ գործ չունի, կ'ըսէ։ «Հարցը բարոյական է»։ Մանաւանդ Հայերը՝ «յիշողութեան պահապան-ժառանգորդները ոչ հատուցում կը պահանջեն, ոչ ալ իրենց բոյնը վերադառնալ, կամ իրենց ստացուածքը. ատելութիւն ալ չեն բարոզեր, յատկապէս ոչ ալ **քրտութիւն**. իրենց ամբողջ ուզածը, երազածը այն է որ ըսուի թէ իրենց նախնիքը պատերազմին ընթացքին տառապած են»։ Նոպէլեան մրցանակաւորը չի հաւատար հաւաքական յանցաւորութեան։ Յանցաւորները միայն անոնք են որոնք չարչարած, սովամահ ըրած եւ սպաննած են անմեղները։ Այդ յանցաւորներուն չառաւիղներն ալ յանցանք չունին, բայց պէտք չէ դաւաճանեն իրենց

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28)

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Դեկտեմբեր 24ի հրամանագրով ստեղծուած է երիտասարդական մրցանակ որ երեք ճիւղի մէջ պիտի տրուի ամէն տարի։ Առաջին ճիւղը կ'ընդգրկէ կերպարուեստն ու չարժանկարը, երկրորդը՝ երաժշտութիւնը, երրորդը՝ գրականութիւնը։ Ամէն մէկուն համար կը տրուի վկայագիր ու դրամական պարգեւ, նաեւ ամէն մէկուն համար հաստատուած է մրցանակի յանձնախումբի կազմ մը։

հասարակաց անցեալին։

Որպէսզի պատկերը ամբողջական ըլլայ, հարկ է աւելցնել որ չաբաթաթերթը նիւթը գետեղած է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան այժմէական նիւթեան չըրջանակին մէջ, ներկայացնելով որպէս «Անճնաւորութեան մը տեսակէտը», չըմոռնալով նշել նաեւ այդ անճնաւորութեան նոպէլեան պիտակը։

Չյիշե՞լ բարեկամ – թշնամիի ծանօթ առածը...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետարանի պետական դիւաններու ընդհանուր տնօրէնութիւնը չորս հատորով կը հրատարակէ հայեւանդլիական գործակցութեան փաստաթուղթերը։ Լուրը տուած է Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը (Դեկտ. 27)։ Առաջին հատորը 1845-1890 թուականները կ'ընդգրկէ, կը բովանդակէ 97 փաստաթուղթ։ Երկրորդ հատորը (1891-1893) կը պատմէ «Մարզուանի մէջ ապստամբող Հայերու պարագան», Անգլիոյ դեսպանատան կատարած օժանդակութիւնը, եւլն.։ Մնացեալ երկու հատորները պիտի պատմեն «Հայերու ապօրինութիւնները», Անգլիացիներէն վայելած հովանաւորութիւնը, միջամտութիւնները։

Թուրքիոյ պետական դիւաններու տնօրէնութիւնը կ'ըսուի թէ կը պատրաստուի հայեւռուս յարաբերութիւններուն առընչութեամբ փաստաթուղթեր ալ հրատարակութեան տալ։ Ընդհանուր տնօրէնը յայտնած է թէ նման հրատարակութիւններ չատ կարեւոր են ներկայիս երբ յայտնի կ'ըլլայ թէ Թուրքիոյ վրայ ճընշումները պիտի սաստկանան Ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ։ Հրատարկութիւնը ուրեմն կը միտի փաստ տալու թէ այդ ճնշումներուն եւ Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ Թուրքիա կ'ուզէ ցոյց տալ թէ Հայերը օսմանեան շրջանին ինչ չարիք գործած են...։

Հրատարակութիւնները սլաք մըն ալ կ'ուղղեն այն երկիրներուն որոնք այսօր այդ պնդումներուն տէր են ու ճնշում կը բանեցնեն Թուրքիոյ վրայ, քանի որ ըստ նոյն տնօրէնին, «անոնք այն երկիրներն են որոնք անցեալին Հայերը զրկած էին Օսմանցիներուն դէմ»։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԸ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Անկախութենէն ի վեր իրենց թիւը նըւազելով հանդերձ, Հայաստանի կարեւոր փոքրամասնութիւնն են Քիւրտերը։ Անոնք հոն նկատի կ'առնուին քիւրտ եւ եզիտի ստորաբաժանումներով։ Վերջերս Երեւանի Ռազմավարական հետազօտութեան կեդրոնը ուսումնասիրութիւն մը կատարած ու եզրակացուցած է թէ Քիւրտերն ու Եզիտիները երկու տարբեր ժողովուրդներ են։ Փոքրամասնութիւններու նախարարն ալ Ալագեազի մէջ ուր կարեւոր թիւ կը ներկայացնեն Քիւրտերը, հանդիպում մը ունեցած է քիւրտ ուսուցիչներու հետ եւ ըսած թէ այսուհետեւ դպրոցներու մէջ որպէս ուսուցանուի լեզու եզիտիերէնը պիտի գործածուի ու այդ լեզուով դասագիրքեր պատրաստուին։

Քրտական օրաթերթը («Ազգիւր Փոլիթիքա») անդրադառնալով երկու տուեալին, կ'ըսէ թէ քիւրտն ու եզիտին տարբեր ժողովուրդ նկատելով զանոնք պառակտելու քաղաքականութեան մասնակից կ'ըլլայ Հայաստանն ալ։ Կը մերժուի կատարուած անջատումը ու կը չեշտուի թէ Ռազմավարական հետազօտութեան կեդրոնին ուսումնասիրութիւնն ու եզրակացութիւնը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն։

ՇԱՐՔ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ մէջ այս անգամ ալ միւս պարտեալն է, Իանուկովիչ որ կը մերժէ իր պարտութիւնը եւ կը յայտարարէ որ պիտի չընդունի երբեք Իուչչենկոյի յաղթանակը։ Վերջնական արդիւնքներու համաձայն Իուչչենկօ յաղթած է ձայներու 52,44%ով, ընդդէմ ռուսամէտ թեկնածուին 43,77%ին։ Ըստ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարար Գոլին Փաուըլին, ընտրութիւնները «ազատ եւ արդար» եղած են։ Նորընտիր նախագահը գոհ է եւ իրեն համար ուկրանացի ժողովուրդը յաղթած է եւ նոր Ուկրանիա մը պիտի կառուցուի։ Իուչչենկոյի կը մնայ երկիրը վրկել իր անցեալէն, այսինքն կաշառակերութեան եւ խաբեբայութեան վարչակարգէն։ Կ'ուզէ որ քանի մը տարիէն ամէն բնակիչ կարենայ ըսել.– «այս ի'մ Ուկրանիան է եւ հպարտ եմ որ իմ երկիրս է»։ Դեռ քաւական խոշընդոտներ կան սակայն նորընտիր նախագահին առջեւ, որոնց առաջինն է՝ ընդունիլ տալ յաղթանակը, որքան ալ արդիւնքը անժխտելի ըլլայ։ Երկրին ամբողջ արեւելեան շրջանը իր մրցակիցին է նպաստ քուէարկած է եւ զայն կը նկատէ որպէս երաշխաւորը բնակչութեան մը որ դարս մնացած է «նարնջագոյն յեղափոխութենէն»։ Այդ մրցակիցը արդէն խոստացած է որ ծայրայեղ ընդդիմութիւն մը պիտի կազմակերպէ եւ միջոցներն ալ ունի։ Վ. Իուչչենկօ միջոց մըն ալ ապրած է Սեպտեմբերի մէջ երբ հայրը Ղարաբաղի մարզային կեդրոնին մէջ կը ծառայէր որպէս խորհրդային բանակի գինուորական։

ԻՍՐԱՑԻԼ 159 պաղեստինցիներ ազատ

ընկերութիւններու, 2500 ֆրանսացի զբօսաշրջիկ կար։

*
**

Ամէն կողմէ օգնութեան կը փութան, բայց այդ օժանդակութեան կազմակերպումն ալ դժուար է։ Ֆրանսայի մէջ, զանազան կազմակերպութիւններ հանգանակութեան կոչ կ'ընեն, ինչպէս ԻՒՆԻՍԵՖ, Ֆոնտասիոն տը Ֆրանս, Կարմիր Խաչ, Սըքուր Իսլամիք Ֆրանսէ եւլն., եւլն.։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

արձակած է, Դեկտեմբեր 27ին, բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար Եգիպտոսի նկատմամբ, որ յանձնած էր 1997ին լրտեսութեան համար դատապարտուած Իսրայէլացի մը։ Պաղեստինցի ղեկավարներուն համար այդ ազատագրումները անբաւարար են, մանաւանդ նախադահութեան թեկնածու Մահմուտ Ապբասի համար։ Իսրայէլի բանտերը աւելի քան 7·000 Պաղեստինցի կայ։

ՔԱԹԱՐի Ալ-Ժեզիրա հեռատեսիլի կայանը նոր տեսերիզ մը ափռած է Դեկտ. 27ին, որ Պէն Լատէնի կը վերագրուի եւ ուր այս վերջինը Ալ-Զարքաուիին կը նշանակէ որպէս Իրաքի ահաբեկչական ցանցին պետը։ Այս խումբը թիւ 1 թշնամին է Ամերիկացիներուն, որոնք 25 միլիոն տոլարի պարգեւ մը կը խոստանան անոր որու չնորհիւ կրնան ձեռք ձգել ահաբեկիչը։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶԻ ՄԱՑՐԱՊԵՏ մը սպաննուած է Պուսոյի մօտ (Զատ) Դեկտ. 25-էն 26-ի գիշերը գինեալ աւազակներու կողմէ, որոնք կրակ բացած են իր կառքին վրայ։ Քոյր Քրիսթին, 58 տարեկան, կը պատկանէր Նոթր-Տամ տէ ղ'Ափթրի միաբանութեան եւ ճամբայ ելած էր հիւանդ կրօնակիցի մը այցելելու համար։

ՄԻԼՀՈՒԶի մէջ, չէնք մը փլած է հաւանաբար կազի պայթումի հետեւանքով. 17 մեռեալ կար եւ կարգ մը դիակներ յայտնաբերուած էին աւերակներու տակ։ Պայթումին պատճառը ծանօթ չէ եւ քննութիւն կը կատարուի։ Պայթումը պատահած է Դեկտեմբեր 26, ժամը 17ին, գետնայարկը եւ ոմանք կարծած են որ երկրաշարժ մը պատահած է։

ՄԱՐՈՒԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, պարբերական մը («Թէլ-Քէլ») գրած է որ միապետութիւնը տարեկան 210 միլիոն եւրօ կ'արժէ երկրին եւ կը չեշտէ որ «ոչ մեհեանները, ոչ երեսփոխանները կը համարձակին մօտէն հետաքրքրուիլ» այս հարցով։ Ընդհանրապէս Մորհրդարանը «լուռ համաձայնութեամբ» կը քուէարկէ թագաւորութեան պիւտճէին։

ՀԱՅԵՒԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ վարչապետարանի պետական դիւաններու ընդհանուր տնօրէնութիւնը չորս հատորով կը հրատարակէ հայեւանդլիական գործակցութեան փաստաթուղթերը։ Լուրը տուած է Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը (Դեկտ. 27)։ Առաջին հատորը 1845-1890 թուականները կ'ընդգրկէ, կը բովանդակէ 97 փաստաթուղթ։ Երկրորդ հատորը (1891-1893) կը պատմէ «Մարզուանի մէջ ապստամբող Հայերու պարագան», Անգլիոյ դեսպանատան կատարած օժանդակութիւնը, եւլն.։ Մնացեալ երկու հատորները պիտի պատմեն «Հայերու ապօրինութիւնները», Անգլիացիներէն վայելած հովանաւորութիւնը, միջամտութիւնները։

Թուրքիոյ պետական դիւաններու տնօրէնութիւնը կ'ըսուի թէ կը պատրաստուի հայեւռուս յարաբերութիւններուն առընչութեամբ փաստաթուղթեր ալ հրատարակութեան տալ։ Ընդհանուր տնօրէնը յայտնած է թէ նման հրատարակութիւններ չատ կարեւոր են ներկայիս երբ յայտնի կ'ըլլայ թէ Թուրքիոյ վրայ ճընշումները պիտի սաստկանան Ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ։ Հրատարկութիւնը ուրեմն կը միտի փաստ տալու թէ այդ ճնշումներուն եւ Ցեղասպանութեան պնդումներուն դէմ Թուրքիա կ'ուզէ ցոյց տալ թէ Հայերը օսմանեան շրջանին ինչ չարիք գործած են...։

Հրատարակութիւնները սլաք մըն ալ կ'ուղղեն այն երկիրներուն որոնք այսօր այդ պնդումներուն տէր են ու ճնշում կը բանեցնեն Թուրքիոյ վրայ, քանի որ ըստ նոյն տնօրէնին, «անոնք այն երկիրներն են որոնք անցեալին Հայերը զրկած էին Օսմանցիներուն դէմ»։

ՆԱԽՇՈՒՆ ԹԵԼ

Մո՛ւս մութ է առանց լուսամուտի քարայատակ սենեակը: Մթութեան մէջ կախուած խոնաւութեան ճնշիչ հոտը, քարանձաւի մը մէջ գտնուելու տպաւորութիւնը կը ստեղծէ:

Կռացած է ալեհեր փոքրիկ կինը, տաշտին մէջ պզտած եղեամային վրայ կամար մը կերտած, եւ բամպակէ ճերմակ թելով ձեռագործուած, փրփրած կլոր դրպանաձեւ տոպրակով, աչխուժութեամբ կը չփէ երախային արմուկները, թեւերը, մարմինն ու հոգին...

Թէ քանի՞ տարեկան է երախան, դժուար է սահմանելը... բայց բացայայտ է, թէ իր մերկութենէն ամչնալու, ամօթի պիտակցութիւնը տակաւին չունի ան, մինչ իր վրայ կամար դարձած կնկան ծոծրակին վրայ ոլորուած սպիտակ մազի բարա՛կ հիւսքը կը յուշէ, թէ երախան պզտած է իր մեծ մօրը տաշտին մէջ:

Ժամանակի սլաքները համարձակօրէն դէպի եռեւ դարձուցած, նենգէիս պղինձէ տաշտին մէջ սեղմուելու չափ փոքրացած, աչքերս փակած, կը փորձեմ դիմանալ այն չարչարանքին զոր կը կոչեն «Հալէպի բաղնիք», սիրելի նենգէիս պարզապէս պատճառելու, բի՛ւր դժբախտութիւններով եւ ցաւերով լի իր կեանքին երեւի մի՛ակ վայելքը՝ լողցնել, ամառնային արձակուրդին համար վերջապէս իր մօտ ժամանած, իրմէ հեռու մեծցող թոռնիկը:

Վարագուրած եմ մրմռացող աչքերս, ամուր փակած, արգիլելու համար այրող օճառին ներխուժումը... կը քերուռտի՛ն աչքերս, իսկ զանոնք քերելը անկարելի՛... ճերմակ փրփուրով ծեփուած եմ վերէն վար, մինչեւ մատներուս ծայրը... Լոգանք չէ՛, այլ մկրտութի՛ւն... Պէտք է դիմանալ, մինչեւ աւարտին այս ծխատարութեան բոլո՛ր փուլերուն, սկսած գլուխօրհնէքէն մինչեւ արծաթէ թասիկէն հոսող վերջին աղօթքը...

Պղինձէ տաշտին միշտ զարնուող թաւիկին զնգզնգոցին զուգահեռ, մերթ ընդ մերթ կ'արձագանգեն անցնող դրացիներուն խափարակները, որոնք չա՛տ հանգիստ ու բնական, խորհրդաւոր խոնաւութեան մէջ կատարուող այս արարողութիւնը ճեղքելով, թիւք թլաք քարայատակին վրայէն կ'ուղղուին դէպի քարանձաւին անկիւնը գտնուող, աւելի՛ մութ ու խոնաւ պէտքի խուցը...

Հալէպի բաղնիքին արարողութիւնը ունի անպայման իր անխուսափելի եւ անկրճատելի օրէնքներուն երկա՛ր պոչը, որոնք հասած են մեզի, սերունդէ սերունդ բարդաւաճելով, եւ տակաւի՛ն, ամէն մէկ տուն, ամէն մէկ մայր, աւելցնելով իւ՛ր մանրամասնութիւնը, ստեղծուած են բազմապիսի տարբերակներ, զորս հարկաւոր է հաւաքել, արձանագրել, ու վերջապէս հետազօտել...

Թասիկին արծաթ ջուրը խաչակնքելով ու պատարագը չո՛ւտ վերջացնելու մարմանդ ունեցող Տէր հօրը անհասկնալի դէր բարբառեան եղանակով, հազիւ ականջիս հասնող ձայնով, նենգէս կ'արտասանէ «Ճանուն Հօր, եւ Որդւոյ, եւ Հոգւոյն Սրբոյ» եւ վերջապէս «Ամէ՛ն» դոչելով, գլխէս վար կը հոսեցնէ վերջաբանի օրհնութիւնը...

Տաշտէն դուրս գալու լիրաւունքը վերջապէս ստացած, կ'ելլեմ ոտքի մանկական բոլո՛ր մեղքերէս մաքրուած, ու կը խանճարուրուիմ գունդ գունդ հանդուցուած ծոպերով, պզտիկ գիրուկ ժպտուն հրեշտակներով նախչուած, սպիտակ, լա՛յն ու երկար անճեռոցին մէջ, եւ դուրս կու գանք մո՛ւթ աչխարհէն լո՛յս աչխարհը, դէպի բակը, ես թաց, նենգէս քրտնած, ես թոռնիկ, նենգէս մեծ մայրիկ, երկուքս միասին, երկուքս ալ նոյն պոյին, անճեռոցին վրայի նախչուած բնակիչներուն նման մենք ալ երկու հրեշտակ դարձած, եւ երեք հսկայ քար աստիճաններէ թրթռալով, կը մտնենք մեր դրախտը՝ տեսէք մէկ սենեականոց օճախը:

Անցած են քառասուն երկա՛ր, սակայն կառճ տարիներ, եւ ես այսօր, հեռուներէ՛ն, երանութեամբ կը դիտեմ այն փոքրիկ աղջնակը, որ մի՛չտ մնացած է հո՛ն, սիրով պարուրուած...

Սենեակները փակած նոր կողքի, բո՛լոն ալ կը բացուին դէպի քառանկիւն փոքր բակը, որ իր մէջ ամփոփած է չորս ընտանիք, եւ թերեւս ալ հինգ: Բակին ճի՛շդ մէջտեղը կը գտնուի փակ ջրհոր մը, վրան ու բոլորտիքը, փոշի կաթի ու խզի թիթեղէ տուփերու մէջ ցանուած ռեհան, յասմիկ ու մեղրածաղիկ... Քարէ բակին այս պզտիկ ալասիսին շուրջ կը հիւսուի ու կը ծաղկի սիրով լի աշխարհ մը համե՛ստ ու պարզունակ: Զորս ընտանիք, թերեւս ալ հինգ, բաժնելով մէկ խոհանոց ու բաղնիք, գարձած են մէկ ընտանիք, մե՛ծ ընտանիք... Մէկ մե՛ծ ընտանիք...

Կողքի սենեակին մէջ, դրացի ընտանիքը ունի բազմաթի՛ւ մանչեր... Գիրկի երախային մինչեւ չեչոտը, մազոտ... եւ վերջապէս պեխուվը... Այս վերջինը՝ այսինքն ամէնէն մեծը, կարելի է չփոթիլ ու կարծել գրկի երախային հայրը: Եօ՛թն են, թերեւս ո՛ւթ, անկարելի է համրել... պարզապէս բազմաթիւ են եւ վրատա՛հ, դատրիկ մը ունենալու յոյսով է որ աճած է մանչերու այս բանակին թիւը:

Բանակին մէջ, իմ հասակս ունեցողը Խորէնն է, իմ անմոռանալի խաղընկերս: Մեր ժամանումին առաջի՛ն օրն իսկ, Եբեկեան՝ կը հաւաքուին բակին բոլո՛ր բնակիչները եւ որպէս մեզի պատիւ՝ կարծեմ յատկապէս ինծի՛, փոքրիկ Խորէնը կը բարձրանայ բակէն դէպի որեւէ մէկ սենեակ առաջնորդող, հսկայ քարէ բարձր աստիճանի մը վրայ, կ'անշարժանայ ու զիլ ձայնը լինքնավստահ կը ձգէ՛, լերան գագաթէն ոչխարները կանչող հովիւի մը նման...

Գեհինը՝ քարին վրայ ծալապատիկ նստած ու ականջ դարձած, կը լսեմ խաչնարած բոպիկ Սասունցի Դաւիթս որ կը կանչէ՛...

Այր Բեն Գի՞մ
պապադ հաբի՛մ

Դա Եչ Զա՞
պապադ տեսա՞յ

Է Ըք Թօ՞
անունը Թաքօ՞

Հմայուած Խորէնով, մե՛ծ հրճուանքով, կը լսեմ ամէ՛ն տարի, ամէ՛ն տարի «բարի եկար»ի կրկնուող այս նո՛յն զեկոյցը, երեւի Խորէնին միա՛կ գոց գիտցած չուտասելուկը... կարեւոր չէ՛, ինծի համար Խորէնիկս հանճարե՛ղ է...

Ծէ Ինի Լի՞ոն
կապոյտ հլիւն

Խէ Ծա Կե՞ն
մտիր ծակէ՞ն...

Կը սիրեմ չա՛տ այս տողը... Հրճուանքս կը կրկնապատկուի, սակայն անհամբեր կը սպասեմ յաջորդին՝ գլուխ դործոցին.

Հօ Ձա Ղա՛տ
եղիր զա՛տ զա՛տ

Այստեղ, չեմ գիտեր ինչո՛ւ, թելս կը փրթի՛, խնդուքս կը պայթի՛... Բոլո՛ր հանդիսատեսները օրուան բո՛ւն աստղը ամբողջովին անտեսած, կը դառնո՛ն դէպ ինծի՛... ես ու խնդուքս միասին, կը գլորի՛նք բակին քարայատակին վրայ...

Սակայն երկար չի տեւեր հրճուանքս... վանդի կը հասնի յաջորդը.

Ճէ Մեն Ցի՛
կարմիր եմէնի...

Ոտքիս մատները չը՛թ չը՛թ կը չթըռտան...

Ցաւը սարսափելի՛...

Եմէնին՝ հաստ ու կոշտ կաչիով պատրաստուած տրեխի տեսակ մըն է, չա՛տ անուշիկ ու դղոտրիկ, եթէ՛... եթէ՛ պատէն կախուած է ան... մանաւանդ որ գնուած ժամանակ բարակ չուան մըն ալ ունի, կրունկի մասէն զոյգը զիրար միացուցած: Սարսափելի՛ն, երբ այդ չուանը կը կտրուի, ու ոտքիդ պարտադիր կ'անցուի այս անուշիկ ու դղոտրիկ տրեխը... եւ ահաւասիկ կը սկսի՛ մղձաւանջը...

Ոտքիս մատները չը՛թ չը՛թ կը չթըռտան...

Ցաւը սոսկալի՛...

Եմէնին ներբանը կամաքաճեւ է: Ուրեմն, երկա՛ր ժամանակ, փայտէ ձիու մը նման, կանգնած, առջեւ ետեւ կը ճօճուիս անդադար, եթէ յանկարծ չկոնապարս... եւ տակաւի՛ն, ալ ու ձախ գոյութիւն չունի, եկուր ալ մէջէն կամ տակէն ելիր... Կ'ըսեն թէ, երկա՛ր ժամանակ պէտք է հադնիլ, մաչեցնել, որ կարելի ըլայ զանազանել ալը ձախէն, ձախը աջէն... սակայն ես դժբախտաբար, բնա՛ւ երբեք չեմ հասած այդ հանգրուանին...: *Ո՛չ եմէնին կը մաչի՛, ո՛չ ալ ալը ձախէն կը զանազանուի՛...: Ամբո՛ղջ ամառը տառապալի՛... Հա՛ ոտքդ հիմա պիտի վարժուի՛... Հա՛ եմէնին չատ չուտով պիտի փափկի՛... Հա՛ ալը ձախէն արդէն կը զանազանուի՛...*

Ոտքիս մատները չը՛թ չը՛թ կը չթըռտան... Ուռած ու կապուտցած, իսկ եմէնիները, ո՛չ մաչած, ո՛չ փափկած, ո՛չ ալ ալը ձախէն զանազանուած... Պարզապէս, բնա՛ւ երբեք, պէտք չէ՛ եմէնիին եռեւի զիրար մէացնող չուանը կտրել. այլ՝ այդպէս անուշիկ ու դղոտրիկ պատէն կախել ու հրճուանքով դիտել:

Եմէնիիս ցաւով տարուած, յիշողութեանս Թելը կը փրթի՛, Խորէնիկին պատկերը կը պղտորի՛, Խորէնիկիս ձայնը կը կորսուի՛...

Նենգէիս ու տեսէիս քարէ բա՛կը... ահագին սիրով լի համե՛ստ ու պարզունակ աշխարհը, մնաց քառասո՛ւն երկար, սակայն կարճ տարիներուն ետեւը...

Նենգէս՝ նենգէ՛ էր, իսկ տեսէս՝ ջուլհա՛կ: Անչուշտ սնանկացա՛ծ ջուլհակ, Հիւսածը գօտի էր, զոր քիւրտ գիւղացին սեւ չալվարին վրայ կը փաթթէր մէջքին: Աւելցած նախչուն թելերը կը կախուէին դրան ետեւը, ծուռ եւ ծեր գամէն... Այդպէս հո՛ն, կախուած կը սպասէին ամբո՛ղջ տարին, որ ամառը երբ հասնէի, տեսէս մէկիկ մէկիկ, զոյն զոյն նուիրէր ինծի, իր ամբո՛ղջ ունեցած չունեցածը՝ ծուռ եւ ծեր գամէն կախուած աւելցած նախչուն թելերը:

Քառասուն երկա՛ր, սակայն կարճ տարիներուն ընդմէջէն, նախչուն թելերս մէկիկ մէկիկ իրարու հանգուցելով, հասած եմ այսօր հոս, նախչուն թելիս վերջածայրը ամուր բռնած, իսկ սկիզբը հո՛ն, փոքրիկ աղջնակին եմէնիին կապուած... Ինք հո՛ն՝ մի՛չտ տարեկան մնացած, ինքս հո՛ս՝ քառասունչորս դարձած...

Նախչուն թելիս ծայրէն բռնած, կը հիւսեմ ու կը ծաղկեցնեմ կարպետս, այն ահագին սիրով, որ կը հիւսուէր ու կը ծաղկէր ամէն օր հո՛ն՝ պատմական Հալէպի, մէկ աննշան թաղի, նենգէիս ու ջուլհակ տեսէիս փոքրիկ բակին մէջ, փոշի կաթի ու իւղի թիթեղէ տուփերուն մէջ ցանուած ռեհանի, յասմիկի ու մեղրածաղիկի բոյրով օծուն, փակ ջրհորին չուրջ...

Վերջապէս, նախչուն թելիս սկիզբն ու վերջը միահիւսած, ծալապատիկ կը նըստինք կարպետիս վրայ, ես ու փոքրիկ աղջնակը միասին, ես քառասունչորս, ինք պարզապէս չորս, կարմիր եմէնիները մի՛չտ իր ոտքին, իսկ եմէնիին թողած կոշտուկները իմ ոտքիս, եւ կը պատմեմ այն ամբողջը՝ սկիզբէ՛ն մինչեւ վերջ, զոր մեզի չպատմեցին, որովհետեւ լուռ մնալ նախընտրեցին... փոխարէնը՝ այն ահագին սէրը նուիրեցին ու ամասպարուած, իրենց դաժան ցաւը լո՛ւռ կրելով, ելան գացին...

Այսօր, քառասուն երկար ու կարճ տարիներ ետք, ժամանակի սլաքը ետ իր տեղը բերած, նախչուն թել կարպետիս վրայ ծալապատիկ նստած, արծաթ արցունքս աչքիս, արծաթ թասիկին զնգզնգոցը ականջիս, լո՛ւռ կը փոխանցեմ նենգէիս ու ջուլհակ տեսէիս քարէ բակին մէջ ուռճացած այդ ահագին սէրը քեզի՝ նախչուն թել կարպետիս գոյները տեսնողին, եւ նաեւ անոր՝ նախչուն թել կարպետիս գոյները չտեսնողին...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Դարձած քառասունչորս տարեկան

Փարիզ, Դեկտեմբեր 20

ՄՈՎՍԷՍ ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

(Ա. ԼԷՑԼԱՆԻ)

ՅԱԿՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Այսպէս Ա. Լէյլանի, հպանցիկ ուրուագիծով մը կը պատկերացնէ իր առանձնութիւնը յայտնելով, թէ ապրուհետեւ իր «երանութիւնը» մոտաք պիտի չգործէ իր սրածին փակ դուռնէն ներս, պիտի չտեսնէ անոր հասակը, որ «չուչանի պէս կը ծաղկէր» եւ, ամէն անցնելուն պիտի չտեսնէ պատուհանէն ցոլացող անոր «անոյշ ու բարի» ժպիտը», որ զինք կը զգլխէր իր թովչանքով...

Այս տխուր կացութեան դիմաց, չհամբերնատով ձեռք բերել հին օրերու երջանկութիւնը, բանաստեղծը, յիշատակի ճամբով, անմիթարելի քաղցրութեան մը վերածելով իր պաշտելի էակը՝ կ'ըսէ.

«Կ'ուրուագծուի շարունակ
կերպարանքդ մտքիս մէջ.
Ու դուն այնպէ՞ս կ'աղուորնաս...
կանգնիւթանաս, բաղցր երազի
կը փոխուիս,
Կ'ըլլաս համակ գաղափար.
Եւ կը դառնաս դիւթիչ աղջիկն իտէալիս,
Երբ այլ չկայս, երբ հեռուներն ես հիմա,
Իմ Լէյլա...» (էջ 58):

Ա. Լէյլանի իր արտին մէջ կը անուշցանէ մահէն աւելի հզօր ակր մը, զոր տարերքային ոչ մէկ ուժ կրնայ խորտակել: Իր սրած էակին յիշատակին առջեւ ան կ'երդնու ու կը խոստանայ, որ զայն երբեք պիտի չլքէ, ինչ ալ ըլլան իր դիմակալած դժուարութիւնները: Ա. Լէյլանի կ'ապաւծարծէ այս գաղափարը իր «Պիտի պաշտեմ ես քեզ միշտ...» խորագիրով քերթուածին մէջ, ուր ան կը հաւատայ, թէ մա՛հն իսկ պիտի չկրնայ տրորել իր սէրը հետեւեալ խորանուշ համոզումով.

«Եկողը մա՞հն է: Ոչի՛նչ: Ան չի կրնար
սէրս յաղթել,
Չի յոյգերդդ գերելու կամքս անմահ է
ու արի,
Չի ֆու հոգիդ հոգիիս, շունչըս՝ շունչիդ
մէջ կ'ապրի,
Ո՛վ իմ ադուռս աչագեղ, Ցոյսի
ճամբէն՝ անարգել
Եկողը մա՞հն է: Ոչի՛նչ: Ան չի կրնար
սէրս յաղթել...» (էջ 60):

Ա. Լէյլանի «Անուրջ» խորագիրով բանաստեղծութեամբ, հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ իր անդադար սիրոյ էակին հետ, որ սրտի մը կարծես կը ժպտի իրեն չքնաղ «հարսի պէս» եւ անհուն գրպանքով մը «երկրորդութիւն կը բերէ» լրեն եւ ջերմ համբոյրով մը կը ջնջէ մռայլը իր ճակատէն...

Իսկ «ժամադրութիւն» բանաստեղծութեամբ, ան կը նկարագրէ, թէ ինչպէս ցերեկային կիսարթնաւ երազանքի մը մէջ կ'ըմբռընէ սիրոյ անվերապարծ ապրումներ եւ, ապա քաղցրալուր ոգեւորութեամբ մը իր խօսքը ուղղելով սիրածին՝ կ'ըսէ.

«Կը հանգչէր գլուխդ իմ կուրծքիս վրայ՝
Խոշոր ու չքնաղ ծաղիկի մը պէս...»
(էջ 112):

Ա. Լէյլանի սիրային բանաստեղծութիւններուն մէջ կը գրաւէ յատկանշական տեղ մը «Իրիկնային...» բանաստեղծութիւնը, որ ըստ հատորի խմբագրի Պօղոս Մնացականեանի վկայութեան, արժանացած է Ցակոբ Օշականի գնահատանքին:

Սոյն քերթուածը կը բաղկանայ երեք հիմնական բաժիններէ եւ իւրաքանչիւր բաժինին մէջ հեղինակը կուտայ մէկ բնորոշ յատկանիշը իր սիրած էակին մասին. նաեւ գրաւչութեան:

Այսպէս, Ա. Լէյլանի, պատասխանելով իր սիրոյ էակին, չուզեր նայիլ երկնի աստղերուն այն մոտեսութեամբ, թէ աստղերը ոչինչ կ'արժեն բաղդատմամբ իր սիրածին «Վա՛ռ աչքերուն»:

Աւելի՛ն. ան չուզեր լսել հեթանոս աստուծոյ մը կողմէ յօրինուած սիրային կախարդական մեղեդին, որ նուազ քաղցր է եւ թովիչ, քան քաղցրալուր ձայնը իր սիրածին:

Եւ, վերջապէս, Ա. Լէյլանի, սոյն քերթուածին վերջին ու եզրափակիչ համարին մէջ սիրած էակին հանդէպ իր լռութիւնը կ'արդարացնէ հետեւեալ տպաւորիչ արտայայտութեամբ:

«Խօսէ՛» կ'ըսէիր,
Ես չէի խօսեր:
Ու կ'արտասուէիր... աչքերդ կ'ըլլային
Անդունդին խորերն ընկղմող աստղեր:

Աղուո՛ս իմ, չէիր, չէի՛ր հասկնար...
Սի՛րոս կը խօսէր...» (էջ 79):

Ա. Էյլանի «Իրիկնային» խորագիրով բանաստեղծութիւնը հայ քնարերգութեան մէկ գեղեցիկ իրագործումն է, ուր վիշտն ու խայտանքը զիրար կ'ամբողջացնեն՝ իրիկնային տիրաբոյր ապրումներով չամանդաղուած: Քաղցր եւ յուզիչ զգայնութիւն մը կը փոխանցէ սոյն քերթուածը, ուր տողերը կը դրսեւորուին հեզասահ ընթացքով եւ բառերը կը շարահիւսուին զգացումի համապատասխան ներդաշնակութեամբ: «Իրիկնային» քերթուածին տիրապետող լարը յուզումն է, որ կ'արտաբերուի սիրոյ էակին հետ բանաստեղծին ունեցած սրտառուչ մերձախօսութեամբ եւ այս երեւոյթը կը նպաստէ անոր հաղորդական եւ վարակիչ ըլլալու հագամանքին...

Ա. Էյլանի գրի չառներ ըստ կանխորոշ ծրագիրի մը: Իր քերթուածները արդիւնք են առհասարակ վայրկեանական ներշնչումի, ինչպէս է պարագան «Արտասանութիւն» խորագիրով քերթուածին, որ ձօնուած է, ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը, «Սպիտակ ու քնքոյշ էակի մը՝ իր մէկ յուզիչ արտասանութեան առիթով» (էջ 142):

Սոյն քերթուածը զգացական սրտբուխ պոռթկում մըն է, գրուած՝ ապրումով եւ յուզումով: Բռնագրօսիկ խօսքեր չկան այնտեղ, այլ կայ հոգեկան այն քաղցր պահը, ուր արտասանող էակը կը նկարագրուի պարզ եւ անսեթեւեթ լեզուով.

«Լուսեղ ճայռածիճն իր – շռայլէ
Բերքուած –
Կ'առկայծի յոյզէն թախիծի մ'անհուն,
Մինչ կ'արտասանէ...:
Արտասանութի՞ւն.
- Ոչ, վշտի դաշն հեծի, ցա՛ւ
Նուագացած...
Ու բերքոդիին հետ կ'արտասուէ
Աստուած» (էջ 412):

Վերոյիշեալ ինը քերթուածներէ զատ, Ա. Էյլանի գրած է նաեւ արձակ գործեր, որոնք իրենց լեզուական բարեմասնութեամբ եւ գեղարուեստական իւրայատկութիւններով՝ ուշագրաւ կը մնան:

Իրրեւ Մուսա Տաղի հերոսամարտի զեկավարներէն զվխաւորը՝ անհրաժեշտ եւ ճշդիւր, մանրամասնութեամբ ան կը նկարագրէ Սուէտիոյ ինքնապաշտպանութեան կռիւները՝ «Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը» խորագրին տակ, ապա՝ անձնական յուշերու վկայութեամբ, ան կը պատկերացնէ նաեւ 1918 Օգոստոս 24էն մինչեւ Սեպտեմբեր 20 երկարող ժամանակաշրջանի ընթացքին Թուրքերուն դէմ տարած Հայկական Լեգէոնի ռազմական նուաճումները:

Սոյն հատորին մէջ Մովսէս Տէր Գալուստեան ի յայտ կու գայ նաեւ իբրեւ

ՊԱՊԸ ՀԻՒԱՆԴ Է, ԲԱՅՑ ՀՈԳ ՉԷ

Պապը հիւանդ է ու վերջին ծանր ուժասպառ. ամբողջ աշխարհը անդրադարձած է ատոր: Փարքինսընի հիւանդութիւնը մահացու չէ, բայց պէնքը ամէն օր քիչ մը աւելի անկարը կը դարձնէ, մինչեւ քանդանացի արտասխտութիւնը: Ցավհանելէ զատ, Պօղոս Բ. այլեւս հանրային արարողութիւններու չի մասնակցիր. միայն կը նախագահէ ու լուսթեամբ կը հետեւի: Իր յորդորակները, ճառերը, պատգամները աւելի յաճախակի կերպով կը կարդացուին արժանթինցի արքեպիսկոպոս Լ. Սանտրիի կողմէ որ իր փոխանորդն է դիւանատրական արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Այնուհանդերձ, պապը կը շարունակէ պահել հրապարակաւ արտայայտուելու փափաքը: Երբեմն կը յաջողի ատիկա ընելու, ուրիշ օրեր ոչ: Մասնաւոր ընդունելութիւններուն պարագան ալ նոյնն է. մէյ մ'ընդունի կարդինալներ, պեհապաններ, պետութեան դեկավարներ, անոնց հետ կը խօսի, իրենց լեզուով կը պատասխանէ. խօսակիցները իրենց գլուխը կը շարժեն, չնորհակալութիւն կը յայտնեն, բայց դուրս ելլելէ ետք կը խոստովանին որ մեծ բան չեն հասկցած: Նորէն ամէնէն հասկնալին լեհերէն արտասանած ճառերն են: Ս. Մուրից որ տասնամեակներէ ի վեր անբաժանելի անձնական քարտուղարն է եւ կից սենեակին մէջ կը քնանայ, Վատիկանի մէջ գրեթէ միակն է որ գիտէ պապին արտասանած խօսքերը վերծանել: Անոր բանրերը յատնած է թէ քանի մը ամիսէ ի վեր պապը գրելու ղժուարութիւն ունի որովհետեւ ձեռքերը չատ կը դողդողան: Այդ պատճառով ալ տուն կուգայ գրելիքը, բաւական ժամանակ ալ չահելով: Մնացածին համար մեծ մասով լեհ գրագիրներու բանակ մը կայ չուրջը որոնք իրեն փոխարէն կը գրեն ինչ որ պէտք է, մինչեւ իր գիրքերը: Հիմա ոչ խօսելու նեղութիւնը չեշտուած է, պապը հրահանգները կը փոխանցէ ամենամօտ վստահելիներու միջոցով որոնք լիազորութիւնը ունին «պապը այսպէս կ'ուզէ» ըսելու, առանց ըսուածը փաստելու պարտաւորութեան:

Ծխուէ անոնց գլխաւորներէն է: Նաեւ այն նեղ շրջանակին ուր պապին հետ կը ղեկավարէ եկեղեցին: Կարեւոր որոշ պարտաւորութիւն չէ, սակայն ան է որ 2003ին նոր նշանակութիւնը կարտինալներուն ցանկին վերջակէտը դրած է: Նոյնպէս ինք է որ, կ'որոշէ թէ պապը ե՛րբ, որքան տեւողութեամբ եւ ինչ պարագաներու մէջ հրապարակային վայր մը պիտի յայտնուի: Այն նաեւ աստիճ կերպով կ'ընդդիմանայ, կը հերքէ երբ եպիսկոպոս մը խօսի պապին հաւանական հրաժարումին մասին: պատասխանը անփոփոխ է միշտ. «այնքան ատեն որ տէրը կամենայ, պապը կը շարունակէ իր առաքելութիւնը»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱԶԱՓԹԻՒ ԳԱԶԱՓԱՐ

ՊՈՒՐԼԻՇԻ «Գիւղացիութեան Թանգարան»ին մէջ, Հոկտ. 22-24 ցուցահանդէս - վաճառք մը տեղի ունեցած է նուիրուած ազգային փոքրամասնութիւններու: Զանազան սրահներու մէջ ուս, ուկրանացի, մակեդոնացի, իտալացի եւ այլ ազգութիւններու կողքին իր իւրայատուկ տեղը ունեցած է հայ փոքրամասնութիւնը:

*
**

ՓԼՈՎՏԻՒ քաղաքին (Պուլկարիա) մէջ, Դեկտեմբեր 4ին նշուած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան 114րդ տարեդարձը: Այլ քաղաքներէ ալ եկած ընկերներ, համակիրներ եւ բարեկամներ հաւաքուած են Պետրոս Սերեմճեանի յուշարձանին առջեւ, քաղաքին Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ բակին մէջ: Ապա, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է Մշակոյթի Տան մէջ, որու ընթացքին Երջանի Հ.Ց.Դ. ներկայացուցիչը Սահակ Զալըքեան խօսք առած է, Հանդիսութեան ներկայ եղած են հայկական բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹի ազգային եղիչէ Մանուկեան վարժարանի «Սիրան Մանուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 5ին, «Ընտանիքի տարի»ին նուիրուած համերգ մը ներկայացուցած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութիւնը վայելող «Շնորհալի» երգչախումբը: Ցայտապիրը բաղկացած է երկու մասերէ որ ընդգրկէր հոգեւոր երգեր, մեղեդիներ, տաղեր, հայրենասիրական եւ ժողովրդային երգեր, դասական դարձած ստեղծագործութիւններ: Համերգի աւարտին փակումը կատարուած է «Կիլիկիա» մաղթերգով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պ. ՍԵՒԱԿԻ 80ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտեմբեր 23ին Սունդուկեան թատրոնին մէջ ներկայացուած պրակտան ձեռնարկով մը փակուած են Պարոյր Սեւակի 80ամեակին նշումները: Նախ ներկայացուած է բեմադրութիւն մը որուն մասնակցած են այլ թատրոններու դերասաններ ալ: Ապա ելոյթներ ունեցած են Մշակոյթի նախարար Հ. Հովհէեան, գրականագէտ Դ. Գասպարեան:

Պ. Սեւակ ծնած է 1924ին. Երեւանի համալսարանի բանասիրական բաժինէն ետք աւարտած է Մոսկուայի Կորքի գրականութեան հիմնարկը ուր նաեւ դասախօսած է: Իր առաջին հատաքածոն է «Անմահները հրամայում են»ը որուն յաջորդած են «Սիրոյ ճանապարհ», «Նորից քեզ հետ», «Երգ երգոց», «Անլռելի զանգակատուն», «Եռաձայն պատարագ», «Այր մի Մաշտոց անուն», «Մարդը ափի մէջ», «Եղիցի լոյս» հատորները: Մահացած է 1971ին, երթեւեկի արկածով մը:

տեղեկագրութիւն մը եկաւ մեզի, ուր կ'ըսուի թէ Հայերը անկախ Հայաստան մը հիմնել կ'ուզեն եւ թէ օրուան Պատրիարքն է այս ծրագրին առաջնորդը:

Կարապետ Պատրիարք ժպտեցաւ:

– Մենք Հայերս հաւատարիմ հպատակներն ենք մեր օգոստափառ Սուլթանին, որուն բարիքը վայելած ենք միշտ: Այս երկիրը մեր երկիրն է: Այս երկրին երաժշտութիւնը մերն է, մշակոյթը մերն է, մենք ծոյներուն պէս չենք: Մեր Սուլթանը մեզի հետ կը վերաբերի իրական հօր մը պէս եւ մենք իր զաւակներն ենք: Պատրիարքարանիս իշխանութեան տակ գոնը տող լուսաւորչական Հայ մը չկայ որ տարբեր ձեւ խորհի: Լուսաւորչական Հայերը հաւատարիմ են պետութեան ու մեր Սուլթանին:

Եպարքոսը խելացի մարդ էր: Պատրիարքին այս բացատրութեան մէջ թաքուն ամբաստանութիւն մը տեսաւ: Պէզճեանի խորհուրդն էր այդ:

– Սրբազան, ըսած էր Պէզճեան, եպարքոսին հետ խօսած ատեն ըսէք որ լուսաւորչական Հայերուն հաւատարմութիւնը կատարեալ է եւ չեշտեցէք որ լուսաւորչական Հայերուն հաւատարմութիւնը կրնաք երաշխաւորել:

(Շար. 64)

Ա. Էյլանի գրի չառներ ըստ կանխորոշ ծրագիրի մը: Իր քերթուածները արդիւնք են առհասարակ վայրկեանական ներշնչումի, ինչպէս է պարագան «Արտասանութիւն» խորագիրով քերթուածին, որ ձօնուած է, ինչպէս կ'ըսէ հեղինակը, «Սպիտակ ու քնքոյշ էակի մը՝ իր մէկ յուզիչ արտասանութեան առիթով» (էջ 142):

Սոյն քերթուածը զգացական սրտբուխ պոռթկում մըն է, գրուած՝ ապրումով եւ յուզումով: Բռնագրօսիկ խօսքեր չկան այնտեղ, այլ կայ հոգեկան այն քաղցր պահը, ուր արտասանող էակը կը նկարագրուի պարզ եւ անսեթեւեթ լեզուով.

«Լուսեղ ճայռածիճն իր – շռայլէ
Բերքուած –
Կ'առկայծի յոյզէն թախիծի մ'անհուն,
Մինչ կ'արտասանէ...:
Արտասանութի՞ւն.
- Ոչ, վշտի դաշն հեծի, ցա՛ւ
Նուագացած...
Ու բերքոդիին հետ կ'արտասուէ
Աստուած» (էջ 412):

Վերոյիշեալ ինը քերթուածներէ զատ, Ա. Էյլանի գրած է նաեւ արձակ գործեր, որոնք իրենց լեզուական բարեմասնութեամբ եւ գեղարուեստական իւրայատկութիւններով՝ ուշագրաւ կը մնան:

Իրրեւ Մուսա Տաղի հերոսամարտի զեկավարներէն գլխաւորը՝ անհրաժեշտ եւ ճշդիւր, մանրամասնութեամբ ան կը նկարագրէ Սուէտիոյ ինքնապաշտպանութեան կռիւները՝ «Մուսա լերան դիւցազներգութիւնը» խորագրին տակ, ապա՝ անձնական յուշերու վկայութեամբ, ան կը պատկերացնէ նաեւ 1918 Օգոստոս 24էն մինչեւ Սեպտեմբեր 20 երկարող ժամանակաշրջանի ընթացքին Թուրքերուն դէմ տարած Հայկական Լեգէոնի ռազմական նուաճումները:

Սոյն հատորին մէջ Մովսէս Տէր Գալուստեան ի յայտ կու գայ նաեւ իբրեւ հէքեաթագիր: Այս առումով գեղեցիկ է եւ սրտառուչ «Արտասուող ապառաժը» հէքեաթը, ուր ան կը նկարագրէ եղերական ճակատագիրը խղճմտանքն ու առաքինութեան ոգին խորհրդանշող առասպելական երկու քոյրերու, որոնք կ'ապրին Մուսա Լերան սաղարթախիտ անտառներուն մէջ: Արձակ բանաստեղծութեան գեղեցիկ մէկ նմոյշն է «Արտասուող ապառաժը» հէքեաթը, զոր հեղինակը կը ներկայացնէ վերապրած ոճով եւ գեղագիտական գրաւչութեամբ:

Ուշագրաւը այն երեւոյթն է, որ Ա. Էյլանի երիտասարդական շրջանէն ի վեր ցուցաբերած բացայայտ հետաքրքրութիւն օտար գրողներու մասին: Այս առումով, լուրջ վերլուծումի ենթարկած է ապանացի տաղանդաւոր բանաստեղծ Ժոզէ Զորիլլա Ի Մորալի եւ սուրիացի ծագումով արաբ բանաստեղծ Ադոնիս Ալ Էլ Մաարիի կեանքն ու գործերը: Այս ուղղութեամբ, իր տարած ուսումնասիրութիւնները այնքան չահեկան են, որ կըրնան աղբիւր ծառայել բանասիրական չափազրդռութիւններու հետամուտ ապագայ գրողներու համար:

Հատորին մէջ տեղ տուած է Ա. Էյլանի երկու զրոյցներ՝ «Ծովուն ափին» եւ «Ծովուն ափով»: Առաջինը ներկայացնելով ինքնութեան ու ինքնագիտակցութեան հարցերը, իսկ երկրորդը՝ ներկայացնելով ինքնութեան ու ինքնագիտակցութեան հարցերը, իսկ երկրորդը՝ ներկայացնելով ինքնութեան ու ինքնագիտակցութեան հարցերը, Ա. Էյլան կը ներկայացնէ

Տիկին Գաթրին Գաւուքճեան,

Տէր եւ Տիկին Ռայնհարտթ եւ Եանիք Ջոմըրֆելտ, զաւակները ու թոռնիկը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ պապիկին՝

ՅԱԿՈԲԻԿ ԳԱՒՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Դեկտ. 25ին, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 31, ժամը 10·30-ին, Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին

6 rue du Père Komitas — Chaville

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

11 boulevard Victor Hugo
78100 Saint Germain-en-Laye

«ՅԱՌԱՋ»· _ Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Գաթրին Գաւուճեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ոմն Սեդա Սուրիասեանի յիշատակին 100 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1: Գ· օր Պահոց Ծը-ընդեան: Կաղանդ է:

Տարեմուտը աղօթքով ողջունել:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1:

Պատարագ ժամը 10ին, Նոր Տարուան առթիւ:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:

Պատարագ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՒՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:

Ամանորեան պատարագ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պ. Ժան Պետրոսեան,

Տէր եւ Տիկին Սերժ Արիւշումեան եւ զաւակները՝ Սեւան ու Արթօ,

ինչպէս նաեւ Պետրոսեան, Էթեէմէդեան, Արիւշումեան, Պերնօ, Գարագաշեան, Շահպենտէրեան եւ Արբահեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԿԻԼԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ ՕՍԿԱՆԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 27-ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 30, ժամը 14ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս _ Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիլմոմպլի Նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

Յաւակցութիւն՝ տոմարով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· -

Օր· Ալիս Թէլեան 10 եւրօ, Տիկին Մաթին- Տակիլճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժ· Գարաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ազա Տանտիկեան 200, Պ· Ժիրայր Դատաւորեան 100, Պ· Շառլ Թապաքեան 200, Պ· Շահին Վազգէն Կիւրճեան 200, Տիկին Ժինէթ Հայատուրեան 40, Օր· Աստղիկ Քէօսէեան 50, Տէր եւ Տիկին Ազա Սահակեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ա.յվազեան 20, Պ· Ժորժ Քէչիչեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագճեանց 300, Պ· Միքայէլ Ճակոբեան 1·000, Տէր եւ Տիկին Ժ·-Ք· Լաֆոն 40,Օր· Ազատ Գառնիկեան 200, Տէր եւ Տիկին Փաղդէթ 150, Շաքէ Եավրուեան 25, Տիկին Մաղազաճեան 30, Օր· Մաքրուհի Գրիգորեան 30, Տիկին Ռոզ Բիւր 40, Տիկին Մարթին Եփիքարտչեան 100, Տիկին Սիւզան Քօչեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Պաղտասարեան 50, Տիկին Էմիլ Քիւրազեան 100, Տէր եւ Տիկին Մ· Հաչմանեան 80, Տէր եւ Տիկին Ամենակ Պաղտասարեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քիւթինէրեան 190, Տէր և Տիկին Ռուժէ Թոփալեան 190, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ալանեան 40, Օր· Ժանին Փրիկեան 40, Պ· Կրեկուար Տիրեան 45, Տէր եւ Տիկին Լըպօ 50, Տիկին Արշալոյս Գասպարեան 20, Պ· Մանուկ Քիւրտօղեան Տիանա Տէյիրմէնճեանի հոգեհանդիստին՝ 50:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 95 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՈՒԻՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ

2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՈՒԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՈՒԻՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Ցանձնաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ·

- Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՎՈՒՐՔԵՐը:

- Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՈՒԻՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըզրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) փոստով ուղարկել Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր· (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Ընտրողական Ցանձնաժողովիս հասցէն·-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի կապոյտ Խաչի Հոբս մասնաճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ - պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, ժամը 20·30ին սկսեալ:

Մուտք՝ 100 եւրօ մեծերուն,
50 եւրօ 15 տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
- 06· 12· 93· 09· 80
_ 04· 91· 93· 53· 59 թիւերուն:

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Notel de Bron
La chanteuse **AIDA GARKESSYAN** viendra tout spécialement d'Arménie, avec son orchestre, pour enflammer la soirée jusqu'aux premières lueurs de l'année 2005.

Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

□

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կաղանդ Պապան կու գայ Քալ Նազարէն հետ իր նուէրներու տոպրակով, այցելելու Տէսինի եւ շրջակայքի մանուկները՝ կիրակի, Յունուար 9, ժամը 16·30-ին, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը: Նաեւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ կապոյտ Խաչուհիները ձեզ պիտի հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներով եւ գովացուցիչներով:

Բոլորդ հրաւիրուած էք: Մուտքը ազատ է:

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ի ճ
Հասցէ՝

LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01· 44· 05· 17· 77 կամ 01· 43· 78· 57· 67 *թիւերուն:*

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·101

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·101

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻԱ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29ԻՆ
ՆՈՐ ԹԻՒԵՐ

68 ՀԱԶԱՐ ՄԵՌԱԽ, 30 ՀԱԶԱՐ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Ամէն օր նոր թիւեր կը տրուին հարաւարեւելեան Ասիոյ աննախընթաց աղէտին մասին եւ այդ թիւերն ալ վերջնական չըլլալու չունին: Դեկտեմբեր 29ին, 68 հազար մեռեալի մասին կը խօսուէր, բայց կային նաեւ երեսուն հազար անհետացածներ: Դեռ այս թիւերը կրնան կրկնապատկուիլ ալ քանի համաճարակը անխուսափելի է: Կ'ըսուի նաեւ թէ առնուազն մէկ միլիառ տոլար հարկաւոր է, տարիներու երկայնքին, վերաշինելու համար ինչ որ այլեւս աւերակ է: Ծանր հարուած մըն է նաեւ զբօսաշրջութեան համար, քանի Թայլանտ, Սրի Լանքա նախընտրեալ վայրեր դարձած են այդ ուղղութեամբ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարն ալ Սրի Լանքա փութացած է քանի մը ժամուան համար վաստը տարով Ֆրանսայի գործակցութեան: Դեկտեմբեր 29ին, Ֆրանսայի մեռեալներու թիւը 20 էր, չուրջ 90 վիրաւոր կար, բայց հոս ալ թիւերը վերջնական չունէին: Մեծ է նաեւ անհետացածներու թիւը. ոչ մէկ լուր կայ, օրինակ, Մաօ Լաքի Սոֆիթէլ պանդոկի յաճախորդներէն, մինչ պանդոկը քարուքանդ էր: Շուէյտ ալ «կորնչուցած է» 1.500 քաղաքացիներու հետքը: Անհետացած են նաեւ հարիւրաւոր Գերմանացիներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի մէջ բրտութիւնը օրէ օր աւելի կը ծաւալի: Դեկտեմբեր 28ին 40 հոգի (34ը անդամ իրաքեան ուժերու) սպաննուած են զանազան յարձակումներու ընթացքին: Բազմաթիւ յարձակումներ կան ոստիկանական ուժերու դէմ: Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 29ին ալ, վաղ առաւօտեան, ոստիկանական գործողութիւն մը կատարուած է Պաղտատի արեւմտեան շրջանը, որու հետեւանքով 30 մեռեալ կար եւ 25 վիրաւոր: Ոստիկանութիւնը տեղւոյն վրայ հասած էր չէզոքացնելու համար չինքի մը մէջ գտնուող կասկածելիները, երբ զօրաւոր պայթում մը պատահած էր, չինքը եւ մերձաւոր հինգ ուրիշ չինքեր ալ վլած էին:

ՏԻՏԻԷ ԺԻՒԼԻԱՑի երկու գործակիցները՝ Ֆիլիփ Պրէթ եւ Ֆիլիփ Էվանս դիպահ կը մնային Դեկտեմբեր 29ին, ձերբակալուելէ ետք նախորդ օրը: Ծանօթ է որ ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ. երեսփոխանը Սեպտեմբերին պաղտատ գացած էր ազատ արձակումը ձեռք ձգելու համար երկու Ֆրանսացի լրագրողներու, ինչ որ ձախողած էր եւ դուռ բացած տգեղ բանավէճի: Ենթակաները չէմած են եւ չեն հասկնար թէ ինչ պատահած է: Մեղադրանքն այն է որ «գործակցած են օտար կազմակերպութեան մը հետ»: Ժիւլիա քննիչ յանձնախումբ մը պահանջած էր Ազգ. Ժողովէն եւ չի վարանիր նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ ընել Շիրաքը, Պարնիէէն ետք, բայց դատական հարցը արդելք կը հանդիսանայ: Այս խնդրին կապակցութեամբ Գաւառ Անշէնէ ալ (Դեկտեմբեր 29) յայտնուելիւնները կ'ընէ, հաստատելով որ Շիրաք, Պարնիէ տեղեակ էին եւ դիւրացուցած էին Ժիւլիայի ջանքերը, բայց երբ ձախողեցաւ, նախընտրած են հեռու մընալ: Երկու գործակիցները կրնան քննութեան տակ ալ առնուիլ, ինչ որ Ժիւլիայի համար քաղաքական տգեղ հաշիւ մըն է:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նորընտիր նախագահը՝ Վիկտոր Իուշչենկօ կոչ ըրած է իր կողմնակիցներուն որ չընդափակեն կառավարութեան կեդրոնավայրը, արդելք հանդիսանալու համար նախարարական նիստի մը գումարման, Դեկտ. 29ին: Նախորդ օրը, Դեկտ. 28ին, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը կասկածներ յայտնած էր Օ.ԷՍ.ՏԷ.Ը.ի դէտերու «առարկայական» մօտեցումին մասին իրենց եզրակացութեանց մէջ: Պարտուած ռուսամէտ թեկնածուն միշտ կը մերժէ ընդունիլ Իուշչենկոյի յաղթանակը եւ կը սպառնայ Գերագոյն Ատեանին դիմել դատապարտելու համար «քուէարկութեան խարդախութիւնը»: Ըստ իրեն, Սահմանադրութիւնը բռնաբարուած է, մարդկային իրաւունքները անտեսուած, նոյնիսկ մահ պատահած է: Հարցը հոն է որ մինակ է իր այդ բողոքներուն մէջ. նախագահ Կուչման գինք լքած է:

ՖՐԱՆՍԱՑի հետազօտողներ, աշխարհի մէջ առաջին անգամ ըլլալով յաջողած են մեծաքանակ կարմիր գնդիկներ պատրաստել մեկնելով արմատ բջիջներէ: Գիտական յաջողութիւն մըն է որ թոյլ կու տայ դիւրացնելու արեան սրսկումները:

ՎՐԱՍՏԱՆի Արտաքին նոր նախարարուհին Սալոմէ Զուրաբիշվիլի հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի (Դեկտ. 29) ուր կը չեշտէ որ Ռուսաստան պէտք է համակերպի հրաժարելու կայսրութենէն: Կը խորհի որ Ուկրանիոյ պարագան պէտք է պատճառ ըլլայ որ Մոսկուա խորհրդածէ: Կը խոստովանի որ իր նոր պաշտօնին գլուխը բազմաթիւ դժուարութիւններ ունի, սպառնալիքներ կան,, Օսէթիոյ տագնի, սպառնալիքներ կան, Օսէթիոյ տագնապը: Վրաստանի ժողովուրդը ամբողջովին «եւրոպացի» կը նկատէ եւ կը սպասէ իր «եւրոպականութեան» ճանաչման:

ՍՈՒԶԱՆ ՋՈՆԹԱԿ, ամերիկուհի դերասանուհին, մեռած է 71 տարեկանին, Նիւ-Եորքի մէջ, զոհ խլիրդի: 60-70ական թուականներու ամէնէն քաջածանօթ իգական տիպարն էր ԱՄՆ-ու, ուր կը նկատուէր «ԱՄՆ-ու առաջին մտաւորական կինը»: Բուռն պաշտպան եղած է անկախութեան եւ ազատութեան, համբաւն ունէր «երբ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈԼԻՍ ՏԱՏԵԱՆ ՓՈՂՈՑ

Պոլսոյ հայ մամուլը առենէ մը ի վեր կը տեղեկացնէր թէ հայաշատ Պաքըրգիւղ թաղին քաղաքապետութիւնը որոշած է Տատեոն վարժարանին ետեւի փողոցը վերամկրտել արքունի վառօդապետ Ցովհաննէս պէյ Տատեանի անունով: Պաշտօնական արարողութիւնը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 27ին ու փողոցին երկու ծայրերը ամրացուած են «Տատեան փողոց» արձանագրութեամբ ցուցատախտակներ:

Արարողութիւնը եղած է նուագով ու ելոյթներով: Նախ քաղաքապետարանի փողերախումբը սկսած է «Սուտ է, սուտ է» ով յայտադիր մը, ապա Թաղային խորհուրդի ատենապետ Վարդան Էրքօլ Թուած է Ցովհաննէս պէյ Տատեանի երկրին մատուցած ծառայութիւնները, Ապտիւլ Մէճիտի կողմէ քանիցս չքանչաններով պարգեւատրումը: Իսկ քաղաքապետ Իւ. Էրզէն հպարտութիւն արտայայտնած է փողոցին անուանափոխութեան, ատիկա ցուցանիչ նկատելով «ապրուած միասնականութեան, առանց ցեղի ու կրօնքի խտրութեան»:

Երեկոյեան ալ Ցովհաննէս պէյ Տատեանի կողմէ կառուցուած վառօդարանին նախկին չէնքին մէջ Նոր Տարուան ընդունելութիւն մը սարքուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈԼՍՈՑ ՏԱՏԵԱՆ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄՏԱԾԵԼ ՏՈՒԱԾԸ

Հաւաւօրէն ուրախանալ պէտք էր կարդալով թէ Պոլսոյ Պաբգիւղ թաղին մէջ Տատեան վարժարանին ետեւի փողոցին «Մապէք» (մեհեան) անունը փոխարինուած է Ապտիւլ Մէճիտի վառօդապետին՝ Ցովհաննէս պէյ Տատեանի անունով: Մանաւանդ որ պաշտօնական արարողութեան ընթացքին հայաշատ թաղին Թաղային խորհուրդին ատենապետը նուած է Տատեանի երկրին մատուցած ծառայութիւնները, արհունիէէն վայելած գնահատանքը, շեռնշանները:

Օսմանեան կայսրութենէն ետք, Եւրոպական Միութեան ցուցափեղկին մէջ 10-15 տարուան համար տեղ գրաւած Թուրքիոյ լայնախոհութեան, իմքինաճառութեան բաղդատականութե՞ն ալ ծառայել գրաւած էր Տատեան պէյի նակատագրին մէջ. կամ այդ մթնոլորտէն օգտուելու Հայերու ջա՞նքը արդիւնք տուած էր: Հաւաւօրէն երկու գործօններն ալ դեր ունեցած են անձնախընթաց պատահարին մէջ: Ու Տատեան փողոցի նախընթացը իմքինէն հարցումներու կծիկը կը բակէ:

Օսմանեան պետութեան, անոր գահակալներուն, ժողովուրդին ծառայած Հայերու ցանկը բաւական հարուստ է: Պէյ, փաշա, նախարար, տնօրէն, ճարտարապետ, վառօդապետ, փողերաձոցի պատասխանատու, օրէնսդիր, դասախօս ու դեռ անթիւ պաշտօններու հայ տէրեր մեծ աւանդ ունեցած են այդ կայսրութեան ծաղկումին, բարգաւաճումին մէջ: Ու ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ, Տատեան պէյի մը անունը միայն ոչ այնքան կարեւոր փողոցի մը կը տրուի: Բացառիկ պարագա՞յ է այս մէկը, թէ այսքան տարուան յօժարակամ մոռացումին վերջ տալու անկեղծ տրամադրութեան մը առաջին արտայայտութիւնը:

Կարգը պիտի գա՞յ օր մը Օսմանեան կայսրութեան նոյնպէս կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանած ուրիշներու, օրինակ՝ Գրիգոր Զօհրապի մըն ալ··· Զէ՞որ ան ոչ միայն օսմանեան խորհրդարանին ամէնէն փայլուն ատենախօսն էր, այլեւ իրաւագիտութեան համալսարանին ակնառու դասախօսը, նշանաւոր «Զօհրապ էֆէնտին»: կարելի՞ է ակնկալել որ անոր բնակած Թաքսիմի թաղին փողոցն ալ օր մը վերամկրտուի «Զօհրապ սոքաք»:

Համմէ՞:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՑ

«ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28/29)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ ԱՑՑԵԼԱԾ

Վրաստանի նախագահը Մ. Սահակաշվիլի Դեկտեմբեր 28ին Ախալքալաք այցելած է ու հայ բնակչութեան կողմէ ջերմօրէն ընդունուած հայկական երգով ու նուագով: Ան պարած է տեղացիներուն հետ, չնորհաւորած անոնց Ամանորը, ուրախութիւն յայտնած հանդիպումին: Սահակաշվիլի չրջած է քաղաքը, այցելած չուկան, նաեւ Ախալքալաքի ամէնէն տարեց Հայուհիին՝ Սաթենիկ տատիկին ու նուէրներ տուած: Տեղացիներուն հետ հանդիպումին յայտնած է թէ յաջորդ տարի կը սկսին Ախալքալաք – Թիֆլիս մայրուղիին նորոգութիւնները եւ 300 քմ.նոց քարուքանդ այդ ճամբան 120 քմ. կը կրճատուի նորոգութենէն ետք:

***

ԲԱՔՈՒ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՑ ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՑԻՆ

Ադրբեջանի Մորհրդարանի նախագահ Մ. Ալեսքերով ըսած է թէ իր կարծիքով 2005ի ընթացքին Հայաստանի դրաւած ադրբեջանական հողերուն մեծ մասը ազատագրուած կ'ըլլայ: Ըսած է նաեւ թէ իր երկրին ղեկավարութիւնը կը պնդէ հակամարտութեան փուլային կարգաւորման վրայ. այսինքն՝ հայկական բոլոր զօրքերուն նահանջը խնդրոյ առարկայ շրջաններէն, ապա Ղարաբաղի կարգավիճակին սահմանումը:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈԹՈՂ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԷՋ

Տնտեսական գործակցութեան հայեցառուս միջկառավարական յանձնաժողովի վեցերորդ նիստին աւարտին Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահը Ալա Աբրահամեան ըսած է թէ աչխատանք կը տարուի Մոսկուայի մէջ 2005ին Ցեղասպանութեան կոթող դնտեղելու համար: Այդ նպատակով բանակցութիւն կը տարուի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի հետ ու Ա. Աբրահամեան յոյս ունի որ «հարցը «մօտակայ օրերին դրական լուծում կը ստանայ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Թուրքիոյ վարչապետը հարիւր հոգինոց պատուիրակութեամբ մը մասնակցելէ ետք Պրիւքսէլի Դեկտեմբեր 17ի վեհաժողովին, յաղթականի կեցուածքով վերադարձած էր Անդարա: Սակայն յաջորդող օրերուն աստիճանաբար յայտնի դարձաւ թէ յաղթանակ կոչելի չատ բան չկար. Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի խակ յայտարարութեամբ դիւրին պիտի չըլլար Կիպրոսի կնճիռը հարթել, Ցեղասպանութեան ճանաչումի պնդումներէն փրկուիլ:

Դեկտեմբեր 29ի Թրքական Թերթերը կը տեղեկացնէին թէ Անդարա Դեկտ. 17ի վեհաժողովէն չաբաթ մը ետք բողոքագիր մը յղած է Եւրոպական Միութեան, ըսելու համար թէ կ'առարկէ պարտադրուած ահմանափակումներուն դէմ: «Միլլիյէթ» նիւթը խորագրած էր «Բողոքագրի կատակերգութիւնը» ու տեղ առած Եւրեսփոխան ու վաստակաւոր դեսպան Շ. Էլէքթաղի կարծիքին: Ան կ'ըսէր թէ տարիներով դիւանագէտի պաշտօն վարելով հանդերձ երբեք չէ տեսած որ պատուիրակութիւն մը ժողովի մը ընդունած ու ստորագրած որոշումին յետագային առարկէ: Իր մեկնաբանութեամբ հարիւր հոգինոց պատուիրակութեան մէջ ստորագրուած որոշումին պարունակութեան թափանցելու կարող մէկը չկար ու կառավարութիւնը նոր սկսած է անդրադառնալ կատարուածին, կը փորձէ պատասխանատուութենէն ազատիլ: Էլէքթաղի կարծիքով սխալ ըրած են նաեւ Կիպրոսի ճանաչումին յանձնառու ըլլալով եւ ընդունելով առանց ամբողջական անդամակցութեան ապահովութեան բանակցութեան սկսիլ:

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՋՐ ՀԱՅՔ

Հ. ԾԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակարզ թէ հայկական...)

43.– ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐԸ...

Առանց ուղեցոյցի կը ջրլիմ կեդրոնին մէջ, մէկ մայթէն միւսը անցնելով· սրճարաններու առջեւ, մայթերու վրայ Ապտիւլ Համիտը յիշեցնող ծերեր, մօրուտաւոր, պասք պէրէներով, ուրիշներ լաթէ հիւսուած գդակներով նարտի կը խաղան: Պահ մը Պուրճ Համուտի թաղերը միտքս կու գան· անոնք երջանիկ խանութպաններ են, անգործութիւնը մոռցընել կու տան ուրախ զուարթ թրքախառն հայերէնը բացագանչութիւններով· ասոնց ծուռ, չեզակի նայուածքին մէջ օտարատեաց բան մը կայ վախ ազդող, ժպիտը չբացած խլամական մօրուքներու տակ: Ո՞վ կրնար ըլլալ կոկիկ հագուած, լուսանկարի գործիքներով զինուած, առեւտրական ակնոցներ դրած այս օտարականը բացի կեավուրէ մը... Իր հողերը տեղլու եկած չըլլա՞յ... կամ մեծ հօր պահած դանձերը փնտռելու: Ամբողջ Թուրքիան «հայկական դանձերու մտասեւեռում»ով կը տառապի: Ուր որ հասանք, հանդիպեցանք ուժանակներով պայթեցած խորաններու, սիւներու տակ բացած փոսերու, հարիւրաւոր չրջած շիրմաքարերու... դիտումնաւոր կերպով դանձերու մասին կը խօսուի կէս պաշտօնական չրջանակներու մէջ, որպէսզի հայկական որեւէ հետք, յիշատակ, դիւզացիին եւ քաղաքացիին ձեռքով ջնջուի, անպաղմուկ, առանց պատասխանատուութեան մարդկութեան դիմաց...:

Արեւելեան նեղ փողոցներու ընդմէջէն երեւցող դետին ղրուած գմբէթներ հայկական եկեղեցիի պատրանք կը ստեղծեն պահ մը: Հրաշալի գմբէթներ են մեզի հասած սելճուքեան օրերէն, չատ հաւանաբար հայ ճարտարապետներու ձեռագործ, որ թիւրպէ կոչումի տակ կը ծառայեն որպէս դամբան: Այս մէկը Զիֆթէ մինարէին կպած է, որուն մուտքը հրաշալի քանդակազարդերով օժտուած է, 1308ին կառուցուած, մոնղոլ էմիրի մը ծախքերով: Ուրիշ խումբ մը գմբէթներ, գետնին յիշեցնող, քով քովի չարուած են կոմնակի դաշտի մը մէջ ուր չորացրմի մանուկներ մեծ աղմուկով կը զուարճանան: Յանկարծ յայտնուեցաւ երիտասարդ մը որ ինքզինք ներկայացուց որպէս համալսարանական եւ մաքուր խոյերէնով առաջարկեց «առաջնորդի» դեր կատարել: Համաձայնեցանք որ աւելի ուշ երբ ընկերներս ալ գալու ըլլալ իրեն կը դիմենք:

Թիւրպէյի մը մուտքին, երկու դպրոցական մանուկներ, դծաւոր շապիկ եւ կապոյտ ճինդ հագած, ձեռամբարձ կ'աղօթէին... Քաղաքին ամէն մէկ անկիւնը սահիկներու նման կը տողանցէ, ուշադիր աչքերուս առջեւ, առանց երբեք հանդիպելու հայկական որեւէ մասունքի... երբ յանկարծ ինքզինքս գտայ ամրոցին դիմացի հրապարակին վրայ, որու կեդրոնը դրաւած էր յուշարձան մը... Զարդարարեներու յուշարձանը...: Ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ: Սպիտակ մարմարէ անարձոյ քառակուսի պատուանդանի մը վրայ, երիտասարդ կին մը եւ մարդ մը, վերջինս ենիչէրիի մօտեցող տարազով, գլուխը փաթթած, ալ ձեռքին դաշոյն մը, ձախով հորիզոնական թուր մը բռնած եւ գիւղական տարազով կինը որ իգական ոչ մէկ չնորհք ունէր, գլուխը փաթթուած, դէմքը բաց, երկար հագուստին տակէն անդրավարտիկի նմանող տափատ մը, ալ ձեռքով մսալաճառի մեծ կացին մը, ձախով ծածանող դրօշ, երկուքն ալ ոչխի առալ քայդոի դիրքի վրայ... ոչ մէկ դէր, ոչ մէկ նախադասութիւն... եթէ սեւ ածուխ մը բլյար մօտս պիտի մօտենայի եւ սպիտակ մարմարին վրայ խոշոր գիրերով արձանագրէի.– ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐԸ...:

Հոս դարձեալ կ'ուզեմ մէջբերել այն սարսափելի վերջաւորութիւնը որ երիտասարդ Ա.ճառեանը ապրած է իր Սանասարեան վարժարան կեցութեան առաջին տարին.

«Անգամ մը լուր տարածուեցաւ թէ տաճիկները որոշեր են Զատկին Հայոց վրայ յարձակիլ եւ անխնայ կոտորել: Մեծ մարտկոցին վրայէն թնդանօթները լարած էին Սանասարեանի վրայ, որ կը կարծէին թէ ռումբերու եւ զանազան տեսակ հրանօթներու մթերանոցն է: Դրութիւնը խիստ լուրջ էր, այնպէս որ դպրոցին օտարահպատակ տեսուչները հիւպատոսներու պաշտպանութիւնն էին խնդրած: Մեր ու աշակերտներուն կեանքը ըստ կարելւոյն պաշտպանելու համար քանի մը հրացան եւ տորմանակ ճարած էինք եւ քանի մը օր զինուած դասարան կը մտնէին» (նոյն, էջ 26–27):

«Ծառն Նամակներ»ու հեղինակն ալ, Կիրակոս Ղազանճեան 1863–82 այցելած է Կարին եւ արձանագրած իր ճամբորդական տպաւորութիւնները (էջ 38) :–

«Հայերէն կ'ըսուի Կարին, տաճկերէն Էրզրում (Երկիր Ծունաց) յունարէն Թէոդոսիոպոլիս... երբեմն էր մայր քաղաք յունական հայ բաժնի... Կարինը սահման է Ռուսաց եւ Պարսից· միւս կողմերը կը ձեւէ Քարբերդի, Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի եւ Տրապիզոնի վիլայէթները: Էրզրում չատ անգամ եղած է երկրաշարժ, սակայն վերջի 1858ին երկրաշարժը մեծ եղաւ եւ բաւական վնաս տուաւ... Քաղաքը չինուած է կարնոյ դաշտին հարաւակողմ լեռներու ստորոտը երեք մղոն հեռի Տէվէ Պօյնի կիրճէն եւ է բարձր 5740 ոտք: ...Նշանաւոր է Հայոց մխակ Ս· Աստուածածին եկեղեցին մեծ եւ սրբատաշ եւ վերջի դարուս առաջին քառորդին կրկին չինուած 26 սիւներով· ունի կըցեալ մի մատուռ հին որ կոչի տաճար Նահ եւ ուխտատեղի բոլոր աղգաց, ընդարձակ գաւիթ եւ պարտէզ, հոյակապ զանգակատուն (չինեալ ի Փաստրմաճեանէ) կխդն է Հայոց ընդարձակ Արքեպիսկոպոսարանը, պատարագիչ քահանաներու սենեակները, եկեղեցւոյն կալուածները չինեալ ի ժամանակի Ցարութիւն Արք· Վեհապետեանի, եւ վարժարանն տղայոց (չինեալ ի Մակարեանէ) եւ աղջկանց ընդարձակ վարժարան (այս վարժարանի չէնքը առժամեայ կերպիւ տրուած է Սանասարեան վարժարանին եւ աշակերտուհիք կը յաճախեն աղջկանց հին վարժարանը որ 1870ին) չինեալ հանգանակութեամբ եւ յատուկ ջանիւք Առաջնորդին եւ երեւելեաց Հայոց· եւ պարտէզին կից է ընդարձակ գերեզմանատունն Հայոց ուր եւ մասն ունին Հռոմէական հայք եւ յոյնք բաժանեալ թաղերով, ճամբաներ զատած եւ անպտուղ ծառերով զարդարեցաւ 1880ին· Եկեղեցին մեծ է Աթոյ հայաբնակ գաւառաց բոլոր եկեղեցիներէն եւ ունի կրկնակի պահարան, ամպիոն, չքեղ զարդ, զգեստ եկեղեցական եւ բաւական կալուածներ:

«Կայ մի եկեղեցի Հռոմէական Հայոց որք են 120 տուն ի քաղաքի, է պայծառ եւ ճոխ զգեստիւք, առաջնորդարան, վարժարան եկամուտներով· նստի Եպիսկոպոս Թեմին Էրզրումի, որոյ կրօնական իշխանութիւնն տարածի Կարնոյ բոլոր գաւառները· ունին օրիորդաց վարժարան եւս: Կայ մի եկեղեցի Ծունաց Ս· Գէորգ անուն, փոքր եւ պայծառ, 150 տուն յոյն ժողովուրդ· սոյն եկեղեցի ուխտատեղի է նահեւ Հայոց· ունին Առաջնորդարան եւ դպրոց· նստի Մետրապոլիտ եւ լիակ բոլոր գաւառացն Կարնոյ· սոյն նահանգ սակաւաթիւ է յոյն ժողովուրդ:

«Կայ մի եկեղեցի (ժողովարան) Աւետարանական Հայոց Նորաչէն· ունին մեծ եւ փոքր վարժարաններ· գիշերօթիկ եւս· ընդարձակ տուն վասն միսիոնարաց նստի մի երկու միսիոնար, երէց եւ քարոզիչ:

Կայ մէկ եկեղեցի լատինաց, թէեւ չունի յատուկ ժողովուրդ· յաճախեն պաշտօնեայք հիւպատոսարանաց որք վերաբերին լատինական եկեղեցւոյն եւ հայ հոմէականք: Նստին Ֆրէրներ եւ դարուչիններ· ունին աղջկանց վարժարան ընդ տեսչութեամբ մայրապետաց:

Կարնոյ կրթական մասը յառաջդիմութիւն ըրած է ներկայ դարուս կէսէն ի վեր· Հայք, Հռոմէականք, Բողոքականք, Լատինք եւ Ցոյնք չատ վարժարաններ չինեցին: Կառավարութիւնն ունեցաւ գլխաւոր երկու վարժարան Իռատիէ եւ Ռիւշտիէ· Թուրքերը ունին այլ եւ այլ հասարակ վարժարաններ· վերջին երեք տարւան մէջ հոն բացուեցաւ Սանասարեան հռչակաւոր վարժարանը: Ուսմունքը յառաջ կ'երթայ տակաւ առ տակաւ:

Ազգային եկեղեցական կալուածներն բաւական չատցան եւ Նորոգեցան խնամօք Առաջնորդին (1880ին Առաջնորդ ընտրուեցաւ գեր· Մ· Ծ· Վ· Օրմանեան, որ այս տարի ընդունեց եպիսկոպոսութեան բարձր աստիճանը) եւ ժողովոց: Նշանաւոր չէնքերն են կրկին ապարանք կառավարութեան, զօրանոց կրկին, տպարան, հիւանդանոց, արհեստանոց, արքունի վարժարանք, հպատակ Ազգաց Առաջնորդարաններ, վարժարաններ, հիւպատոսարաններ, թուրք եւ հայ երեւելեաց տուներ, ամէնքն ալ կէս քարուկիր· հին խաներ, բաղնիքներ, եւ մեծ տուներ բազմաթիւ են· Նորերու մէջ նշանաւոր է Վահիտ պէյի, Արապզատէի եւ այլոց տուները, Փաստրմաճեանի խանը, բաղնիքը, տունը, ընթերցարան ու վաճառանոցները, որ հինգ տարուան մէջ ոչ մի հրխոսի խրամներ չինեց· այս նշանաւոր չէնքերը նաեւ Պալլարեանի, Շապանեանի, Մակարեանի, Տէր Ագարեանի եւ այլ տուներ· նշանաւոր է ժամուն ճաշարանը եւ Շապանեանի ընթերցարանը եւ գործարանը· կրպակները չինուած են քաղաքին անուղիղ փողոցներու երկարութեան անկանոն ու անյարմար· ունի պէտէքթէն քարուկիր, եւ եկեղեցւոյ մաղազաները եւ այլ քանի մի անոնց նմաններն են կանոնաւոր· խաները բաց գաւիթ չունին ձմրան երկիր ըլլալուն:

«...Կարնոյ քրիստոնեայք (Հին Յեղեր) գաղթած ըլլալով, ներկայն կը կազմէ նոր գաղթականութիւն մը եկեալ տարբեր քաղաքներէ· ընտիկներն են Պալյարեան, Փաստրմաճեան, Տ· Ազարեան, Խոսրովեան, Տէօքմէճեան եւ այլ մի քանի տուներ որ 1828էն վերջ մնացեալք հազիւ կ'ըլլային 40 տուն· ի վերջոյ հաստատուածներուն նշանաւորներն են Շապանեան, Մակարեան, Եկաւեան, Հանէսեան, Տ· Ներսիսեան, Խարաճեան, Եորկի, Չէմամճեան, Գումտախճեան, Ձիվանեան, Մըսըրեան, Ֆէրմանեան, Երկանեան, Տիրպէրեան, Նշկեան, Աղաճանեան, Չէքիմեան եւ այլ չատ վաճառականք, ազատ արհեստաւորք եւ հասարակ արհեստաւորներ· կղերական դասուն մէջ նշանաւոր է Կարապետ Վարդապետ, Տէր Գրիգոր Արծրունի եւ դասատուաց ծերագոյնը կարապետ վարժապետ եւ պատմագէտ Պօղոս վարժապետ եւ այլ տաղանդաւոր անձինք: Կարնոյ դաշտին եւ լերանց ստորոտը սփռեալ կան 150ի չափ գիւղեր»:

Մանուէլ Մկրտիչեան, որ եղած է Պրիմեան Հայրիկին աշակերտ եւ ապա անձնական քարտուղար, վանեցի, դաստիարակուած մաքուր հայրենասիրական չունչով մեծ եկեղեցականին, 1883ին ուղեւորութիւն մը սկսած է ի հայաբնակ գաւառս արեւելեան Տաճկաստանի, տըպած տարի մը վերջ ի Կ· Պոլիս (1884), Հ· Ղուկաս Ինճիճեանէն եւ Հ· Ներսէս Վ· Սարգիսեանէն յետոյ, Թերեւս ամէնէն ընդարձակ տեղագրական գործ կատարող անձնաւորութիւնն է որմէ ստէպ օգտուեցայ ճամբորդութեանս ընթացքին: Իր գիրքին Գ· բաժինին մէջ (էջ 134–177) տեղ նուիրած է Կարինի եւ իր գիւղերուն, որ ամփոփելով հետեւեալը կը ստանանք·

Բնակչութիւնը բաղկացած է 10·000 տունէ, որոնցմէ 2·000 հայ եւ 150 հայկաթողիկէ, 150 ամերիկացի (այսինքն հայ-բողոքական):

Ռուսերու ներխուժումէն առաջ, մինչեւ 1828, Հայերու թիւը եղած է 4·000 երբ 1829 Յուլիս 10ին Պասկեւիչի զօրքերը կը լքեն երկիրը, Հայերը միասին գաղթելու կը պատրաստուին: Օրուան Առաջնորդը Կարապետ Եպիսկ· Հնուտցի խորհուրդ կը հարցնէ Պոլսոյ պատրիարքարան եւ փոխան պատասխանի պաշտօնական կ'ըլլայ, որու վրայ լինք անձամբ գլուխ կ'անցնի դէպի ռուսական հողեր գաղթել տալու հայ բնակչութիւնը· Կարինի մէջ կը մնան միայն քսան տուն Հայ· ապա 56 տրներու ընթացքին քաղաքը կրկին կը դեցուի զանազան կողմերէ եկող Հայերով մինչեւ ներկայ 2000 տուն ձեւանայ:

Ապա կը խօսի Ս· Աստուածածին եկեղեցիի մասին, Հայոց պերեզմանատան· որու մէջ Ռուսերը իրենց անկեայներու յուշարձան մը կանգնած են· կը յիշէ ապագին բարերար Աչատուր էֆէնտի Փաստրմաճեանը, եկեղեցիի զանգակատունին բարերարը, Յակոբ էֆէնտի Մակարեան, վարժարանին բարերարը, Սողոմոն ողլու Տէր Ագարեանի որդիները Զայդարան դպրոցին բարերարներ, եւ այլն· կը յիշէ նաեւ էրզրումի նշանաւոր հայ բնակիչները նոյն տարիներու՝ Պալլարեան, Նշիկեան, Եանըքեան, Տէր Ներսէսեան եւ Ղանճեան եղբարք:

Հայկական վարժարաններն են Արծնեան, 650 աշակերտներով, Օրիորդաց Հռիփսիմեանց վարժարան (400), Զայդարան Թաղի վարժարան (150), Սանասարեան վարժարան օժտուած գործատունով ուր ուսանողները կրնան ցերեկ մասնաւոր արհեստներով, Աղապալեան վարժարան (100), ապա հայ-կաթողիկէներու «վարիսթ» եւ Անարատ Ցղութեան քոյրերու վարժարաններ չուրջ 200 ուսանողներով:

Կարնեցին, կ'ըսէ, անկեղծ է, ընտանեսէր, չի սիրեր պանդխտութեան երթալ, սակաւապետ է, զուարճասէր, աւանդապահ, պահք պահող, հեռատես հանդէպ ապագայի, ունի խօսակցութեան յատուկ ձեւ· կու գամ կը, կ'երթամ կը, կ'աշխատիմ կը...:

Հայերը հիմնականօրէն վաճառականութեամբ եւ արհեստներով կը պրաղին: Կու տայ բազմաթիւ հայ գիւղերու անունները (Կան, Օձնի, Զիթահող, Աղարակ, Կեղ, Թարարդ, Հինճք, Ոամուտում, Կըրիչք, Մուտորրկա, Աչծաթի, Տիարիպոմ, Ճիրնիս, Լզտաճոր, Գոմք, Ջերմիկ, Դուրնիկ, Շեխնոց, Թելթկիր, Գեղախոտ, Պատիչէն, Բլուր, Սալաճոր, Նոր-Շէն, Կրճնոց, Անկառինչ, Երկնուտա, Երկայն մասուր, Վերին գիւղ, Շեվիկ եւլն... գրեթէ բոլոր գիւղերն ալ ունին հին կամ նոր եկեղեցի· ոմանք օժտուած են նաեւ դպրոցով:

Կը խօսի Կարնոյ դաշտի վանքերու մասին·

Ա· Ս· Լուսաւորիչ·Մուտուրկայ գիւղին մօտ, կառուցուած բլուրի մը վրայ սըրբատաշ քարերով, դմբէթաւոր, պարտզով եւ առատ ջուրերով, միաժամանակ ուխտատեղի եւ զուարճութեան վայր էրզրումցիներու:

Բ· Կարմիր վանք – Ս· Աստուածածին· քաղաքին հիւսիսը, Հինճք գիւղի մօտ, հիմնադրութիւնը Ս· Ներսէս Հայրապետին կը վերագրուի որ տեսիլքով կը տեսնէ Աստուածամայրը ծիրանազգեստ եւ կը կառուցանէ վանքը նոյն տեղին վրայ: Վանքին մօտակայքը կը գտնուին Ս· Հրեսիմեանց քարայրները ուր ճգնած են:

Գ· Ս· Յակոբ վանք, որ աւանդութեան համաձայն Յակոբ մասունք մը ստացած ըլլալով Հերակլ կայսրին ճշմարիտ խաչէն, առած է իր անունը: Կը գտնուի Հիւսիսային կողմ քաղաքին, գրեթէ Տումլու լերան ստորոտը:

Հ· Ղուկաս Վ· Ինճիճեան որ մանրամասն եւ ճշդիւտ տեղեկութիւններ կու տայ էրզրումի ու իր նահանգին վրայ, պատմականօրէն չատ կարեւոր, քանի կը կանխէ ռուսական բանակներուն արշաւանքները, որոնք տակնուվրայ ըրին Բարձր Հայքը ամբողջ դար մը անկայուն վիճակ ստեղծելով, իր «Նոր Հայաստան»ին էջ 58էն 112ը նուիրած է նահանգին, աշխարհագրական, արտադրական, վաճառականական, ազգագրական բոլոր մանրամասնութիւններով զորս քիչ թէ չատ ջանացի ամփոփել այս մի քանի սիւնակներուն մէջ: Կը յիշէ նաեւ որ «բազում պտանին յայսմ նահանգի մանաւանդ ի Հայոց յերկաժչութիւնս եւ յերդս պարապեալք» այսինքն ժողովրդական աշուղներ, Սայաթ-Նովայի եւ Սչուղ Ջիւանիի նման: Մասնաւորապէս կը յիշէ «Մախսիւն անուն հայկազուն այրն երեւելի որ կատարեալ էր յարուեստի երաժշտութեան ձայնիւ նաեւ նուագաւ նոյնպէս եւ յարուեստի բանաստեղծութեան, յօրինեալ երգս ի բարբառ տաճկաց· կոյր էր սա երկոքումբք աչօք, բայց ձայն նորա էր այնպիսի զօրաւոր մինչեւ հասանել ի հայրս հեռաւորս և լսոտ զօրաւորութեանն նոյնչափ եւ քաղցր· ուստի նախարարք տաճկաց քաղաքէ ի քաղաք չրջեցուցանէին զսա կոչելով ի խրախութիւնս իւրեանց» (էջ 64):

Շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ այս հանճարեղ աշուղը որեւէ հետք ձգա՞ծ է մեր գրականութեան աշուղական էջերուն մէջ եւ կամ արդեօք միայն տաճկերէ՞ն երգած է թէ հայերէն ալ հաւանաբար կը ստեղծագործէր:

Կիրակոս Ղազանճեան («Ծառն Նամակներ», Ջ 53) Կարինի գիւղերը նկարագրելէ վերջ դիպուկ անդրադարձութիւններ կը կատարէ կարծես տեսած ըլլար Հայաստանի Հանրապետութեան գիւղերու ներկայ վիճակն ալ·

«Թէեւ մեք չեմք պահանջներ որ գիւղերն ունենան բարձր վարժարաններ, բայց գոնէ տորվին տպրելու միջոցներ, ճանչնան պարտք եւ իրաւունք, տորվին առողջապահական կանոնները, երկրագործական վերաբերեալները, ինքզինքին ճանչնան· գիտնան թէ ի՞նչ է Աստուած եւ ի՞նչպէս պէտք է պաշտել, ի՞նչ է Ս· Աւետարանը, ի՞նչ է եկեղեցին· ի՞նչ է քահանան եւ ի՞նչ է ժողովուրդը... ամէն տեղ խեղճ ժողովուրդը գործիք եղած է տէէտ կղերին, քէհեային, այս եւ այն վաչխատուին... որքան տաղանդաւոր, ճարտար եւ ուշիմ անձինք կը գտնուին գիւղեր եւ այնպէս կը կորսուին առանց օգտակար ըլլալու»:

(Շար· 21)

ԹԵՄԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔՈՒԷՅԹԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԷՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸՆԴԱՌՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏՈՒՑՈՒԻՉԱՒ ՊԱՀՐԷՁՆԻ ՄԷՋ

«Ուր որ գտնուիք, հայահոծ գաղութներու, թէ հեռու անապատներու մէջ որպէս վոզքաթիւ հայ համայնք, Հայ Եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ, այդ վայրերը կը վերածուին հայ կեանքի ծաղկուն ոլորահսներու, հոգեկան փոքրիկ հայրենիքներու», ըսաւ Տէր Կորիւն Արք. Պապեան:

Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու թեմի կանոնագրութեան համաձայն, յիշեալ թեմը կազմուած է Քուէյթի, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւններ, Պահրէյն, Քաթար, Օման եւ Սաուտի Արաբիա բնակող Հայ Եկեղեցւոյ զաւակներէ, սակայն մինչեւ անցեալ տարի միայն Քուէյթի եւ Միացեալ Էմիրութեանց չորսներու մէջ էր, որ գոյութիւն ունէին կրօնական եւ ազգային կառոյցներ, կազմակերպուած համայնքային կեանք, կեդրոն ունենալով Քուէյթը, ուր կը գտնուի Ազգային Առաջնորդարանը:

Նկատի ունենալով, որ վերջերս թեմիս չորսներու պատկան երկիրներու մէջ քաղաքական ու կրօնական դիրքորոշումներու առընչութեամբ կարգ մը փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենային եւ թեմիս կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Կորիւն Արք. Պապեանը արդէն իսկ որոշ կապեր հաստատած էր տեղւոյն անհատ ազգայիններու հետ, ուստի, վերջին թեմական Լիազոմարդ Ժողովը լիագօրած էր Սրբազան Հօր՝ որքան կարելի է չուտով այցելել յիշեալ չորսները եւ չորս կազմակերպել անոնց համայնքային կեանքը:

Այս կապակցութեամբ առաջին գործնական քայլերը վերցուեցան՝ վերջին երկու տարիներու ընթացքին արագ թափով աճելով ներկայիս չուրջ 170 հոգի հաշուող, Քաթարի հայութեան վերաթերեալ: Առաջնորդը նախապատրաստական աշխատանքները կատարելէ ետք, անցեալ Ապրիլին, կրկին անգամ այցելեց Քաթար. այս անգամ անձամբ պատարագ մատուցանելու այնտեղ եւ տեղւոյն ազգայիններուն հետ խորհրդակցաբար կեանքի կոչելու Քաթարի Ազգային Վարչութիւնը, որ արդէն ամիսներէ ի վեր գումարելով իր հերթական ժողովները՝ իր կապը պահեղով Սրբազան Հօր հետ, կը զբաղի Քաթարի հայութեան հոգեւոր կարիքներով եւ մատաղ սերունդի կրթական հայեցի դաստիարակութեամբ:

Քանի որ Օմանի մէջ միայն քանի մը Հայեր կան, իսկ Սաուտի Արապիա մուտք գործելը առհասարակ արգիլուած է բոլոր քրիստոնեայ հոգեւորականներուն, ուստի պէտք էր մտածել ճեւի մը մասին, որով թէ Պահրէյնի եւ թէ՛ Սաուտի Արապիոյ գլխի Պահրէյնի առաքելական վարչութեան հետ կապ հաստատելու դիտումով: Տեսնելով բոլորի մէջ ստեղծուած մեծ ոգեւորութիւնը եւ միրայօժար ընդառաջումը, այնուհետեւ պաշտօնապէս հրաւիրած է Կորիւն Արք.ը, այցելու Պահրէյն:

Առաջնորդը 9 Դեկտեմբերի Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 11ին,, ընկերակցութեամբ Քուէյթի Ազգային Վարչութեան Փոխ–Ատենապետ Պրն. Վարդան Սարգիսեանի, ժամանեց Պահրէյնի օդակայանը, ուր դիմաւորելու ելած էին Տիկ. Աւրինէ Խաչատուրեանն ու Խոպար Սաուտիէնն երկու ազգայիններ, յանձինս Պրն. Սեդրակ Տաքէսեանի եւ Պրն. Հայրապետեանի, որոնք իրենց հերթին կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած էին իրենց չորսին չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 10 Դեկտեմբերին Պահրէյն հրաւիրելու աշխատանքին մէջ:

Մէկ ժամ եւք, համաձայն նախօրօք Կորիւն Արք.ի կողմէ կատարուած կարգադրութեան, Պահրէյն ժամանեց Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց հոգեւոր հովիւ Արամ Քհնյ. Տէրմէնճեանը:

Նոյն եւ յաջորդ օրը համայնքի զանազան անդամներու հետ առաջին հանդիպումները ունենալէ ետք տիկին Աւրինէ Խաչատուրեանի բնակարանին մէջ կազմակերպուած հիւրասիրութեանց ընթացքին, Ուրբաթ, Դեկտ. 10, երեկոյեան ժամը 19·30ին Կորիւն Արք. «Մորհուրդ Խորին» չարականով սկսաւ պատարագը Հաւատի կոչուած չորեքին մէջ գտնուող մատուռին մէջ, որ կ'օգտագործուի թէ՛ կաթողիկէ եւ թէ բողոքական եկեղեցիներուն կողմէ:

Եկեղեցւոյ մուտքին բաժնուեցան պատարագի երեցդպրութեան դրքոյկներ բոլոր ներկայ հաւատացեալներուն, որոնք մեծ ոգեւորութեամբ, բարձրաձայն կը մասնակցէին պատարագի արարողութեան:

Ներկաներուն թիւն էր չուրջ 70 հոգի, որոնցմէ աւելի քան յիսունը եկած էին Պահրէյնի սահմանակից Խոպարի չորեքներէն, ուր տասնամեակներէ ի վեր բազմաթիւ Հայեր կ'աշխատին զանազան ընկերութիւններու մէջ եւ կամ ունին իրենց անձնական աշխատատեղիները:

Ս. Սեղանին կը սպասարկէր կիսասարկաւագ Պ. Վարդան Սարգիսեանը, իսկ պատարագի երգեցողութիւնը իր քաղցր ձայնով կը կատարէր Արամ Քհնյ. Տէրմէնճեանը, որուն դրեթէ ամբողջ պատարագի ընթացքին կ'ընկերակցէին ներկայ հաւատացեալները:

«Հայր Մեր»էն առաջ Կորիւն Արք. յուր պատչաճի քարոզեց, բնաբան ունենալով, մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի խօսքը, ես եմ իրաւ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը՝ «Ահա այս նուիրական առաքելութիւնն է, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը՝ Արամ Ա. Վեհափառ Հայրապետին լիամասնուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

Նախ իր ուրախութիւնը յայտնեց առ այն, որ Պահրէյնի մէջ առաջին անգամ պատարագ մատուցանելու ամիսներէ ի վեր հետապնդուող այս ծրագիրը վերջապէս յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այսօր իրար մօտ եկած են հայ ժողովուրդի զաւակները զանազան գաղութներէն Պահրէյնի տարածքի վրայ, որպէսզի ներկայ հաւատացեալներուն հետ միասին խնամատուն ղեկավարութեամբ եւ Կիլիկեան դարաւոր Ս. Աթոռի անձնուրաց միաբանութեամբ, կը շարունակէ իրագործել սփիւռքեան ամենագործուարին պարտականութիւնը մանաւանդ մեր տիրոջ խօսքը, թէ՛ ես եմ հովիւը, որ իր կեանքը կը զոհէ իր հօտին պաշտպանութեան համար (Յովհ. Ժ: 11–15):

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՅՈՑՆԵՐՈՒ ԳՕՏԻՆԵՐԸ

Ամառուան է 2004ի Ողիմպիական խաղերուն պատճառած խանդավառութիւնը ու տրտմութեան հետ հնչած հաշուեյարդարի պահը: Ծունատան, կարելի է ըսել թէ ամբողջ տարին ապրեցաւ այդ խաղերուն անձկութիւնը: Մինչեւ անոնց բացումը հարցը հարկաւոր միջոցները գտնելու կը վերաբերէր ու կար չյաջողելու վախը. իսկ ամէն բան աւարտելէ ետք հիմա կայ մտահոգութիւնը մնծ այդ պիւտճէն վերկելու:

Ողիմպիականները 9 միլիառ եւրօ արժեցին Ծոյներուն: Ասոր 7 միլիառը պէտք էր պետութիւնը, տպինքն քաղաքային վճարէր: Ատիկա, ինչպէս գրած է լրագրող մը, կը նշանակէ թէ այդ քաղաքային ընտրուող մարին միայն պիտի կրնայ հանդիսա չնչել: Ասոր քով ծանրակշիռ է պարագան որ ապրուստը օրէ օր կը տդէ երկրին մէջ: Հարցախոյզերը արդէն սկսած են պահպանողական Գ. Գարամանլիսի կառավարութեան ուղղուած առաջին ըղձադոհութիւնները արձանագրել: Ցառաջիկայ ամիսներուն համար վատատեսութեան ոչ մէկ նշոյլ կը նախատեսուի, երբ օրինակ միսի գինը 10% յաւելում կրած է եւ հանրախանութները կր յայտարարեն թէ 2005ի ընթացքին իրենց գիները պիտի աւելնան 3-12%: Մամուլը, ձայնասփիւռը, հեռատեսիլի կայանները անդադար այս նիւթը կը ծեծեն ու մտահոգութիւն կը յայտնեն տեսնելով որ Ափէնքը Լոնտոնէն ետք Եւրոպայի ամէնէն սուղ քաղաքը կ'ըլլայ: Իսկ Եւրոպայի սահմաններէն դուրս ելլելով դժուար չէ տեսնել թէ Նիւ Եորքի մէջ գիները աւելի ցած են: Հոն 15 տոլար արժող չափիկ մը 25 եւրոյի կը վաճառուի Ծոմնատանի մէջ:

Կացութեան արդիւնքը այն է որ ամէնէն ժամն ապրանք ծախողները նոր արքաններ են. Իթէա-յի, Լիտլ-ի վաճառատուները մեծ արագութեամբ կը պարպուին: Իսկ չինական խանութները որոնց թիւը օրէ օր կ'աւելնայ Ափէնքի մէջ, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով յաճախորդ կը հրապուրեն: Ամբողջ Ծոմնատանի քնակիչներուն կացութիւնը յատապոյնս կ'արտայայտէ հետեւեալ յայտարարութիւնը. «վճարեմը քանի մը անգամ էն ու առանց տոկոսի»: Նոյնիսկ երբ ամառկան միջին աշխատավարձը 600 եւրօ է, անկարելի է Ծոմնանդը չծոնել: Ու հանրախանութներն անգամ վճարումի դիւրութիւններ կ'ընծայեն իրենց յաճախորդներուն. «24 ամիսէն վճարելի Ծոմնամդի հնդկահաւը»ը պաներ-հացի պէս կը ծախուի: Վարձայատրդարը կարելի է վճարել 15 ամիսէն, խաղաւիթները՝ 20: Աւելի քան 600 հազար վճաստորդ նման կարգադրութիւն կ'առարկէ, մինչդեռ 2001ին անոնց թիւը 100 հազար էր: վերջին անակնկալը ըրած են ծաղրանկարները, աւանդական կարկանդակները 12 ամսաւճարով ծախելով. եւ լրաել որ անոնց քիլօն 10 եւրոյէն պակաս է: Նոյնն է փիցցա ծախողներուն պարագան:

Այս կարգադրութիւնները մեծ գարկ տուած են վարկաքարտներու բազմացումին. ընկերութիւնները, մեծ դպրոցները իրենց քարտերը ունին. հանրախանութները եւս գործածութեան դրած են իրենց սեփական քարտերը, նոյնիսկ Ֆութպոլի ակումբները:

2000ի սկիզբը 70ի չափ ընկերութիւն կար վարկաքարտ պատրաստող. այսօր աւելի քան 200 է անոնց թիւը: 2004ին ընտանիքներու 28%ը փոխառութիւն կատարած է եւ յառաջիկայի վիճակագրութիւնները սարսափելի յաւելում կը նախատեսեն: Ատիկա կը բացատրէ երեւոյթը որ չատեր սուղնոց հագուստ-կապուտատով կը շրջին, մինչ համեստ աշխատավարձ կը ստանան: Փոխուած են նաեւ վճարումի սովորութիւնները. միջին դասու պատկանող Ծոմնը գրպանէն տրցակ մը դրամ կը հանէր քան մը գնելու համար, այսօր անոր փոխարէնն կը հանէ վարկաքարտը: Նոր գարեր, նոր քարքեր:

ՔԱՂՀԱՆ

Մէջ Լիբանանի դեսպան Պ. Մուհամատ Հաժժարին: Շուրջ մէկ ժամ տեւող հանդիպումի ընթացքին Առաջնորդը խօսելով իր առաքելութեան մասին, անհրաժեշտ տեղեկութիւններ փոխանցեց Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու մէջ ապրող Հայութեան վերաբերեալ, յայտնելով, որ այս թեմը վարչականօրէն ենթակայ է Լիբանանի՝ Անթիլիասի մէջ գտնուող Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան. նաեւ չեշտեց, որ այս թեմի հայութեան կարեւոր մէկ մասը, Կորիւն Արք.ի նման, Լիբանանցիներ են: Առ այդ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց Լիբանանի կառավարութեան եւ ժողովուրդին, որ իր ապրնջականութեամբ իր գրկին մէջ առաւ Ցեղասպանութենէն հրաշքով ազատած գաղթական հայութիւնը: Երկուսան գաղթական Հայերը, չուտով դարմանելով իրենց վէրքերը, գարձան բարօր կեանքով ապրող Լիբանանի հաւատարիմ քաղաքացիներ եւ իրենց նպաստը բերին Լիբանանի քաղաքական ու տնտեսական կեանքի վերելքին:

Իր հերթին դեսպանը մեծ գովասանքով խօսեցաւ աշխատասէր ու պարկեշտ, ձեռներէց ու երախտագէտ լիբանանահայութեան մասին, որոնցմէ շատ-շատերու տոնտմեակներէ ի վեր անձամբ ծանօթ էր Պէյրութի մէջ: Այնուհետեւ իր պատրաստակամութիւնը յայտնեց, ամէն կերպ օգտակար հանդիսանալ Կորիւն Արք.ի, իր կրօնական առաքելութիւնը յաջողութեամբ կատարելու համար Պահրէյնի մէջ:

Դեկտ. 11ին, Շաբաթ երեկոյեան Կորիւն Արք. վերադարձաւ Քուէյթ հոգեկան այն մեծ գոհունակութեամբ, որ իր Պահրէյն կատարած հովուական այցելութիւնը ամբողջութեամբ ծառայած էր իր նպատակին:

ԴԻԻԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քուէյթ, Դեկտեմբեր 20

(Շար. Ա. էջէն)

կաթեայ կին» մը ըլլալու: Հեղինակ է յանձնառու գիրքերու:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Շալոմ յայտարարած է Դեկտ. 27ին որ Մ. Ապպասի ճառը լաւ քաններ չի յայտներ: կը ցաւի որ ադեսաինեան իշխանութեան թեկնածուն եասէր Արաֆաթը կը պանծացնէ, մինչ իրենց համար այդ ժառանգութիւնը ահաբեկչութիւն կը նշանակէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Ստեփան Իւնէճեան իր զաւակներով՝ նորայր Տիլաքեանի մահուան երրորդ տարելիցին հոգեհանգստեան առթիւ 800 եւրօ կը նուիրէ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1: Գ. օր Պահոց Ծննդեան: Կաղանդ է:
Տարեմուտը աղօթքով ողջունել:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1:
Պատարագ ժամը 10ին, Նոր Տարուան առթիւ:
ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:
Պատարագ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:
Ամանորեան պատարագ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1: Ամանոր
Պատարագ՝ *ժամը 10·30ին:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Ինչպէս անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարի Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի Հորս մանուճիւղերը կը կազմակերպեն Ամանորի ճաշ – պարահանդէս մը Դեկտեմբեր 31ին, *ժամը* 20·30էն *սկսեալ:*
Մուտք՝ 100 *եւրօ մեծերուն,*
50 *եւրօ* 15 *տարեկանէն վար երախաներուն յատուկ ճաշ նախատեսուած է:*

La Boiserie — 2 rue Gaston Julotte
13012 Marseille — St Barnabé
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
– 06· 12· 93· 09· 80
– 04· 91· 93· 53· 59 *թիւերուն:*

□

Réveillon du Nouvel An

Pour fêter ensemble
le Réveillon du Nouvel An
la Croix Bleue de Lyon - Villeurbanne
Section «Araxe»
et la MCA de Villeurbanne
seront heureux de vous accueillir
dans les Salons de Notel de Bron
La chanteuse **AIDA KARKESSYAN**
viendra tout spécialement d'Arménie,
avec son orchestre, pour enflammer
la soirée jusqu'aux premières lueurs
de l'année 2005.
Pour tous renseignements et réservations veuillez contacter :
— 04. 72. 20. 03. 60 (le matin)
— 04 78. 45. 17. 55 (en soirée)
— Voir permanence à la M.C.A.V. les mardi, jeudi et samedi après-midi.
Prix de la soirée : 90 Euros.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎԻ 2005 ՄԱՐՏ 6ԻՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան անդամներուն ի նկատառութիւն կը յայտնենք թէ՝

2000 թուականին ընտրուած Կրօնական Ընկերակցութեան ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎի պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանն իր լրումին հասած ըլլալով՝ որոշուած է ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարել յառաջիկայ

2005 ՄԱՐՏ 6-ին, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ:

Այս առթիւ Ընտրողական Ցանկաժողովս Կրօնական Ընկերակցութեան ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ կը յիշեցնէ՝

– Ընտրութեան մասնակցելու՝ ԸՆՏՐԵԼՈՒ կամ ԸՆՏՐՈՒԵԼՈՒ համար անդամները պարտին մինչեւ 2005 Յունուար 23, կիրակի, ՎՃԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼ յետնեալ տարիներուն եւ 2004 տարւոյս իրենց բոլոր ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐը:

– Նոյնպէս, անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԸԼԼԱԼ ՆԵՐԿԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ, ՊԱՐՏԻՆ իրենց ԳՐԱՒՈՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ կըրկնակի ապահովագրեալ (Recommandée A.R.) *փոսթով ուղարկել Ընտրողական Ցանկաժողովիս հասցէին՝ ամէնէն ուշ մինչեւ 2005 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22, ՇԱԲԱԹ օր. (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):*

Ընտրողական Ցանկաժողովիս հասցէն.-

COMMISSION ELECTORALE
Association Cultuelle
Eglise Arménienne
15 rue Jean Goujon
75008 Paris
ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՑԱՆԿԱԺՈՂՈՎ

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 15ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

Կարեւորութեամբ կը նշենք որ պետական տնօրինութեամբ՝ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնա՛ն, ինչպէս վարդանանքին եւ Ապրիլ 24-ին, բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝
ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17·30ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Ծնունդ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Զրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝
ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17·30ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Ծնունդ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին,
Զրօրհնէք՝ ժամը 12ին:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին,
Ընթերցուած՝ ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝
ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔՄԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:*

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Ընթերցուած՝ ժամը 16ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝
ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

LE PERE NOEL

vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le Dimanche 9 janvier à partir de 12h
A la Salle des Fêtes «Thierry le Luron»
9 Bd. du Midi 93340 LE RAINCY

APRES MIDI ANIME PAR
RAFFI
SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
SPECTACLE SURPRISE
BUFFET — TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01. 43. 81. 01. 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
VENDREDI
31 DECEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·102 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·102

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Թուղթէ Շերեփին Նախընթացը Չկրկնելուն Մաղթանքով

Տարեվախի նպատակով երբ մասնաւորապէս Եւրոպացին հայկական հայեացքը յառի 366 օրուան քաղաքական անցուդարձին, առաջինը նշմարածը այն կ'ըլլայ որ հոն աննախընթաց սերտութեամբ առընչուած էին միջազգայինն ու հայկականը: Իսկ այդ առընչումին առանցքը կը կազմէր Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան վիճելի, աղմկայարոյց խնդիրը: Անոր ստորաբաժանումներէն մէկուն մէջ ծուարած մեր հարցը գլխաւորաբար Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին տարած աշխատանքով, անոր տրուած կարեւոր զօրակցութեամբ, օգտուելով նաեւ ընդհանուր մթնոլորտէն, ասպարէզ եկաւ, տեղ գրաւեց լուրջ առեանններու, հանդիպումներու, սակարկութիւններու օրակարգերուն վրայ: Գործնապէս փաստը տրուեցաւ թէ Հայութեան ներկայի սերունդին համար ժամանակավրէպ գինք էր խրիմեանական արցունքը եւ այդ սերունդը չէր ուզեր թուղթէ չերեփով յայտնուիլ ազգերու կաթսային առջեւ: Գործի մղուեցան քարոզչական, լոպիական կարելիութիւնները. անոնք հակնալի է, ոչ հակառակորդին միջոցներուն, ոչ ալ Դատին մեծութեան հետ ուղիղ համեմատական էին, ինչպէս նիւթականը: Բայց յաճախ այս բոլորը երկրորդական կը մնան առիթէն օգտուելու, տեղին քար լը տնելու զգօնութեան քով: Ու նեղկայի աշխատողները գիտակից էին այս իրականութեան:

Այդ զգօնութիւնը յարատեւ ջանքով մեր ճղթածքարը տարաւ կարելի ամէն ամպիոնի, սեղանի վրայ. առանց չատ ծանրանալու անոր տրուած մեծերու քաղաքականութեան մէջ հարկաւոր պարադային գործածելի խաղաթուղթի բնորոշումին վրայ: Թող այդպէ՞ս ըլլար... էականը չոգեկառքը անգամ մը եւս չփախցնելն էր:

Թո՛ղ ըլլայինն նաեւ «Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակաւոր» Էլի Վիզելի նման անխոնջ ճակատները. իրրեւ թէ մեր դատին զօրակցելու ոճով բերան բացողները որոնց ըրածը պապէն աւելի պապականի չեն քարոզ մըն էր միայն: Այն ալ «մոռցած» անձնական փորձառութիւն ու անցեալ... Ուրիշ ի՞նչ սահմանում կարելի է տալ մէկուն որ իրրեւ թէ ընդվզած է Հայուն գլացուած յիշողութեան իրաւունքէն, հոգիով ու տառով կը կրկնէ ուրացումին, ժխտումին ամէնէն փառաւոր մէկ տարբերակը: Ու կ'աւարտէ կեղծ առաքելի մը չեչտով թէ Հայը ո՛չ հատուցում, ո՛չ ալ իրմէ խլուածը կը պահանջէ... («Ցառաջ», Դեկտ· 29): Ինչ մը չատ չէ՞ մէկուն համար որ ներկայացուիչն է նոյն ճակատագիրը բաժնած ժողովուրդին որ արժանաւորութիւնը ունի իր դժբախտութիւնը ամբողջ աշխարհին ընդունիլ տուած, ու դահիճէն հատուցումին մինչեւ վերջին սանթիմը առած ըլլալուն:

Հաւանաբար այս նոպէլակիրը միակը չէ, ոչ ալ վերջինը որ իր ձեւով փոս մը կը փորձէ բանալ մեր արդէն յատկացած քայլերուն առջեւ: Թերեւս ալ օգտակար իսկ պէտք է նկատել նմաններու դոյութիւնը որ կարաւանին հաստատամտութեան օրինակը չեչտել կու տայ մեր ընթացքին մէջ:

Ամէն չատ աւելի կարեւոր են անշուշտ Թրքական ճակատին արձագանգները. անոնք լրջագոյն հանդրուաններու պատրաստ ըլլալ կը հրահանգեն մեզի: Եթէ Արտաքին գործերու նախարարի նման պատասխանատու անձնաւորութիւն մը կը յայտարարէ թէ վաղուան իրենց կառեւարգոյն հարցը պիտի ըլլայ Ցեղասպանութեան ճանաչումին պնդումը անզօրացնելու գործը, ի՞նչ պէտք է մտածել. մանաւանդ երբ կ'աւելցնէ թէ առաջին ճարը կը թուի Եւրոպայի անդամակցութենէն հրաժարիլ, բայց նման նպատակ չունին: Ուրե՞մն: Ամէնէն հաւանականը չէ՞ մտածել որ ճակատներու, փախուստներու նոր փորձերու դէմ յանդիման պիտի գտնուինք. նոր փորձեր որոնք նոր մատուցարութիւն պիտի պարտադրեն եթէ **մենք եւս միտք** չունինք պայքարը լքելու:

Նման հեռանկար կը մղէ ոյոչ անձկութեամբ դառնալու մեր «դրամադլուխ»ին: Բարեբախտաբար գօտեպնդող է տրուած պատկերը. Հայ Դատի ճիշդ ծրագրուած աշխատանքը, քաղաքական երեք կուսակցութիւններուն միասնութիւնը (Դ· Է), յայտնած վճռակամութիւնը ապահովութիւն կու տան որ կարելին պիտի ըլլայ ու անակնկալներու հաւանականութիւնը առաւելագոյն չափով պիտի զեղչուի:

Այսուհանդերձ, մնացածն իսկ բոլորովին զերծ չէ վախ պատճառելու յատկանիշէն: Մանաւանդ երբ կան Եւրոպացին ամէն գնով չհրաժարելու Թրքական վճռակամութիւնը եւ Եւրոպայի անկայուն, պատեհապաշտ կեցուածքին նախընթացները: Ու ամէն բանէ աւելի տարին որ կը սկսի ամէն բանէ առաջ ու ետք զգօնութեան, ոչինչ պատահականութեան ձգելու հրահանգը ունի օրացոյցին ամէն էջին վրայ: Անտեսելի պիտի ըլլայ պահ մը իսկ մոռնալ թէ մտածողէն, ծրագրաւորողէն մինչեւ գուցարար պատանդն ամէնուն համար աշխատանքի դաշտ կայ. փուչերով, փոսերով, խութերով լեցուն դաշտ:

Ու կենսական է չվրկնել թուղթէ չերեփին նախընթացը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻԱ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿՐՆԱՑ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԻ ՀԱՍՆԻԼ

Ամէն օր նոր դիակներ կը յայտնաբերուին եւ ամէն օր թիւերը կը փոխուին: Դեկտեմբեր 30ին, մեռեալներու թիւը 83 հազար կը նկատուէր, բայց հաւանական կը նկատուէր որ հասնէր հարիւր հազարի, նկատի չառնելով անհետացածները եւ հաւանական համաճարակի ապագայ զոհերը: Կարմիր Մաչն է որ հարիւր հազար մեռեալներու թիւը կու տայ: Մեռեալներու մեծ մասը Սումաթրա յայտնաբերուած են եւ կան դեռ հազարաւոր վիրաւորներ: ՄԱԿ-ը 1,6 միլիառ տոլար կը պահանջէ նուիրատու երկիրներէն, ինչ որ համապատասխան է իրաքի վերակառուցման արժեւորումին: ԱՄՆ տրամադիր են գլուխն անցնելու միջազգային համախմբումի մը՝ օգնութեան հասնելու համար: Հնդկաստան, սակայն, մերժած է որեւէ օգնութիւն, յայտնելով թէ ինքնաբաւ է եւ օտար օժանդակութեան պէտք չունի: Մեծն-Բրիտանիա արդէն իսկ 21,3 միլիոն եւրօ կը տրամադրէ, Աւստրալիա եւ Գերմանիա 20ական միլիոն եւրօ, Ֆրանսա ալ 22 միլիոն եւրօ: Հոս ալ բանավէճեր ծագած են, Զարգացման Ամերիկեան Գործակալութիւնը (ԵՈՒՍԷՏ) մեղադրած է Ֆրանսան, անոր օժանդակութիւնը անբաւարար նկատելով: 3500 զբօսաշրջիկներ անհետացած են եւ կարգ մը երկիրներ կը պատրաստուին ազգային աղէտ մը հռչակելու: Ընդհանուր ձեւով ժողովուրդները ատատօրէն կը մասնակցին նուիրատուութեան կոչերուն: Կոչ մըն ալ ըրած է Ֆոֆի Անան, որպէսզի միջազգային օժանդակութիւն մը ապահովուի վերապրողներուն: Դրամէն զատ այլ օժանդակութիւններ ալ անհրաժեշտ են եւ բազմաթիւ օդանաւներ մեկնած են կարիքաւոր երկիրները դեղօրայք, ջուր մաքրելու գործիքներ եւ թոներով այլ տեսակի օժանդակութիւն հասցնելու համար: Սոմալիի մէջ, օրինակ 30էն 50 հազար վերապրողներ ստիպողական օժանդակութեան պէտք ունին, հոն է նաեւ որ 100 ձկնորսներ ջրամոյն եղած են: Ֆրանսական ճակատի վրայ, ըստ Աւտաքին նախարարին 21 մեռեալ կայ, 189 վիրաւոր եւ 90 անհետացած:

Բժիշկներու մտավախութիւնը կը վերաբերի գլխաւորաբար քոլերայի համաճարակի մը: Ոչ կառավարական կազմակերպութեանց բժշկական խմբակները արդէն իսկ հիւանդութիւններու ախտանշաններ յայտնաբերած են Սրի Լանկայի, Իւնտոնեզիոյ եւ Հարաւային Հնդկաստանի գիւղերուն մէջ:

Մասնագէտներ մեկնած են նաեւ դիակներու ինքնութիւնը ճշդելու համար, ինչ որ բաւական բարդ հարց մըն է, որ ժամանակի ալ կը կարօտի: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարն ալ իր մտահոգութիւնը յայտնած է այդ ուղղութեամբ: Ամէն օր, ամէն կողմէ դիակներ կը յայտնաբերուին, ինչպէս Մաօ Լաք, որ բոլորովին աւերակ քաղաքի մը վերածուած է: Փլատակներու տակէն հազարաւոր դիակներ կը հանուին, գրեթէ բոլորն ալ զօսաշրջիկներ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մէջ 25 ապստամբներ ըսպանուած են բուռն կռիւներու առեն ամերիկեան ուժերու հետ, որոնք կը ջանային դէմ դնել երկու թակարդ կառքերու յարձակումներուն:

ՌԻԱՏԻ (Սաուտի Արաբիա) մէջ երկու չաջողական ոճրափորձեր տեղի ունեցած են թակարդ կառքերով: Առաջին թակարդ կառք մը փորձած է ներքին նախարարութիւն մտնել, բայց ապահովութեան ուժերը արդիլք հանդիսացած են եւ կրակոցներու փոխանակման ժամանակ թակարդ կառքը պայթած է: Երկրորդ թակարդ կառքը պայթած է քիչ ետք ապահովութեան ուժերու հայանին առջեւ: Այս երկրորդ յարձակումէն չորս հոգի վիրաւորուած են, որոնց երկուքը անցորդներ էին:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ պարտեալ թեկնածուն միչտ կը մերժէ ընդունիլ Իուչչենկոյի յաղթանակը եւ բողոք ներկայացուցած է Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Այս բողոքը պատճառ է որ արեւմտամէտ Իուչչենկոյի յաղթանակը պաշտօնապէս չյայտարարուի: Իանուկովիչ կը դատապարտէ իր մրցակիցին իշխանութեան ձեռքբերումը, որ ծրագրուած էր Աղրատյանտեանի մէջ: Հերքած է նաեւ որ կը հրաժարի վարչապետի իր պաշտօնէն եւ այդ կ'ընէ «ոկըզբունքով»: Բողոքները քննութեան տակ են:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳԱԶԻՆՕՆԵՐՈՒ աշխատաւորները միչտ կը սպառնային գործադուլի դիմել Դեկտեմբեր 31ի գիշերը, ինչ որ չատ մեծ վնաս կրնայ պատճառել: Ժողովները կը չարունակուէին, բայց Դեկտեմբեր 30ին իսկ արդիւնք չէին տրուած: Աշխատաւորներու պահանջը 4%ի չատելում է եւ հանգիստի օրեր: Այժմ, գիշերը ուչ ալ աշխատելով ամսական 1·000 Եւրօ իսկ չեն չահիր, ըստ սենատքաներուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ Ցունուար 1էն վերջ կու տայ իր հին դրամին ջնջելով վեց զերօներ եւ այդ թուականէն ծնունդ կ'առնէ Թրքական նոր դրամը որ կ'արժէ չուրջ 1,90 Եւրօ տեղն անցնելով մէկ միլիոնին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԸՐԻՔՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 29/30)

90Ա.ՄԵԱԿԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի Ցեղասպանութեան թանգարանին տնօրէնը Լ· Բարսեղեան տեղեկացուցած է թէ Ապրիլ 20-21ին Երեւանի մէջ միջազգային խորհրդաժողով տեղի կ'ունենայ, «ԻՍ· դարը առանց ցեղասպանութեան» նշանաբանով: Հոն հանդէս կու գան հայ եւ օտար պիտնականներ, նաեւ չարք մը երկիրներու ղեկավարներ, քաղաքական դէմքեր, պատուիրակութիւններ: Իսկ Գիտութիւններու ակադեմիային նախաձեռնութեամբ կը կազմակերպուի պիտաժողով մը որուն մասնակիցը չուրջ 40 հայ պիտնականներ կ'արծարծեն Հայկական Հարցին եւ ցեղասպանութեան խնդիրները: Տեղի կ'ունենան նաեւ Սփիւռքի մէջ, կրթական եւ մչակութային ձեռնարկներ, մրցումներ, ցուցահանդէսներ:

Տարելիցին պահանջած ներկայանալի ձեւին կը բերուի ցեղասպանութեան թանգարանը, կը բարեկարգուի Ծիծեռնակաբերդի զբօսայգին. կը ծրագրուի հոն հիմնել երախտապիտութեան, յիչողութեան ծառուղիներ, գետեղել հայութեան բարեկամներու կիսանդրիները, ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիրներու նուիրուած յուչարձաններ:

ԱՍԻԱԿԱՆ ԱՂԻՏԻՆ ՄԷՋ ՀԱՅ ՁՕՀ ՉԿԱՅ

Աւտաքին գործերու նախարարութեան տուեալներով հարաւ - արեւելեան Ասիոյ աղէտին մէջ հայ զոհ չկայ: Հնդկաստանի Երեւանի դեսպանատունէն յայտնած են թէ Դեկտեմբերին 35-40 հայ մեկնած է այդ երկիրը եւ իրենց տեղեկութիւններով անոնք ողջ-առողջ են: Իսկ Թայլանտի Մոսկուայի դեսպանատունը ըսած է թէ քանի մը Հայեր վիզա ստացած են, բայց իրենք տեղեակ չեն թէ անոնք ներկայիս ո՛ւր կը գտնուին:

«ՄԵԾ ՄԱՅՐՍ»

Հատորի մը խորագիրն է այս ընթացիկ բառը: Թրքերէն գրուած հատորի մը: Եթէ հեղինակը պատահաբար չըլլար այդ լեզուով գրելու, հաւանօրէն հատորը պիտի չունենար: Կամ ունենար, բայց ուրիշին տրլ պարունակութեամբ: Հեղինակը Թրքուհի մըն է. դոնէ անունով. կը կոչուի Ֆէթհիյէ Չէթին: Փաստաբան է, իր անունը ապրիլն երեւցած է «Յառաջ»ի էջերուն մէջ (2000 Փետր. 18) իր մեծ մօրմէ մահազդին առիթով: «Ակօս» շաբաթաթերթին (Փետրուար 11) մէջ հրատարակուած այդ մահազդով Թոռնուհին կը գուժէր մեծ մօրը՝ Հերանոյշին մահը. կ'ըսէր թէ ան Բալուի Հաւաւ գիւղին բնակիչ Հայրապետ Կատարեանի Թոռնիկին էր, կիւղ Հայրապետ Կատարեանի միակ աղջիկ զաւակը. «Մինչեւ նախակրթարանի չորրորդ դասարանը երջանիկ մանկութիւն մը ունեցած էր»: Ցետոյ սկսեր էին այդ դաժան ժամանակները որոնց համար ինք կ'ըսէր միշտ. «Երթա՛ն այդ օրերը ու անդամ մըն ալ չվերադառնան»:

Հերանոյշ մեծ մայրիկին կենսագրութեան սկզբնակէտի ու վերջնակէտի այս նշումները աւելին իսկ կը պատմեն երկու ծայրերը լեցուցած «կեանք»ին: Հերանոյշը կ'ըլլայ Սէհէր, կ'ունենայ նոր լեզու, նոր կրօնք, նոր ընտանիք. կ'ապրի 95 տարի, առանց օր մը մարելու իր կորանցուցածները վերագտնելու, զանոնք ողջ գուրելու յոյսը - ծնողք, սիրելիներ, անուն, կրօնք, լեզու:

Թոռնուհին հրատարակութեան տուած մահազդով իր մեծմօր -ի'ր- հարազատները կը վնտռէ. կ'ըսէ թէ կը յուսայ զանոնք գտնել, բաժել ցաւերը ու ըսել. «Երթա՛ն այդ օրերը ու ոչ ոքի կեանքի բաժին ըլլան անգամ մըն ալ»:

Այդ մահազդին արձագանգ «Օրը օրին»-էն երեք ամիս ետք ձայն մը հնչեր էր Սեվիլիայէն. Մեսրոպ արք. Աչճեան որուն մօրը ծննդավայրն էր Բալուի նոյն գիւղը, հետաքրքրուեր, պրպտեր, հարցուցեր ու վնտռեր էր ու գտեր Հերանոյշ-Սէհէրին կորսնցուցած ընտանիքին ԱՄՆ-ու մէջ ընձիւղած ճիւղերը: Ամփոփած էր ամբողջ գերդաստանին պատմութիւնը. զաւակներով, թոռներով որոնք այսօր կը կոչուին Էտուարտ, Լորին, Նենսի, Տէպորա, եւլն.:

Իր ներկայացուցածներէն ամէնէն հետաքրքրականն էր Մարգրիտին տիկնոջը. ան Հերանոյշին քոյրն էր. կ'ապրէր Ուստրի մէջ. իրեն պատմեր էր թէ յիսունական թուականներուն եղբայրը՝ Յորէն քրոջը հետքը գտած, դրամ ղրկած էր Թուրքիա, որպէսզի ԱՄՆ երթայ ու գիրար վերագտնեն: Հերանոյշ մերժեր էր ու տըզան Մահմուտը ղրկեր: Մարգրիտէն զատ բոլոր հարազատները գայթակղեր էին ու մերժեր հիւրընկալել «թուրք օղլու թուրք» այդ քրոջ որդին:

Գրելով այս բոլորը երջանկայիշատակ Մեսրոպ արք. հարց կուտար. «այս բոլորը գրելն կը յանձնեմ ես, չեմ գիտեր թէ ինչո՛ւ կ'ընեմ: Ցէթհիյէին յոյս կա՞յ. թուրք օղլու թուրք Մահմուտին աղջիկը ի՞նչ պիտի ըսէ, արդեօք արեան ձայնը պիտի կանչէ՞. եւ յետոյ ի՞նչ, Ցէթհիյէն ընդունի՞նք մեզ. մենք որ հիմա Ուիչըտա ենք եղեր, Տեպորա, Նենսի, Սիլվիա, Վիրճինիա»:

Հերանոյշ-Սէհէրի ու բոլոր անոր նմաններուն տառապարտուած, յիշատակը ոգեկոչող, «Ապրիլ 24» խորագրուած գրութիւնը այսօր, Ֆ. Չէթինի հատորին հրատարակութեամբ, յայտնի կ'ըլլայ թէ տեղը հասած է: Քրտական օրաթերթի «Ազդակ»ի (Դեկտ. 27) մէջ Միւժտէ Ալպան տորոպրուած գրախօսական մը կոյս տեսած է. հոն կը պատմուի վաստակաւոր Թոռնուհիին տարիներու ջանքը. «Այն մեծ մօրը մասին իրականութեան տարիներ եաք տեղեկանալով հետախուզած էր զայն ու հանելուկի մը հատուածներուն պէս կտորները իրարու միացուցած, գրի առած»: Աւելցնել թէ՝ մեծ մօրը պատմածը տուած էր, թէ՛ ջուրին երեսը հանած տարիներով պահուած վէրքեր: Մեծ մօրը պատմութեան առանցքով նիւթ ըրած էր նաեւ անցեալ դարասկիզբին հայկական կոտորածներէ մնացած հետքերը, հազարաւոր երախաներու եւս պատմութիւնը:

Գրախօսականին հեղինակը կը տեղեկացնէ թէ գիրքը պատրաստ է մեծմօր եւ թոռնիկի երկար զրոյցներուն: Այլ խօսքով՝ նախկին Հերանոյշը ոչ մոռցած էր կորսըւածները, ոչ ալ ցաւութեան մէջ թաղած յիշողութիւնը: Մեծմօր-թոռնիկի աւանդական կա՞պն էր որ իրեն զրուցակից, աւելի ճիշդը՝ ունկնդիր դարձուցած էր աղջնակը, թէ զայն ընտրած էր «անմոռանալի»ն ամէնէն հեռու տանելու կարողութեան համար: Չէ՞ որ 2000-ին տակաւին այնքան ալ դիւրին-դիւրին չէր խօսուեր, գրուեր, մանաւանդ հրատարակուեր այդ նիւթը: Եւ ըսել որ 95 տարեկանին մահացած Հերանոյշը բնականաբար վերջնական յիշողութեան հարցեր ունեցած է, որոնք պատճառ եղած են պատռուածին մէջ սպիտակ մասերու: Թոռնուհին մտիկ ըրածներուն վրայ աւելցուցած է բաց կէտերուն մասին պրպտած ու գտածները: Հետաքրքրական է կարդալ թէ «քանի՛ տեղեկացած է անցեալին, իրապէս ծանօթ է ինք իրեն հետ առերեսումը»: Այս մատնանշումը միտք կը բերէ Մեսրոպ Արք. Աչճեանի հարցադրումը թէ «Ցէթհիյէն ի՞նչ պիտի ընէ, արդեօք արեան ձայնը պիտի կանչէ՞»:

Թոռնուհին մեծմօրը մասին կ'ըսէ. «Այս կինը որ կեանքին ընթացքին աներեւակայելի դժուարութիւններու կուրծք տուած, զաւակներուն եւ հարազատներուն առջեւ ծառացած պատուարներուն դէմ պայքար մղած, յաղթած էր անոնց, երբ իր իսկական ինքնութիւնը խնդրոյ առար. կայ կ'ըլլար ինչո՞ւ ա՛յս աստիճան անդօր կը ղգար ինքզինք: Ինչո՞ւ չէր կրնար ընտանիքն ու ինքնութիւնը պաշտպանել, տէր կանգնիլ իր փափաքներուն»: Ապա կը մըտածէ որ մեծմօրը ամէն դառն յուշէ եաք կրկնած խօսքին մէջ պահուած է այդ հարցականներուն պատասխանը. «Երթա՛ն այդ օրերը ու անդամ մըն ալ չվերադառնան»:

Մ. Արսլան գիրքին ներկայացումին հետ կը խօսի Ֆ. Չէթինի մեծմօրը համար հրատարակած մահազդին մասին ալ: Կը յիշէ Մեսրոպ արք. Աչճեանի գրութիւնը որուն հետքով փնտռտքներուն կապ հաստատած է Ամերիկայի ազգականներուն հետ ու գտած տեսած վանոնք:

Հետաքրքրական է գրախօսականին հետեւեալ պարբերութիւնը. «Հերանոյշ որ իր անցեալը տարիներով գաղտնի պահած, մօրը-հօրը հետ հանդիպումէն իսկ վախցած էր, ու յառաջացած տարիքին մէ՞այն Թոռնուհիին բացած սիրտը, անդրդուելի բար գոնէ քանի մը մասնիկնե՞րով կրցած էր պահպանել հայկական մշակոյթը (բզիզէզ պաճըին հէքեաթը, զատկական էօրէքէները): Գիրքը գրուած է դիւրասահ լեզուով ու հակառակ բոլոր ապրուածներուն չէ ինկած զոլչութեան մէջ: Ան մէկն է յատկապէս ներուելու եւ ներելու համար կարդացուելու արժանի հատորներէն»:

Այս անտեսի ու անհետքեր հատատրուելին հետ կայ երկրորդ ընդհանրացում մըն ալ. գրախօսողը որ չատ հաւանօրէն քիւրտ է, «անցեալ գարուն նոյն աշխարհագրութեան վրայ արհնով գրուած անթիւ պատմութիւններէն միայն մէկը» կը նկատէ Հերանոյշին ապրածը: Ցետոյ կ'ըսէ թէ Պէրֆինին, Իլհային պատմութիւններն ալ նոյնը մտայնութեան արդիւնք են: Ու «Հերանոյշին ծանր ու ցաւալի պատմութիւնը կը յուշէ թէ այլեւս ապրուածներուն մասին բարձրաձայն խօսելու եւ իրականութեան հետ առերեսումին ժամը հնչած է»:

Երբ գրախօսականէն ետք գիրքն ալ հասնի, նոր ադիթ կ'ըլլայ աւելի լայն կերպով անդրադառնալու «Անատոլուի արիւնով գրուած պատմութեան» որուն հազարաւոր զոհերէն է Հերանոյշը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ՀԱՅ ՀԻՆ ԳԱՂԹՕՃԱՒԻՆ ԱՆՇՔԱՑՈՒՄԸ

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ
ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ

Հոլանտա ԺԸ. դարու կէսերուն խառնակ վիճակի մատնուեցաւ, երբ Աւստրիական ժառանգութեան պատերազմին (1740-1748) Ֆրանսական եւ փրուսիական բանակները քալեցին Աւստրիական (նախապէս՝ Սպանական) Հոլանտայի վրայ. առնոնք փորձեցին իրենց միացնել նաեւ Անգլիան, որ սակայն չկրնաց մնաց: Երբ Ֆրանսական զօրքեր 1748ին ներխուժեցին Հոլանտայի խորերը, հանրապետական իշխանութիւնը տեղի տուաւ, եւ Օրանի տան ժառանգորդ Ուիլլեմ Դ. հրաւիրուեցաւ ժամանակաւոր կառավարիչ Հոլանտական բոլոր նահանգներուն:

Ուիլլեմ Դ.ի 1759ին յաջորդեց զաւակը՝ Ուիլլեմ Ե., որ Անգլիոյ հետ դաշինք կնքեց: Սակայն ամերիկեան յեղափոխութեան ժամանակ (1775 _ 1783) Հոլանտացիք չարունակեցին իրենց առեւտրական յարաբերութիւնները Ամերիկայի, նաեւ՝ Ֆրանսայի հետ: Անգլիոյ եւ Հոլանտայի միջեւ յարաբերութիւնները այսպիսով սրեցան, եւ 1780ին պատերազմ մը ծայր առաւ երկու երկիրներուն միջեւ. Հոլանտական նաւատորմը ծանր պարտութիւն մը կրեց. պատերազմը աւարտեցաւ 1784ին: Այսպիսով, Հոլանտա դուրս մղուեցաւ ծովային առեւտուրէն եւ այնուհետեւ կորսնցուց չատ մը գաղութներ. մեծագոյն տկարացաւ Հոլանտայի քաղաքական ու զինուորական հզօրութիւնը:

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ՝
ԾԸ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐԶԱԻՈՐՈՒԹԵԱՆ

Ամսթերտամի մէջ կեդրոնացած հայ գաղութը այս ժամանակ տակաւին բաւական բարգաւաճ վիճակի մէջ էր եւ կը պահէր առեւտրական իր մենաշնորհները ու գործառնութիւնները, սակայն այնուհետեւ, ստեղծուած պայմաններուն տակ, արագօրէն սկսաւ տկարանալ եւ չատեր հեռացան հոնկէ:

Ամսթերտամի հայ համայնքին անուանի դէմքերէն յիշենք դպիրապետները: Պետրոս Ադուլեցի եւ կինը՝ Զոֆիեան տոհմէն: Մեծանուն վաճառական Աւետիք, որդի Պողոսի, որ մահացաւ 1773ին: Անոր զաւակը՝ Բաղրամ, որ Մոսկուա կը բնակէր, հօր մահէն ետք Ամսթերտամ հասնելով դատ բացաւ Շահրիմանեաններուն դէմ: Բաղրամ այնուհետեւ մնաց Ամսթերտամ եւ գործեց իբրեւ առաջնակարգ վաճառական, սակայն յետագային բաւական տկարացաւ անոր գործունէութիւնը: Բաղրամի մտտիկ գործակիցներն էին՝ Յովհաննէս Կիրակոս Եղանովիչ (ծնեալ՝ 1742ին) եւ Բաղրատունի. երեք գործակիցները մեծ դեր ունեցան 1790ին, Ամսթերտամի Հայոց եկեղեցին ու հոգեւոնը փակելու եւ վաճառելու կաթողիկոսի որոշումին դէմ դատ բացին եւ յաղթեցան: Ցիշենք նաեւ Աւետիք որդի Եսայիի, Սաւաբան, Ալեքսանդր որդի Մաղաքիի, Աւետիս որդի Աստուածատուրի, Սողոմոն որդի Դանիէլի, Դինա, Յովհաննէս Կեսարացի, Ղազար Աղաբաբեան Ադուլեցի (որ յետագային Պետերսբուրգ փոխադրուեցաւ եւ հոն յաղթական մահացաւ), Գրիգոր Զուղայեցի որդի Խաչատրենց Յովհաննէսի, Գրիգոր Աղա, Աւետ Գրիգորիչ Սերեակով, Յովակիմ որդի Ներսէս աղայի, Ալեքսան Մասեհեան եւ այլք:

ՀՈԼԱՆՏԱ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ.
ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԱՆՇՔԱՑՈՒՄԸ

Ֆրանսայի մէջ յեղափոխութեան բռնկումէն ետք, 1789ին Հոլանտա անկախութիւն հռչակեց. բայց երբ Ֆրանսայի մէջ յեղափոխութիւնը յաղթանակեց, 1792ին յեղափոխական բանակը քալեց Աւստրիական Հոլանտայի վրայ եւ գրաւեց զայն, բայց յաջորդ տարի քաշուեցաւ: 1794ին Ֆրանսացիք վերադարձան Պելժիա (հարաւային Հոլանտա) եւ չարժեցան դէպի Հիւսիս՝ Հոլանտական Միացեալ Նահանգներ եւ 1795ին գրաւեցին զայն. հռչակուեցաւ Պաթաւիոյ Հանրապետութիւնը՝ Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ:

Նափոլէոն Ա. կայսր 1806ին Հոլանտան

ՁՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ, ԻՒ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԲ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ Աւագ Տօներ կը կոչուին այն տօները որոնք կը հանդիպին Դեկտեմբեր ամսու երկրորդ կէսին՝ որպէս բացում Նոր Տարուան եւ Ծննդեան տօներու: Աւագ կը նշանակէ մեծ, առաջին:

Այդ տօները չորս հատ են.-

1.- Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Ցակոբայ առաքելոյն (կարդալ Մատթէոս Ա, 1-7):

2.- ՍրբոյնՍտեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին (կարդալ Գործք Ջ. եւ է.):

3.- Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի (կարդալ Գործք Թ.):

4.- Սրբոց որդւոյն Որոտման, Ցակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին (կարդալ Մատթէոս Դ., 18-22):

Վերոյիշեալ աւագ դէմքերը ոչ միայն քարոզութեան եւ մաքրամաքուր կենցաղի մարդիկ եղած են, այլեւ՝ Աւետարանի եւ անոր Հիմնադրին մէջ տեսած են այն լոյսը յաւիտենական, անյեղլի, անուրանալի ու անփոխարինելի որ վայրկեան մը անգամ կասկածելու առիթը չունեցան ու իրենց կեանքն ու արիւնը տուին իրենց նամանններու կեանքի բարելաւումի համար:

Մեր բոլոր տօնակատարումները, սուրբերու վերակոչումները միայն անցեալի մեծութիւնները փառաւորելու համար չեն, այլ աւելի այդ մեծութիւններով մեր հոգին հաղորդակից դարձնելու, զմեզ անոնցմով զինելու եւ զօրացնելու համար: Մենք մեծնալու համար պէտք ունինք անցեալի մեծ կեանքերէն մեզի հաղորդուած ուժին եւ ներշնչումին: Եւ ինչ որ առաւել կարեւոր է, ուրիշները հաղորդակից դարձնել այդ մեծութեան:

Կարեւոր է չմոռնալ, որ մեծ դէմքերու եւ զոհուողներու դարաշրջանը չէ վերջացած, որով սոսկ սահմանափակում եւ ժամանակամիջոց չեն ճանչնար: Պարզ է թէ փոխուած են պայմաններն ու անոնց արտայայտութեան կերպերը, բայց տակաւին կ'ապրի անոնց կեանք տուող ու ներշնչող ոգին:

Այսօր պայման չէ որ անձ մը տուեալ գաղափարի կամ գործի իրականացման ի սէր իր կեանքը տայ, որով ճշմարիտ զոհողութիւնը, իրական մեծ դէմքը մասնաւոր արտայայտութեան կերպ ու գործունէութեան սահման չունի:

Մեծ մարդիկ, ընտրեալ մարդիկ իրենք իրենց մէջ նախ ունեցած են խոհալի եւ արժէքի ճանաչումը եւ պիտցած են

հռչակել թագաւորութիւն եւ իր եղբայրը՝ Լուի Պոնափարթը թագաւոր հռչակեց: 1810ին Հոլանտա մաս կազմեց Ֆրանսական կայսրութեան:

Ֆրանսական գրաւումէն ետք Հոլանտայի առեւտուրը տկարացաւ, ճարտարութիւնը անկում ապրեցաւ եւ Հոլանտա վերածուեցաւ առաւելաբար երկրագործական երկրի: Ամսթերտամ կորսնցուց նաւագնացութեան եւ առեւտրական կեդրոնի իր դերը եւ բոլորովին կղզիացաւ արտաքին աշխարհէն: Նաւահանգիստը ամայացաւ եւ այլեւս ոչ մէկ նաւ մուտք կը գործէր հոն: Հետզհետէ քաղաքին բնակչութիւնը սկսաւ հեռանալ եւ քանի մը տասնեակ ընթացքին Ամսթերտամ մեծ մասամբ դատարկուեցաւ: Նոյնիսկ բնիկ ամսթերտամցիք սկսան հեռանալ եւ տարբեր չրջաններու մէջ բնակութիւն հաստատել:

Քաղաքական եւ տնտեսական այս անկումը պատահ պայմանները ամէնէն աւելի վնասեցին հայ գաղութին, որուն գոյութիւնը հիմնուած էր բացառաբար նաւագնացութեան եւ առեւտուրին վրայ: Երբ գործերը դադրեցան եւ յարաբերութիւնները խզուեցան արտաքին աշխարհին հետ, հայերը հետզհետէ հեռացան Ամսթերտամէն եւ ցրուեցան դէպի տարբեր երկիրներ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

*Ա*ֆիոնի «Էրլի» կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 11ին տեղի ունեցած է Ցունաստանի Հայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան կազմակերպած ճաշ-պարահանդէսը, Կապոյտ Խաչի հիմնադրութեան 80ամեակին առթիւ: Ճաշին բացումը կատարած է Շրջ. Վարչութեան առաջնորդուհի Լիզա Աւագեան, որ չեշտած է Կապոյտ Խաչի 80 տարիներու ազգասիրութեան, անձնուիրութեան, բարեգործութեան երկար երթը: Ակնարկ մը նետած է անցեալին վրայ, երբ 1924ի ծանր ու դժուար ժամանակներուն, տարագիր Հայութեան մէկ մասը, շուրջ 100 հազար հոգի ապաստած գտած էին Ցունաստան եւ կը փորձէին լրենց կեանքին տարբեր կարիքներուն նուազագոյնը գոհացնել, երբ որբերը անտուն ու անտէր գուրգուրալու ձեռքի մը կարօտ կ'ունէին: Այդ միջավայրին մէջ է, որ խումբ մը նուիրեալներ, լրե՛նք ալ գաղթական, Հ. Ց.Դ.ի մղումով ու քաջալերանքով 1924 Ցունիս 2ին հիմը կը դնէին, Սբէնտի մէջ, Ցունաստանի Հայ Կապոյտ Խաչին: 1927ին, Կապոյտ Խաչը կը ձեռնարկէր իր առաջին սեփական չէնքին՝ «Զաւարեան» նախակրթարանի կառուցման, որու բարիքները մինչեւ այսօր զգուելի ունին: Բանախօսը, ապա անդրադարձած է Բ. Աշխարհամարտի պայմաններուն, Հայաստանի 1988ի երկրաշարժին եւ վերջին 15 տարիներու գործունէութեան՝ առաւել օգնելու համար Հայաստանի զանազան կարիքներուն: Իրեն յաջորդած է ՀՕՄ-ի կեդրոնական Վարչութեան առենապետուհի Մարօ Մինասեան որ հակիրճ պատմականը ըրած է ՀՕՄ-ի, անդրադառնալով նաեւ Կապոյտ Խաչի կազմութեան եւ ճամբու մը տուրիստ, փոքրիկ քաղաք գալով, հարցնում է հիւրանոցի վարիչին.

Նաչման 1928ին: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Ցունահայոց առաջնորդ Խորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեան, ծանրանալով նոյնպէս Կապոյտ Խաչի ազգային եւ նամատարական, բարեսիրական դերակատարութեան վրայ: 80ամեակի ոճնական դասային կորուելէն եւ յուշանուէրներու յանձնումէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՓՈՔՐ

■

Փոքրիկ տղան հօր հետ մտնում է խանութ:

Խանութպանը փոքրիկի ականջին ասում է.

– Բուռդ բաց արա, կաղին լցնեմ:

– Չէ, աւելի լաւ է հայրիկին տուէք:

– Ա՛խ, ինչ լաւիկն ես: Այդքան չա՞տ ես սիրում հայրիկիդ:

– Ոչ, հայրիկի ձեռները մեծ են:

*
**

– Ձի՞ղ է որ ձեր քաղաքը շատ առողջ կլիմայ ունի:

– Մեր կլիման ամենաառողջ կլիման է աշխարհում: Այստեղ ոչ ոք չի մեռնում:

– Ինչպէ՞ս թէ: Հէնց քիչ առաջ ձեր քաղաքը մտնելիս ես թաղման թափօր տեսայ:

– Հա՛, դա թաղման բիւրոյի տէրն էր: Նա քաղցից է մահացել:

90 ԱՄԵԱԿԻ ԾԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ կողմէ Հայոց դէմ գործադրուած Ցեղասպանութեան 90ամեակն է 2005ին, որուն ոգեկոչումը, – տարբեր մակարդակի ձեռնարկներով, համահայկական տարողութեամբ եւ պահանջատիրութեամբ անհեղհետալի վճռակամութեամբ տեղի պիտի ունենայ Հայրենիք - Սփիւռք տարածքին վրայ: Ցեղասպանութեամբ տեղի պիտի ունենայ Հայրենիք - կուկէս միլիոնէ աւելի Հայեր, իրենց պապենական հողերէն բռնահանուելով տարագրուեցան բազմահազարներ, մշակութային եւ մտաւորական արժէքներ անվերականգնելիօրէն կորստեան դատապարտուեցան: Բռնազրաւուելով յափշտակուեցաւ Արեւմտահայաստանը:

Հակառակ Ի. դարու Առաջին Ցեղասպանութեան զոհ դառնալուն, Հայութիւնը վերականգնեցաւ եւ իր վերածընունդը տպրեցաւ հայ ժողովուրդը Սփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ, տիրանալով նաեւ անկախ պետականութեան:

Ցեղասպանութեան 90ամեակը մեղ ազդովին կը կոչէ, – վեր մնալով ամէն կարգի զաղափարական, յարանուանական, եկեղեցական-թեմական նախասիրութիւններէ եւ տարակարծութիւններէ –, համախմբուիլ միասնականօրէն եւ միահամուռ ճակատով մեր նահատակ ժողովուրդի եղեռնագործութեան յիշատակին հատը կը հրաւիրուի որպէս «ցորենի հատիկ» թաղուելու, իբր եսը՝ սպաննելու եւ միւս կողմէ կեանք տալու ընդհանուրի եսին: Ահա ճշմարիտ այդ ուղին զոր մեզի ժառանգ ձգած են վերոյիշեալ մեծ դէմքերը՝ Սուրբերը:

ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ.

վանդակութիւն պիտի ստանան համախոհութեամբ եւ միասնական հայութեամբ կատարուելիք ոգեկոչումները՝ մեր նահատակներու կատկին անհանգիստ ոգին կանդնելու անբեկանելի վճռակամութեան որպէս ապացոյց:

Ցեղասպանութեան 90ամեակը ո՛չ միայն հաւաքական մտանգկութեան առիթ պիտի ծառայէ, այլեւ խրատքանչիւր հայ իր ուծացման թմբիրէն եւ կրաւորական անտարբերութենէն դուրս բերելով պիտի մղէ գործօն ներգործութեան, հայ ժողովուրդի ամբողջական երազի տիրացման համար պայքարի մտանգկութեան:

Նուիրական պայքար մը, որ առաջին հերթին ուղղուած է ազգաճուման վերանգնման դէմ, հայութիւնը իր ազգային դիմագիծով անաղարտ եւ պահանջատէր պահելու առաջադրանքով, որ ինքնանպատակ չէ ամենեւին, այլ՝ կը ձգտի Արեւմտահայաստանի ազատագրութեամբ ամբողջական եւ միացեալ պատմական Հայաստանի գոյառումով հայութեան վերաբնակեցումին իր հողերուն վրայ:

Պայքա՛ր որ քաղաքականօրէն եւ ուժականօրէն պիտի մղուի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան լիիրաւ անդամակցութեան դէմ՝ հակառակ Արեւմուտքի երկդիմի քաղաքականութեամբ բանակցութիւններ սկսելու հաչունկատօրէն բացուած կանաչ լոյսին:

Պայքա՛ր, որ պիտի չարունակուի ոեզասպանին փակ կողմէ ցեղասպանութեան ճանչման ի խնդիր, եւ ցեղասպանութիւնը ճանչցած պետութիւններու թիւը բազմացնելու քաղաքական պահանջատիրութեան ուղեգիծով: Նաեւ՝ Արցախի հարցի խաղաղ կարգաւորումով եւ անոր անկախ պետականութեան միջազգային ճանչցումով:

Զգա՛ստ եւ արթուն մնալու պահն է՝ հայութեան ընդհանրական չարքերով հակազդել կարենալու համար 90ամեակը խափանելու կոչուած թրքական պետութեան ցուցական կամ այլ կարգի նկրտումներուն:

Պայքարող ժողովուրդները կրնան հասնիլ իրենց իրաւունքներու տիրացման:

50ամեակի (1965) հանդրուանէն ետք 90ամեակը նոր մեկնակէտ է մեր պայքարը վերանորոգելու եւ սրելու Հայ Դատի հետապնդման երկարաչունչ ճանապարհին վրայ:

ՍԴՀԿ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՀՑԴ ԲԻՒՐՕ
ՌԱԿ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

2004 Դեկտ. 20

կերպն ու միջոցը ուրիշներ եւս հաղորդակից դարձնելու: Եւ ահա նոյն այդ ոգին է որ անցեալին, այսօր ու ապագային արած է, կու տայ եւ պիտի տայ սուրբեր, առաքեալներ ու ժողովուրդի ղեկավարներ: Մեր կեանքի բոլոր հոգեւոր մշակութային արժէքները, նուաճումները, գիւտերն ու իրագործումները կը պարտինք իրենց լաւագոյնն ու առաւելագոյնը զոհած մեծ անձնաւորութիւններու՝ մարդի եւ հոգիի մեծերուն:

Մեծ դէմքեր պիտացած են զոհուիլ որովհետեւ նախ ունեցած են մեծ իտէալ եւ նոյն այդ իտէալին կեանք տալու համար իրենք պիրենք մոռցած են ընդհանուրի չահին համար: Սուրբեր, հերոս ներ եւ մեծ մարդիկ անոնք են որ նախքան զոհողութիւնը պիտակցօրէն ճանչցած են զայն:

Այս կերպի զոհողութիւնն ու առաքելութիւնը անպայման պիտի տայ իր բարի պտուղները ու հետեւանքները: Զոհողութիւնը պէտք է որ ըլլայ պիտակցական արարք մը եւ ոչ թէ պատահականութեան եւ բախտի արդիւնք, որ պիտի ըլլար լորովհետեւ անարդիւնք եւ ժամանակաւոր:

Կեանքի մէջ ամէն նուաճում միայն մեծ զոհողութիւններով եւ յաճախ զոհաբերութիւններու գնով ձեռք կը բերուի: Մեր բոլոր զգացումներն ու արտայայտութիւնները միայն խօսք եւ ինքնախաբէութիւն կ'ըլլան եթէ մենք տարին մէկ անգամ լոկ յիշատակէինք ձեւականօրէն եւ չհետեւէինք կամ չփորձէինք հետեւիլ զոհողութեան այն ոգիին որ միայն բարի արդիւնքներու կը հասցնէ մեր բոլոր ջանքերը: Կենդանի հետաքրքրութեան եւ ներկայ սիրոյ կողքին անհրաժեշտ է նաեւ պատրաստակամութիւն, կորով եւ յարատեւութիւն: Միայն այս պարագային անհատը կը հրաւիրուի որպէս «ցորենի հատիկ» թաղուելու, իր եսը՝ սպաննելու եւ միւս կողմէ կեանք տալու ընդհանուրի եսին: Ահա ճշմարիտ այդ ուղին զոր մեզի ժառանգ ձգած են վերոյիշեալ մեծ դէմքերը՝ Սուրբերը:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Բ.
ՊԷՋՃԵԱՆ ՊԱՀԱՏԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.
ԹՆԿԸՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱԻԸ

Ահա թէ ինչու Պատրիարքը չեշտած էր. «Լուսաւորչական հայերս հաւատարիմ ենք»:

Եպարքոսը զգաց թէ Պատրիարքը կը չեշտէր լուսաւորչական հայերուն պարագան, որպէսզի նոր հարցումներ ուղղուին իրենց:

– Պատրիարք էֆէնտի, ըսիք թէ լուսաւորչական Հայերուն մէջ այս տեսակ խորհող մարդ չկայ, այսինքն ըսել կ'ուզէք թէ միւսներուն մէջ կա՞ն:

– Ոչ վաշա, ըսել ուզեցի թէ լուսաւորչական Հայերուն մէջ այս տեսակ խորհող մարդ չկայ, այդ վատահաւար գիտեմ, բայց ոչ-լուսաւորչական հայերուն մասին բան չեմ գիտեր եւ բան չեմ կրնար ըսել:

– Կրնա՞ք աւելի մանրամասն բացատրել թէ ի՛նչ է ձեր տեսակէտը, եւ չկրցայ հասկընալ հարցուց սուլթանը:

Պատրիարքը հասած էր իր նպատակին:

– Փաշա, ըսաւ, մենք ունինք ծիսական դրութիւն: Մեր քահանաները բոլոր հայ ընտանիքները իրենց մէջ իմացած են եւ ամէն քահանայ կանոնաւորաբար կ'այցելէ իր ծուխին: Մեր եկեղեցիին հաւատարիմ բոլոր հայերը ունին իրենց ծխատէր քահանանալը եւ մենք անոնց միջոցով տեղեակ կ'ըլլանք բոլորին մասին: Մեր քահանաները ժեղովուրդին մօտ մեր աչքը ու ականջն են:

Պօղոս նախորդ Պատրիարքն ալ խօսք առաւ.

– Ահա թէ ինչո՛ւ կրնանք երաշխաւորել միայն Պատրիարքարանի իշխանութիւնը ընդունող լուսաւորչականներու հաւատարմութիւնը: Բայց ոչ մէկ երաշխաւորութիւն կրնանք տալ անոնց համար որ մեր իշխանութիւնը չեն ընդունիր եւ ծխատէր քահանայ չեն ուզեր:

– Այսինքն, ճշդեց սուլթանը, դուք կ'երաշխաւորէք ձեր հօտին, այսինքն լուսաւորչականներու հաւատարմութիւնը, բայց չէք կրնար երաշխաւորել կաթոլիկ հայերուն հաւատարմութիւնը:

– Որովհետեւ անոնց հետ յարաբերութիւն չունինք, դանոնք չենք կրնար հակակշռել, ըսաւ Պատրիարքը:

– Որովհետեւ, բացատրեց Պօղոս Սրբազան, անոնք լատին եկեղեցին կ'երթան եւ լատին կրօնաւորները հետ կը յարաբերին: Այդ լատին կրօնաւորները առհասարակ իտալացի կամ ֆրանսացի են: Օտարին ինչպէ՞ս վստահինք որ կարենանք երաշխաւոր ըլլալ նաեւ անոնց:

Սուլթանը որ արդէն պատրաստ էր ընդունելու Պատրիարքարանի տեսակէտը, դոհ էր որ կարեւոր նիւթեր քաղած էր:

Ընդհանուր առմամբ հաստատուած էր որ Պատրիարքարանի իշխանութիւնը ընդունող լուսաւորչականներու հաւատարմութիւնը: Բայց ոչ մէկ երաշխաւորութիւն կրնան տալ անոնց համար որ մեր իշխանութիւնը չեն ընդունիր եւ ծխատէր քահանայ չեն ուզեր:

Սուլթանը ուրախ էր որ Պատրիարքարանի իշխանութիւնը ընդունող լուսաւորչականները մեծամասնութիւն կը կազմէին եւ անոնց համար ինքնավարութիւն շնորհելով կրնար ամրացնել իր գահը:

Յաջորդ օր սուրհանդակ Սուլթանին յանձնած տեղեկագիրը Թնկըրեաններու դէմ ամբաստանութիւնէ մը տարբեր բան չէր: Սուլթանը հրամայեց պատժել յանցագործները:

– Աքսորէ՛ այդ սրիկաները, որպէսզի անդամ մը եւս ուրիշին ճակատագրին հետ չխաղան, հրամայեց Սուլթանը իր եպարքոսին: Խորացուցէք քննութիւնը եւ եթէ ուրիշ մեղսակիցներ ունին, անոնք ալ աքսորեցէք:

Յակոբ Թնկըրեան կեսարիա եւ Յովհէփ Թնկըրեան Սըվաս աքսորուեցան: Քննութիւններէն երեւան եկաւ թէ այս խնդրին պատրաստութեան առիթով ժողովներ կատարուած էին, որուն մասնակցած էին Տաւուտեան եւ Գըլճեան ամիրաները: Ուղղակի եւ անուղղակի այս խնդրով զբաղողներէն եօթը ամիրա եւս աքսորուեցան:

Սուլթանը այս գործին վերջնական ձեւ մը տալու համար եպարքոսին հրամայեց.

– Գրէ՛ Ֆէրման մը Հայոց Պատրիարքին եւ իմացուր հրամանս: Հայերը լուսաւորչական թէ կաթոլիկ բոլորը ենթակայ կը մնան Հայոց Պատրիարքարանին իրաւասութեան: Այս մասին ալ ըսելս բան չեմ ուզեր լսել:

ԳԼՈՒԽ Զ.
ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ

Փոքրով Պատրիարքարան հասաւ կայսերական հրովարտակը, որ բոլոր Հայերը՝ լուսաւորչական կամ կաթոլիկ՝ կը դնէր Հայոց Պատրիարքին բացարձակ իշխանութեան տակ:

Կարապետ Պատրիարք արդէն իսկ կայսերական հրամանին գործադրութեան մասին ծրագիր սկսած էր պատրաստել, երբ Պէզճեան Պատրիարքարան եկաւ մը տահոդ:

– Սրբազան, յունական ապստամբութիւնը անախորժ ձեւ մը առաւ: Ռուսական, անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմիղը սկսան միջամտել: Նավարինի մէջ Օսմանեան նաւատորմիղը այրեցին: Վաթսունհինգ մարտանաւ ընկղմած է:

– Ինչե՞ր կ'ըսէք Ամիրա:

– Աւելին կայ, Ռուսիոյ դէմ պատերազմ մը անմուսափելի կը թուի: Սուլթանը չատ զայրացած է եւ չատ ալ մատահոդ: Այդ զայրոյթին մէջ պահ մը հարցուց ինծի թէ ի՛նչ ըրած էինք դուք կաթոլիկութեան գործը: «Գազապ, ըսաւ, ձեր ազգին այդ հատուածն ալ օտարներուն, Ֆրանսացիներուն հետ չատ սիրալիր յարաբերութիւն ունի: Եթէ խնդիր մը հանեն, ձեր ազգը պատասխանատու է»:

Ցարութիւն ամիրա տեսաւ Պատրիարքին մատահոդութիւնը:

– Սրբազան ըսաւ, Ֆէրման մը եկած է պալատէն, որուն մէջ կէտ առ կէտ ճշդուած է թէ պալատը ինչ կարգադրութիւններ կը պահանջէ: Ձիշդ կ'ըլլայ որ Պատրիարքարան հրաւիրէք լուսաւորչական եւ կաթոլիկ պետերը եւ հոս խօսինք այդ Ֆէրմանին մասին:

Շուտով հրաւիրուեցան երկու կղզմի մեծամեծները Պատրիարքարան: Այդ միջոցին Սամաթիա էր Պատրիարքարանը, տրուհետեւ մօտ տարի մը առաջ Պոլսոյ մեծ մասին հետ Գումգարուի Պատրիարքարանը եւ Մայր Եկեղեցին ալ հրոյ ճարակ եղած էին:

(Շար. 65)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նելլի Տուրմանի (ծնեալ Բարսեղեան) *մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են.* – MAFP S. Badalyan *Հայաստանի Ուսանողական Ֆոնտին՝ Հ. Ազմանեան 100 ական եւրօ, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին՝ Տէր եւ Տիկին Հերման Նեւրուզ եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մանուկեան 50 ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Նեւրուզ 40 եւրօ: Ներսէս Տուրման կը նուիրէ 50 ական եւրօ «Յառաջ», «Աչխարհ» եւ Պէյրութի «Կանչ» թերթերուն ու Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբին:*

ՊԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՑՕՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
(Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան)

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱՐԶԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ
կազմակերպած են
ՏՕՆԱՇԱՌԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Պատարագէն վերջ, Մշակոյթի Կեդրոնի «Ա. Զրբաչեան» սրահը կը ժամանէ
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ՝
քաչխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր մանուկները մասնակցելու Ծննդեան սոյն տօնախմբութեան:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներուն հետ միասնաբար դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր,
եկէ՛ք բազմութեամբ՝
միասին տօնելու Սուրբ Ծնունդը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ժեմիլա Մալփասէ 700 եւրօ, Օր. Լիլիան Ճանիկեանէ 80 եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կաղանդ Պապան կու գայ Քալ Նազարին հետ իր նուէրներու տոպրակով, այցելելու Տէսինի եւ չրջակայքի մանուկները՝ կիրակի, Յունուար 9, *ժամը 16·30-ին, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը: Նաեւ Տէսինի Հայ Մչակոյթի Տունը եւ Կապոյտ Խաչուհիները ձեզ պիտի հիւրասիրեն համեղ կարկանդակներով եւ զովացուցիչներով:*

Բոլորդ հրաւիրուած էք: Մուտքը ազատ է:

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Համակիր մը 200 եւրօ:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Անահիտ Տէր Մինասեան 100 եւրօ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1: Գ. օր Պահոց Ծննդեան: Կաղանդ է:
Տարեմուտը աղօթքով ողջունել:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1:
Պատարագ ժամը 10ին, Նոր Տարուան առթիւ:
ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:
Պատարագ ժամը 10ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2:
Ամանորեան պատարագ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 1: Ամանոր
Պատարագ՝ *ժամը 10·30ին:*

ՓՆՆԳԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 15ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 16ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

Կարեւորութեամբ կը նշենք որ պետական տնօրինութեամբ՝ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնա՛ն, ինչպէս Վարդանանցին եւ Ապրիլ 24-ին, բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծնընդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՄՈՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16ին,
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծնընդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝
ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՑԼ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5: Ճրագալոյց Ծննդեան:
Ընթերցուածք՝ ժամը 16ին,
Պատարագ՝ ժամը 17ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6: Տօն Ծնընդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝
ժամը 8·30ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45ին:
Պատարագի աւարտին Զրօրհնէք կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եղլմազեանի:

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 95 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2005
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը